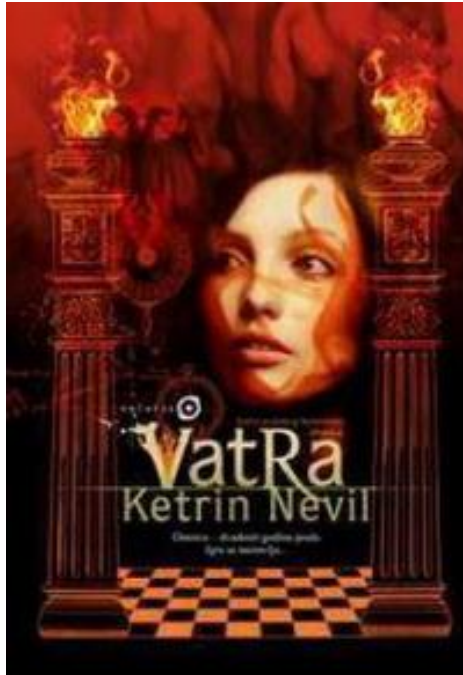

Ketrin Nevil

Vatra

ROMAN

Solanu

Ljeta gospodnjeg 782, car Karlo Veliki dobio je od Ibn al-Arabija, mavarskog guvernera Barcelone, basnoslovan poklon: bio je to pribor za šah, sav od zlata i srebra, optočen dragim kamenjem, danas poznat pod imenom Monglanski pribor za šah. Pričalo se da u njemu čuči neka mračna, tajanstvena sila. Svi oni koje je sila opčarala, bili su odlučni da se dokopaju njegovih dijelova. Da se to ne bi dogodilo, pribor iz Monglana proveo je skoro tisuću godina zakopan pod zemljom.

Godine 1790, u praskozorje Francuske revolucije, pribor za šah izvađen je iz svog skrovišta u Opatiji Monglan, u baskijskim Pirinejima, a njegovi dijelovi razasuti su širom svijeta.

Taj događaj pokrenuo je novi krug ove smrtonosne igre, igre koja - čak i danas - prijete da iznjedri iskrnu koja će zapaliti čitav svijet.

ZAVRŠNICA

*U šahu, jedini cilj je da dokažeš koliko si superiorniji od svog protivnika.
A najvažniji vid superiornosti, potpuna superiornost, je superiornost uma.
Hoću da kažem da svog protivnika moraš uništiti. Totalno.*

Velemajstor Gari Kasparov, svjetski prvak u šahu

MANASTIR ZAGORSK, RUSIJA

JESEN, 1993.

Solarin je čvrsto stezao kćerkinu ručicu u rukavici. Čuo je kako mu pod čizmama škripi snijeg i video dah koji se sa usana dizao u sitnim srebrnastim oblačićima, dok su prelazili preko manastirskog vrta okružene zidovima: Sergijevska lavra, manastir Svete Trojice, posvećen svetom Sergiju Redonješkom, zaštitniku Rusije. Oboje su bili do zuba umotani u odjeću do koje su nekako uspjeli da se dokopaju - debele vunene marame, krznene kape, zimske kapute - ne bi li se zaštitili od iznenadne zime usred godišnjeg doba kojeg ovdje nazivaju bablje ljeto. Ledeni vjetar probijao je do srži.

Zašto li ju je doveo ovamo u Rusiju, zemlju koja je za njega čuvala toliko gorkih uspomena iz prošlosti? Nije li još kao dijete, u vrijeme Staljinove strahovlade, doživio uništenje vlastite porodice usred mrkle noći? Uspio je preživjeti okrutnu disciplinu gruzijskog sirotišta u koje je bio smješten i one duge, turobne godine provedene u Dvorcu pionirske omladine, samo zato što su tamo ubrzo shvatili koliko dobro zna igrati šah dječčić po imenu Aleksandar Solarin. Ket ga je preklinjala da ne izlaže opasnostima ponovnog odlaska u Rusiju ni sebe, ni njihovo dijete. Rusija je opasna zemlja, ponavljala je, pogotovo što ni sam Solarin nije bio u svojoj domovini već skoro dvadeset godina. Međutim, nije se njegova žena toliko plašila Rusije, koliko igre zvane šah. Igra, koja im je već toliko puta, zamalo, uništila zajednički život.

Solarin je stigao ovamo zbog jednog meča koji je bio od iznimne važnosti. Radilo se o završnom meču takmičenja koje je trajalo već nedjeljama. I bio je u potpunosti svjestan da ne sluti na dobro to što su završni meč iznenada premjestili baš na ovo mjesto, tako daleko od prijestolnice.

U Zagorsku, gradu koji je i dalje nosio svoje sovjetsko ime, nalazila se najstarija od svih lavri, utvrđenih manastira koji su u obliku pojasa branili Moskvu punih šest stoljeća, još od srednjeg vijeka, kad su, uz blagoslov sv. Sergija, mongolske horde otjerane odavde. Danas je ona bogatija i moćnija no ikad: njene muzejske zbirke i crkvena zdanja prepuni su najvrednijih ikona i relikvijara optočenih draguljima, a kovčezi nabijeni zlatom. Usprkos svom bogatstvu, ili možda upravo zbog njega, Moskovska lavra kao da je bila okružena neprijateljima.

Prošle su samo dvije godine kako se okrutna i sumorna sovjetska imperija raspade bez treska - te dvije godine zemljom vladaju glasnost, perestrojka i kaos. Ali se zato pravoslavna crkva, sa sjedištem u Moskvi, kao preporođena, poput feniksa, digla iz pepela. *Bogoiskatelstvo* - 'potraga za bogom' ponavljali su na sve strane. Kao srednjovjekovno pojanje. U svim sabornim crkvama i bazilikama u okolini Moskve budio se nov život, pare su neštedimice priticale, krećilo se na sve strane.

Čak i ovdje, na udaljenosti od šezdeset kilometara, u seoskom ambijentu Sergijevskog posada, ogromni kompleks smješten u parku Zagorska, pretvorio se u more restauriranih građevina, čije su se novooptočene kule i kupole presijavale bojama dragog kamenja: plavog, crvenog, zelenog, i bile posute zlatnim zvijezdama. Činilo se, pomislio je Solarin, kao da ugnjetavanje dugo sedamdeset pet godina više nije moglo opstati, pa se iznenadno raspuklo, rasipajući na sve strane šljašteći šarene konfete. On je, međutim, vrlo dobro znao da unutar ovih debelih zidova i dalje vlada mrkli mrak.

Taj mrak je Solarinu bio i suviše dobro poznat, mada su se sad u njemu nazirale nove nijanse. Kao potvrdu takvih misli, video je da su na svakih nekoliko metara bili raspoređeni stražari, ne samo duž visokih parapeta, već i sa unutrašnjih strana zidova, a svaki od njih imao je na sebi crnu kožnu jaknu, podignute kragne i tamne naočale koje su se presijavale poput ogledala. Svaki je pod miškom držao zamašnu mašinku, a u ruci voki-toki. Takvi ljudi uvijek su isti, ma o kom periodu se radilo: kao sveprisutni KGB-ovci koju su pratili Staljin na svakom koraku, još dok je Solarin i sam bio jedan od vodećih sovjetskih velemajestora.

A ovi ovdje, i za to je Solarin znao, bili su ozloglašeni tajni agenti 'Moskovske kaluđerske mafije', kako su ih nazivali po čitavoj Rusiji. Šušalo se da je Ruska crkva sklopila savez - u kojem nije bilo ničeg svetog - sa razočaranim pripadnicima KGB-a, Crvene armije i drugih 'nacionalističkih' snaga. Zapravo, a toga se Solarin najviše i bojao, sami zagorski monasi sredili su da se današnji meč odigra baš ovdje.

Dok su prolazili pored Crkve Svetog Spasa i potom preko široke porte, sve do kapele sa riznicom, u kojoj će uskoro započeti meč, Solarin je neprestano pogledao prema svojoj kćerki Aleksandri - maloj Ksi - koja se još uvijek držala za njega svojom malenom ručicom. Podiže pogled i nasmiješi se, a njene zelene oči ispuniše se povjerenjem; srce mu se slamalo od njene prevelike ljepote. Kako li je samo uspelo njemu i Ket da takvo stvorenje donesu na svijet?

Solarin nikada nije znao za strah - stvarni strah - sve dok mu se nije rodilo dijete. U ovom času trudio se da ne misli na naoružane čuvare siledžijskog izgleda, koji su ih sa okolnih zidova netremice pratili pogledom. Znao je dobro da svoje dijete uvodi pravo u vučju jazbinu i srce mu se stezalo pri samoj pomisli na to - ali je isto tako znao da je to neizbježno.

Za njegovu kćer šah je bio sve. Bez šaha, ona je bila kao riba izbačena na suho. Možda je i za to on odgovoran - moguće da joj je to u genima. I mada su se tome svi protivili - a naročito njena majka - on je znao da je ovo najvažniji turnir u njenom životu.

I sve to vrijeme, punih tjedan dana grozne hladnoće, susnježice, snijega, bijedne turnirske hrane - crnog kruha, ruskog čaja i heljdine kaše - Ksi se nije pokolebala. Činilo se da oko sebe ne primjećuje ništa, osim šahovske table. Tjedan

dana igrala je kao prava *stahanovka*, zgrćući poen za poenom, iz meča u meč, kao što građevinski radnik slaže cigle. I za taj tjedan dana, izgubila je samo jedan meč. Oboje su dobro znali da više nema gubljenja.

Morao je da je dovede ovamo, bez ikakve sumnje. Sudbina njegove kćeri može se odlučiti samo na ovom turniru - ovdje u Zagorsku, gdje će se održati posljednji meč. Danas na ovom posljednjem mora pobijediti. Oboje su znali da je to posljednji meč na kome bi Aleksandra 'Ksi' Solarin - sa nepunih dvanaest godina - mogla postati najmlađi šahovski velemaistor, bilo muški ili ženski, u povijesti šaha.

Ksi povuče oca za ruku, odmota šal da bi mogla govoriti i reče „Ne brini, tata. Ovog puta ću ga pobijediti.“

Govorila je o Vartanu Azovu, mladom šahovskom čarobnjaku iz Ukrajine, samo godinu dana starijem od Ksi, jedinom igraču koji je do sada uspeo da je pobijedi. Zapravo, nije on pobijedio Ksi. Ksi je sama izgubila meč.

Protiv mladog Azova, igrala je kraljevu indijsku obranu - jednu od njenih najmilijih, znao je Solarin, jer je ona dozvoljavala crnom skakaču (njenom prerušenom ocu i tutoru) da preskoči preko svih ostalih figura i napadne.

Pošto je smelo žrtvovala kraljicu, što je izazvalo žamor među promatračima, činilo se da će Solarinova neustrašivo napadna ratnica - na samom kraju - preći preko Rajhenbahovog vodopada¹ i stegnuti mladog Profesora Azova u svoj smrtonosni zagrljaj. Ali to se nije desilo.

Za to je postojao latinski naziv: *amaurosis scacchistica*. Šahovsko sljepilo. Svaki šahista iskusio ga je barem jednom u svojoj karijeri. Radije su ga nazivali 'gafom' - nesposobnošću da se uoči očigledna opasnost. Solarin je to jednom iskusio, još dok je bio sasvim mlad. Koliko se sjećao, imao je utisak kao da pada u provaliju, sunovraćujući se bez ikakvog osjećaja za to što je gore, a što dolje.

U svim dosadašnjim mečevima koje je Ksi odigrala, to joj se samo jednom desilo. Ali *dvaput*, mislio je Solarin, već bi bilo previše za ovakvu vrstu greške. To se danas ne može ponoviti.

Prije no što su stigli do kapele u kojoj će se održati meč, Solarin i Ksi naidoše na neočekivanu, živu barikadu: dugačak niz žena sirotinjskog izgleda u iznošenoj odjeći, zabrađenih velikim maramama. Stajale su u redu, na snijegu, ispred zgrade riznice, i čekale da počne bogoslužjenje u Troickom saboru - crkvi Sv. Sergija u kojoj su položene njegove kosti. Ta sirota stvorenja - bilo ih je barem pedesetak, ako ne i šezdesetak - neprestano su se krstila na pravoslavni način, kao da vrše neku prisilnu radnju, ili da ih je uhvatilo neko masovno religiozno ludilo, i pritom su netremice gledale u lik Spasitelja na visokom crkvenom zidu.

Ježeći i izgovarajući riječi molitve na uskovitlanom snijegu, žene su obrazovale prepreku skoro isto toliko neprobojnu kao i ona koju su činili naoružani čuvari na okolnim zidovima. Isto tako, po sovjetskoj tradiciji, one nisu htjele ni da se

---

¹ Vodopad u Švicarskim Alpama, visok 250 m, poznat iz knjiga K. Dojla o avanturama Šerlocka Holmsa, koji se na tom mjestu, navodno, sukobio sa Profesorom Morijartijem. - *Prim. prev.*

pomaknu, ni da se razdvoje, tako da Solarin jedva dočeka da prođu pored njih.

I dok je ubrzavao korak da ih što prije obiđe, Solarin ugleda, iznad ženskih glava, fasadu muzeja, a iza njega kapelu sa riznicom do kojih je trebalo da stignu za meč.

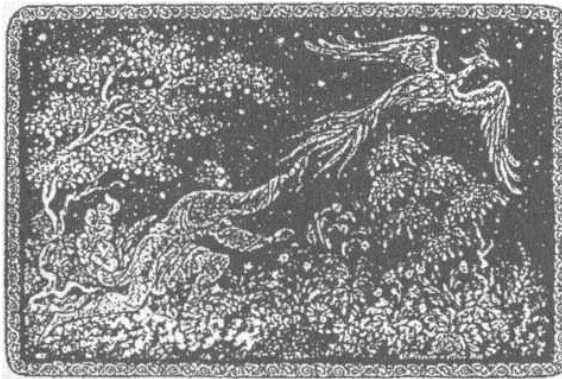
Na fasadi muzeja bilo je okačeno veliko islikano platno na kome je preko neke slike rukom ispisano, na ćirilici i na engleskom jeziku:

SEDMANDESET PET GODINA SOVJETSKE UMETNOSTI PALEHA

Paleh je umjetnost oslikavanja lakiranog drveta najčešće scenama iz bajki i seoskog života. Dugo vremena to je bila jedina vrsta naivne ili 'praznovjerne' umjetnosti koju je sovjetski režim dopuštao i nju ste mogli naći naprosto na svemu u Rusiji, od minijaturnih kutijica od prešanog papira, do zidova Palače pionira, u kojoj je Solarin - zajedno sa drugih pedesetak dječaka - preko dvanaest godina vježbao napad i obranu. Pošto za sve to vrijeme nije imao pristupa dječjim knjigama, stripovima ili filmu, ilustracije u tehnici paleha, sa temama iz drevnih bajki, bile su jedini Aleksandrov pristup svijetu mašte.

Dobro je znao sliku na ovom transparentu. Bila je jedna od najpoznatijih. Činilo mu se da želi da ga podsjeti na nešto važno. Pažljivo ju je proučavao, dok su se on i Ksi probijali pored dugog niza žena koje su se usrdno molile.

Bješe to prikaz najpoznatije ruske bajke: „Priče o žar-ptici.“ Postoje mnoge verzije te priče i sve su one nadahnjivale velika umjetnička djela književnosti i glazbe, od Puškina do Stravinskog. Slika na plakatu prikazivala je scenu kada Kraljević Ivan, skriven u carskom vrtu, konačno ugleda pticu nebeskog sjaja, koja je krala očeve zlatne jabuke. Kad je pokuša uhvatiti, ptica uspije pobjeći, ali Ivan zadrži u ruci jedno njeno čarobno pero.

Ovo čuveno djelo Aleksandra Kotukina visilo je u Palači pionira. On je pripadao prvoj generaciji umjetnika paleha iz tridesetih godina prošlog vijeka, za koga se govorilo da je među simbolima skrivao tajne poruke koristeći se slikanjem, a koje sovjetski cenzori nisu znali a razaznati - za razliku od nepismenih seljaka. Solarin se pitao kakve su se tu poruke desetljećima skrivale i kome su bile namijenjene.

Najzad stigoše na kraj dugog niza žena koje su čekale u redu. Dok su ih Solarin

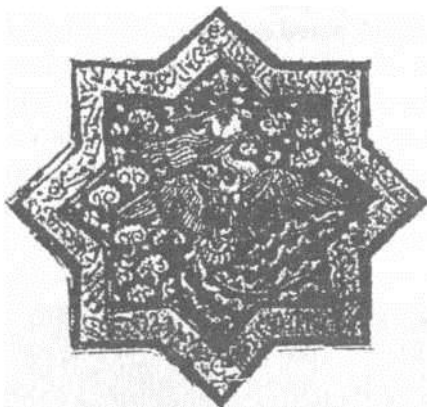
i Ksi zaobilazili da bi skrenuli ka riznici, jedna pognuta starica u iscijepanom džemperu i velikoj marami, sa metalnom kofom u ruci, izađe iz reda i očeša se o njih — sve vrijeme se usrdno krsteći. Sudarila se sa Ksi, povila u znak izvinjenja i nastavila putem preko crkvenog dvorišta.

Kad je prošla, Solarin osjeti da ga Ksi vuče za ruku. Pogleda i vide da njegova kći vadi iz džepa šarenu karticu - ulaznicu, ili propusnicu za izložbu paleha - na njoj nalazila ista slika kao i na plakatu.

„Otkud ti to?“ pitao je - mada je sasvim dobro znao. Potražio je ženu pogledom, ali već je bila nestala.

„Ona žena mi je stavila u džep“, odgovori Ksi.

Kad je ponovo pogledao nadalje, njegova kćerka je već okrenula kartu, a Solarin joj je istrgnu iz ruke. Na pozadini se nalazila mala ilustracija ptice u letu, postavljena u sredinu islamske, osmostrane zvijezde i tri riječi na ruskom jeziku:

Опасно берётся пожар

Čitajući te riječi, Solarin osjeti kako mu bije u sljepoočnicama. Hitro pogleda u pravcu u kome je nestala starica, ali nje nigdje nije bilo. Tada opazi kako nešto zatreperi na suprotnoj strani zidina; izašavši ispod grupice niskih drveta, ona odmah zamakne za ugao Carskih odaja - a to je bilo na udaljenosti od preko stotinu koraka.

Prije no što nestade, okrenu se i pogleda preko ramena pravo u Solarina on se upravo spremao da krene za njom, ali se zaustavi, potpuno potresen. Čak i na toj udaljenosti, mogao je da razazna svijetloplave oči i pramen srebrnasto-plave kose koji se izvukao ispod marame. Ne bješe to neka izmučena starica, već prelijepa žena, beskrajno tajanstvena.

I više od toga. Njemu je to lice bilo poznato. Lice za koje je mislio da ga nikad više neće ugledati u svom životu.

A onda je više nije bilo.

Čuo je svoj glas: „To ne može biti.“

Jer, kako bi *moglo* biti? Ljudi ne ustaju iz mrtvih. A i kad bi to činili, ne bi izgledali isto kao prije pedeset godina.

„Da li ti tu gospodu poznaješ, tata?“ šapatom upita Ksi, da nitko ne bi mogao da ih čuje.

Solarin kleknu u snijeg pored svoje kćeri i zagrli je, zagnjurivši lice u njen šal. Samo što nije zaplakaao.

„Za trenutak mi se učinila poznata“, rekao je Ksi. „Ali siguran sam da je ne poznajem.“

Prigrlio ju je još jače, skoro da je udavi. Za sve ove godine, nikad nije slagao kćer. Do sada. Ali što bi joj uopće mogao kazati?

„A što piše na karti?“ prošaputa mu Ksi u uho. „Tamo gdje je ptica u letu?“

„Prva riječ znači opasnost.“ Reče joj Solarin, pokušavajući da se pribere.

Za ime boga, na što pomišlja? To mu se samo pričinjava, posljedica jednotjednih napora, loše ishrane i hladnoće. „Mada mislim da jedina opasnost prijeti od toga da *ti* zaboraviš sve što si naučila!“ uputi joj osmijeh koji mu Ksi ne uzvratiti.

„A što kažu one druge riječi?“ pitala je.

Izgovorio ih je na ruskom i rekao, „Mislim da se to odnosi na žar-pticu ili feniksa na ovoj slici.“ Solarin zastade i pogleda je. „Na engleskom to znači, 'Čuvaj se vatre'.“ Duboko je udahnuo. „Hajde da uđemo“, reče, „pa da istreseš iz gaća onog ukrajinskog pacera!“

Od trenutka kad su ušli u riznicu Sergijevske lavre Solarin je znao da nešto nije u redu. Zidovi su bili hladni i vlažni, sumorni kao i sve ostalo u takozvano bablje ljeto. Pomislio je na poruku koju im je dala žena. Što li ona treba da znači?

Taras Petrosjan, energični novopečeni kapitalista i organizator šahovskih turnira, u skupom talijanskom odijelu, trpao je svežanj rublji u ruke mršavom kaluđeru sa ogromnim svežnjem ključeva, kao napojnicu, što je otključao zgradu u kojoj će se odigrati meč. Petrosjan, kako se pričalo, stekao je bogatstvo u nelegalnim transakcijama koje su se odvijale u njegovim restoranima i noćnim klubovima, dekoriranim po najnovijoj modi. Za takve stvari postojao je jedan živopisan izraz na ruskom: *blat. Veze*.

Naoružani snagatori već su se probili do unutarnjeg djela hrama - izvirivali su sa svih strana u kapeli-riznici, upadljivo naslonjeni na zid - ne bi se reklo zbog toplote. Među svim drugim građevinama, ova niska, prizemna, neupadljiva zgrada, služila je kao manastirska riznica. Neviđena raskoš srednjovekovnih crkvenih predmeta od zlata i dragog kamenja, bila je na sve strane izložena na postoljima u sjajno osvetljenim staklenim vitrinama. Teško će biti koncentrisati se na šah, pomislio je Solarin, uz sav taj zaslepljujući sjaj. Mladahni Vartan Azov već je bio tu, posaden uz šahovsku tablu, krupnih tamnih očiju, prikovanih na njih dok su ulazili. Ksi je ostavila oca i prišla mu da se pozdravi. Solarin je pomislio - i to ne prvi put - koliko bi uživao posmatrajući Ksi kako briše tablu tim arogantnim derištem.

Mora izbrisati iz glave onu poruku. Šta je žena htela da kaže? Opasnost? Čuvaj se vatre? I ono lice, nikad ga ne bi mogao zaboraviti, lice iz njegovih najmračnijih

snova, noćnih mora, najvećeg užasa...

A onda je video. U vitrini na drugoj strani prostorije.

Solarin je kao u snu prešao preko širokog, prostranog poda Riznice, zastao i zagledao se u prostranu vitrinu.

U njoj se nalazila skulptura za koju je takođe mislio da je nikad više neće videti - bilo je to podjednako nemoguće i podjednako zastrašujuće kao i lice žene koju je spazio napolju. Nešto davno zakopano, nešto sasvim daleko. A ipak je sad stajalo pred njim.

Bila je to teška zlatna statueta, posuta dragim kamenjem. Predstavljala je osobu obučenu u dugu odoru, na sedištu, u jednom malom paviljonu na kome su zavese bile razvučene.

„Crna kraljica“, prošaputa glas pored njega. Solarin spusti pogled i ugleda tamne oči i razbarušenu kosu Vartana Azova.

„Nedavno pronađena“, nastavi dečak „u podrumima Ermitaža u St. Petersburgu, zajedno sa Slimanovim blagom iz Troje. Kažu da je nekad pripadala Karlu Velikom i da je tamo bila sakrivena - verovatno još od Francuske revoicije. Ovo je prvi put daje izložena u javnosti otkako je pronađena“, Vartan zastade. „Doneta je ovamo samo zbog meča.“

Solarin je zanemio od straha. Nije više mogao da sluša. Moraju momentalno otići. Ova je njihova figura - najvažnija od svih. Kako li se samo mogla pojaviti ovde u Rusiji, kad su je oni zakopali pre dvadeset godina, hiljadama milja odavde.

Opasnost. Čuvaj se vatre? Mora da izađe i nadiše se zraka, mora uteći zajedno sa Ksi istog časa, do vruga i sa mečom. Ket je sve vreme bila u pravu, ali on još uvek nije bio u stanju da sve sagleda - nije mogao da vidi ploču, od figura.

Solarin ljubazno klimnu glavom Vartanu Azovu i pređe preko prostorije u nekoliko koraka. Uzeo je Ksi za ruku i krenuo prema vratima.

„Tata“, upita Ksi, zbunjena, „kud smo krenuli?“

„Da vidimo onu gospođu“, tajanstveno rece. „Gospođu koja nam je dala kartu.“

„A šta će biti sa mečom?“

Proigraće sve ako ne bude tamo kad se pokrenu satovi. Izgubiće sve na čemu su radili tako dugo i tako naporno. Ali on valjda zna. Zakoračio je van, držeći je za ruku.

Sa vrha stepenica Riznice, spazio ju je na drugoj strani parka. Žena je stajala na kapiji, gledajući u Solarina preko čitavog tog prostora, s ljubavlju i razumevanjem. Bio je u pravu u vezi s njom. A onda se njen izraz promeni i posta pun straha, jer je pogledala prema parapetu.

Istog trenu i Solarin je pogledao u tom pravcu i spazio čuvara na visokom zidu, s puškom u ruci. Ne razmišljajući, Solarin gurnu Ksi iza sebe da bi je zaštitio, i ponovo pogleda prema ženi.

„Majko“, uzviknu.

Ono što je potom video beše vatreni blesak u glavi.

DEO PRVI

ALBEDO

Na početku svakog duhovnog ostvarenja stoji smrt, u obliku poznatom kao 'umiranje za ovaj svet'... Na samom početku ['Albeda' ili 'izbeljivanja'] alhemičar kao najdragoceniji metal proizvede pepeo...

Titus Burkhard, *Alhemija*

Prvo moraš sagoreti u sopstvenom plamenu; kako bi inače mogao poželeći da budeš potpuno nov ukoliko se prvo ne pretvoriš u pepeo!

Fridrih Niče, *Tako je govorio Zaratustra*

BELA ZEMLJA

Igraj pred Alahom, ali prvo sputaj kamilu.

Sufitska poslovice

JANJINA, ALBANIJA

JANUAR, 1822.

Odaliske, sluškinjice u Ali-pašinom haremu, preiazile su zaleđenim mostićem preko močvare, kada začuše prvi vrisak.

Hajde, pašina dvanaestogodišnja kći, zgrabi za ruku svoju najbližu pratilju - nijedna od njih nije bila starija od petnaest godina - pa se zajedno upiljiše u mrak. Preko prostranog Pambotijskog jezera mogle su nazreti baklje koje su svetlucale na daieknoj drugoj obali, ali to je bilo sve.

Krici su se sada ponavljali, sve brže i sve prodornije, kao kad divlje životinje kriče jedna na drugu u šumi. Ali to su bili ljudski krici - i to ne progonitelja, već progonjenih. Muški glasovi, piskavi od straha, dopirali su s druge strane jezera.

Bez upozorenja, jedan usamljeni soko kliktavac zaleprša i otisnu se s grane ispred zbijenih devojaka, bešumno mašući krilima ispred njih, progoneći svoj plen u tami praskozorja, a onda se krici utišaše i baklje nestadoše kao da ih je progutala magla.

Tamno jezero pružalo se u srebrnastoj tišini - tišina je bila zloslutnija nego krici malopre.

Je li već počelo?

Na drvenom mostiću koji se ljuljao na vodi, zaštićene samo gustom trskom koja ih je okriživala, odaliske i njihova mlada štíćenica nisu znale šta da rade: da se vrate istim putem do harema na malenom ostrvu, ili da nastave puteljkom kroz močvaru do *hamama*, parnog kupatila na samoj obali, kamo im je bjoio naređeno da odu - u žurbi i pod pretnjom oštre kazne - sa pašinom kćeri. Kraj hamama čekaće ih pratilac koji će je - na konju, pod zaštitom noći - odvesti i predati ocu.

Paša još nikad dosad nije bio izdao takvu naredbu. Ona se nije mogla prekršiti. Hajde je bila obučena za put, u debelim kašmirskim pantalonama i krznom optočenim čizmicama. Ali njene pratilje - skamenjene na mostu - ne znajući šta da rade, drhtale su više od straha nego od hladnoće i nisu bile u stanju da se pomere. Zaštićena svih dvanaest godina svog života, još uvek devojčica, Hajde je bila svesna da bi ove neuke devojke radije bile u svom toplom i bezbednom haremu, okružene drugim robinjama i konkubinama, nego na ledenom jezeru usred zime, gde vrebaju neslućene opasnosti iz mraka. Istini za volju, i ona bi to više volela. U sebi se molila da joj se pruži barem neko objašnjenje šta znače oni izbezumijeni krici.

Tada se, kao u odgovor na njenu neizrečenu molbu, kroz tamnu jutarnju maglu, preko jezera ukaza plamen, koji se razbukta kao vatra i osvetli moćne obrise pašinog dvorca. Isturen u jezero, na uskom komadu zemlje, uzdizao se iz vode sa svojim belim granitnim zidinama, kulama i šiljatim minaretima i presijavao u magli: *Demir kula*, Gvozdena kula, tvrđava visokih bedema, sazidana da odoli napadima desetine hiljada vojnika. Protekle dve godine, za vreme turske opsade, tvrđava se pokazala neosvojivom.

Podjednako neosvojiv bio je ovaj uski stenovit planinski kraj - *Šiptarija* - Orlovska zemlja - divlja, nepokorna oblast, sa divljim nepokornim narodom koji je sebe nazivao imenom *Tosk* - surov - po grubom vulkanskom stenju koje je obrazovalo ovaj predeo. Turci i Grci zvali su ga *Albanija* - Bela zemlja - po tim izbrzdanim, snegom pokrivenim planinama koje su je štatile od napada s mora. Njeni stanovnici, najstariji narod u jugoistočnoj Evropi, još uvek su govorili svojim drevnim jezikom - starijim od ilirskog, makedonskog, grčkog: neobičnim jezikom koji niko drugi na zemlji ne razume.

A najdivljiji i najneobičniji od svih beše otac devojčice Hajde, ridokosi Ali-paša - *Arslan*, iliti 'lav', kako su ga prozvali u petnaestoj godini, kada je, uz majku i njene razbojнике, poštujući pravila krvne osvete - *gak* - krvlju naplatio očevu smrt i povratio grad Tebelen. Bio je to tek prvi od mnogih svirepih pohoda u budućnosti.

A sada, bezmalo sedamdeset godina kasnije, Ali Tebeleni - rumelski valija, janjinski paša, skupio je pomorsku silu koja se mogla takmičiti sa alžirskom i osvojio sve primorske gradove, uključujući i Pargu, koji su nekad bili u venecijanskim rukama. Nije se bojao nijedne sile, s istoka ili zapada. Bio je najsilniji vladar u prostranom Otomanskom carstvu, izuzev samog sultana u Carigradu. *Preterano* silan. To je bio problem.

Već nedeljama, Ali-paša je čekao, sklonjen, sa malom svitom — dvanaesticom svojih najvernijih pristalica i Hajdeinom majkom Vasilikom, Pašinom

najmilijom ženom - u manastiru usred ogromnog jezera. Čekao je pomilovanje od sultana, Mahmuda Drugog u Carigradu - pomilovanje koje je već osam dana kasnilo. Samo je jedna tvrđa, kamena činjenica predstavljala garanciju za Pašin život - *Demir kula*. Tvrđava, koju je branilo šest baterija nabavljenih iz Engleske i u kojoj je bilo smešteno deset tona francuskog eksploziva. Paša je zapretio da će je dići u vazduh - zajedno sa svim blagom i svakim živim stvorom u njoj - ukoliko ne stigne sultanovo pomilovanje.

Hajde je shvatala da je iz tog razloga Paša i naredio da je dovedu k njemu, pod zaštitom mraka, u ovom odsudnom času. Bila je potrebna ocu. Zaklela se da neće dozvoliti da je obrve strah.

Ali onda, u samrtnoj tišini, Hajde i njene sluškinje začuše neki zvuk. Tih, ali beskrajno zastrašujući. Zvuk iz neposredne blizine, samo nekoliko metara udaljen od mesta na kome su stajale, zaklonjene iza visoke trske.

Zvuk vesala koja izranjaju iz vode.

Kao da su se dogovorile, devojke zaustaviše dah i osluškiavaše pljuskanje vode. Bilo je nadohvat ruke.

Kroz gustu srebrnu maglu, mogle su jedva nazreti tri duga čamca kako prolaze pored njih. Svakim uzanim čunom upravljale su senke - u svakom po deset-dvanaest senki, ukupno tridesetak veslača. Njihove siluete ritmično su se gibale.

Užasnuta, Hajde je znala da nema nikakve sumnje kuda su ti čamci krenuli. Ima samo jedno mesto iza ove močvare - usred prostranog jezera. Ovi čamci i njihovi tajnoviti veslači krenuli su put Ostrva borova i njegovog manastira: ostrvskog skrovišta Ali-paše.

Znala je da smesta mora stići do hamama - mora stići do obale, na kojoj je čekao pašin konjanik. Znala je šta oni stravični krici predstavljaju - i šta zasigurno znači muk i oni plamići koji su se potom pojavili. Bili su upozorenje onima koji čekaju zoru na ostrvu usred jezera-a oni koji su ga poslali, rizikovali su sopstveni život paleći vatre. Upozorenje je bilo namenjeno njenom ocu.

To je značilo da je neosvojiva *Demir kula* pala bez i jednog jedinog pucnja. Hrabri albanski braniteiji koji su odolevali dve duge godine, potajno, ili izdajom, pobijeni su u mukloj tišini noći.

Hajde je shvatala i šta ovo sada znači: ovi čamci, koji tako nečujno prolaze, a nisu obična plovila.

To su turske lađe.

Neko je izdao njenog oca, Ali-pašu.

Mehmed-efendija stajao je u tami, na visokom tornju manastira Sv. Pantelejmona na Ostrvu borova. Držao je u ruci dvogled, čekajući prvo svetlo praskozorja, neuobičajeno zabrinut i uznemiren.

Mehmed-efendija, po običaju, nije patio od strepnje, s obzirom da je uvek dobro znao šta donosi naredno jutro, u dugom nizu jutara. Prosto je znao takve stvari - šta će se sve desiti u budućnosti - i to sa izoštrenom preciznošću. Zaista, pod uobičajenim okolnostima umeo je tačno da ih odredi, u delić sekunde. I sve to zbog toga što Mehmed-efendija - u svojoj mirnodopskoj ulozi - nije bio samo Ali-pašin prvi ministar, već je bio i Pašin prvi astrolog. Mehmed-efendija još nikad nije pogrešio u pogledu ishoda nekog pohoda ili bitke.

Prošle noći nisu izašle zvezde, a nije bilo ni meseca, po kome bi mogao da se orijentiše. No, njemu takve stvari i nisu bile potrebne. Predznaci nikad do sada nisu bili tako jasni kao u ovo nekoliko poslednjih nedelja, i dana. Pa ipak, nekako je oklevao da ih protumači. Ali, zašto da okleva, prekorevao je samog sebe. Zar nije sve na svom mestu, kao i uvek? Sve što je prorečeno, obistiniće se.

Ta zar nisu već svi prispeli, njih dvanaestoro? Baš svi - ne samo general, već i šeici, mirsiti (učitelji) - pa čak i sam veliki Baba koga su ovamo doveli na nosilima sa smrtno postelje, preko Pinskih planina, da bi na vreme stigao za ovaj veliki događaj. Na taj događaj čekalo se preko hiljadu godina, od vremena kalifa, Al-Mahdija i Haruna al-Rašida. Sve važne ličnosti bile su na svom mestu - baš kao i predznaci na nebu. Kako bi se moglo okrenuti po zlu?

Kraj efendije, ćutke je stajao general Atanas Vaja, predvodnik pašine vojske, čija je nenadmašna taktika držala otomansku vojsku na rastojanju, evo već pune dve godine.

Da bi to postigao, Vaja je koristio *klefte*, razbojničke bande koje su branile visoke planinske preiaze. A onda je razmestio Ali-pašine najbolje trupe, albanske *palikare*, koji su ratovali na gerilski način. Na primer, poslednjeg dana Ramazana, dok su se oficiri vojske sultana Mahmuda molili u Beloj mošeji u Janjini, Vaja je naredio palikarima da topovskom paljbom raznesu mošeju. Zajedno sa mošejom, izgoreli su i otomanski oficiri. Ali, najveću genijalnost ispoljio je Vaja u odnosu na sultanovu ličnu gardu - janičare.

Degenerisani otomanski sultani - ušuškani u svom „zlatnom kavezu“ u palati Topkapi u Carigradu - popunjavali su vojsku namećući *derviširme* - 'danak u krvi' svojim hrišćanskim podanicima u udaljenim provincijama. Svake godine, iz sela je uziman po jedan na petoricu dečaka i odvođen u Carigrad, prevođen u islam i školovan za vojnika. Uprkos strogim uputstvima iz Kurana da se niko ne sme na silu prevoditi u islam, kao i zabrani prodaje muslimana u roblje, *derviširme* je opstojalo pet stotina godina.

Ovi dečaci, njihovi naslednici i potomci, izrasli su u moćnu, nezaustavljivu silu, kojom čak ni Visoka Porta nije mogla da upravlja. Dokone janičarske trupe nisu zazirale ni od toga da zapale prestonicu, pljačkaju civile na ulici — pa čak ni da smaknu ponekog sultana sa prestola. Dva prethodnika sultana Mahmuda II stradala su od janičarske ruke. Smatrao je da je došlo vreme da se tome stane na put.

Tom planu stajala je na putu jedna velika prepreka - baš ovde, u Beloj zemlji. Zbog toga je sultan Mahmud i poslao svoju vojsku čak ovamo, preko brda i planina, i zato je već dve godine opседаo ovaj kraj. Zato su njegove trupe čekale ispred Kastru da bombarduju tvrđavu i Demir kulu u njoj. Ali, to je istovremeno bilo i objašnjenje zašto im to dosad nije pošlo za rukom - zašto janičari još uvek nisu razorili tvrđavu. I zato su se i ministar Mehmet-efendi i njegov pratilac osećali večeras bezbedno, stojeći i osmatrajući u zvoniku Sv. Pantelejmona, u prvom svetlu praskozorja.

Svemoćni janičari samo su jednu stvar istinski poštovali - nešto čemu su neprestano bili duboko odani svih pet stotina godina svog postojanja kao vojna jedinica. To je bila uspomena na Hadži Bektaš Velija - osnivača mističnog Bektaškog reda sufitskih derviša. Janičari su Hadži Bektaša držali za *pira*- svog svetitelja-zaštitnika.

Zbog toga se, u suštini, sultan toliko i plašio svoje vojske. Zbog toga je morao da dovodi nove snage - plaćenike koje je nalazio u drugim pašalucima, širom svoje prostrane carevine.

Janičari su i za samo carstvo postali prava napast. Kao i religiozni fanatici, i oni su polagali zakletvu na vernost, uvijenu u silne mistične formule. Sto je još gore, oni su se zaklinjali na vernost samo svom piru - a ne osmanlijskoj dinastiji i njenim sultanima, zatočenim u zlatnom kavezu na Zlatnom rogu.

Verujem u boga... (ovako počinje janičarska zakletva)

Mi verujemo samo u starinu. Mi ispovedamo jedinstvo stvarnosti. Imamo svog proroka. Još od vremena mističkih svetaca mi smo u stanju zanosa. Mi smo leptirice u božanskom plamenu. Mi smo društvo lutajućih derviša na ovome svetu. Nemoguće nas je na prste nabrojati; nemoguće nas je poraziti i uništiti. Niko osim nas ne zna kako nam je.

Dvanaest imama, dvanaest puteva, sve ih uzvisujemo:

Trojka, sedmica, četrdesetica, svetlost Proroka, blagoslov Alija, naš Pir-vrhovni sultan, Hadži Bektaš Veli...

Mehmed-efendija i general Vaja osetili su olakšanje znajući da je najviši predstavnik bektaša na zemlji - *Deda*, ujedno i najstariji Baba - prešao preko ovih planina da bi noćas bio sa njima. Da bi prisustvovao događanju koje su svi iščekivali, Baba, koji je jedini znao sve prave tajne, i o čemu predznaci mogu da govore.

Ali uprkos svim dobrim predznacima, činilo se da bi nešto ipak moglo da krene po zlu.

Prvi ministar, okrete se generalu Vaji, u sumraku manastirskog zvonika. „Ovaj predznak ne umem da protumačim“, rekao je generalu.

„Da li misliš na zvezde?“ obrecnu se general Vaja. „Priatelju moj, pa ti si nas uveravao da je sa njima sve u redu. Pratili smo tvoja astrološka uputstva do poslednjeg. Kao što si stalno govorio: *sa-brati* znači *sa zvezdama*; *pro-past* znači *protiv njih!*“

„Staviše“, nastavi general, „čak i da su tvoja predskazanja potpuno promašila - i da je Kastro razrušen, sa svim svojim dragocenostima i ogromnim zalihama baruta - mi smo ovde, kao što znaš, svi bektaši, uključujući i samog pašu! Dopuštam da su zamenili svoje vođe sultanovim ljudima, ali čak se ni oni dosad nisu usudili da nas unište, niti će se usuditi, sve dok paša drži 'ključ' za kojim oni čeznu. A ne zaboravi ni ovo - mi imamo razrađenu odstupnicu!“

„Ne bojim se ja“, reče Mehmed-efendija, dodajući svoj dvogled generalu. „Ne umem da objasnim šta, ali nešto se jeste desilo. Nije bilo eksplozije. Zora samo što nije. Ali neka vatrica gori, kao da nam nešto poručuje, na drugoj strani jezera...“

'Arslan', Ali-paša, Lav iz Janjine, hodao je dugim koracima hladnim, kamenim podom svoje manastirske odaje. Još nikad nije bio toliko preplašen u životu - mada, naravno, ne sebe radi. O tome šta će se njemu desiti, nije imao nikakvih zabluda. Na kraju krajeva, Turci su bili na drugoj strani jezera. Njihove metode je i suviše dobro poznao.

Znao je šta će se desiti - glava će mu dospeti na kolac, kao i njegovim sirotim sinovima koji su bili dovoljno lakomisleni da poveruju sultanu. Prvo će mu staviti glavu u so, da izdrži dugo putovanje morem, i stigne u Carigrad, kao upozorenje ostalim pašama koji bi da se previše uzdignu iznad svog položaja. Njegovu glavu, poput glava njegovih sinova, nabiće na čelične zupce, visoko iznad kapije na Topkapı palati - zlatnoj kapiji Visoke Porte - ne bi li i ostale nevernike odvrtili od pobuna.

Ali on nije bio nevernik, daleko bilo, mada mu je žena bila hrišćanka. Bio je prestravljen zbog svoje voljene Vasilike i male Hajde. Nije bio u stanju ni da zamisli šta bi im se moglo dogoditi, onog časa kad on više ne bude živ. Njegova žena-miljenica i njena kći - eto načina da ga Turci muče - čak i u zagrobnom životu.

Setio se dana kad su se on i Vasiliki sreli - beše to tema u mnogim pričama. Bila je istih godina kao Hajde sad - dvanaestogodišnjakinja. Paša je ujahao u njen grad tog dana, pre mnogo godina, na Dervišu, svom nemirnom, kićenom ždrepcu, albanske rase. Bio je okružen plećatim i kosmatim, svetlookim vojnicima, poznatim pod imenom palikari, koji su stigli iz planina, u svojim vezenim prslucima, kabanicama od čupavog krzna, naoružani bodežima i pištoljima optočenih drški, koje su nosili zadenute za pojas. U selo su došli u kazneni pohod, po nalogu Porte.

Šezdesetčetvorogodišnji paša ostavljao je snažan utisak, držeći u ruci jatagan ukrašen rubinima, sa svojom čuvenom puškom optočenom srmom i sedefom - poklon cara Napoleona - nemarno zabačenom na leđima. Tog dana je - pre punih sedamnaest godina - mala Vasiliki preklinjala Pašu da poštedi život njoj i njenoj porodici. On ju je posvojio i doveo ovamo u Janjinu.

Odrasla je u svili i kadifi, u njegovim brojnim palatama, njihovim vrtoviina prepunim mramornih fontana iz kojih je prskala voda; senovitim parkovima u kojima su rasli platani, narandže, narovi, limunovi i smokve; raskošnim prostorijama sa francuskim tapiserijama, porcelanom iz Sevra, venecijanskim lusterima. Podigao je Vasiliki kao sopstveno dete, voleo je više od sve ostale dece. Kad je Vasiliki napunila osamnaestu, i već bila trudna sa Hajde, Ali-paša ju je venčao. Nikada se nije pokajao zbog tog izbora - sve do danas.

Danas, konačno, moraće da joj kaže istinu.

Vasija, Vasija. Kako je mogao tako da pogreši? Objašnjenje je mogao tražiti samo u svojim godinama. Koliko mu je bilo? Ni sam nije znao. Preko osamdeset? Prošle su njegove godine lavlje snage. Neće poživeti još dugo. U to je bio sasvim siguran. Suviše kasno da spase sebe, pa čak i svoju ženu.

Ali tu beše još nešto - nešto što ne sme da padne u turske šake, nešto od ključne važnosti. Vrednije od života i smrti. Razlog što je Baba stigao, prevalivši taj ogromno dugi put.

Eto zašto je Ali-paša poslao momka po Hajde u hamam. Mladog momka Kaurija, janičara - na grčkom *pemptos, πεμπτος*, 'petog' - jednog od onih dečaka iz derviširme.

Ali Kauri nije bio hrišćanin, već musliman po rođenju. Zapravo, prema Mehmed-efendiji, Kauri bi i sam mogao biti deo predskazanja - možda jedini na kojeg bi se mogli osloniti da će izvesti ovaj očajnički opasan zadatak.

Ali-paša je molio Alaha da ne bude suviše kasno.

*****

Kauri je, u panici, činio isto.

Udarao je velikog crnog ždrepcu korbačem jureći duž obale u mraku, a Hajde se otpozadi čvrsto držala za njega. Njegovo naređenje bilo je da je dovede na ostrvo što je moguće tiše, pod zaštitom tame. Ali, kad su pašina mlada kći i njene poplašene sluškinje stigle u hamam i rekle mu za čamce koji su se već kretali preko jezera - turske čamce - Kauri je odbacio svaki oprez. Shvatio je da, bez obzira na to kakva su mu bila naređenja, od ovog trenutka pravila sasvim sigurno više ne važe.

Uljezi su se sporo kretali, trudeći se da ostanu neprimećeni, objasnile su devojke. Da bi stigli do jezera, Turci će morati da pređu preko šest kilometara vodenim putem, znao je Kauri. Obilazeći jezero na konju, sve do mesta na drugom kraju, gde je privezao čamčić skriven u rogozu, smanjiće vreme putovanja za pola - to im je upravo i bilo potrebno.

Kauri je morao prvi stići do ostrva, pre Turaka, da upozori Ali-pašu.

Na drugom kraju ogromne manastirske kuhinje, ugljevlje se žarilo u odžaku, ritualnom ognjištu nad kojim je visio kotao za kuvanje osvećenih obeda za kaluđere. Na malom oltaru sa desne strane gorelo je dvanaest sveća - a tačno u sredini, tajna sveća. Kogod bi ušao u ovu prostoriju prelazio je preko svetog praga pazeći da ne dodirne ni pod ni dovratak.

U samoj sredini, Ali-paša, najmoćniji vladar u Otomanskom carstvu, ležao je ničice, lica zagnjurenog u molitveni tepih, ispružen na hladnom kamenom podu. Ispred njega, na gomili jastuka, sedeo je veliki Šemimi Baba koji je pre mnogo godina predvodio pašinu inicijaciju: on je bio *Pirimugan*, Savršeni vodič svih bektašija, bilo gde u svetu. Njegovo zbrčkano lice, mrko i smežurano kao sasušena kupina, bilo je prožeto drevnom mudročću koja se postiže dugogodišnjim pridržavanjem Pravog puta. Govorilo se da je Šemimi Baba već odavno prevalio stotu.

Baba, još uvek umotan u *hirku*, svoj ogrtač, da bi mu bilo toplije, balansirao je na svojoj hrpi jastuka kao neki trošni, sasušeni list koji je dolepršao s neba. Na glavi je nosio starinski *elifi tak*, dvanaestostruki turban koji je Redu dodelio lično Hadži Bektaši Veli, pre punih petsto godina. U levoj ruci držao je rituinu štaku od dudovog drveta, na čijem se vrhu nalazio *palihenk*, sveti dvanaestostrani kamen. Desna mu je ruka počivala na pašinoj pognutoj glavi.

Baba je pogledom prelazio preko svih onih koji su ukrug klečali na podu: generala Vaja, ministra Mehmed-efendija, Vasilike, vojnika, šejke i mirzita bektaškog Sufi reda. Tu je bilo nekoliko Grka, pravoslavnih kaluđera koji su bili pašini prijatelji i Vasilikini duhovni savetnici, a pored toga i njihovi domaćini, svih ovih nedelja provedenih na ostrvu.

Na jednoj strani sedeli su dečak Kauri i Pašina kći Hajde, koja je donela vesti zbog kojih je Baba rešio da sazove sastanak. Pre no što su ušli u ovu svetu prostoriju i prišli presvetlom Babi, skinuli su svoje ogrtače poprskane blatom i obavili ritualno umivanje, baš kao i svi ostali.

Baba završi blagosiljanje i skloni ruku sa Pašine glave, Paša ustade, duboko se pokloni i poljubi rub Babinog ogrtača. Zatim se pridruži ostalima koji su klečali u krugu oko svetog čoveka. Svi shvataše težinu situacije i napregoše se da čuju svaku reč Šemimi Babe:

„*Nice sirlar vardir sirladan içli*“, bile su prve Babine reči. 'Mnoge su tajne, i tajne u tajnama.'

To je bila čuvena mirsitska doktrina - ideja o tome da nije dovoljan samo šejk ili učenje o zakonima - već je neophodan i *miršid*, odnosno vođstvo kroz *nasip* - inicijaciju, i kroz naredne 'četiri kapije' do Realnosti.

Pometen, Kauri pomisli, kako je moguće da u ovom trenutku takve stvari uopšte i padaju na pamet, kad su Turci nadomak ostrva. Kauri je neprestano pogledao u Hajde, koja je klečala pored njega.

A onda, kao da je pročitao njegove tajne misli, starac se iznenada glasno nasmeja: kikitom. Svi u krugu digoše pogled, zaprepašćeno. No, čekalo ih je novo iznenađenje: Baba, uz veliki napor, zabode štaku među jastuke i osovi se na noge. Ali-paša namah pritrča da pomogne svom ostarelom učitelju, ali ovaj ga odgurnu drhtavom staračkom rukom.

„Možda se pitate čemu priča o tajnama, kad su nam nevernici i vukovi skoro pred vratima!“ uzviknu. „U ovom trenutku, pred samu zoru, treba da govorimo samo o jednoj *tajni*. To je tajna koju je Ali-paša čuvao nas radi, tako dobro i toliko dugo. Ta je tajna sada i dovela našeg Pašu na ovu liticu, ali zbog nje se takođe ovde skupio i sav taj vučji soj. Dužnost mi je da vam kažem kakva je to tajna i zašto nju mora braniti svako od nas i po svaku cenu. I mada će sve nas, ovde okupljene, pre no što sutrašnji dan osvane zadesiti različite sudbine - neki će se boriti do smrti, neke će zarobiti Turci, a to je još gore od smrti - ali samo će jedan među nama, u ovoj prostoriji, moći da odbrani ovu tajnu. A baš zahvaljujući našem mladom ratniku, Kauriju, ona je i stigla ovamo, taman na vreme.“

Baba se nasmeši i klimnu glavom prema Hajde, a svi ostali se okrenuše i pogledaše u nju. Svi osim njene majke, Vasiliki, koja je gledala prema Ali-paši sa izrazom u kome se istovremeno ogledala ljubav, strepnja i strah.

„Imam nešto da vam kažem“, nastavi Šemimi Baba. „Radi se o tajni koja je prenošena i čuvana vekovima. Ja sam poslednji čuvar u dugom, dugom nizu čuvara koji ovu tajnu prenose svojim naslednicima. Moram vam je ispričati, kratko i sažeto, *moram*, zaista, pre no što stignu sultanovi krvnici. Morate svi shvatiti važnost ovoga za šta se borimo i zašto to moramo braniti, čak i sopstvenom životom.

„Svima vam je dobro poznata Muhamedova poštovana izreka, čuveni *hadis*“, reče im Baba. „Ti stihovi uklesani su na dovratku mnogih dvorana Bektaškog reda - njihove reči pripisuju se samom Alahu:

Bejah skriveno blago i zato čeznuh da me upoznaju,

Da bi me upoznali, ja stvorih stvorenje,...

„Priča koju ću vam sad ispričati govori o jednom drugom skrivenom blagu, blagu nesamerljive vrednosti, ali i nesagledive opasnosti - blagu za kojim se traga duže od hiljadu godina. Samo su njegovi čuvari, za sve te godine, znali za njegovo poreklo i značaj. A ja sada želim da to podelim s vama.“

Svi u sobi klimnuše glavom: shvatali su značaj poruke koju je Baba treba-

lo da im saopšti i značaj toga što su se oni ovde sakupili. Niko nije progovorio ni reči dok je starac skidao *elifi tak*, potom ga spustio najastuke i najzad odbacio svoj dugi ogrtač od jagnjeće kože. Stajao je među jastucima, obučen samo u jednostavan vuneni kaftan. Oslanjajući se na svoju dudovu štaku, Baba započeo svoju priču...

PRIČA DUHOVNOG VOĐE

Godine 138. od Hidžre - ili 755. posle Hrista, po hrišćanskom kalendaru - živeo je u Kufi, kraj Bagdada, veliki sufitski učenjak i matematičar, Al-Džabir ibn Hajan od Kurasana.

Tokom svog dugog boravka u Kufi, napisao je mnoge naučne rasprave. Među njima bila je i *Knjiga o ravnoteži*, delo koje ga je proslavilo kao rodonačelnika alhemije u islamskom svetu.

Manje se zna da je naš prijatelj Džabir bio odani učenik jednog drugog stanovnika Kufe, Džafer al-Sadika, šestog imama šiitske grane islama od Alahove smrti i direktnog potomka Muhameda po ženskoj liniji, preko Prorokove kćeri, Fatime.

Pripadnici šiitske sekte nisu tada - baš kao ni danas - priznavali legitimnost sunitskog reda kalifa, što će reći onih koji su bili prijatelji, družbenici, rođaci, ali ne i direktni potomci Proroka.

Sam grad Kufa ostao je, stotinama godina od Prorokove smrti, žarište nemira i pobuna protiv dve uzastopne sunitske dinastije koje su u međuvremenu osvojile dobar deo sveta.

I pored toga što su sve kalife u obližnjem Bagdadu bile suniti, Al-Džabir je neuvijeno i bez straha - ludo, mnogi su govorili - posvetio svoju mističnu raspravu o alhemiji, *Knjigu o ravnoteži*, svom čuvenom duhovnom vođi, šestom imamu, Džaferu al-Sadiku. Čak je otišao i dalje od toga! U posveti na početku knjige, ustvrdio je da on samo služi kao glasnogovornik za Al-Sadikovu mudrost i znanje - da je on od svog mirsita naučio sav *ta'vil* - duhovnu hermeneutiku uključenu u simboličko tumačenje skrivenog značenja sadržanog u *Kuraniu*.

Već samo to priznanje bilo je dovoljno da u očima zvanične pravoverne hijerarhije sasvim uništi Džabirovu reputaciju. Ali, deset godina kasnije, godine 765, desilo se nešto još mnogo opasnije: umro je šesti imam, Al-Sadik. Tada je Džabir, kao ugledni naučenjak, doveden na dvor u Bagdadu i postavljen za zvaničnog dvorskog hemičara - prvo pod kalifom Al-Mansurom, a potom i pod njegovim naslednicima, Al-Mahdijem i Harun al-Rašidom, poznatim iz *Hiljadu i jedne noći*.

Pravoverni sunitski kalifat bio je poznat po tome što je sakupljao i uništavao sve tekstove, bilo koje vrste, koji su mogli pružiti i najmanji nagoveštaj da je moguće i drugačije tumačenje zakona - da postoji i neko drugo nasleđe po kome bi se moglo tumačiti značenje Prorokovih izreka ili samog Kurana.

Kao naučnik i sufit, Al-Džabir ibn Hajan, od trenutka kad je stigao u Bagdad, živeo je u neprestanom strahu da će njegovo tajno znanje iščeznuti onog časa kad on više ne bude živ i ne bude mogao da ga čuva i prenosi. U očaju tražio je neko trajnije rešenje - neki trajan način na koji bi se drevna mudrost mogla prenositi u obliku koji neupućeni ne bi mogli lako odgonetnuti, niti bez muke uništiti.

Čuveni naučnik uskoro je otkrio kako da to učini - i to na najneverovatniji i najneочеkevaniji način.

Kalifa Al-Mansur imao je omiljenu zabavu: ona je pristigla u arapski svet pre stotinu godina, tokom islamskog zauzeća Persije. Bila je to igra zvana šah.

Al-Mansur je pozvao svog uglednog alhemičara i naredio mu da izradi pribor za šah od metala i legura stvorenih samo za tu priliku, tajnim postupcima poznatim samo velikim znalcima, te da ga ukrasi dragim kamenjem i simbolima koje će samo upućeni u tu veštinu moći da protumače.

Ova naredba došla je Al-Džabiru baš kao dar s neba, kao da ju je sam arhangel Gavriilo doneo. Ona mu je istovremeno omogućavala i da ispuni zahtev svog kalife i da, takoreći ispred nosa svima u kalifatu - drevnoj i zabranjenoj mudrosti obezbedi dugovečnost.

Pribor za šah - za čiju je izradu bilo potrebno deset godina i stotine veštih zanatlija - završen je i svečano predat kalifi o Bajramu, 158. godine po Alahu, odnosno 775. po Hristu, deset godina nakon smrti imama koji mu je podario značenje.

Pribor je bio veličanstven: sa svake strane bi je metar dugačak, kvadratići su bilo od žeženog zlata i sjajnog srebra, pobodeni dragim kamenjem koje je dosegalo veličinu prepeličjeg jajeta. Kogod se tada zadesio na abasidskom dvoru bio je zabezegnuto gledajući tu čudesnu lepotu. Ali ono što nisu mogli znati, bilo je da je dvorski alhemičar u njega ugradio veliku tajnu, koja će ostati neodgonetnuta sve do današnjih dana.

Jednu od tih velikih tajni koje je Al-Džabir tako vešto prikrio, predstavljaju magični brojevi trideset dva i dvadeset osam.

Broj trideset dva odnosi se na broj slova u persijskoj azbuci - to su bili tajni simboli koje je Džabir ubacio u trideset i dve srebrne i zlatne figure pribora za šah. Dvadeset osam je broj slova u arapskoj azbuci - toliko je bilo i tajnih znakova koji su bili izrezbareni u kvadratićima po rubu šahovske table. Ovo su samo dve od bezbroj drugih šifara koje je otac alhemije smislio da bi posvećenima preko njih preneo tajnu i u narednim vekovima. A svaka ta šifra davala je rešenje samo za jedan delić tajnog značenja.

Svome remek-delu Al-Džabir je dao ime: nazvao ga je *Tarik'at*, ključ Tajnog puta.

Šemimi Baba delovao je veoma umorno kad je završio priču, ali se nije predavao.

„Pribor za šah o kome sam vam govorio još uvek postoji. Halifa Al-Mansur ubrzo je shvatio da taj pribor poseduje nekakvu tajnu moć, jer su mnoge bitke vođene zbog njega - čak i na samom abasidskom dvoru, u Bagdadu. Tokom sledećih dvadeset godina pribor je nekoliko puta promenio ruke - ali to je druga, još duža priča. Potom je njegova tajna bila zaštićena - sve do nedavno, ležao je zakopan pod zemljom punih hiljadu godina, da bi, pre samo trideset godina, pred sam početak Francuske revolucije, ponovo izašao na svetlost dana, u baskijskom delu Pirinejskih planina. Sada je pak rasut po čitavom svetu, i njegove tajne više nisu zaštićene. Naš zadatak je, mila moja deco, da povratimo ovo remek-delo inicijacije njegovim pravim vlasnicima: onima za koje je ono prvobitno sačinjeno i kojima su i namenjene njegove tajne. Ovaj pribor za šah namenjen je samo sufitima, jer mi smo jedini čuvari plamena.

Ali-paša ustade da bi pomogao Semimi Babi da se vrati na svoje sedište među mekim jastucima.

„Semimi Baba nam se obratio, ali se zato veoma zamorio“, reče paša okupljenima. Potom ispruži ruke prema maloj Hajde i Kauriju, koji je sedeo pored nje. Oni priđuše Babi, koji im dade znak da kleknu, a onda im po tri puta dunu preko glave: „Hu-hu-hu.“ - *üfürük cülük*- blagoslov dahom.

„U Džabirovo vreme“, reče Baba, „oni koji su se bavili alhemijskim istraživanjima sebe su zvali 'duvačima u mehove' i 'ugljarima' pošto su to bili tajni postupci njihove mistične veštine. Eto otkuda potiču mnogi izrazi, delovi naše tajne nauke. Zato ćemo vas sad poslati, tajnim putem, do svojih prijatelja u tuđoj zemlji - koji su takođe poznati kao 'ugljari'. Vreme je sada od odsudne važnosti i mi ćemo po vama, poslati jednu dragocenost koju je Ali-paša čuvao trideset godina.“

On zastade, jer su se sa visine čuli uzvici, koji su dolazili iz zatvorenih prostorija manastira na gornjem spratu. General Vaja i njegovi vojnici pojuriše prema vratima i stepenicama.

„Vidim“, reče Šemimi Baba, „da nemamo više vremena.“

Paša je žustro zaronio ruku u svoje haljine i potom pružio Šemimi Babi nešto što je ličilo na veliki, težak, crni grumen uglja. Baba ga je predao Hajde u ruke, ali se zapravo obratio Kauriju, svom mladom učeniku.

„Iz ove građevine vodi tajni podzemni prolaz, koji će vas odvesti sve do čamca“, reče mu Baba. „Može se desiti da vas oni drugi opaze, ali vas verovatno neće zadržavati, pošto ste deca. Preći ćete planinu, putem, sve do obale, a tamo će vas čekati lađa. Putovaćete na sever, kako vas budem uputio, potražićete čoveka, i on će vas odvesti do onih koji će moći da vas zaštite. Taj čovek dobro poznaje Pašu, još odavno, i on će vam poverovati - ali tek pošto mu budete predali tajnu lozinku koju samo on može razumeti.“

„A kako ona glasi?“ upita Kauri, nestrpljiv da krene što pre, jer su se odozgo čuli udarci i lomnjava.

Ali-paša ga prekide. Priđe Vasiliki i povuče je na stranu, zaštitnički joj stavivši ruku preko ramena. Njene oči se zacakliše od suza.

„Hajde mora reći tom čoveku ko je ona“, reče im paša.

„Ko sam *ja!*“ uzviknu Hajde, zbunjeno gledajući u roditelje.

Vasiliki progovori prvi put - izgledalo je kao da oseća veliku bol. Ona obuhvati obe kćerkine ruke, u kojima je držala grumen uglja.

„Dete moje“, obrati se ona Hajde, „mi smo godinama čuvali ovu tajnu, ali ona sad, kao što je objasnio Šemimi Baba, predstavlja našu, ali i tvoju, jedinu nadu.“ Zastala je, jer je počela da se guši pri poslednjim rečima. Izgledalo je da ne može nastaviti, i zato paša ponovo počeo da govori.

„Vasija hoće da ti kaže, mila moja, da ja nisam tvoj pravi otac.“ Kadaje spazio užasnut izraz na licu svoje Hajde, on brzo dodade, „Oženio sam se tvojom majkom iz prevelike ljubavi koju sam osećao prema njoj, kao prema kćeri, jer ja sam mnogo stariji od nje. Kad smo se venčali, Vasijaje već nosila dete - od drugog čoveka. On njome nije mogao da se oženi, i još uvek ne može. Ja tog čoveka znam. Volim ga i verujem mu, i tvoja majka ga voli, kao i Šemimi Baba. To je bila tajna

koju smo svi zajednički čuvali - sve zbog dana, kao što je ovaj, kad može postati nužno da ti je konačno otkrijemo.“

Kauri je svom snagom držao Hajde, jer se činilo kao da će se onesvestiti.

„Tvoj pravi otac je čovek velike moći i velikog bogatstva“, nastavi Paša. On će te zaštititi, a zaštititi će i ovo - kad mu pokažeš šta donosiš.“

Hajde se borila sa mnoštvom osećanja. Paša nije njen otac? Kako je tako nešto moguće? Poželela je da vrišti, da čupa kosu, da plače - ali njena majka, prolivajući suze po njenim šakama, zatrese glavom.

„Paša je u pravu. Moraš otići“, rekla je svojoj kćeri. „Ako oklevaš, život će ti biti u velikoj opasnosti - a i suviše je rizično da bilo ko osim dečaka krene s tobom.“

„Ali ako nije Paša-ko je onda moj otac? I *gde* je on sad? I štaje ovo što treba da mu odnesem?“ Iznenađeni gnev pomogao joj je da barem malo povрати snagu.

„Tvoj otac je jedan engleski plemić“, reče Vasiliki. „Dobro sam ga poznavala i volela sam ga - živeo je ovde sa nama u Janjini, pre no što si se ti rodila.“

Nije mogla da nastavi, pa je Paša produžio.

„Kao što je rekao Baba, on je naš prijatelj, a povezan je i sa drugim ljudima koji su nam takođe prijatelji. Živi u Veneciji na Velikom kanalu. Do njega možeš stići lađom, za nekoliko dana. Lako ćeš pronaći njegovu palatu - ime mu je Džordž Gordon, Lord Bajron.“

„Odnećeš mu ovo što držiš u rukama, i on će to čuvati, po cenu sopstvenog života, ako bude potrebno. Izgleda kao komad ugljena, ali ispod površine nalazi se najdragocenija šahovska figura iz starog pribora za šah čije je ime *Tarik 'at*, i koju je izradio Al-Džabir ibn Hajan. Ova jedinstvena figura predstavlja istinski ključ koji vodi do Tajnog puta. To je figura koja je danas poznata pod nazivom Crna kraljica.“

CRNA ZEMLJA

Wyrd oft nereþ unfaegne eorl, þonne his ellen deap.

(Ako smrt nije suđena, sreća smelog čuva)

Beovulf

MESA VERDE, KOLORADO

PROLEĆE, 2003.

Još pre no što sam stigla do kuće, znala sam da nešto ozbiljno nije u redu, i pored toga što je onako na prvi pogled, sve izgledalo kao potpuno savršenstvo.

Strma, široka krivina kojom se prilazi kući bila prekrivena snežnim tepihom i optočena veličanstvenim nizom visokih srebrnih jela. Njihove grane isto tako prekrivene snegom, blistale su u rano jutro kao da su od ružičastog kristala. Zaustavila sam svoj iznajmljeni lend rover pri samom vrhu, na mestu gde se ispred brvnare put ispravljao i proširivao u parking.

Dim se lenjo uzdizao u sivkastoplavim kolutovima iz kamenog dimnjaka u središtu kuće. Gusti miris jelovih trupaca ispunjavao je vazduh, što je barem značilo da me čekaju - iako možda nisam baš dobrodošla, posle toliko vremena.

Kao potvrda tome, majčin kamionet i džip stajali su jedan pored drugog u nekadašnjoj staji za konje na samoj ivici prostora za parkiranje. Činilo mi se neobičnim što prilaz još uvek nije raščišćen i što na njemu nema nikakvih tragova. Da su me očekivali, valjda bi neko raščistio put?

Pošto sam konačno stigla ovamo, na jedino mesto koje sam ikada mogla nazvati domom, čovek bi pomislio da se konačno mogu opustiti. Samo, nikako se nisam mogla otresti osećaja da nešto nije kako treba.

Našu porodičnu planinsku kuću sagradili su otprilike u ovo vreme, ali pre stotinu godina, pripadnici susednog plemena za moju čukun-baku, mladu doseljenicu-gorštakinju. Izgrađena od ručno tesanog kamena i džinovskih trupaca, bila je to ogromna brvnara u obliku osmougona - po ugledu na *hogan*, indijansku kuću, sa brojnim oknima koja su gledala na sve četiri strane sveta, kao kakva džinovska kompas-građevina.

Svi ženski potomci moje bake živeli su u njoj u nekom periodu svog života, uključujući i moju majku i mene. Pa šta onda sa mnom nije u redu? Zašto nikad ne mogu da joj pridem bez osećanja da mi nad glavom visi neka sudbinska opasnost? I zato je majka - kad sam konačno i definitivno napustila kuću - imala razumevanja. Nikad nije, poput drugih majki, zahtevala da se vratim i dolazim na porodična okupljanja.

Hoću reći, sve do danas.

U stvari, moje današnje prisustvo nije bilo samo zato što me je pozvala da dođem - pre će biti da se radilo o nekoj vrsti priziva, tajanstvene poruke koju je majka ostavila na telefonskoj sekretarici u mom stanu u Vašingtonu, D. C. u vreme kad je bila sigurna da ću biti na poslu.

Poziva me, tako je rekla, na proslavu svog rođendana. E, to je već samo po sebi predstavljalo problem.

Moja majka, znate, prosto *nema* rođendan. Nikad *nije* ni imala rođendan.

Neću time da kažem da se ona brinula zbog svojih godina ili izgleda, niti pak daje lagala koliko joj je godina - naprotiv, onaje svake godine izgledala sve mlađe.

Međutim, ma kako to čudno zvučalo, nije htela da bilo ko izvan porodice zna *kad joj* rođendan.

Ta tajanstvenost, udružena sa još ponekom blagom nastranošću - kao, na primer, činjenicom da je poslednjih desetak godina živela potpuno povučeno, ovde na vrhu planine - sve otkako... se desilo ono o čemu nikad nismo razgovarale - umnogome objašnjava zašto su poneki smatrali da je moja majka, Ketrin Velis, poprilično ekscentrična osoba.

Drugi deo trenutnog problema sastojao se u tome što nikako nisam uspela da stupim u kontakt s majkom, ne bi li mi objasnila otkud taj iznenadni izlazak u javnost. Nije odgovarala ni na pozive, niti na poruke koje sam joj ostavljala na kućni broj. Sa onim drugim brojem koji mi je dala nešto očito nije bilo u redu - nedostajalo mu je nekoliko brojeva na kraju.

Osećajući od samog početka da nešto ozbiljno nije u redu, uzela sam nekoliko slobodnih dana, kupila kartu i na brzu brzinu stigla na poslednji avion za Kortez u državi Kolorado. Stigavši, iznajmila sam na aerodromu poslednji preostali automobil sa pogonom na četiri točka.

Ostavila sam uključen motor i sedela u automobilu još neko vreme, prelazeći pogledom preko širokog predela od kojeg je čoveku istinski ponestajalo daha. Već više od četiri godine nisam dolazila kući. A svaki put, kad bih ponovo ugledala taj prizor, bilo je kao da mi je neko isterao vazduh iz pluća.

Izašla sam iz rovera i zagazila u sneg do kolena. Motor je i dalje radio.

Na vrh Platoa Kolorado, na visini od četiri hiljade metara, pružao se pogled na zatalasano more planinskih vrhova koji su dosežali visinu i do pet hiljada metara, ružičastih pod zracima jutarnjeg sunca. Po vedrom danu, kao što je ovaj, videlo se sve do vrha Hesperus, koji su Indijanci iz plemena Dine nazivali Dibenica: Crna planina, jedna od četiri svete planine koje su stvorili 'Prvi čovek' i 'Prva žena.'

Pored Crne planine, tu su bili i Sisnadžini (Bela planina, ili Maunt Blanka) na istoku, Tsodzil (Plava planina, ili Maunt Tejlor) na jugu i Duko'oslid (Žuta planina, ili Vrhovi Sv. Franciska) na zapadu. Oni su činili četiri ugla oblasti Dineta - 'domovine naroda Dine,' kako sebe nazivaju Navaho Indijanci.

Svi ti vrhovi bili su okrenuti prema visokom platou na kojem sam stajala: na mestu zvanom „Četiri ugla“, jedinoj četvoromeđi u Sjedinjenim Američkim Državama na kojoj se pod pravim uglom susreću četiri države - Kolorado, Juta, Novi Meksiko i Arizona, i to pod pravim uglom, tako da obrazuju krst.

Još davno, pre no što je ikome palo na pamet da povlači linije na mapama, ovo je bilo sveto mesto za svakog ko je hodio ovom zemljom. Ukoliko je moja majka baš stvarno rešila da posle dvadeset i četiri godine, koliko dugo je ja poznajem, prvi put organizuje rođendansku žurku, onda je bilo razumljivo zašto je želela da to bude baš ovde. Bez obzira no to koliko je godina proživela na nekom drugom mestu, pa čak i u inostranstvu, ona je, baš kao i sve žene u našoj porodici, pripadala jedino ovom predelu.

Znala sam da je iz nekog razloga ta veza sa ovim krajem izuzetno važna. Znala sam i zašto mi je ostavila poruku, dovoljno neobičnu, da bi me dovela pravo ovamo.

Znala sam još nešto, makar da to niko drugi nije znao. Znala sam zašto je insistirala da baš danas dođem. Upravo danas - četvrtog aprila - bio je rođen- dan moje majke, Ket Velis.

Cimnula sam ključeve iz kontakta, zgrabila na brzinu spakovanu torbu sa zadnjeg sedišta, i krenula da se probijam kroz sneg do naših, stotinu godina starih, ulaznih vrata. Na tim ogromnim vratima - debelim vratnicama istesanim od najtvrdje borovine - bila su urezana dva životinjska lika, tako da se činilo kao da se kreću pravo prema vama. Na levoj vratnici, zlatni orao raširenih krila spuštao se pravo pred vas. Sa desne strane, na zadnjim nogama, kezila se ljutita medvedica.

Iako je vreme ostavilo na njima svoj zub, one su još uvek delovale kao žive - doduše, sa staklenim očima, ali zato pravim zubima i kandžama. Početkom dvadesetog veka u modi su bili razni skriveni mehanizmi, a ovaj na vratima bio je stvarno luckast: kad biste povukli medvedicu za šapu, ona bi razjapila čeljust sa sve ogromnim zubima. U slučaju da ste bili dovoljno hrabri da joj zavučete ruku u gubieu, imali ste priliku da pokrenete starinsko zvono koje bi svojim melodičnim zvukom upozorilo ukućane na vaše prisustvo.

Uradila sam sve što treba i čekala. Prošlo je nekoliko časaka, ali odgovora nije bilo. Neko je morao biti unutra - pušilo se iz dimnjaka. Iz sopstvenog iskustva znala sam koliko je dugo potrebno da se vatra dobro razgori, da i ne spominjemo kolika je snaga potrebna da se dovuku i nameste drva. S obzirom da je naše ognjište bilo takvih dimenzija da su se na njega mogle postaviti džinovske cepanice - vatra je mogla biti založena, pre nekoliko dana, pa još uvek goreti.

Odjednom sam postala svesna svoje situacije: pošto sam avionom preletela hiljade kilometara, a potom se još vozila automobilom, našla sam se na vrhu planine, u snegu, sa samo jednom željom - da uđem u rođenu kuću, i u očajanju se pitala ima li u njoj koga. Jer, ključ nisam imala.

Mogla sam da biram - da gacam uokolo po dubokom snegu ne bih li nekako provirila kroz prozor sa druge strane kuće. To mi se nije činilo kao naročito dobra ideja. Šta će se desiti ako se još više skvasim, a ipak ne budem u stanju da uđem u kuću? Šta i ako uspem, a tamo nema nikog? Oko kuće nije bilo nikakvih tragova, ni od kola, ni od skija- čak ni od jelena.

A onda sam uradila jedinu pametnu stvar koja mi je mogla pasti na pamet: izvukla sam mobilni telefon iz džepa i pozvala majčin broj, i sve to, stojeći ispred vrata. Laknulo mi je kad sam čula da se uključila sekretarica, pomislila sam da je možda na njoj ostavila poruku o tome gde se nalazi. Ali kad sam čula snimak njenog glasa, srce mi se ponovo spusti u pete:

„Možete me dobiti na broj... ponovo je deklamovao njen glas isti onaj broj koji mi je ostavila i na kućnoj sekretarici i kome je opet na kraju nedostajalo nekoliko cifara. Stajala sam pred vratima, mokra i smrznuta i kiptela od muke i besa. Kud sad da se denem?

A onda sam se setila jedne igre.

Moj obožavani stric Slava, bio je poznat širom sveta kao ugledni pisac i informatičar, Ladislav Nim. Dok sam bila dete, on mi je bio najbolji drug, a verovala sam da je to još uvek, mada ga već godinama nisam videla. Slava je mrzeo telefon. Zaklinjao se da nikad neće imati telefon u kući. S telefonom, ili bez, Slava je imao jednu veliku pasiju - zagonetke. O njima je napisao i nekoliko knjiga. Kad sam bila dete, ako bi neko i primio poruku od Slave sa telefonskim brojem preko kojeg bi se on navodno mogao dobiti, uvek se znalo da to nije bio stvarni broj, već neka vrsta šifrovane poruke. On je uživao u takvim stvarima.

I meni se činilo sasvim neverovatnim da bi moja majka iskoristila takav postupak da sa mnom komunicira. Pre svega, ona sama nije baš umela ni da dešifruje poruke, a kamoli da sama smisli neku sličnu zagonetku, čak i da joj sopstveni život zavisi od toga.

S druge strane, bilo je još manje verovatno da joj je Slava sastavio takvu poruku. Koliko je meni bilo poznato, ona već godinama nije ni razgovarala sa Slavom, još od onog... događaja koji niko nije spominjao.

I pored svega, bila sam sigurna da se ovde radi o nekakvoj poruci.

Uskočila sam nazad u rover i upalila motor. Ako treba da biram između nasilnog ulaska u napuštenu kuću, i povratka avionom u Vašington, D. C., onda mi se dešifrovanje poruke činilo kao najbolja alternativa. Samo tako mogu saznati kud mi je otišla majka.

Ponovo sam je pozvala i zapisala broj koji je ona ostavila na sekretarici, kako bi svako mogao da ga čuje. Ukoliko je stvarno bila u opasnosti i pokušavala samo sa mnom da stupi u kontakt, onda sam se svim srcem nadala da ću ja prva uspeti da dešifrujem poruku.

„Možete me dobiti na broj 615-263-94...“ saopštavao je nasnimljeni glas moje majke.

Ruka mi se tresla dok sam zapisivala broj.

Imala sam osam brojeva, umesto deset, koliko je potrebno za međumesni poziv. Ali, pretpostavljala sam da, baš kao i u čika Slavinim zagonetkama, ovo nema nikakve veze s telefonom. Radi se o šifri koja ima deset brojeva i kojoj nedostaju dve poslednje cifre. Te dve cifre su nesumnjivo sadržavale skrivenu poruku.

Trebalo mi je deset minuta da to odgonetnem - mnogo duže no kad sam u stopu pratila svog luckastog, ali zato očaravajućeg strica. Ako brojke razvrstate u spojeve od po dve cifre, onda dobijete 61-52-63-94.

Ako obrnete brojke, što sam odmah ukapirala, dobićete dvocifrene vrednosti nekog broja na kvadrat, počev od četvorke. Naime, proizvod četiri, pet, šest i sedam, pomnožen samim sobom, daje sledeći niz: 16-25-36-49.

Sledeći broj u nizu, onaj koji nedostaje jeste kvadrat od 8 -to jest, 64. Kada bi u pravoj zagonetki, obrnuo taj broj, dobio bi 46 - ali nije se radilo o tome.

Znala sam - a i moja majka je znala - da broj 64 za mene ima drugačije značenje. On predstavlja broj kvadratića na šahovskoj tabli, po osam sa svake strane.

Drugim rečima - *ono* o čemu mi nikad ne razgovaramo.

Moja rastrojena i svojeglava majka odbijala je da razgovara o šahu, čak nije dozvoljavala ni da se igra u njenoj kući. Od očeve smrti (još jedna stvar o kojoj se

nikad nije razgovaralo), bilo mi je zabranjeno da igram šah -jedino sto sam stvarno ikad umela da radim, jedino što mi je pomagalo da uspostavim vezu sa svetom oko sebe. To je bilo kao da su mi u dvanaestoj godini naredili da postanem autistična.

Moja majka se suprotstavljala, na svaki mogući način, i samoj pomisli na šah. Iako nikad nisam bila u stanju da shvatim tu logiku - ukoliko se uopšte *radilo* o nekakvoj logici - po mišljenju moje majke, šah bi i za mene bio isto toliko pogibeljan, kao i za mog oca.

Sada se odjednom činilo kao da mi je, pozvavši me ovamo na svoj rođendan i ostavivši mi tu magičnu reč u šifriranoj poruci, ponovo dozvolila da se bavim šahom.

Izmerila sam vreme: trebalo mi je dvadeset sedam minuta i - pošto sam držala upaljen motor - pet litara benzina - da rešim zagonetku kako da uđem u kuću.

Do sada je već i svako drugi, sa pola mozga, mogao shvatiti da ovi brojevi u skupovima od po dva predstavljaju kombinaciju na cilindru. Ali u našoj kući nije bilo brava. Osim *jedne*, u štali. Na ormariću sa ključevima. U njemu su se čuvali ključevi od kola.

Da li je sad trebalo da kažem 'stvarno'?

Isključila sam motor, probila se kroz sneg do štale - i *voalal!*² - ubrzo se začulo kako škljoca cilindar u bravi, vrata ormarića su se otvorila i na lančiću se pojavio ključ od ulaznih vrata. Pred kućom, mi je trebalo nekoliko sekundi da se prisetim da se ključ ubacuje iza leve orlove kandže. Tada se, široka stara vrata uz škripu razmakoše.

Očistila sam sneg sa čizama na staroj rešetki koju smo držali kraj ulaza, otvorila teška vrata, a potom ih zalupila za sobom, podigavši u vazduh čitav oblačić svetlucahivh snežnih pahuljica koje su se presijavale na kosim zracima jutarnjeg sunca.

U tesnom polumračnom predsoblju - koje je služilo za odlaganje mokre odeće i obuće i sprečavalo vetar da prodire direktno u kuću - skinula sam prokvašene čizmice i navukla mekane patike od jagnječeg krzna koje su uvek stajale na starinskom sanduku u kome se čuvala zamrznuta hrana. Skinula sam i vindjaku, otvorila unutarnja vrata i zakoračila u ogromnu osmougaonu prostoriju, toplu pošto je u njenom sedištu, na ognjištu, goreo džinovski trupac.

Ta osmougaona prostorija imala je tridesetak metara u promeru i bila visoka skoro deset metara. U njenom središtu nalazilo se ogromno ognjište nad kojim se dizala bakarna kapa, po čijem je pak obodu visilo posuđe. Iz kape je izlazio dimnjak od kamena i vukao dim pravo u nebo. Izgledala je kao ogroman vjgvam, jedino što je bila prepuna nameštaja. Moja majka nikad nije trpela stvari na kojima se zapravo *može* sedeti - ali se zato unutra nalazio veliki koncertni klavir od abonosovog drveta, kredenac, nekoliko pisaćih stolova, pomične police sa knjigama, čak i bilijarski sto za kojim se nikad nije igrao bilijar.

---

² Evo, izvolite. (fr.) – *Prim. prev.*

Gornji sprat sastojao se od osmougaone galerije. Bio je izdelfjen u male prostorije u kojima se moglo spavati, a u ponekoj i okupati. Gusta svetlost

proderala je kroz prozore sa svih strana i zadržavala se na sloju prašine koji je prekrivao površine od sjajnog mahagonija. Kroz prozore na tavanici dopiralo je ružičasto jutarnje svetlo i isticalo crte na obojenim totemskim glavama koje su ukrašavale ogromne drvene grede ispod galerije: medveda, vuka, orla, jelena, bufala, koze, kuguara, ovna. Sa visine od preko šest metara, činilo se kao da beskonačno lebde u prostoru. Jedino što se moglo čuti bilo je povremeno pucketanje vatre na ognjištu. Prošetala sam se po obodu prostorije i pogledala kroz svaki prozor: osim mojih tragova ništa se drugo nije moglo videti. Popela sam se spiralnim stepenicama i proverila sve sobice na spratu. Nigde ni žive duše.

Kako li joj je to pošlo za rukom?

Po svemu sudeći, moja majka Ket Velis, nestala je bez traga.

Tišinu je narušio neprijatan zvuk: zazvonio je telefon. Sjurila sam se niz strme, zavojite stepenice i zgrabila slušalicu sa majčinog pisačkog stola iz doba kolonijalnih ratova, tik pre no što će se uključiti sekretarica.

„Za ime *sveta*, šta ti je *bilo*, na pameti, mila moja, kad si za sastanak odabrala ovo mesto na kraju sveta?“ začuo se grleni ženski glas sa neznatnim britanskim akcentom, čiju sam vlasnicu i suviše dobro poznavala. „Osim toga, pa gde je *to*, pobogu? Vozikamo se po ovoj divljini čini mi se već *danima*. Potom nastupi pauza, kao da sa nekim drugim razgovara.

„Tetka Lili?“ upitala sam.

To je ona, bez ikakve sumnje - moja tetka, Lili Rad, moja prva učiteljica šaha i još uvek vodeći velemajstor među ženama. Ona je nekad bila najbolja drugarica moje majke, iako se nisu ni čule ni videle, već godinama. Samo, zašto baš sad zove. Kaže da se vozikaju ovuda - šta li sad pa to treba da znači?

„Aleksandra?“ izusti Lili, zbuñjeno. „Mislila sam da razgovaram sa tvojom majkom. Šta *ti* radiš tu? Ja sam mislila da vas dve niste... baš u najboljim odnosima.“

„Pomirile smo se“, rekla sam na brzinu, ne želeći da ponovo čačkam po tom osinjem gnezdu. „Samo, izgleda da mama trenutno nije ovde. A gde si ti, zapravo?“

„Nije tu?! Mora biti da se šališ“, besno odvrati Lili. „Došla sam čak iz Londona, samo da je vidim. Insistirala je da dođem! Satelitski navigacioni sistem u mojim kolima uporno mi pokazuje da se nalazim u Čistilištu, u Državi Kolorado — i ja sam sasvim spremna da se složim s njim. Već satima nismo videli ništa ni nalik na civilizovan kraj.“

„Vi ste tu, u Čistilištu?“ začudih se. „Pa to je skijaški centar — otprilike na udaljenosti od jednog sata.“ Zvučalo je potpuno suludo: vodeća britansko-američka šampionka u šahu stigla je iz Londona u Čistilište, Kolorado, samo da bi prisustvovala jednoj rođendanskoj žurki? „Kad te je pozvala majka?“

„Pa nije me baš *pozvala*, više je zvučalo kao naređenje“, ispovedala se Lili. „Ostavila mi je poruku na telefonskoj sekretarici, bez ikakve mogućnosti da joj odgovorim.“ Zastala je. A onda je dodala, „Ja tvoju majku obožavam - ti to dobro znaš, Aleksandra. Ali nikad nisam mogla da prihvatim ...“

„Nisam ni ja“, rekoh. „Ali, ostavimo sad to. Kako si znala gde treba da je tražiš?“

„*Ama, nisam znala! Za ime sveta, JOŠ UVEK NEMAM POJMA!* Zaustavila sam auto kraj puta u blizini nekog grada koji se reklamira kao poslednja stanica pre pakla; ovde ne možeš dobiti ništa za jelo, moj vozač neće ni da se makne, dok ne dobije flašu votke; pas mi je nestao u nekakvom *smetu...* vijajući nekakvog ovdašnjeg glodara... I MORAM TI REĆI da je teže meni da dođem do tvoje majke telefonom, no što je Mosadu bilo da ulovi dr Mengelea u Južnoj Americi.

Počela je blago da se guši. Shvatila sam da moram da se umešam.

„Smiri se, tetka Lili“, rekla sam, „Dopeljaćemo te ovamo već nekako. A što se hrane tiče, ti znaš da ja uvek nešto mogu da smučkam. Ovde uvek ima dovoljno konzervi, a i votke za tvog vozača - možemo ga smestiti i da prespava, ako želiš. Pošto sam daleko, suviše bi dugo trajalo da ja dođem po vas. Daj mi tvoje satelitske koordinate, a ja ću poslati prijateljicu koja živi u blizini. Ona će vas dovesti ovamo.“

„Bog nek je blagoslovi, ma ko ona bila“, reče tetka Lili, koja inače nije bila sklona preteranom zahvaljivanju.

„U redu“, rekoh. „Zove se Ki. Stići će do vas za pola sata. Zapisala sam Lilin broj mobilnog i ostavila poruku na pisti da Ki treba da ode po nju. Ki je bila moja najbolja drugarica, još iz detinjstva, ali će sad sigurno biti grdno iznenađena kad sazna da sam se pojavila posle toliko dugo vremena, i to nenajavljeno.

Dok sam spuštala slušalicu, ugledah nešto na drugoj strani sobe što do tada nisam zapazila. Poklopac majčinog koncertnog klavira - koji je uvek bio otvoren - za slučaj da majku iznenada spopadne neodoljiva potreba da svira - sada je bio spušten. Na njemu se nalazilo parče papira pritisnuto nečim tamnim okruglim. Prišla sam da pogledam i osetila kako mi krv nezaustavivo juri u glavu.

Pritiskivač za hartiju bio je više nego očigledan: da se ne bi otkotrljala, na metalnom prstenu za ključeve stajala je crna lopta sa brojem osam, uzeta sa našeg bilijarskog stola. Sama poruka nedvosmisleno je bila od majke - toliko prosta da je niko drugi nije mogao smisliti. Mogla sam da zamislim koliko se namučila da sastavi šifrovanu poruku, i to očito bez ičije pomoći.

Na cedulji je, velikom slovima, pisalo:

VAŠINGTON
LUKSUZNA KOLA
DEVIČANSKA OSTRVA
ELVIS JE ŽIV
KAKO GORE, TAKO DOLE

Ono sa Elvisom bilo je sasvim jednostavno: majčino prezime — Velis — napisano na drugi način, da mi pokaže da je poruka od nje. Kao da mi je takva pomoć bila neophodna. Ono ostalo je bilo mnogo više zabrinjavajuće. Ali ne zbog šifre.

Vašington se, naravno odnosio na 'D. C.'³; luksuzna kola na 'L X', devičanska ostrva 'V I'⁴. Sve zajedno, pretočeno u rimske brojeve (jer se očito o tome radilo), daje sledeće numeričke vrednosti:

D =	500
C =	100
L =	50
X =	10
V =	5
I =	1

Pošto sve to saberemo, dobijamo '666' - broj zveri iz Apokalipse.⁵

Nisam se brinula zbog *zvijeri* - u brvnari je bilo životinjskih totema u izobilju da nas zaštite. Ali prvi put, stvarno sam se *zabrinula* zbog majke. Zašto li je upotrebila ovako banalnu pseudomijenijumsku smicalicu da bi mi privukla pažnju? Pa onda još i pritiskivač za hartiju - još jedan izandali štos „iza osme lopte“⁶ - na šta li je *to* sad trebalo da se odnosi?

Pa tek ono staro alhemičarsko praznoslovlje „*kako gore, tako dole*“, kako to čovek da razume?

A onda sam, naravno, ukapirala. Skionila sam loptu i cedulju, stavila ih na naslon za note i otvorila klavir. Pre no što sam uspela da učvrstim poklopac, malo je nedostajalo da ga ispustim.

Unutra, u šupljini klavira, ugledala sam nešto zašta ni u snu ne bih pomislila da ću ikada ponovo videti u kući moje majke, barem ne za njenog života.

Pribor za šah.

Ne bilo kakav pribor za šah - već postavljen da predstavlja određenu partiju, koja je delimično već odigrana. Neke figure već su bile uklonjene sa table i postavljene na klavirske žice sa svake strane ploče - crne ili bele.

Prvo sam zapazila da nema crne kraljice. Pogledala sam prema bilijarskom stolu i videla - majko, stvarno, za ime boga - da je crna kraljica postavljena u trougao na mestu na kome je trebalo da stoji osma lopta.

Imala sam osećaj kao da me nešto uvlači u vrtlog. Osećala sam da je igra u toku. Blagi bože, kako mi je ovo nedostajalo. Kako li sam uopšte bila u stanju da napustim sve to. To uopšte nije kao droga, kao što neki govore. To je kao da vam se iznenada pokrene životna snaga.

---

³ D. C. je skraćenica od District of Columbia, autonomna oblast na reci Potomak iz- među saveznih država Merilenda i Virdžinije u kojoj se nalazi glavni grad SAD, Vašington. Skraćenica se izgovara kao 'di si' i često se koristi uz ime glavnog grada, a moguće je da se i sama upotrebljava u značenju 'sedište administracije SAD'. - *Prim. prev.*

⁴ Engleski - Virgin Isles - *Prim. prev.*

⁵ "Otkrivenje Jovanovo", knjiga iz *Novog Zaveta* koja govori o budućnosti, glava 13, stih 18: *Ko ima um neka izračuna broj zvijeri: jer je broj čovekov i broj njezin šest sto- tina i šezdeset i šest.* — *Prim. prev.*

⁶ U bezbednoj situaciji - *Prim. prev.*

Zaboravila sam na figure koje su bile van table, ili iza crne lopte. Mogla sam sve da rekonstruišem samo na osnovu odnosa figura koje su još uvek bile na tabli. I na nekoliko dugih trenutaka potpuno sam zaboravila i na majku koje nema, i na tetka Lili izgubljenu u Čistilištu sa svojim šoferom, svojim psom, svojom limuzinom. Zaboravila sam čak i na sve što sam ja žrtvovala - i na sve ono što je moj život postao i protiv moje volje. Sve sam zaboravila, izuzev igre preda mnom - igre skrivene kao mračna tajna u utrobi klavira.

I dok sam ja tako rekonstruisala poteze, svanuo je dan i svetlost je ušla kroz visoke zastakljene prozore - upravo u trenutku kad mi sinu u glavi o kakvoj se strahoti ovde radi. Nisam bila u stanju da zaustavim strahotu sadržanu u ovom meču. Kako bih i mogla, kad mi se ona bez prestanka vrtela u glavi poslednjih deset godina.

Tu igru sam odlično poznavala.

Ona je ubila mog oca.

JAMA

Mocart: Confutatis Maledictum - kako biste ovo preveli?

Salijeri: „ Osuđeni na večnu patnju i plamen. “

Mocart: Da li vi verujete u to?

Salijeri: U šta?

Mocart: U vatru koja se nikad ne gasi i u kojoj vi večno gorite.

Salijeri: O, da...

Peter Šefer, *Amadeus*

Duboko u ognjištu, plamen se širio preko džinovske klade kao tečna vrelina. Sedela sam na kamenoj ogradi i odsutno zurila. Bila sam u stanju potpune pometenosti, i činila sve od sebe da prestanem da se sećam.

Ali kako da zaboravim?

Deset godina. Prošlo je deset godina - deset godina tokom kojih sam verovala da sam uspela da potisnem, da prigušim, da zakopam osećanje koje je zamalo i mene oteralo pod zemlju, osećanje koje se pojavilo delić sekunde pre no što se desilo ono. Onaj zaustavljeni trenutak kad još uvek misliš da pred sobom imaš čitav svoj život, svoju budućnost, svoja očekivanja, kad još uvek možeš da zamisliš - kako bi to moja drugarica Ki rekla - „da je svet školjka u tvojoj ruci.“ I da se ona nikad neće zatvoriti.

A onda ugledaš ruku sa puškom. I onda se to desi. I onda je kraj. I onda više nema sadašnjosti. Samo prošlost i budućnost, samo pre i posle. Satno 'onda' i... šta posle tog 'onda'?

To je ono o čemu nikad nismo razgovarali. To je ono o čemu nikad nisam razmišljala. Sad kad je moja majka Ket nestala, i ostavila za sobom tu ubistvenu poruku u utrobi svog omiljenog klavira, shvatala sam njene neizgovorene reči, sasvim jasno i glasno: *moraš* o tome da razmišljaš.

Ali ja vas pitam: kako da razmišljam o sebi kao jedanaestogodišnjoj devojčici, koja stoji na tim hladnim, tvrdim, mramornim stepenicama u toj hladnoj, stranoj zemlji? Kako da razmišljam o sebi, zarobljenoj među kamenim zidovima ruskog manastira, miljama udaljenog od Moskve i hiljadama milja od bilo kog drugog mesta koje poznajem? Kako da razmišljam o ocu koga je ubio snajperski metak? Metak koji je možda *tebi* bio namenjen? Metak za koji je tvoja majka oduvek mislila da je tebi namenjen?

Kako da razmišljaš o svom ocu, koji leži u lokvi krvi - krvi koju užasnu- to gledaš dok se meša i nestaje u prljavom ruskom snegu. Kako da misliš na telo koje leži na stepenicama - telo svog oca iz kojeg ističe život - a čija ruka još uvek čvrsto stiska prstiće tvoje ručice u vunenoj rukavici?

Radi se zapravo o tome da nije samo moj otac izgubio život i budućnost tog dana, pre deset godina, na onim stepenicama u Rusiji. Radi se zapravo o tome da sam i ja izgubila svoj život. U jedanaestoj godini, život me je oslepeo: *amaurosis scacchistica* - profesionalno oboljenje.

A sad, trebalo je da priznam u čemu je zapravo istina: ni očeva smrt, ni majčin strah, nisu me naterali da se odreknem šaha. Istina je...

Pa, lepo. Dobar dan!

Istina je u tome da meni nije potrebna istina. Istina je da ja trenutno ne mogu priuštiti sebi bilo kakvo samoispitivanje. Pokušala sam da zaustavim trenutnu navalu adrenalina koja je redovno pratila svaki i najmanji izlet u prošlost. Istina je u tome da je moj otac mrtav, a da je moja majka nestala i da je neko namestio partiju u utrobi našeg klavira i da sve to skupa *ima* itekako veze sa mnom.

Znala sam da ona smrtonosna igra koja još uvek vreba odande, dok sat otkucava, predstavlja više od zbrke piona i figura. Ovo je *ona* partija. *Poslednja* partija. Partija koja je mom ocu oduzela život.

Ma kakve bile skrivene poruke njene pojave danas i ovde, zauvek će ostati neizbrisivo urezana u mojoj glavi. Da sam dobila onaj meč u Moskvi, pre deset godina, ja bih osvojila turnir, osvojila poene i postala najmlađi velemajstor u istoriji — baš kao što je moj otac oduvek želeo. Baš kao što je oduvek očekivao od mene.

Da sam ja dobila meč u Moskvi, ne bismo ni otišli u Zagorsk na završnu rundu, 'dodatni' meč - meč kojem usled 'tragičnih okolnosti', nije bilo suđeno da bude odigran.

Njeno prisustvo ovde sigurno je u sebi nosilo nekakvu poruku, kao i svi ostali nagoveštaji koje je majka ostavila, poruku koju sam morala dešifrovati pre bilo kog drugog.

Ali, jedriu stvar sam sasvim sigurno dobro znala: ma šta da je ovo trebalo da bude, nije obična igra.

Duboko sam udahnula i ustala sa ognjišta, zamalo udarivši glavom u bakarni sud koji je visio iznad njega. Besno sam ga skinula i tresnula na obližnji kredenac. Onda sam prišla klaviru, skinula navlaku sa sedišta, izvadila iz nje jastuk i ubacila unutra figure i šahovsku ploču. Ostavila sam klavir otvoren, kao što je po običaju i bio. Zatvorila sam navlaku i ubacila je u kredenac.

Zamalo da zaboravim na crnu kraljicu koja je nedostajala. Izvadila sam je iz trougla u kome su stajale ostale lopte na bilijarskom stolu i vratila osmu loptu na mesto. Ta piramida od bilijarskih lopti podsetila me je na nešto, ali u ovom trenutku nisam mogla da se setim na šta. Možda se to meni samo pričinjavalo, ali kraljica je bila nešto teža od ostalih figura, mada je krug od filca na postolju delovao nedirnut. I baš kad sam htela da ga palcem odlepim, zazvonio je telefon. Setivši se da moja tetka Lili upravo treba da pristigne sa svojim šoferom i svojim kevtavim psom, gurnula sam je u džep, zajedno sa ceduljom na kojoj je bila majčina kriptična poruka, odjurila do stola i zgrabila slušalicu, baš kad je zazvonilo po treći put.

„Ti od mene čuvaš nekakve tajne“, začuo se meki glas Nokomis Ki, moje najbolje drugarice iz detinjstva.

Preplavilo me je osećanje blaženstva. Mada se nismo čule već nekoliko godina, Ki je bila jedina osoba za koju bih mogla pomisliti da je u stanju da nađe rešenje za škripac u kome se trenutno nalazim. Cinilo se da nikad ništa ne može pomutiti savršenu ravnotežu koju je Ki pokazivala u svakoj prilici. Uvek je bila u stanju da reši problem sa istom onom nepatvorenom i ironičnom distancom sa kojom Bata Zeka⁷ izlazi iz svake krize. U ovom trenutku, nadala sam se da će joj po ko zna koji put uspeti da izvuče odgovarajućeg zeca iz šešira - ili u ovom slučaju iz smetova. Zato sam je i zamolila da pronađe Lili i dovede je ovamo.

„Gde si?“ pitala sam Ki. „Da li si dobila moju poruku?“

„Nikad mi nisi pričala da imaš tetu“, odgovori Ki. „I to kakvo luče!“

„Našla sam je kraj puta, u pratnji psa neodređenog porekla, okruženu gomilom otmenih kofera, sa kolima zabodenim u sneg kojih se ni Džejs Bond ne bi postideo. Mora da koštaju najmanje četvrt miliona. Da i ne pominjem mladog 'druženika' koji izgleda kao da bi i sam mogao isto toliko zaraditi svake nedelje, šetajući se Lidom obučen u kupaće gaćice.“

„Jel' ti to govoriš o tetka Lilinom šoferu?“ upitah, zbijeno.

„Neće biti da ih sad tako zovu?“ prsnu u smeh Ki.

„Hoćeš reći žigolo? To mi nimalo ne liči na Lili“, rekoh ja.

A opet, takav opis nije ličio ni na dugi niz neobično uštogljenih vozača, koji su se oduvek nalazili u službi moje tetke. Da ne napominjem da je Lili Rad, koju sam ja poznavala još iz najranijeg detinjstva, bila i suviše obuzeta svojim imidžom kraljice šaha u međunarodnim razmerama, da bi gubila svoje vreme, energiju, ili novac na to da izdržava muškarce. Mada sam morala da priznam, da je preostali deo scenarija - automobil, pas i prtljag, zvučao prilično prepoznatljivo.

„Veruj mi na reč“, ponovo se oglasi Ki, kao i uvek, sigurna u ono što govori, „ovaj momak je živa vatra, sve se puši iz njega. A gde ima dima, ima i vatre. A tvoja tetica deluje baš svojski izmoreno.“

Mada je Ki obožavala narodske izraze i doskočice, njena prava ljubav bila je drumska i nebeska gvožđurija.

„A ona lepotica u smetu“, saopšti mi zadihano, „pa to je aston martinov *venkviš* - ograničena serija.“ A onda je krenula da reda svemirskom brzinom brojke, zapremine, brzine i cilindre dok se na kraju nije zaustavila, setivši se s kim razgovara. Da bi stvar pojednostavila za one koji su glupi za mehaniku, jednostavno dodade: „To čudovište kreće se brzinom od trista kilometara na čas! Dovoljno konja da odveze Ofeliju sve do Kine!“

Valjda je mislila na Ofeliju Oter - svoj omiljeni aviončić⁸ i jedinu letelicu kojom se usuđivala da odlazi u udaljene krajeve, kuda su je odvodili njeni nesvakidašnji profesionalni zadaci.

---

⁷ Omiljeni junak iz dečijih priča *Br'er Rabbit*. - *Prim. prev.*

⁸ Radi se o lakim avionima, tipa cesna i de havilland, koji se koriste za let u nepristupačne krajeve bez konvencionalnih pista i aerodroma. - *Prim. prev.*

„Ali gde su oni sad, to šareno društvo i njihova vozilica?“ insistirala sam zapovednički. „Kad sam se poslednji put čula sa Lili, ona nije mogla da dočeka da stigne ovamo

„Bili su gladni, pa su rešili, tvoja tetka i njen drugar, da se nahrane i napoje 'Kod Mama Lode', dok ja i moja ekipa ne iskopamo njen auto iz snega“, objasnila je Ki.

Mislila je na restoran pored skijaške piste, u kome su se služili specijaliteti od divljači; dobro sam poznavala taj lokal. Po zidovima je bilo izloženo toliko jelenskih i srnećih rogova i drugih životinjskih atributa, daje svaki prolazak kroz restoran bio isto tako opasan kao i trka sa bikovima u Pamploni.

„Za ime sveta, dovedi ih ovamo što pre“, dreknula sam, jer me je napuštalo strpljenje.

„Stići ćemo do tebe za otprilike sat vremena“, pokušavala je Ki da me smiri. „Upravo daju psu da pije vodu, pa onda još da popiju piće. Sa kolima, međutim, nije tako jednostavno: moraćemo da ih odvučemo do Denvera na popravku. Ja sam u baru, a oni su još uvek za stolom, sede kao dva zaverenika, šapuću i piju votku.“ Ki se grleno nasmeja u telefon.

„Šta li je toliko smešno?“ upitah, besna zbog tog dodatnog kašnjenja.

Zašto li je Lili, koja nikad nije pila, potrebno da se naliva u deset sati pre podne? A tek vozač? Doduše, treba biti fer, ako je automobil toliko oštećen, onda on i nema šta da vozi. Moram da priznam, bilo mi je teško da zamislim svoju tetku-šahistkinju, upadljivog izgleda, ekstravagantno obučenu, sa obavezno besprekorno izmanikiranim noktima - kako doručkuje u kafani „Kod Mama Lode“, čiji je pod uvek bio prekriven ljuskama od kikirikija i zatvaračima sa pivskih boca i na čijem su se meniju isključivo nalazila takva prepo- znatljiva jela kao što je paprikaš od oposuma, odrezak od zvečarke i ostrige sa Stenovitih planina - kako su u Koloradu nazivali pohovane bele bubrege. Nikako mi to nije išlo u glavu.

„Pravo da ti kažem, ništa ne razumem“, dodade Ki nešto tišim glasom, kao da čita moje misli. „Hoću reći, nemam ja ništa protiv tvoje tetice - ali ovo muško dete je neko žešće parče, izgleda kao filmski glumac, pa još Talijan. Svi su gosti i posluga prestali da pričaju kad je on ušao, a kelnerici još uvek cure sline i razlivaju se po kecelji. Njegova bunda ne zaostaje za tetkicinom, da ne pominjem zlatan sat i odelo po meri. Nema ženske koju taj momak ne može da dobije. Reci mi onda - ako umeš - čime ga je privukla tvoja tetka?“

„Biće da si ti potpuno u pravu“, nasmejah se u znak odobravanja. „Privukla ga je sumarno.“ Pošto Ki nije odgovorila, dodala sam: „Suma sumarum, pedes' miliona.“

Čula sam je kako stenje i spustila slušalicu.

Shvatila sam da ja verovatno poznajem Lili Red bolje no što bi bilo ko drugi *mogao* poznavati tako ekscentričnu osobu; uprkos razlici u godinama između nas, imale smo mnogo toga zajedničkog. Za početak, ja sam Lili dugovala sve. Na primer, Lili je prva otkrila moju sklonost ka šahu, kad mi je bilo samo tri godine. Ona je ubedila mog oca i mog strica da tu sklonost treba razvijati i iskoristiti,

uprkos majčinim ispočetka nezadovoljnim, a potom i ljutitim primedbama.

Baš zbog svega onog što me je povezivalo sa Lili, bio mi je toliko čudan ovaj razgovor s Ki. Mada tetku nisam videla već nekoliko godina - u kojima je i ona sama napustila svet šaha - ipak mi je bilo teško da prihvatim da bi osoba koja mi je bila kao starija sestra, pored toga što mi je bila učiteljica i nešto poput majke, mogla iznenada da izgubi razum pod uticajem hormona, a sve zbog nekakvog zgodnog dase. Ne, tu se nešto ne slaže. Lili naprosto nije takav tip.

Lili Rad su odavno prozvali šahovskom Elizabet Tejlor. Sa svojim izazovnim oblinama, nakitom, krznom, skupocenim automobilima i nepristojnom količinom novca na raspolaganju, Lili je profesionalnom šahu podarila glamur; ona je popunila crnu rupu sovjetske obamrlosti -još otkako je Bobi Fišer napustio igru.

Ali kod Lili se nije radilo samo o glamuru. Ljudi su hrlili kad je ona igrala, i to nisu činili samo zbog njenog dekoltea. Pre trideset godina, kad joj je karijera bila na vrhuncu, ostvarila je najveći broj poena prema Elo sistemu rangiranja;⁹ taj položaj kasnije su ugrozile samo čuvene mađarske šahistkinje, sestre Polgar. Punih dvadeset godina, Lilin trener i najbolji prijatelj - moj otac, Aleksandar Solarin - održavao je njenu briljantnu odbranu u vrhunskoj formi i pomogao joj da ostane na vodećem položaju u carstvu šaha.

Kad je otac umro, Lili se vratila svom nekadašnjem učitelju i treneru: briljantnom šahovskom analitičaru i istoričaru ove drevne veštine, koji joj je istovremeno bio i deda i jedini živi srodnik, po imenu Mordekaji Rad.

Ali onda, jednog jutra, baš na njen pedeseti rođendan, iznenadno i neočekivano pogasila su se svetla u Lilinoj šahovskoj šatri.

Tog jutra, na svoj pedeseti rođendan, barem tako se priča, Lili je kasnila na sastanak sa svojim dedom. Vozač je izveo limuzinu iz garaže zgrade u kojoj je stanovala i krenuo prema južnom kraju Central parka; spretno je manevrisao kroz gusti prepodnevni saobraćaj, a zatim je izašao na Vestsajd hajvej. Taman su prošli Kanal strit kad su, visoko na nebu, ugledali prvi avion koji je udario u prvi toranj.

Na hiljade kola zaustavilo se uz škripu. Na autoputu je nastao krkljanac. Svi vozači gledali su naviše u dugu perjanicu tamnog dima koja se izvijala kao rep neke ogromne crne ptice - nemo, zloslutno znamenje.

Na zadnjem sedištu limuzine, Lili je panično pokušavala da na svom televizoru nađe barem neki kanal sa vestima - bilo kojim vestima - ali je zaludno menjala stanice. Na svim kanalima videla se samo drhtava slika crtica i linija. Mislila je da će poludeti.

Njen deda nalazio se na vrhu te zgrade. Bili su se dogovorili da se nađu u devet sati, u restoranu zvanom „Prozor u svet“. Mordekaj joj je pripremao posebno iznenađenje, tajnu koju je hteo da otkrije svojoj jedinoj naslednici baš taj dan, na Lilin pedeseti rođendan: 11. septembra, 2001.

---

⁹ Međunarodni sistem za rangiranje uspeha u šahu, usvojen od strane FIDE 1970. godine. - *Prim. prev.*

Na neki način, Lili i ja smo bile sirotice. I jedna i druga izgubile smo svoje najbliže, osobe koje su učinile najviše da nas nauče igri koju smo same izabrale. Nikad se nisam ni za trenutak pitala zašto je Lili zatvorila svoj ogromni apartman kraj Central parka još iste nedelje u kojoj je umro njen deda, spakovala jedan jedini kofer, kako mi je posle napisala - i uputila se u Englesku. Mada nije gajila neku posebnu ljubav za Britance, Lili je bila rođena u Engleskoj, njena pokojna majka je bila Engleskinja, tako da je ona imala dvojno državljanstvo. Nije više mogla da misli Njujork. Od tada, skoro da se uopšte nisam ni čula s njom. Sve do danas.

Ali u ovom trenutku, znala sam da mi je očajnički potrebna samo jedna jedina osoba - verovatno jedina osoba koja poznaje sve igrače u našem životu, jedina koja možda ima rešenje za nestanak moje majke, a možda i za one tajanstvene poruke koje su, čini se, na neki način povezane sa smrću mog oca- a ta osoba bila je Lili Rad.

Začuh kako zvoni telefon.

Trebalo mi je par sekundi da shvatim da ovog puta ne zvoni telefon na pisaćem stolu, već moj mobilni u džepu pantalona. Iznenađila sam se što uopšte radi u ovom zabačenom kraju Kolorada. Osim toga, taj broj imala je samo nekolicina ljudi.

Izvukla sam telefon iz džepa i pročitala ko me zove: Rodolfo Bužaron, moj šef u Vašingtonu. Rodo je verovatno upravo stigao na posao, u svoj omiljeni restoran „Sutald“ da bi saznao da je njegova najdraža kokica, umesto da radi čitave noći, odletela iz kaveza.

Istini za volju, da sam ikad morala da zatražim dozvolu od svog šefa, po svoj prilici nikad ne bih dobila ni jedan slobodan dan. Rodo je bio radoholik i mislio je da svi ostali treba da budu kao on. Uživao je da kontroliše svoje nameštenike 24 časa dnevno, sedam dana u nedelji, pošto 'vatha nikad ne sme da se ugasi', govorio je svojim teškim francuskim naglaskom, kao da seče na panju.

U tom trenutku nikako nisam bila raspoložena da slušam Rodove pridike, pa sam sačekala dok se na ekranu nije pojavio znak za govornu poštu, a onda saslušala šta je snimio:

„Bonjour, Neskato Geldo!“

To je nadimak koji mi je Rodo dao na svom maternjem baskijskom jeziku - 'Pepeljuga' - a odnosio se na moj posao: osoba koja podstiče vatru.

„ Tako dakle! Iskrala si se usred noći i preputila mi da ovog jutra zateknem Labudicu na tvom mestu. Nadam se da neće sneti... arauca.¹⁰ Kako se kaže, œuf? ¹¹Ako nešto zabrlja, ti ćeš to da počistiš! Odeš i ostaviš posao bez ikakvog upozorenja - i to zbog nekog boum d'anniversaire¹² - bar mi tako kaže Labudica.

---

¹⁰ Jaje (baskijski). - *Prim. prev.*

¹¹ Jaje (fr.). - *Prim. prev.*

¹² Rodendansko slavlje (fr.). - *Prim. prev.*

*E, pa lepo. Ali MORAŠ da se vratiš na ognjište pre ponedjeljka, da bi ponovo naložila vatru. Kakva nezahvalnost! Seti se, moliču, ko ti je dao ovaj posao: ja sam bio taj koji te je spasio od CIA!*¹³

Ovde je Rodo prekinuo - očito se zaukavao za još jedan tipično baskijsko-špansko-francuski ispad. Međutim, njegovo trabunjanje nije bilo baš sasvim bez veze, kao što je zvučalo, samo ako se upoznate sa Rodoovim multilingvalizmima:

'*Labudica*' - za koju je insinuirao da bi mogla da snese jaje dok radi u noćnoj smeni umesto mene, bila je moja koleginica, lezbijka Leda, koja je veoma rado pristala da se ubacuje i u moje smene, po potrebi, sve dok se ne budem vratila.

A što se tiče održavanja vatre u furunama po kojima je restoran „Sutald“ bio poznat (otud baskijski naziv: 'ognjište'), Ledama kako glamurozno izgledala dok je služila koktele, ni u kuhinji nije bila lenjivica. Nije se bojala lopate i dobro je znala kakvaje razlika između ugljevlja i žara. U stvari, više je volela da preuzme svoju solo smenu petkom uveče nego da služi koktele, što joj je bila redovna dužnost u restoranu, gde su je non-stop spopadali prepotentni i preplaćeni muškarci iz američkog establišmenta u Vašingtonu.

A što se tiče njegovog komentara o zahvalnosti, 'CIA' od koje me je 'on spasio' nije Centralna obavestajna agencija američke vlade, već Američki kulinarski institut u predgrađu Njujorka - vežbaonici za buduće kuvare - i jedina škola iz koje su me izbacili. Tamo sam sasvim bespotrebno provela punih šest meseci, po završetku srednje škole. Pošto nisam mogla da smislim šta bih volela da studiram, na bilo kom koledžu, stric Slava je smatrao da treba da se priprelim za to da radim kao kuvarica- što je bilo jedino, osim šaha, što sam umela da radim, s obzirom da me je Nim lično naučio da kuvam, još kad sam bila sasvim mala.

Ukratko, atmosfera u CIA bila je slična onoj u kampovima za obuku esesovaca: beskonačni časovi iz računovodstva i poslovnog rukovođenja, učenje napamet svih mogućih stvari - puka teorija, a nikakva praksa. Kad sam se ispisala, sva očajna i uverena da meni nikad ništa ne može da pođe za rukom, Slava me je nagovorio da volontiram kao pripravnica - bez dozvole da se ispišem, izvlačim od obaveza, uzimam slobodne dane, pa čak i razgovaram - u jedinom restoranu na svetu sa četiri zvezdice, specijalizovanom isključivo za kuvanje na otvorenom ognjištu, što će reći kuvanje na ugljvlju, žaru, u pepelu i živoj vatri.

A sad, posle skoro četiri godine od pet, na koliko je glasio moj ugovor, ako bih se pošteno pogledala u ogledalu, morala bih da priznam da sam, živeći usred glavnog grada naše zemlje, postala isti onakav usamljenik kakav je bila i moja majka, živeći u potpunij izolaciji, ovde na vrhu planina u Koloradu.

U mom slučaju nije bilo teško naći objašnjenje: konačno, ugovor me je vezivao na robovlasnički dnevni raspored kod M-sje Bužarona, restoratera i poslovnog čoveka, koji mi je postao šef, učitelj, pa čak i stanodavac. U protekle četiri godine Rodo mi je stalno stajao nad glavom, takoreći pucketajući bičem - nije nikakvo čudo što nisam imala *vremena* da se družim s ljudima.

U stvari, moj više nego naporan posao u „Sutaldu“, za koji me je moj dobri stric tako smišljeno vezao, davao je mom životu istu onu strukturu - vežba, tenzija, štoperica - koja je tako žalosno nedostajala u mom životu od onog momenta kad mi

---

¹³ Ova skraćenica odnosi se na *The Culinary Institute of America* - Američki institut za kulinarsstvo. - *Prim. prev.*

je umro otac, a ja morala da napustim šah. Sedmični posao oko pripremanja i održavanja vatre na ognjištu za čitavih nedelju dana redovnog pripremanja hrane, zahtevao je istu pažnju i rad kao i nega novorođenčeta ili čuvanje stada jarića: nisi mogao sebi dopustiti ni da trepneš.

Ali, ako mi je ovo ogledalo govorilo istinu pravo u oči, onda sam i ja sama morala da priznam da mi je taj posao, za ove četiri godine, dao mnogo više od strukture, ili pak vrednoće i discipline. Živeći uz vatru, kao što je bio moj slučaj - gledajući u plamen i žar iz dana u dan, da bih mogla da regulišem njihovu visinu, vrelinu i jačinu - naučila sam da *gledam* na nov način. A zahvaljujući Rodoovom otrovnom trabunjanju, upravo sam sagledala još nešto: shvatila sam da mi je majka po svoj prilici ostavila još jedan znak - znak koji je trebalo da primetim onog časa kad sam prošla kroz vrata.

Vatru. Uzimajući sve okolnosti u obzir, kako je bilo moguće da još uvek gori. Čučnula sam pored ognjišta da bih se bolje zagledala u trupac na njemu. Radilo se o odležanoj cepanici belog bora najmanje šezdeset centimetara u promeru - drvetu koje svakako brže gori nego tvrdo crnogorično drvo. Iako je bilo jasno da moja majka, kao devojka sa planine, zna sasvim dovoljno o toine kako da upali vatru, ipak bi teško bilo zamisliti da bi mogla naložiti *ovakvu* vatru bez prethodnog planiranja - sasvim sigurno, ne bez pomoći.

Za proteklih sat vremena otkako sam ovde, niko nije dodavao na vatru, podsticao žar mehom ili nekom drugom duvaljkom - činio bilo šta što bi moglo pojačati toplotu. Ipak, vatra se bila baš dobro razgorela, plamen je bio pedalj visok, to je značilo da vatra gori već tri sata. S obzirom da je vatra postojano gorela, a plamen bio ujednačen, neko ju je morao nadgledati duže od sata, pre no što se dobro razgorela.

Pogledala sam na sat. Moja majka, Ket Velis, mora da je nestala iz brvnare čak skorije no što sam u početku i pretpostavljala - možda čak samo pola sata pre no što sam stigla ovamo. Ali, ako je to tako - kud je nestala? Da li je bila sama? Ako je ona - ili ako su oni - izašli kroz vrata ili prozor, zašto nije bilo nikakvih tragova, sem mojih, u snegu?

Glava mi je pucala od svih tih zbrkanih i međusobno suprotstavljenih indicija koje su mi samo stvarale šum u glavi. A onda se izdvojila jedna disonantna nota od koje sam se trgla: otkud je moj šef Rodo znao da sam ja otišla na proslavu nekog tamo rođendana — '*boum anniversaire*,' kako ga je on nazvao? Znajući da moja majka nikad nije htela ni da pomene datum svog rođenja, ja nikome nisam ni rekla zašto odlazim, niti pak kuda idem - čak ni Labudici Ledi, kako ju je nazvao Rodo u svojoj poruci. Ma kako sve to izgledalo kontradiktorno, *znala sam* da motiv za majčin nestanak mora biti skriven tu negde. Najednom mestu još uvek nisam pogledala.

Gurnula sam ruku u džep i zgrabila drvenu figuru kraljice koju sam sklonila sa bilijarskog stola. Palcem sam sljuštala krug od filca na njenom podnožju. Videla sam da je nešto bilo ubačeno u izdubljeno telo kraljice, nešto čvrsto i tvrdo. Na kraju mi je uspelo da ispecam komadić tvrde hartije. Odnela sam ga do prozora i nekako odmotala. Kad sam pročitala tri reči koje su na njemu bile ispisane, zamalo sam se onesvestila.

Pored njega nalazili su se izbledeli tragovi feniksa - koji mi je ostao u sećanju onog groznog sivog dana u Zagorsku. Sećam se da sam ga i tada našla u džepu. Izgledalo je kao da ptica plovi prema nebu, ucrtana u osmokraku zvezdu.

Ostala sam sasvim bez daha. Ali još pre no što sam mogla da se povratim - pre no što sam uopšte uspela da pojmem šta li je to pobogu moglo značiti - spolja se začula automobilska truba.

Pogledala sam kroz prozor i videla Ki u tojoti, kako se parkira na snegu, tik iza mojih kola. Ki je izašla s prednje strane, a za njom je - sa zadnjeg sedišta - izašao muškarac odeven u bundu i pomogao mojoj tetki Lili, takođe u bundi, da izađe.

U panici, gurnula sam papir nazad u džep, zajedno sa šahovskom figurom. Pojurila sam ka predsoblju; tamo su se ulazna vrata već otvarala. Pre no što sam mogla išta da izustim, pogled mi je skliznuo pored dve ženske figure i zaustavio sa na tetka Lilinom 'žigolou'.

Zakoračivši preko praga, otrešao je sneg sa visokog krznenog okovratnika. Pogled mu se susreo s mojim, on se nasmešio - osmehom hladnim kao led, punim pretnje. Trebalo mi je samo delić sekunde da shvatim zašto.

Pređa mnom je stajao, u usamljenom planinskom skrovištu moje majke, kao da osim nas dvoje nigde nikog drugog nema, ubica mog oca.

Momčić koji je pobedio u poslednjoj rundi. Vartan Azov.

---

¹⁴ Опасност, чувај се ватре. (rus.) – *Prim. prev.*

CRNO I BELO

Upravo na ovom mestu simbolizam crnog i belog, već prisutan u kvadratima na šahovskoj tabli, dobija svoju punu vrednost: beli vojnici pripadaju svetlosti, a crni tami... svaki od njih bori se u ime jednog principa, ili pak u ime duha, odnosno tamne strane u čoveku; ovo su dva vida 'svetog rata': 'malog svetog rata' i 'velikog svetog rata', prema izreciproroka Muhameda...

U svetom ratu moguće je da svaki ratnik sebe legitimno smatra zatočnikom svetlosti koji se bori protiv tame. To je, pak, posledica dvostruke prirode svakog simbola: ono što je za jednog izraz duha, može biti odraz 'mraka' u očima drugog.

Titus Burkhard, *Simbolizam u šahu*

Sve gore izgleda u crno-belom.

Pol Sajmon, *Kodahrome*

Vreme se zaustavilo, a ja sam bila izgubljena.

Pogled mi je bio ukršten sa pogledom Vartana Azova - oči su mu bile tamno-ljubičaste, skoro crne, kao jama bez dna. Videla sam te oči kako me posmatraju preko šahovske table. Kad sam bila jedanaestogodišnja devojčica, te oči me nisu plašile. Zašto mi sada ulivaju strah?

Osetila sam kao da propadam - nekakvu vrtoglavicu, kao da se spuštam u duboku, mračnu rupu iz koje nema izlaska. Isto to iskusila sam pre mnogo godina, u onom stravičnom trenutku tokom meča, kad sam shvatila šta sam učinila. Osetila sam tada kako me gleda otac, s druge strane dvorane, dok se ja stropoštavam u psihološki prostor, bez ikakve kontrole, samo propadam i propadam - kao onaj momak sa krilima koji je poleteo odveć blizu suncu.

Vartan Azov uopšte nije treptao očima, kao i pre. Stajao je u mom predsoblju, i gledao, iznad glava Lili i Nokomis, pravo u mene, kao da smo potpuno sami, kao da na čitavom svetu postojimo samo nas dvoje, u intimnom zagrljaju, a između nas crno-bela tabla za šah. Koju smo igru tada igrali? A koju igru igramo sad?

„Znate kako se kaže“, svečano objavi Nokomis, prekidajući čaroliju i nagnuvši glavu prema Vartanu i Lili. „U politici sve je dozvoljeno.“

Ona je već skinula čizme, zbacila parku, smakla kapu i spustila niz leđa sve do struka slap svoje crne kose - a zatim sve u čarapama zakoračila pored mene pravo u sobu. Sručila se na zidic pored ognjišta, dobacila mi obešenjački osmeh i dodala: „Ili bi sad možda više odgovarao moto Američkih marinaca?“

„Možda misliš na ono 'Mnogi pozvani, retki odabrani'“, spremno ponudih

rešenje, znajući da moja drugarica ima neodoljivu potrebu da se gađa izrekama. Ovog puta, osetila sam olakšanje što mogu da učestvujem u njenoj igri. Ali, ona je pogodila po izrazu mog lica da stvari nisu baš onakve kao što se čini na prvi pogled.

„Jok“, reče podignutih obrva. „Malo ih je, al' su odabrani.“

„O čemu vi to govorite, *pobogu'* upita Lili, ulazeći u sobu. U međuvremenu je svukla sve i ostala samo u tesno pripijenom skijaškom odelu, koje je isticalo sve njene obline.

„Očijukanju sa neprijateljem“, napomenuh ja, pokazujući na Vartana. Zgrabila sam Lili za ruku, povukla je na stranu i prosiktala: „Jesi li ti zaboravila baš *sve* što se desilo? Šta ti bi da *njega* dovedeš ovamo? Osim toga, dovoljno je mlad da ti bude sin!“

„Velemajstor Azov je moj štićenik“, odogovori Lili sa indignacijom.

„A, znači, tako ih sad zovu!“ ponovih ja ono što je Ki rekla malopre.

Nije bilo baš umesno, jer smo i Lili i ja dobro znale na kom se sad mestu nalazi Azov i da je prema Elo sistemu ostvario dve stotine poena više no što je Lili ikad uspela.

„On je velemajstor?“ upita Ki. „A u čemu?“

Pustila sam da to prođe tek tako, jer je majka bila iskorenila svaki pomen šaha iz našeg porodičnog vokabulara. Lili je ostala savršeno mirna - znala sam da se sprema da mi prenese dodatne informacije, koje moj prezasićeni mozak nikako ne bi mogao da prihvati.

„Molim te, nemoj *meni* da prebacuješ što je Vartan ovde prisutan“, hladno mi stavi na znanje. „Konačno, njega je pozvala tvoja majka! *Ja* sam učinila samo toliko, da mu ponudim da putuje sa mnom!“

Dok sam ja dolazila sebi od najnovijeg udarca u pleksus, jedan sitni, moker glodar - visok otprilike deset santimetara sa prokvašenim ljubičastim mašnicama u glavi - ulete kao tane u sobu. Ogavna životinjka poskoči i ulete u zagrljaj tetka Lili, koja ga je čekala raširenih ruku. Poče je lizati po licu svojim jezikom iste boje kao i mašnice.

„Zazo, srce moje“, reče tetka Lili, gugutavim glasom. „Ti se još nisi upoznala sa Aleksandrom! Ona čezne da te uzme u naručje, jel' tako?“ I pre no što sam mogla da odbijem, ona mi uvali to koprcavo čudo u naručje.

„E, za ovo ne mogu tek tako da se setim pravog izraza“, priznade Ki, sa uživanjem gledajući ovu pseću šaradu.

„Recimo 'Sliku svoju ljubim'?“ pokušah da budem duhovita. Ko mi je kriv što sam progovorila odvratno kuće pokuša da mi ubaci jezik u usta. Ogorčeno ga tutnuh nazad Lili u ruke.

I dok smo se nas tri igrale crvenih rukavica, moj smrtni neprijatelj, Vartan Azov, takođe je odložio svoju bundu i pojavio se u dnevnoj sobi. Bio je obučen skroz u crno - uske pantalone i pulover sa rol-kragom; zlatni lanac mora da ga je koštao više no što se može zaraditi pobedom na bilo kom turniru za koji sam ja dosad čula. Prošao je prstima kroz gustu i nepokornu kovrdžavu kosu, dok je pogledom prelazio preko izrezbarenih totema širom ogromnog prostranstva naše porodične planinske kuće.

Uopšte mi nije bilo teško da razumem zašto je njegova pojava zaustavila promet u restoranu „Kod Mame Lode“. Bilo je očito da se poslednjih deset godina moj nekadašnji oponent bavio i nekim fizički zahtevnijim aktivnostima, no što je sedenje za šahovskom tablom. Ali, nije zlato sve što sija, što bi rekla Ki. To što je tako zgodan - naročito u datim okolnostima - nije njegovo prisustvo učinilo nimalo prijatnijim. Zbog čega li je moja majka pozvala ovamo čoveka koji je svojom prvom pojavom u našem životu označio kraj moje šahovske karijere i uzrokovao smrt mog oca?

Vartan Azov se uputio pravo preko dnevne sobe do mesta na kome sam stajala kraj vatre - nije bilo načina da ga izbegnem.

„Kakva izuzetna kuća“, reče svojim mekim glasom sa blagim ukrajinskim naglaskom - glasom koji je zvučao zlokobno još kad je bio samo dečak. Gledao je prema kosim prozorima pri vrhu, kroz koje je prolazila ružičasta svetlost. „Nikad nigde nisam video ništa slično. Ulazna vrata, kameni zidovi, izrezbarene životinjske glave koje nas posmatraju. Ko je sagradio sve ovo?“

Odgovorila mu je Nokomis; radilo se o priči dobro poznatoj u ovim krajevima.

„Ovo je legendarno mesto“, rekla je. „Poslednji, a možda i *jedini*, zajednički poduhvat između Indijanaca iz plemena Dine i Hopi. Otada, pa sve do danas, ratuju za teritorije, i svađaju se oko stoke i eksploatacije nafte. Oni su sazidali ovu brvnaru za Aleksandrinu čukunbabu. Kažu da je bila prva Engleskinja - medicinarica.“

„Prababa moje majke“, dodadoh ja, „izuzetna žena, koliko o njoj znamo. Rodila se u kolima sa arnjevima i zauvek ostala u ovim krajevima da izučava lokalnu farmakopeju.“

Lili zakoluta očima, želeći time da pokaže da se, uglavnom, radilo o halucinogenim pečurkama, ako je suditi po dekoru.

„Ne mogu da pojmem“, zacvrkuta moja tetka. „Kako je Ket mogla ovde da se zakopa, među ovim zidovima, sve ove godine. Sve je to jako šarmantno, ali kako stoje stvari sa komforom?“ Hodala je po prostoriji sa Zazom koja joj se migoljila pod rukom i prevlačila po nameštaju prstima sa lakiranim noktima boje krvi. Za njima je ostajao trag u prašini. „Hoću reću, važnim stvarima. Na primer, gde ima najbliža kozmetičarka? Ko odnosi i vraća stvari sa hemijskog čišćenja?“

„Kuhinju da i ne pominjemo“, složila sam se, pokazujući prema ognjištu. „ovaj prostor baš i nije predviđen za goste.“ Sve je govorilo u prilog tome da je majčin *boum* prosto nezamisliv.

„Nikad nisam imao priliku da upoznam gospođu majku“, dodao je Vartan, „mada sam, naravno, bio veliki obožavalac vašeg oca. Nikad mi ne bi palo na pamet da se namećem, ali bila mi je zaista velika čast kad mi je ona uputila poziv da dođem ovamo u goste.“

„*Ovamo u goste?*“ pitala sam, a reči su mi zastale u grlu.

„Ket je insistirala da dođemo i odsednemo ovde u kući“, potvrdila je Lili. „Rekla je da ima dovoljno mesta za sve, kao i da u blizini nema pristojnih hotela.“

Na moju nesreću -to je bilo tačno. No, postojao je još jedan problem, na koji je Lili odmah ukazala.

„Izgleda da se Ket još uvek nije vratila iz šetnje. To nimalo ne liči na nju“,

primetila je. „Konačno, mi smo sve otkazali samo da bismo došli ovamo. Je li ona ostavila ikakvo objašnjenje zašto nas je pozvala, da bi potom jednostavno otišla?“

„Ništa posebno“, rekla sam onako okolišno. Šta sam drugo *mogla* reći?

Hvala bogu što sam bila dovoljno prisebna da sklonim u jastučnicu onu po život opasnu tablu sa figurama, pre no što se Vartan Azov pojavio na mom kućnom pragu. Ali, ona šifrirana poruka koju je majka ostavila na klaviru, zajedno sa šupljom figurom crne kraljice i njenim sadržajem, pekla me je u džepu kao živa vatra. A tek kako mi je bilo u glavi.

Otkud se ta karta iznenada pojavila ovde, kada smo je, koliko je meni bilo poznato, moj otac i ja poslednji put videli pre deset godina, i to na mestu hiljadama kilometara udaljenom od ovog? U onom šoku i urnebesu koji je usledio posle smrti moga oca u Zagorsku, jedva da sam i pomišljala na tu neobičnu ženu i njenu poruku koju mi je doturila pred sam početak meča. A onda sam, kasnije, jednostavno pretpostavila da je i karta nestala, baš kao i ona sama. Sve dosad.

Morala sam ukloniti Vartana Azova odavde na bilo koji način - i to što pre - kako bih mogla da porazgovaram sa tetkom o svemu tome. Ali pre no što sam uspela da smislim *kako* da to uradim, videla sam da se Lili zaustavlja pred majčinim pisačim stolom i spušta Zazu na pod. Prstom je pratila žicu koja je vodila od telefona do rupe sa bočne strane stola. Počela je da cima fijoku, ali bez uspeha.

„Proklete fijoke, večno su zaglavljene“, dobacila sam joj s druge strane sobe. Srce je ponovo počelo da mi klopara. Kako se ja nisam pre nje setila nečeg tako očiglednog? U fijoci je bila majčina starostavna telefonska sekretarica. Prišla sam u trenutku kad je Lili uspela da odglavi fijoku nožem za pisma. Da mene pitate, ja ne bih pred ovom publikom preslušavala šta je snimljeno na majčinom privatnom telefonu, ali ko moli, ne može da bira, što bi rekla Ki.

Lili me pogleda i pritisnu dugme za preslušavanje trake. Vartan i Nokomis priđoše stolu.

Na snimku su bile dve poruke koje sam joj posiala iz Vašingtona, zatim nekoliko poruka od tetka Lili - u njenom slučaju radilo se o kukanju što je prisiljena da putuje čak u „Nedođiju“, kako je ona nazivala majčino planinsko skrovište. Na traci me je očekivalo još nekoliko neprijatnih iznenađenja, počev od osobe koja je takođe bila pozvana na 'rođendan' - a čiji sam glas, nažalost, i suviše dobro poznavala:

„*Ketrin, draga moja*“, začuo se afektiran govor naše otmene susetke u neposrednoj blizini (što će reći na udaljenosti od dvadesetak kilometara), Rozmeri Livingston - glas joj je zvučao još kreštavije nego inače zbog izgrebane trake.

„*Očajna sam zbog same POMISLI da ću morati da propustim tvoj ČAROBNI soare!*“ prela je Rozmeri u slušalicu „*Bazil i ja ćemo biti odsutni. Ali Sejdž jedva čeka da dođe - u plen paradil Naš novi sused molio me je da ti kažem da se i on sprema da dođe. Čaaaa!*“

Jedina vest koja bi bila još neprijatnija od obaveštenja da vas čeka druženje sa nametljivim milijarderom Bazilom Livingstonom i njegovom ženom Rozmeri, opsednutom otmenošću, bila je ta da ćete morati da se provodite sa njihovom pretencioznom ćerkom, Sejdž, nabeđenom kraljicom debitantkinja i počasnom predsednicom Društvenog kluba škole, koja me je već dovoljno izmučila tokom šest godina provedenih u istoj školi. I to Sejdž u, kako reče Rozmeri, 'plen paradi'.

Ali barem se činilo da imamo još malo vremena na raspolaganju pre no što se i ona sjuri ovamo, ukoliko je planirani *boum* zaista trebalo da bude soare, a ne popodneva žurka.

Najzagonetnije od svega bilo je pitanje zašto su Livingstonovi uopšte bili pozvani, znajući koliko je moja majka prezirala Bazila Livingstona zbog načina na koji je zgrtao pare u raznim prilikama - ali najčešće na račun opstanka civilizacije.

Ukratko, kao rani kapitalista-investitor Bazil je koristio činjenicu da je na raspolaganju imao TN (tuđ novac) sa kojim je kupovao ogromne terene na Platou Kolorado, a potom ih pretvarao u naftna polja - uključujući i predele koji su se smatrali indijanskom Svetom zemljom. Eto na šta je Ki mislila kad je pomenula rat za teritorije.

A što se tiče 'novog suseda' kojeg je Rozmeri pomenula - šta li je time želela da postigne? Ona se bar nikad nije intimizirala sa susedima. Ta rodendanska proslava sve više mi je zvučala kao Alisina čajanka u Zemlji čuda: ko zna šta sve može da izviri ispod susedne šolje.

Naredna poruka - nepoznat glas sa nemačkim akcentom - samo je potvrdila moje najgore sumnje:

„Grüssgott, mein liebchen“, čuo se glas. „Ich bedaure sehr...¹⁵ Ovaj - molim izviniš - moj engleski nije tako dobro. Nadam se da ćeš biti razumevajuća za sve što mislim. Ovo je tvoj stari prijatelj, profesor Vitgenštajn, iz Beč. Ja sam bio u velik surpris da saznam za tvoj zabava. Kad si to planirala? Nadam se da primiš poklon ja pošaljem na vreme za. važan dan. Molim, otvoriš odmah, da se ne pokvari. Žalim da ne mogu doći - prava tragedija. Za moje odsustvo, jedina odbrana jeste što ja moram da prisustvujem na Kraljevski šah turnir, u Indija...“

Osetila sam da se ponovo pali znak za uzbunu, pa sam na sekretarici pritisnula dugme za stop i pogledala u Lili. Srećom, izgledalo je da ona, bar za sada, ništa ne kapira. Međutim, meni je bilo jasno da ova poruka vrvi od natuknica- od kojih je najuočljivija, naravno, bila reč 'šah'.

Sto se tiče misterioznog 'profesora Vitgenštajna iz Beč', nisam sigurna koliko je vremena trebalo majci da ukapira, ili koliko će brzo Lili moći da se seti. Ali, sa akcentom ili bez njega, *meni* je trebalo ravno dvanaest sekundi da 'postanem razumevajuća' o čemu se ovde govori - uključujući i to od koga je stigla poruka.

Pravi Ludvig von Vitgenštajn - eminentni bečki filozof - upokojio se pre nešto više od pedeset godina. Bio je čuven po svojim krajnje nerazumljivim delima kao što je *Logičko-filozofski traktat*. Ali za razumevanje ove poruke, mnogo značajnija su njegova dva malo poznata dela koja je objavio, i potom delio svojim studentima u Engleskoj, na univerzitetu u Kembridžu. Radovi su publikovani u dve tanke broširane sveske - jedna obojena u plavo, a druga u smeđe - zbog čega su kasnije nazvane 'Plava knjiga i Smeđa knjiga'. One su se uglavnom bavile igrom reči.

Lili i ja smo, naravno, poznavale nekoga koga su opsesivno zanimale takve stvari, ko je takođe objavio par traktata na slične teme, uključujući i jedan u kome se bavio upravo tim Vitgenštajnovim tekstovima. Kvaka je bila u tome što je on rođen sa jednom specifičnom genetskom osobenošću-jednim plavim ijednim smeđim okom. Bioje to moj stric Slava - dr Ladislav Nim.

---

¹⁵ Zdravo, mila moja... silno žalim... (nem.) – *Prim. prev.*

Znala sam da ova jezgrovita poruka, koju je izmenjenim glasom poslao stric, koji inače nikad ne koristi telefon, mora sadržavati neko krucijalno, a skriveno, zrnce značenja koje je, po svojoj prilici, samo majka mogla da razume. Možda je upravo to bio razlog što je tako na brzinu otišla iz kuće, ne sačekavši svoje šaroliko društvo uzvanica.

Ali, ako je ta poruka bila toliko zabrinjavajuća, ili čak opasna, zašto ju je majka ostavila na sekretarici, umesto da je izbriše? Osim toga, zašto bi se Nim pozivao na šah, koji je moja majka prezirala? O kome ništa nije znala? S obzirom na indicije koje je sadržavala, šta je još mogla da znači? Po svemu sudeći, ta poruka nije bila namenjena samo mojoj majci - biće da je bila i za mene.

Pre no što sam mogla bolje da porazmislim, Lili je ponovo pritisnula dugme na sekretarici, tako da sam dobila i odgovor:

„A što se tiče paljenja sveća na torti“, govorio je meni sada poznat glas, onim ledenim bečkim akcentom, *„predlažem da zapaljenu šibicu predaš nekom drugom. Povedi računa, mogla bi se opeći kada se feniks ponovo digne iz pepela.“*

„TU, TU! KRAJ TRAKE!“ škripala je izgrebana traka.

Sva sreća, jer ja zaista više ne bih mogla da podnesem.

Nije bilo nikakve sumnje - stričev glas i njegova sklonost ka 'igri reči', sve te vešto dozirane natuknice, poput 'tragedije', 'kraljevski turnir', 'Indija' i 'odbrana'... A ne, ta poruka stoji u tesnoj vezi sa svim onim što se ovde danas dešava. Propust u razumevanju njegove poruke mogao bi se pokazati isto tako fatalnim, isto tako konačnim, kao i onaj jedan jedini pogrešan potez. Znala sam da se moram odmah otresti te trake, pre no što Vartan Azov, koji je stajao tik uz mene - ili bilo ko drugi - uspe da pogodi o čemu se radi.

Cimnula sam kasetu iz telefonske sekretarice, prišla ognjištu i bacila je u vatru. I dok sam posmatrala kako se vrpca i njen plastični okvir krive i tope u plamenu, ponovo je krenuo adrenalin, vratilo se bubnjanje u slepoočnicama, kao da me ubada užarena igla, ili da giedam u odveć rasplamsalu vatru.

Čvrsto sam zatvorila oči - da bih bolje mogla da sagledam.

Ta poslednja partija koju sam igrala u Rusiji - ta stravična partija koju je majka bila postavila ovde, samo pre nekoliko časova, u klaviru - bila je varijanta poznata u šahovskoj terminologiji kao Indijska kraljevska odbrana. Izgubila sam tu partiju pre deset godina, sve zbog gluposti koju sam počinila na samom početku igre, kad sam se upustila u nepotreban rizik i izvela potez koji nikako nije trebalo da učinim, jer nisam umela da sagledam kakve će sve dalekosežne posledice on imati.

Kakav je to rizičan potez bio? Žrtvovala sam crnu kraljicu.

Sad sam bila potpuno uverena, bez i truni sumnje - ko god, ili šta god da je ubilo mog oca pre deset godina - povezano je na neki način sa žrtvovanjem crne kraljice u tom meču. To je poruka koja je sad stigla ovamo da nas progoni. U istom trenutku, još nešto sam potpuno jasno videla, jasno kao belo-crne kvadratiće na šahovskoj tabli.

U ovom trenutku moja majka se nalazi u izuzetno velikoj opasnosti - možda isto tako velikoj kao moj otac pre deset godina. Štaviše, ona mi je upravo predala u ruku upaljenu šibicu.

UGLJARI

Kao i sva ostala udruženja, Karbonari, ili Ugljari, polažu pravo na veliku starinu... Slična društva javljaju se u mnogim planinskim krajevima, okružuju se mistifikacijama raznih vrsta, ima za to bezbroj primera. Veoma su odani jedno drugom, i svom društvu, tako da je u Italiji postalo uobičajeno reći „Tako mi ugljarske vere“. ...Da bi izbegli svaku vrstu sumnjičenja da predstavljaju kriminalno udruženje, bavili su se sečom drveta i proizvodnjom ćumura... Međusobno su se prepoznavali po određenim znacima, dodirom i rečima.

Čarls Vilijam Heketorn, *Tajna društva kroz zemlje i vekove*

Među tajnim društvima u Italiji ni jedno nije bilo toliko sveobuhvatno u svojim političkim ciljevima kao Karbonari. Na početku 1820-tih godina predstavljali su više od uticajne sile u svojoj zemlji, hvalili su se da imaju ogranke i pridružene asocijacije u udaljenim zemljama poput Poljske, Francuske i Nemačke.

Kako sami tvrde, povest ovog 'Udruženja ćumurdžija' počinje u Škotskoj.

Arkon Darol, *Istorijat tajnih društava*

Po rođenju, ja sam napola Škot, a po svom odgoju - potpun.

Lord Bajron, *Don Žuan, pevanje X*

VIJAREDO, ITALIJA

15. AVGUST, 1822.

Bila je pasja vrućina, ovde pod uzavrelim toskanskim suncem, u usamljenoj uvali duž ligurijske obale. Sitan šljunak bio je užaren kao rešetka na ognjišu, na njegovoj površini mogao se ispeći hleb. U daljini, preko vode, ostrva Elba, Kapraja i Gorgona¹⁶ pomaljalo su se iz mora kao svetlucava izmaglica.

U sredini uvale oblika polumeseца, obgrljene visokim planinama, stajala je manja skupina muškaraca. Njihovi konji nisu mogli da izdrže hod po užarenom šljunku, te su ih ostavili u obližnjem šumarku.

Džordž Gordon, Lord Bajron, stajao je i čekao je malo udaljen. Bio se odvojio i seo na crnu stenu koju su zalivali talasi - navodno zbog toga da bi njegov čuveni rimski profil, koji su ovekovečili mnogi slikari, mogao da dođe do izražaja,

---

¹⁶ Ostrva Toskanskog arhipelaga. – *Prim. prev.*

ocrtavajući se prema blistavom mora u pozadini. U stvari, skriveni deformitet njegovih stopala, koji je imao od ranog detinjstva, zamalo je sprečio Bajrona da uopšte napusti kočiju ovog jutra. Njegov bleđi beli ten, koji mu je doneo nadimak Alba', skrivao je slamni šešir širokog oboda.

Na nesreću, sa tog mesta imao je sjajnu priliku da posmatra svaki detalj stravičnog prizora koji se odvijao pred njegovim očima. Kapetan Roberts, zapovednik Bajronovog broda *Bolivar*, koji je bio usidren u zalivu - nadzirao je pripreme koje su vršili njegovi ljudi. Gradili su veliku lomaču. Bajronov ađutant, Edvard Džon Triloni - zvani 'Gusar' zbog svoje divlje, tamne lepote i ekscentričnosti - postavio je gvozdenu rešetku koja je trebalo da posluži kao ognjište.

Pet-šest vojnika iz Luke koji su bili u njihovoj pratnji izvadili su leš iz njegovog privremenog groba - iskopanog na brzinu kada je more izbacilo telo. Truplo je jedva ličilo na ljudsko biće: ribe su u potpunosti bile izjele lice, atelo, u raspadanju, biloje sablasno ljubičaste boje. Prepoznavanje je izvršeno na osnovu kratkog kaputića i tanke knjižice pesama u njegovom džepu.

Postavili su telo na gvozdenu rešetku iznad suve jelovine i sitnih komadića drveta koje je voda izbacila na obalu. Prisustvo vojnika bilo je neophodno pri ovakvim ekshumacijama, kako su Bajrona lično obavestili, da bi se osiguralo ispravno postupanje pri kremaciji zbog straha od žute groznice koja je iz Amerike stigla sve do ovih obala.

Bajron je gledao kako Triloni posipa vino, so i ulje po lešini. Razbuktni plamen dizao se uvis prema čistom jutarnjem nebu kao poslovični vatreni stub iz *Svetog pisma*. Jedan jedini galeb kružio je iznad rasplamsalog vatreneog stuba i ljudi su pokušavali da ga oteraju vičući i mlatarajući po zraku svojim košuljama.

Vrelina peska, poduprta vatrom, učinila je da atmosfera oko Bajrona deluje potpuno nestvarno - so je plamenu davala čudnu, vanzemaljsku boju; i sam vazduh se talasao i podrhtavao. Osećao je strahovito gađenje. Ali iz nekog razloga koji je samo njemu bio poznat, nije mogao da ode.

Bajron je zurio u vatru; smučilo mu se kad se telo od vreline raspolutilo i kada je mozak počeo da peni, ključa i kipi, prosuvši se preko užarene gvozdene rešetke. Kao da se radi o životinjskoj lešini, pomislio je. Kakav mučan i ponižavajući prizor. Ovozemaljsko biće njegovog najdražeg prijatelja isparavalo je i na njegov oćigled pretvaralo se u belo usijanje, a zatim u prah i pepeo.

Znači, to je smrt.

Svi smo mi sad već mrtvi, na ovaj ili onaj način, s gorčinom je pomislio Bajron A ko bi mogao poreći da se u svom životu Persi Biš Seli nije napajao mračnim samrtnim strastima.

Tokom proteklih šest godina, u svim njihovim dugim lutanjima, životi ova dva čuvena pesnika bili su nerazdvojivo povezani - počev od egzila iz Engleske koji su sami sebi nametnuli - i na koji su krenuli istog meseca i godine, mada ne i iz sasvim istih razloga - te zajedničkog boravka u Švajcarskoj. Potom u Veneciji, iz koje je Bajron otišao pre dve godine; a sad u ovom velelepnom palacu kraj Pize, koji je Šeli napustio samo nekoliko časova pred smrt. Smrt je pratila obojicu - uhodila ih je i progonila, i zamalo ih usisala u okrutni kovitlac koji je počeo da se okreće neposredno po njihovoj eskapadi iz Gordog Albiona.

Pre šest godina ubila se Šelijeva prva žena, Herijet, kad je on pobegao na kontinent sa šesnaestogodišnjom Meri Godvin, svojom sadašnjom ženom. Potom se ubila Merina polusestra, Fani, koja je ostala u Londonu, sama sa svojom okrutnom maćehom, pošto su Ijubavnici utekli. A onda je usledio nov udarac, umro je Persijev i Merin sinčić, Vilijam. Prošlog februara u Rimu je umro od sušice Šelijev prijatelj i pesnički idol, mladi pesnik, Džon Kits - Adonis'.

Sam Bajron se još uvek nije oporavio od smrti svoje petogodišnje kćeri, Alegre - vanbračnog deteta koje mu je rodila Kler, takođe polusestra Meri Šeli. Nekoliko nedelje pre no što se udavio, Šeli je ispričao Bajronu kako je video sablast - prividela mu se Bajronova mrtva kćerka kako maše ručicom iz mora i pokazuje mu da joj se pridruži i zaroni u talase. Sada je, eto, i sam Šeli okončao svoj život na tako stravičan način

Prva smrt bila je u vodi, a potom još jedna, u vatri.

I pored ubitačne vrućine, Bajrona je tresla drhtavica dok se u mislima podsećao prizora iz poslednjih nekoliko časova Šelijevog života.

Kasno popodne, 8. jula, Šeli je izašao iz Bajronovog dvorca Palaco Lanfranci u Pizi i odjurio do svog brodića *Arijel*, koji je ležao usidren na obali. Protivno savetima i zdravom razumu, ne upozorivši nikog šta je naumio, Šeli je digao sidro i otplovio pravo u tamno središte nadolazeće oluje. *Zašto? Pitao se Bajron. Možda ga je nešto progonilo? Ko gaje progonio? Zašto?*

Gledajući unazad, i Bajronu se ovo činilo kao jedino razumno objašnjenje. Tek ovog jutra razumeo je prvi put o čemu se radi. Kao da mu se iznenada razbistrilo u glavi, on je najednom video nešto što je od samog početka trebalo da razume: tajanstvena smrt Persija Šelija davljenjem nije se desila slučajno. Bila je u vezi sa nečim - ili nekim - na brodu. Bajron je sad bio siguran, da će se, kad *Arijel* bude izvađen iz vode, bez sumnje uskoro, ustanoviti da je u brod udarila feluka, ili neko drugo snažno plovilo, sa namerom da se na njega ukrcaju. Ali, on je sad isto tako bio siguran, da ono što je traženo, nije nađeno na brodu.

Bajron je tek ovog jutra shvatio da je bilo moguće da je Persi Šeli - koji sam nikad nije verovao u besmrtnost - uspeo da iz groba pošalje svoju poslednju poruku.

Bajron se okrenuo prema moru, tako da ostali, okupljeni oko vatre, ne bi uočili kako on svaki čas vadi tanku knjižicu koje je nekako uspeo da se dokopa: Šelijev primerak poslednjih pesama Džona Kitsa, objavljenih pred samu Kitsovu smrt, u Rimu.

Ova vodom natopljena knjižica nađena je uz Šelijevo telo, tamo gde ju je sam stavio: u džepu kratkog, loše skrojenog, đačkog kaputića. Bila je još uvek označena i otvorena na onoj stranici na kojoj se nalazila Kitsova pesma „Propast Hiperiona“. Nju je Šeli najviše voleo, govorila je o mitološkoj borbi između titana i novih grčkih bogova predvođenih Zevsom, koji će ih uskoro i nadvladati. Posle čuvene bitke, poznate iz grčke mitologije, a koju je svaki engleski đak dobro poznao, preživeo je samo Hiperion, bog sunca, poslednji među titanima.

Bajron za tu pesmu nikad nije mnogo mario - ni sam Kits nije bio dovoljno očaran njome, da bi je završio. Ali Bajronu se činilo važnim to što ju je Šeli neprestano nosio sa sobom, čak i u svom samrtnom času. Sigurno je s razlogom posebno označio ovaj odlomak:

Pojuri namah žarki Hiperion
Plamena odora vijorila mu se za petom,
Hučni ispusti grohot, vatra iz zemljinog grotla,
I nestade u plamenu...¹⁷

Na preuranjenom kraju poeme, kojoj je bilo suđeno daje pesnik nikad ne završi, bog sunca sažiže sam sebe i nestaje u zaboravu, kao plamena lopta - ili možda kao feniks. Ili kao siroti Persi, sažežen na lomači.

Ali, najvažnije od svega bilo je nešto što niko drugi nije uspeo da primeti kad je knjiga pronađena: na mestu gde je Kits spustio pero, Šeli je uzeo svoje i brižljivo nacrtao sićušni znak na margini - poput kameje, sa nekim znakom urezanim u središtu. Mastilo je izbledelo od dugotrajnog ležanja u slanoj vodi, ali je Bajron bio siguran da još uvek može da razazna štaje nacrtano. Zato je jutros i poneo knjižicu sa sobom.

Istrgao je stranicu, a potom vratio knjigu na mesto. Pažljivo je razgledao sićušni crtež koji je njegov prijatelj ostavio na ivici. Šeli je nacrtao trougao u kome su bila tri kružića, ili loptice, svaka obojena drugom bojom.

Bajron ih je dobro poznao, i to iz više razloga. Na prvom mestu, to su bile njegove boje - boje na grbu njegove majke Škotkinje, čija je porodica poticala još iz vremena pre Normanskog osvojenja. Iako se radilo o pukoj slučajnosti, u Italiji nije bilo baš najbolje viđeno to što je on ove boje uvek s ponosom isticao na svojoj ogromnoj kočiji, vozilu izrađenom po uzoru na kočiju sada već svrgnutog francuskog imperatora Napoleona Bonaparte. Bajron je i sam mogao dobro znati, bolje no iko drugi, da u tajnim i ezoteričnim sistemima sporazumevanja, te boje imaju mnogo dublje značenje.

Tri kruga koje je Šeli iscrtao bila su obojena u crno, plavo i crveno. Crno predstavlja ugalj, koji simbolizuje 'vernost'. Plavo označava dim, što se odnosi na 'nadu'. Crveno je plamen, za 'milosrđe'. Zajedno, ove tri boje označavaju životni ciklus vatre. Osim toga - prikazane kao što je ovde bio slučaj, unutar trougla, koji je univerzalni simbol 'vatre' - one simbolički ukazuju na uništenje starog sveta vatrom, što je preorekao sveti Jovan u „Knjizi otkrovenja“, a potom i na nastanak novog poretka.

Isti ovaj simbol - ove trobojne sfere unutar ravnostranog trougla - predstavlja insignije jedne tajne grupe koja se pripremala da izvede upravo takvu revoluciju, barem ovde, u Italiji. Oni su sebe nazivali karbonarima- dakle, ugljarima.

Dvadeset godina posle Francuske revolucije, terora i osvajačkih pohoda koji su skoro uništili Evropu, samo jedna vrsta glasina mogla je da izazove veći užas od glasina o ratu - glasine o ustanku koji dolazi iz podzemlja - ustanku za oslobođenje od svih inostranih vladara, od svih nametnutih pravila, bilo koje vrste.

Tokom poslednje dve godine, Džordž Gordon, Lord Bajron, delio je krov sa svojom ljubavnicom, Venecijankom i udatom ženom, Terezom Gvičiolli, dvostruko mlađom od sebe, koja je bila izgnana iz Venecije, zajedno sa svojim bratom, rođakom i ocem - ali bez muža rogonje.

---

¹⁷ Prevod R. B. Š. – *Prim. prev.*

To su bili zloglasni gambiti - kako su ih popularno nazivali u novinama - članovi Karbonare visokog ranga, koji su se zakleli na večno neprijateljstvo prema svim oblicima tiranije. Doduše, nije im pošlo za rukom da, tokom prošlogodišnjeg karnevala, izvedu udar i isteraju Austrijance iz severne Italije. Zato su gambiti bili proterani iz tri italijanska grada za redom, a Bajron ih je sledio kad god su morali da nađu novo skrovište.

To je bio razlog što je svaki novi Bajronov kontakt, bilo lično ili putem pisma, revnosno nadgledan. Izveštaji o tome behu slati na tri mesta - zvaničnim vladarima rascepkane Italije: austrijskoj vladarskoj kući Habzburga na severu Italije, španskim Burbonima na jugu, i u Vatikan, papsku državu u središnjoj Italiji.

Lord Bajron je bio tajni kapo ogranka *Kaciatori Merikani* - 'Amerikanaca' kako su nazivali popularni i populistički deo tajnog društva. On je lično, od svojih sredstava, finansirao nabavku oružja, municije i baruta za propali Karbonarski ustanak - i još mnogo toga drugog.

Tako je svom prijatelji Ali-paši obezbedio novo tajno oružje za borbu protiv Turaka - automatski pušku - koju su za Bajrona specijalno izradili u Americi.

Bajron je trenutno finansirao i organizaciju poznatu pod nazivom *Hetajrija ton filikon* - Društvo prijatelja, tajno udruženje koje je podržavalo pokret za oslobođenje Grčke od Turaka.

Bajron je predstavljao sve čega su se carski viadari najviše plašili: bio je nepomirljivi borac protiv tirana i njihove strahovlade. Ti silnici su shvatali da Bajron predstavlja upravo onaj okidač koji je potreban da se pokrenu takvi ustanci. A bio je i dovoljno bogat da može, ako zatreba, i novčano da potpomogne takve pokušaje.

Ali, samo za poslednjih godinu dana, tri takva ustanka bila su brutalno ugušena već u samom nastanku, sasečeni u korenu - ponekad i doslovce. Zaista, pošto je bio brutalno umoren pre sedam meseci, Ali-paša je, kažu, sahranjen na dva različita mesta: telo u Janjini, a glava u Carigradu. Sedam meseci. Zašto mu je toliko dugo trebalo da shvati. Sve do današnjeg dana.

Sedam meseci je prošlo od Ali-pašine smrti, pa ipak ni reči, ni jednog jedinog znaka... Bajron je u početku mislio da je došlo do izmene plana. Konačno, mnogo toga se promenilo za protekle dve godine, od kako su Turci potpuno izolovali Ali-pašu u Janjini. Paša se, doduše, zaklinjao da će, ukoliko se ikad nađe u smrtnoj opasnosti, na bilo koji način naći Bajrona, pomoću svojih tajnih agenata koji su, konačno, predstavljali najveću i najmoćniju organizaciju te vrste ikada stvorenu.

Ako to ne bi bilo izvodljivo, onda bi Paša u svom poslednjem času ovozemajskog života digao u vazduh svoju ogromnu tvrđavu, Demir kulu i sebe u njoj - zajedno sa svim svojim blagom, svojim siedbenicima i svojom voljenom i prelepom Vasiliki - pre no što bi dozvolio da bilo šta padne u ruke Turcima.

Međutim, Ali-paša je bio mrtav, a po svim izveštajima koji su stizali, tvrđava je osvojena bez borbe. Uprkos Bajronovim ponovljenim pokušajima da sazna šta je zadesilo Vasiliki i ostale koji su bili odvedeni u Carigrad, do sada ništa nije čuo. Niti je primio predmet koji je trebalo da bude predat na čuvanje njemu i karbonarima.

Činilo se da Persijeva knjiga pesama sadrži jedinu indiciju. Ako Bajron ispravno čita, samo polovina njegove poruke sadržana je u trouglu koji je nacrtao.

Druga polovina nalazi se u samoj pesmi, zapravo u odlomku koji je on sam označio u Kitsovom „Hiperionu“. Kad se spoje te dve aluzije, dobija se potpuna poruka:

Stari Bog sunca stradaće od mnogo opasnijeg plamena - večne vatre.

Ako je to ispravna interpretacija, onda Bajron treba da shvati da je *sâm* u ogromnoj opasnosti. Nešto mora učiniti, i to hitno. Jer, ako je Ali-paša stradao bez obećanog vatrometa - ako od preživelih koji su mu bili najbliži - Vasiliki, njegovih savetnika, Bektaši šeika- nije stiglo ni jedne jedine reči - ako je Persi Šeli izjuren iz Bajronove palate i oteran pravo u oluju, da tamo strada - onda sve to može da znači samo jedno: svi su ubeđeni da je šahovska figura stigla na svoje odredište, da ju je Bajron dobio - svi, osim onih koji su uspeli da se spasu iz Janjine.

Ali šta se desilo sa Crnom kraljicom?

Morao je da ode odavde i razmisli u miru, da skuje plan pre no što i ostali stignu brodom sa Persijevim pepelom. Možda je već i sad suviše kasno.

Bajron je zgužvao u šaci stranicu sa porukom. Ponovo je navukao na lice svoj uobičajeni izraz oholog prezira, digao se sa stene na kojoj je sedeo i s naporom odhramao preko užarenog peska do mesta na kome je Triloni još uvek čuvali vatru. Tamne, divlje crte 'garavog gusara' bile su još crnje od čađi iz razbuktale vatre. Sa svojim bleštavim zubima i opuštenim brkovima momak je delovao poprilično divljačno. Bajron se strese i indiferentno baci zgužvani papir u vatru. Sačekao je da se papir upali i potpuno sagori pre no što se okrenu da porazgovara sa ostalima.

„Nemojte sa mnom ponavljati ovu farsu“, rekao im je. „Ostavite moju lešinu nek istrune tamo gde je pala. Ova paganska predstava u čast mrtvog pesnika, moram priznati, potpuno me je dotukla - idem malo da zaronim u more, da se duhovno pročistim od ovog užasnog prizora.“

Vratio se do vode, kratko klimnuo glavom prema kapetanu Robertsu da potvrdi raniji dogovor, zbacio šešir sa širokim obodom, skinuo košulju i zaronio u more, sekući talase jakim i snažnim zamazima. Voda je bila topla kao krv, već ovako rano pre podne; sunce je pržilo Albinu svetlu kožu. Znao je da treba da prepliva samo jednu milju do *Bolivara* - ništa posebno za nekoga ko je već preplivao Helespont¹⁸, ali dovoljno daleko da mu pruži priliku da razbistri um. Mada su ritam zaveslaja i slana voda koja mu je prelazila preko ramena uspevali da ga makar malo smire, misli su mu se neprestano vraćale na isto: ma koliko se trudio da odagna tu misao - i ma kako neverovatno ona izgledala - postojala je samo jedna osoba na koju je Šelijeva poruka mogla da se odnosi, ličnost koja možda u svojim rukama drži sudbinu Ali-pašinog blaga. Bajron je još nikada nije bio sreo, ali je odavno znao za nju. Po rođenju bila je Italijanka, bogata udovica. Znao je da njegov imetak, iako nije bio mali, naspram njenog bogatstva, deluje zanemarljivo. Nekada je bila u čitavom svetu poznata, a danas je živela skoro u potpunoj izolaciji, ovde, u Rimu. Govorilo se da je, kao mlada žena, bila veoma hrabra, da se borila, jašući i pucajući iz puške, za oslobođenje svoje zemlje od stranog zavojača - baš kao što su sada to pokušavali Bajron i karbonari.

Uprkos ličnom doprinosu ove žene borbi za slobodu, baš je ona rodila poslednjeg Titana, 'boga sunca' - kao što bi ga Kits opisao. Njen rođeni sin bio je car - tiranin, koji je tokom svoje kratke vladavine terorizao čitavu Evropu, i potom

---

¹⁸ Grčki naziv za Dardanele. – *Prim. prev.*

brzo sagoreo u trenu. Kao Persi Šeli. Na kraju krajeva, sin ove žene uspeo je jedino da po svetu ponovo poseje otrovno seme monarhije. A onda je umro, pre godinu dana, očajan i zaboravljen.

Bajron je osećao kako ga sunce prži po golim ramenima, još više se naprezao da stigne do broda kroz uzburkano more. Ako je u pravu, nema mnogo vremena na raspolaganju da pokrene ono što je namislio.

Nije li ironično, pomislio je Bajron, da bi baš danas, 15. avgusta, bio rođendan sina te udovice koja je živela u Rimu - dan koji se u čitavoj Evropi slavio punih petnaest godina, sve do njegove smrti.

Ta žena, koja je, po Bajronovom uverenju, držala ključ za pronalazak Alipašine izgubljene Crne kraljice, bila je Napoleonova majka, Leticija Ramolino Bonaparta.

PALATA RINUČINI, RIM

8. SEPTEMBAR, 1822.

Ovde [u Italiji] za sada se samo vide iskre iz vulkana, ali tle je užareno i vazduh slan... u glavama ljudi velika je pometnja i niko ne zna šta se sve može desiti... 'Vreme kraljeva' je na izmaku. Krv će se prolivati kao voda, a suze će zamagliti sve; na kraju će, ipak, narod pobediti. Ja neću doživeti da to vidim, ali ja to predviđam.

Lord Bajron

Jutro je bilo sasvim prijatno i toplo, ali je Gospođa Majka ipak naredila da po čitavom palacu gore vatre u kaminima i da se u svim odajama zapale sveće. Isprašeni su skupoceni tepisi iz Obisona, i opajane Kanovine skulpture sa likovima njene slavne dece. Gospođina posluga bila je odevena u svoje najlepše zelene livreje, protkane zlatom, a njen brat, kardinal Zozef Fiš samo što nije stigao iz svog obližnjeg prebivališta, Palate Falkonijeri, pa da zajedno sa njom dočekuje goste, kojima je jednom godišnje otvarala vrata svog doma. Danas je veliki praznik u hrišćanskom kalendaru, a Gospođa Majka se zarekla da nikad neće propustiti da ga dostojno proslavi: dan rođenja Presvetle Bogorodice.

Već preko pedeset godina ona se drži tog rituala - još otkako se zavetovala Devici Mariji. Konačno, zar njen najmiliji sin nije rođen na dan Uspenija Presvetle Bogorodice? Novorođenče je stiglo iznenada, pre vremena, a mlađana Leticija - sa osamnaest godina - već je bila izgubila dva tek rođena deteta. Zato se tog dana zaklela Bogorodici da će večno slaviti dan *Njenog* rođenja i da će svu svoju decu posvetiti Majci Božjoj.

Pošto je dečakov otac insistirao da svom novorođenom sinu da ime Neopolus, po nekom nepoznatom egipatskom velikomučeniku, umesto Karlo-Marija, kao što je Leticija toliko želela, ona se potrudila da sve njene kćeri dobiju imena koja počinju sa Marija: Marija Ana, kasnije poznata kao Eliza, velika vojvotkinja od Toskane; Marija Paula, zvana Polina, princeza Borgeze; Marija Anuncijata, kasnije prozvana Karolina, Napuljska kraljica. A one su *nju* zvale Gospođa Majka - po

ugledu na drugo ime bogorodičino - Naša Gospođa.

Nebeska kraljica je uistinu podarila sve njene kćeri zdravljem i lepotom, dok im je brat, kasnije poznat kao Napoleon, podario bogatstvo i moć. Ali, ništa od toga nije potrajalo. Svi ti darovi su se rasturili, baš kao magla, koja se u njenom sećanju, vila oko njenog rodnog ostrva Korzike.

I dok je tako Gospođa Majka prolazila kroz prostrane odaje svoje velelepne rimske palate, ispunjene cvećem i osvetljene svećama, znala je da ni ovaj svet neće potrajati. Gospođa Majka osećala je u svom usplahirenom srcu da ovo može biti njeno poslednje odavanje pošte Bogorodici. Sada je starica, već skoro sasvim napuštena, porodicajoj je pomrla ili je rasturena, a ona je većito obučena u crninu i živi u sredini koja joj je potpuno strana. Okružuju je samo prolazne stvari: bogatstvo, posedi, uspomene.

Sada se, međutim, činilo da se jedna od tih uspomena vratila, da je ponovo progoni.

Baš ovog jutra, primila je poruku, preko glasnika, od osobe koju nije ni videla ni čula već odavno: sve one godine dok se Bonapartino carstvo širilo, pa zatim propadalo - sasvim sigurno još od vremena kad je Leticija sa porodicom otišla iz divljih planinskih predela Korzike. Poslao ju je neko za koga je Leticija verovala da je već odavno mrtav.

Leticija je izvukla cedulju iz dekoltea svoje crne haljine i ponovo je procitala - možda već po dvadeseti put otkako ju je jutros primila. Poruka nije bila potpisana, ali nije moglo biti nikakve zabune oko toga ko ju je mogao napisati. Bilaje napisana starim tifinskim pismom, jezikom tuareških Berbera koji žive duboko u Sahari.¹⁹ Ovaj jezik koristila je samo jedna osoba kao tajni način sporazumevanja sa članovima porodice njene majke.

Upravo iz tog razloga Gospođa Majka je poslala hitan poziv svome bratu, kardinalu, da odmah dođe kod nje pre no što ostali gosti stignu. I da sa sobom dovede Engleskinju - još jednu Mariju, koja se nedavno vratila u Rim. Samo to dvoje moći će da pomognu Leticiji u ovom užasnom času.

Leticija je tačno znala šta mora da uradi ukoliko se taj čovek, koga su nazivali Soko, zaista digao iz mrtvih.

Uprkos toploti koja se širila u svim njenim odajama, Leticija je ponovo osetila drhtavicu koja je dolazila iz dubine njene prošlosti, dok je ponovo čitala te sudbinske reči:

Žar-ptica je uzletela. Osmica se vraća.

---

¹⁹ Tradicionalno pismo tuareških Berbera koji svoj jezik nazivaju 'tamašek'. Nije u čestoju upotrebi, ali ima simboličko značenje, kao dokaz berberskog identiteta. Koristi se u političke svrhe. Pored ovoga, danas se koristi i verzija bazirana na latiničnom pismu. - *Prim. prev.*

TASILI N'AGER

JESENJA RAVNODNEVICA, 1822.

*Mi smo besmrtni, ne zaboravi,
Mi smo večni; za nas prošlost je,
Kao i budućnost - sada.*

Lord Bajron, *Manfred*

Šarlot je stajao na visokom platou, posmatrajući široku crvenu pustinju. Njegov široki burnus lepršao je na vetru kao krila velike ptice. Njegova duga kosa slobodno se vijorila, bakarne boje, kao i pesak ispred njega. Nigde drugde na svetu ne može se naći pustinja iste ovakve boje: boje krvi. Boje života.

Ovo je negostoljubivo mesto, visoko na liticama, na krajnjem jugu Sahare, gde žive samo divlje koze i orlovi. Nije uvek bilo tako. Iza njega, nalazile su se čuvene Tasilske litice, klesane i oslikavane hiljadama godina - pečenom sijenom, okerom, tamnom umbrom i belom bojom - prizori koji su pričali o ovoj pustinji i narodu koji ju je nastanjivao u praskozorje vremena, priču koja se još uvek odvija.

Ovo je njegovo rodno mesto - Arapi to zovu *vatar*, domovina - iako ovde nije nikad boravio, otišao je još kao sasvim malo dete. Ovde je otpočeo moj život, pomisli Šarlot. Rođen je da bi bio deo Igre. A na ovom mestu će se ona, možda, i završiti - onda kada on bude razrešio tajnu. Zato se i vratio u ovu drevnu divljinu, ovo tkanje sačinjeno od sjajne svetlosti i mračnih tajni: da otkrije istinu.

Pustinjski Berberi verovali su da ga je sudbina predodredila da to učini. Njegovo rođenje bilo je predskazano. Najstarija berberska legenda govori o detetu rođenom pre vremena, plavih očiju i riđe kose, koje će posedovati Drugo Oko. Šarlot zatvori oči i duboko uvuče vazduh u pluća. Osetio je miris peska, soli i cimeta i oživeo u sebi najranije čulne doživljaje.

Rano je bio prepušten na milost i nemilost sveta-još crven i vredovan i uplakan. Mirej, njegova majka, ostala je siročić sa šesnaest godina. Pobjegla je iz manastira u baskijskom delu Pirineja i preko dva kontinenta stigla ovamo, duboko u pustinju, da bi sačuvala opasnu tajnu. Bila je ono što ovde nazivaju *tajib*, žena koja je upoznala muškarca samo jednom: njegovog oca. Šarlotovom rođenju prisustvovao je, i pomagao joj, ovde na Tasilskim liticama, jedan berberski princ, zamotan u ljubičaste velove, plavičaste kože, jedan od onih 'plavih ljudi' iz tuareškog plemena Kel Rela. Zvao se Šahin, pustinjski soko. On će mu postati roditelj, zaštitnik i učitelj - detetu koga su odabrali bogovi.

Preko široke pustinje ispred njega, sve dokle je mogao da dopre pogledom, pomerale su se dine od crvenog peska, kao i svih ovih nebrojenih vekova, nemirno se mičući kao živa stvorenja koja dišu - činilo mu se da je pesak deo njega, pesak koji potire sećanja...

Svačije sećanje, sem njegovog. Nikad ga nije napuštao taj stravični dar da se svega seća, čak i onoga što će se tek desiti. Kad je bio dete nazivali su ga Mali prorok. On je predvideo nastajanje i propast carstava, budućnost velikih ljudi, poput Napoleona i ruskog cara Aleksandra - ili njegovog pravog oca, koga je samo

jednom sreo: princa Šarl-Morisa de Talejrana.

Šarlotovo sećanje na budućnost najviše je ličilo na nepresušni kladenac. Mogao je da predvidi budućnost, ali nije mogao da je izmeni. Naravno, takav veliki dar, mogao je isto tako biti i prokletstvo.

Za njega, svet je bio poput šaha, u kome svaki pokret generiše bezbroj drugih potencijalnih pokreta - a istovremeno otkriva i implicitnu strategiju, neumoljivu kao sudbina, koja nas uvek tera napred. Kao šahovska igra, kao ove slike na steni, kao večni pesak - za njega su i prošlost i budućnost uvek prisutne u sadašnjosti.

Razlog tome bio je taj što je Šarlot rođen, baš kao što je i bilo predskazano, pod brižljivim pogledom drevne boginje, Bele kraljice, čiji je lik bio naslikan u velikom udubljenju na kamenom zidu. Ona je poznata u svim kulturama i u svim vremenima. Ona je nad njim lebdela kao anđeo osvete, uklesan visoko na strmoj litici. Tuarezi su je zvali Kar, vozarica dvokolica.

Ona je, tako su govorili, prosula svetlučave zvezde preko nebeskog svoda. Ona je, takođe, bila prva koja je postavila i pokrenula Adamantinsku igru.²⁰ Šarlot je doputovao ovamo čak preko mora i prvi put, posle rođenja, ponovo gledao u nju. Ona je jedina, rekli su, koja može otkriti - verovatno samo posvećenome - tajnu koja se skriva u Igri.

Šarlot se probudio pred zoru i zbacio vunenu galabiju kojom je bio pokriven, spavajući pod otvorenim nebom. Nešto sasvim ozbiljno nije bilo u redu, mada još uvek nije mogao da dokuči o čemu se radi.

Znao je da je na ovom mestu - do kojeg mu je bilo potrebno četiri dana napornog hoda - sasvim dobro zaštićen. Ali nije vredelo sklapati oči pred činjenicom da se sprema neko zlo.

Podigao se sa svog improvizovanog ležaja i pogledao uokolo. Daleko na istoku, prema Meki, mogao je da razazna tanku crvenu liniju koja se pružala po horizontu, kao nagoveštaj sunca. Ali još uvek nije bilo dovoljno svetla da bi mogao da razazna šta se dešava u okolini. Dok je tako stajao u potpunoj tišini na vrhu zaravnjene stene, Šarlot je čuo nekakav šum - na samo nekoliko metara od sebe. Prvo, korak na šljunku, potom ljudsko disanje.

Bio je užasnut, nije smeo da se pokrene, ni da zakorači.

„Al-Kalime - to sam ja“, prošaputa neko - mada miljama uokolo nije bilo nikog da to čuje.

Samo mu se jedan čovek mogao obratiti tim imenom, Al-Kalim: Svevideći. „Šahine!“ uzviknu Šarlot. Osetio je kako su gajake, čvrste ruke uhvatile iznad šaka - ruke čoveka koji mu je oduvek bio i otac i majka, brat i vodič.

„Kako si samo uspeo da ine nađeš?“ pitao je Šarlot. Zašto je Šahin izložio opasnosti sopstveni život, prelazeći mreko mora i pustinje? Penjući se noću ovamo, kroz kanjon pun opasnosti? Da stigne pre zore? Ma šta da ga je dovelo, mora biti od sudbinske važnosti.

---

²⁰ Adamantinski znači 'poput dijamanta', 'nesalomljiv', 'neuništiv'. Adamantinska igra je drugi naziv za šah. - *Prim. prev.*

Na prvom mestu: *Zašto Šarlot to nije predvideo?*

Sunce se prosulo iznad horizonta, prelivajući ustalasane dine toplom ružičastom svetlošću. Šahinove ruke još uvek su čvrsto držale Šarlotove, kao da nije bio u stanju da ga pusti. Posle dužeg vremena oslobodio je Šarlota i zbacio svoje velove indigoplave boje.

U ružičastom svetlu Šarlot prvi put uspe da vidi Šahinove oštre crte lica, nalik na sokolove. Ali, preplašio se zbog onog što je video. Za svih dvadeset devet godina svog života, Šarlot nikad nije uspeo da nasluti bilo kakvo osećanje na licu svog učitelja, ponajmanje ono koje je sad sa strahom video utisnuto na Šahinovom licu: bol.

Zašto Šarlot još uvek ne može da prozre o čemu se radi.

Šahin se mučio da progovori: „Sine moj...“ počeo je, gušeći se.

Iako je Šarlot oduvek smatrao Šahina svojim ocem, ovo je bio prvi put da mu se starac obratio na takav način.

„Al-Kalime“, nastavi Šahin, „nikada te ne bih molio da upotrebiš taj veliki dar koji si dobio od Alaha, dar da gledaš u budućnost, da se ne radi o stvari od najveće važnosti. Desilo se nešto veoma opasno što me je nateralo da krenem iz Francuske, preko mora. Nešto neizmerno dragoceno dospelo je u neprijateljske ruke, o čemu sam saznao tek pre nekoliko meseci...“

Dok mu se strah uvlačio u srce, Šarlot shvati da se sigurno radi o velikoj nevolji, čim je Šahin došao čak ovamo u pustinju i to u takvoj žurbi. Ali, Šahinove sledeće reči još više su ga zaprepastile.

„Radi se o mom sinu“, dodao je.

„Tvom... sinu?“ ponovio je Šarlot, misleći da možda nije dobro čuo.

„Jeste, ja imam sina. Voljenog sina“, reče mu Šahin. „Baš kao i ti, i on je bio odabran za život koji nemamo pravo da dovodimo u pitanje. Još u najranijem detinjstvu uveden je u jedan tajni red. Svoje obrazovanje skoro je u potpunosti priveo kraju, i to pre vremena, jer mu je tek četrnaest godina. Pre šest meseci primili smo vest da se desila velika nevolja. Moj sin je bio poslat u važnu misiju od strane najvišeg šeha njegovog reda - *Pira* - u pokušaju da pomogne da se spreči velika nevolja. Ali, čini se da dečak nije uspeo da stigne na svoje odredište.“

„A kakva je bila njegova misija? Kuda je bio poslat?“ pitao je Šarlot - a istovremeno shvatio, u stanju potpune panike, da je ovo prvi put da uopšte postavlja takvo pitanje. *Zašto on već ne zna odgovor na to pitanje?*

„Moj sin, i još jedna osoba u njegovoj pratnji, bili su se uputili u Veneciju“, odgovori Šahin, mada je sve vreme sa čuđenjem gledao u Šarlota, kao da i njega muči isto pitanje: *Kako je moguće da Šarlot ne zna?*

„Imam razloga da strahujem da su moj sin, Kauri, i osoba u njegovoj pratnji, oteti.“ Šahin je zastao, a onda dodao, „Sznao sam da su sa sobom imali jednu važnu figuru iz Monglanskog pribora za šah.“

KRALJEVA INDIJSKA ODBRANA

[Kraljeva indijska odbrana] smatra se svuda za jednu od najsloženijih i najinteresantnijih indijskih odbrana... Teoretski, bele figure trebalo bi da imaju prednost, jer je njihova pozicija slobodnija. Ali zato je pozicija crnih figura solidnija, ona pruža više mogućnosti; istrajan igrač može ovom odbranom ostvariti čudo.

Fred Rajnfeld, *Zbirka šahovskih otvaranja*

Crni igrač... dozvoljava belom da grupiše pione u centru a potom kreće u napad. Drugi uobičajeni postupci jesu pokušaji crnog da otvori dugačku dijagonalu sa crnog polja a onda silovito krene na pobočne pione crnog kralja.

Edvard R. Brejs, *Ilustrovana istorija šaha*

Tišinu je prekinulo krckanje drveta. Stojeći kraj ognjišta, pogledala sam preko sobe i videla da je Lili isključila iz zida majčinu telefonsku sekretaricu i izvukla žice iz fijeke - sada su, kao špageti, visile prebačene preko pisaćeg stola. Dok su je Ki i Vartan gledali, ona krenu da razvali fijeku šiljatim nožem za pisma. Sudeći po buci koju je pravila, rešila je da stvar totalno dekonstruiše.

„Šta to radiš“, vrisnula sam panično. „Taj sto je star preko stotinu godina!“

„Zaista mi teško pada uništavanje autentičnog suvenira iz Britanskog kolonijalnog rata - verujem da ti on mnogo znači“, odgovori moja tetka. „Međutim, tvoja majka i ja već smo jednom bile u prilici da nađemo neke izuzetno dragocene predmete skrivene u zaglavljenim fijkama, poput ove. Sigurna sam da je ona znala da će ovako nešto probuditi u meni sećanje na taj događaj. Nastavila je da besomučno udara po fijioci.

„Taj vojnički sto je nedovoljno masivan da bi se u njemu držalo bilo šta od vrednosti“, objašnjavala sam. Sastojao se od lakog okvira sa fijkama na nogarama na sklapanje - takve stolove su britanski oficiri prenosili na mazgama u svojim vojnim pohodima po Kašmiru i preko Kajberskog prevoja.²¹ „Uostalom, koliko se ja sećam, ta fijoka je oduvek zaglavljena.“

„E, pa onda je krajnje vreme da je ja odglavim“, ustrajavala je Lili.

„Vaistinu“, složi se Ki, zgrabi težak pritiskivač za hartiju koji je ležao na stolu i dodade ga Lili. „Znate kako se kaže, 'bolje kasno, nego nikad'.“

Lili ga čvrsto zgrabi i snažno zamahnu prema fijioci. Ponovo se ču kako krcka meko drvo, ali još uvek nije bilo moguće izvući fijeku.

Zaza, izbezumljena od sve te buke i meteža, mahnito je skvičala i poskakivala oko naših nogu. Cvilila je kao gomila pacova. Podigla sam je i turila pod pazuhu, stišćući je da učuti.

---

²¹ Visoki planinski prevoj koji povezuje Pakistan sa Avganistanom. – *Prim. prev.*

„Dozvolite meni“, ljubazno se ponudi Vartan i uze alat iz njenih ruku.

Ubacio je nož za hartiju između stola i bočne stranice fijoke, udarajući po njemu pritiskivačem za hartiju, sve dok meko drvo nije popustilo i odvojilo se od zadnjeg dela fijoke. Lili je snažno cimnula i fijoka se izvukla.

Vartanje držao fijoku u svojim rukama i pomno je razgledao sa svih strana. Ki je kleknula i gurnula ispruženu ruku u rupu, što je mogla dublje. Pipala je.

„Kol'ko ja mogu da dohvatim, nema ničeg“, rekla je Ki pomerivši se ponovo unazad. „Ali, moja ruka ne doseže baš do kraja.“

„Dozvolite meni“, ponovi Vartan, spusti fijoku i kleče pored Ki, gurnuvši ruku u otvorenu šupljinu stola. Cinilo se da dugo pipa uokolo. Na kraju izvuče ruku i pogleda nas bez ikakvog izraza na licu, dok smo mi sa nestrpljenjem iščekivale.

„Ja tamo ništa ne mogu da napipam“, reče Vartan, ustajući i čisteći prašinu s rukava.

Sto zbog moje sumnjičave prirode, što zbog istanjenih nerava, tek, ja mu ne poverovah. Lili je bila u pravu. Ipak se tamo *moglo* nešto sakriti. Jeste da su takvi stolovi bili laki, zbog transporta, ali su istovremeno morali biti i solidni. Decenijama su korišćeni da prenose planove za bitke i druge strateške dokumente, šifrovane poruke iz glavnog štaba, sa bojnog polja, ili od izvidnice.

Ponovo predadoh Zazu Lili u ruke, trgnuh drugu fijoku na stolu i počeh da kopam po njoj, sve dok nisam pronašla bateriju koju smo uvek u njoj držali. Gurnuvši Vartana i Ki u stranu, sagnuh se i predoh baterijom po unutrašnjim zidovima šupljine, pomno pregledajući. Vartan je tačno rekao: tamo zaista nije ničega bilo. Dakle, zbog čega je onda ta fijoka bila zaglavljena godinama?

Podigla sam oštećenu fijoku sa poda, gde ju je Vartan ostavio, i ponovo je pogledala sa svih strana. Iako je sve izgledalo u redu, gurnula sam telefonsku sekretaricu i ostale stvari na stranu, izvukla drugu fijoku i istresla njen sadržaj. Poredeći sad ove dve fyoke, postavljene jednu pored druge, videla sam da je bočna daska oštećene fijoke bila nešto viša.

Pogledala sam Lili, koja je još uvek držala nemirnu Zazu. Klimnula je glavom, kao da potvrđuje da je ona za to znala, sve vreme. Tada sam se okrenula prema Vartanu Azovu.

„Izgleda da ovde ima neka tajna pregrada“, rekoh.

„Znam“, kazao je on tiho. „Zapazio sam to i ranije, ali sam mislio da je najbolje da ne pominjem.“ Glas mu je još uvek bio jako ljubazan, ali mu se na usne vratio onaj ledeni osmeh - osmeh kao opomena.

„Ne *pominjete*?“ rekoh u neverici.

„Kao što ste i sami rekli, ta fijoka je bila - kako se kaže, *zaglavljena* - već duže vremena. Mi nemamo pojma šta je u njoj sakriveno“, rekao je, dodajući ironično, „možda nešto dragoceno - na primer raspored trupa u Krimskom ratu.“

To nije bilo sasvim nemoguće, s obzirom da je moj otac odrastao u sovjetsko doba baš na Krimu - ali je ipak bilo krajnje neverovatno. To čak nije ni njegov sto. I mada sam bila isto tako nestrpljiva kao i svi ostali da pogledam šta ima u toj tajnoj pregradi, bilo mi je već preko glave G. Vartana Azova i njegove visokoparne logike i čeličnog pogleda. Okrenula sam se na petama i krenula napolje.

„Kud ste krenuli?“ polete za mnom Vartanov glas kao metak.

„Da donesem testeru“, dobacih preko ramena, i nastavih da koračam. Na kraju krajeva, govorila sam u sebi, pa ne mogu valjda, kao Lili, da lupam po njoj kamenom. Čak iako sadržaj nema nikakve veze sa mojom majkom, moguće je da se u toj pregradi nalazi nešto lomljivo ili, možda, dragoceno.

Vartan na to, hitro i ćutke, pređe preko sobe i stvori se pokraj mene, stavi mi ruku na rame i izbaci me kroz vrata pravo u predsoblje. Kad smo se našli u toj uzanoj prostoriji, zaiupi vrata i nasloni se na njih, blokirajući izlaz.

Bili smo stešnjeni u uskom prostoru između ostave za hranu i kuka za odeću, na kojima su visile bunde i pernate jakne. Osetila sam kako mi se od elektriciteta kosa lepi za zid. Ali pre no što sam mogla da protestujem zbog takvog preuzimanja inicijative, Vartan me zgrabi obema rukama. Govorio je brzo, u pola glasa tako da nas niko drugi ne bi mogao čuti.

„Aleksandra, moraš da me saslušаш, ovo je izuzetno važno“, rekao je. „Ja znam neke stvari koji i ti treba da saznaš. One su od ključne važnosti. Moramo *odmah* o njima da razgovaramo, pre no što kreneš da otvaraš i druge fijeke i ormane.“

„Nemamo mi o čemu da razgovaramo“, obrecnula sam se sa gorčinom u glasu koja je i mene samu iznenadila. Izmigoljila sam se ispod njegovih ruku. „Nemam blage ideje šta ti ovde tražiš - zašto li te je majka uopšte pozvala ovamo...“

„Ali *ja* znam zašto me je pozvala“, prekinu me Vartan. „Iako ja sa njom nikad nisam razgovarao, nije morala da objašnjava. Njoj je bilo potrebno da nešto sazna - a i tebi, takođe. Ja sam jedina osoba, pored tebe, koja je bila prisutna *tamo*, onog dana i koja može da pruži tu informaciju.“

Nisam morala da pitam šta je podrazumevao pod onim *tamo* - ili o kom se danu radilo. Ali ni to mi nije bilo dovoljno da me pripremi za ono što je usledilo.

„Ksi“, rekao je, „zar ne razumeš? Moramo razgovarati o ubistvu tvoga oca.“ Osetila sam kao da me je neko raspalio pravo u stomak; za trenutak sam potpuno ostala bez daha. Niko me nije nazvao Ksi - očev najdraži nadimak, skraćena od Aleksi - svih ovih deset godina od mog detinjstva, u kome sam igrala šah. Kad sam to sad čula, zajedno sa rečima *ubistvo tvog oca*, ostala sam potpuno obezoružana.

Opet to, o čemu nikad nismo razgovarali, o čemu nikad nisam razmišljala. A sada je moja potisnuta prošlost uspela da se ubaci u ovaj tesni, zagušljiv prostor u da gleda u mene likom tog odvratnog hladnokrvnog Ukrajinca. Po običaju, pribegla sam potpunom poricanju.

„Njegovo ubistvo?“ zatresoh glavom o neverici - kao da bi to moglo na neki način da raščisti zrak. „Pa zar nisu ruske vlasti tvrdile da se očeva smrt dogodila slučajno, da je čuvar na krovu zabunom pucao u njega, verujući da je neko krenuo iz riznice sa nekakvim vrednim predmetom.“

Vartan Azov tog trenutka usmeri pogled svojih tamnih očiju pravo u mene. U njima se nešto žarilo, tamnoljubičasto, kao da se razgoreva nekakav plamen.

„Možda tvoj otac i *jeste* izlazio iz riznice sa nečim izuzetno vrednim“, reče polako, kao da zapaža nekakav skriveni pokret, neku pukotinu koju je bio prevideo. „Možda je tvoj otac izlazio sa nečim čiju je pravu vrednost tek u tom trenutku uspeo da shvati. Ali, ma šta da se desilo tog dana, Aleksandra, ja sam sasvim siguran da me tvoja majka nikad ne bi pozvala da pređem ovoliki put i dođem čak ovamo, na ovo usamljeno mesto - zajedno sa tobom i Lili Rad - da nije

bila uverena, kao što sam i ja, da smrt tvoga oca, pre deset godina, mora biti direktno povezana sa smrću Tarasa Petrosjana, pre dve nedelje u Londonu.“

„Tarasa Petrosjana!“ kriknula sam, ali me je Vartan smirio, brzim pogledom u pravcu vrata.

Taras Petrosjan bio je bogati poslovni čovek i finansijski magnat, koji je pre deset godina organizovao našu šahovsku turneju po Rusiji! Bio je i tamo, onog dana u Zagorsku. Skoro ništa drugo nisam znala o tom čoveku. Ali je zato, u ovom trenutku, Vartan Azov - bio on arogantno đubre ili ne - zadobio moju punu pažnju.

„Kako je ubijen Petrosjan?“ htela sam da znam. „I zašto? Šta je uopšte radio u Londonu?“

„Bio je organizovao veliki egzibicioni turnir, sa velemaistorima iz svih mogućih zemalja“, reče Vartan, podigavši jednu obrvu, kao da je pretpostavljao da i ja to treba da znam. „Petrosjan je pobjegao u Englesku pre nekoliko godina sa gomilom novaca, kad je država konfiskovala sve što je činilo njegovu finansijsku imperiju, koju jeste stekao na korumpiran način, uostalom, kao i mnogo drugi u Rusiji. Ali, naravno, on nije uspeo baš od svih da utekne, kao što se možda nadao. Pre dve nedelje, Petrosjan je nađen mrtav u svom krevetu u luksuznom hotelskom apartmanu u Mejferu.²² Smatra se da je otrovan, što je isproban ruski metod. Petrosjan je često govorio protiv *Silovika*. To bratstvo ima dugu ruku, koja može da učutka svakoga kog poželi...“

Pošto je video da me taj izraz zbunjuje, Vartan dodade, „Na ruskom, to znači nešto kao 'jaki momci'. To je organizacija koja je zamenila KGB posle raspada Sovjetskog saveza. Oni se zvanično zovu FBB - Federalni biro za bezbednost. Po običaju, članovi i metodi ostaju isti, samo se ime menja. Oni su moćniji nego što je KGB ikada bio - i predstavljaju državu u državi, niko nije u stanju da ih kontroliše. Verujem da su Siloviki odgovorni i za ubistvo tvog oca - konačno, čuvar koji je pucao u njega sigurno je bio u njihovoj službi.“

To što je on govorio delovalo je potpuno suludo: snajperisti KGB-a sa otrovom u rukavu. Ali, ipak sam osetila kako mi se ponovo niz kičmu spuštaju oni poznati ledeni žmarci. Setila sam se da je *upravo* Taras Petrosjan odlučio da se završni meč održi van Moskve, u Zagorsku. Ako je i on sad ubijen, onda to čini još uverljivijim dugogodišnji strah moje majke, da i ne pominjem njen nestanak, zajedno sa svim onim zagonetnim indicijama koje mi je ostavila a što je sve ukazivalo na taj završni meč. Možda je ona i bila u pravu što je toliko sumnjala, sve vreme. Što bi rekla Ki: „Jeste da si paranoična, ali to ne znači da ti oni nisu za petama.“

No, bilo je tu još nečeg nelogičnog, što sam morala sebi razjasniti.

„Na šta si mislio malopre“, upitah Vartana, „kad si rekao da moj otac 'možda i jeste izlazio iz riznice sa nečim izuzetno vrednim' - što je samo on mogao da razume?“ Vartan se zagonetno nasmeši, kao da sam upravo položila neki važan test iz tajne veštine. „Meni to nije bilo palo na pamet“, priznao je, „sve dok nisi spomenula 'zvanično' objašnjenje o očevoj smrti. Mislim da je moguće da je tvoj otac *zaista* izlazio iz zgrade tog jutra sa nečim neobično dragocenim. Ostali su mogli samo da naslute da on to poseduje, ali ne i da *vide*“ Pošto sam ga opet zbunjeno pogledala, on je dodao: „Ja mislim da je on tog jutra izlazio iz zgrade sa nekakvom važnom *informacijom*.“

---

²² Otmena četvrt u Londonu. – *Prim. prev.*

„Informacijom?“ usprotivih se. „Kakva bi to informacija mogla biti toliko dragocena da neko poželi da ga zbog nje ubije?“

„Ma šta da je bilo“, odgovori mi, „siguran sam da oni nisu mogli dozvoliti da on to saopšti nekom drugom.“

„Čak i da pretpostavimo da je moj otac zaista saznao nešto toliko pogibeljno, kao što ti tvrdiš, kako je uopšte mogao doći do toga tako iznenadno, tamo u manastirskoj riznici? Kao što i sam znaš, mi smo u toj zgradi bili samo nekoliko minuta“, podsetila sam ga. „I za svo to vreme *moj otac nije razgovarao ni sa kim ko mu je mogao saopštiti tako nešto.*“

„Možda i nije razgovarao *on'* složi se Vartan. „Možda je *sa njim* neko razgovarao.“

Predstava o onome što se dogodilo tog jutra, koju sam toliko dugo bila potiskivala, poče da se formira u mojoj glavi. Otac me je na trenutak ostavio, u riznici. Prešao je preko sobe i pogledao nešto u staklenoj vitrini. A onda mu je neko prišao...

„Ti si razgovarao sa mojim ocem!“ uzviknula sam.

Ovog puta Vartan nije ni pokušao da me utiša. Samo je klimnuo glavom u znak potvrde.

„Jesam“, reče. „Prišao sam i stao pored tvog oca, dok je on gledao u vitrinu. U njoj smo, on i ja, videli zlatnu šahovsku figuru ukrašenu dragim kamenjem. Rekao sam mu da je ona nedavno otkrivena u podrumima Ermitaža u St. Petersburgu, zajedno sa Šlimanovim blagom iz Troje. Govorilo se da je nekada ta figura pripadala Karlu Velikom, a možda čak i Katarini Velikoj. Objasnio sam tvom ocu da je doneta u Zagorsk, da bi bila izložena tokom našeg poslednjeg meča. U tom trenutku tvoj otac se naglo okrenuo, uzeo te za ruku i oboje ste izašli iz riznice.“

Mi smo se sjurili napolje, preko stepenica na kojima je mog oca stigla smrt.

Vartan me je sada pomno posmatrao. Gledao me je kako se borim sa dugo potiskivanim emocijama koje su, i protiv moje volje, izbijale na površinu. Ipak, nešto se tu još uvek nije uklapalo:

„Ne razumem“, rekoah Vartanu, „zašto bi bilo ko želeo da ubije mog oca, samo zato da bi ga sprečio da prenese neku opasnu informaciju, kad su već svi znali za taj redak primerak šahovske figure i njenu istoriju - uključujući i tebe?“

Ali, još pre no što sam izgovorila te reči, znala sam kakav bi mogao biti odgovor.

„Zato što je ta šahovska figura za *tvog oca* sigurno značila nešto sasvim različito nego za bilo kog drugog“, rekao je Vartan uzbuđeno. „Ma šta da je tvoj otac shvatio kad je video tu figuru, njegova reakcija nije bila onakva kakvu su očekivali ti koji su ga posmatrali, inače je nikad ne bi doneli i izložili tamo gde je trebalo da se održi meč. Oni verovatno nisu pogodili šta je to tvoj otac otkrio, ali su morali da ga zaustave, pre no što bi mogao bilo kome da kaže šta je video!“

Figure se očitio grupišu na sredini table. Vartan nešto smeru. Ali ja još uvek od drveća ne mogu da sagledam šumu.

„Majka je oduvek smatrala da se smrt mog oca nije dogodila slučajno“, priznala sam, izostavivši jedan mali detalj - ona je verovala daje taj metak mogao biti namenjen *meni*. „Ona je takođe bila ubeđena da šah ima nekakve veze sa tim. Ali,

ako si ti u pravu i ako smrt moga oca *jeste* na neki način povezana sa smrću Tarasa Petrosjana, šta je to što ih povezuje sa šahovskom figurom u Zagorsku?“

„Ne znam - ali one na neki način *jesu* povezane“, reče mi Vartan. „Još uvek se sećam uzraza na licu tvog oca dok je stajao kraj vitrine i netremice gledao u figuru - kao da uopšte nije čuo šta mu govorim. A kad se okrenuo i pošao, nije mi delovao kao neko ko razmišlja o šahu.“

„A kako je delovao?“ insistirala sam.

Vartan je gledao u mene kao da i on pokušava da shvati šta se zapravo desilo. „Rekao bih da je delovao poplašeno“, reče. „Više nego poplašeno. Užasnuto, mada je pokušao da to sakrije preda mnom.“

„Užasnuto?“

Šta li je moglo toliko da preplaši mog oca, za tih nekoliko kratkih trenutaka koje je proveo u riznici u Zagorsku? No, kad je Vartan ponovo progovorio, osetila sam kao da mi se ledena oštrica zabija pravo u srce.

„Ne umem da objasnim“, priznao je Vartan. „sem ako, iz nekog razloga, to što se Crna kraljica nalazila u vitrini nije imalo neko sasvim posebno značenje za tvog oca.“

Vartan je otvorio vrata i mi smo se vratili u sobu. Kako sam mogla da mu kažem šta Crna kraljica znači *za mene*. Znala sam da ukoliko je istina to što mi je ispričao, onda nestanak moje majke mora biti povezan sa smrću mog oca, ali i Petrosjana. Sasvim je moguće da smo svi u velikoj opasnosti. Ali, samo što sam napravila tri koraka, stadoh kao ukopana. Bila sam toliko obuzeta onim što mi je otkrio Vartan da sam potpuno zaboravila na Lili i Ki.

Njih dve su sedele na podu ispred pisaćeg stola, prazna fijoka ležala je između njih, dok je Zaza slinila na obližnjem persijskom tepihu. Lili je nešto govorila Ki u poverenju, ali su obe odmah ustale kad smo ušli; Lili je u ruci držala nešto nalik na oštru čeličnu turpiju za nokte. Na podu su ležali sitni komadići drveta.

„Vreme nikog ne čeka“, reče Ki. „Dok ste se vas dvoje nasamo poveravali jedno drugom, ili šta god - mi smo nešto pronašle.“

„Mahnula je kroz vazduh nečim što je ličilo na parče veoma stare, izgužvane hartije. Dok smo prilazili, Lili me strogo pogleda. Njene svetle sivkaste oči bile su čudno zamagljene, a u njima kao da se krilo upozorenje.

„Smeš samo da pogledaš“, upozorila me je. „ali nipošto da pipneš. I da ti nije više palo na pamet da se igraš vatrom. Ako je ovo što smo upravo pronašle u toj fijoci zaista to što ja mislim da jeste, onda je u pitanju velika retkost, što bi tvoja majka sigurno i potvrdila, samo da je ovde. U stvari, ja upravo verujem da je ovaj dokument razlog njenom *odsustvu*.“

Ki je oprezno raširila krti papir i držala ga ispred nas.

Vartan i ja smo se nagnuli, da bi bolje videli. Kad čovek malo bliže pogleda, više je ličilo na komad tkanine - toliko star i zamazan da je tokom godina postao krut, kao pergament. Na njemu se nazirao crtež nacrtan nečim boje rđe, koja se na pojedinim mestima razlila u tamne mrlje, mada su se oblici još uvek uočavali. Bio je to crtež šahovske table sa šezdeset i četiri polja, na kome je svaki kvadrat bio

ispunjen različitim, ali čudnim simbolom, ezoteričnog izgleda. Nisam mogla ni da naslutim šta bi oni mogli predstavljati.

Ali, Lili je bila tu, spremna da nam objasni.

„Zaista ne znam kako je, i kada, tvoja majka došla do ovog crteža“, reče, „ali ako dobro slutim, ovo platno je treće i poslednje parče rebusa, koje nam je nedostajalo već skoro trideset godina.“

„Kakvog rebusa?“ pitala sam, napeta kao struna.

„Da li si već nekad čula“, upita Lili, „za šahovski pribor po imenu Monglan?“

Ispostavilo se da Lili ima šta da nam ispriča, bar je tako rekla. Ali, da bi mogla to da učini pre no što stignu i ostali gosti, zamolila me je da je ništa ne pitam dok sve ne ispriča, dakle, bez prekidanja i dekoncentracije. Da bi joj to pošlo za rukom - obavestila nas je - moraće da sedne na nešto udobnije od patosa ili kamenog zidića, mada se činilo da je to jedino što imamo na raspolaganju u ovoj brvnari, pretrpanoj nameštajem, ali bez stolica.

Ki i Vartan su se razmislili po kući, popeli se na sprat i pokupili sve jastučice, ćebice i klupice, tako da smo Lili, zajedno sa Zazom, namestili kraj vatre, na udobnoj hrpi mekih jastuka, dok se Ki smestila na klavirsku stolicu, a Vartan na visoku stolicu-merdevine, koja je služila za dohvatanje knjiga sa poice, spremni da saslušamo priču.

U međuvremenu, ja se bacih na posao koji sam najbolje umela da radim: kuvanje. Ono mi je uvek pomagalo da razbistrim mozak, a pored toga, ovako ćemo imati šta da ponudimo gostima za jelo, ako se pojave, kako je najavljeno. Gledala sam u bakarni kotao koji je visio nisko iznad ognjišta u kome su se u soku od bujona, jakog crnog vina, vusterskog sosa, limunovog soka, konjaka, peršuna, lovorovog lista i timijana, krčkali komadići crvenog luka, celera, šargarepe, pečurki-lisičarki i krupno isečenih komada mlade govedine - sve ono što sam uspela da prikupim iz zamrzivača, a što je moglo da posluži za Aleksandrin oprobani recept za neočekivane goste - *boef burginonne*.²³

Potom ga ostavih da pučka nekoliko sati, dok se ja sama budem krčkala u sopstvenom soku - posmislila sam, možda je to recept koji mi je upravo potreban. Smatrala sam da sam za jedno pre podne doživela sasvim dovoljno šokova i da mi više nijedan nije potreban, barem do večere. A onda se ispostavilo da će Lilina ispevost prevršiti meru.

„Pre skoro trideset godina“, rekla mi je Lili, „mi smo se svi svečano zakleli pred tvojom majkom da nikad više nećemo pričati o šahu. Ali sada, zbog ovog crteža, jasno mi je da *moram* da ti sve ispričam, mislim daje to i bila namera tvoje majke“, dodala je, „jer inače nikad ne bi sakrila nešto toliko značajno u ovu zaglavljenu fijkoku. Pa, iako nemam pojma zbog čega i ostali treba da dođu, verujem da ona nipošto ne bi pozvala na tako važan dan, kakav je njen rođendan,

---

²³ Čuveni francuski specijalitet od junećeg mesa, povrća i pečuraka, kuvanih u crnom vinu. - *Prim. prev.*

bilo koga ko nije na neki način povezan sa Igram.“

„Igram?“ uze mi Vartan reč iz usta.

Iako me je iznenadilo da bi majčin rođendan mogao imati nekakve veze sa šahom, ipak sam smatrala da nešto što se desilo pre trideset godina ne može imati veze sa smrću mog oca. A onda sam se setila nečeg.

„Ne znam o kakvoj se igri radi zbog koje ste se vi zarekli na ćutnju, ali da li to ima veze s tim što je majka uvek pokušavala da me odvrti od šaha?“ pitala sam Lili.

Tek kad sam ovo izgovorila, setih se da niko van moje neposredne porodice ne zna da sam ja nekad veoma uspešno igrala šah, a još manje za večite porodične svađe zbog toga. Ki, mada joj je jedna obrva otišla uvis, trudila se da ne izgleda i suviše iznenađeno.

„Aleksandra“, reče Lili, „ti nisi sve ove godine shvatala majčine prave motive. Ali, nije to tvoja greška. Žao mi je, ali moram da priznam da smo se svi mi - Ladislav Nim, ja, čak i tvoj otac - složili da je najbolje da ti o tome ništa ne znaš. Mi smo istinski verovali da će, kad jednom zakopamo sve delove pribora, kad jednom oni budu sakriveni tamo gde niko neće moći da ih pronađe, kad jednom protivnički tim bude uništen, Igra konačno biti gotova i završena za dugo, dugo vremena, možda i zauvek. A kad si se ti rodila i kad smo otkrili koliko se ti pasionirano interesuješ za šah i koliko ga dobro igraš, bilo je prošlo već dovoljno godina, tako da smo bili sigurni da ti nećeš biti ugrožena igrajući ga. Izgleda da je jedino tvoja majka znala da to nije tačno.“

Lili je zastala i dodala sasvim tiho, kao da govori samoj sebi: „Ket se nikad nije bojala šaha, već jedne sasvim druge igre: Igre koja je rasturila moju porodicu i verovatno ubila tvog oca - najopasnija Igra na svetu.“

„Kakva je to Igra?“ pitala sam „I kakve ste vi to figure zakopali?“ „Drevna Igra“, rekla mi je Lili, „vezana za jedinstven i dragocen pribor za šah napravljen u Mesopotamiji. Bio je ukrašen dragim kamenjem i nekad davno pripadao Karlu Velikom. Verovalo se da on poseduje čudesnu, ali smrtonosnu moć, jer u sebi nosi prokletstvo.“

Vartan, koji je bio pored mene, čvrsto me uhvati za lakat. Osetila sam onaj poznati trzaj koji dolazi od prepoznavanja, nečeg pokrenutog iz dubine podsvesti. Ali Lili još ne beše završila.

„Figure i ploča bile su zakopane hiljadu godina u jednoj tvrđavi u Pirinejima“, nastavila je, „tvrđavi koja je kasnije pretvorena u manastir, Opatiju Monglan. Tokom Francuske revolucije ovaj pribor - tada već poznat kao Monglanski pribor za šah - bio je izvađen iz svog skrovišta, a kaluđerice su njegove delove poslale na čuvanje na razne strane. Punih dve stotine godina ništa se nije znalo o njemu. Mnogi su pokušavali da ga nađu, u uverenju da će, kada svi komadu budu pronađeni i sastavljeni, pribor pustiti u svet jednu nezaustavivu silu, poput prirodne sile, koja će moći da kontroliše rađanje i propast civilizacija.“

„Na kraju“, reče, „dobar deo tog pribora jeste prikupljen: dvadeset šest figura od prvobitnih trideset i dve, zajedno sa tkaninom protkanom dragim kamenjem koja je služila za prekrivanje kompleta. Nedostajalo je samo još šest figura, kao i ploča.“

Lili zastade, pogledom svojih svetlih očiju pređe preko svih prisutnih, i onda se

zaustavi na meni.

„Posle dve stotine godina, kada je konačno nama pošlo za rukom, da ispunimo taj zastrašujući zadatak i prikupimo delove Monglanskog pribora za šah, a samim tim i pobedimo suparničku ekipu, mislili smo da je Igra konačno završena. Osoba koja je to uspela da ostvari i koja je odgovorna za njegovo ponovno zakopavanje, pre trideset godina, bila je - tvoja majka.“ „Moja majka?“ Zar sam mogla nešto drugo da izustim?

Lili klimnu glavom. „Njen nestanak može da znači samo jednu stvar. Odmah mi je bilo sumnjivo, čim sam čula njenu telefonsku poruku kojom me poziva da dođem ovamo. Izgleda da je to bio samo prvi korak u pokušaju da nas sve prikupi u sredinu table. Bojim se da su moji strahovi bili sasvim opravdani: Igra počinje iz početka.“

„Ali ako ta Igra nije izmišljotina, ako je ona toliko opasna“, pobunih se, „zašto nas je onda sve pozvala ovamo i time rizikovala da je ponovo pokrene, kao što ti kažeš?“

„Nije imala drugog izbora“, kaza Lili. „Kao u svakoj igri šaha, beli mora da učini prvi potez. Crni samo izvodi kontra-potez. Možda se njen potez sastoji upravo od te iznenadne pojave tako dugo traženog trećeg dela rebusa koji nam je tvoja majka ostavila ovde. Možda ćemo pronaći još neke indicije u vezi sa njenom strategijom i taktikom...“

„Ali majka nikad u životu nije igrala šah! Ona mrzi šah“, pokušah da joj objasnim.

„Aleksandra“ reče Lili, „danas je njen rođendan, četvrti dan četvrtog meseca - to je dan od kritičnog značaja u povesti Igre. Tvoja majka je Crna kraljica.

Lilina priča počela je šahovskim turnirom na kojem je prisustvovala pre trideset godina, zajedno sa mojom majkom. Tom prilikom, ona i moja majka prvi put su srele mog oca, Aleksandra Solarina. Tokom pauze za vreme meča, umro je protivnik mog oca, pod sumnjivim okolnostima. Kasnije se ispostavilo da se radilo o ubistvu. Ovaj naizgied izolovan događaj, smrt za vreme igre, bio je samo prvi u nezaustavivom sledu ostalih događaja, koji će Lili i moju majku ubrzo uvući u vrtlog Igre.

Tokom nekoliko časova, dok smo nas troje sedeli i ćutali, Lili je pričala dugu i zamršenu priču koju ću vam sad ukratko izložiti.

PRIČA JEDNE VELEMAJSTORKE

Mesec dana nakon turnira u klubu Metropolitan, Ket Velis otišla je iz Njujorka za Severnu Afriku povodom davno planiranog konsultantskog posla za svoju firmu. Nekoliko meseci kasnije, Mordekaj Rad, moj deda i učitelj, poslao me je da joj se pridružim u Alžiru.

Ket i ja ništa nismo znale o ovoj najsmrtonosnijoj od svih igara u kojoj smo, kao što smo uskoro otkrile, nas dve bile samo obični pion. Ali Mordekaji je već

dugo učestvovao u njoj. On je znao da je Ket bila odabrana za važnije zadatke, ali da će joj možda, kad zagusti, moja pomoć dobro doći.

U kazbi, citadeli iznad grada Alžira, Ket i ja smo se srele sa jednom tajanstvenom osobom koja je živela potpuno osamljeno, udovicom nekadašnjeg holandskog konzula u Alžiru i prijateljicom mog dede, Mini Renselas. Crnom kraljicom. Ona nam je predaia dnevnik koji je napisala jedna kaluđenca tokom Francuske revolucije i u kome je ispričan istorijat Mongianskog pribora za šah i uloga koju je ta kaluđerica, Mirej, odigrala u vezi s njim. Ispostavilo se da će Mirejin dnevnik biti od ključne važnosti za razumevanje prirode Igre o kojoj govorimo.

Mini Ranselas je privolela Ket i mene da se uputimo duboko u pustinju, sve do Tasiliskih planina,²⁴ i da tamo pronađemo osam figura koje je ona tamo nekad zakopala. Na tom putu borile smo se sa saharskim peščanim olujama, progonila nas je alžirska tajna policija, ali se ispostavilo da nam je najopasniji protivnik bio surovi i podmukli 'starac iz planina', Arapin po imenu El-Marad, koji je, kao što smo ubrzo shvatile, bio Beli kralj. Međutim, na kraju smo ipak uspele da pronađemo Minine figure, skrivene u jednoj pećini koju su čuvali slepi miševi. Rukama smo kopale po sitnom kamenju, sve dok nismo izvadile svih pet figura.

Nikad neću zaboraviti trenutak kad sam prvi put ugledala kako se žare: kralj i kraljica, nekoliko piona, lovac i top, od neke neobične zlatne i srebrne legure, optočeni nebrušenim dragim kamenjem svih duginih boja.

Posle mnogo peripetija, konačno smo se vratile sa figurama. Stigle smo do jedne luke u blizini Alžira, ali su nas tu dočekale iste one mračne sile koje su nas neprestano progonile. El-Murad i njegove gorile kidnapovali su mene, ali je tvoja majka dovela pojačanje; raspalila je po glavi El-Murada svojom teškom torbom sa šahovskim figurama. Pobege smo i predale torbu Mini Ranselas u kazbi. Ali to nikako nije značilo da se naša avantura završila. Zajedno sa Aleksandrom Solarinim, Ket i ja smo pobege iz Alžira morem, po strašnoj oluji. Duvao je široko²⁵ i zamalo nam skršio brod. Dok smo na jednom ostrvu čekali mesecima da nam oprave brod, pročitali smo dnevnik kaluđerice Mirej, što nam je pomoglo da delimično razrešimo misteriju Monglanskog pribora za šah. Kad je naš brod konačno bio gotov, otisnuli smo se preko Atlantika i na kraju stigli u Njujork.

Tamo smo otkrili da nismo uspele da se otarasimo svih svojih neprijatelja i ostavimo ih za sobom u Alžiru. Grupica nitkova čekala nas je u zasedi - među njima bili su i moja majka i moj ujak! A u *zaglavljanim fijokama* jednog sekretera u našem stanu ležalo je skriveno još šest figura. Na kraju smo uspele da pobedimo sve članove belog tima i dokopamo se tih dodatnih figura.

Sakupili smo se u kući mog dede u Dijamantskoj četvrti na Menhetnu.²⁶ Ket Velis, Aleksandar Solarin, Ladislav Nim - i svi smo bili crni igrači. Nedostajala nam je samo Mini Renselas, Crna kraljica.

Mini je, u stvari, napustila Igru. Ali je zato ostavila nešto kao oproštajni poklon Ket na rastanku: poslednje stranice Mirejinog dnevnika, u kojima je bila sadržana

---

²⁴ Planinski venac u Saharkoj pustinji, u jugoistočnom delu Alžira. - *Prim. prev.*

²⁵ Vetar koji duva na Mediteranu, a dolazi iz Sahare. U Severnoj Africi i Južnoj Evropi dostiže uragansku jačinu. - *Prim. prev.*

²⁶ Deo Njujorka na lokaciji između Zapadne 47-me ulice i Pete avenije. - *Prim. prev.*

tajna čudesnog pribora za šah. To je bila formula kojom bi, ako bi neko uspeo da je razreši, moglo da se postigne mnogo više od stvaranja i razaranja civilizacija. Njome bi se mogla transformisati energija i materija i ko zna šta sve još.

U stvari, u svom dnevniku Mirej je tvrdila da je radila zajedno sa čuvenim fizičarem Furijeom iz Grenobla i da je s njim pokušavala da razreši formulu. Tvrdila je da joj je to i pošlo za rukom, posle skoro tridest godina.

Ona je posedovala sedamnaest figura - što je više od polovine - i tkaninu, izvezenu simbolima, kojom su nekad prekrivane figure i tabla. Tablu ukrašenu draguljima isekla je u četiri dela Katarina Velika i zakopala negde u Rusiji. Ali, opatica manastira u Monglanu, koja je i sama ubrzo posle toga bila zatočena u Rusiji, krišom je krvlju po sećanju iscrtala tablu na postavi svoje kaluđerske mantije. Mirej je posedovala i taj crtež.

Iako je sama Mirej imala svega sedamnaest figura, mi smo sada uspeli da skupimo dvadeset i šest, uključujući i figure suparničkog tima, kao i one koje su dugo bile zakopane. Pored toga, imali smo i tkaninu za pokrivanje - možda je to bilo dovoljno da rešimo formulu, uprkos opasnosti sadržanoj u njoj. Nedostajalo nam je samo još šest figura i tabla. Međutim, Ket je bila uverena da će sakrivanjem figura na večna vremena na nekom sigurnom mestu gde ih nikad niko neće moći da pronađe, uspeti jednom zauvek da zaustavi tu opasnu Igru.

Kako stvari danas stoje, mislim da nam je jasno da nije bila u pravu.

Kad je Lili završila svoju priču delovala je potpuno iscrpljeno. Digla se, ostavivši Zazu da leži kao mokra čarapa na gomili jastuka, i prešla preko sobe sve do pisaćeg stola na kome je ležao zamrljani komad tkanine, raširen tako da svako može da vidi prikaz šahovske table, sliku koja je, kao što nam je objašnjeno, bila iscrtana krvlju jedne opatice, pre skoro dve stotine godina. Lili je prstima prešla preko simbola.

Vazduh u prostoriji bio je ispunjen gustim mirisom govedine i vina; čulo se i kako cepanica povremeno pucketa. Niko, dugo, nije progovorio ni reči.

Konačno, Vartan prekinu tišinu.

„Bože moj“, reče, tihim glasom, „koliko li vas je ova Igra sve koštala. Teško je zamisliti da se tako nešto ikad moglo dogoditi - ili, pak, da se sad ponovo odvija. Ali, ima tu nešto što ja ne razumem: ako je sve to istina - ako je ovaj pribor za šah zaista toliko opasan, ako Aleksandrina majka već poseduje toliko delova ove zagonetne celine, ako je Igra ponovo počela i beli igrač već učinio prvi potez, mada niko ne zna ko su igrači - šta bi ona mogla postići time što je ovamo pozvala tolike ljude? I da li uopšte znate kakva je to formula o kojoj je ona govorila?“

Ki me je gledala, a njen izraz lica kao da je govorio da ona to već zna.

„Mislim da nas odgovor bukvalno gleda u lice“, reče Ki, progovorivši prvi Put. Svi smo se okrenuli prema njoj, odnosno klaviru pored kojeg je sedela.

„U svakom slučaju, na njemu se kuva naša večera“, dodala je uz osmeh. „Ja ne znam baš mnogo o šahu, ali svakako znam ponešto o kalorijama.“

„Kalorijama?“ pitala je začuđeno Lili. „Misliš kao one u hrani?“

„Kalorije ne postoje“, obavestila sam ih ja. Mislila sam da znam na šta se odnosi to što je Ki rekla.

„Žao mi je, ali ja s tim ne mogu da se složim“, rekla je Lili, tapkajući se po struku. „Ja sam u svom životu pojela popriličnu količinu tih nepostojećih stvari.“

„Ja zaista ništa ne razumem“, ubacio se i Vartan. „Mislio sam da razgovaramo o opasnoj šahovskoj igri u kojoj ljudi gube život. A sad izgleda da razgovaramo o hrani?“

„Kalorije nisu hrana“, rekla sam „Kalorije su jedinice termičkog merenja. I mislim i da je Ki upravo razrešila jedan važan problem. Moja majka dobro zna da je Nokomis Ki moja jedina prijateljica ovde u dolini, i da će, ukoliko ikad budem u nevolji, ona biti prva i *jedina*, kojoj ću se ja obratiti za pomoć. Radi se o njenoj struci - po obrazovanju Ki je kalorimetričarka. Ona leti u najudaljenije oblasti i proučava termičke osobenosti svega živog, od gejzira do vulkana. Ja mislim da je moja majka zato i namestila i potpalila ovu vatru: kao veliki, masivan, kalorični ključ za rešavanje zagonetke.

„Izvinite me“, reče Lili. Delujući više nego iscrpljeno, prišla je Ki i gurnula je u stranu. „moraću makar načas da se spustim na te svoje termičke osobenosti. O čemu vas dve to uopšte pričate?“

Vartan je takođe delovao pogubljeno.

„Kažem da je moja majka ispod ove cepanice - ili da je barem *bila* ispod nje. Mora biti da je ovo drvo namestila još pre nekoliko meseci na pokretnim osloncima, tako daje, kad je došlo vreme, mogla da izađe kroz kameni usek ispod poda i zapali vatru odole. Mislim da je usek spojen sa podrumom na padini.“

„Kakav faustovski izlazak sa scene!“ kaza Lili. „Ali kakve to veze ima sa Monglanskim priborom za šah?“

„*Nikakve*“, rekoh ja. „Ovde se ne radi o šahu - u tome je čitava stvar, zar ne shvatate?“

„Radi se o formuli“, objasnila je Ki sa osmehom. Ovo je, na kraju krajeva, njena stručna oblast. „Znate valjda, formula na kojoj je, kao što ste maločas rekli, kaluđerica Mirej radila u Grenoblu sa Žan-Batist-Žozef Furijeom.²⁷ Istim onim Furijeom koji je napisao *Analitičku teoriju toplote*.

Pošto su naša dva velemajstora sedela kao dve klade gledajući u nas prazna izraza lica, shvatila sam da moram da im pojasnim.

„Majka nas nije pozvala ovamo, a potom nas ostavila, nestavši bez traga, samo zato da bi izvela pametan odbrambeni potez“, rekoh. „Kao što je Lili već rekla, ona je *svoj potez* povukla time što nas je pozvala ovamo i ostavila komad tkanine tačno na ono mesto gde je verovala da će ga Lili pronaći.“

Zastala sam i pogledala Ki pravo u oči. Bila je u pravu - bilo je vreme da se bacim na kuvanje, a sve indicije koje je majka ostavila sklopiće se u celinu, takoreći same od sebe.

---

²⁷ Jean-Batiste-Joseph Fourier (1768-1830), francuski matematičar i fizičar, poznat po izučavanju protoka toplote. 1824 ustanovio je da gasovi u atmosferi mogu podići temperaturu na površini zemlje. - *Prim. prev.*

„Majka nas je pozvala ovamo“, rekla sam, „zato što želi da prikupimo komade i rešimo formulu sadržanu u Monglanskom priboru za šah.“

„Da li ste ikad otkrili šta je ta formula?“ ponovi Ki Vartanovo pitanje. „Da, na neki način - mada sama nikad nisam mogla da u nju poverujem“, reče Lili. „Izgleda da su Aleksandrin otac i stric verovali da je moguće da je istinita. Možete i sami prosuditi na osnovu onoga što sam vam već ispričala. Mini Renselas tvrdila je da jeste. Rekla je da napušta igru zbog formule izrađene pre dve stotine godina. Tvrdila je da je ona, zapravo kaluđerica Mirej de Remi, koja je rešila formulu eliksira života.“

POSUDA

Heksagram 50: Posuda

Posuda znači stvaranje i korišćenje simbola kao što vatra koristi drvo. Ponudite nešto duhovima kuvanjem... ono prosvetljava sposobnost razumevanja ušiju i očiju i omogućava vam da vidite nevidljivo.

Stiven Karčer, *Totalni I Ding*

Sakrila sam crtež šahovske table u klavir i zatvorila poklopac dok ne budemo smislili šta da radimo s njim. Moji drugari su istovarali prtljag iz Kiinog automobila, a Lili je prvi put izvela Zazu napolje na sneg. Ja sam ostala u kući da završim kuvanje večere. I da razmišljam.

Prodžarala sam vatru i stavila još sitnih drva ispod džinovske cepanice. Dok sam mešala *Boef Bourguignonne*, on je krčkao u bakarnom kotlu koji je visio iznad vatre. Dodala sam još malčice burgundca²⁸ i temeljca²⁹ da bih razredila sos.

I u meni se sve krčkalo. Ali, umesto da se nešto od toga razbistri u mojoj mentalnoj posudi, sve to krčkanje samo je doprinelo da mi se misli zgrušaju u jednu lepljivu masu, koja je paia na dno. Pošto sam saslušala Lilinu priču, shvatila sam da ima i suviše sastojaka koji ne idu zajedno. Pritom, svaka nova ideja samo je podsticala nova pitanja.

Na primer, ako zaista postoji neka tako moćna formula kao ova za eliksir dugovečnosti, koju je nekakva kaluđerica mogla da reši pre skoro dve stotine godina, zašto onda niko nije uspeo da to uradi posle nje - na primer, moji roditelji. Lili je nagovestila da ona nikad nije verovala u čitavu tu priču, ali je tvrdila da ostali *jesu*. Istini za volju, moj stric Slava, kao i moji roditelji bili su naučnici. Ako su oni kao tim uspeli da sklope toliko delova ove zagonetke, zašto su ih sakrili, umesto da pokušaju da sami dođu do rešenja?

Lili nam je rekla da po svoj prilici niko ne zna gde su zakopani delovi Monglanskog pribora za šah, niti ko ih je zakopao. Kao Crna kraljica, moja majka je bila jedina koja je znala koga je zadužila da sakrije određene figure. Dozvolila je jedino mom ocu, da on, sa svojom neverovatnom šahovskom memorijom, zna gde su one zapravo zakopane. Pošto je moj otac sada mrtav, a majka nestala, trag se potpuno ohladio. Figure verovatno nikad neće ni biti pronađene.

Ovo me je dovelo do sledećeg pitanja: ukoliko je majka zaista želela da mi sad rešimo tu formulu, posle punih trideset godina - i ako je taj zadatak prenela na mene, sudeći prema svim indikacijama - zašto je onda sakrila sve figure tako da niko ne može da ih pronađe? Zašto nam nije ostavila barem nekakvu mapu?

Mapu.

---

²⁸ Jako crno vino poreklom iz francuske pokrajine Burgundije. - *Prim. prev.*

²⁹ Proceđena tekućina nastala dugim kuvanjem mesa sa povrćem i začinima u vodi. Služi kao osnova mnogim supama, umacima i pirjanim jelima. - *Prim. prev.*

A s druge strane, možda je majka *ipak* ostavila nekakvu mapu, pomislila sam, na onom crtežu šahovske ploče i svim ostalim porukama koje sam do sada uspela da otkrijem. Dotakla sam šahovsku figuru koja se još nalazila skrivena u mom džepu: Crnu kraljicu. I suviše indicija ukazivalo je baš na tu figuru. A naročito Lilina priča. *Ona* će morati sve da poveže u jednu celinu. Ali kako? Shvatila sam da treba da postavim Lili još jedno suštinsko...

Cula sam trupkanje nogu i glasove u predsoblju. Okačila sam kutlaču na kuku iznad glave i izašla da pomognem oko prtljaga. Istog časa sam požalila zbog toga.

Lili je pokupila Zazu sa snega, ali nije mogla da uđe s njom unutra. Ki nije nimalo preterala, kad mi je preko telefona rekla za tetkine silne luksuzne kofere. Pitam se kako su uspeli da ih sve utovare u jedan običan astin martin.

„Čime ste uspeli da sve ovo prenesete iz Londona? Parobrodom *Kvin Meri*?“

„Neki od tih kofera neće moći da se odnesu na sprat spiralnim stepenicama“, objašnjavala sam. „S druge strane, ne možemo ni da ih ostavimo ovde dole.“ Vartan i Ki pristadoše da odnesu gore samo one kofere koje je Lili označila kao najvažnije. Preostale će staviti na mesto koje ja odredim. Na primer ispod bilijarskog stola gde niko neće moći da se spotakne o njih.

Cim su krenuli iz predsoblja sa prvim kontingentom, preskočila sam preko gomile preostalih kofera, uvukla Lili i Zazu unutra, i zalupila ulazna vrata.

„Tetka Lili“, počela sam „rekla si da niko drugi osim mog oca nije znao gde su sakrivene sve pojedinačne figure. Međutim, ponešto *ipak* znamo. Ti znaš gde su figure koje si ti zakopala, a stric Slava takođe zna gde su njegove.

Kad bi mogla da se setiš koje figure vaš tim nije imao, onda bismo mogli da zaključimo koje su figure sklonili moji roditelji.“

„Ja sam dobila samo dve figure“, priznade Lili. „To znači da je preostalo dvadeset i četiri figure za ostale. Što se tiče onih šest figura koje su nedostajale, nisam sigurna da se posle tolikih godina mogu sasvim tačno prisetiti o kojima se radi. Mislim da su nedostajale četiri bele figure: dva srebrna pešaka, skakač i beli kralj, dok su dve crne figure bile zlatni pešak i lovac.“ Čekala sam, jer nisam bila sigurna da sam dobro čula.

„Da li to znači... da su figure kojih se majka dokopala i koje ste vi svi zajedno zakopali ili sakrili, uključivale sve ostale izuzev onih koje si sad nabrojala?“ Ukoliko je Vartanova priča bila istinita, jedna figura je *morala* nedostajati iz tajnog skrovišta u koje su bile zakopane pre trideset godina. On je video tu figuru, zajedno s mojim ocem, u Zagorsku, zar ne? Vartan i Ki su se upravo spuštali spiralnim stepenicama na drugom kraju sobe. Nisam mogla da čekam - morala sam da znam.

„Da li je vaš tim posedovao crnu kraljicu?“ pitala sam je.

„O da, to je bila najvažnija figura, sudeći po Mirejinom dnevniku“, reče Lili. „Opatica iz Monglana lično ju je odnela u Rusiju, zajedno sa tablom koju je isekla u delove. Crna kraljica prešlaje u posed Katarine Velike, potom se nje dokopao caričin sin Pavle, kad je Katarina bila na samrti. Na kraju, Mirej ju je ponovo dobila od Katarininog unuka, cara Aleksandra. Ket i ja našle smo je u Mininom pećinskom skrovištu u Tasilskim planinama.“ „Jesi li ti sasvim sigurna?“ pitala sam je, slabšim glasom, sve manje u stanju da shvatim o čemu se tu radi.

„Kako bih mogla zaboraviti šta smo našle, uprkos svih onih silnih slepih miševa u pećini?“ odgovori Lili. „Možda me pamćenje ne služi baš najbolje u vezi sa *izgubljenim* figurama, ali ja sam lično držala crnu kraljicu u svojim rukama. Ona je bila toliko važna da sam sigurna da je tu figuru zakopala lično tvoja majka.“

Ponovo mi je kucalo u slepoočnicama, a osetila sam i kako mi se opet muti u stomaku. A i Ki i Vartan su ponovo stigli sa drugom turom prtljaga. „Izgledaš kao da si videla duha“, reče Ki, čudno me giedajući.

Meni kaže. Ovaj duh je bio istinski: duh mog mrtvog oca u Zagorsku. Ponovo su me obuzele sumnje. Kako su mogle biti istinite i Vartanova i Lilina priča o crnoj kraljici? Je li ovo još jedan deo majčine poruke? Jedna stvar je bila sigurna: crna kraljica u mom džepu nije jedina kraljica 'iza osme lopte'.

Dok sam lupala glavu o ovome, u ušima mi odjeknu zaglušujuća buka vatrogasnih kola, tačno iznad ulaznih vrata. Vartan je zabezeknuto gledao u njih. Neki posetilac, koji se nije plašio da će mu medved sa spoljašnje strane vrata odgristi ruku, gurnuo je šaku u njegovu čeljust i pokrenuo naše jedinstveno zvonce na ulaznim vratima.

Zaza krenu histerično da laje. Lili se povukla s njom što je dalje mogla.

Gurnula sam u stranu preostale kofere i popela se na vrh prstiju da pogledam kroz orlove oči od kristala. Ispred vrata gurala se masa sveta u bundama i parkama optočenim krznom. Mada nisam mogla dobro da im vidim lica, njihov identitet nije dugo mogao ostati tajna za mene: s druge strane snegom pokrivenog parkinga, tik uz moja kola, bio je parkiran BMW sa specijalnom tablicom na kojoj je pisalo SAGESSE.³⁰

Stojeći iza mene, Vartan mi prošaputa u uho. „Je li to neko poznat?“

Kao da bi se iko koga *ne poznajemo* usudio da se probije čak do ovog mesta.

„To je neko koga bih ja najradije *zaboravila* da sam ikad poznavala“, odgovorila sam *sotto voce*.³¹ „Ali jeste, bila je pozvana.“

Sejdz Livingston nije bila tip devojkice koja bi blagonaklono prihvatila da čeka na ulaznim vratima, naročito ako je prispela sa pratnjom. Sa uzdahom rezignacije širom sam otvorila ulazna vrata. Čekalo me je još jedno neprijatno iznenađenje.

„O ne - botanička bašta!“ uzme mi Ki reč iz usta.

Ovo se odnosilo na imena porodice Livingston, - svi su imali biljna imena - Bazil, Rozmeri, Sejdz.³² Ki je volela da zbija šale na račun ove porodice, pa je govorila: „Da su imali još dece, sigurno bi im dali imena Parsli i Tajm.“³³

Dok sam bila devojkica, nisu mi bili mnogo zabavni. Sada su samo predstavljali još jednu zagonetnu stavku na majčinoj listi zvanica.

---

³⁰ Igra reči. *Saggese* na francuskom znači 'mudrost, razboritost'. Ekscentrična kći njihovih prijatelja, Bazila i Rozmeri Livingston zove se Sejdz. Na engleskom ta reč znači 'pametna, razborita', mada postoji i homonim u značenju 'žalfija'. – *Prim.*

prev.

³¹ Tihim glasom (ital.) – *Prim. prev.*

³² Ova vlastita imena na engleskom jeziku, takođe služe i kako nazivi biljaka: bosiljak, ruzmarin, žalfija. – *Prim. prev.*

³³ Peršun i majčina dušica. – *Prim. prev.*

„Draga moja, nismo se videle već *sto* godina!“ grcala je Rozmeri, gurajući sve u stranu da prva uđe.

S tamnim naočarima i umotana u svoju ekstravagantnu krznenu pelerinu od divlje mačke, Sejdžina majka izgledala je mlađe no ikad. Skoro me je udavila u svom oblaku od krzna ove ugrožene životinjske vrste, 'zalepivši mi' poljupce koje je poslala kroz vazduh.

Za njom je išla moja smrtna neprijateljica, njena besprekorno doterana kći, pepeljasta blondina, Sejdž. Njen tatica Bazil, zbog skučenosti prostora u našem kombinovanom predsoblju-špajzu-ostavi, oklevao je sa druge strane praga, zajedno sa još jednim muškarcem - bez ikakve sumnje našim 'novim susedom' - suvonjavim, preplanulim momkom u farmerkama, kaubojskim čizmama i filcanim šeširom širokog oboda, očito pravljenom po meri. Pored uobraženog Bazila sa srebrnim zaliscima i njegove napirlitane žene i kćerke, ovaj pridošlica delovao je pomalo kao autsajder u njihovom društvu.

„Zar ne bi sad ipak trebalo da uđemo unutra?“ pitala je Sejdž, što je trebalo da izgrava vrckast pozdrav, s obzirom da se već godinama nismo videle.

Preko majčinog ramena pogledala je prema vratima koja su vodile u dnevnu sobu, na kojimaje stajala Ki; podigla je jednu od svojih savršeno očupanih obrva, kao da je iznenađena što *nju* vidi ovde. Već godinama Nokomis Ki i Sejdž Livingston nisu bile u najboljim odnosima, i to iz više razloga.

Izgleda da nikom nije padalo na pamet da skine mokre ogrtače ili, pak, da predstavi našeg novog gosta. Vartan se promolio između okačenih kaputa i bundi, preskočio preko nekih torbi, i neobično šarmantno se obratio Rozmeri. Nisam znala da je šarm svojstven šahistima.

„Molim vas, dozvolite mi da vas oslobodim ogrtača“, obrati joj se onim mekim glasom od koga je mene uvek podilazila jeza. Dok smo stajali tako stešnjeni, pade mi na pamet da bi se te reči mogle drugačije protumačiti u budoaru.

A Sejdž, koja se već godinama bavi kolekcionarstvom i pored dizajnerske odeće skuplja i dizajnirane muškarce, dobaci Vartanu tako značajan pogled da bi njime mogla oboriti i slona s nogu. On se pravio da ništa ne primećuje, pa i njoj ponudi da joj skine kaput. Predstavila sam ih jedno drugom. Potom se provukoh kroz ovaj intimni prostor i izađoh napolje da pozdravim muškarce. Rukovala sam se sa Bazilom.

„A ja sam mislila da vi i Rozmeri niste tu i ne možete doći na zabavu“, kazala sam.

„Promenili smo plan“, odgovori Bazil uz osmeh. Ne bismo propustili prvu rođendansku zabavu tvoje majke nizašta na svetu.“

A otkud je on znao da je prva?

„Izvinjavamo se, izgleda da smo stigli ranije no što ste nas očekivali“, reče Bazilov pratilac, dok je provirivao u predsoblje zakrčeno kaputima i prtljagom.

„Ja sam vaš novi sused, Galen Marč“, predstavi se. „Ja sam osoba koju je vaša majka ubedila da kupi Skaj ranč. Vi mora da ste Aleksandra. Toliko mi je drago što me je Ket pozvala da dođem danas, jer mi se tako pružila prilika da i vas upoznam.“

A meni o tebi ni reči. pomislih.

Kratko mu se zahvalih i vratih se nazad da raskrčim prolaz za novopridošlice.

Stvari su postajale sve čudnije i čudnije. Dobro sam poznavala Skaj ranč. U svakom slučaju dovoljno dobro da se zapitam zašto bi ikom palo na pamet da ga kupi. Bio je to posljednji i jedini komad zemlje u privatnim rukama. Preko dvadeset hiljada jutara, sa cenom od preko petnaest miliona dolara, pružao se preko planinskih vrhova, između rezervata, šume u državnom vlasništvu, i našeg porodičnog imanja. Sastojao se od pustog kamenjara, iznad iinije drveća. Bez vode i sa toliko retkim vazduhom da se na njemu nisu mogli gajiti ni usevi, ni stoka. Taj teren nije obrađivan već decenijama i lokalno stanovništvo ga je zvalo Ranč duhova. Jedini kupci koji su danas mogli da plate za njega bili su oni koji su bili spremni da ga eksploatišu na drugi način - kao skijalište, ili nalazište rude. A ni jedne ni druge majka nikad ne bi smatrala dobrodošlim, a kamoli da bi ih pozvala na rođendansku zabavu.

Tog gospodina i njegovu priču vredelo je ispitati, ali ne sada. Pošto to nisam mogla da odgađam u nedogled, pozvah Bazila i Galena da uđu. Sa muškarcima u zaleđini, probila sam se pored Vartana Azova i očaranih Livingstonki, zgrabila usput još nekoliko kofera i predala ih Ki da ih gurne pod bilijarski sto i vratila se ognjištu da promešam jelo.

Samo što sam kročila unutra, dočeka me Lili.

„Otkud poznaješ ove ljude? Zašto su oni ovde?“ prosiktala je.

„Bili su pozvani“, rekoh joj, zbunjena njenim izrazom lica. „Naši susedi, Livingstonovi. Očekivala sam da dođe samo njihova kćerka Sejdž - čula si poruku. Oni su ranije na Istočnoj obali bili čorba u svakoj društvenoj mirođiji, ali sada ovde žive već godinama. Oni su vlasnici Redlenda; njihov ranč je blizu našeg, na Platou Kolorado.

„Oni su vlasnici još mnogo toga“, obavesti me Lili u pola glasa.

U tom je stigao i Bazil Livingston i pridružio nam se. Taman kad sam htela da ga predstavim, Bazil se iznenada nakloni i poljubi Lili u ruku. Kad se uspravio, njegovo otmeno lice takođe se pretvorilo u masku.

„Zdravo, Bazile“, rekla je Lili. „Šta je *tebe* dovelo ovamo, čak iz Londona? Kao što vidiš, Vartan i ja smo morali da krenemo prilično neočekivano. O da, kaži mi, da li ste uspeli da nastavite sa turnirom posle one grozne smrti tvog kolege, Tarasa Petrosjana?“

ZATVORENA POZICIJA

Pozicija sa snažno vezanim pešačkim lancima i malim prostorom za manevrisanje. Većina figura će još uvek biti na tabli, uglavnom iza pešaka, što stvara zbijenu poziciju sa malim brojem mogućnosti za razmenu poteza.

Edvard R. Brejs, *Ilustrovani rečnik šaha*

Sunce rano zalazi u planini. Kad smo konačno uspeeli da ubacimo unutra sve goste i prtljag, kroz prozorčice na krovu prodirao je jedino još srebrnasti odsjaj, a izrezbarene totemske glave preteći su izvirivale iz senke.

Ki je ostavila takav utisak na Galena Marča, da ju je od trenutka kad je ušao u sobu pratio u stopu i pomagao joj u svemu što je radila: upalio je redom svetla po osmougaonoj prostoriji, prebacio čist čaršav preko bilijarskog stola i postavio ukolo stolice i klupe.

Lili je pokušala da opravda majčino odsustvo pred pridošlicama izmislivši tešku situaciju u porodici, što je, ako ćemo našto, bilo tačno. Izmislila je da se Ket javila telefonom, izvinila svima i poslala svoje najlepše želje da se što bolje provedemo u njenom odsustvu.

Pošto nismo imali dovoljan broj vinskih čaša, Vartan je sipao votku u šoljice za kafu, a jako crno vino u šolje za čaj. Nekoliko gutljaja, i atmosfera je postala nešto opuštenija.

Pošto smo zauzeli mesta za stolom, postalo je jasno da smo imali i suviše igrača- bilo nas je osmoro: Ki i Lili i Vartan, troje Livingstonovih, ja i Galen Marč. Svi smo delovali pomalo napeto, ali smo digli čaše u zdravlje odsutne domaćice.

Izgledalo je da nas povezuje jedino to što nas je sve pozvala moja majka. Ali, iz svog šahovskog iskustva, znala sam da izgled ume da prevari.

Na primer, Bazil Livingston je delovao neuverljivo pokušavajući da objasni Lili kakvu je ulogu igrao na nedavnom šahovskom turniru u Londonu. On je bio samo partner u senci, rekao je, isključivo kao finansijer; jedva da je i poznao organizatora turnira, pokojnog Tarasa Petrosjana.

S druge strane, Bazil je bio na 'ti' i sa Lili i sa Vartanom. Koliko ih je dobro poznao? Kolika je verovatnoća da su se svi četvoro, uključujući i Rozmeri, slučajno zatekli u Mejferu pre dve nedelje, na dan kad je ubijen Taras Petrosjan?

„A da li vi volite šah?“ zapita Vartan Sejdž Livingston, koja se namestila što je mogla bliže njemu.

Sejdž zatrese glavom i taman je htela da mu odgovori, kad sam ja skočila i rekla da je vreme da poslužim večeru. Radilo se o tome da niko među nama, izuzev Lili i Vartana, nije znao da sam ja nekad bila šahovska princeza. Niti pak zašto sam prestala da igram šah.

Obilazila sam oko stola i sipala kuvani krompir, grašak i *Boeuf Bourignonne*. Dopadalo mi se da stojim ili hodam uokolo: na taj način mogla sam da slušam šta drugi govore i da im posmatram izraz na licu, a da pritom ne privlačim pažnju na sebe.

S obzirom na okolnosti, to je bilo neophodno. Konačno, majka ih je sve pozvala da danas dođu ovamo. Ovo je verovatno jedina prilika da ih dobro osmotrim na okupu. Ukoliko je makar i samo delimično tačno ono što nam je otkrio Vartan, neko od prisutnih mogao je imati udela u majčinom nestanku, očevoj smrti, ili ubistvu Tarasa Petrosjana.

„Tako znači, vi finansirate te šahovske turnire?“ uputi Galen Marč svoj komentar Bazilu preko stola. „Neobičan hobi. Mora biti da volite šah.“

Interesantan izbor reči, pomislih, dok sam sipala hranu u Bazilov tanjir.

„Ne naročito“, odgovori. „Taj Petrosjan je organizovao turnir. Ja sam ga poznao preko moje firme za kapitalne investicije, bazirane u Vašingtonu. Mi finansiramo razne poslovne poduhvate širom sveta. Posle pada Berlinskog zida pomagali smo raznim poslovnim ljudima iz zemalja iza Gvozdene Zavesе - poput Petrosjana - da stanu na noge. Za vreme glasnosti i perestrojke, on je postao vlasnik lanca restorana i klubova. Šah mu je, pretpostavljam, služio samo u reklamne svrhe. Kada su se Putinove trupe obrušile na kapitaliste - oligarhe, kako su ih nazivali - pomogli smo mu da svoje poslove prebaci na zapad. Prosto tako...“

Bazil je zagrizao komad mesa, a ja sam prešla na Sejdž.

„Znači, hoćeš da kažeš“, ubaci Lili oštro, „da je Petrosjanu došlo glave zapravo njegovo interesovanje za *das Kapital*, a ne za šah?“

„Policija je rekla da su te glasine potpuno neosnovane“, odgovori Bazil brzometno, ignorišući sve implikacije. „U zvaničnom saopštenju stoji da je Petrosjan umro od srca. Ali znaš kakva je britanska štampa, puna ideja i teorija zavere“, dodao je, pijuckajući vino. „Oni nikad neće prestati da dovode u sumnju čak ni smrt princeze Dajane.“

Pri pomenu 'zvaničnog izveštaja', Vartan me oprezno pogleda iskosa. Nije bilo potrebno da nagađam šta misli. Dodala sam još malo graška na njegov tanjir, pa sam krenu ka Lili, baš kad se Galen Marč ponovo ogiasi.

„Kažete da vam je firma u Vašingtonu?“ upita Bazila. „Nije li to malo daleko od kuće? Ili Londona, odnosno Moskve?“

Bazil se snishodljivo nasmeši. „Ima firmi koje same sobom upravljaju. Mi često prolazimo kroz Vašington pri povratku iz kupovine ili posie neke pozorišne predstave u Londonu, a moja žena, Rozmeri, takođe odlazi i sopstvenim poslom u naš glavni grad - ali što se mene tiče, ja najviše volim da boravim ovde u Redlensu, gde sam samo i isključivo rančer.“

Očaravajuća Rozmeri Livingston zakoluta očima giedajući u svog muža, a onda se nasmeši Galenu Marču. „Znate li koji je najbolji način da se na ranču zaradi malo bogatstvo?“ Galen ju je gledao zbunjeno. „Pa, *krene se od velikog ranča!*“

Svi se učtivo nasmejaše i okrenuše svojim tanjirima i svojim susedima za stolom. Sela sam pored Ki, pa sam i ja nešto pregrizla. Ali, znala sam da to što je izjavila Rozmeri uopšte nije šala. Bazilovo bogatstvo - i njegoova poslovna moć - bili su legendarni u ovim krajevima.

Ja bih bar trebalo to da znam. Bazilov interes bio je u istoj oblasti u kojoj su radili i moji roditelji, a i Ki: energiji. U čemu je onda razlika? Ono što su oni izučavali i podržavali, Bazil je eksploatisao.

Na primer, ranč Livingstonovih u Redlendsu, nije se sastojao samo od četrdeset hiljada jutara zemlje na Platou Kolorado, na kome je pasla stoka, a on ugošćavao predsednike država i direktore velikih korporacija. Ispod Redlensa ležale su najveće poznate naslage uranijuma pogodnog za korišćenje u industrijske svrhe.

A u Vašingtonu, u ulici Ki, nedaleko od mesta gde sam ja živela pored reke, Bazil je posedovao čitavu građevinu, punu službenika čiji je jedini zadatak bio da lobiraju za njegove poslove. Oni su uspevali da proguraju zakone od kojih se mojoj majci dizala kosa na glavi — oslobađanje od poreza za investicije u naftna istraživanja na Arktiku i smanjenje poreza za vlasnike STV.³⁴

Tim pre je trebalo dobro razmisliti zašto je majka pozvala baš sve nas na današnji dan - a pozivnice je poslala, palo mi je na pamet, otprilike u isto vreme kada je u Londonu umro Bazilov 'kolega', Taras Petrosjan, čovek koji je organizovao i onaj turnir pre deset godina, tokom kojeg je ubijen moj otac.

Prešla sam pogledom preko majčinih zvanica oko stola: Sejdž Livingston, koja je ćaskala sa Vartanom Azovom, Galen Marč, koji je pažljivo slušao šta Ki govori, Rozmeri Livingston, koja je nešto diskretno šaptala svom mužiću, i Lili Rad, koja je komadićima mesa hranila Zazu u krilu.

Ako je Lili u pravu i ako se baš sad odvija Igra, opasna Igra, ja još uvek nisam mogla da razaznam ko predstavlja figure, a ko pešake. Ovaj prizor za stolom izgledao mi je pre kao prizor igre naslepo sa nepoznatim protivnicima u kojoj svi vuku tajne poteze. Znala sam da je sad vreme da počnem da plevim nepotreban korov, ne bih li stekla bolji uvid u to šta se događa na terenu. I upravo tad, shvatila sam odakle treba da krenem.

Za ovim stolom sa osam mesta bila je samo jedna osoba koju majka *nije* pozvala da danas dođe ovamo. Ja sam je pozvala - a majka je nesumnjivo znala da ću to učiniti. Ona je bila moja najbolja i jedina drugarica, još od moje dvanaeste godine. Kako je to samo vešto smislila - shvatila sam da će Ki³⁵ verovatno poslužiti kao *ključ* za rešenje čitave zagonetke.

Bilo mi je samo dvanaest godina. Otac mi je bio mrtav.

Za vreme božićnjeg raspusta majka me je izvukla iz škole u Njujorku i prebacila u drugu školu u Stenovitim planinama u državi Kolorado - što je dalje moguće od bilo koga, ili čega, što sam ikad do tad poznavala.

Bilo mi je zabranjeno ne samo da igram, već i da pominjem šah.

Prvog dana u novoj školi, kočoperna plavuša sa konjskim repom prišla mi je u hodniku.

„Ti si ovde nova“, reče. A onda dodade, na način koji mi je govorio da sve zavisi od toga šta ću joj odgovoriti. „A u onoj školi, u kojoj si bila ranije, da li si bila *popularna*?“

---

³⁴ Sportska terenska vozila - skupa luksuzna kola koja mogu da voze i van puteva, a gutaju benzin. - *Prim. prev.*

³⁵ Na engleskom jeziku homonim sa vlastitim imenicom *Key* znači i 'ključ'. - *Prim. prev.*

Za svih mojih dvanaest godina - u školi, na putovanjima po čitavom svetu zbog turnira - nikad me niko nije upitao tako nešto.

„Ne znam“, odgovorila sam svojoj propitivačici. „Šta ti znači to *popularna*“

Na trenutak, ona je delovala isto toliko zapanjena mojim pitanjem kao što sam ja bila njenim.

A onda je rekla: „Biti *popularna* znači da druga deca žele da ti se dopadnu. Ona oponašaju sve što ti radiš i kako se oblačiš i rade sve što im kažeš, jer žele da postanu deo tvoje grupe.“

„Misliš, tima?“ pitala sam, zbunjena.

A onda se ugrizoh za jezik. Nisam smela pominjati šah.

Ali ja sam se takmičila još od svoje šeste godine. Nikad nisam imala svoju grupu, a moj jedini tim predstavljali su moji odrasli treneri, moj otac, i sekundanti⁷ koji su mi pomagali da sa njima prorađujem partije. Iz ove pozicije, verujem da bi mi ostali đaci iz moje škole na Menhetnu, da mi je ikad bilo palo na pamet da ih pitam šta misle o meni, sigurno odgovorili da sam pravi pravcati kreten.

„Tvoj tim? Znači, baviš se sportom. Izgledaš kao neko ko je navikao da pobeđuje. To znači da si sigurno bila popularna. Ja sam Sejdž Livingston. Ja sam najpopularnija devojčica u ovoj školi. Možeš da mi budeš prijateljica.“

Ovaj prvi susret sa Sejdž pokazao se istovremeno i kao vrhunac u našem odnosu, koji je uskoro potom krenuo nizbrdo. Katalizator za tako brzi sunovrat bilo je moje neočekivano prijateljstvo sa Nokomis Ki.

Dok je Sejdž đuskala uokolo sa perjanicama³⁶ ili teniskim reketom, Ki me je učila kako da bez sedla jašem pegave indijanske konje,³⁷ objašnjavala mi kako da prepoznam kad su strmine snežnika spremne za klizanje - što je moja majka mnogo više odobravala nego prisustvo na otmenim žirkama koje je Sejdž priređivala u Ceri Krik klubu.

Može njen otac biti bogat kao Krez, i ime njene majke Rozmeri, biti na vrhu svih otmenih društvenih lista od Denvera do Vašingtona. Ipak, jedna stvar je nedostajala Sejdž, pa da se definitivno nađe na sedmom nebu: da postane registrovana članica KAR-a i dobije crno na belo da po ženskoj liniji vodi poreklo direktno od boraca za američku nezavisnost.³⁸ Njihove prostorije u Vašingtonu, uključujući i Konstitjuš hol³⁹, zauzimale su čitav blok u nejneposrednijoj blizini Bele kuće. Za nešto više od sto godina od kako su osnovane, postale su uticajnije i od Potomaka Mejflauera⁴⁰ ili bilo koje druge društvene organizacije zasnovane na

---

³⁶ Velike kićanke kojima u Americi mašu devojke-navijačice pred početak sportske utakmice. - *Prim. prev.*

³⁷ Vrsta konja poznata pod imenom *Appaloosa* koje karakteriše pegavo krzno i izu- zetno svetle beonjače. - *Prim. prev.*

³⁸ Radi se o udruženju čijaje skraćenica na engleskom jeziku glasi DAR- *Daughters of the American Revolution* - Kćeri američke revolucije. - *Prim. prev.*

³⁹ Velika sala u Vašingtonu u kojoj se održavaju godišnje konferencije članica udru- ženja Kćeri Američke revolucije. - *Prim. prev.*

⁴⁰ *General Society of Mayflower Descendants* - udruženje potomaka prvih naselje- nika koji su u Severnu Ameriku stigli brodom „Mejflauer“. - *Prim. prev.*

poreklu.

I baš je u tom grmu ležao zec. Sejdž organski nije podnosila Nokomis Ki, bez obzira što je ova zaradivala za školovanje radeći sve moguće poslove - od sobarice u hotelu, do čuvara u nacionalnom parku - dok bi za to vreme Rozmeri i Sejdž boravile u Vašingtonu, kao podpredsednice organizacionog odbora priredbi za prikupljanje priloga u dobrotvorne svrhe, barem je tako pisalo u društvenoj hronici dobrotvornih institucija u vašingtonskim novinama.

Eto u kom je grmu ležao zec - Ki je, *glavom i bradom*, bila javna institucija - doduše, malo ih je znalo za to. Njena majka vodila je poreklo, u dugoj naslednoj liniji, od čuvenih indijanskih plemena, Algonkina s jedne strane i Irokeza sa druge, sve do samih Pohatana - pravih 'Prvih Amerikanaca'. A njen otac poticao je izjedne od najčuvenijih i najstarijih porodica u Vašingtonu čiji je rodonačelnik, Frensis Skot Ki, komponovao nacionalnu himnu, 'Zastava posuta zvezdama'.⁴¹

Za raziku od Gospode i Gospođice Livingston, kad bi se Ki kojim slučajem pojavila u Vašingtonu, članice KAR-a bi pred njom rasprostrle čuveni crveni tepih direkt preko onog još čuvenijeg mosta, pa sve do parka, jer su i jedan i drugi nosili ime njenog čukundede. Uzgred budi rečeno, preko tog mosta i parka biste morali preći i ako biste hteli da stignete do kojih ulaznih vrata.

I sve to u Vašingtonu, D. C.

Ne znam šta je izazvalo taj spoj u mojoj glavi baš u tom trenutku. Nije u pitanju bila samo asocijacija sa imenom i ključem, već sve zajedno - Bazilove poslovne intrige 'unutar Kružnog puta',⁴² Rozmeri i njene društvene aspiracije, Sejdžina opsednutost poreklom i moje dugo prebivanje tamo, pod strogim nalogom Čika Slave - koji je i sam, prema Lili, bio jedan od ključnih igrača. Sve to nije moglo biti slučajnost.

Ali, ako je majka želela da mi usmeri pažnju na D. C., zašto nas je onda sve pozvala u Kolorado? Da li među njima postoji neka veza? Postojalo je samo jedno mesto na kome sam to mogla saznati.

Ja sam naravno pretpostavila, s obzirom da moja majka nije imala smisla za zagonetke, da će svaka njena šifrovana poruka voditi ka nečem konkretnom, kao, na primer, crtež iz Rusije, ili šahovska tabla sa postavljenim figurama u klaviru.

Ali, moguće je da je moja prvobitna pretpostavka bila pogrešna.

Izvinivši se, ustala sam od stola i otišla do ognjišta da prodžaram žeravicu. I dok sam to radila, gurnula sam ruku u džep i dotakla crnu kraljicu i komadiće papira koje sam tamo gurnula.

Već sam shvatila na osnovu ranijih otkrića - šahovske figure, kartončića, stare mape - i na osnovu onoga što sam saznala o njima, da postoje dve Crne kraljice i da je u toku velika Igra: opasna Igra. Ponovo sam u mislima prešla preko svega što sam otkrila od jutros:

Lažnog telefonskog broja bez poslednje dve cifre.

---

⁴¹ Na engleskom, 'The Star-Spangled Banner'. - *Prim. prev.*

⁴² Na engleskom, složenica *Beltway* znači 'kružni put oko grada'. Takav put u Vašingtonu naziva se Capital Beltway i pored osnovnog ima i metonimijsko značenje, te se takođe odnosi i na administraciju SAD. - *Prim. prev.*

Slagalice koja me je odvela do postavljene šahovske partije u klaviru.
Crne Kraljice koja je nedostajala i bila zamenjena za loptu sa brojem osam u bilijarskom trouglu.

Poruke sakrivene u figuri kraljice kojaje datirala još od mog meča u Rusiji.

Starog crteža sa šahovskom tablom koji smo našli skriven u majčinom pisaćem stolu.

Sve je ovo sad izgledalo veoma jasno i jednostavno, baš kao moja majka. Ali je isto tako bilo jasno da sve ovo *sigurno* sadrži ključ za još nešto...

A onda sam, naravno, ukapirala.

Gospode, kako sam mogla biti toliko glupa? Pa zar nisam oštrila još svoje mlečne zube na zagonatkama slične vrste? Poželela sam da vrištim, lupam nogama i čupam kosu, ali to bi verovatno bilo prilično nesmotreno, s obzirom na goste koji su sedeli za stolom na drugoj strani prostorije.

Zar se nije radilo o prvoj zagonetki koju je trebalo da rešim, pre no što sam uopšte mogla da uđem u kuću? Izostavljeni brojevi u tom 'telefonskom broju' - 64?

Ne samo da 64 predstavlja broj kvadrata na šahovskoj tabli, već i poslednje dve cifre na kombinaciji kojom se otvara ormarić u kome je majka sakrila ključ od ulaznih vrata brvnare.

Šahovska tabla je ključ!

Baš kao kad se Crveno more podelilo na dve strane, tako je i sad bilo - mogla sam da bacim pogled duž dugog, dugog otvora sve do u samo srce Igre. Ako je ta prva poruka sadržavala toliko različitih nivoa značenja, onda će to biti slučaj i sa ostalima, bila sam sasvim sigurna.

Isto sam tako bila sigurna da je i majčin izbor gostiju, toliko paradoksalan na prvi pogled, značio da smo mi svi nekako povezani. Ali kako? To sam morala da dokučim, i to odmah, dok su igrači još uvek za stolom.

Prešla sam na drugi kraj ognjišta, gde ću, barem delimično, biti zaklonjena bakarnom nastrešnicom. Izvukla sam iz džepa jednu od poruka koju je majka bila ispisala svojeručno. Na njoj je stajalo:

VAŠINGTON, D. C.

LIMUZINA

DEVIČANSKA OSTRVA

ELVIS JE ŽIV

KAKO GORE, TAKO DOLE

Vašington, D. C. je definitivno bio na vrhu liste. Da li to znači da će mi, kao što me je šahovska tabla dovela do ključa ove kuće, majčina šifra poslužiti kao ključ za ostalo. I dalje sam lupala glavu, ali sa limuzinom i Devičanskim ostrvima naprosto nisam znala šta da radim. Znala sam da tri prva indikatora - DC - LX - VI - čine zbir od 666, broj koji označava Zver. Ponovo sam pokušala da sagledam širu sliku, počev od narednog koraka. Pun pogodak.

Od prezimena Velis, mogla su se dobiti samo još dva anagrama *evils* i *veils*.⁴³ U poslednjoj knjizi *Novog zaveta* - „Otkrivenje Jovanovo“, ili „Apokalipsa“, u kojoj se pominje Zver, sveti Jovan otkriva šta će se desiti na kraju sveta. A pošto sam provela detinjstvo igrajući se rečima, znala sam da se još nešto može dobiti od ta dva različita načina na koje se može napisati majčino prezime - apokalipsa, *apokaliptein*, u značenju 'izvući ispod pokrivača'. Drugim rečima, otkrovenje, *revalare*, znači 'ukloniti veo'.

A što se tiče poslednjeg reda - *kako gore, tako dole* - e, to je bio tvrd orah. Ukoliko sam u pravu, taj deo nema mnogo veze sa šahovskom partijom skrivenom u klaviru. To je bila samo još jedna taktička varka moje majke da me natera da se koncentrišem - i u tome je sasvim sigurno uspeła.

U stvari, bilo je jasno da nije trebalo tako brzo da zaključujem o majčinom nedostatku talenta za izmišljanje rebusa - inače bih odmah shvatila o čemu se radi. Objasnio bi mi se zašto nas je majka uopšte pozvala ovamo u Kolorado - i to na mesto koje se zove Četvoromeđa, visoko u Stenovitim planinama, u središtu četiri planinska vrha koja označavaju četiri ugla postanja sveta, prema verovanju Navaho Indijanaca. Kosmička šahovska tabla, ako tako nešto uopšte postoji.

Čitava poruka, kad se svi delovi dovedu u vezu, trebalo bi da glasi:

Šahovska tabla je ključ

Podigni veo sa zla

Kako gore, tako dole

Ukoliko šahovska tabla treba da posluži kao ključ odgonetke, odnosno skidanje vela, kao što majčina poruka sugeriše, onda sve što otkrijem ili obelodanim, ovde na visini — kao i ona stara mapa koju smo pronašli — mora biti povezano, kao što sam i pretpostavljala, sa zemaljskom šahovskom tablom 'dole'.

Jer, koliko znam, postoji samo jedan grad u istoriji celokupnog čovečanstva koji je namerno tako izgrađen da podseća na savršeni četvorougao šahovske table: grad koji ja nazivam svojim domom.

I tamo će se odigrati naredni potez u ovoj Partiji.

---

⁴³ Na engleskom ove reči znače 'zla' i 'velovi'. Sledi igra reči koja počiva na etimolo- giji uz korišćenje grčkog i latinskog jezika. -*Prim. prev.*

VEO

Da li da pišemo o onome o čemu se ne govori?

Da li da obznanimo ono što se ne obznanjuje?

Da li da izgovaramo ono što nije za izgovaranje?

Imperator Julijan, „Himna majci zemlji“

CARSKI HAREM

PALATA DAR EL-MAHZEN

FES, MAROKO

ZIMSKA KRATKODNEVICA, 1822.

Hajde je spustila veo dok je žurnim koracima išla preko ogromnog unutarnjeg dvorišta carskog harema. Pratila su je dva krupna evnuha koje ranije nikad nije videla. Zajedno sa ostalim stanovnicama harema, trгла se iz sna u zoru, po naredbi čete čuvara koji su im zapovedili da se obuku i pripreme za odlazak iz palate što je moguće brže.

Glavni stražar oštro naredi Hajde da se izdvoji, a onda joj reče da treba odmah da ode u spoljnje dvorište koje je povezivalo palatu sa haremom.

Naravno, izbio je pravi pandemonijum kad su žene shvatile štaje razlog ovoj zastrašujućoj naredbi. Sultan Mula Sulejman, potomak Proroka i revnosni zaštitnik vere, umro je od izliva krvi u mozak. Nasledio ga je njegov nećak, Abdul-Rahman, koji sasvim sigurno poseduje vlastiti harem i dvorjane i njima će napuniti dvorske prostorije. Kao što svi dobro znaju, kad god je ranije dolazilo do promena na prestolu, dolazilo je i do masovne prodaje, pa čak i pokolja robova i dvorjana, da bi se uklonila bilo kakva opasnost od strane odlazećeg režima.

Nije čudo što su konkubine, odaliske i evnusi, dok su se oblačili u toplom skrovištu harema, jedinom domu koji je većina njih ikada imala, okruženi poznatim mirisima ružine vodice, lavande, meda i mente, razmenjivaii prestrašene poglede pune slutnje o tome šta ovaj nagli preokret može da znači u životu svakog od njih. Kako god bilo, nisu se mogli nadati ničem dobrom.

Hajde, kao zatočenica koja nije bila u srodstvu sa carskom porodicom, nije ni morala da nagađa šta joj je sudbina predodredila. Zašto su baš nju izdvojili i pozvali u spoljnje dvorište, samo nju i nikog drugog iz harema? To je moglo da znači samo jedno. Na neki način saznali su *ko je ona* - i što je još gore, šta predstavlja onaj veliki grumen uglja koji su pre ravno devet meseci pronašli među njenim stvarima i odneli sultanu.

Dok je prolazila otvoreno dvorište sa mišićavim pratiocima sa svake strane, prošla je i pored fontane sa toplom vodom koja je prskala u bazen svake zime, da bi se ribe u njoj zaštitile od hladnoće. Filigranske bele rešetke na mavarskim

tremovima koji su uokvirivali dvorište ostale su netaknute šest stotina godina. Govorilo se da svoju čvrstinu duguju mlevenim kostima hrišćanskih robova koje su mešane sa malterom. Hajde se nadala da takva sudbina ne čeka i nju u ovom kritičnom trenutku. Osećala je kako joj lupa srce od uzbuđenja i straha zbog onog što je čeka u neizvesnoj budućnosti.

Već nepunu godinu dana držali su je ovde kao odalisku, ili sluškinju, u mračnom ropstvu, okruženu sultanovim evnusima i robinjama. Carska palata Dar el-Mahzen, zajedno sa veličanstvenim vrtovima, bazenima, mošejama, kasarnama, haremima i amamima, širila se na preko dve stotine jutara. Samo u ovom krilu palate, čije su odaje i kupatila bile povezane dvorištima i parkovima otvorenim ka nebu, moglo se smestiti hiljadu žena i konkubina, zajedno sa nebrojenom poslugom koja im je bila na raspolaganju.

Ali za Hajde u haremu je, ma kako se otvorenim činili neki njegovi delovi, sve delovalo zagušljivo preko svake mere. Zatvorena ovde, među stotinama drugih, u haremu sa gvozdanim rešetkama, sa vratima i prozorima zamandaljenim prema spoljnjem svetu, osećala se izolovanom, mada nikad samom.

A Kauri - jedini zaštitnik i prijatelj koga je imala na svetu, jedina osoba koja ju je mogla pronaći zarobljenu u ovoj usamljenoj tvrđavi — bio je predat trgovcima roblja, zajedno sa čitavom posadom broda, onog trenutka kad su njihov zarobljeni brod dovezli u luku. Još uvek se sasvim jasno sećala užasa tog stravičnog prizora.

Njihov brod plovio je duž jadranske obale i približavao se Veneciji, prolazeći naspram luke Piran - vatre - u kojoj stoji stari svetionik još iz rimskih vremena i upozorava brodove na strme litice. I baš tu su se zadržali poslednji ostaci piratskih bandi, čuveni gusari iz Pirana, koji su se i dalje bavili svojim zločinačkim zanatom: prodajom evropskih zarobljenika u muslimanske zemlje, gde su ih nazivali belim zlatom.

Od trenutka kad su ona i Kauri shvatili šta ih čeka, da će njihov brod zauzeti istarski gusari, znali su da će ovaj neočekivani obrt sudbine biti gori od bilo čega što su mogli zamisliti.

Malobrojnoj posadi njihovog broda, i mlađim putnicima oduzeće sve što imaju, a potom će ih odvesti na pijacu robova. Devojke kao što je bila Hajde kupovali su za udaju ili prostituciju, a sudbina mladića poput Kaurija mogla je biti još mnogo gora. Goniči robova odvodili bi takve dečake u pustinju, kastrirali ih noževima, a potom zakopavali u vreo pesak da zaustave krvarenje. Ukoliko bi takav dečak preživeo, postajao bi prava dragocenost. Prodavali su ih po najvišoj ceni po čitavom Turskom carstvu kao evnuhe, da čuvaju hareme, ali i po evropskim državama, gde su ih školovali za pevače - kastrate.

Njihova jedina nada bila je da su delovi Severne Afrike, poznati pod nazivom Barbarska obala,⁴⁴ posle decenija silnih bombardovanja od strane Engleza, Amerikanaca i Francuza, sada bili zatvoreni za takvu vrstu trgovine. Pre pet godina sklopljen je mir prema kome je osamdeset hiljada robova iz evropskih zemalja bilo oslobođeno iz severnoafričkog ropstva, a mediteranski plovidbeni putevi ponovo otvoreni za trgovačke brodove.

---

⁴⁴ Između 16. i 19. veka, delovi današnjeg Maroka, Alžira, Tunisa i Libije pored obala Sredozemnog mora, nazivani su 'barbarskim' zbog prisustva Berberskog stanovništva u njima. - *Prim. prev.*

Međutim, još uvek je postojala jedna zemlja koja je i dalje prihvatila plen u ljudima, jedini deo Mediterana koji nikad nije bio pod vlašću bilo Otomanskog carstva, bilo hrišćanske Evrope: Marokanski Sultanat. To je bila potpuno izolovana zemlja - njen glavni grad, Fez, bio je povučen od mora, između planina Rifa i Atlasa, i u njemu je stolovao sultan Mula Sulejman, pod čijom je gvozdenom strahovladom Maroko patio već trideset godina.

Provevši devet meseci u zarobljeništvu u njegovom haremu, Hajde je videla mnogo toga što nikako nije moglo umiriti njen neprestani strah.

Iako je bio potomak Proroka, Sulejman je rano prihvatio ideale sunitskog reformatora islamske vere, Mohameda ibn Abd al-Vahaba od Arabije. Vahabijevi zeloti pomogli su vladaru Arabije, Ibn-Saudu da nakratko povrati široke oblasti koje su od Arabije bili oteli Turci.

Mada je taj trijumf kratko trajao, vahabizam je rasplamsao žar u srcu Mule Sulejmana, marokanskog vladara i on je krenuo da zavodi nemilosrdnu religioznu čistku u sopstvenoj zemlji i van nje. Prekinuo je trgovačke odnose s Turcima, koji su bili dekadentni i sa Francuzima, koji su bili ateisti, nije nikakvo čudo što im je propala i revolucija i carstvo. Zabranio je kult svetaca među šiitima i raspustio sufitske bratske zajednice.

Zapravo, postojao je samo jedan narod koji Mula Sulejman nije bio u stanju ni da kontroliše, niti da potisne, svih proteklih trideset godina svoje vladavine: sufitski Berberi, koji su živeli sa druge strane planinskih venaca.

Eto zašto se Hajde toliko plašila, svih ovih dugih meseci svog zatočeništva. A posle jutrošnjih događaja, plašila se i najgoreg. Kauri, ma gde sada bio - samo kad bi iko saznao da je i sufiti i Berberi - ne bi doživio samo da ga osakate i prodaju. Bio bi mrtav.

Hajde, koja je sve ovo vreme brižljivo čuvala tajnu koju joj je Ali-paša poverio, sada više nije imala ni trunčice nade da će ikad ponovo videti spoljni svet, kao slobodna osoba. Nikad više neće moći da pronađe Crnu kraljicu koja joj je oduzeta, niti da je povrati i potom preda u prave ruke.

No, uprkos očajanju koje ju je obuzelo ovog časa, dok je još jače navlačila veo prolazeći sa svojim pratiocima kroz dugu otvorenu galeriju prema spoljnjem dvorištu, nije mogla a da ne pomisli na jednu stvar koja joj se bez prestanka motala po glavi svih ovih jedanaest meseci:

Kada su ona i Kauri shvatili kuda ide njihov brod - tik pre no što su pristali u Maroko, gde će se rastati, možda zauvek - Kauri joj je rekao da ima jedan čovek koji bi mogao da im pomogne, samo kad bi nekako uspeali da dođu do njega - čovek koga veoma uvažava i sam Baba Semimi - veliki poznavalac igre *Tarikat*, ili Tajnog Puta. On je sufitski isposnik, poznat kao Starac iz planine. Ako makar i jedno od njih uspe da pobegne od svojih tamničara, mora odmah potražiti tog čoveka.

Hajde se molila bogu da joj podari sposobnost da za nekoliko kratkih trenutaka, koliko će možda uspeti da provede izvan ograđenog prostora, bude u stanju da hitro misli i brzo dela. Inače, sve će zauvek biti izgubljeno.

ATLASKE PLANINE

Šahin i Šarlot spustili su se niz poslednju padinu planinskog lanca, baš kad zrake sunca na zalasku u daljini dotakoše visove planine Zerun, pokrivenne snegom. Trebalo im je tri meseca putovanja da stignu iz Tasilskih planina⁴⁵ do ovog mesta, prelazeći zimi preko pustinje sve do Tlemsena.⁴⁶ Na tom su mestu razmenili kamile za konje, koji su bili bolje prilagođeni zimskoj klimi i planinskom terenu koji ih je očekivao u Kabili,⁴⁷ postojbini Kabilskih Berbera u visokim planinama Atlasa.

Šarlot, baš kao i Šahin, imaše na sebi tuareški *litam*⁴⁸ indigoplave boje. Zbog toga su ih Arapi nazivali Muleteminima, ljudima umotanim u marame kao što se žene umotavaju u veo, dok su ih Grci zvali Glaukoi, plavi Ijudi, zbog plavičastog preliva njihove kože. Sam Šahin bio je Targui⁴⁹, i pripadao tuareškoj plemićkoj lozi Kel Rela, koja već hiljadama godina nadgleda i održava puteve koji presecaju ogromno saharско prostranstvo - kopaju bunare, održavaju pašnjake za stoku, i obezbeđuju oružanu zaštitu. Još od drevnih vremena, putnici i hodočasnici najviše su cenili Tuarege od svih stanovnika pustinje.

A marama je - ovde u planini, ali i u pustinji - pružala ljudima zaštitu, i to ne samo od peska. Noseći je, ova dva putnika bili su *dahilak*, a to znači pod zaštitom Amaziga,⁵⁰ odnosno Berbera, kako su ih nazivali Arapi.

Na svom putovanju od preko hiljadu milja, često preko bezljudnih predela, Šarlot i Šahin su od Amaziga usput dobijali mnogo više od sena i svežih konja. Od njih su prikupljali obaveštenja koja su im pomogla da odrede kad treba da skrenu sa planiranog puta i da se upute više na sever, ili pak na zapad prema planinama.

Sve je to bilo zbog toga što je postojalo samo jedno mesto kuda su Šahinov sin i njegova saputnica mogli biti odvedeni: Maroko, i samo jedan čovek koji im je mogao pomoći u potrazi, ukoliko budu uspeli da ga pronađu - veliki sufitski učitelj. Nazivali su ga Starac iz planine.

Stigavši na uzvišicu, Šarlot zaustavi konja. Potom odmota svoj *litam* indigoplave boje, savi ga i stavi u bisage. Isto učini i Šahin. Budući tako blizu Feza, trebalo je biti na oprezu da ih neko ne bi uočio. Marama, koja se pokazala kao dobra zaštita u pustinji i u planinama, sad kad su prešli preko visokog Atlasa i spustili se u sunitski kraj, mogla bi ih uvaliti u veliku nevolju.

Posmatrali su prostranu ravnicu, zaštićenu visokim planinama, iznad koje su

---

⁴⁵ Planinski venac u Saharskoj pustinji, najjužistočno Alžira. - *Prim. prev.*

⁴⁶ Naselje u severozapadnom Alžiru. - *Prim. prev.*

⁴⁷ Oblast na severu Alžira, između Atlaskih planina i obale Sredozemnog mora. - *Prim. prev.*

⁴⁸ Turban sa velom koji nose pripadnici berberskog plemena Tuareg, u centralnoj Sahari - *Prim. prev.*

⁴⁹ Oblik za jedninu od plemenskog naziva Tuareg. - *Prim. prev.*

⁵⁰ Varijanta autohtonog imena za Berbere. - *Prim. prev.*

kružile ptice. Ovo je bilo čudesno mesto u koje su se slivali izvori, vodopadi, potoci i reke. Pod njihovim nogama pružalo se more krovova od glaziranih zelenih crepova koji su se prelivali na kosom zimskom suncu, a ispod njih bio je grad koji kao da je potonuo u vremenu - što je, zapravo, bila istina.

To je bio Fez, sveti grad Šurafa- istinskih potomaka Proroka - i posvećeno mesto za sve tri grane islama, ali najviše za šiite; ovde u planini bio je grob Idrisa, praunuka Muhamedove kćeri Fatime i prvi pripadnik Prorokove porodice koji je pre više od hiljadu godina stigao u Magreb, zapadnu zemlju - zemlju velike lepote i kobnih znamenja.

„Ima jedna poslovice na tamazihtu, jeziku Kabilskog naroda“, kazao je Šahin. „Ona glasi *Aman d'Iman* - voda je život. Voda je u osnovi dugovečnosti Feza, grada koji skoro da sam po sebi predstavlja sveti izvor. Ima tamo mnogo starih pećina koje je izdubila voda, u kojima se skrivaju drevne tajne to su savršena mesta gde se može skrivati ono što mi tražimo.“ Zastao je, a onda tiho dodao, „Osećam da mi se tamo nalazi sin.“

Sedeli su kraj vatre u širokoj pećini iznad Feza, u kojoj su potražili utočište pred smiraj dana. Šahin odloži svoj *talak*, štap koji je označavao njegov visoki položaj među bubnjarima Kel Rela i skinu svoje remenje, široke trake od jareće kože sa kićankama koje su Tuarezi nosili ukrštene na grudima. Večera im se sastojala od zeca kojeg su uhvatili i ispekli na vatri.

Ali ono što je i dalje stajalo neizgovoreno među njima, baš kao i tokom čitavog dugog putovanja, lebdelo je neprestano tu u blizini, oglašavajući se kao šapat peska u pokretu.

Šarlot je bio svestan da nije u potpunosti izgubio svoj dar, ali više nije mogao da upravlja njime. Dok su prelazili pustinju, često je osećao kako mu njegovo šesto čulo šalje nekakve znake, kao da ga nešto cima za rukav. U takvim trenucima bio je u stanju da obavesti Šahina u koje ljude na trgu može imati poverenja, koji su gramzivi, a koji su opterećeni ženom i decom, koji pak imaju neku svoju skrivenu nameru. Takve stvari je još uvek mogao da pogodi, kao i pre, od samog rođenja.

Ali od kakve je koristi bila sada takva ograničena sposobnost, kad se pred njima nalazi zastrašujuće težak zadatak? U vezi sa Šahinovim sinom, nešto je blokiralo njegovu sposobnost. Ne može se kazati da nije baš *ništa* mogao da vidi - ali ono što je video ličilo je na optičku varku, nešto poput oaze čije palme kao da svetlucaju u daljini, ali u kojoj znaš da nema vode. Koncentrišući se na dečaka, Šarlot je jedino uspevao da nazre njegov lik - ali je znao da taj lik nije stvaran.

Sada, u treperavoj svetlosti plamena, dok su slušali kako konji žvaću seno iz bisaga, Šahin progovori:

„Da li si se zapitao zašto se samo muškarci iz plemena Tuareg umotavaju^u marame indigoplave boje, dok njihove žene ne nose veo preko lica?“ pitao je Šarlota. „Naš veo, koji mi nazivamo *litam* predstavlja tradiciju koja je starija od islama; Arape je iznenadilo kad su otkrili ovaj običaj, stigavši u naše krajeve. Mnogi misle da nam veo pruža zaštitu od pustinjskog peska, drugi misle da je to zaštita od urokljivih očiju. Međutim, veo igra veoma važnu ulogu u povesti naših bubnjara. Jer, možda ne znaš, ali u ta stara vremena govorilo se urokljivim ustima.“

„Urokljivim ustima?“

„Sve to ima veze sa starim verovanjima o 'onom što se ne sme izgovoriti na usta'. Takve stvari postojale su u svim zemljama i svim kulturama“, reče Šahin. „Međutim, među onima koji su posvećeni, takve tajne stvari mogu se saopštiti udaranjem u bubanj.“

Šarlot je već ranije čuo od Šahina da tuareška plemena, poznata pod nazivom 'bubnjari', sva potiču od ženske loze. I svaki glavni bubnjar, a to je često žena, čuva posvećeni plemenski bubanj, za koji se veruje da poseduje mističnu moć.

Tuarezi - baš kao i janičari-sufiti, koji kontrolišu sve otomanske zemlje, već stotinama godina koriste svoj tajni jezik pomoću kojeg bubnjem šalju poruke s kraja na kraj svojih prostranih oblasti. Ovaj jezik toliko je moćan da u zemljama u kojima drže robove nije dozvoljeno imati bubanj.

„A ti drevni misteriozni običaju Tuarega - urokljiva usta i nošenje vela - da li je to na bilo koji način povezano sa tvojim sinom?“ pitao je Šarlot.

„Ti još uvek nisi u stanju da ga vidiš?“ reče Šahin. Mada se na njegovom licu nije ništa videlo, Šarlot je mogao da čuje šta on misli: *Mada je on sigurno tu negde u blizini?*

Šarlot zatrese glavom, a onda pređe rukom preko lica i provuče prste kroz svoju riđu kosu, pokušavajući da na taj način podstakne misli. Preneo je pogled na Šahinovo lice, koje je izgledalo kao da je izrezano u bronzi. Šahinov pogled je netremice bio upravljen prema njemu, pri svetlosti vatre. Čekao je.

Nateravši sebe da se nasmeši, Šarlot reče: „Pričaj mi o njemu. Možda će mi to pomoći da ga pronađem, kao kad žednoj kamili daš da omiriše vodu u pustinji. Tvoj sin se zove Kauri. To je neobično ime.“

„Moj sin je rođen u zemlji Dogona, na grebenu Bandijagara.⁵¹ *Kauri* je dogonska reč za školjke koje potiču iz Indijskog okeana, a koje se u Africi već hiljadama godina koriste kao moneta. Ali među Dogonima ova sitna školjka, *kauri*, ima dublje značenje i moć. Ona je u vezi sa skrivenim značenjem svemira, a za Dogone predstavlja simboličku osnovu i brojeva i reči. Moja žena izabrala je ovo ime za naše dete.“

Kada je video kako ga Šarlot gleda zapanjeno svojim plavim očima, dodao je, „Moja žena - Kaurijeva majka - bila je veoma mlada kad smo se uzeli, ali je već tada imala veliku moć među svojim narodom“, reče Šahin. „Njeno ime bilo je Bazu - na dogonskom jeziku to znači 'ženska vatra' - i bila je jedna od Gospodarica Vatre.“

Žena-kovač!

Za Šarlota ovo je bio pravi potres, kad je shvatio šta ovo otkriće znači. U svim pustinjским zemljama, pa i dalje, kovači su bili prokaženi, i pored toga što su imali ogromnu moć. Zvali su ih gospodarima vatre, jer su proizvodili oružje, posuđe, alatke. Plašili su ih se jer su posedovali tajne veštine i govorili tajnim jezikom koji niko drugi nije znao; vladali su tajnim veštinama poznatim samo njima i mračnim silama, svojstvenim duhovima.

---

⁵¹ Visoki predeo južno od reke Niger u Africi u kome živi više etničkih zajednica. Dogoni su poznati po svojoj bogatoj mitologiji i drvenim skulpturama izuzetne umetničke vrednosti. - *Prim. prev.*

„To je bila tvoja žena? Kaurijeva majka?“ pitao je Šarlot, zaprepašćen. „Ali kako si se uopšte mogao sresti i venčati sa takvom ženom? *A još da ja to nisam znao!*“ Šarlot oseti da su ga ova otkrića užasno izmorila.

Šahin je ćutao, njegove zlatne oči behu zamućene. Konačno progovori. „Sve je ovo bilo predskazano, baš kao što se i dogodilo - i moja ženidba, i rođenje našeg sina, i prerana smrt moje žene Bazu.“

„Ko ti je to predskazao?“ pitao je Šarlot. Osećao je kako ga ponovo obuzima osećanje užasnog straha.

„Ti si to predskazao, Al-Kalime“, reče Šahin.

Ja to predskazao. Ali ja se toga uopšte ne sećam.

„Zato sam i doživeo užasno osećanje gubitka, kad sam te pre tri meseca sreo u Tasilskim planinama“, reče Šahin. „Pre petnaest godina kad si bio tek dečak, kao sad Kauri, na pragu muškosti, ti si *video* sve ovo što sam ti ja sad ispričao. Rekao si da ću dobiti sina koga moram sakriti, jer će biti potomak Gospodarice Vatre. Njega će vaspitati oni koji poseduju veliku mudrost i poznaju tajanstvene veštine - sve ono što je sadržano u priboru za šah poznatom pod imenom Monglan, tajno znanje za koje se veruje da može da stvara i razara čitave civilizacije. Kada je Al-Džabir ibn Hajan izradio taj pribor pre hiljadu godina, on ga je nazvao priborom za *Tarikat* - što znači Tajni put, prema sufitskom učenju.

„Od koga je tvoj sin primao to tajno znanje?“ pitao je Šarlot.

„Kad mu je bilo tri godine, i kad je njegova majka umrla, veliki beктаški *Pir*, Baba Šemimi postao je njegov učitelj i zaštitnik. Saznao sam da je prilikom turskog napada na Janjinu u januaru mesecu, mom sinu povereno da pomogne u spašavanju jedne važne šahovske figure koja je bila u posedu Ali-paše. Kad je Janjina osvojena, Kauri se uputio ka moru sa jednom nepoznatom saputnicom. To je poslednje što sam o njemu čuo.“

„Moraš mi ispričati sve što znaš o istorijatu tog pribora“, kazao je Šarlot. „Ispričaj mi sada - pre no što se u zoru uputimo niz padinu da pronađemo tvog sina.“

Šarlot je sedeo zagledan u vatru, gledajući kako u njoj nastaje vrelina, i pokušavajući da nađe put do središta svoga bića. Šahin je, pak, otpočeo svoju priču.

PRIČA PLAVOG ČOVEKA

Godine 773. po zapadnom kalendaru, Al-Džabir ibn Hajan naporno je radio već osam godina. Zajedno sa stotinama veštih zanatlija, izrađivao je pribor za šah *Tarikat* za prvog kalifu novog grada po imenu Bagdad, Al-Mansura. Niko nije znao da su u njemu sadržane velike tajne, osim samog Džabira. One su u sebi sadržavale osnove njegovog dela o alhemiji, prema sufitskom učenju, *Knjige o ravnoteži*, koju je bio posvetio svom pokojnom učitelju, Džaferu al-Sadiku, istinskom rodonačelniku šiitske grane islama.

Džabir je verovao da se približava kraj njegovom poslu. Stvorio je remek-delo. Ali u leto te godine, kalifa Al-Mansur bio je iznenađen neočekivanim dolaskom jednog važnog indijskog izaslanstva iz Kašmirskih planina, delegacije koja je

navodno bila poslata da uspostavi nove trgovačke veze sa tek ustoličenom Abasidskom dinastijom u Bagdadu. U stvari, ti ljudi su bili u specijalnoj misiji čiju svrhu niko nikad ne bi mogao pogoditi. Sa sobom su doneli tajnu drevne mudrosti, sakrivenu pod velom dva poklona - bila su to najnovija dostignuća tadašnje nauke. Pošto je i sam bio naučnik, Al-Džabir je pozvan na prezentaciju ovih dragocenosti. To iskustvo promeniće sve.

Prvi poklon sadržavao je indijske astronomske karte na kojima je bilo zabeleženo kretanje svih planeta tokom poslednjih deset hiljada godina - svi nebeski događaji, brižljivo zabeleženi u najstarijim indijskim pričama - vedama. Drugi poklon predstavljao je zagonetku za svakog, osim za zvaničnog dvorskog alhemičara, Al-Džabir ibn Hajana.

Bili su to 'novi brojevi' - novi - na Zapadu. Među ostalim novotarijama, ti su brojevi imali i pozicione vrednosti, dakle, umesto da dve crte, ili dva kamena, kad se postave jedno do drugog, označavaju broj 'dva', postavljeni jedno pored drugog, oni predstavljaju jedan plus deset, odnosno 'jedanaest'.

Još ingenioznija bila je brojka čija je svrha da čuva mesto. Mi je sad zovemo cifra - od Arapske reči *sifr*, što znači 'prazan' - dok je Evropljani zovu nula. Ova dva pronalaska - koja danas zovemo 'arapskim ciframa' - izazvala su pravi preokret u islamskoj nauci. Iako je trebalo da prođe još pet vekova dok nisu, preko severne Afrike stigli do Evrope, u Indiji su već postojali preko hiljadu godina.

Džabir je bio uzbuđen preko svake mere. On je odmah shvatio vezu između astronomskih karata i novih brojki za izvođenje složenih računskih radnji. A i jedno i drugo je razumeo zahvaljujući jednom drugom izumu koji je takođe potekao iz Indije i već bio prihvaćen u islamskom svetlu: igri zvanog šah.

Sada je Džabiru bilo potrebno još dve godine, ali je na kraju uspeo da ugradi ove matematičke i astronomske tajne poreklom iz Kašmira u svoj pribor za šah *Tarikat*. Sada u njemu neće biti sadržana samo sufitsko alhemijsko znanje i Tajni put, već i *avail* - 'u početku', odnosno pre-islamska nauka - drevna mudrost na kojoj počiva sve, još od najranijih vremena. Biće to, on se nadao, vodič u vremenu koji dolazi za sve one koji požele da traže Put.

Oktobra 775. samo mesec dana pošto je Džabir izložio svoje delo na Bagdadskom dvoru, umro je kalifa Al-Mansur. Njegov naslednik, kalifa Al-Mahdi, poverio je moćnoj porodici Barmakida sve važne položaje - oni su postali njegovi veziri i ministri. Poreklom iz Balka, iz svešteničke porodice obožavalaca vatre, prema zoroastranskoj veri, Barmakidi su tek nedavno bili prešli na islam.⁵² Džabir ih je ubedio da obnove *avail*, staru nauku, tako što će dovesti znalce iz Indije da prevedu stare sanskriptske tekstove na arapski.

Na vrhuncu ovog kratkotrajnog preporoda, Džabir je posvetio svih *Stotinu i dvanaest knjiga* Barmakidima. Ali, pobunile su se uleme, školovani bogoslovi i glavni savetnici u Bagdadu. Oni su zahtevali povratak osnovama vere, tražili su i da se spale sve nove knjige i uništi pribor za šah, koji je svojim prikazom životinjskih i ljudskih figura, vukao na idolopoklonstvo.

Međutim, Barmakidi su ipak shvatili važnost tog pribora i svih njegovih simbola. Oni su u njemu videli *imago mundi*, sliku sveta, prikaz njegove složenosti

---

⁵² Danas se smatra da je ova porodica, poreklom iz Persije, davala budističke sveštenike, a ne zoroastranske, kao što tvrde arapski istoričari. – *Prim. prev.*

koja kosmički nastaje od jedinstvenosti - od Jednog.

Nacrt ploče odražavao je najranije strukture koje su bile posvećene misteriji transformacije duha i materije, neba i zemlje. Među njima bili su i nacrti vedskih i persijskih oltara posvećenih vatri - čak i sam veliki Ka'ab, koji je postojao i pre islama, a sagradio ga je Abraham i njegov prvorođeni sin, Ismail.

Bojeći se da takvo moćno svedočanstvo mudrosti može biti uništeno iz sekularnih ili političkih razloga, Barmakidska porodica dogovorila se sa Džabirom da ga prokrijumčare na neko sigurnije mesto: u Barselonu koja je bila na moru, a blizu Baskijskih Pirineja. Nadali su se da će ga tamo zaštititi guverner mavarske države, Ibn al-Arabi, koji je poreklom bio sufitski Berber. To se desilo u poslednjem trenutku, jer su i sami Barmakidi uskoro bili zbačeni sa vlasti, zajedno sa Al-Džabirom.

Tri godine pošto ga je dobio, Ibn al-Arabi poslao je ovaj pribor za šah preko planina, na dvor Karla Velikog.

Na taj način, remek-delo u kome je bila objedinjena sva drevna mudrost istoka dospelo je u ruke prvog velikog vladara na Zapadu - i iz tih ruku, za proteklih hiljadu godina ono, zapravo, nikad i nije u potpunosti otišlo.

Šahin zastade i pomno osmotri Šarlota pri sve slabijoj svetlosti vatre, koja je sagorela i za sobom ostavila tamnocrveni žar. Iako je Šarlot sedeo na tlu ispravljenih leđa i ukrštenih nogu, oči su mu i dalje bile zatvorene. U pećini je bio skoro potpuni mrak; čak su i konji spavali. Ispred ulaza u pećinu pun mesec bacao je svoju bledu senku na predeo pokriven snegom.

Šarlot je otvorio oči i posmatrao svog učitelja sa velikom usredsređenošću - dobro poznatom Šahinu, jer je ona često prethodila proročkim vizijama ovog mladog čoveka - izgledalo je kao da s velikim naporom pokušava da sagleda nešto što je barem delimično sakriveno iza nekog vela.

„Sveta mudrost i ovozemaljska vlast često su u sukobu, zar ne?“ progovori Šarlot, kao da ispipava put. „Vatra je ta koja mi ne da mira. Džabir je bio rodonačelnik islamske alhemije. Vatra se mora smatrati suštinskim delom tog procesa. A ako su njegovi zaštitnici u Bagdadu, porodica Barmakida, zaista poticali od zoroastranskih sveštenika ili magova, onda nema nikakve sumnje da su oni nekad radili na održavanju večnog plamena na oltarima posvećenim vatri. Reč koja postoji skoro u svim jezicima i koja objedinjuje sve te poslove jeste kovač, šaman, kasapin, baš kao i sveštenik koji prinosi žrtvu i spaljuje darove na oltaru - sve ono što se čini pri žrtvovanju u vatri u stara vremena. Ta reč je *Mageiros*: mag, veliki majstor, 'trovrhi majstor ceremonija' u ezoteričnim obredima.“

„Oltari vatre, baš kao i indijske brojke, astronomske karte, znanja skupljena u onome što se naziva *avail* o čemu si već govorio - uključujući i igranje šaha - sve to potiče iz severne Indije, iz Kašmira. Ali, šta je to što ih povezuje?“

„Nadajmo se da će nam tvoj dar dati odgovor i na to pitanje.“

Šarlot ga je smireno posmatrao, čoveka koga je smatrao svojim jedinim ocem. „Možda sam ipak izgubio svoj dar“, reče na kraju, po prvi put istinski prihvatajući ovu pomisao, čak i u sopstvenoj glavi.

Šahin lagano zatrese glavom. „Al-Kalime, ti znaš da je tvoj dolazak bio najavljen među našim narodom. Pisano je da će jednog dana *nabi*, ili prorok, doći iz Bahr al-Azraka - azurnog mora - prorok koji će razgovarati sa duhovima i slediti *Tarikat*, mistični put do znanja. Poput tebe, on će biti *za'ar*, imaće svetlu kožu, plave oči i riđu kosu; biće rođen pod pogledom 'boginje', lika naslikanog na Tasilskoj litici, koju moj narod zove Bela kraljica. Osam hiljada godina ona je čekala - ti ćeš biti instrument njene osvete, baš kao što je predskazano. Napisano je: *Ponovo ću se dići kaofeniks iz pepela onog dana kad stene i kamenje počnu da pevaju... a pustinjski pesak roni crvene suze...* to će biti dan osvete za zemlju...

Ti znaš šta je prorečeno za tebe i šta si ti predvideo za druge“, dodao je Šahin. „Ali, postoji nešto što nijedan čovek ne može da predvidi - jedina stvar koju nijedan prorok, ma kako velik bio, ne može da vidi. To je njegova *sopstvena* sudbina.“

„To znači da ti veruješ da sam ja izgubio svoju sposobnost predviđanja zato što se možda sada radi o mojoj *sopstvenoj* sudbini.

„Ja mislim da samo jedan čovek može da podigne taj veo“, odgovorio je Šahin. „Mi ćemo ga sutra potražiti u Rifu. Zove se Mula ad-Darkavi, veliki *šaik*. Njega zovu Starac iz planine.

Sve je skriveno u svojoj suprotnosti — dobitak i gubitak, poklon u odbijanju, čast u sramoti, bogatstvo u siromaštvu, snaga u slabosti... život u smrti, pobjeda u porazu, snaga u nemoći, i tako dalje. Stoga, ako čovek želi da nađe, neka bude spreman da izgubi...

- Mula al-'Arabi ad-Darkavi, *Rasa'il*

ISPOSNICA BU-BERIH

DOLINA RIFA, MAROKO

Starac sa planine, Mula al-'Arabi ad-Darkavi veliki *šaik* sufitskog reda Šadili - ležao je na samrti. Uskoro će biti daleko izvan ovog vela iluzija. Već mesecima iščekuje smrt - zapravo, radije joj se.

Tako je bilo do ovog jutra. Sada, sve se promenilo, sve je drugačije.

To je ironija od samog Boga, mula to zna bolje no bilo ko drugi. Bio je spreman da mirno umre ovde i da se baci na grudi Alahu, kao što već dugo priželjkuje. Ali, Božja zamisao bila je drugojačija.

Zašto bi ga to iznenadilo? Mula je već dovoljno dugo sufit i dobro zna da kad je Alah u pitanju, onda moraš spremno očekivati i neočekivano.

A ono što je mula sada očekivao, bila je - poruka.

Ležao je pod tankim pokrivačem na kamenoj ploči koja mu je oduvek služila kao ležaj, ruku skrštenih na grudima i čekao. Pored tog postolja stajao je veliki bubanj presvučen kožom, sa samo jednom udaraljkom, pričvršćenom sa strane. Tražio je da mu ga donesu ovamo u slučaju da mu zatreba, a bio je siguran da hoće.

Ležao je ispružen na leđima i gledao u tavanicu u kojoj se nalazio samo jedan prozor, otvor koji je propuštao svetlost u isposnicu - *zaviju*, 'čeliju' ili 'čošak'. Ova malena građevina, okrečena u belo, na vrhu planine, koja mu je već toliko dugo

služila kao udaljeno prebivalište, poslužiće mu i kao grob, pomislio je ironično, čim se i sam pretvori u svetu relikviju.

Napolju, njegovi sledbenici su čekali. Stotine vernika klečalo je na snegu i tiho se molilo. Pa dobro, neka čekaju. Bog određuje kad će nešto da se desi, ne ja. Zašto bi Bog ostavio starca poput mene da čeka, ako ne postoji neki važan razlog.

Osim toga, zašto bi ih sve doveo ovamo? Na prvom mestu, iskušenika bektaškog reda, koji se ovamo sklonio čim je uspeo da pobjegne od trgovaca robovima. Dečak je tvrdio, mesecima, da je on jedan od zaštitnika velike tajne, zajedno sa devojkom kojoj još uvek nisu uspeli da uđu u trag. Kako je dečak tvrdio, nju su uhvatili vojnici sultana Mule Sulejmana, i zato je bilo toliko teško, ako ne i nemoguće, pronaći je. Bila je to kćerka Ali-paše Tebelenija i njoj je lično veliki bektaški *Pir* Baba Šemimi poverio tu relikviju pre skoro godinu dana - relikviju za koju je sam Mula oduvek smatrao da i ne postoji, već da je u pitanju obična legenda.

Ali ovog jutra, dok je ležao na svom budućem odru, Mula ad-Darkavi na kraju shvati da ta priča mora biti istinita.

Jer evo, odjednom, sultan Sulejman je mrtav. Njegovi dvorjani uskoro će biti rasuti na sve strane, kao lišće na vetru. Moraju naći devojkicu pre no što bude i suviše kasno.

A šta li je sa dragocenom relikvijom kojajoj beše poverena.

Šeik ad Darkavi je znao da je Alahova volja, da on, baš on i niko drugi, nađe odgovor na ova pitanja; da prikupi svu svoju unutarnju snagu, ne bi li ispunio poslednji zadatak koji je pred njega postavljen. Ne sme omanuti.

No, da bi uspeo, prvo treba da dobije znak.

Kroz otvor na tavanici, Mula ugleda oblake koji su promicali po nebu. Izgledali su kao nekakav rukopis. *Mistična božja pisaljka*, pomislio je. 'Pisaljka' je odavno bila jedna od omiljenih Mulinih sura iz svetog *Kurana* 'Jer je ona objašnjavala kako je Prorok bio odabran da je napiše. Naime, kao što milostivi i sažaljivi Alah sve zna, tako mu je bilo poznato i to da Muhamed - *mir s njim* - nije umeo da piše.

Uprkos tome, a možda baš i zbog toga, Bog je odabrao nepismenog Muhameda za vesnika svojih otkrovenja. Među njegovim prvim zapovestima Proroku nalazile su se: '*Čitaj!*' i '*Piši!*' Bog nas stalno iskušava, pomislio je Mula, tako što nam naređuje da činimo ono što nam u početku izgleda nedostižno.

Pre mnogo decenija, kada je Mula ad-Darkavi kao mlad čovek postao sledbenik sufizma i krenuo Putem, prvi put je stekao sposobnost da odvajta istinu od zablude, zno od pleve. Tada je shvatio kako se na ovom svetu može sejati u bolu i oskudici, di bi se na onom svetu ubirali plodovi radosti i izobilja. I pošto je dugi niz godina oštrio svoje sposobnosti strpljenje i sagledavanja, na kraju je otkrio tajnu.

Neki to nazivaju prividnom protivrečnošću - kao kada bi pred nama bio veo ili iluzija koju samo stvaramo: nismo u stanju da sagledamo nešto izuzetno dragoceno, mada stoji pravo pred našim očima. Sledbenici Ise od Nazareta⁵³ to su nazivali „kamenom koji neimari odbacuju“. Alhemičari su tome dali ime *prima materia* - prvobitna tvar, vrelo.

---

⁵³ Muslimansko ime za Isusa Hrista. - *Prim. prev.*

Svaki učitelj koji je našao Put govorio je isto: otkriće velike jednostavnosti, pa kao i sve što je jednostavno, istovremeno je i zapanjujuće sveobuhvatno. Pa ipak, istovremeno biva uvijeno u veliku tajnu - nije li sain Prorok rekao *'Inna lillahi la-sab'ina alfa hijabin min nurin va zulmatin'* - Bog ima sedamdeset hiljada velova sačinjenih od svetla i tame?

Veo - koprena! Da, upravo na to nalikuju ovi raštrkani oblaci - oblaci koji sad prolaze nad njegovom glavom. Zažmirio je, ne bi li boije proučio oblake. Ali u tom trenutku, baš kad su pramenasti oblaci skoro otišli van njegovog vidnog polja, oni se i razdeliše. A onda mu se učinilo da je na nebu ugledao nešto nalik na ravnostrani trougao koji se sastojao od paperjastih oblaka koji su činili piramidalno drvo sa mnogo grana.

Munjevitim prodiranjem u suštinu, mula shvati značenje ovog simbola. Iza koprene nalazi se Drvo prosvetljenja.

Iza ovog vela, razumeo je sada Mula, nalazi se prosvetljenje sadržano u *Tarikatu*, Tajnom putu koji je sakriven u priboru za šah koji je izradio Al-Džabir ibn Hajan pre više od hiljadu godina i u onoj šahovskoj figuri za kojom sada tragaju njegovi saplemenici sufiti - figurom koju je štutio Baba Šemimi.

Dečak koji ju je držao u svojim rukama, nikad je nije video, jer je ona bila uvijena u tamnu koprenu. Poveravajući se, on je otkrio *šeiku* Darkaviju da mu je bilo rečeno da se radi o najvažnijoj figuri koja može biti bitna za sve: Crnoj kraljici.

Zahvaljujući svojoj viziji, mula poverova da sad tačno zna gde je sultan Sulejman, ili neko drugi od njegovih moćnika, morao sakriti tu figuru. Baš kao i *Prima materia*, kao tajni Kamen, sakriven je na mestu dostupnom svima, ali umotan u koprenu. Kada bi sad umro, pre no što bi mogao da saopšti svoju viziju, hiljadugodišnja tajna mogla bi nestati zajedno sa njim.

Starac prikupi sve svoje snage ne bi li uspeo da skloni pokrivač, da se podigne sa svoje postelje i da se bosonog, bez ikakve pomoći uspravi na hladnom kamenom podu. Svojim slabashnim i drhtavim rukama uhvati palicu za doboš. Duboko uzdahnu i ponovo pokuša da prikupi snagu, ne bi li uspeo da do kraja izdobuje poznati ritam poruke Šadilskih sufita.

Mula je svoju dušu poverio u ruke Alahu.

A onda poče da udara u bubanj.

Kauri začu zvuk koji još od kako je otišao iz Bele Zemlje nije nikad više čuo: zvuk sufitske poruke! Ovo je moglo da znači samo jednu stvar — dešavalo se nešto veoma značajno. Taj zvuk začuše i oni koji su se bili okupili spred ćelije; jedan za drugim, podigoše glave i prestaše da se mole.

Dok je Kauri klečao u snegu sa stotinama drugih koje je ovamo dovela vest o bliskoj smrti šeika Darkavija, trudio se da razazna slabi zvuk udaraca da protumači kakva je poruka sadržana u njemu. Ali, bio je zbunjen - ovaj ritam beše sasvim drugačiji od svakog drugog koji je do tada čuo. Znao je da baš kao što svaki bubanj ima drugačiji zvuk, tako i svaki ritam prenosi drugačiji sadržaj. On se može u potpunosti rastumačiti samo ako je uho Upućeno u njemu svojstveno značenje.

Još više od ovog nerazumljivog udaranja u bubanj, zaprepasti ga mesto odakle je dopiralo: iz *Zavije*, kamene ćelije šeika Darkavija u kojoj je sveti čovek ležao na samrti. Gomilom krenu šapat pun zaprepašćenja. Niko drugi osim samog Darkavija nije mogao udarati u bubanj. Kauri se usrdno molio da to bude znak da postoji nada.

Već deset meseci, otkako je uspeo da pobegne iz ruku trgovaca robljem koji su ga držali u okovima kraj пристаништа, Kauri je uzaludno pokušavao da sazna šta se desilo sa Hajde i šahovskom figurom koju su zvali Crna kraljica. I pored svih napora koje je sam ulagao, zajedno sa ostalim sufitima iz reda Sadili, pa čak i samog šeika, nije se došlo ni do kakvog traga koji bi vodio do njih. Izgledalo je kao da je devojka, zajedno s tim ključnim instrumentom za odgonetanje Al-Džabirove tajne, nestala pod zemljom.

Dok je Kauri slušao, činilo se kao da udarci postaju sve jači i glasniji. Potom uoči komešanje na ivici gomile. Začuo se šapat, ali Kauri još nije mogao da razazna o čemu se govori.

„Dva konjanika“, reče sused stegnuta glasa u kome se mešao strah i strahopoštovanje. „Govore da su to možda anđeli. Sveti čovek dobije svetu poruku zvanu *Pen!*“

Kauri zapanjeno pogleda u čoveka, ali čovek je gledao mimo njega. Kauri je onda pogledao preko ramena u pravcu u kome se gomila razdvajala pred onima koji su dolazili.

Jedan visoki čovekjahao je na konju svetle boje, a za njim je išao još jedan. Kad Kauri ugleda bele pustinjske haljine, kosu bakarne boje koja mu je slobodno lepršala oko ramena, seti se onih zabranjenih ikona sa likom Esusa iz Nasranija⁵⁴ koje su kaluđeri čuvali u utvrđenom manastiru Svetog Pantelejmona na Ostrvu borova, mestu na kome je nekad skrivana Crna kraljica.

Ali konjanik koji je išao za njim predstavljao je još veće otkriće - on je bio umotan u *litam* indigoplave boje!

Kauri skoči na noge i pojuri zajedno sa ostalima.

Bio je to njegov otac, Sahin!

MOŠEJA AL-KARAVIJAN

FEZ, MAROKO

Večernja svetlost izgubila se na nebu, spuštala se noć. Glazirani crepovi na krovu mošeje Al-Karavijan presijavali su se na svetlosti buktinje. Prelomljeni lukovi koji su oivičavali unutarnje dvorište behu već u potpunoj tami dok je Šarlot, sam, prelazio preko ogromnog prostranstva crno-belo popločanog poda, krenuvši na *Išu*, poslednju večernju molitvu.

Otišao je što je mogao kasnije, ali ipak na vreme da uđe u mošeju sa poslednjom grupom vernika tog dana. Šahin i Kauri, koji su ranije ušli, verovatno su već obezbedili sebi neko skrovište, kao što su planirali. Šahin je smatrao da je najbolje da Šarlot stigne odvojeno, kad već bude pala noć. Mada je njegova kosa sad bila potpuno sakrivena ispod turbana i teške galabije, po danu bi i njegove oči, plave kao razlićak, bile sumnjive.

---

⁵⁴ Isus iz Nazareta. *Prim. prev.*

Kad Šarlot stiže u dvorište sa fontanom, poslednje pridošlice završavale su *avdes*, ritualno pranje pred verski obred. Pored njih, on hitro skinu obuću, vodeći računa da oči drži stalno oborene. Kad je završio sa pranjem ruku, lica i stopala, krišom gurnu obuću u torbu ispod ogrtača, tako da ih ne bi našli zaboravljene na ovom mestu, kad ostali budu otišli iz mošeje.

Sačekavši da svi uđu, gurnu velika izrezbarena vrata mošeje i zakorači u tamu i mir unutrašnjosti - šumu belih stubova koji su se pružali u svim pravcima, na stotine njih, sve dok je oko moglo da dopre. Između stubova, vernici su već ležali ničice na svojim molitvenim tepisima, okrenuti prema istoku.

Šarlot zasta pored vrata, da bi se orijentisao prema crtežu unutrašnjosti mošeje koji je dobio od šeika.

Uprkos tome što je na sebi imao odeću, i uprkos toploti koju je širilo mnoštvo svetiljki, on je i dalje osećao jezu. Podrhtavao je, jer je trebalo da uradi nešto što nije samo opasno, već i zabranjeno.

Al-Karavija nije bila samo jedna od najstarijih i najsvetijih mošeja, koju je pre skoro hiljadu godina osnovala Fatima, jedna bogata žena iz mesta po kome je mošeja dobila ime, grada Keruana u Tunisu - četvrtog svetog islamskog grada, pored Meke, Medine i Jerusalima.

Ova mošeja je bila toliko sveta, da je već sam ulazak *đaura* u nju, nevernika poput njega samog, mogao biti kažnjen smrću. Iako je njega odgojio Šahin, od koga je mnogo naučio o Šahinovoj veri, nikako se ne bi moglo preći preko toga da je njegova majka bila iskušena, a otac katolički biskup u Francuskoj.

U stvari, ideja da provedu noć među ovim svetim zidovima, kao što je šeik predložio, bila je u svakom pogledu nezamisliva. Ovde će biti zarobljeni kao ptica u kavezu, bez ikakve mogućnosti da se odatle iskradu.

Ali, šeik ad-Darkavi je tvrdio - glasom koji je trebalo da im ukaže da je on već svikao da govori jezikom anđela - da je dobio uveravanja sa najvišeg mesta da se šahovska figura nalazi u velikoj mošeji Al-Karavija i da on zna gde je sakrivena:

„Iza zavese, u drvetu. Pratite parabol⁵⁵ u 'Stihovima o svetlosti' i sigurno ćete je naći.“

Bog privodi koga hoće Svojoj Svetlosti:

Bog ljudima daje primere u parabolama:

I Bog sve zna.

Kuran, Sura XXV: 35, „*Stihovi o svetlosti*“

„'Stihovi o svetlosti' su deo čuvene sure u *Kuranu*“, objasni Kauri Šarlotu šapatom.

Skrivali su se iza teške zavese u delu mošeje u kojem su se vršili pogrebni obredi. Njih su dvojica sedeli na podu, sakriveni ovde, zajedno sa Šahinom već satima, otkako se završila molitva *Iša*, a mošeja bila zaključana, jer se spuštala noć.

Prema onome što je rekao šeik Ad-Darkavi, jedina osoba u mošeji sve do zore biće *Mavakit*, Čuvar vremena. Ali on će ostati u svojoj odaji visoko u minaretu,

---

⁵⁵ Poučna priča koju treba uzeti u prenosnom značenju. Česta u religioznim tekstovima, npr. 'Parabola o dobrom semenu' u *Svetom Pismu*. - *Prim. prev.*

služeći se složenim instrumentima - astrolabom i časovnikom sa klatnom, koje je ovoj čuvenoj mošeji poklonio francuski kralj Luj XIV - da bi precizno izračunao vreme za važan deo bogoslužjenja - *Fadžir*, prvu po redu molitvu koju je propisao Prorok, a koja treba da se održi između pojave prve svetlosti i izlaska sunca. Trebalo bi da budu bezbedni u ovom alkovnu,⁵⁶ sve dok se ne budu otključala vrata. Tada će moći da se pomešaju sa ostalim vernicima i izađu napolje.

Kauri nastavi da šapuće, iako sada nije bilo nikog u okolini ko bi mogao da ih čuje. „Stihovi o svetlosti počinju govorom o tome da ih treba razumeti kao parabolu - neku vrstu indirektno poruke koja se tiče 'Božje svetlosti'. U njoj nalazimo pet natuknica: niša, svetiljka, staklo, drvo i malo ulja. Prema mom učitelju, Baba Šemimiju, one označavaju pet tajnih koraka do prosvetljenja, ukoliko uspemo da ih rastumačimo, mada učenjaci već stotinama godina debatuju o značenju ovih stihova, a da još nisu došli do konačnog rešenja. Nisam siguran šta je šaik Darkavi mislio da će nas to dovesti ovamo do mošeje, ili nam pomoći da nađemo Crnu kraljicu...“

Kauri zastade kad je primetio kako se iznenadno promenio izraz na Šarlotovom licu, kao da ga je odjednom obuzelo neko neočekivano osećanje. Lice mu je potpuno pobeležilo; činilo se da ne može da dođe do daha u ovom zatvorenom prostoru. Bez ikakvog upozorenja, sasvim neočekivano skoči na noge i skloni u stranu tešku zavesu. Kauri brzo pogleda u oca ne bi li od njega dobio neko objašnjenje, ali Šahin je već i sam bio ustao i zgrabio Šarlota za ruku. I sam je delovao isto tako uznemireno kao i Kauri.

„O čemu se radi?“ upita Kauri krenuvši da ih vrati iza zavese pre no što ih neko pronađe.

„*Moja sudbina*, rekao si, zar ne?“ pitao je Šahina uz gorki osmeh. „Možda od početka moja vizija nije bila blokirana zbog Kaurija. Moj Bože. Kako je to moguće? Ali ja još uvek ne mogu da vidim.“

„Oče, o čemu se radi?“ ponavljao je Kauri, još uvek šapatom.

Šahin reče sinu: „To što si nam rekao prosto nije moguće. To je potpuni paradoks. Razlog zbog kojeg smo došli večeras u mošeju - šahovska figura koju si doneo iz Albanije pre jedanaest meseci - *ne može* biti Crna kraljica Al-Džabira ibn Hajajna, jer mi *imamo* Crnu kraljicu. Ona je nekada pripadala Katarini Velikoj. Dobijena je od njenog unuka Aleksandra pre više od petnaest godina - nju nam je poverio na čuvanje Šarlotov rođeni otac, Princ Talejran. Kako ju je onda istovremeno mogao imati i Ali-paša?“

„Ali“, reče Kauri, „Baba Šemimi je tvrdio da su albanski bektaši i Ali-paša čuvali tu figuru preko trideset godina! Baba je odabrao Hajde zbog toga što je njen prirodni otac, Bajron, imao neke veze sa zbivanjima oko nje. Trebalo je da je vratimo njemu da je dalje čuva.“

Šarlot reče Kauriju: „Moramo odmah pronaći tu devojkicu. Njena uloga može biti od suštinskog značaja za sve što se bude ubuduće dešavalo. Ali prvo, postoji li uopšte neki način na koji možeš odgonetnuti ovu parabolu?“

„Ja mislim da sam to već uradio“, reče Kauri. „Treba krenuti od mesta za molitve.“

---

⁵⁶ Udubljenje u zidu ili mala prostorija koja vodi u veću. - *Prim. prev.*

Beše već skoro ponoć - verovali su da je mavakit već čvrsto spavao - kada se Šahin, Šarlot i Kauri iskraše iz svog alkovna i udoše u pogrebnu prostoriju.

Velika mošeja bila je potpuno prazna. U prostoru ispod pet ogromnih kupola vladala je tišina kao na moru pod zvezdanim nebom.

Kauri je rekao da samo jedno mesto u mošeji „ima veo“, kao što je naglasio šeik, a to je udubljenje u koje je smeštena niša za molitvu, a ona je prvi korak u paraboli u „Stihovima o svetlosti“.

U toj niši nalazila se *svetiljka* koja je uvek bila upaljena, i stajala u *staklenoj* posudi koja ju je potpuno obuhvatala „kao sjajna zvezda, koju osvetljava sveto drvo“. Drvo u stihovima bilo je maslinovo drvo, koje je proizvodilo blistavo svetlo svojim nesagorivim *uljem* - čudesnim uljem, u ovom slučaju jer ga 'vatra skoro nije doticala'.

Njih trojica bešumno se provukoše između mramornih stubova i uputiše ka molitvenoj niši na drugom kraju mošeje. Kad su jednom došli dotle i provukli se iza zavese, sva trojica stadoše ispred niše i zagledaše se u svetiljku u staklenoj posudi iz koje se iskrila svetlost.

Konačno, prozbori Šarlot: „Rekao si da će sledeći korak, prema stihu iz Kurana, biti drvo, ali ja ga ovde ne vidim.“

„Moramo prvo skloniti veo.“ reče Šahin pokazujući na zavesu iza koje su upravo prošli. „Drvo mora biti na drugoj strani, u mošeji.“

Kada si povukli zastor u stranu da bi ponovo ušli u centralni prostor mošeje, ugledaše ono što pre toga nisu bili prepoznali kao ključni simbol: ispred njih, na teškom zlatnom iancu, okačenom u središnjoj kupoli velike mošeje Al-Karavija, visio je ogroman polijelej, žareći se svetlošću hiljada uljnih svetiljki, ukrašen brojnim svetlucavim staklenim zvezdama i suncima. Sa tog mesta, dok su ga gledali kako visi u središtu kupole, delovao je kao drevni crtež drveta života.

„Drvo i ulje zajedno - znak“, reče Šahin. „Možda to baš nije prosvetljenje koje Baba Šemini traži za mog sina, ali možda ćemo uspet barem toliko da se prosvetlimo da bi saznali da li se ovde krije još jedna Crna kraljica.“

Imali su sreće daje čekrk koji je podizao polijelej bio dobro nauljen, tako da su mogli da ga bešumno pokrenu. Ipak im je bilo potrebno da ulože svu svoju snagu da bi ga spustili. Međutim, i u najnižem položaju bio je toliko visok da je poslužitelj u mošeji mogao da doda ulje, ili ponovo upali svetiljke, samo pomoću bočica i svećica na dugoj dršci - što je značilo tri metra iznad poda.

Dok se sunce polagano pomeralo prema svom položaju na istoku, njih trojicu je hvatala panika. Kako da se popnu na 'drvo'. Konačno odlučiše šta da rade.

Kauri, kao najlakši među njima, skinuo je svu odeću, osim duge košulje, i sa Šarlotovom pomoći popeo se na očeva ramena. Dečak se potom popeo na teške grane polijeleja, trudeći se da ne poremeti brojne posude u kojima je gorelo ulje.

Šahin i Šarlot posmatrali su stojeći na podu kako se - vešto i bez šuma - Kauri penje drvetom, granu po granu. Kad god bi prejako pomerio svoj položaj, ogromni polijelej bi se zaljuljao i postojala je opasnost da se iz njega prospe ulje. Šarlot je zadržavao dah. Svesno se trudio da obuzda svoje bilo.

Kauri se pope na sam vrh spuštenog polijeleja - bio je na visini od približno dvadeset metara, što već beše preko polovine visine kupole. Pogledao je dole gde

su stajali i čekali Šarlot i Šahin. Zatresao je glavom da pokaže da tu nema Crne kraljice.

Ali ona mora biti tamo! Pomisli Šarlot, podrhtavajući od straha i očajanja. *Kako je moguće da nije tamo?* Prošli su kroz tolika toga. Prešli široku pustinju i visoke planine. Kauri je bio zarobljen i za dlaku se spasao. Devojka je u očajnom položaju, ma gde da se nalazila. I onda na kraju, ovakav paradoks.

Da li je i Mula ad-Darkavi izgubio sposobnost predviđanja, kao i on sam? Da li je posredi nekakva greška; je li šejk pogrešno protumačio poruku?

A onda ju je, konačno, video.

Posmatrajući džinovski polijelej ozdo, učinilo mu se da uočava nešto što nije sasvim simetrično. Pomeri se u sredinu i ponovo pogleda. Tamo, u samom središtu opazi nekakvu tamnu senku.

Šarlot podiže ruku i pokaza u tom pravcu Kauriji, koji je bio na visini. Dečak poče da se spušta - što je bilo mnogo teže i opasnije od penjanja - korak po korak, izbegavajući stotine posudica sa upaljenim uljem.

Šahin je stajao kraj Šarlota i posmatrao spust. Kad Kauri stiže do poslednje grane, okači se šakama i zaklatio prema podu. Šahin je obavio ruke oko njegovih nogu i tako ga uhvatio da ne padne. Izuzev šumnog udara sa Šahinove strane, sve se odigralo u potpunoj tišini.

Sva trojica sela su na pod i gledala uvis prema šupljem središtu polijeleja u koje je bio ubačen grumen uglja. Trebalo ga je izvadi - što je moguće pre, i ponovo podići polielej dok se opet ne oglasi mujezin i pozove vernike na jutarnju molitvu.

Šarlot pokaza rukom Šahinu, koji je stajao široko rastavljenih nogu i držao šake kao oslonac na koji je trebalo da se popne Šarlot. Ovaj se onda pope na Šahinova ramena, zasta balansirajući, a onda ispruži ruku ka središtu polijeleja. Prstima je dotakao grumen, ali nije mogao da ga izvadi. Dao je znak Kauriju, i ispružio ruku prema njemu. Kauri se pope preko njih dvojice i ponovo se okači o donju granu, tako da je dospao tačno iznad figure. Gurnuvši ruku u sredinu, potisnu grumen uglja nadole. On se pokrenu i poče da klizi prema Šarlotovoj ispruženoj ruci.

U tom trenutku prolomi se gromoglasna zvonjava, šireći se i odjekujući po toj ogromnoj dvorani. Cinilo se kao da dolazi sa visine, negde iznad ulaza. Šarlot se trže i za trenutak pomeri svoju podignutu ruku da bi povratio ravnotežu - a onda sve krenu da se tumba. Kauri je odgore pokušao da zaustavi grumen, ali nije uspeo. Šahin posrnu pod teretom, Šarlot se sruši sa njegovih ramena i otkotrljao na stranu, baš kad se teški grumen sručio kao meteor, sa visine od tri metra, na mramorni pod, srećom prekriven tepihom.

Šarlot skoči na noge, zgrabi grumen u panici, dok je glasna zvonjava i dalje odjekivala među mermernim stubovima, odbijajući se od kamenih kupola. Kauri se zaklati i skoči na zemlju, pod pljuskom vrelog ulja.

Sva trojica zajedno, krenuli su da beže...

A onda je sve prestalo. Šarlot pogleda svoja dva zapanjena saučesnika. A onda shvati šta se desilo i prsnu u smeh, uprkos opasnosti koja je još uvek lebdela nad njima.

„Dvanaest otkucaja, je li tako?“ prošaputa. „Znači, sad je ponoć. Potpuno sam zaboravio na mavakita i njegov vražji francuski časovnik!“

Posle prve jutarnje molitve Šarlot i njegovi saučesnici, pomešavši se sa vernicima, prodoše kroz kapiju dvorišta mošeje i izađoše na ulice Feza.

Uveliko je bio dan. Sunce je sijalo kao filigranska ploča kroz srebrnasti veo od izmaglice koja je počela da se razilazi. Da bi stigli do najbliže gradske kapije trebalo je da prođu kroz medinu,⁵⁷ u kojoj su prodavci povrća i mesa žurno iznosili svoju robu, dok je u vazduhu lebdeo gusti miris ružine vodice i badema, sandalovine, šafrana i ambre. Najveća i najbogatija trgovačka četvrt u Maroku, medina u Fezu predstavljala je zamršeni lavirint u kome se, znali su, lako može nestati bez traga. Ali Šarlot se nije mogao osećati sigurnim sa šahovskom figurom sakrivenom u torbi ispod svoje odeće, sve dok ne bude izašao van mračnih gradskih zidina, koje su se izdizale oko njih, preteći, kao zidovi tvrđave. Morao je izaći na otvoreno, makar toliko da povrati dah.

Štaviše, znao je da moraju pronaći dobro skrovište u kom bi, makar nakratko, sakrili šahovsku figuru, barem dok ne uđu u trag devojci u čijim rukama je možda ključ ove misterije.

U medini, nedaleko od mošeje, nalazila se čuvena Atarinska medresa, jedan od najlepših religioznih centara na svetu sa svojim rezbarenim vratima i rešetkama od kedrovine i bogato islikanim keramičkim pločicama na zidovima sa zlatnim kaligrafskim ukrasima. Mula Darkavi im je rekao da se sa krova medrese, otvorene za posetioce, pruža veličanstven pogled na čitavu medinu. To će im pomoći da smisle način kako da napuste grad.

A što je bilo još značajnije, Šarlotaje tamo nešto privlačilo. Kao da ga tamo nešto čeka - mada još uvek nije mogao da odredi šta.

Kada se sa svojim drugovima popeo na visoki parapet krova, Šarlot pogleda po medini, pokušavajući da se orijentiše. Ispod njih ležao je lavirint uskih uličica, prepunih radnji i sukova, kuća žućkaste boje sa malim baštama, fontanama i drvećem.

Ali, neposredno ispod njih - tu dole u Al-Atarinskom suku ispod zidova medrese - Šarlot uoči neobičan prizor. Prizor koji je tražio. Viziju koju je očekivao. Viziju koja je blokirala sve druge.

Kad shvati šta je to što vidi, krv mu se sledi u žilama.

Pijaca robova.

On nikad do tada još nije video pijacu robova, pa ipak je bio siguran da ne greši. Ispod njega stajale su stotine žena u ogromnom ograđenom prostoru, kao stoka u oboru, vezane lancima jedna za drugu, sa karikama oko nogu. Stajale su nepokretno, pognute glave, gledajući u zemlju, kao da ih je stid da podignu pogled do velike platforme na kojoj su trgovci izlagali svoju robu.

Među njima jedna ipak podiže glavu. Pogledala je pravo prema mestu na kojem je on stajao, skoro kao da očekuje da će ga tamo ugledati, svojim očima svilastog pogleda.

Bilo je to sitno devojče, ali takve lepote, da je čoveku ponestajao dah. Ali, to nije bilo sve. Šarlot konačno shvati *zašto* je bio izgubio pamćenje. Znao je da i po

---

⁵⁷ Središte srednjovekovnih gradova unutar zidina u Severnoj Africi. – *Prim. prev.*

cenu života, po cenu same Igre, mora pokušati da je spase.

Mora je izbaviti iz tog dna ljudskosti. Konačno je sve shvatio. Znao je ko je ona i šta treba da učini.

Iznenada, Kauri snažno zgrabi Šarlota za ruku.

„Gospode bože! Pa to je o«a!“ rekao je Šarlotu, a glas mu je podrhtavao od uzbuđenja. „Pa to je Hajde!“

„Znam“, odgovori Šarlot.

„Moramo da je spasemo!“ povika Kauri, čvrsto se držeći za Šarlota.

„Znam“, ponovi Šarlot.

Ali, dok je gledao dole pravo u njene oči i nije bio u stanju da odvрати pogled, Šarlot je postao svestan još nečega, što nikome nije mogao poveriti, sve dok i sam ne bude razumeo šta to može da znači.

Isto tako je shvatio da je Hajde bila ta koja je blokirala njegovu sposobnost da predviđa.

Posle žurnog razgovora njih trojica, skovali su plan - najjednostavniji koji su mogli da smisle na brzinu, ali i pored svega, prepun teškoća i opasnosti.

Znali su da ne postoji način da otmu devojkicu i da sa njom pobegnu kroz toliku silnu gomilu. Dogovorili su se da Šahin smesta krene i dovede konje, dok će Šarlot i Kauri, izigravajući bogatog francuskog trgovca robljem i njegovog slugu, pokušati da kupe Hajde za bilo koju cenu. Potom će se naći s njim na drugom kraju medine, na usamljenom mestu kraj severozapadne kapije, gde njihov izlazak iz grada ne bi bio upadljiv.

Dok su Šarlot i Kauri silazili prema mestu gde su se gurali kupci očekujući da prva grupa žena bude izložena za nadmetanje, Šarlot oseti kako u njemu raste napetost i sve veći strah, koji nikako nije mogao da obuzda. Pomešavši se sa gustom gomilom muškaraca, nakratko nije mogao da vidi kaveze sa robljem. No, nije ni bilo potrebno da gleda lica onih koji su tamo čekali, kao stoka na klanje. Osećao je vonj njihovog straha.

A njegov lični strah nije bio ništa manji. Počeše sa licitiranjem dece. Kako bi ih izveli iz obora na platformu u grupama od po pedesetoro, izlagali bi ih razodevene tako da svi mogu da vide, i kupci bi počeli da zagledaju kosu, oči, noseve, i zube. Potom bi im određivali početnu cenu i isticali je na čelu. Mala deca prodavana su u grupama od po deset ili dvadeset, dok je dojenčad prodavana zajedno sa majkama — da bi ih kasnije, verovatno, ponovo prodavali, čim malo odrastu.

Šarlota je obuzimao sve veći užas i gađenje. Ipak, znao je da mora ostati smiren, sve dok tačno ne bude odredio gde se Hajde nalazi. Pogledao je u Kaurija, a onda pokaza glavom u pravcu čoveka u prugastom kaftanu, koji je stajao pored njih u gunguli.

„Milostivi gospodine“, obrati se Kauri čoveku na arapskom, „moj gospodar je kupac za jednu veliku plantažu šećera u Novom Svetu. Našoj koloniji potrebne su žene, podjednako za rasplodnju robova, kao i za vlasnike plantaža koji su bez dece. Moj gospodar je došao ovamo da nabavi dobar rasplodni materijal. Ali mi nismo

upoznati sa običajima ovog kraja. Možda biste vi bili toliko ljubazni da nam objasnite kakva je procedura. Jer znate, načuli smo da će danas ovde na dražbi biti izloženo izuzetno kvalitetno crno i belo zlato.

„Dobro ste čuli“, reče čovek, očigledno zadovoljan što zna nešto što ovim strancima nije poznato. „Ova današnja roba stigla je pravo sa dvora nedavno preminulog sultana Mule Sulejmana, i to najprobranija koja se ovde može dobiti. Sasvim ste u pravu, na ovom mestu su i dražba i cene drugojačije nego na drugim pijacama robova - čak ni u Marakešu nije isto, a to je najveća pijaca robova u čitavom Maroku, na njoj se godišnje proda između pet i šest hiljada ljudi.“

„A po čemu se ova ovde razlikuje?“ upita Šarlot, čiji je bes zbog sagovornikove bezdušnosti počeo polako u njemu da budi snagu.

„U zapadnim krajevima, na primer u Marakešu“, pričao je čovek, „najviše se traže snažni, zdravi muškarci koji se brodovima šalju na plantaže kao što je vaša - dok su za izvoz na Istok najpoželjniji mladi evnusi, koji postižu i najveću cenu, jer njih obožavaju konkubine bogatih Turaka u Otomanskom carstvu. Međutim, ovde u Fezu, za dečaćića između pet i sedam godina ne može se dobiti više od dve do tri stotine dinara, mada *devojčice* tog uzrasta dostižu ponekad i dvostruku cenu. A za devojku koja je stasala za rađanje - ako je lepa i privlačna, a još uvek devica - može se tražiti, i dobiti, preko hiljadu petsto dinara, što je više od hiljadu francuskih livara. Pošto su to najodabranije devojke, kakve se ovde najviše i traže, ako imate dovoljno novca, nećete morati dugo da čekate. One se uvek prve prodaju, odmah posle dece.“

Zahvalili su se čoveku na obaveštenjima koja su dobili od njega. Šarlot, očajan zbog svega što su čuli, stavi Kauriju ruku na rame i pogura ga prema drugom kraju gomile, kako bi mogli bolje da vide platformu na kojoj se održavala dražba.

„Kako da to izvedemo?“ prošaputa Kauri Šarlotu. Bilo je sasvim jasno da više nemaju vremena da nabave toliku sumu novca, čak i kad bi imali gde da je traže.

Čim su uspeli da se izvuku iz gužve, Šarlot reče tihim glasom, „Ima jedan način.“

Kauri ga pogleda u čudu, širom otvorenih očiju. Jeste, postojao je način, znali su to obojica, na koji bi brzo mogli doći do tako velike količine novca, bez obzira na to koliko bi cenu morali za to da plate na kraju. No, ima li uopšte ikakvog izbora?

Nije više bilo vremena za razmišljanje. Kao da ga je dotakla neumoljiva ruka sudbine, Šarlot oseti da ga od užasa podilaze žmarci. Okrenu se prema platformi i trže ugledavši vitku priliku za koju je znao da je Hajde i čiju je golotinju sada skrivala jedino njena duga i gusta raspletena kosa - dok su je zajedno sa drugim okovanim devojka, sa kojima su je spajale alke na nogama i rukama - izvodili na podijum.

Dok je Kauri čuvao stražu i zaklanjao pogled ostalima, Šarlot načini pokret kao da hoće da skine svoju gornju galabiju. Pritom je jednu ruku gurnuo ispod donje haljine i izvukao Crnu kraljicu iz kožne torbice, da bi video šta radi. Izvadiвши iz korica svoj bodež, zagrebao je ugalj na površini. A onda iz mekog, čistog zlata iskopa jedan dragi kamen - bio je to smaragd veličine ptičjeg jajeta. Vratio je Crnu kraljicu, odvezao torbicu koja mu je visila oko struka i, istovremeno zbacivši haljinu, dodao torbu Kauriju.

Sa glatkim kamenom u svojoj stegnutoj šaci, Šarlot se, potpuno sam, probi kroz gomilu i stade neposredno ispod platforme sa poplašenim, nagim ženama. A kad je podigao pogled, video je samo Hajde. I ona je gledala u njega, bez straha, puna poverenja.

Oboje su znali šta treba da uradi.

Možda je Šarlot zaista izgubio svoj dar za vidovitost, ali ipak nije sumnjao u ispravnost onoga što čini.

U ovo je bio potpuno siguran: Hajde je nova Bela kraljica.

OGNJIŠTE

Svaka grčka država imala je svoj pritaneum... To je bilo ognjište na kojem je neprestano gorela vatra. Pritaneum je bio posvećen Hestiji, personifikovanoj boginji ognjišta... Još uvek nije odgovoreno na pitanje zašto je toliko pažnje posvećivano večnoj vatri?... Ta povest doseže sve do samih začetaka Ijudske civilizacije.

Džejms Džordž Grejzer, *Pritaneum*

VAŠINGTON, D. C.

APRIL, 2003.

Taksi me je dovezao do ulice M u srcu Džordžtauna,⁵⁸ baš kad su zvona na jezuitskoj crkvi na kraju mog bloka zazvonila da označe kraj nedeljne noći.

Pošto me je Rodo toliko puta zvao na mobilni i ostavio čitavu gomilu poruka, da treba da potpalim vatre, a na koje mu ja uopšte nisam odgovorila, rešila sam da ne odem kući, mada sam bila užasno umorna, i mada sam znala da će me Leda zameniti. Umesto toga, rešila sam da ipak odem do kuhinje, koja je bila samo jedan blok udaljena od moje kuće i da, po običaju, pripremim vatru za sledeću nedelju.

Ako vam kažem da sam umorna, biće to samo laka šala u odnosu na ono kako se stvarno osećam. Odlazak iz Kolorada nije se odvio baš onako kako je bilo planirano.

Kad Livingstonovi konačno otiđoše posle obeda u petak uveče, mi ostali smo bili već potpuno iscrpljeni. Lili i Vartan su još uvek bili naštelovani na londonsko vreme. Ki je rekla da je još od zore na nogama i da mora otići kući da makar nakratko zaklopi oči. Uzevši u obzir kroz kakve sam sve emotivne traume i psihičke potrese prošla od trenutka kad sam nogom kročila na vrh planine, nije čudo što mi je mozak bio toliko pretpran potencijalnim potezima i kontrapotezima, da naprosto više od figura nisam bila sposobna da vidim ploču.

Lili, pogledavši uokolo da vidi kako izgledamo, reče da je krajnje vreme da se objavi fajront. Ponovo ćemo se okupiti ujutro, rekla je, čim se budemo probudili. Tada ćemo biti u boljem stanju da poradimo na strategiji.

Prema njoj, treba krenuti na nekoliko frontova: ona lično će se baciti na istraživanje poslovnih veza Bazila Livingstona sa svetom šaha, Vartan će pokušati da iskoristi svoje kontakte u Rusiji da sazna nešto više o nejasnim okolnostima smrti Tarasa Petrosjana. Nokomis će pokušati da se obavesti o tajnim putevima kojim je moja majka mogla nestati posle svog odlaska iz brvnare kod Četiri ugla i pokušati da joj uđe u trag, dok sam ja dobila nezahvalan zadatak da stupim u kontakt s mojim neuhvatljivim stricem i saznam da li je on upućen u njen misteriozni nestanak, kao i da pitam kakav je to misteriozni 'poklon' poslao ovamo, kao što je rekao u svojoj maglovitoj poruci. Svi smo se dogovorili da je

---

⁵⁸ Najstariji deo Vašingtona, pored reke Potomak. - *Prim. prev.*

najvažniji zadatak da pronađemo majku, te ću ja u ponedjeljak telefonirati Ki da čujem da li je išta saznala.

Ki je baš tada zvala telefonom da se raspita šta se dešava sa Lilinim kolima koja su odšlepali u Denver. Tako smo saznali da će doći do promene plana.

„O ne“, uzviknu Ki gledajući me smrknuta lica dok je držala slušalicu na uhu. „Aston martin je stigao u Denver, to je u redu, međutim, sprema se oluja koja upravo kreće ovamo sa severa. Već je stigla do južnog Vajominga. Ovdje se očekuje sutra oko podne. Aerodrom 'Kortez' je već zatvoren, zajedno sa svima ostalima, i neće ga ni otvarati preko vikenda.“

Nije mi bilo prvi put da se nađem u takvom sosu, pa sam zato znala šta nam je činiti. Mada je danas tek petak, a ja sam imala povratnu kartu za nedelju, ako sutra snežna vejavica donese veću količinu snega, ja nikako neću moći da stignem do Denvera na vreme da uhvatim avion. Što je bilo još gore, zapravo nezamislivo, moglo bi se desiti da svi mi danima ostanemo ovde, zatrpani na planini, praktično sa samo jednim krevetom i nešto sušene i smrznute hrane. Da bi to izbegli, morali bismo da krenemo sa planine već sutra ujutro, u ranu zoru - nas troje, sa sve Zazom i prtljagom - dobro na pre no što vejavica stigne dovdje i da pređemo preko sedamsto pedeset kilometara kroz Stenovite planine u mojim iznajmljenim kolima, koja bih onda mogla ostaviti na aerodromu u Denveru.

Tamo gore na spratu, dala sam tetka Lili i njenoj drugarici Zazi jedini Pravi krevet koji smo imali - majčin metalni krevet, uguran u jedan od polu-izolovanih alkovna na osmougaonoj galeriji. Čvrsto su zaspale još pre no što su glavom dodirnule jastuk. Vartan mi je pomogao da izvadim futon i vreće za spavanje, a onda se ponudio da mi pomogne da pospremimo rusvaj koji je ostao od večere.

Moji gosti su sigurno već primetili da su mogućnosti smeštaja u majčinoj osmougaonoj brvnari veoma, veoma oskudne. Ali sam zaboravila da napomenem i to da u njoj ima samo jedno malo kupatilo, i to u prizemlju, ispod stepeništa, bez tuša - samo sa jednom metalnom kadom sa nogama u obliku kandži - i jednim velikim, starinskim, metalnim lavaboom. Na osnovu dugogodišnjeg iskustva, znala sam da je to i jedino mesto na kome se mogu prati sudovi.

Dok je izlazila, Ki baci pogled kroz otvorena kupatilska vrata i ugleda Vartana kako - zasukanih rukava svog kašmirskog pulovera - pere sudove i ispira ih iznad kade. A onda je krenuo da mi kroz vrata dotura jedan po jedan mokre tanjire da ih brišem.

„Žao mi je što i tebe ne možemo da uposlimo - nema prostora“, reko pokazujući rukom na skučen prostor.

„Ne poznajem ništa seksepilnije od prizora snažnog muškarca, zarobljenog kraj sudopere pune vruće, sapunjave vode“, kaza nam Ki, kezeći se.

Nasmejala sam se, a Vartan je iskrivio lice.

„Ma kako vam ovo izgledalo zabavno“, rekla je, nemojte slučajno da ostanete budni čitave noći igrajući se sa mehurićima. Sutra ujutru imate pred sobom nimalo lak put.“

A onda je nestala u noći.

„Zapravo, ovo i jeste zabavno“, rekao mi je Vartan čim je ona izašla. Sad mi je kroz vrata dodavao čaše i šolje. „Za vreme mog dečastva u Ukrajini pomagao sam ovako mojoj majci“, nastavio je. „Voleo sam da boravim u kuhinji, gde je mirisalo

na hleb, dok ga je pekla. Pomagao sam joj u svemu - mleo kafu, ljuštio grašak - nije mogla da me istera napolje. Druga deca su govorila da sam vezan za - kako se kaže - maminu kecelju? Čak sam i šah naučio da igram za kuhinjskim stolom, dok je ona kuvala.“

Moram priznati da mi nije bilo lako da zamislim ono arogantno, svirepo, starmalo dete - šahovskog velemajestora, kakvog sam se sećala, u ulozi maminog dečaka, kakvim se sad prikazivao. Još neobičnija je bila ta kulturna razlika koja mi je odmah upala u oči.

Moja majka je umela da zapali vatru, ali kad je kuvanje bilo u pitanju, jedva da je umela da zabode vrećicu za čaj u vrelu vodu. Kuhinje kojih sam se ja sećala kao dete, nisu bile nimalo prijatna mesta: gasni štednjak sa dve ringle u našem stanu na Menhetnu, sušta suprotnost ogromnim štednjacima na drvo sa velikom pećnicom i ogromnim otvorenim kaminom u vili mog strica na Long Ajlendu, gde se mogao skuvati ručak za goniče goveda - mada sam stric nikad nije kuvao, s obzirom da je živeo kao pustinjak. A što se tiče mog učenja šaha, i to bi se teško moglo opisati kao idilično.

„Tvoj život u kuhinji zvuči sasvim božanstveno za nekog ko se - poput mene - bavi kulinarstvom“, rekoh Vartanu. „Ali, ko te je naučio da igraš šah?“ „Takođe moja majka. Nabavila mi je mali pribor za šah i naučila me da igram - bio sam sasvim mali“, reče dodajući mi poslednju kašiku kroz vrata. „Bilo je to neposredno pošto mi je stradao otac.“

Kad Vartan vide moj prestravljen izraz lica, nagnu se napred i svojim šakama objumi moje, u kojima sam još uvek držala kuhinjsku krpu sa priborom zajelo.

„Izvini, molim te ja sam mislio da to svi znaju“, objasni žurno. Uzeo je pribor iz moje ruke i stavio ga na sto. „O tome je pisalo u svim novinama kad sam postao velemajestor. Ali smrt mog oca nije bila ni približno tako dramatična kao tvog.“

„A kakva je bila?“ upitah. Plakalo mi se. Malo je falilo da padnem na pod od iscrpljenosti. Nisam bila u stanju da normalno razmišljam. Otac mi je bio mrtav, majka nestala. I sad još ovo.

„Moj otac je poginuo u Afganistanu kad mi je bilo tri godine“, objasni Vartan. „Pozvali su ga u rat kad je tamo bilo najgore. Ali pošto nije dovoljno dugo služio u vojsci, majka nije dobila nikakvu penziju. Zato je na kraju tako postupila.“

Vartanove oči bile su prikovane na mene. Ponovo me uze za ruke, ali ih je sad čvrsto stegao. „Da li me slušaš, Ksi?“ reče tonom koji ranije nisam čula - tako prekim da je zvučao skoro kao naredba.

„Da vidimo“, rekoh. „Bili ste siromašni, otac ti je poginuo na frontu. Dotle sam pratila?“ A onda mi je sinulo: „Zato je neko učinio nešto?“

„Moja majka“, reče Vartan. „Trebalo joj je nekoliko godina da shvati koliko sam dobar u šahu - i koliko bih tek *mogao* biti dobar. Želela je da mi pomogne koliko god može. Jeste da mi je bilo teško da joj oprostim, ali sam i tada znao da je učinila ono što je mislila da treba, kad se udala za njega.“ „Za koga se udala?“ upitah, mada sam shvatila još pre no što sam to izustila.

Naravno. Za čoveka koji je bio menadžer turnira na kome je moj otac ubijen, čoveka koji je bio partner Bazila Livingstona u kriminalnim poslovima, čoveka kome su Siloviki zakovrnuli šiju pre dve nedelje u Londonu. Niko drugi, do očuh Vartana Azova...

„Taras Petrosjan.“

Nema nikakve potrebe da govorim o tome da smo Vartan i ja proveli dobar deo noći budni. Njegovo detinjstvo pod sovjetskom vlašću učinilo je da detinjstvo mog oca - barem koliko sam ja o njemu znala - izgleda skoro veselo.

Sušтина je bila u tome da on nije podnosio svog očuha, kojeg je stekao u devetoj godini, ali ga je ipak poštovao, da bi majci olakšao život i da bi preko njega napredovao u šahu, zahvaljujući dobrim učiteljima i trenerima. Kad je Vartan osvojio titulu vелеmajstora - tad mu je majka već bila mrtva, a Petrosjan otišao u dobrovoljan izgon iz Rusije - Vartan je prestao da održava blisku vezu s njim. Sve do ovog poslednjeg turnira, pre dve nedelje u Londonu.

Lepo - ali zašto on nije rekao ništa o ovoj vezi sa Petrosjanom kad smo maločas planirali šta da radimo? Ako je to sve ionako bilo 'u svim člancima posvećenim šahu' da li je i Lili znala za to?

I dok smo tako sedeli na mekim jastucima u svetlosti vatre koja se polako gasila, shvatila sam da sam i suviše umorna da bih se bunila, čak i da bih nešto rekla, ali još uvek i suviše uznemirena da bih se povukla na sprat i pokušala da zaspim. Vartan nasu konjak iz boce na kredencu. Dok smo srkutali, ispružio je ruku i protrljao mi vrat.

„Izvinjavam se. Mislio sam da ti to već sve znaš“, rekao mi je najmekšim mogućim glasom, dok mi je blago gnječio žile na vratu. „Ali, ako smo mi svi zaista uključeni u tu veliku Igru, kao što je rekla Lili Rad, onda mi se čini da ima i suviše mnogo koincidencije u tvom i mom životu, da bismo dozvolili sebi da ne udružimo snage.“

Počev odsumnjivih ubistava u porodici, pomislih, ali nisam ništa rekla.

„U duhu predložene saradnje“, reče Vartan sa smeškom, „želim da ti u nečemu pomognem na način u kome sam još veštiji no u igranju šaha.“

Sklonio je ruku s mog vrata, stavio mi pod bradu, i podigao mi lice prema svom. Baš kad sam htela da se pobunim, on je dodao: „To je veština kojoj me je takođe naučila majka kad sam bio sasvim mali. Verujem da će ti dobro doći, pre no što krenemo odavde sutra ujutru.“

Ustao je, otišao u predsoblje i vratio se sa mojom velikom, perjanom parkom, koju mi je bacio u krilo. A onda je krenuo prema klaviru. Poplašeno se uspravih na jastucima dok je on otvarao poklopac klavira i gurao ruku unutra. Izvadio je crtež šahovske table, na koji sam u svojoj omamljenosti potpuno zaboravila.

„Planirala si da ovo ponesesh sa sobom, zar ne?“ raspitivao se Vartan. Kad sam klimnula glavom, on nastavi, „E pa onda budi srećna što imaš dovoljno debelu jaknu da se ovo može sakriti u njoj. A hvala bogu i na tome da me je majka naučila da šijem!“

Već sam više puta bila prešla taj smarajući desetočasovni put, i sad sam, ponovo, provela čitavu subotu vozeći i boreći se s volanom protiv vetra koji nije

bio ništa sporiji od mog automobila. Bilo je utešno znati da sam u svojoj jakni imala dodatan izolacioni sloj - dve stotine godina star komad platna sa slikom šahovske table, sakriven u paperju. Nije na odmet bila ni moja odluka da u poslednjem trenutku zgrabim jastučnicu sa šahovskim figurama i tablom i gurnem je u ranac. Nikad se ne zna neće li se u njima naći još kakva poruka koju sam bila previdela.

Baš kad snežna oluja stiže do Denvera, dovezla sam Lili do ulaza u hotel „Braun Pelis“, istovarila je tamo zajedno s njenom pratnjom i prtljagom i predala vrataru ključ automobila. Pojeli smo svoj prvi obrok toga dana u restoranu „Šips Tavern“, taman pre no što se zatvorio. Dogovorili smo se da ćemo tokom nedelje ponovo stupiti u kontakt. Uspela sam čak i da malo odspavam na sofi u Lilinom apartmanu. Kasnije će se ispostaviti da je to poslednji put da sam jela i spavala u naredna dvadeset i četiri sata.

A sada je već bila ponoć i ja sam bila u Džordžtaunu. Sišla sam niz strme kamene stepenice i prešla preko drvenog mosta na kanalu čija se voda srebrnasto presijavala. Mogla sam da vidim Rodoov čuveni restoran - „Sutald“, iliti „Ognjište“ - na maloj uzvišici s druge strane, prema reci.

„Sutald“ je bilo jedinstveno mesto, čak i za grad tako velike starine kao što je bio Džordžtaun. Stara zgrada na kojoj su se videli tragovi vremena, datirala je s kraja osamnaestog veka. Bilaje jedna od najstarijih građevina u Vašingtonu, D. C. i puna neodoljivog šarma.

Otključala sam prednja vrata restorana i isključila alarm. Iako su se unutarnja svetla automatski prigušivala, nikad ih nisam pojačavala kad bih ušla u „Sutald“, čak ni ovako kasno noću. Na visokom zidu prekoputa, sa druge strane ove ogromne prostorije, nekad su se nalazila velika stajska vrata, a sada je bio ogroman prozor sa malim oknima. I dok sam se kretala među stolovima prekrivenim damastnim čaršavima, koji su u polutama delovali avetinjski, preda mnom se širio pogled na zelenkasti luk mosta Kej, osvetljenog lampama na visokim vitkim stubovima, čitavom dužinom preko reke. Na drugoj strani gusto zbijeni neboderi korporacije Roslin ogledali su se u blistavoj tamnoj vodi široke reke Potomak.

Od tog prozora pa sve do stola šefa sale pružala se, čitavom dužinom zida, polica približno moje visine na kojoj behu raspoređeni glineni čupovi sa jabukovačom iz svih krajeva Baskije. Time se dobijala neka vrsta prolaza, tako da kelneri i specijalni gosti mog šefa nisu morali da se provlače kroz šumu stolova da bi došli do svog mesta. Rodo je bio veoma ponosit na taj izum - istovremeno je moga da izloži svoju jabukovaču, ali i da kreira osećanje privatnosti i posebnog šika. Skrenula sam iza police i spustila se zavojitim kamenim stepenicama sve do kuhinje. Tu se nalazila bajkovita kamena prostorija, koju je kreirao Rodolfo Bužaron, poput tamnice u sredini tvrđave, u kojoj su skoro svako veče privilegovani gosti, ukoliko su imali na raspolaganju sve vreme ovog sveta i *beaucoup d'argent*,⁵⁹ mogli da posmatraju kroz ogromni zid od stakla kako se po unapred određenoj ceni priprema njihova večera od osam jela na visokom plamenu i užarenom ugljevlju, oko kojih trče užurbani pomoćnici i glavni kuvari, ovenčani svetskom slavom.

---

⁵⁹ Mnogo para (fr.). - *Prim. prev.*

Pored velikih kamenih peći zatekoh lezbijku Ledu kako sedi na visokoj stolici koju smo koristili za nadgledanje vatre. Izgledala je sasvim smireno i relaksirano, čitala je knjigu, i pušila svoju uobičajenu, ručno uvijenu tursku cigaru u crnoj lakovanoj muštkli i pijuckala *perno pastis*,⁶⁰ svoje omiljeno piće.

Primitila sam s odobravanjem da su se pećnice već ohladile i da ih je ona počistila kako bi bile spremne za paljenje nove vatre za sledeću nedelju, što će mi noćas uštedeti dosta truda.

Rodo je bio u pravu što se jedne stvari tiče: Leda je zaista bila labudica, otmeno stvorenje koje se držalo po strani, ali je imalo veliku snagu. No, ona je više volela da je zovu lezbijka Leda, to joj je davalo osećanje ponosa, a istovremeno držalo na distanci navalentne kljente. Razumela sam je. I ja bih se brinula zbog nezvanih ponuda, da sam imala izgled tako ubavog i pristupačnog devojčeta.

Njen dugi vrat, kao u labuda, bio je potenciran kratko podsečenom gustom, srebrnastoplavom kosom. Pri vrhu je bila kratko podšišana kao u američkih marinaca. Njena blistavobela koža, obrve iscertane u visokom luku, usne savršeno namazane grimiznocrvenim karminom, i crna lakirana muštkla, sve to udruženo doprinosilo je njenom izgledu stilizovane ilustracije u modnom žurnalu iz perioda secesije. Da i ne pominjem da se njena omiljena odeća, ukoliko je to vreme iole dopuštalo, sastojala od onoga što je i večeras imala na sebi, ovako kasno posle ponoći, sedeći kraj ugašenog ognjišta: ništa drugo osim uglancanih rolera, majice sa šljokicama i muških bokserica od satena. Leda je bila, što bi rekli Francuzi, 'onakva'.

Kad je čula kako ulazim, Leda se okrenu na stolici sa olakšanjem. Spustila sam ranac na pod, skinula perjanu jaknu, brižljivo je složila i stavila preko ranca.

„Vratila se bludna kći, hvala budi nebesima“, reče. „Ni u kom slučaju prerano. Otkako si ti otišla, 'Masa Rodolfo Legri' ponaša se kao gonič robova.“

Ledinu predstavu o Rodou kao kolonijalnom gospodaru delili su svi koji su ikada bili zaduženi da se staraju o vatri. Kao u vojsci, poslušnost bi postala vaša druga priroda.

Da bi to i dokazala, ma kako da sam bila umorna i gladna, odmah sam krenula prema gomili drva. Leda odloži cigaru i čašu, skliznu sa stolice i krenu za mnom prema zadnjem zidu, zujeći na rolerima. Obe smo izvukle po nekoliko trupaca tvrdog drveta, kako bih mogla da potpalim vatru u sva četiri velika ognjišta.

„Rodo je rekao da treba da ti pomognem, ukoliko budeš noćas stigla ovamo“, kazalaje. „Rekao je da je jako važno da se vatra već noćas potpali.“

Kao da bi mi ta otcana opomena mogla pomoći da fokusiram umorne oči ili mozak, pomislih. Da i ne pominjem krčanje creva.

„Šta još ima novo?“ pitala sam dok mi je ona pomagala da podignem dve velike cepanice i namestim ih na gvozdene držače, preko kojih ću potom ređati ostale. „Ledo, danima nisam spavala. Potpaliću vatru u svim ognjištima i sačekati da se razgori. Ako bi ti htela da nadgledaš vatru, ja bih onda otišla do kuće i malo se opružila. Vratiću se rano ujutro, obećavam, i umesiti hleb.“ Završila sam sa ređanjem cepanica u trougao iznad onih horizontalnih na držačima i ugurala zgužvanu hartiju na dno. A onda sam dodala: „Uostalom, nije toliko hitno da

---

⁶⁰ Alkoholno piće sa ukusom anisa koje se koristi kao aperitiv . -*Prim. prev.*

moramo sve pozavršavati noćas, po zamisli egzercir-majstora. Ionako je restoran zatvoren ponedjeljkom...“

„Ti nemaš pojma šta se sve ovde dešavalo“, prekide me Leda, neuobičajeno zabrinutog izgleda, dok mi je dodavala još papira. „Rodo priređuje veliki *boum* sutra uveče za gomilu velikodostojnika, ovde u podrumu. Krajnje intimno. Niko od nas nije čak ni pozvan da posluži za stolom. Rodo je rekao da ćeš jedino ti da mu pomažeš dok kuva i služi.“

Polako je počelo da mi svanjiva. Nešto ozbiljno nije kako treba. Pokušala sam da se malo opustim dok sam dodavala zgužvanog papira pod slabački plamen. Mučio me je tajming za ovaj Rodoov nenajavljeni soare. - samo nedelju dana posle majčinog 'soarea' u Koloradu, za koji je on u stvari *znao*, sudeći po njegovim silnim porukama na mom mobilnom.

„Šta ti znaš o tome?“ pitala sam Ledu. „Imaš li ikakvog pojma o tome ko bi mogli biti ti *velikodostojnici*!“

„Koliko sam čula, radi se o nekim glavešinama iz vlade. Niko nije sasvim siguran“, reče. Cučnulaje na roierima dok mi je dodavala još zgužvanog papira. „Sve su se dogovarali direktno sa Rodoom, a ne sa šefom sale. I baš mora da bude onog dana kad restoran nije čak ni otvoren. Sve u najstrožijem poverenju.“

„A otkud onda ti toliko znaš?“ upitala sam.

„Kad je čuo da si otišla, i to baš ovog vikenda, Rodo je naskroz poludeo -tada sam prvi put čula da on hoće baš tebe, i samo tebe, za sutra uveče“, objasni mi Leda. „A što se tiče *bouma*, znali smo da se sprema neka privatna večera na visokom nivou. Podrum je rezervisan na dve nedelje...“

„Dve nedelje?“ prekinuh je.

Može biti da ja prebrzo donosim zaključke, ali ovo mi deluje neobično sinhronizovano. Nisam mogla a da se ne podsetim Vartanove primedbe: *U tvom i mom životu ima i suviše koincidencije...* Bivala sam sve sigurnija da u mom životu nema nikakve koincidencije s obzirom na to šta mi se sve izdešavalo poslednjih nekoliko dana.

„Ali, zašto je Rodo baš mene izabrao za taj spektakl?“ upitah Ledu, koja je klečala pored mene i uvijala novine. „Hoću da kažem, nemam baš nikakvog iskustva u toj vrsti posla, ja sam samo kuvarski pomoćnik. Da li se nešto desilo što je moglo zavati taj iznenadni interes'za unapređenje moje karijere?“

Leda podiže glavu. Njene naredne reči potvrdile su moje najgore sumnje.

„Pa, u stvari, neki čovek je dolazio u restoran više puta ovih dana i pitao za tebe“ reče. „Možda on ima neke veze sa sutrašnjom večerom.“

„Koji čovek?“ pitala sam pokušavajući da zaustavim poznatu navalu adrenalina.

„Pa, nije ostavio ni ime ni poruku“, reče Leda ustajući i brišući ruke o bokserice. „Izgledao je veoma otmeno - visok i elegantan, sa skupim kišnim mantilom. Ali i nekako tajanstven. Nosio je zatamnjene naočare, tako da nisi mogao da mu vidiš oči.“

K'o bog! Samo mi je to falilo - misteriozan neznanac. Pokušala sam da se fokusiram na Ledu, ali oči mi se potpuno ukrstiše. Teturala sam se od nedostatka hrane, tečnosti, sna. Puna četiri dana. Do vraga sa slučajnošću, podudarnošću i

misterioznim neznancima. Idem kući. Da se strmeknem u krevet.

„Kud si krenula?“ pitala je Leda dok sam se teturala ka stepenicama koje sam jedva nazirala.

„Nastavićemo razgovor ujutro“, uspeh da izgovorim, dok sam grabila jaknu i ranac sa poda i kretala napolje. „Vatra će biti u redu, a Rodo će preživeti. Zagonetni stranac će možda ponovo doći. A mi koji ćemo umreti, pozdravljamo te.“

„Dobro, ostaću ovde“, reče Leda. „Čuvaj se.“

Popela sam se uz stepenice posrćući, izašla kroz vrata na pustu ulicu. Pogledala sam na sat: bilo je skoro dva sata posle ponoći. Nigde ni žive duše, u uskoj ciglom popločanoj ulici vladala je mrtva tišina. Beše tako mirno da se moglo čuti kako u daljini pljuska reka oko stubova na mostu Ki.

Na kraju ulice skrenuh u svoj sokak pored kanala. Preturala sam po ruksaku da pronadem ključ od ulaznih vrata koja je osvetljavala ružičasta svetlost jedine lampe na početku senovite staze što se spuštala do parka koji je nosio ime po Fransisu Skotu Kiu. Niska gvozdена ograda, koja je bila postavljena po ivici, bila je jedina zaštita da se čovek ne stropošta niz strmu liticu, visoku dvadesetak metara, u kanal čija se voda ljeskala u dubini.

Iz moje kuće na litici pružao se takav pogled na prostranu dolinu reke Potomak, da je čoveku prosto ponestajao dah. Znam ijude koji bi bili spremni da ubiju zbog takvog pogleda, i verovatno da je to poneko i učinio. Ali već dugo godina Rodo odbija da proda ovu oronulu građevinu, verovatno zbog blizine „Ognjišta“. Potpuno iscrpljena, duboko udahnuh miris reke i izvukoh ključ.

Zgrada je imala dvojа vrata, zapravo, odvojene ulaze. Vrata sa Ieve strane vodila su u prizemlje sa gvozdenim giterima i drvenim kopcima i tu je Rodo držao važne dokumente i druge papire koji su se ticali njegovog svetlucavog carstva zvanog „Ognjište“. Ja sam otključala ona druga vrata, za gornji sprat, gde su spalivali kuhinjski robovi, uvek na domak ruke, ako nešto zatreba kraj vatre.

Baš kad sam htela da zakoračim unutra, spotakoh se o nešto na stepeniku što pre nisam uočila. Beše to providna plastična vrećica sa novinama *Vašington Posta*. Nikad se u životu nisam pretplaćivala na *Post*, a u čitavom sokačetu nije bilo drugih stanovnika. Krenula sam da bacim vrećicu sa novinama u najbližu kantu za smeće, kad pod jasnom ružičastom svetlošću ulične svetiljke spazih žutu lepljivu cedulju sa rukom napisanom porukom koju je neko prikačio: „Pogledati stranu Al.“

Upalila sam svetlo i ušla u kuću. Spustivši ranac na zemlju, cimmula sam piastični omotač i izvukla novine.

Činilo se kao da mi naslovi vrište u lice iz dubine vremena i prostora. Čula sam kako mi bilo otkucava u ušima. Nisam mogla da dišem.

April, 2003:

TRUPE I TENKOVI U NAPADU NA CENTRALNI BAGDAD...

„Grad smo zauzeli u 6 časova ujutro po iračkom vremenu“ - a to znači pre nekoliko časova, jedva dovoljno da vesti stignu u novine. Onako umorna i ošamućena kao što sam bila, jedva da sam mogla da shvatim šta još piše u

novinama.

Jedino što sam čula bio je glas Lili Rad koji je dopirao negde iz zatiljka:

„Nije se tvoja majka bojala šaha kao igre, već jedne druge Igre... od koje nema opasnije... a koja je zasnovana na dragocenom priboru za šah iz Mesopotamije...“

I zašto ja to nisam odmah videla? Jesam li bila slepa?

Koji se događaj odigrao pre dve nedelje? Pre dve nedelje, kad je Taras Petrosjan umro u Londonu, pod misterioznim okolnostima. Pre dve nedelje, kada je moja majka poslala one pozivnice da dođemo na proslavu njenog rođendana?

Pre dve nedelje - u rano jutro 20. marta - američke trupe su započele invaziju na Irak. Rodno mesto Monglanskog pribora za šah. Tada je ponovo započela Igra.

DRUGI DEO

NIGREDO

Moraš... istražiti uzroke stvari i potruditi se da razumeš kako se proces rađanja i vaskrsavanja ostvaruje preko raspadanja i kako život nastaje iz gnjileži... sve nestaje i truli; a onda, pod uticajem zvezda, koji se širi preko elemenata, sve se ponovo vraća u život i ponovo postaje božanska stvar koja prebiva u najvišim predelima nebeskim.

Basilus Valentinus, *Osmi ključ*

POVRATAK

Iznenada sam shvatio da više nisam zatvorenik, ni telom, ni dušom; da nisam osuđen na smrt... Dok sam tonuo u san, dve latinske reči su mi prolazile kroz glavu, bez ikakvog očitog razloga: magna mater. Sledećeg jutra kad sam se probudio, shvatio sam njihovo značenje... U doba klasičnog Rima, kandidati za tajni kult magna mater morali su da prođu kroz krvoproliće. Ako budu preživeli, ponovo će se roditi.

Žak Beržije, Jutro čarobnjaka

Šamana jedino zanima ta smrt i uskrснуće prilikom inicijacije.

Mirče Elijade, Šamanizam

DOLINA GEJZIRA, DALEKI ISTOK

Osećao je kao da se podiže iz velike dubine i da pluta prema površini tamnog mora. Mora bez dna. Oči mu behu zatvorene, ali je mogao da oseti pomrčinu ispod sebe. Kako se podizao prema svetlu, pritisak na njegovo telo kao da se povećavao, pritisak od kojeg nije mogao da diše. Uz veliki napor privukao je ruku na grudi. Preko kože imao je nekakvu tanku tkaninu, nekakvu tanku košulju bez ikakve težine.

Zašto nije mogao da diše?

Kad bi se usredsredio na disanje, ono bi postajalo lakše, ritmičnije. Zvuk sopstvenog disanja bio je za njega nešto neobično i novo, kao da ga nikad ranije nije tako jasno čuo. Slušao je taj zvuk koji se dizao i spuštao, kao nežna kadenca.

Očiju još uvek zatvorenih, mogao je u svojoj svesti da nazre nekakav lik koji lebdi blizu njega - lik koji se činio izuzetno važan, samo kad bi mogao da ga razazna. Ali nije mogao dobro da vidi. Sve je bilo tako neodređeno i zamućeno po ivicama. Toliko se naprezao da bi što bolje video: možda je to nekakva figurina? Jeste, to je izrezbarena figura žene, koja se presijava na zlatnoj svetlosti. Sedeo je ispod baldahina sa delimično navučenim zavesama. Da li je on možda skulptor? Je li on taj koji ju je izrezao? To mu se činilo jako važnim. Kad bi samo mogao u svojoj glavi da pomeri te zavese, onda bi mogao da vidi šta ima unutra. Mogao da je vidi. Ali, svaki put kad pokuša da to zamisli, u glavi mu se tog trenu javi zaslepljujući blesak.

Uz dodatni napor, konačno uspe da otvori oči. Pokuša da usredsredi pogled na ono što ga je okruživalo. Nalazio se u nekakvom neodređenom prostoru ispunjenom čudnom svetlošću, užarenim sjajem koji je lebdeo svud oko njega. A u pozadini nazirale su se guste, tamne senke, dok se u daljini čuo neki neodređen zvuk, nalik na brzo proticanje vode.

Sada je mogao da vidi svoju ruku, koja mu je još uvek bila položena na grudi, ali toliko bleđa, kao uvela latica cveta. Delovala je potpuno nestvarno, kao da se

tamo našla sopstvenom voljom, kao da je to nečija tuđa ruka.

Gde li je on sad?

Pokuša da ustane, ali ustanovi da je i suviše slab za takav napor. Grlo mu beše suvo i hrapavo; nije mogao da guta.

Čuo je šapat u blizini, ženske glasove.

„Vode“, pokuša da kaže. Jedva mu je izlazio glas kroz ispucale usne. Ču jedan glas, „ja vas ne razumem.“

Ali on je nju razumeo.

„Katori je čas?“ pitao je na istom jeziku na kojem se ona obratila njemu, mada još uvek nije mogao da odredi kakav je to jezik. Kolikoje sati?

I mada još uvek nije mogao da razazna ni oblike, ni lica, u toj treperavoj svetlosti, nazreo je tanku žensku ruku koja se nežno spustila na njegovu, još uvek položenu na grudima. A onda je čuo jedan drugi glas, različit od onog prvog - njemu poznat glas - tik pored njegovog uha. Glas je bio tih, i blag, i umirujući, kao uspavanka.

„Sine moj“, rekla je. „Najzad si se vratio.“

GLAVNI KUVAR

A Ijudi, bilo da su divljaci ili civilizovani, moraju jesti.

Aleksandar Dima, *Veliki rečnik kulinarstva*

Ako umeš da jedeš, onda si već dosta naučio.

Baskijska izreka

Ponedeljak jutro, 10.30, aja manevrišem Rodoovim folksvagen tuaregom po kiši koja rominja, putem uz reku prema Kenvudu, severno od Distrikta i velelepne šefove vile, *Euskal Herria* - Baskijska zemlja.

Bila sam imenovana za šofera koji garantuje da će sve nekuvane namirnice stići u stanju nedirnete svežine. Obavljala sam jednu po jednu komandu ostavljenu od strane Rodoa na kućnom telefonu; već sam podigla rakove i školjke na ledu od čuvenog dobavljača iz Džordžtauna, kao i sveže povrće sa Istočne pijace na Kapitol hilu. Njih će oprati, oljuštiti, otrebiti, iseckati, istrugati, ili iscediti pod Rodoovim nadzorom njegovog četa kuvarskih robova nižeg ranga, kako bi sve bilo spremno za večerašnju večeru 'u strogoj diskreciji' u „Sutaldu“.

I pored toga što sam uspela malo da odpavam, a Leda mi na noge donela sveže skuvanu kafu, nervi su mi i dalje bili toliko napeti, da sam morala da se naprežem do krajnjih granica, ne bih li stigla nazad u jednom komadu.

Dok sam vozila klizavim, zavojitim putem, a brisači se šumno borili s kišom, zahvatila sam nekoliko ogrozda iz drvene korpice sa susednog sedišta. Strpala sam ih u usta i zalila Ledinom preslatkom kafom. Prva sveža hrana posle nekoliko dana. Shvatila sam takođe da je ovo i prvi put posle četiri dana da sam uopšte u prilici da budem sama i da u miru gospodnjem porazmislim o svemu, a bogami, bilo je dosta toga za razmišljanje.

Jedna od stvari o kojoj nisam nikako mogla da prestanem da mislim bila je ona za šta bi Ki rekla: od kiselog grožđa trnu zubi. Znala sam da u ovoj kiselici ima previše koincidencije i međusobno suprotstavljenih, a moguće i po život opasnih sastojaka. Pored toga, svako bi hteo onom drugom da podmetne taj napitak.

Na primer, ako su se i Livingstonovi i tetka Lili poznavali sa Tarasom Petrosjanom, organizatorom šahovskog turnira u kojem je ubijen moj otac, zašto onda niko za večerom - uključujući i Vartana Azova - nije blagoizvoleo pomenuti tu pojedinost, za koju su sigurno svi morali znati: da je isti taj čova, kojeg su nedavno ostavili mrtvog u Londonu, bio Vartanov očuh?

Opet, ako su svi oni koji su u Igru bili uključeni u prošlosti, bili izloženi opasnosti, pa čak i stradali - uključujući Lilinu porodicu, a i moju - zašto je ona onda bez uvijanja govorila o Igru pred Vartanom i Nokomis Ki? Da li možda Lili smatra da su i oni igrači? A kako stoje stvari sa Livingstonovima i Galenom

Marčom, koji su takođe bili pozvani na majčinu rođendansku večeru? U kojoj meri su oni opasni?

No, bez obzira ko bi mogli biti igrači, ili o kakvoj se igri radi, shvatila sam da ima nekoliko figura koje sad držim u *svojoj* ruci. U šahu se ovo naziva 'materijalnom prednošću'.

Kao prvo, koliko ja znam, ja sam jedina osoba, pored mog pokojnog oca, koja je otkrila da možda ne postoji jedna, već dve Crne kraljice. A kao drugo, pored tajanstvene osobe koja mi je ostavila *Vašington Post* na vratima u dva sata posle ponoći, ja sam takođe jedina osoba koja je povezala taj draguljima ukrašen pribor za šah, izrađen u Bagdadu pre dvanaest vekova, sa događajima koji se upravo sada tamo odvijaju - odnosno, dovela ih u vezu sa ovom drugom opasnom Igram.

Što se pak tiče Igre, potpuno sam uverena u jednu stvar: Lili je pogrešila tamo u Koloradu kad je rekla da nam je potreban master plan. Po meni, i suviše je rano da već sad razrađujemo strategiju - još uvek smo u fazi početnih poteza - odbrane - kao što je Lili i sama rekla.

U svakoj šahovskoj igri, potreban vam je širokougaoni pogled na tablu - široki pregled, dalekosežna strategija - jer kako igra napreduje, brzo se menja konfiguracija. Da biste održali ravnotežu i bili u stanju da se dočekate na noge, ne smete nikad dopustiti da vam dugoročna perspektiva odvuče pažnju sa neposredne opasnosti koja uvek vreba iz blizine, oni bliski susreti na nikad mirnom moru, dok vas opasni potezi, bilo da se radi o odbrambenim, ili napadačkim kontrapotezima, zapljuskuju sa svih strana. Tu je već potrebna taktika.

Taj deo igre najbolje sam poznavala. Njega sam najviše i volela: deo kada je sve još uvek moguće, kada se elementi poput iznenađenja ili rizika još uvek isplate.

I dok sam u širokom luku prošla tuaregom kroz kamenu kapiju Kenvuda, znala sam tačno gde bi vrsta opasnosti mogla biti najbliža u ovom trenutku i gde će takvi taktički manevri moći zgodno da posluže: na razdajnici manjoj od stotinu metara, tamo na brdu, u vili Euskal Herria.

Bila sam potpuno zaboravila, sve dok nisam ušla u Kenvud, da se ove nedelje održava Festival trešnjevog cveta, i da će, kao i svake godine na stotine hiljada turista nagnuti da fotografišu bazen u Nešnel Molu, u čijoj se vodi, kao u ogledalu, vide stabla japanske trešnje.

No, malo poznata trešnjeva stabla u Kenvudu bila su, izgleda, interesantna samo Japancima. Na stotine turista iz Japana već je stiglo ovamo, kretali su se nalik na duhove ispod tamnih kišobrana duž krivudavog potoka obraslog u šaš. A ja sam vozila uzbrdo pored njih, kroz čudnovatu katedralu od crnih trešnjevih grana, toliko starih i kvrgavih, kao da su tu već stotinu godina.

Na vrhu brda, kad sam spustila staklo na prozoru da bih na Rodoovoj privatnoj kapiji ukucala kod za interfon, magla se uvukla u kola kao vlažan dim. Bila je toliko prožeta mirisom trešnjevog cveta da mi se zavrtelo u glavi.

Kroz maglu, iza visoke gvozdene kapije, videle su se Rodoove ljubljene *ksapatae*, baskijske voćke koje su donosile krupne crne trešnje svakog juna, o Ivandanu. A skrivena u izmaglici, lebdeći iznad mora stabala posutih penušavim

cvetom ljubičaste boje, dičila se vila Euskal Herria, sa svojim krovom od mediteranskog crepa i ogromnim terasama. Kapci na prozorima behu obojeni intenzivnom crvenom bojom bičje krvi, zidovi ružičasti kao flamingosi i obrasli u purpurnu bugenviliju, sve u svemu, nalik na neku fovističku sliku. Zaista, vila Euskal Herria izgledala je oduvek čudno i nestvarno - naročito ovde, tako blizu Vašingtona, kao da je preneti iz Bijarica i pravo iz neba spuštena na ovo mesto.

Kad se kapija otvori, odvezoh se kružnim prilazom do zadnje strane kuće, gde se nalazila ogromna kuhinja sa čitavim nizom francuskih prozora. Po vedrom danu, sa ogromne popločane terase mogli ste videti čitavu dolinu. Tamo me je čekao Rodoov *concierge*⁶¹ srebrnastosede kose, Eremon, sa svojim osobljem koje je trebalo da istovari kola. Bilo ih je šestorica, svi mišićavi momci obučeni u crno, sa maramama oko vrata i *txapelima*, tamnim beretkama na glavama: baskijska brigada. Dok mi je Eremon pomagao da izađem iz tuarega, oni se bez reči dadoše na posao da istovare kutije sa svežim proizvodima sa pijace, jajima i zaleđenim plodovima mora.

Uvek mi je bilo zanimljivo to što je Rodo - koji je odrastao kao divlja koza na Pirinejskim liticama, na čijem se porodičnom grbu nalazilo stablo, ovca, i nekoliko prasadi, koji je zarađivao novac kraj ognjišta i sam pravio đubrivo za svoj vrt - danas negovao stil koji je uključivao nekoliko vila, armiju posluge i domara sa punim radnim vremenom.

Odgovor je bio jednostavan: oni su svi bili Baskijci, dakle nisu bili nameštenici, već braća.

Po njemu, svi Baskijci su braća, bez obzira kojim jezikom govore - francuskim, španskim, ili baskijskim. I bez obzira na to iz koje su baskijske pokrajine, od kojih je jedna bila u Španiji, a preostale tri u Francuskoj, svi su oni smatrali date pokrajine čine jednu zemlju- Baskiju.

A da bi toj činjenici dali veću težinu, iznad francuskih prozora stajala je njegova omiljena baskijska maksima, utisnuta u ručno oslikane pločice na zidu:

EUSKERA MATHEMATICS

$$4 + 3 = 1$$

Eremon i ja ušli smo u ogromnu kuhinju kroz francuski prozor, a brigada krenu da efikasno istovara stvari iz kola i unosi ih u kuhinju.

Zatekosmo Rodoa, okrenutog leđima, krupnog mišićavog tela nagnutog iznad peći, kako nešto meša velikom drvenom varjačom. Rodoova duga crna kosa, obično očešljana tako da pada preko okovratnika kao konjska griva, danas je bila prikupljena u konjski rep - sa uobičajenom crvenom beretkom, umesto visoke kuvarske kape, da mu kosa ne bi upadala u hranu. Kao i uvek, bio je obučen u belo - široke pantalone, bela košulja bez okovratnika i espadrile, vezane dugim trakama oko članaka - kostim koji je u svečanim prilikama dopunjavao još jarkocrvenom maramom za vrat i ešarpom oko pojasa. Ovog jutra imao je na sebi veliku kasapsku kecelju.

Rodo se nije ni okrenuo kad smo ušli. Lomio je na komadiće veliku tablu gorke

---

⁶¹ Domar (fr.). - *Prim. prev.*

čokolade spuštao ih u posudu zaronjenu u vodu i nastavljao da meša. Pretpostavila sam da ćemo večeras imati priliku da probamo čuveni specijalitet *Teksel Euskadi: Beret Basque*, njegovu varijantu kolača filovanog tečnom crnom čokoladom i višnjama iz rakije. Već mi je krenula voda na usta.

Ne dižući pogled sa štednjaka, Rodo promrmlja, „Tako dakle! Vratila se *neskato geldo*, pošto je čitave noći igrala *hotu* sa svojim princom.“ Znači, opet me je nazivao svojom dragom Pepeljubicom. „*Quel surprise!*“⁶² Evo je ponovo u kuhinji, da džara vatru! Ha!“

„Pa, nisam baš igrala *hotu*, ako baš želiš da znaš“, potrudila sam se da ga razuverim. Hota je bila jedna od onih vatrenih baskijskih igara koje je Rodo toliko voleo - u kojoj svi poskakuju sa rukama na kukovima, čas u vis, čas na stranu. „Malo je falilo da završim u smetovima usred nedođije.

Vozila sam po mećavi, samo da bih stigla ovamo na vreme da ti pomognem oko tvoje nenajavljene terevenke večeras. Mogla sam stradati! Ti bi trebalo da budeš *zahvalan* meni!“

Pušila sam se od besa, ali sam se trudila da to radim metodično. Znala sam iz iskustva da je jedini način da se čovek izbori sa Rodoom, isti onaj kao sa vatrom: plamen se gasi plamenom. Ko prvi baci upaljenu šibicu u vrelo ulje, izađe kao pobjednik.

Mada, biće da ovog puta to neće ići baš tako lako.

Rodo je ispustio varjaču u čokoladu i okrenuo se prema Ermonu i meni. Njegove guste crne obrve bile su navučene kao oblak koji donosi oluju, dok je ludački mlatio rukama po vazduhu.

„Tako dakle, *apo* veruje da je *su*, meh da je vatra!“ vrištao je Rodo. Nisam mogla da razumem kog vruga ja to trpim. „Samo te molim da nikad ne zaboraviš ko ti je dao posao! Isto tako, ne zaboravi da sam te ja spasao od...“ „Hoćeš reći od CIA“, dovrših rečenicu umesto njega. „A možda *ti* zaslužuješ posao u onoj drugoj CIA - Centralnoj obaveštajnoj agenciji? Kako bi inače uopšte mogao pogoditi da sam otišla odavde da bih prisustvovala jednoj proslavi? I možda mi možeš objasniti zašto sam morala da jurim nazad kao bez duše?“

Ovo izbaci Rodoa iz sedla, ali samo na časak. Brzo se povrati i uz neopisivo gundanje zbacit beretku s glave pravo na pod - to mu je bila omiljena tehnika kad nije znao šta da odgovori - što se nije dešavalo baš tako često.

Sve ovo propratio je čitavom tiradom na baskijskom jeziku, od koje sam mogla da razumem tek pokoju reč. Ona je bila namenjena otmenom, kućepazitelju srebrnastosedu kose, Eremonu, koji je stajao pored mene i nije izustio ni reči otkako smo ušli.

Eremon je ćutke klimao glavom, potom je prišao štednjaku, ugasio plin i izvadio drvenu varjaču koju je Rodo zaboravio u šerpi sa čokoladom. Sos je izgledao grozno. Pošto je pažljivo stavio varjaču na specijalni držač, kućepazitelj otide do vrata koja su vodila napolje. Tamo se okrenu, kao da je očekivao da ću i ja krenuti za njim.

„Moraću odmah da vas vratim zbog *geldu*“, rekao je, misleći na žar, koji je očito trebalo da priprelim za kuvanje večere. „A potom, kad ljudi budu završili sa

---

⁶² Kakvo iznenađenje (fr.) – *Prim. prev.*

obradom hrane, gospodin Bužaron kaže da će se i on vratiti kolima i doneti sve što treba, tako da ćete vi moći da mu pomazete dok bude posluživao večeru.“

„Ali zašto ja?“ pitala sam i okrenula se šefu da mi objasni. „Ko su za ime sveta te *glavešine* zbog kojih je sve ovo toliko tajanstveno. Zašto niko drugi ne sme ni da ih vidi, osim tebe i mene?“

„Ma kakva tajanstvenost“, izbegao je da mi odgovori. „Kasniš na posao. Eremon će ti objasniti sve što treba da znaš dok se budete vozili.“ Na to se on izgubi iz kuhinje u vidu lastinog repa, zatvorivši za sobom vrata.

Tako se završila moja audijencija kod velikog majstora. Šta mi je drugo preostalo, već da krenem preko terase za dostojanstvenim kućepaziteljem, sednem pored njega u kola i krenem na put.

Možda je u pitanju bila samo moja bujna mašta, ili moje nedovoljno poznavanje baskijskog jezika, tek bila sam prilično sigurna da sam uhvatila nekoliko reči u Rodoovoj nedavnoj pridici od kojih mi, ukoliko sam bila u pravu, neće biti nimalo lakše pri duši. Ali, nimalo.

Prva reč je bila *arisku*, nju je Rodo stalno koristio pored štednjaka. Značila je 'opasnost'. Ista ta reč, napisana na ruskom na komadiću kartona, još uvek mi je bila u džepu. A druga reč na baskijskom jeziku, koju je upotrebio odmah posle prve, glasila je *zortzi* i bila je još gora od one prve - mada nije značila 'čuvaj se vatre'.

Na jeziku Euskera, *zortzi* znači 'osam'.

Dok je Eremon manevrisao tuaregom duž River rouda preina Džordžtaunu, ni za trenutak nije odvajao oči od puta, niti je dizao ruke sa volana. Pritom je pokazivao vozačku veštinu koja nije svojstvena stanovnicima grada - vozio je kao neko ko je čitavog svog života savladivao oštre krivine na planinskim putevima - što je verovatno i bio slučaj. Ali ta njegova fiksirana pažnja nije mogla da me spreči da učinim ono za šta sam znala da je neophodno: da pokušam, dok se vozimo, da od njega izvučem informacije o 'svemu što bi trebalo da znam' - kako je to lepo obećao Rodo.

Eremona sam poznavala otkako sam se zaposlila kod gospodina Rodolfa Bužarona. I mada sam znala mnogo manje o *konsilijerima* nego o *kumu*, jedno sam odmah shvatila: može Eremon, koliko god hoće, da izigrava sedokosu otmenost glavnog *factotuma*⁶³ na Rodoovom gospodskom imanju, mimo svog zvaničnog posla, Eremon je bio prevejan Baskijac sa svim što to podrazumeva. Drugim rečima, imao je sasvim neobičan smisao za humor, oštro oko kad je u pitanju ženski rod, a posebno Leda, i sasvim neobjašnjivu naklonost za sagardao - apsolutno odvratno baskijsko piće od kiselih jabuka, koje čak ni Španci ne podnose.

Leda je govorila da je sagardao 'podseća na kozju pišačku,' mada meni nije bilo baš sasvim jasno otkud joj ta kulinarska asocijacija. Pa ipak, nas dve smo

---

⁶³ Osoba odgovorna za sve (lat.). - *Prim. prev.*

nekako uspele da zavolimo to piće iz jednog očiglednog razloga: ispijanje krigli fermentisanog soka od jabuka u Eremonovom društvu bio je jedini način da iskamčimo obaveštenja o našem zajedničkom šefu, koga je Leda volela da naziva 'Maestro od Menija'.

Pošto je trebalo da provedem pola sata sama sa Eremonom u kolima, pomisliila sam da bi bilo dobro da - kao što bi rekla Ki - kujem gvožđe dok je vruće.

Možete zamisliti koliko sam se iznenadila što je on krenuo da probija led - i to na sasvim neobičan način.

„Želim da znaš da E. B. nije ljut na tebe“, pokušao je Eremon da me umiri. On je Rodoa uvek zvao E. B., što je bila skraćunica za Eredolf Bužaron, baskijski štos koji nam je objasnio kad smo se jednom Leda i ja sa njim do besvesti nalivali sagardaom. Izgleda da u Baskijskom nema reči koje počinju sa R: otuda je njegovo ime Eremon - dok na španskom ono glasi Ramon, i Rejmon - na francuskom, dočim Rodolfo zvuči skoro italijanski. Ako nastavimo sa ovakvim lingvističkim transformacijama, Rodo bi mogao ispasti neka vrsta baskijskog bastarda.⁶⁴

Već sama činjenica da je on mogao da se ovako šali na račun vulkanskog tiranina kakav je bio Rodo, ukazivala je da je njihov odnos bio bliži od onog koji se očekuje između gospodara i njegovog sluga. Cinilo mi se da je Eremon mogao biti jedini koji nešto zna o tome šta to Rodo večeras priređuje.

„Pa dobro, ako nije *Ijut* na mene“, pitala sam, „što mu je zagorela čokolada, čemu ono bacanje beretke na pod, tirada na baskijskom, lupanje vratima, i ekspresno izbacivanje moje *petite*⁶⁵ malenkosti?“

Eremon slegnu ramenima i zagonetno se nasmeši. I za sve to vreme oči su mu bile prikovane za put, kao čičak trakom.

„E. B. prosto ne zna šta da radi s tobom.“ A onda doda sa žarom: „Ti si drugačija od ostalih. On nema iskustva sa ženama. Barem ne na poslovnom planu.“ „Pa i Leda je drugačija“, rekla sam, suprotstavljajući sebi njegovu omiljenu prvu violinu. „Ona sama spravlja i služi koktele. Dirinči kao pas. Donosi čitavo bogatstvo restoranu 'Sutald'. Rodo joj mora makar to priznati.“

„Ah, Labudica! Ona je nenadmašna“, uzviknu Eremon, na čas skrenuvši pogled. A onda se nasmeja. „On mi stalno govori da na tom grmu nema ptica za mene.“

„Ja mislim da se kaže 'u tom grmu leži zec' a ne 'ptica'.

Eremon pritisnu kočnicu svom snagom. Stigli smo do semafora na raskrsnici sa Avenijom Viskonsin. Okrenu se i pogleda me.

„Otkud zec na grmu?“ upita me s razlogom. Za razliku od moje prijateljice Ki, ja baš nisam bila vična sa narodskim izrazima.

„Pa, možda bismo mogli da kažemo da u tom grmu nema labudova“, odgovorih pomirljivo.

„A ko je još video labuda u grmlju?“ upita Eremon. „Labudovi se nalaze u jezeru, Naročito kada se radi o labudici u koju je čovek zaljubljen. A ja sam

---

⁶⁴ Igra reči, premareči francuskog porekla, usvojenoj i u srpskom jeziku - *vanbračno dete; melez, križanac*. - *Prim. prev.*

⁶⁵ Mali (fr.) - *Prim. prev.*

stvarno zaljubljen, veruj mi.“

O ne, ovaj razgovor je sasvim skrenuo u drugom pravcu od onog kojim sam želela da krenemo.

„Sve mi se čini, kad je ljudska priroda u pitanju, Rodo bi ovog puta mogao biti u pravu“, odgovorih Eremonu. „Mislim da ova labudica pretpostavlja žensko društvo muškom.“

„Gluposti. To je samo - kako se to kaže - jedna prolazna faza. Kao oni točkići koje nosi na nogama. To će nju da prođe - ta želja za uspehom, potreba da bude jača od muškaraca. Ne mora ona da se baš pred svakim dokazuje“, tvrdio je on.

Da, da, pomislila sam, dobro staro otrcano uverenje da je to zato što još nije upoznala pravog muškarca.

Nema veze na šta se Eremon pali, važno je da sam ga navela da priča. Kada se promenilo svetlo, poče da obraća malo više pažnje na mene, nego na vožnju. Znala sam da je ovo možda poslednja prilika da saznam šta se u stvari odigrava u pozadini, s obzirom da nam je ostalo još samo desetak kilometara puta.

„Govoreći o dokazivanju“, rekoh što je moguće neodređenije, pitam se zašto gospodin Bužaron nije odredio Ledu, ili nekog drugog, da posluži večeras. Konačno, ako su ti gosti toliko važni, zar ne bi trebalo da se *pokaželi*? Da bude siguran da će sve da radi kao švajcarski sat? Dobro znamo koliki je on perfekcionista. Teško da ćemo on i ja moći sami da zamenimo celokupno osoblje restorana i da istovremeno stignemo na sve strane. Ako je suditi po onoj silnoj hrani koju sam upravo došlepala u Kenvud, mora biti da očekuje gomilu gostiju.

Ispipavala sam nasumično - sve dok nisam primetila da smo prošli pored Džordžtaunske biblioteke sa leve strane. Samo što nismo stigli do „Sutalda“. Rešila sam di pojačam doživljaj, kad se, na sreću, ispostavilo da to neće biti potrebno.

Eremon na narednom račvanju skrenu u bočnu ulicu, kako bi izbegao vozila koja dolaze iz Avenije Viskonsin. Zaustavio se na sledećem znaku za stop i okrenuo prema meni.

„Ne, mislim da ih neće biti više od desetoro“, reče mi. „Rečeno mi je da je sve unapred naručeno, da E. B. ima da ispuni sve njihove zapovesti — naložili su mu da sve bude na najvišem kulinarskom nivou, sa silnim specijalitetima. Zato smo morali toliko stvari da pripremimo unapred u Euskal Herriji, pod ličnim nadzorom E. B. Zato je on bio toliko uznemiren da li ćeš ti stići na vreme i da li će vatra biti podložena kako treba - kako bismo na vreme mogli da krenemo sa *mešuijem*.“

„*Mešuijem*“, ponovih, zapanjena.

Treba najmanje dvanaest sati da bi se ispekao mešui - jare ili jagnje na ražnju, filovano raznim travama i prelivano sopstvenim sokovima za sve vreme pečenja - izuzetno cenjeno jelo u svim arapskim zemljama. To se može ispeći samo na velikom, centralnom ognjištu u „Sutaldu“. Rodo je morao pozvati čitavu četvu koja će od rane zore dodavati drva na vatru da bi ugljevlje bilo kako treba za večerašnju gozbu.

„Pa dobro, ko su *ti* misteriozni gosti?“ ponovo upitah.

„Sudeći po meniju, verujem da se radi o visokim političarima iz zemalja Srednjeg istoka“, odgovori mi. „Osim toga, priča se o neviđenim merama

bezbednosti. Ali, ne bih umeo da kažem zašto si baš ti, među svim osobljem, određena da radiš večeras. Jedino što nam je E. B. rekao jeste da je sve to unapred naređeno.“

„Naređeno?“ ponovih, sa nelagodom. „Ko je to naredio? I o kakvim se merama predostrožnosti radi?“

Trudila sam se da delujem smireno, ali mi je srce lupalo kao metalni bubanj. Bilo je to malo mnogo! Opasne šahovske igre, sa misterioznim potezima, ubistva *a la Russe*⁶⁶ i nestanak članova porodice, tajanstveni srednjoistočni dostojanstvenici i invazija na Bagdad. Pri tom sam jedva sastavila osam časova sna u poslednjih četrdeset osam sati.

„Nisam baš siguran“, progovori Eremon. „E. B. je jedini učestvovao u dogovoru. No, pošto se radi o merama bezbednosti koje su daleko iznad ubičajenih, rekao bih da je ova večera naručena direktno iz Bele kuće.“

Naredba direktno iz Bele kuće? Neće valjda biti da je baš tako? To je zaista već prevršilo svaku meru. U koje će li me 'probleme' još uvaliti moj ionako problematični šef? Da ideja sama po sebi nije bila toliko apsurdna, možda bih stvarno eksplodirala.

Ali, kao što bi Ki rekla, 'ko ne podnosi vrućinu, neka ne stoji za šporetom'.

Pade mi na pamet da upravo ja treba da stanem za ognjište koje sam sama potpalila, tek desetak časova ranije. Uprkos magli i sitnoj kiši, ipak zapazih, dok sam silazila niz stepenice, da su izvršene određene izmene otkako sam bila ovde, jutros rano.

Niska betonska barijera pregrađivala je pešački most preko kanala, a pored njega je postavljen drveni kiosk, veličine poljskog klozeta. Dok sam priizila, iz njega iskočiše dva muškarca. Imali su na sebi tamno odelo i kaput, i sasvim neočekivano, s obzirom na sumorno vreme, još tamnije naočari za sunce.

„Molim vas, recite kojim poslom dolazite“, upita me prvi, neutralnim, zvaničnim glasom.

„Molim?“ upitah, uspaničeno.

Eremon je govorio o merama bezbednosti. Ipak, ova iznenadna barijera, koja je izrasla poput pečurke na usamljenom mestu, izgledala je sasvim bizarno. Postajala sam sve nervoznija i nervoznija.

„Osim toga, treba da navedete svoje ime, dan rođenja a trebaće nam i vaša lična karta, ili neki drugi dokument sa slikom“, rekao je onaj drugi, istim takvim monotonim glasom, ispruživši okrenuti dlan prema meni.

„Krenula sam na posao; ja sam kuvarica u 'Sutaldu'“, objasnila sam pokazavši rukom prema kamenim zgradama sa druge strane mostića. Pokušala sam da delujem spremna na saradnju dok sam kopala po svojoj torbici. Međutim, odjednom se setih da je ovo usamljen i nepristupačan kraj, staza pored kanala obrasla žbunjem. Već se desilo da su žene stradale ovde, jedna je čak ubijena dok je džogirala usred bela dana. I da li se ikad desilo da je iko prijavio da je čuo kako

---

⁶⁶ Na ruski način (fr.). - *Prim. prev.*

neka od njih vrišti?

„A otkud ja znam ko ste vi?“ upitah. Pomalo sam se derala, više da bih sebe ohrabrila, nego što sam zvala u pomoć, koja očito niotkud i nije mogla doći.

Broj jedan zavuče ruku u džep na grudima i munjevito izvadi svoju legitimaciju i poturi mi je pod nos. Blagi bože, tajna policija! Biće da je Eremon bio u pravu. Ko god da je naručio ovaj *boum* mora biti na jako visokom položaju, ako je u stanju da obezbedi najviši nivo državnih mera bezbednosti, uključujući i betonsku barijeru, samo da bi mogao da proveri ko prolazi ovuda.

Za sada, samo sam se pušila od besa - ne znam kako nisu videli da mi dim izlazi iz ušiju. A čim se Rodo blagoizvoli pojaviti, ubiću ga, majke mi, zato što me nije upozorio da me na putu do restorana čeka Čekpoint Čarli⁶⁷ i to posle svega što sam proživela u poslednjih četrdeset osam sati, samo da bih stigla ovamo.

Konačno sam iskopala vozačku dozvolu, pa je poturih njima pod nos. Ti meni pokažeš tvoj, a ja tebi moju. Broj jedan se vrati u kiosk da proveri da li se moje ime nalazi na spisku. Stojeći na vratima, klimnu glavom broju dva, a ovaj me prevede preko betonske prepreke, potom poskoči da bi mogao da krene za mnom, sprovede me preko kanala, a na kraju me prepusti samoj sebi, tek na drugom kraju mostića.

Kad sam ušla u „Sutald“, očekivao me je novi šok. Po trpezariji na spratu takođe su se šetkali komandosi - otprilike pola tuceta - i svi su šaputali u svoje mikrofone. Nekolicina njih zavirivala je ispod stolova prekrivenih damastnim čaršavima, dok je njihov šef cunjao iza duge police na zidu i zagledao Rodoovu kolekciju šarenih boca sa domaćom rakijom sagardao.

Mora biti da su oni identični blizanci iz kioska najavili moj dolazak, s obzirom da nikom u ogromnoj trpezariji nije palo na pamet da me proverava. Na kraju jedan od policajaca u civilnom odelu dođe do mene i reče mi: „Moji ljudi će ubrzo napustiti prostoriju, čim budemo sve pročešljali“, obavesti me nabusito. „Pošto smo vas obradili za ulazak, ne možete napustiti prostorije pre no što vas ponovo obradimo za izlazak, po završetku večere. Osim toga, moram da vam pretresem torbu.“

Božanstveno! Sve su pomno pregledali, oduzeli mi mobilni i rekli da će mi ga kasnije vratiti.

Znala sam da nema nikakve vajde prepirati se s tim momcima. Konačno, posle svega što sam ovih dana saznala o svojoj porodici i prijateljima, nikad nije na odmet imati službu bezbednosti pri ruci. Osim toga, čak i kad bih sad htela da odustanem od ove rabote, kome bih se mogla obratiti za pomoć, ako bih htela da se požalim na tajnu službu bezbednosti vlade SAD?

Čim su momci u crnim odelima otišli, zbrisala sam pored police sa jabukovačem, pa niz spiralne stepenice, pravo u podzemne prostorije i našla se, na svoje veliko olakšanje, potpuno sama.

Sa izuzetkom, što će reći, ogromne preživarske lešine, koja se bešumno okretala na ražnju iznad središnjeg ognjišta. Prigrnula sam ugljevlje na sredinu, tačno ispod sporo vrtećeg mešuija, kako bih održala ujednačenu temperaturu. Potom sam proverila vatru u svim ostalim otvorenim ognjištima i pećnicama, pa

---

⁶⁷ Šaljivi naziv za baraku na prelazu iz američkog dela podeljenog Berlina u ruski. - *Prim. prev.*

sam donela još cepanica i sitnijeg drveta u slučaju da bude potrebno pojačati vatru. Ali, dok sam stavljala dodatne cepanice, shvatih da imam još jedan, čak i veći problem.

Zanosni miris širio se iz pečenice, tako da su mi skoro krenule suze iz očiju. Koliko je vremena prošlo od kada sam poslednji put pojela nešto solidno? Znala sam da ovo još nije gotovo - i nikako ne bi valjalo da počnem sad da ga čerupam. S druge strane, koliko sam ja znala, Rodo se neće pojaviti ovde tako brzo, jer treba da pripremi i donese ovamo sve ostalo što je neophodno za večeru, a čime bih se i ja mogla okoristiti. A niko drugi ko bi mi mogao doneti malo hrane, ne bi mogao da prođe pored onih bezbednjaka na mostu. Kako se samo nisam setila da nateram Eremona da se negde zaustavi, makar i kraj prodavnice sa brzom hranom, da uzmem bar nešto za jelo.

Pade mi na pamet da pretražim ostavu za hranu na drugom kraju kuhinje, ali sam znala da to nema nikakvog smisla. „Sutald“ je bio poznat po tome što koristi samo ultra sveže voće i povrće, ribu i ostale plodove mora, uhvaćene istog dana i meso zdravih životinja, zaklanih neposredno pred upotrebu. Držali smo na zalihama samo one stvari koje se ne mogu nabaviti istog časa, na primer limun u sirupu, šipke vanilije, ili listiće šafrana - ovde nije bilo ničega što bi se moglo nazvati hranom, izvući iz friza i proždrati. U stvari, u svom restoranu, Rodo nije dopuštao ni friz ni mikrotalasnu pećnicu.

Sada sam osećala kako mi se u stomaku prevrće onaj kiseli ogrozd, koji sam tako nepromišljeno progutala, i bori za primat sa stomačnom kiselinom. Znala sam da ne mogu izdržati do večere. Morala sam da se najedem. U glavi su mi se motale slike iz *Zatvorenika iz Zende*, hoću li i ja tako umreti od gladi u sopstvenoj tamnici - i to sa pogledom na ukusnu, meku pečenicu koja se vrti na ražnju?

Dok sam posmatrala one cepanice koje sam upravo stavila ispod mešuija, ugledah u pepelu nešto srebrnasto, nalik na metal. Sagla sam se i bolje pogledala ispod ražnja koji se okretao. Stvarno, iza grumenja žara naziralo se nešto umotano u aluminijumsku foliju i poluzatrano pepelom. Uzela sam žarač, izvukla veliki ovalan predmet i trenutno shvatila šta je unutra. Bacila sam se na kolena i htela odmah da ga otvorim golim šakama, sve dok nisam shvatila šta se dešava. Navukla sam azbestne rukavice, izvukla stvarčicu iz ognjišta i oljuštila aluminijumsku foliju. Još nikad nisam toliko bila sretna u životu - ili toliko zahvalna.

Bio je to poklon od Lede. Prepoznala sam ne samo njen stil, već i njen ukus.

Hrana da prste poližeš: pečeni krompir napunjen mesom, spanaćem i sirom.

Teško je zamisliti, ukoliko ne umirete od gladi, kako savršen ukus može imati punjeni krompir. Smazala sam apsolutno sve, izuzev folije.

Poželega sam da telefoniram Ledi, ali se setih da je ona umesto mene odradila noćnu smenu i da sad verovatno spava dubokim snom. Odlučila sam da joj kupim najveću bocu apsinta marke *Perrie-Jouet*, čim izađem iz ove tamnice.

Pošto sam u sebe ubacila određenu količinu hrane, koja će mi poslužiti kao gorivo, rešila sam da ponovo sebi dozvolim da razmišljam. Pade mi na pamet nekoliko stvari kojih se ranije nisam setila.

Kao prvo, Leda i Eremon znali su više o ovoj večeri nego što su hteli da mi kažu. Imala sam dokaze za to. Konačno, jedno od njih me je dovezlo, a drugo obezbedilo hranu, što znači da su znali kad ću stići ovamo, kao i da neću imati vremena da prethodno nešto pojedem. Ali, ne samo to.

Prošle noći, dok sam slagala drva na ognjišta, bila sam i suviše iscrpljena da bih mogla shvatiti Ledine komentare na račun Rodoa: kako je dobio napad besa kad je čuo da sam otišla iz grada, ne obavestivši ga. Kako je kao gonič robova terao osoblje da radi 'od trenutka kad je shvatio da si otišla'. Kako sprema tajnu večerinku za 'glavešine iz vlade' a da ja samo treba da pripomognem prilikom služenja. Kako je insistirao da Leda ostane u restoranu, sve dok ja ne stignem, 'da mi pomogne oko vatre'.

A onda, ovog jutra, praktično istog časa kad sam stigla u Kenvud sa zalihama hrane, Eremon me je na brzu brzinu vratio nazad u restoran.

A šta mi je Rodo rekao, pošto se prvo istutnjao kad sam stigla - tik pre no što je zalupio vratima? Rekao je da nema nikakve tajne niti razloga za brigu. Da kasnim na posao. Da će mi *Eremon objasniti usput sve što treba*.

I šta mi je Eremon usput rekao? Da Rodo ni u kom slučaju nije glavni večeras - a znamo kako naš šef mrzi kad nema kontrolu. Da će možda biti prisutni gosti sa Srednjeg istoka. Da je uključena služba bezbednosti. Da od samog početka ovim *boumom* diriguju najviši politički ešaloni iz D. C.

O da - i da je lično on, Eremon, zaljubljen u Labudicu Ledu.

Sve to mi je ličilo na diverzionu taktiku, da mi odvuče pažnju od potajnog napada s boka. Nije sad vreme da se gubi iz vida šira slika, niti je trenutak da se oboli od šahovskog slepila. Sasvim sigurno ne ovde u tamnici, čekajući da sklizne sekira niz giljotinu.

A onda sam ukapirala.

U kom je tačno trenutku Rolo dobio napad? Još preciznije, *kad* je bacio beretku na pod, prešao na baskijski jezik, izbacio me napolje? Zar nije sve to bilo povezano sa onim što su Leda i Eremon nagovestili, ali nisu imali petlju da mi direktno kažu?

Nije Rodo pao u vatru zbog mojih pitanja u vezi sa *ovom* svečanom večerom. To se desilo kad sam zatražila da mi objasni otkud on uopšte zna za *onu drugu* svečanu večeru. I to pošto sam mu rekla da sam morala da vozim po snežnoj mećavi da bih nekako stigla ovamo, pošto sam zahtevala da mi objasni kako je uopšte znao kud sam otišla.

I mada sam možda naslutila, tamo u Koloradu, šta mi se sprema - propustila sam da uočim najvažniju stvar, sve dok me nije ujela za nos:

Ma šta se večeras događalo u ovom podrumu, biće to sledeći potez u Velikoj igri.

TAKTIKA I STRATEGIJA

Dok je strategija apstraktna i okrenuta dugotrajnim ciljevima, taktika je konkretna i tiče se odlučivanja o tome koji je trenutno najispravniji potez.

Gari Kasparov, *Kako život imitira šah*

Taktika je znanje o tome šta da se radi u trenutku kad treba nešto učiniti.

Strategija je znanje o tome šta da se radi kad ništa ne treba učiniti.

Savelij Tartakover, poljski velemajstor

Čovek se uči dok je živ, što bi rekla Ki.

Provela sam pola života učeći da kuvam na čika Slavinom starinskom štednjaku na drva i otvorenom ognjištu u Montok Pointu na Long Ajlendu. A sad je već četvrta godina kako stažiram ovde u „Sutaldu“, pod rigoroznim, a često i nepodnošljivim, nadzorom baskijskog Bonaparte - gospodina Bužarona.

Čovek bi pomislio da sam do sada, barem kad se radi o kuvanju, naučila kako da razlikujem vatru od vatrometa.

Pa ipak, sve do ovog trenutka nije mi stiglo, iz jednog mesta u glavu, da sa ovim scenariom nešto nije u redu. Doduše, bila sam preokupirana drugim stvarima, kao i nedostatkom sna i hrane, olujnim izlivima besa i špijunima tajne službe. Ali, kao prvi znak da nešto nije u redu trebalo je da posluži baš sam mešui.

Za izvežbano oko, to je trebalo da bude sasvim očigledno. Sve u svemu, mehanički ražanj radio je kao automat; vatra koju sam naložila davala je ujednačenu, postojanu toplotu; jagnje je, okrećući se na odgovarajućoj udaljenosti iznad ognjišta, bilo učvršćeno kako treba, tako da je sa svake strane bilo podjednako izloženo toploti. Međutim, nešto je nedostajalo - tepsija za kapanje. Rastopljena masnoća, umesto da kaplje u posudu sa vodom, iz koje će se kasnije prelivati pečenje, padala je po kamenu na podnožju ognjišta, gde se već satima pretvarala u nagorelu nakupinu. Biće pakleno teško da se kasnije oriba.

Nema renomiranog kuvara koji bi dozvolio tako nešto - ponajmanje je to bio Rodo. Normalno, to bi ga dovelo do belog usijanja. A Leda, čak i da je bila dovoljno snažna da postavi ražanj, nije bila stručna za to. Ipak, neko ga je morao postaviti, jer ničeg nije bilo na ovom mestu kad sam ja odatle krenula kući, u dva sata ujutro.

U sebi sam se zaklela da ću proključiti šta se dešavalo, čim Rodo bude došao. U međuvremenu sam dovukla najveću keramičku posudu koju sam mogla da nadem, postavila je ispod ovce, nasula vodu i izvadila špric za prskanje pečenja.

Ova misterija oko toga kako je postavljen ražanj, podseti me na ognjište u Koloradu - činilo mi se kao da je to bilo pre sto godina. Ovo me, pak, podseti i na

dogovor sa Ki, da ću joj telefonirati u ponedjeljak, da bih saznala šta je otkrila u vezi sa nestankom moje majke.

Nikad nisam tačno znala gde da tražim Ki, srećom, ona je kraj sebe uvek imala satelitski telefon, s obzirom na to koliko je bio širok raspon mesta na koja je odlazila poslom. Ali, pre no što sam i posegla za mobilnim, setih se da su mi ga, privremeno, oduzeli agenti tajne službe.

Pored ulaza u restoran, pored pulta šefa sale, stajao je telefon sa redovnom spoljnom linijom, te sam krenula da tamo telefoniram, s obzirom da sam trošak za taj razgovor mogla prebaciti na svoju kreditnu karticu. Nije me brinulo to što će razgovor slušati, a možda i snimiti tajna služba, koja je bez ikakve sumnje postavila prislušne aparate po čitavom restoranu. Ki i ja smo bile pravi majstori u korišćenju tajnog jezika, još od rane mladosti. Kad bi se sasvim zanele, nismo mogle da razumemo jedna drugu, a ponekad čak ni same sebe.

„Ključ za kraljevstvo“, odgovorila je na poziv. „Da li me čujete? Kažite šta imate, ili umuknite zauvek.“ To je bio naš tajni kod kojim mi je davala na znanje da zna ko je zove i istovremeno pitala da li može slobodno da govori.

„Čujem vas“, odgovorih. „Ali, dok mi na jedno uvo ulazi, na drugo izlazi.“ To je trebalo da je upozori da i neko drugi može da čuje o čemu razgovaramo. „Dakle, šta ima novo, mačkice?“

„Znaš ti mene“, odgovori Ki. „Nema odmora dok traje obnova, kao što kažu. Vreme, fala bogu, leti kad se čovek zabavlja.“

To znači da je već poletela svojim vremešnim aviončićem, po imenu Ofelija Oter, i ponovo bila u Vajomingu, u Jeloustonskom nacionalnom parku, gde je još za vreme školskih i studentskih dana špartala uzduž i popreko. Izučavala je geotermalne oblike - gejzire, biate izvore, i gasne mlazeve, zvane fumarole - koje pokreće magma iz Jeloustonske kaldere, ili kazana, ostatka džinovskog kratera drevnog supervulkana koji je sada spavao miljama ispod zemljine kore.

Kada Ki nije švrćkala okolo u tom svom kretenskom avionu - na primer, odlazila na skupove na kojima su profesionalni piloti sletali na ledene bregove nedavno otcepljene od kopna - ona je bila jedan od vodećih eksperata za termalne izvore. A bila je i veoma tražena, imajući u vidu sve veći broj 'užarenih tačaka' na našoj planeti.

„A šta ima novo kod tebe?“

„Znaš i ti mene.“ Sledila sam našu uobičajenu šemu. „Iz tiganja pravo u vatru. To ti je problem sa nama kuvarima. Volimo, brate, vatru. Ali, moje je da slušam naređenja. Kao što kažu: 'Nema da pitaš, nema da odgovaraš, ima da radiš i da skapavaš' ...“

Ki i ja smo već dovoljno dugo koristile ovaj kobožagi-Navaho sistem sporazumevanja, tako da sam bila sigurna da će ona shvatiti da se radi o odlomku iz pesme „Napad lake konjice“ - 'U dolinu smrti odjaha njih šest stotina' - i da će shvatiti da sam se uputila onim istim tesnacom bez povratka. Iz onog što je usledilo bilo je jasno da je Ki ukapirala da ciljам na svoj posao i svog šefa, osim toga, i sama je imala jedno iznenađenje za mene.

„Taj tvoj posao“, reče i zacokta jezikom. „Prava je sramota što si morala tako da odjuriš. Trebalo je da ostaneš: služe i one koji samo stoje i čekaju, znaš. Da si samo malo duže ostala, ne bi propustila sastanak u Botaničkom klubu, u nedelju

uveče. Ali nema veze, ja sam te dostojno zastupala.“

„Ti? pitala sam zaprepašćeno.

Nokomis Ki je bila u društvu kod Livingstonovih pošto sam ja otišla iz Kolorada?

„Pa, onako, znaš, 'kroz plot', što bi se reklo“, kazala je Ki, uzgredno. „Nije baš da su me pozvali. Dobro znaš da se nikad nisam slagala sa njihovom predsednicom, onom Gospođicom Dijamantović. Nije baš da se odlikuje velikom briljantnošću, ali *ume* da osvetli stvar. Bilo bi ti zanimljivo da si prisustvovala sastanku u subotu. Tematika je bila iz tvog domena - egzotični ljljani i ruski lekoviti napici.“

Blagi bože! Sejdž se sastala sa Lili i Vartanom? Tako je zvučalo - ali kako je to bilo moguće. Oboje su bili u Denveru.

„Mora da se sastanak kluba održao na nekom drugom mestu“, pokušah da shvatim. „Da li su baš svi bili prisutni?“

„Ovog puta su se sastali 'Kod Moli'“, potvrdi Ki. „Nije bilo baš prepuno, ali je G. Skaj uspeo da stigne na vreme.“

'Kod Moli' je bio naš standardan izraz koji je bio asocijacija na čuvenu bogatašicu iz vremena zlatne groznice, neukrotivu Moli Braun i njene terevenke u Denveru. Znači, Sejdž je otišla *tamo*. A nije bilo teško ni pogoditi ko je G. Skaj. To se odnosilo na Galena Marča, misterioznog stranca koji je nedavno kupio Skaj ranč.

Šta li su, pobogu, on i Sejdž Livingston tražili u Denveru (i to očito odmah posle mog odlaska odatle) - terali kera sa Vartanom i Lili Rad? I kako je Ki saznala za njihov sastanak? Sve mi je to zvučalo pomalo sumnjivo.

Podtekst je sad postajao i suviše komplikovan za ograničenu količinu aforizama kojima sam vladala, a i Rodo bi se mogao pojaviti svakog časa i prekinuti žurku. Morala sam što pre da saznam u kakvoj vezi sve to stoji sa pitanjem zbog kojeg sam se i javila Ki - šta je sa mojom majkom. Zato sam rešila da prestanem sa frljanjem biserima iz knjige *Zbirka aforizama* i da pređem direktno na stvar.

„Ja sam na poslu, i očekujem šefa uskoro“, rekoah Ki. „Govorim sa poslovnog telefona i ne bih smela duže da zadržavam liniju. Ali pre no što prekinemo, reci mi kako napreduje tvoj posao: ima li ičeg novog u vezi sa... Minervinim izvorom tople vode?“

Kako je Ki bila u Jeloustonu, to je bilo jedino čega sam mogla da se setim ovako na brzinu. Radilo se o čuvenom 'stepenastom' ili terasastom izvoru vrele vode u Jeloustonu, parku u kome je bilo preko deset hiljada raznih fascinantnih geotermalnih fenomena, najveći broj na svetu uopšte. Sama Minerva, veličanstven vodopad koji se sastojao od vodene pare i preliwao u svim duginim bojama, predstavljao je prvu veliku atrakciju Jeloustona. Međutim, pre nekih desetak godina vodopad Minerva iznenada je presušio - čitav taj izvor i vodopad džinovskih razmera jednostavno je propao u zemlju - kao moja majka.

„Baš je zanimljivo što me to pitaš“, odgovori Ki, shvativši iz cuga šta je pitam. „Juče sam upravo radila na tom pitanju. U nedelju. Sve mi se čini da se Jeloustonska kaldera zagrejava. Može lako prouzrokovati nove erupcije na mestima gde ih najmanje očekujemo. A što se tiče Minerve, našeg trenutno neaktivnog izvora, mislim da će on ponovo proraditi pre no što smo to uopšte i

očekivali.“

Da li to što sam čula stvarno znači ono što bih volela da čujem? Srce mi je udaralo kao ludo.

Taman kad sam htela da postavim sledeće pitanje, ulazna vrata restorana otvoriše se s treskom i kroz njih upade Rodo stežući dva pileta pod miškom, a za njim i jedan od agenata s naočarima za sunce, noseći u naručju silne kutije s hranom.

„*Bonjour encore une fois, neskato geldo*“, prodera se Rodo, istovremeno pokazujući agentu, kao da se radi o nekom služinčetu, da spusti kutije sa hranom na obližnji sto.

Dok je agent, okrenut leđima, spuštao svoj teret, Rodo prođe pored mene i jedva čujno prosikta: „Samo se molim bogu da nećeš zažaliti što si upotrebila taj telefon.“ A onda produži malo glasnije: „E pa, Pepeljugice, hajde da se spustimo u podrum i pogledamo našeg *gros mouton!*“

„Zvuči kao da ćeš imati reči sa svojim čobaninom“, dobaci Ki, *sotovoče*⁶⁸ u slušalicu. Potom dodade, „Poslaću ti mejl sa svojim beleškama sa sastanka Botaničkog kluba i izveštaj o rezultatima mojih geotermalnih istraživanja. Veruj mi, fascinantni su.“ I onda smo prekinule.

Naravno, Ki i ja se nikad nismo dopisivale mejlom. Ovo je samo trebalo da znači da će mi se uskoro javiti nekim neoficijelnim putem, što pre bude mogla. Doduše, za mene ništa nije bilo dovoljno brzo.

Dok sam silazila za Rodoom stepenicama koje su vodile pravo u tamnicu, nisam mogla da se otresem pitanja koja su me uporno mučila.

Šta se dešavalo na tajnom sastanku u Denveru?

Da li je Nokomis Ki uspela da uđe u trag mojoj majci?

Rodo je podizao krupne piliće, jedno po jedno i kaćio ih iznad ognjišta. Za ove ptičice, za razliku od mešujija, prelivanje neće biti potrebno, pošto je on imao sopstveni metod grilovanja nasuvo. On piliće prethodno dobro osuši, spolja i iznutra, natrlja krupnom solju, a onda namontira za pečenje po sopstvenom metodu - učvrsti ih tankim šipčicama i onda priveže na ražanj koji prolazi horizontalno kroz svako pile. Na ovaj način, pilići mogu slobodno da se klate iznad vatre jer su zakačeni za kuke iznad ognjišta. Vreo vazduh koji se diže iz žara prvo rotira piliće u smeru obrnutom od kazaljke na satu, pa onda nazad i tako u beskraj, poput Fukoovog klatna.

Kad sam dobro isprelivala jagnje, vratih se gore da pokupim kutije sa hranom, po Rodoovom naređenju. Ustanovila sam da su naši smrknuti agenti izgleda bili prinuđeni da obavljaju neke stvari koje baš i nisu predviđene sistematizacijom poslova tajnih agenata. Odmah iza vrata bila je poređana ogromna količina kutija sa hranom i na svakoj od njih se nalazio nekakav zvaničan pečat. Jeste da je Rodo umeo da uposli svaki besposlen par ručica, ali ovo je bilo malo preterano.

---

⁶⁸ Tiho, prigušeni (ital.) – *Prim. prev.*

Izbrojala sam kutije: bilo ih je trideset, tačno kao što je rekao, a potom navukoh reze na ulazna vrata, opet tačno po njegovim instrukcijama i krenuh da spuštam kutije da bi bile na dohvata ruke Glavnog čuvara tamnice.

Radili smo duže od sata ne progovorivši ni reči, ali to je bila uobičajena stvar. U Rodoovoj kuhinji uvek je vladala potpuna tišina. Sve je funkcionisalo, vladala savršena čistoća, red, briga za svaku pojedinost, a naročito preciznost - upravo ono što je meni bilo potrebno - kao u šahu. Na primer, u „Ognjištu“ je bilo uobičajeno da svako veče radi po dvanaestoro u kuhinji, pa ipak jedino što se moglo čuti bilo bi prigušeno lupkanje noža prilikom seckanja, ili, s vremena na vreme, tihi glas prvog kelnera, ili somelijera⁶⁹ preko interfona, dok prenose narudžbine iz trpezarije na spratu.

Na sreću, ovog puta sve pripreme obavljene su već ranije, inače ni u kom slučaju ne bismo bili u stanju da pripremimo večeru. Pre no što sam i uspela da prenesem sve kutije, Rodo je već u velikim tiganjima punim ulja pržio minijaturne artičoke, sićušne ljubičaste i bele patlidžane, zelene i žute tikvice, paradajze veličine trešnje i ostale plodove iz božije bašte.

Ipak, nije mi bilo jasno kako će se odvijati služenje za stolom sa samo nas dvoje prisutnih. Ponedeljkom je restoran normalno bio zatvoren. To veče se koristilo za obuku kelnera. Oni su učili kako da ređaju pribor za jelo i čaše na pravi način i šta da rade ako neki gost (reč 'mušterija' nikad nije bila korišćena) prospe piće ili malo sosa na stolnjak. Ako bi se tako nešto desilo - čak i kad su gosti bili usred obroka - pola tuceta kelnera i njihovih pomoćnika za tren oka bi se stvorilo oko stola, sve bi sklonili, a pri tom ne bi uznemirili ni jednog jedinog gosta, hitro bi zamenili stolnjak, i sve vratili na mesto baš kao što je bilo, uključujući odgovarajuće čaše i tanjire ispred svakog gosta, kao da izvode kakav mađioničarski trik. Rodo bi pri tom držao štopericu u rukama. Čitava operacija morala je biti gotova za četrdeset sekundi.

Već samo posmatranje Rodoa, koji se bešumno kretao između ognjišta i bez reči mi zadavao da obavim pomoćne poslove, predstavljalo je obrazovanje kakvo nikad ne biste mogli dobiti u školi. To ste morali posmatrati dok se odvija. Jedino je pravi perfekcionista, sa ogromnim iskustvom mogao pokazati kako se postaje ekspert.

Rodo je bio neopisivo težak čovek, ali ja nikad nisam požalila što sam došla kod njega da učim zanat.

Hoću reći, do večeras.

„*Neskato!*“ Oglasi se Rodo, dok sam ja klečeći prevrtala povrće mašicama. „Hoću da sad odeš gore, isključiš interfon i telefon i doneseš ih ovamo kod mene.“

Kad sam ga upitno pogledala, on je otvorenom šakom udario po kamenom zidu podruma i podario mi jedan od svojih izuzetno retkih smešaka.

„Vidiš ovo kamenje?“ upita.

Prvi put sam se zagledala u ručno tesani kamen u zidu, verovatno postavljen tamo pre dvesta godina. Bio je mlečnobeke boje, prošaran neobičnim žilicama boje kajsije.

---

⁶⁹ Kelner zadužen za vino (fr.). - *Prim. prev.*

„Kvarcni kristal, nalazi se svuda okolo“, objasni Rodo. „Ima izuzetna svojstva prenošenja zvuka, ali istovremeno blokira komuniciranje ukoliko ne postoji - kako da kažem - ozvučenje.“

Znači, zato je hteo da isključim telefon i interfon. I da zamandalim vrata. Nije Rodo budala. Očito ima nešto da mi kaže, i mada sam umirala da to što pre čujem, po stomaku su mi skakali zečevi, jer sam znala da se ispred ulaznih vrata nalazi čitav ešalon vladinih agenata.

Kad sam se vratila sa aparatima, uzeo ih je i strpao u džinovski frižider. A onda mi se okrenu i uze obe moje šake u svoje.

„Hoću da sedneš na ovu stolicu, dok ti budem nešto ispričao“, reče. „Nadam se da ću dobiti odgovore na neka od svojih pitanja koja sam ti jutros uputio“, rekoh mu, „to jest, ako si zaista siguran da niko ne može da nas čuje.“ „Ne može, zato smo i rešili da se večera održi ovde. Međutim, onaj telefon preko kojeg si razgovarala, kao i telefoni u mojoj vili, to je već drugo“, reče. „Ali ima nešto važnije od toga - razlog zbog kojeg smo sad ovde. Da li ti je poznata priča o Olenceru?“

Pošto sam zatresla glavom dok sam se penjala na stolicu, on dodade, „Naravno, sa takvim imenom, Olencero mora biti Baskijac. Radi se o legendi koju obnavljamo svake godine pred Bogojavljenje. To je predstava u kojoj se igra i ja tom prilikom obično igram ulogu Olencera, što uključuje dosta visokih skokova. Pokazaću ti jednom.“

Sve je to lepo i krasno, pomislih, *ali kuda vodi ta priča?*

„Znaš dobro“, produži Rodo, „da nam katolička crkva kaže da su novorođenog Hrista prvi videli tri hodočasnika - sveštenici zoroastranske vere koji su doputovali iz Persije. Ali, mi mislimo da ta priča nije sasvim istinita. Prvi koji je video malog Hrista bio je Olencero, Baskijac. On je bio - kako da kažem - *Charbonier* - ćumurđžija - znaš, oni što putuju po raznim zemljama, seku i spaljuju drvo, pa ga kasnije prodaju kao ćumur, za kuvanje i grejanje. On je bio naš predak. Zato smo mi Baskijci izvanredni kuvari.“

„Opalac“, uzviknuh. „Dovukao si me ovamo čak iz Kolorada kroz snežnu oluju - i pravo u ovaj podrum bez jela i sna - samo da bismo mogli biti sami, pa da mi ispričaš bajku o nekom legendarnom, dve hiljade godina starom Baskijcu koji igra kazačok i prodaje ćumur?“

Bila sam razjarena, ali sam se savladavala da ne vičem, jer još uvek nisam bila sigurna da ne mogu da nas čuju oni gore.

„Ne baš“, reče Rodo, potpuno smiren. „Ti si ovde zato što je to jedini mogući način da nasamo porazgovaramo pre večere. A veoma je važno da to obavimo. Verujem da shvataš da si u velikoj opasnosti?“

Opasnosti.

Znači tako. Opet ta reč. Osetila sam kao da mi je neko izbio vazduh iz pluća. Mogla sam samo da ga gledam razrogačenih očiju.

„E, to je već bolje“, reče. „Konačno, malo pažnje sa vaše strane.“

Otišao je do ognjišta i promešao buljabez, pa se vratio nazad ozbiljna izraza lica.

„Hajde, pitaj ponovo“, reče, „i ja ću odgovoriti na sva tvoja pitanja.“ Shvatila

sam da moram da se saberem: sad ili nikad. Zaškripala sam zubima.

„U redu. Odgovori mi precizno kako si uopšte saznao da sam ja otišla u Kolorado?“ upitah. „O kakvom se *boumu* radi večeras. I zašto misliš da sam ja u opasnosti u vezi s njim? *Kakve to uopšte ima veze sa mnom?*“

„Ti verovatno ne znaš ko su zapravo ti ljudi?“ Promenio je temu, mada sam zapazila da je rekao *ko su*, a ne *ko su bili*.

„Ko su oni“, upitah, „i kako to može predstavljati odgovor na bilo koje od mojih pitanja?“

„To može biti odgovor na *sva* tvoja pitanja. Pa čak i ona za koja ti još uvek i ne znaš“, ozbiljno mi protumači Rodo. „*Charbonniers* - u Italiji ih zovu *karbonari* - to ti je jedno tajno društvo koje postoji već više od dve hiljade godina, mada oni sami tvrde da su još mnogo stariji. Tvrde i da imaju ogromnu moć. Kao rozenkrojci,⁷⁰ framasoni,⁷¹ iluminati,⁷² ovi karbonari takođe tvrde da poseduju drevnu mudrost koja je poznata samo posvećenima, a sebe upravo smatraju takvim. Ali to nije istina. Ta tajna bila je poznata u staroj Grčkoj, Egiptu, Persiji, a još pre toga u Indiji...“

„*Kakva tajna?*“ pitala sam, mada sam osećala da znam šta sledi.

„Tajno znanje koje je konačno zapisano pre više od dvanaest stoleća“, reče. „Tada je i došlo u opasnost da više ne može ostati tajno. Iako niko nije mogao da odgonetne njegovo značenje, ono je bilo sakriveno, ali tako da ga je svako mogao videti i to u priboru za šah izrađenom u Bagdadu. Potom je, preko hiljadu godina ovaj pribor bio zakopan u Pirinejima - Ognjenim planinama, Euskal Herria - domovini Baskijaca koji su se borili da ga zaštite. Ali sada je ponovo izašao na videlo, pre samo nedelju dana, što tebe može da dovede u ogromnu opasnost - ukoliko ne budeš shvatila *ko si ti* i kakvu ćeš ulogu večeras igrati.“

Rodo me je gledao kao daje to dovoljno da odgovori na sva moja pitanja. Nema šanse.

„Kakvu ulogu?“ upitah. „I *ko sam* pa to *ja?*“

Osećala sam kako mi pripada muka. Htela sam da se podvučem pod stolicu i zaplačem.

„Kao što sam ti stalno govorio“, reče Rodo uz neobičan smešak. „Ti si *Cendrillon* - ili *Neskato Geldo*, Pepeljuga, devojka koja spava u pepelu na ognjištu. A onda se diže iz pepela i postaje kraljica — kao što ćeš i sama otkriti, to za samo nekoliko časova. Ali, ja ću biti s tobom. Ovde će večeras *oni* jesti, i to u najvećoj tajnosti. Oni su i tražili da ti budeš prisutna i oni su znali da si otišla u Kolorado. A ja sam dockan saznao za tvoj odlazak.“

„Zašto baš ja? Bojim se da i pored svega, ne razumem baš ništa“, pitala sam, mada sam se istovremeno bojala da upravo *razumem* o čemu se radi.

„Čovek koji je organizovao ovu večeru poznaje te sasvim dobro - tako sam barem ja razumeo. „Zove se Livingston.“

---

⁷⁰ Mistično tajno društvo, nastalo u Nemačkoj u srednjem veku. – *Prim. prev.*

⁷¹ Tajno bratstvo nastalo u 16. v. u Škotskoj i Engleskoj, u 18. v. proširilo se na ostale zemlje Evrope i na Severnu Ameriku. Danas poznatije pod nazivom masoni. – *Prim. prev.*

⁷² Tajno društvo nastalo u Nemačkoj u 18. v. sa zadatkom da se bori protiv religioznog i za usvajanje racionalnog pogleda na svet. – *Prim. prev.*

Bazil Livingston.

Pa *naravno*, on je bio jedan od igrača. Zašto bi to trebalo da me iznenađuje. A da on slučajno nije i *više* od toga, imajući u vidu njegovu dugogodišnju vezu sa nedavno ubijenim Tarasom Petrosjanom?

Ono što me jeste iznenadilo bila je sama činjenica da se nalazim ovde, zaglavljena u ovom podrumu nalik na tamnicu, sa svojim ludim šefom, Baskijcem, koji iz nekog razloga zna više nego što bi *ja* trebalo da znam o opasnostima ove sve luđe i luđe Igre.

Bila sam rešena da čujem sve do kraja. I ma kako to bilo neuobičajeno, ovog puta Rodo je bio više nego spreman da se otvori.

„Možda ti je poznata *Pesmu o Rolandu*“, ponovo počeo, dok je postavljao otprilike tucet glinenih posuda na ognjište, to je srednjovekovna poema o čuvenom povlačenju Šarlemanje⁷³ kroz klanac na Pirinejima poznat pod imenom Ronsevo - u njoj se nalazi ključ za sve. Sigurno znaš tu *Pesmu*?“

„Bojim se da je nisam čitala“, morala sam da priznam, „ali znam o čemu se radi. Šarlemanja je pretrpeo poraz od Saracena, kako su onda nazivali Mavre. Oni su zbrisali levo krilo njegove vojske, dok su se povlačili iz Španije nazad u Francusku. Njegov nećak, Roland, junak ove pesme, ubijen je u tom klanacu, je li tako?“

„Jeste, tako glasi zvanična priča“, potvrdi Rodo. „Ali u njoj je skrivena jedna misterija- istinska tajna o Monglanu.“ U međuvremenu je umočio prste u maslinovo ulje i mazao unutrašnjost glinenih posuda.

„Dobro, kakve veze ima Šarlemanjino povlačenje u Francusku i 'tajna iz Monglana', sa večerašnjim misterioznim skupom. Ili pak s tim priborom za šah koji si pomenuo?“ zapitah.

„Pa valjda shvataš, Pepeljigice, da Šarlemanjino levo krilo nisu zbrisali Mavri, muslimani, niti su oni ubili njegovog nećaka Rolanda“, nastavi Rodo, „već Baskijci.“

„Baskijci?“

Sada Rodo krenu da odmotava i vadi iz vlažnih krpa *bouilles*⁷⁴ testa za čobansku pиту i da ih pažljivo polaže u glinene posude. Dodala sam mu lopatu sa dugačkom drškom, pa ih je gurnuo duboko u peć.

Pošto završi sa nagomilavanjem pepela oko posuda, okrenu se prema meni i dodade: „Baskijci su oduvek kontrolisali Pirineje. Naravno, *Pesma o Rolandu* napisana je stotinama godina *pošto* su se događaji odigrali. Kada je došlo do povlačenja kroz klanac Ronsevo, 778. godine, Šarlemanja još uvek nije bio ni moćan ni slavan. Još uvek je bio samo Karlo, franački kralj - neobrazovan seljak sa severa. Trebalo je da prođe dvadeset godina, pre no što bude miropomazan kao car Svetog Rimskog Carstva - *Carolus Magnus* ili *Karl der Grosse*, kako su ga nazivali Franci, odnosno Branitelj vere - titula koju je dobio od pape. I tako je franački vladar Karlo postao Šarlemanja jer je tada već bio posednik i branitelj

⁷³ Francusko ime za Karla Velikog. - *Prim. prev.*

⁷⁴ Lopte (fr.) - *Prim. prev.*

pribora za šah poznatog pod imenom Monglan.

Znala sam da se konačno približavamo onom važnom. Sve ovo podupiralo je priču moje teke Lili o legendarnom priboru za šah i njegovoj basnoslovnoj moći. Ali Rodoova priča još uvek nije pružila odgovor na sva moja pitanja.

„Ja sam mislila da je papa proglasio Šarlemanju za vladara Svetog Rimskog Carstva da bi mu on pomogao da odbrani hrišćansku Evropu od muslimanskih upada“, rekoh pokušavajući da se setim svih pojedinosti koje sam učila o srednjem veku. „Zar nisu muslimani, samo četvrt veka pre pojave Šarlemanje pokorili najveći deo poznatog sveta, uključujući i dobar deo Zapadne Evrope?“

„Tačno tako“, složi se Rodo. „A ipak, samo četiri godine posle Šarlemanjinog debakla u klancu Ronsevo, najveća dragocenost islamskog sveta pala je u ruke najvećeg neprijatelja islama.“

„Pa dobro, kako je Šarlemanja uspeo da se tako brzo dokopa tog pribora za šah?“ zapitah.

Moram da priznam, da sam privremeno bila zaboravila na svoj posao i da će nam uskoro pristići čopor 'gostiju'. Ali Rodo nije. Dodao mi je karton sa jajima i bakarne kotliče za lupanje snega od belanaca.

„Rekao sam da mu je pribor za šah poslao mavarski guverner Barselone, mada iz razloga koji su nam do dan danas nepoznati“, rekao mi je Rodo. „Uveren sam da to nije predstavljalo nagradu za Šarlemanjinu 'pomoć' protiv Baskijaca, koje on nikad nije ni pobedio i koji, uostalom, nisu bili aktivni u okolini Barselone.“

Pre će biti da je sam guverner, Ibn al-Arabi imao nekakav važan razlog zbog kojeg je želeo da ga sakrije što je moguće dalje od islamskog sveta, a franački dvor u Eks-la-Šapel, odnosno u Ahenu, bio je na udaljenosti većoj od hiljadu kilometara ptičjim letom.“

Rodo se zaustavi da proveri „moju tehniku razdvajanja belanca od žumanca. Naime, on je insistirao da se to radi jednom rukom, tako da žumanca i belanca padaju u odvojene kotliče, a da ljuska odleti u stranu. (Za kompost - što bi rekla Ki 'u siromaha, palača'.)

„Ne razumem zašto bi neki muslimanski visoki činovnik pozeleo da pošalje nešto hrišćanskom vladaru udaljenom hiljadu kilometara, samo zato da bi ga držao podalje od muslimanskih ruku?“ pitala sam.

„Da li ti uopšte znaš zašto se on zove 'Pribor iz Monglana?'“ odvrati. „To je intrigantno ime, s obzirom da u to vreme u Pirinejima nije bilo nikakvog mesta koje bi se zvalo Monglan.“

„Mislila sam da je to nekad bila tvrđava, pa je kasnije postalo opatija“, rekoh. Ali tada se ugrizoh zajezik, jer sam se setila da mi je to rekla Lili, a ne Rodo.

Zaustavih se u poslednjem trenutku. Obuzeta drugim stvarima, zamalo da mi kapljica žumanceta upadne u kotlić sa belancima, što bi načisto upropastilo stvar. Bacila sam ljusku, zajedno sa žumancetom u činiju sa ljuskama za kompost i obrisala oznojane ruke o svoju kasapsku kecelju, pre no što sam nastavila s poslom. Kad sam pogledala da proverim da li je Rodo primetio moj *fauxpas*,⁷⁵ pao mi je kamen sa srca videvši da se zadovoljno smeška.

---

⁷⁵ Pogreška (fr.). - Prim. prev.

„Kažu da žene ne mogu da se koncentrišu na dva posla istovremeno“, reče. „A gle, tebi to polazi za rukom. Baš sam srećan što će ponovo da mi uspe specijalitet poznat pod nazivom 'Rodoove puslice'.“

Rodo je bio jedina osoba za koju sam ikad čula ili poverovala da bi pokušala da pravi sufle ili puslice na otvorenom plamenu. Ali njegov *piece de resistance*⁷⁶ - čuveni *Beret Basgue*,⁷⁷ izuzetno sadržajan *gateau chocolat*⁷⁸ - sastojao se i od jednog i od drugog. Rodo nikad nije uzmicao, u stvari, uživao je u 'malim izazovima'.

A moj izazov sad je bio kako da se vratim na temu. Ali, Rodo me ponovo preduhitri.

„Dakle, ti ipak znaš ponešto o tome“, kaza. „Dakle, Šarlemanja jeste izmislio ime Monglan, a uz njega je išla i tvrđava i titula. Ali sve se to nalazilo jako daleko i od Barselone i od Mediterana na jugu, kao i od Athena na severu.“

Izabrao je nepristupačan kraj u baskijskom delu Pirineja, na vrhu visoke planine. Što je još čudnije, to mesto nije bilo daleko od onog na kome je doživeo užasan poraz. To mesto, na kome je sagradio tvrđavu nazvao je: *Montglane* - što na francuskom znači isto što i *Le Mont de Glaneurs*, planina onih, kako se to kaže, glenera, kao ona poznata Mileova slika.“

Pokaza rukama, kao da u njima drži kosu.

„Misliš na ljude koji kose?“ pitala sam. „Planina kosaca? A zašto bi je tako nazvao?“

Spustila sam kotlić sa žumancima, jer sam htela da počnem da lupam belanca. Ali Rodo mi oduze kotlić sa belancima, stavi kažiprst u njih i za tresse glavom - prerano. Još nemaju odgovarajuću temperaturu. Ponovo je spustio kotlić.

„Sve u svoje vreme“, reče. „Znaš, to je iz *Svetogpisma*. Odnosi se na sve stvari, pa i na belanca. A isto tako i ono drugo, u vezi sa koscima. Kaže se, 'kakvo seme poseješ, tako ćeš i, ovaj - *recolte* - sakupiti'. Ali mnogo je lepše kad se kaže na latinskom: *Quod severis metes*.“

„Kako seješ, tako ćeš i žnjeti?“ pretpostavljam.

Rodo klimnu glavom. Ovo me je sasvim neodređeno podsetilo na nešto. Ali nisam mogla sad o tome da razmišljam.

„Molim te, objasni mi, kakve veze ima setva i žetva sa Šarlemanjom i njegovim priborom za šah?“ pitala sam. „Zašto bi ga iko poželeo, ako je toliko opasno posedovati ga? Kakve to sve skupa ima veze sa Baskijcima, sa ovom večerom, ili sa činjenicom da i ja treba da budem prisutna. Ja tu ništa ne kapiram.“

„O ne, ja mislim da ti *apsolutno* 'kapiraš'“, tvrdio je Rodo. „Neće biti da si *completement fou*.“⁷⁹

Onda hitro ponovo proveri belanca prstom, ubaci malo vinskog kamenca i dodade mi bakarni kotlić sa mutilicom.

---

⁷⁶ Remek-delo (fr.). - *Prim. prev.*

⁷⁷ Baskijska beretka (fr.). - *Prim. prev.*

⁷⁸ Čokoladni kolač (fr.) - *Prim. prev.*

⁷⁹ Potpuno blesava (fr.). - *Prim. prev.*

„Razmisli malo!“ dodade. „Pre više od hiljadu godina ovaj pribor za šah poslat je na jedno udaljeno mesto; tamo su ga čuvali kao oči u glavi - oni koji su shvatali šta on predstavlja i bojali se njegove moći. Bio je zakopan u zemlju, baš kao seme, jer se znalo da će on jednog dana doneti piod, na dobro, ili nazlo, čovečanstva.“

Uze ljusku od jajeta i stavi mi ispred lica.

„I sad, jaje se izleglo. I baš kao žetva na planini Monglan, tako se sada i ono izleglo, kao feniks iz pepela“, završi.

Ostavila sam ga da uživa u svojim pobrkanim metaforama. „Ali zašto baš ja?“ ponovih pitanje, trudeći se svim silama da ostanem pribrana. Postajalo je sasvim vruće.

„Zato, mila moja žar-ptičice“, odgovori Rodo, „što si se, htela ti to ili ne, i ti digla iz pepela - pre dve nedelje - zajedno sa priborom za šah. Vidiš, znam ja koji je datum tvog rođenja, a znaju i ostali - 4. oktobar, tačno nasuprot datuma kad je tvoja majka najavila *boum* za svoj rođendan. Eto šta je tebe izložilo opasnosti. Isto to je i njih ubedilo da moraju da te pomno pogledaju večeras, jer veruju da znaju ko si ti zapravo.“

„Ko sam ja?“ ponovih.

„To ja ne znam“, reče moj šef i nije izgledao sumanuto. „Jedino znam šta oni misle da znaju. Oni misle da si *ti* nova Bela kraljica.“

PIRAMIDA

Šelijeve pepeo prenet je u Rim i sahranjen tamo gde se i sad nalazi, na padini na kojoj stoji protestantsko groblje, u senci velike piramide koju je sagradio Kaj Cestija - ovo je već više od stotinu godina mesto hodočašća za sve kojima je engleski maternji jezik, ma iz kog dela sveta da dolaze.

Izabel Klark, *Šeli i Bajron*

Piramida Kaja Cestija: Masivan nadgrobni spomenik od cigle i kamena, u Rimu, visok 38 metara, obložen belim mramorom.

Širina pri osnovi sa svake strane iznosi 30 metara... Piramida je iz vremena cara Avgusta.

Rečnik engleskog jezika

Mauzolej Kaja Cestija... poslužio je kao inspiracija za vrtne piramide u osamnaestom veku, uključujući i piramidu u Dezer de Rec u Parku Monso, kao i masonsku piramidu koja se nalazi na američkim novčanicama.

Dajana Kečam, *Dezer de Rec*

CIMETERO ACATOLICO DEGLIINGLESI, ROMA

(ENGLESKO PROTESTANTSKO GROBLJE, RIM)

21. JANUAR, 1823.

'Marija Engleskinja' stajala je u gustoj magli pored kamenog zida, u senci ogromnog, dve hiljade godina starog nadgrobnog spomenika rimskog senatora, Kaja Cestija, u obliku egipatske piramide. Obučena u svoju jednostavnu putnički odeću i pelerinu sive boje, posmatrala je - pomalo odvojena od ostalih, koje jedva da je i poznavala - kako u plitak grob polažu urnu.

Sasvim prikladno, pomisli. Pepeo Persija Šelija biće položen ovde, na ovo sveto mesto, na ovaj poseban dan. Nije li autor *Oslobođenog Prometeja* svoju poeziju posvetio vatri? Zar nije danas 21. januar, dan Sv. Agneze, svetiteljice koju nisu mogli usmrtniti vatrom. Baš u ovom času, Marijine oči su suzile, ali ne od hladnoće, već od vatri koje su paljene svuda po Aventinskom brežuljku u čast ove mučenice iz davnih vremena. Njihov dim mešao se sa vlažnom maglom koja se dizala sa Tibra u dolini. A u Engleskoj su sinoć, uoči praznika Svete Agneze, mlade devojke odlazile gladne u krevet, nadajući se da će u snu ugledati lik svog budućeg mladoženje, baš kao u čuvenoj romantičarskoj pesmi Džona Kitsa.

I mada je Marija dugo živela u Engleskoj i poznavala njihove običaje, ona sama nije bila Engleskinja, iako su je ovde svi nazivali *pittrice Englèse*, engleska slikarka, otkako je, sa sedamnaest godina, stupila u umetničku školu poznatu pod imenom Accademia del disegno⁸⁰ u Firenci. Ona je, u stvari, po rođenju bila

---

⁸⁰ Slikarska akademija (ital.). - *Prim. prev.*

Italijanka - rodila se u Livornu pre više od šezdest godina - i više se osećala kod kuće u Italiji, no što bi ikad mogla u Engleskoj, rodnoj zemlji svog oca i majke.

Iako već preko trideset godina nije bila na ovom svetom mestu, Marija je poznavala, možda bolje od bilo kog drugog, tajnu koja leži ispod 'engleskog' tla ovog najjužnijeg brežuljka, tačno pored nekadašnje kapije drvnog Rima. Ovde u Rimu, gradu u kome je mučena sveta Agneza, i u kome će se uskoro održati svetkovina, kao podsećanje na njeno stradanje, leži zakopana misterija koja je starija od svetiteljkinih moštiju, ili piramide Kaja Cestija - misterija koja je možda starija i od samog Rima.

Ovo mesto na Aventinskom brežuljku, na kome je Kaj Cestije⁸¹ sagradio svoju pretencioznu piramidu u vreme Isusa Hrista i rimskog cara Avgusta, smatralo se svetim još u mnogo davnijim vremenima. Ležalo je tačno na ivici Pomeriuma, 'niza jabukovih stabala,' drevne, mada nevidljive granice, neposredno iza gradskih zidina, iza koje nije mogla da se praktikuje *auspicia urbana*, zvanični obred predskazivanja i proricanja. Zadatak ovog rituala bio je da zaštiti grad. *Auspicia - avis specio*, 'posmatranje ptica' - mogao je vršiti samo zvanični kolegijum sveštenika, koji su bili obučeni da posmatraju znake na nebu, bilo da se radi o udaranju gromova i sevanju munja, ili o ponašanju ptica u letu i njihovom kričanju. A iza Pomerijuma, vladali su sasvim drugi zakoni.

Iza te granice prostiralo se ono što su stari Rimljani nazivali *Horrea*, žitnica koja je hranila čitav Rim. I baš ovde, na Aventinskom brežuljku, nalazio se čuveni hram posvećen kultu boginje žita, čije je latinsko ime bilo *Ceres*. U korenu njenog imena nalazi se slog *ker-*, što znači 'rast'. Svoj hram boginja je delila sa bogom i boginjom slobode, muškosti i svih životnih sokova. Oni su se zvali *Liber* i *Libera* i bili su potomci još starijeg božanstva, *Janusa*, odnosno *Janne*, jednog božanstva sa dva lica, kojem svoje ime duguje i grad Janjina, jer se u njemu nalazi jedno od najstarijih svetilišta posvećeno njima. Dočim ovde, van granica zvanične gradske vlasti, odvijale su se dve velike svetkovine: *feriae sementivae*, praznik setve, koji je započinjao paljenjem strnjike na poljima, sa ogromnim vatrama, baš u mesecu koji je i dobio ime po Janusu, i onaj drugi praznik, žetve i kosidbe, *cerialia*, u mesecu koji je ime dobio po caru Avgustu, a koji je, pak, pri rođenju dobio ime Oktavijan, što znači 'osmi'.⁸²

Prema verovanju drevnih ljudi, vatre koje se pale u prvom mesecu u slavu *Ceres*, nagoveštavale su kakva će biti žetva u osmom mesecu: *quod severis metes*, pisalo je iznad njenog hrama: *kako poseješ, tako ćeš i žnjeti*.

Misterija sadržana u ovim rečima toliko je duboka i drevna, da je kolala u samoj krvi: nisu joj bile potrebne *auspicije*, koje su izvodili zvanični državni prognostičari; zato se ovaj ritual izvodio izvan grada, ispred njegovih kapija.

Bio je to ritual Večnog poretka.

Marija je znala da se na ovaj dan prožimaju sećanje na prošlost i predviđanje za budućnost, kao što se to, uostalom, dešava već hiljadama godina. Na današnji dan, 21. januar, koji je posvećen svetoj Agnezi, ovde se vrše proricanja vatrom. I može

---

⁸¹ Caius Cestius Epulo, rimski pretor i član Kolegijuma sedmorice (Septemviri epulonum), zaduženih za organizovanje javnih svetkovina. — *Prim. prev.*

⁸² U starom Rimu bio je običaj da se deci daje ime po redu rođenja, npr. *Primus*, *Secundus*, itd. - *Prim. prev.*

se desiti da će baš ovde u Rimu, Večnom gradu, na današnji dan, tajna koju je Persi Šeli pre šest meseci odneo sa sobom u grob - tajna večnog poretka - ponovi izaći iz pepela, na svetlost dana.

U najmanju ruku, to je bilo ono što je Marijin prijatelj i zaštitnik, kardinal Feš, nameravao da sazna. Zbog toga su je on i njegova sestra, Leticija Bonaparte, pozvali ovamo na današnji dan. Posle više od trideset godina, slikarka Marija Hadfield Kozvej, polu-Engleskinja, polu-Italijanka, došla je ovamo da se konačno skrasi kod kuće.

PALACO FALKONIERI RIM

Sa mnom čovečanstvo prestade dapredviđa smrt...

Slepe sam im nade dao da u njima borave...

A nadasve, dadoh im vatru.

Eshil, Okovani Prometej

Džordž Gordon, Lord Bajron, bolno je hramao po salonu Palate Falkonijeri, kardinala Džozefa Feša. Mada je i sam raspolagao znatnim bogatstvom, Bajron se nije osećao prijatno u ovom raskošnom mauzoleju, posvećenom mrtvom imperatoru. I pored toga što već dve godine nema kardinalovog nečaka, Napoleona Bonaparte, bogatstvo kojim je on obasipao članove svoje porodice ovde je i dalje bilo očevidno. Zidovi su bili obloženi damastnom svilom i po njima su sve do tavanice bile okačene slike najpoznatijih evropskih majstora, ajoš ih je više bilo poređano na podu, uključujući i slike njegove dugogodišnje štice, slikarke madam Kozvej, na čiji su se zahtev svi ovde danas okupili. Barem je tako bilo rečeno.

Pismu je bilo potrebno vremena da stigne do njega, jer je bilo poslato u Pizu. Kad ga je primio jednog jutra, u svojoj novoj vili u Đenovu - Kazi Saluco, iz koje se, s visine, pružao pogled prema Portofinu i moru - Bajron je odmah krenuo na put, nemajući dovoljno vremena ni da se smesti u svom novom domu. Napustio je svoje domaćinstvo koje se sastojalo od ljubavnice, porodice i nepozvanih gostiju, kao i menažerije-majmuna, pauna, pasa, i egzotičnih ptica - tek istovarenih iz flotile brodova kojima je doputovao iz Pize.

Bilo je jasno da se nešto važno desilo. Ili će se desiti.

Ne obraćajući pažnju na groznicu i grčeve u stomaku koji nikad nisu prestajali, baš kao i oni koji su mučili Prometeja, Bajron je proveo nedelju dana jašući, ne bi li u zakazan dan stigao u Rim. Nije imao vremena ni da se okupa ili obrije u onim groznim gostionicama kraj puta u kojima je noćivao sa svojim lakejom Flečerom. Znao je da sigurno grozno izgleda, ali to sad i nije bilo važno.

Pošto ga dočekaše pred palatom i uvedoše u salon, dobio je u ruke kristalnu čašu sa kardinalovim najboljim crnim vinom iz Bordoa, koje je trebalo da mu smiri stomak. Tada je i prvi put pogledao uokolo po tom neverovatno raskošnom salonu i istog časa shvatio da se sad ne radi o tome *kako* se oseća, već *na šta* se oseća! Još uvek je bio u svom jahaćem odelu, prekrivenom prašinom: tesnom vojničkom

mundiru, kaljavih čizmama, širokim smeđim pantalonama od đavolje kože, koje su prekrivale njegovo deformisano stopalo. Sa uzdahom spusti čašu s vinom boje rubina i odmota maramu, koju je u obliku turbana uvek nosio kad putuje, da bi zaštitio od sunca svoj svetii ten. Najviše od svega bi poželeo da ode odavde, pošalje po Flečera da mu nađe neko mesto gde bi se mogao na miru okupati i presvući, ali je znao da je to sad nemoguće.

Vreme je bilo od najveće važnosti. Koliko li mu je još preostalo?

Kad je bio sasvim mlad, jedna proročica mu je rekla da neće preživeti svoju trideset i šestu godinu, što mu se tada činilo veoma daleko. Pa ipak, sutra, 22. januara, navršio je trideset pet godina. Za nekoliko meseci otići će u Grčku da bi se borio i finansijski potpomogao rat za nezavisnost, koji je otpočeo još njegov prijatelj, Ali-paša, ali je u njemu izgubio život.

Ne samo život, Ali-paša je žrtvovao i nešto više od toga.

Nije nemoguće da se u tome i sastojao značaj poruke koju je primio.

Iako je ovo pismo Leticija Bonaparte poslala Bajronu navodno kao odgovor na njegovo ranije pismo koje je, na uvijen način, sadržavalo pitanje u vezi sa Šelijem, pravo značenje poruke, iskazane mešavinom različitih jezika, nije moglo biti jasnije:

A Signor Gordon, Lord Byron

Palazzo Lanfranchi, LungArno, Pisa

Cher Monsieur,

Je vous invite a un vernissage de la pittrice Inglese, Mme Maria Hadfield Cosway, date: le 21 Janvier, 1823, lieu: Palazzo Falconieri, Roma. Nous attendon votre reponse.

Les sujets des peintures suivis:

Siste viator.

Ecce signum

Urbi et orbi.

Ut supra, ut infra

Ovim pismom ona ga je pozivala na izložbu slika madam Kozvej, čija mu je reputacija bila dobro poznata, s obzirom na slavu koju je uživao njen muž, kraljevski slikar, koji je radio za princa od Velsa. A ona sama bila je štíćenica ne samo kardinala Feša, već i, tokom godina koje je provela u Parizu, čuvenog francuskog slikara, Žak-Lui Davida.

Međutim, njegovu pažnju nije privuklo samo to što je bio pozvan, već i značenje sadržano u pozivnici. Zbog toga je Bajron tako žurno krenuo iz Đenove. Na prvom mestu, 'naslovi' madaminih 'slika' koji su bili navedeni, teško bi se mogli nazvati temama koje bi slikari normalno odabrali. Ali su zato govorili mnogo onom ko ume da čita između redova.

Siste viator - stani, putniče: izraz koji se u starom Rimu nalazio na svakom grobu ukraj puta.

Ecce signum - evo znaka: ovo je bilo propraćeno malim trouglom.

Urbi et orbi - gradu i svetu: moto Rima, Večnog grada.

Ut supra, ut infra - kako gore, tako dole: alhemičarski moto.

Isto tako, nije mogla biti koincidencija ni to što je ovo pozivnica za isti dan i grad u kome je bilo zakazano polaganje urne sirotog Šelija. Hvala bogu što se to odigralo nekoliko časova pre no što je Bajron stigao u Rim. Nije mu nimalo bilo žao što je to propustio, još uvek nije uspeo da zaboravi kroz kakve je muke prošao na dan Šelijeve kremacije, pre toliko meseci, niti pak strah za sopstveni život, koji ga još od tada ne napušta.

Poruka je bila sasvim jasna: Prestani da tražiš i pogledaj šta smo našli: trougao, znak sa čuvenog piramidalnog groba u Rimu, koji su kasnije usvojili karbonari, slobodni masoni i druge slične udruge, kao simbol bratstva. On predstavlja novi poredak koji povezuje duh i materiju, donji i gornji svet.

To je bila poruka koju je Šeli hteo da mu pošalje neposredno pre no što su ga ubili. Sada je Bajron shvatio njeno značenje, mada mu je ono uteralo strah u kosti. Jer, čak i ako je Leticija Bonaparte sa svojom svitom znala nešto o toj tajni, ili o izgubljenj Crnoj kraljici - a ova pozivnica je nagoveštavala da jeste - kako je uspela da pogoditi baš tu reč? Jedinu koja bi Bajrona sigurno dovela u Rim, čak i ako ništa drugo ne bi. Reč koju je Leticija Bonaparta upotrebila na samom kraju svog pisma.

Najmilije ime Bajronovo, koje je on koristio kao lozinku sa samo jednom drugom osobom na svetu - Ali-pašom, koji više nije živ.

Ali baš u trenutku kad je u mislima izgovorio to ime, čuo je kako se otvaraju vrata, a jedan nežni glas mu se obraća s druge strane prostorije:

„Oče, ja sam tvoja kći, Hajde.“

Irnao je samo jednu kćer, zvala se Hajde,

Najveća naslednica na Istoku;

Osim toga, bila je takve lepote,

Sve nasledstvo ne beše ništa prema njenom osmehu

Lord Bajron, *Don Žuan, Pevanje II, CXXVII*

Bajron nije mogao da se obuzda. Nije bio u stanju ni da misli na šahovsku figuru koju ona svakako nosi sa sobom, jer je bio van sebe od sreće. Plakao je. Prvo je devojčicu pritisnuo na grudi, a onda ju je držao dalje od sebe da bi mogao daje gleda, tresao je glavom u neverici i osećao kako njegove vrele suze ostavljaju trag u prašini kojom je još uvek bilo prekriveno njegovo lice.

Blagi bože! Ona je bila slika i prilika Vasiliki, koja je verovatno bila tek nekoliko godina starija kad se Bajron u Janjini zaljubio u nju. Kao i Vasja, imala je iste oči srebrnastog sjaja koje su izgledale kao sjajna ogledala, mada je u Hajde bilo ponešto i od oca - brada sa rupicom i bela, skoro providna koža, koja mu je i donela nadimak 'Alba' što znači 'beo'.

Milost od boga, pomisli. Ostao je bez svih svojih drugih kćeri, na ovaj ili onaj način - bilo da su umrle, ili bile daleko, zbog skandala i odlaska u egzil. Malu Adu, svoje zakonito dete sa ženom Anabelom, kojoj bi sad moglo biti sedam godina,

nije video još od rođenja - sve zbog skandala koji mu je priredila leđi Bajron te je morao da ode i bude van zemlje, sve ove duge godine - i sve to zbog glasina da je kći njegove sestre Avguste, Medora, kojoj je sad osam godina, takođe Bajronovo dete.

Pa onda, kći koju je dobio sa polusestrom Meri Šeli, Kler Klermont, koja je bila toliko zatreskana u Bajrona da ga je posle Londona pratila širom Evrope, sve dok na kraju nije ostvarila svoj cilj, da dobije dete sa čuvenim pesnikom. To je bila dražesna mala Alegra, koja je lane umrla, poživевši samo pet godina.

A sada mu je stigao ovaj dragoceni dar neopisive lepote - Hajde - kći koju mu je rodila Vasiliki, možda i jedina žena koju je istinski voleo. Žena koja na njega nikad nije polagala nikakvo pravo, koja ništa nije tražila od njega, a podarila mu je sve.

Bajron odmah shvati da ovo sićušno devojčce nije običan stvor. Iako joj je Ali-paša bio otac samo po imenu, Hajde je posedovala nekakvu unutarnju snagu, koju je Bajron retko imao prilike da vidi i odavno zaboravio da postoji. Poput pašinih hrabrih, sivookih Palikarija, vojnika iz albanskih planina. Kao i sam Ali-paša, zvani Arslan - lav.

Koliko je snage moralo biti potrebno Ali-paši i Vasji, i kakvog snažnog duha su morali biti, kad su mogli daje pošalju Bajronu na čuvanje, i još da joj povere dragocenu Kraljicu. Bajronu je preostalo samo da se nada da će i sam imati toliko snage da sprovede u delo ono za šta je sad bio siguran da mora učiniti. Međutim, on je isto tako, bolje od bilo koga drugog, znao i koliko opasnost to uključuje - ne samo po njega, već bez ikakve sumnje i po samu Hajde.

Sad, kad je konačno pronašao svoju kćer, da li je spreman da je se tako brzo ponovo odrekne, kao što se i ostalih odrekao?

Naravno, Bajron je shvatao još nešto - Ali-pašaje morao već dugo planirati sve ovo, možda još i pre no što se Hajde rodila. Zašto bi joj inače dao ime koje je služilo kao njihova tajna lozinka, ime koje je Bajron dao njenoj majci, Vasiliki? Pritom, on sve do sad nije ni znao da ta kćer uopšte postoji, niti da je ona odabrana da odigra ovu ulogu - možda za nju čak i odgajana - još od samog početka.

Ali, o kakvoj se ulozi radi? Zašto je Hajde *ovde*, baš na ovom mestu, u ovoj palati u Rimu - i to danas, na Dan vatre. I ko su svi ovi ostali *ovde*? Kakvu ulogu igraju? Zašto su namamili Bajrona čak ovamo, svojom kodiranim porukom, umesto da dovedu Hajde kod njega, zajedno sa šahovskom figurom?

Je li ovo zamka?

Podjednako važno bilo je i to da Bajron, u svojoj ulozi 'Albe' otkrije - i to što pre - šta je njemu namenjeno u ovoj Velikoj igri.

Jer, ako sad pogreši, sva nada u pobedu Belog tima biće izgubljena.

PORTO OSTIJA, RIM

22.januar, 1823.

Hajde nikako nije mogla da savlada sva ta suprotstavljena osećanja koja su je razdirala. Borila se s tim još od onog jutra kada je ugledala Kaurijevo iice pored ostalih na zidu u Fezu i kada je shvatila da ju je on, uprkos svim crnim slutnjama,

ipak konačno pronašao i da će biti spašena. Sad je konačno bila slobodna, stigla je u ovu neobičnu zemlju za koju nije ni slutila da postoji, stigla je u Rim, i srela oca, i sve joj je to izgledalo podjednako neobično, neočekivano i neverovatno.

Međutim, narednu noć Bajron je, zbog napora tokom dugog i teškog putovanja, kojim je njegovo krhko zdravlje postalo još ugroženije - da i ne pominjemo prisustvo silnih gostiju i posluge u palati - prespavao u privatnom smeštaju, koji je njegov lakej Flečer uspeo da obezbedi. Dogovorili su se da će se ujutru, još pre no što se razdani, i pre časa kad treba da se sastanu sa ostalima kraj piramide, Hajde, sa Kaurijem kao svojim zaštitnikom, iskrasti iz palate i doći na sastanak sa Bajronom.

Sada su njih troje koračali pustim ulicama kroz magličasto, srebrnasto praskozorje. Hajde, koju je Lord Bajron sve vreme držao za ruku, zaključila je, na osnovu onoga što su joj Šarlot i Šahin ispričali tokom bekstva iz Maroka i plovidbe morem, da je Lord Bajron po svoj prilici jedina živa osoba koja u svojim rukama drži ključ tajne Ali-pašine Crne kraljice. Zato je znala da joj se ovog jutra, tokom tajnog sastanka sa svojim novopronađenim ocem, pruža verovatno jedina prilika da sazna ono što je najbitnije.

Dok se njih troje udaljavalo od centra prema periferiji Rima, gde se nalazila piramida, dvoje mladih je, na Bajronov zahtev, ispričalo kako je Crna kraljica izvađena iz svog skrovišta u Aibaniji, kako je stari Šemimi Baba doputovao kroz planinske klance, da bi im, veoma sažeto, ispričao kako je Al-Džabir izradio svoj pribor za šah, poznat pod imenom Tarikat. Na kraju mu rekoše koje su bile poslednje Ali-pašine reči u manastiru Svetog Pantelejmona i kako se hrabro držao pred dolazak Turaka.

Bajron ih je pažljivo slušao, sve dok nisu završili. A onda, još uvek držeći kćer za ruku, zagrlili mladića u znak zahvalnosti. „Tvoja majka je bila zaista hrabra“, kazao je kćeri, „kad je bila u stanju da te pošalje od sebe upravo u trenutku kad su ona i paša bili suočeni sa sigurnom smrću.“

„Poslednje što mi je majka rekla bilo je da te je veoma volela“, poručio mu Hajde, „a Ali-paša je rekao da je i on prema tebi osećao iskrenu ljubav. Bez obzira na to kakvu cenu oni treba da plate, oče, oboje su mi rekli da su sasvim sigurni da ćeš se ti postarati da ova šahovska figura ne dospe u pogrešne ruke. Isto je mislio i veliki Šemimi Baba koji je na put poslao Kaurija, da bi čuvao i mene i figuru.“

„Ali, uprkos brižljivom planiranju“, nastavi ona, „stvari se nisu odvijale onako kako je bilo očekivano. Kauri i ja krenusmo morem, verujući da ćemo te naći u Veneciji. Mislili smo da putovanje neće dugo trajati, ali smo se prevarili. Kraj Pirana, naš brod zauzeše gusari i okrenuše ga ka Maroku, gde su Kaurija, već na pristaništu, zgrabili trgovci robljem. I tako je on nestao iz mog života - mislila sam zauvek. A onda su mi Crnu kraljicu oduzeli sultanovi ljudi i mene stavili u njegov harem u Fezu. Bila sam sama i preplašena, okružena nepoznatim svetom, kome nisam mogla da verujem. Mislim da me je od još gore sudbine spaslo samo to što nisu znali ko sam, mada su sumnjali da ja, ili taj crni grumen, možda imamo veću vrednost no što izgleda na prvi pogled.“

„I bili bi sasvim u pravu“, reče Bajron smrknuto, grleći kćerku rukom oko ramena. „Bila si izuzetno snažna, suočena sa svim tim opasnostima, dete moje. Neki su stradali zbog tajne koju si ti štitila“, reče, misleći na Šelija.“ „Hajde je zaista bila vrlo hrabra“, složi se Kauri. „Mada sam uspeo da pobegnem i potražim

pomoć u planini, brzo sam shvatio da uprkos svojoj relativnoj slobodi, nemam načina da doprem do nje. U stvari, mi uopšte nismo znali gde se ona nalazi. A onda, kad je sultan umro, pre samo nekoliko nedelja, i kad je bila u velikoj opasnosti da je prodaju kao robinju, zajedno sa ostalim stanovnicama harema, ona ni tada nije progovorila; odbila je da kaže bilo šta o sebi ili svojoj misiji. Već je bila izvedena na podijum za prodaju, kad smo mi naišli.“

Hajde nije mogla da se uzdrži i da ne zadrhti, setivši se svega. Bajron oseti kako joj se tresu mršava ramena. „Pravo je čudo da je iko od vas preživeo, a još veće da ste uspeali da spasete i šahovsku figuru“, govorio je ozbiljno, privijajući je uz sebe dok su hodali.

„Ali, Kauri me nikad ne bi mogao pronaći“, reče Hajde, „i mi ne bismo stigli čak ovamo, niti izvršili misiju koju su nam poverili Ali-paša i Šemimi Baba - da nije bilo Kaurijevo oca, Šahina i njegovog prijatelja, crvenokosog muškarca kojeg zovu Šarlot...“

Hajde pogleda Kaurija sa upitnim izrazom lica. Dečak klimnu glavom i reče: „Hajde želi da ti kaže nešto o Šarlotu ovog jutra, pre no što se sretnes s njim, i sa ostalima kraj piramide. Zato smo želeli da se nasamo vidimo s tobom - da bismo ti ispričali o tome u kakvoj se tesnoj vezi ovaj čovek nalazi sa Crnom kraljicom.“

„Ali ko je taj Šarlot o kome mi govorite?“ upita Bajron. „I kakve veze ima on sa šahovskim figurama?“

„Kauri i ja ne govorimo o crnoj kraljici kao o šahovskoj figuri“, reče Hajde, „već o pravoj, živoj Crnoj kraljici, Šarlotovoj majci, Mirej

Bajronu je pozlilo, ali ne samo zbog stomačnih tegoba. Zaustavio se, jer je video da su, upravo u trenutku kad je izlazilo sunce, stigli do ulaza u protestantsko groblje i bili sasvim blizu mesta na kome je trebalo da se odigra susret, i to samo za nekoliko časaka. Sede na nizak kameni zid, i ozbiljno se zagledao u Kaurija i Hajde.

„Objasnite mi o čemu se radi“, zamoli ih.

„Prema Šarlotu, barem kako nam je ispričao na brodu“, reče Hajde, „njegova majka, Mirej, bila je jedna od kaluđerica u Monglanu kada je pribor ponovo iskopan posle skoro hiljadu godina. Ona je bila poslata Šahinu, Kaurijevom ocu, u pustinju. Tamo se rodio njen sin Šarlot, u prisustvu Bele kraljice, baš kao što je prorečeno u jednoj staroj legendi.“

„Moj otac ga je odgajio“, objasni Kauri. „Rekao nam je da je Šarlot vidovit, što je takođe bilo predskazano u toj legendi i da će nam on pomoći da pronađemo figure i rešimo misteriju.“

„Ali Šarlot tvrdi da njegova majka poseduje još nešto i da to nešto ima veliku moć“, dodade Hajde. „Zbog toga će biti skoro... nemoguće da ispunimo svoj zadatak.“

„Ako je njegova majka kaluđerica iz Monglana“, rekao je Bajron, „onda nije potrebno da čovek bude vidovit pa da odmah shvati šta zapravo treba da mi kažete. Taj Šarlot veruje da on i njegova inajka poseduju nešto, a upravo je saznao da to imamo *mi*. Nešto zbog čega ste vi rizikovali svoj život noseći ga preko mora i

planina. Nije li tako?“

„Ali kako je to moguće?“ reče Hajde. „Ako je njegova majka svojim rukama pomagala da se iskopaju šahovske figure u Opatiji Monglan, ako je ona od tada po čitavom svetu sakupljala te figure, ako je ona čak dobila i Crnu kraljicu od cara, svedržitelja Rusije, unuka Katarine Velike, onda kako može postojati još jedna takva kraljica? A ako postoje dve, šta nam daje za pravo da verujemo da je kraljica koju su čuvali sufiti Bektaškog reda zaista prava kraljica?“

„Umesto da lupamo glavu oko tog pitanja“, reče Bajron, „hajde da prvo sa velikom pažnjom saslušamo ono zbog čega smo i dovedeni ovamo. I to od koga! Leticije Ramolino Bonaparta, kardinala Feša, pa čak i madam Kozvej - svi su oni štićenici Katoličke crkve, koja je, uostalom, i uspela da figure zadrži u hrišćanskim rukama, još od vremena Šarlemanje.“

„Ali, oče“, reče Hajde, tražeći pogledom podršku od Kaurija, „u pravo u tome je sadržano i objašnjenje zašto smo se ovde sastali! Prema Šarlotu, njegovu majku, kaluđericu Mirej, pre trideset godina poslala je u Saharu, kod Šahina, osoba koja mora biti nedostajuća karika u svemu ovom: Anđela-Marija di Pjetra Santa, bliska prijateljica Opatice od Monglana, i majka naših domaćina ovde, prvo Leticije Ramolino Bonaparte, a potom i kardinala Feša, u drugom braku. Anđela-Marija bila je Napoleonova baka! Oče, zar ne razumeš, oni se nalaze u suprotnom timu!“

„Dete moje“, pobuni se Bajron, privlačeći kćer bliže sebi i obavijajući ruke oko nje, „nije sad bitno, ko je u kom timu. Ono što je važno, to je sam pribor za šah - moć koja je u njemu sadržana, a ne ova glupa Igra. Zbog toga su sufiti i pokušavali toliko dugo da pronađu figure, da ih vrate u ruke onih koji će ih čuvati i nikad neće iskoristiti radi vlastite moći - već na opštu dobrobit.“

„Šarlot ne misli tako“, tvrdila je Hajde. „Mi smo Beli tim, a oni Crni! A ja verujem da su on i Šahin na našoj strani.“

PIRAMIDA, RIM

22. JANUAR, 1823.

U kripti u kojoj su se sakupili na Leticijin predlog gorelo je samo jedno kandilo. Bilo je to dan posle polaganja Šelijeovog pepela u grob. Sve ostalo u ogromnoj piramidi beše u potpunom mraku, i to je Šariotu obezbedilo prvo mesto na kojem je mogao da razmišlja, još otkako su krenuli iz Feza.

Kako im je objasnila, Leticija ih je pozvala da dođu ovamo zbog toga što umetnica, madam Kozvej, ima nešto izuzetno vazno da im saopšti. A ima li boljeg mesta za to, od ove piramide, u kojoj je sadržana suština tajne koju je Marija pristala da nam otkrije, posle toliko godina.

Gospođa Majka zapalila je tad svećice koje je ponela sa sobom i postavila ih pored groba Kaja Cestija. Njihova treptava svetlost bacala je senke na visoke svodove kripte.

Šarlot pogleda lica koja su stajala oko njega. Bilo ih je osmoro; okupili su ih u Rimu Leticija Bonaparte i njen brat, na Šahinov zahtev. Svi su došli. Šahin je sad shvatio da svako od njih treba da odigra po jednu ključni ulogu: Leticija i njen brat, kardinal Feš; Šahin i njegov sin, Kauri; Lord Bajron i slikarka, madam Kozvej;

sam Šarlot i Hajde.

Šarlot je sad znao da mu više nije potrebno spoljnje svetlo da bi mogao da prepozna opasnosti oko sebe. Tek nedavno, na pijaci u Fezu, vratila mu se vidovitost, i to u punoj snazi - sasvim neočekivano, i isto tako zastrašujuće, kao da se iznenada našao u kiši meteora. Prošlost i budućnost ponovo su postali njegovi saputnici, a njegov um pretvorio se u kolut sa hiljadama svetiljki koje su se iskrile u mraku.

Samo jedno ostalo je i dalje neprozirno: Hajde.

„Ima samo jedno što nikakav prorok, ma kako bio velik, ne može da vidi“, rekao mu je Šahin one noći u Fezu. „A to je njegova sopstvena sudbina.“

No, u onom trenutku kad je Šarlot prvi put pogledao sa visokog zida u medini i tamo dole na pijaci robova ugledao devojkicu - mada o tome nije još nikom ništa rekao - u jednom jedinom zastrašujućem momentu sagledao je kuda sudbina može da ga povede.

Mada još uvek nije bio u stanju da vidi *kako* je njegova sudbina povezana sa njenom, Šarlot je znao da je njegova slutnja u vezi sa Hajde bila ispravna. Isto je tako pre tri meseca nagoniski osetio da mora da ode iz Francuske i pređe hiljadu kilometara sve do kanjona Tasili,⁸³ da bi pronašao Belu kraljicu, drevnu boginju čiji je lik oslikan na visokoj litici, u udubljenju džinovske kamene ploče.

A sad kad ju je našao od mesa i krvi, ovaploćenu u ovoj mladoj devojci, razumeo je još nešto: što god madam Kozvej bude danas obelodanila, ma kakvu god ulogu ostali budu pri tom igrali, Hajdi će stajati u središtu šahovske table, držeći u rukama Crnu kraljicu, a Šarlot će stajati uz nju.

Kardinal Žozef Feš pogleda uokolo po kriпти osvetljenoj svećama, a zatim ličnosti koje su tu, pomislio je, stajale kao ožalošćeni na sahrani.

„Madam Marija Hadfield Kozvej mnogima od vas je već poznata, ako ne baš lično, onda po svom renomeu“, započe on. „Njeni roditelji, Čarls i Izabel Hadfield držali su renomirane gostionice 'Kod Karla' u Firenci, u kojima su odsedali britanski putnici na svojoj velikoj turneji po zemljama Evrope, kao na primer, istoričar Edvard Gibon i biograf Džejms Bozvel. Marija je odrasla okružena umetničkom aristokracijom, pa je i sama postala velika umetnica. Kad je Čarls umro, Izabela je zatvorila gostionice i vratila se u Englesku sa Marijom i ostalom decom. Tamo se Marija udala za čuvenog slikara Ričarda Kozveja.

Mada moja sestra Leticija i ja nismo imali prilike da se upoznamo sa Marijom Kozvej pre no što je Napoleon došao na vlast, od tada smo u velikom prijateljstvu s njom. Ja sam danas sponzor devojačke škole koju je ona osnovala nedaleko odavde prema severu, u Lodiju. Zamolili smo Mariju da nam ispriča priču o ovoj piramidi u kojoj sada sedimo i o tome na koji je način ova piramida povezana sa njenim pokojnim mužem, Ričardom Kozvejom, koji je nedavno preminuo u Londonu. To što će vam sada ispričati još nikad nikom nije u potpunosti poverila - čak ni nama samima. Sve se odigralo još pre više od trideset godina, 1786, kada je sa svojim mužem otišla u Pariz. Desilo se nešto što za sve nas u ovoj prostoriji može biti od

⁸³ Deo planinskih lanaca u jugoistočnom Alžiru, blizu granice sa Libijom. - *Prim. prev.*

veoma velikog značaja.“

Kardinal sede i glavom učini naklon prema Mariji.

Kao da je nesigurna kako da počne, Marija prvo skinu i odloži svoje kožne rukavice. Potom vrhovima prstiju skinu malo razmekšalog voska sa sveće i poče da ga valja između palca i kažiprsta sve dok se on nije oblikovao u lopticu.

„*Ma chere Madame*“,⁸⁴ reče kardinal Feš, stavijajući svoju ruku preko njene, da bi je ohrabrio

Marija se nasmeši i klimnu glavom. „Beše to septembra 1786“, počela je da govori na italijanskom, blagim glasom, sa neznatnim stranim naglaskom, „moj muž, Ričard Kozvej i ja smo tek nedavno bili prešli preko Lamanša, odnosno Engleskog kanala, iz Londona. Svi su već znali za naš dolazak s obzirom na našu slikarsku reputaciju. Oboje smo bili osvojili značajne nagrade i naš salon u Londonu bio je među najpopularnijima. Ričard je imao važnu narudžbinu u Francuskoj, trebalo je da slika decu Vojvode od Orleansa, rođaka Luja XVI, i velikog prijatelja pokrovitelja mog muža u Engleskoj, princa od Velsa, danas kralja Džordža IV. U Parizu, podjednako su nas pozivali kao počasne goste i umetnici i aristokrati. Naš prijatelj i kolega, Žak-Lui David,⁸⁵ organizovao je prezentaciju naših dela na francuskom dvoru, pred kraljem i Marijom Antoanetom.

Moram vam sad kazati par reči o mom mužu, Ričardu. Mnogi zavidljivi ljudi u Londonu već dugo su imalo ružno mišljenje o njemu, jer je on poticao iz puke sirotinje, a uspeo da se veoma visoko uzdigne. Ričard nije ništa činio da bi ublažio njihovo neprijateljstvo, već se u svakoj prilici ponašao razmetljivo i ekstravagantno. Najviše je voleo da nosi ljubičastu boju, na kaputu je imao izvezene jagode, veliki mač vukao mu se po putu, šešire je izobilno ukrašavao nojevim perjem, i nosio cipele s crvenim potpeticama. U novinama su ga nazivali 'makaroni' - klovni, a njegov izgled poređen je sa izgledom njegovog ljubimca, majmuna, čak su vrlo maliciozno tvrdili da mu je to rođeno dete.

Međutim, uzak krug njegovih poštovalaca znao je da je Ričard pravi maestro, pravi arbitar ukusa, poznavalac i skupljač vrednih antikviteta. Da ne pominjem tapiserije iz manufakture Goblen, rariteti koje je on posedovao bili su izloženi u dvadeset i šest prostorija: egipatska mumija, relikvije svetaca, kineska belokost, retki i egzotični predmeti iz Arabije i Indije, pa čak i pero iz repa ptice feniks, barem je on tako verovao.

Ričard je u duši bio mistik, sledbenik vizionara, kao što je bio Emanuel Svedenborg.⁸⁶ U Londonu, zajedno sa mojim bratom, studentom arhitekture, i odabranim krugom slušalaca, posećivali smo predavanja Tomasa Tejlora,⁸⁷ 'platoniste' koji je preveo tajne spise najranijih grčkih ezoterista, za koje su se

---

⁸⁴ Draga gospođo (fr.) – *Prim. prev.*

⁸⁵ Jacques-Louis David (1780-1825), francuski slikar iz perioda neoklasicizma, pristalica Revolucije i prijatelj Robespjera. Poznat po svojim slikama iz perioda Francuske revolucije, a potom i iz doba Napoleona. Između ostalog, naslikao i monumentalne slike *Napoleonovo krunisanje* i *Napoleon na konju*. - *Prim. prev.*

⁸⁶ Emanuel Swedenborg (1688—1772), švedski filozof i teolog-misitčar. - *Prim. prev.*

⁸⁷ Thomas Taylor (1758-1835), klasičar, preveo na engleski sabrana dela Platona i Aristotela. - *Prim. prev.*

pomno interesovali ljubitelji misterija poput Ralfa Valdo Emersona⁸⁸ i Viljema Blejka.⁸⁹

Ovaj uvod je bio neophodan, jer izgleda da je moj muž, bez mog znanja, preko vojvode od Orleansa saznao nešto što je predstavljalo veliku misteriju, nešto što je bilo zakopano negde u Francuskoj pre hiljadu godina, što je trebalo ponovo da izađe na svetlost dana, i to ubrzo pošto smo mi, jednog jutra, stigli u Francusku.

Sećam se tog dana. Bila je nedelja, treći septembar, 1786, jutro ozareno suncem, te smo Ričard i ja odmah krenuli na izlet do *Halle au Ble*, čuvenog pariskog žitnog trga, ogromnog prostora kružnog oblika na kome se prodavalo žito, raž, ovas, ječam, sočivo, grašak. Ta ogromna zgrada u međuvremenu je izgorela, ali je bila poznata kao jedna od najlepših građevina u Parizu, sa kružnim stepenicama, visokom kupolom, kroz čije je prozore snažno prodirala dnevna svetlost. Toliko je sve bilo bajkovito, da se činilo kao da zgrada plovi na nebu.

I baš tu, pri tom magičnom, srebrnastom osvetljenju, sreli smo se sa čovekom koji će u potpunosti izmeniti naš život. Ali u tom trenutku, pre toliko godina, ja nisam mogla ni sanjati u kojoj meri će se moj život i život moje porodice preinačiti zbog događaja koji su se upravo tad pokrenuli.

Američki slikar Džon Trambul⁹⁰ stigao je u društvu svog prijatelja, visokog bledog čoveka bakarnocrvene kose, u čijoj je rezidenciji na Šanzelizeu⁹¹ i sam Trambul odseo. Trambulov prijatelj, kako smo uskoro saznali, bio je poslanik Američke Republike na francuskom dvoru, čije će ime uskoro potamneti sva naša imena. Zvao se Tomas Džeferson.⁹²

„Sudeći po svemu, gospodin Džeferson bio je toliko zadivljen Žitnim trgom, da je izgovorio prave hvalospeve o lepoti njegove konstrukcije, a posebno se

uzbudio kad mu je Džon Trambul pomenuo arhitektonska dela mog brata Džordža, člana Kraljevske akademije u Londonu.

Gospodin Džeferson je insistirao da ostane s nama u društvu čitavog tog dana. Pošto smo se sreli u Parizu, ostatak dana proveli smo u San Kluiu, gde smo večerali. Potom smo otkazali sve svoje druge planove, otišli na Monmartr i uputili se u letnju baštu „Ruđijeri“, gde su nam vlasnici, po zanimanju pirotehničari, priredili izuzetnu predstavu s vatrometom; izveden je komad 'Trijumf Vulkana' o misterijama boga podzemnog sveta, koga stari Grci nazivaju Hefestom i koji je bio zaštitnik kovača.

Verovatno da je ovaj ekstravagantni prikaz misterija podzemnog sveta naveo mog muža Ričarda, da otvoreno progovori o velikim piramidama i hramovima

---

⁸⁸ Ralph Waldo Emerson (1758-1835), američki esejist, filozof, pesnik i jedan od osnivača transcendentalnog pokreta. - *Prim. prev.*

⁸⁹ William Blake (1757-1827), engleski pesnik, slikar i grafičar, bogate imaginacije, poznat po svom vizionarskom i mističkom pesničkom i likovnom stvaralaštvu. - *Prim. prev.*

⁹⁰ John Trumbull (1756-1843), američki slikar, najpoznatija slika, *Deklaracija o nezavisnosti*, reprodukovana je na novčanici od dva dolara. - *Prim. prev.*

⁹¹ Champs-Élysées, najpoznatija avenija u Parizu. - *Prim. prev.*

⁹² Thomas Jefferson (1743-1826), treći predsednik Sjedinjenih Američkih Država, autor Deklaracije o nezavisnosti, zagovornik republikanskih ideja. - *Prim. prev.*

vatre nalik na one u Egiptu, koje su građene u parkovima nedirnete prirode u predgrađu Pariza - poput onih u parku Monso, čuvenom imanju našeg zaštitnika u Francuskoj, Vojvode od Orleana. Moj muž je imao jednu zajedničku strast sa Vojvodom, a to je zanimanje za tajne nauke.

I baš kao što je Džeferson nasledio Bendžamina Franklina na položaju veleposlanika u Francuskoj, isto tako je Vojvoda od Orleana nasledio Franklina na položaju Velikog majstora pariskih framasona. Njihove tajne inicijacije često su se odvijale po pećinama i klasičnim ruinama u tom parku.

Za Tomasa Džefersona bilo je još zanimljivije kad je Ričard pomenuo jedno drugo misteriozno mesto, podalje od Pariza, na putu za Versaj, koje je izgradio vojvodin bliski prijatelj, Nikola Rasin de Monvil.⁹³ Prema vojvodinim rečima, odnosno kako nam je ispričao te večeri moj muž, ovaj park, koji se širio na devedeset jutara i bio pun čudnih simbola, skrivao je tajnu podjednako staru kao i piramide - zapravo mogao se pohvaliti čak i piramidom koja je bila dosledna replika ove u kojoj se mi sad nalazimo. U njoj je izvedena Mocartova *Čarobna frula*.

To misteriozno mesto čuvalo je još jednu zanimljivost - tako da je gospodin Džeferson rešio da, ne gubeći vreme, načas zapostavi svoje diplomatske obaveze te je samo nekoliko dana kasnije organizovao malu eskapadu u prirodu, da poseti tu skrovitu baštu - a ja sam mu pri tom jedina pravila društvo.

Još od one biblijske priče o izgubljenom raj, ljudski rod izgleda više ceni izgubljene stvari od postojećih. U slučaju gospodina Rasina de Monvila, u praskozorje Francuske revolucije, nije bilo potrebno dugo vremena pa da on izgubi sve svoje bogatstvo, pa čak i svoj park. Vojvoda od Orleana proći će još mnogo gore: nazvavši se Filipom Egaliteom, on je prešao na stranu revolucionara, čak je i glasao da njegov bliski rođak, kralj, bude osuđen, ali je na kraju i sam završio na giljotini.

A što se tiče Tomasa Džefersona i mene - mi smo tog dana u De Monvilovoj bašti *otkrili* nešto što uopšte nismo očekivali: rešenje za staru izgubljenu mudrost. Kao ključ poslužio nam je sam vrt.

„Zvao se *Le desert de Retz*. Na francuskom jeziku, kako se nekad govorio, to je značilo 'Kraljeva pustara - izgubljeno carstvo'.“

---

⁹³ Nicolas Racine de Monville (1734-1797), francuski aristokrata i vrtni arhitekt. - *Prim. prev.*

PRIČA O UMETNIKU I ARHITEKTI

Ali vrtovi postoje i u našoj kolektivnoj podsvesti. Vrt je čovekovo prvo carstvo. Tokom vekova on mu je davao različita imena koja označavaju Zemaljski raj, Eden. Viseći vrtovi u Vavilonu predstavljali su jedno od sedam čuda sveta... Svi naši napori da ih povratimo ostaju samo proizvod naše mašte.

Olivje Sopan de Žanvri, *Kraljeva pustara*

Stvarno ne znam šta bih drugo pomislio, sem da je želeo da imitira Vavilonsku kulu.

Tomas Bleki, kraljevski vrtlar,
Govoreći o Kraljevoj pustari

Krenuli smo iz Pariza tog petka, osmog septembra, u elegantnoj kočiji g. Džefersona koju su vukli sivci, prešli preko reke i zašli u veličanstven predeo. Ali ništa nije moglo biti veličanstvenije od našeg odredišta, *Le desert de Retz*.

Pred ulazom u park morala se napustiti kočija. Prošli smo kroz pećinu i ušli u začaran prostor- predeo koji je nalikovao Vatoovom⁹⁴ platnu, prepun boja kasnog leta, prigušeno crvenih, ljubičastih i riđih. Po blagim brdašcima i krivudavim stazama biše su raštrkane breze, narovi, mimoze, koje se smenjivahu sa dvestogodišnjim stablima javora, lipa, belih grabova: sve su to bila drveta sa dubljim značenjem za osvešćeno oko.

Gde god se otvarao pogled, vireći iz čestara, ili uzdižući se iz jezerceta, nazirale su se interesantne građevine, kao da ih je tamo postavio kakav mađioničar.

Kad je došao do kamene piramide, Džeferson se uzbudi isto onoliko kao i kad je posmatrao građevinu na Zitnom trgu.

„Replika spomenika Kaju Cestiju“, reče. „Prepoznao sam je prema njenom prototipu, čuvenoj rimskoj građevini u obliku egipatske piramide, 'vatrene planine', koju je, svojim gravirama, vaš sunarodnik Piranezi,⁹⁵ učinio popularnom.“

Dodao je: „Njen original u Rimu ima neobična svojstva. Njena osnova iznosi devedeset puta devedeset - što je veoma važan broj, jer kad se sabere, dobija se tri stotine šezdeset, što je broj stepeni u krugu. Eto vam 'kvadrature kruga'. To je za ljude u drevna vremena predstavljalo najveću zagonetku, jer je u njoj bilo skriveno nekoliko značenja. Nisu oni jednostavno pokušavali da otkriju neku suvu matematičku formulu koja bi im omogućila da površinu kruga pretvore u kvadrat, već mnogo, mnogo više. Za njih je kvadratura kruga predstavljala jednu od najdubljih transformacija: pretvaranje kruga, koji predstavlja nebesko carstvo, u

---

⁹⁴ Antoine Watteau (1684-1721), francuski slikar iz epohe rokoka. - *Prim. prev.*

⁹⁵ Giovanni Battista Piranesi (1720-1778), italijanski umetnik, poznat po svojim grafikama klasičnog Rima. - *Prim. prev.*

kvadrat, što će reći, svet materije. Spajanje neba i zemlje, što bi se reklo.“

„Alhemijski spoj - spoj duha i materije“, složila sam se. „A moglo bi se reći i spoj srca i glave. Moj muž, Ričard, i ja, već mnogo, mnogo, godina izučavamo stare misterije poput ove.“

Džeferson se nasmejao. Činilo se da mu je bilo pomalo neprijatno zbog njegovog neočekivanog izliva govorništa.

„Već toliko dugo?“ pitao je uz neodoljiv smešak. „Vi meni izgledate jedva kao dvadesetogodišnjakinja; čini mi se da je prerano za ovako privlačnu mladu ženu poput vas, da je privlači bombastično razglabanje vremenog političara.“

„Dvadesetšestogodišnjakinja“, odvratih mu, uzvraćajući osmeh. „Gospodin Kozvej je upravo *vaših* godina. Svakodneвно sam izložena ovako fascinantnim izlivima mudrosti i privikla sam se da ih cenim! Nadam se da ću i od vas čuti još koju.“

Džefersonu je to izgleda veoma prijalo, pa me uze za ruku, provuče je ispod svoje, te nastavismo šetnju još dublje u park. „Spoj srca i glave, rekoste?“ ponovi moje reči i dalje se smešeći i gledajući me pomalo mangupski, sa svoje superiorne visine. „Može biti da se radi o drevnoj mudrosti, draga moja gospođo, ali u mene su glava i srce počesto u svađi i nikako ne mogu da se dogovore da krenu do oltara i stupe u blaženi bračni spoj!“

„Kakve li muke more vaše organe, kad ne mogu da se slože o tako nečem?“ upitah ga, raspoloženo.

„Zar zaista ne možete da se setite?“, pitao me je sasvim neočekivano. Zatresoh glavom u nadi da će moj obod na šeširu prikriti naglo rumenilo koje mi je oblilo lice.

Srećom, njegove naredne reči prilično me umiriše. „E pa onda, obećavam da ću vam uskoro poslati svoje misli o toj temi u pisanom obliku.“

A onda dodade: „A trenutno - s obzirom da je glava zadužena za matematičke i arhitektonske probleme, kao što su noseća težina luka po kvadratnom santimetru kružne površine, ona mi govori da osnova ove piramide čije stranice iznose devet-puta-devet, imajuš jedno, važnije značenje. Ako proverimo kod Herodota, videćemo da je iste proporcije imao i tlocrt drevnog Vavilonskog grada, čije su dimenzije bile devet milja u kvadrat. A sve to nas podseća na fascinantnu matematičku zagonetku za koju možda još niste čuli - radi se o 'magičnom kvadratu' - u kome svaki kvadratić u odnosu devet-puta-devet treba da se popuni jednim brojem, i to na takav način da zbir u svakom redu, uzduž, popreko i dijagonalno, bude isti.“

Moj prethodnik na mestu američkog poslanika u Francuskoj, Bendžamin Franklin,⁹⁶ bio je izuzetan poznavalac magičnih kvadrata. Po njegovom uverenju, oni nisu bili retki u drevnim kulturama Kine, Egipta, Indije. Pošto je bio prinuđen da satima sedi u Kongresu, zabavljao se tako što ih je ispunjavao. Govorio je da takav jedan kvadrat može da ispuni istom brzinom koja mu je potrebna da upiše brojke, tako je otkrio mnogo ingenioznih rešenja za ove formule.“

---

⁹⁶ Benjamin Franklin (1706-1790), jedan od osnivača SAD, naučnik, eksperimentator, pronalazač, slikar, političar i diplomata; američki ambasador u Francuskoj i Švedskoj. - *Prim. prev.*

„Da li je doktor Franklin otkrio formulu Vavilonskog kvadrata?“ pitala sam sa olakšanjem, pošto je naš razgovor krenuo bezbednijim putem, no što je to malopre izgledalo.

Moram da priznam da sam oklevala da mu poverim pravi razlog mog interesovanja. Ja sam za Ričardovu zbirku retkih ezoteričkih dela uradila kopiju čuvene gravire Albrehta Direra⁹⁷ pod brojem 1506, na kojoj je prikazana veza između Pitagorine zlatne sredine i Euklidovih elemenata.

„O, i više od toga!“ uskliknu Džeferson, očito oduševljen što sam ga to pitala. „Doktor Franklin je verovao da će ponovnim otkrićem formula za sve takve kvadratiće moći da dokaže daje svaki grad, koji je sazidan na takvoj rešetkastoj osnovi, izgrađen zato da bi mogao da aktivira specifične sile sadržane u toj formuli, u sadejstvu sa određenim brojem, planetom, ili božanstvom.

Franklin je, naravno, bio framacon, kao i naš general Vašington,⁹⁸ a pomalo i mistik. Ali, u suštini, nema mnogo mističnog u takvoj ideji. U drevna vremena, sve stare civilizacije, od Kine do Srednje i Južne Amerike, sagradile bi nov grad, tek pošto bi prethodno uspostavile nov poredak. To je sadržano već u značenju same reči 'civilizacija'. Konačno - *civitas*, znači 'što pripada gradu', od sanskriptske reči *gi*, 'spustiti se, smestiti se pustiti koren', nasuprot divljacima i nomadima čija su staništa često kružnog oblika, pa mogu da ih rasklope i ponesu sa sobom. Stvarajući gradove kvadratnih osnovi, sa takvim magičnim svojstvima, pripadnici starih civilizacija priželjkivali su nov poredak kakav mogu da ostvare samo narodi koji prebivaju na jednom mestu - i koju su, ako hoćete, arhitekti reda i poretka.“

„A šta je sa onim gradovima koji su zamišljeni na kružnoj osnovi, poput Beča, Karlsrua, ili Bagdada?“ upitah.

Odgovor na moje pitanje stiže na sasvim neočekivan način, jer smo baš u tom trenutku, prošavši kroz šumarak starih lipa, pa potom neko šiblje, iznenada ugiedali kulu. Džeferson i ja se ukopasmo u mestu, zapanjeni.

Colone detruite - srušeni stub, kako su ga nazivali - bio je česta tema pisaca, slikara i grafičara. Ali, ništa nije moglo da se meri sa utiskom koji je na nas ostavilo ovo što smo sad ugledali.

Bila je to zgrada sazidana u obliku stuba - ogromnog beličastog stuba, sa vertikalnim usecima, visoka oko 28 metara, nazubljena i iskrivljena pri vrhu, tako da je izgledala kao da ju je pogodio grom i prelomio nadvoje. Po obodu, su se nalazili kvadratni, pravougaoni i okrugli prozori. Kada uđosmo u nju, videli smo da u samom središtu tog ogromnog prostora dominiraju spiralne stepenice, okupane prirodnom svetlošću, koje kao da su stremile ka nebu. Sa ograde tog stepeništa visile su kotarice prepune egzotičnog cveća, između kojih su se spuštale puzavice.

I dok sam se pela stepenicama ispred Džefersona, divili smo se izuzetnoj koncepciji unutrašnjeg prostora. Oko stepeništa behu raspoređene ovalne prostorije između kojih su bili ubačeni saloni lepezastog oblika. U samoj osnovi građevine bila su, u mraku, dva sprata, a iznad njih se uzdizalo još četiri, koji su imali

---

⁹⁷ Albrecht Diirer (1471-1528), nemački slikar i grafičar, pisac teoretskih rasprava o perspektivi i idealnim proporcijama. - *Prim. prev.*

⁹⁸ George Washington (1720-1778), vođa pobunjeničkih snaga protiv Britanaca u ratu za nezavisnost. Pisac američkog ustava i prvi predsednik SAD. - *Prim. prev.*

prozore. Pri samom vrhu nalazio se najviši sprat, sa koničnim otvorima, iz kojih se spuštala neka srebrnasta svetlost na donje spratove. Dok smo se penjali sa sprata na sprat, kroz prozore smo mogli da vidimo delove pejzaža, uključujući i piramidu, gotske ruševine, hramove posvećene raznim bogovima, kineski paviljon, tatarski šator. Za sve to vreme nismo progovorili ni reči.

„Zadivljujuće“, reče Džeferson, kad smo se vratili u prizemlje - nazad na zemlju, kako nam se činilo. „Baš kao kružni gradovi o kojima ste se raspravljali malopre, ali ipak više nalik na citadelu, tvrđavu - *kulu*, jer upravo se u *Bibliji* govori o razrušenoj kuli od sedam spratova, koja je građena da bi bila svetilište i stepenište do Boga.“

„Naše današnje putovanje deluje simbolično“, složih se. „Sa umetničke tačke gledišta, ono liči na priču iskazanu predelom: biblijsku priču od početka do kraja. Prvo, njen mitski deo, kroz niz čudesnih vrtova, poput rajskih vrtova na Tigru i Eufratu, visećih vrtova u Vavilonu - jedno od sedam svetskih čuda. A potom njihova veza sa četiri elementa, Zemljom, u obliku magičnog kvadrata, prikazanom u piramidi. Pa onda dve međusobno povezane katastrofe - uništenje Vavilonske kule, koja simbolizuje vazduh, nebo, jezik, glas - i veliki potop u Mesopotamiji, koji simbolizuje vodu. Na kraju dolazi, kao što je i za očekivanje, Apokalipsa - konačno uništenje velikog drvnog grada. Njegov nestanak u požaru.“

„Tako je“, reče Džeferson. „Međutim, Jovan nas uči da je Istočni raj, Vavilon, koji je razoren u vatri, zamenjen sledećim magičnim kvadratom, rešetkom dvanaest-puta-dvanaest, spuštenom sa nebesa: Novim Jerusalimom.“

Kad je Marija Kozvej završila priču, pogledala je sve prisutne, a potom pognu glavom, u kontemplaciji. Niko zadugo nije progovorio ni reči.

U toj priči bilo je nečeg čudnog, i Hajde je to dobro znala. Pogledala je u Kaurija kraj sebe i on klimnu glavom u znak odobravanja. I tako Hajde, koja je mirno sedela između Kaurija i Bajrona, ustade, pređe preko prostorije do mesta na kojem se nalazila Marija i stavi ruku na rame ženi, starijoj od sebe.

„Madam Kozvej“, obrati joj se Hajde, „vi ste nam ispričali priču koja se u velikoj meri razlikuje od svega u šta smo mi ovde prisutni do sada verovali. Svi mi shvatamo da vaša priča treba da aludira na onu drugu šemu, osam-puta-osam. Šemu šahovske table. Pa ipak, pre no što je g. Džeferson uopšte i mogao saznati za pribor iz Monglana, još pre no što je on izvađen iz zemlje, on je verovao da je ploča - šema, kako je on naziva - pre nego šahovske figure, najvažnija od svega. Da li vam je rekao kako je došao na tu ideju?“

„Svi znaju“, odvrati Marija, „da je posle svog boravka u Evropi, Tomas Džeferson postao američki državni sekretar, potom potpredsednik, a na kraju i treći po redu predsednik Sjedinjenih Američkih Država. Neki veruju da je bio i framason, ali ja znam da to nije tačno. On nikada nije želeo da postane član organizacije koju su drugi smislili; više je voleo da sam stvara novi poredak.“

Takođe je dobro poznato da je Džeferson bio veoma obrazovan čovek, da je izučavao arhitekturu, posebno nacрте onog Venecijanca iz petnaestog veka, Andrea dela Gondola, koji je dobio nadimak 'Paladio' po boginji Ateni Palas, zaštitnici grada Atine. Ovaj graditelj je, u vreme renesanse, obnovio arhitekturu *all' antica* -

obnavljanje građevinskih formi starog Rima. Ono što je manje poznato, ali zato mnogo važnije, jeste činjenica da je Džeferson proučavao i dela Paladijevog učitelja, velikog Vitruvija Polija, arhitekta iz prvog stoleća, čija su dela, *Deset knjiga o arhitekturi*, ponovo otkrivena u Paladijevo vreme. Te knjige predstavljaju polazište za razumevanje osnovna klasične arhitekture i njenog značenja. I kod Paladija i kod Džefersona, uticaj tih knjiga je očevidan, u svemu što je bilo koji od njih sagradio.

Vitruvije objašnjava značaj simetrije i proporcija prilikom građenju hramova u odnosu na ljudsko telo; postavljanja grada i planiranja pravaca za ulice u odnosu na osam pravaca vetra; položaja meseca, sunca i planeta i njihov uticaj na podizanje nekog novog religioznog ili gradskog kompleksa.“

„Ja ne razumem kako se ovo može smatrati odgovorom na pitanje koje je postavila moja kći“, reče Bajron. „Kakve veze imaju dela Paladija, a pogotovo Vitruvija, od pre dve hiljade godina, sa važnošću šahovske ploče zbog koje smo se mi ovde danas iskupili. Možete li na to da odgovorite?“

„Šahovska tabla ne daje odgovor“, reče Marija zagonetno. „Ona samo predstavlja ključ.“

„A tako“, reče Hajde, gledajući put Bajrona. „Arhitekta Vitruvije živeo je u Rimu u Hristovo i Avgustovo doba - što je bilo i vreme Kaja Cestija. Da li vi to hoćete da nam kažete, madam, da je *Vitruvije* izradio nacrt za ovu piramidu koja ima kosmičke proporcije. 'Kvadratura kruga' - spajanje neba i zemije, ovde u Rimu!“

„Baš tako“, odgovori Marija Kozvej, uz osmeh. „A Džeferson, budući veliki poznavalac arhitekture, odmah je sve razumeo, onog trenutka kad je došao u *Desert*. Što je pre mogao, obišao je sve gradove u Evropi, proučavao njihov tlocrt. i kupovao skupe, ali precizne gravire sa planovima tih gradova. U osvit Francuske revolucije, vratio se nazad u Ameriku i ja ga nikad više nisam videla, mada smo nastavili da se redovno dopisujemo.“

Ali još neko je zadobio njegovo neposredno poverenje“, nastavi da objašnjava. „Arhitekta koji je dobijao nagrade u Italiji, koji je bio član Kraljevske akademije, i koji je studirao i u Londonu i Rimu, proučavalac dela Paladija i Vitruvija, stručnjak za *desedno all' antica*. Istovremeno, on je bio i školski drug i intimni prijatelj našeg kolege-slikara Džona Trambula, koji nas je upoznao sa Džefersonom u *Hallee au ble* onoga dana. Džeferson i Trambul nagovorili su tog čoveka da dođe u Ameriku, poverivši mu značajan arhitektonski posao. Tamo je ostao sve do svoje smrti. Upravo zahvaljujući *rtjemu*, ja sam i naučila mnogo toga što sam vam danas ispričala.“

„Ko je bio taj arhitekta s kojim je Džeferson bio toliko intiman, i u koga je imao toliko silno poverenje?“ upita Bajron.

„Moj brat, Džordž Hadfild, odgovori Marija.“

Hajde oseti da joj srce toliko snažno udara da se poplašila da će to i drugi čuti. Mada je još uvek stajala kraj Marije, videla je kako ju je Kauri pogledao, sa izrazom upozorenja. „Kakvu je narudžbinu dobio vaš brat?“ upita Hajde stariju ženu.

„Godine 1790“, reče Marija, „čim se Džeferson vratio iz Evrope, a to je bilo istog časa kad je Džordž Vašington izabran za predsednika, Džeferson ga je ubedio

da Kongres treba da kupi zemljište u obliku pitagorejskog kvadrata, a to znači da treba da se zasniva na broju deset.

Kroz središte ovog kvadrata protiču tri reke, koje se susreću u samom centru i grade oblik slova Y - što je takođe pitagorejski simbol. Čim je odabran arhitekta - Pjer Lanfan - Džeferson mu je predao sve mape evropskih gradova koje je sakupio na svojim putovanjima. Ali, u Džefersonovom pismu Lanfanu stoji i jedno upozorenje: *Međutim, nijedna od njih ne može se uporediti sa starim Vavilonom.* Mom bratu, Džordžu Hadfildu, Džeferson i Trambul poverili su da upotpuni mapu - kao i da za ovaj veliki novi grad projektuje i sagradi zgradu Kapitola.“

„Pa to je zapanjujuće!“ uzviknu Bajron. „Šahovska tabla, biblijski grad Vavilon i novi grad koji su sagradili Džeferson i Vašington, zasnovani su na istom planu! Vi ste sad objasnili značaj njihove strukture koja predstavlja 'magični kvadrat', kao i dublje značenje koje je sadržano u njima. A po čemu se oni razlikuju? To takođe može biti značajno.“

Sasvim nesumnjivo. Hajde to munjevito shvati.

Istovremeno je shvatila i važnosti Baba Šemimijeve priče. Isto tako, razumela je i zašto ju je Kauri upozoravajući pogledao, jer ovo je bio razlog zbog kojeg su se sufiti sve vreme toliko brinuli. Šahovska tabla predstavlja ključ.

Al-Džabirova tabla koja predstavlja kvadrat od osam-puta-osam polja, kao što je Baba od samog početka upozorio, imala je dvadeset osam kvadratića po svom obimu, što predstavlja broj slova 11 arapskom pismu.

Osnova egipatske piramide sastoji se od devet-puta-devet kvadrata, isto kao osnova grada Vavilona, što čini obim od trideset dva kvadrata: ovo predstavlja broj slova u persijskom pismu.

Međutim, obim osnove od deset-puta-deset kvadrata iznosi trideset šest, a to ne predstavlja broj slova u bilo kom alfabetu, već 360 stepeni kruga.

To znači da je novi grad koji je Džeferson dao da se izgradi na tri reke, grad u kome je on prvi stolovao kao predsednik, bio *upravo* zato sagrađen da spoji nebo sa zemljom, da ujedini glavu i srce - da ostvari kvadraturu kruga.

Taj grad je Vašington, D. C.

KRALJICA NAPREDUJE

Duže je trajalo da se žena [kraljica] pojavi na ruskoj šahovskoj ploči nego u bilo kojoj drugoj nemuslimanskoj zemlji, uključujući i Kinu.

Merilin Jalom, *Rađanje šahovske kraljice*

Bela kraljica? Kako bih ja mogla biti Bela kraljica u ovoj Igri kad je moja majka - ako je verovati verziji koju je ispričala tetka Lili - Crna kraljica? Mada se nismo baš uvek najbolje slagale, majka i ja bi se teško mogle naći na suprotstavljenim stranama - posebno u toliko opasnoj igri, kao što će ova biti, bez ikakve sumnje. I kakve su veze, za ime sveta, imali datumi našeg rođenja?

Znala sam da treba da razgovaram sa Lili, i to što pre, ne bih li razvezala ovaj sasvim neočekivani čvor. No, pre no što sam uopšte mogla da počnem da razmrsujem bilo šta, na sceni se pojavila još jedna kraljica - poslednja osoba koju bih poželela da vidim u ovom trenutku, mada sam to zapravo i mogla predvideti. Niko drugi do kraljica majka i kraljica pčela - matica - u jednoj osobi: Rozmeri Livingston.

Iako je proteklo tek nekoliko dana od kad sam poslednji put videla Sejdžinu majku, ufačlovanu u tone krzna, tamo u Koloradu, njena pojava me je, kao i svaki put, potpuno izbacila iz sedla. Pri tom ne mislim samo na njen dolazak.

Rozmeri je ostavila svoj uobičajeni dojam kad se pojavila na vrhu stepenica i krenula da silazi u podrum, okružena muškarcima. Pojedini egzotični egzemplari njene pratnje bili su obučeni u bele pustinjske odore, dok su drugi, poput Bazila, bili u elegantnim odelima. Sama Rozmeri imala je na sebi toaletu sa šlepom od svetlucave svile bakarne boje, iste boje kao i njene oči i kosa, koja je delimično bila prekrivena ešarpom, toliko tankom i providnom, da se činilo kao da je izatkana od čistog zlata.

Rozmeri je zaista umela da svojom pojavom zaustavi saobraćaj, ali još nikad ta pojava nije bila toliko upečatljiva kao večeras, kada se nalazila u svom prirodnom elementu, okružena grupom muškaraca koji su je proždirali očima. Odmah sam shvatila da se tu ne radi o običnim obožavateljima - mnoge među njima znala sam iz spiska *Fortune 500*.⁹⁹ Kad bi iza Rozmeri eksplodirala bomba, pomislila sam, od te vesti pa do sutrašnjeg otvaranja, vrednost akcija na Njujorškoj berzi pala bi za hiljadu dvesta poena.

Rozmerina moćna pojava, kao i miris čuvenog parfema, nije se sastojala od nečega što bi se moglo lako definisati, a još manje imitirati, ma koliko puta pokušavali, da odredite u čemu je stvar.

Ima žena, poput moje tetke Lili, koje su se isticale nekakvim raskošnim glamurom, koji je naprosto bio deo njihove svetske slave. Zatim, ima onih drugih,

---

⁹⁹ Godišnja lista američkog časopisa *Fortune* koja nabroja 500 vodećih korporacija čije se akcije prodaju na berzi u Njujorku. – *Prim. prev.*

poput Sejdž, koje su svoj izgled doterale do takvog savršenstva da izgledaju kao novorođene kraljice lepote. I moja majka je posedovala neku vrstu aure, ali sasvim drugačije vrste: nju je krasilo zdravlje, lepota i gracilnost divlje životinje, koja je na prirodan način stekla sposobnost da preživi i u džungli - možda je to i bio razlog što su je prozvali Ket.¹⁰⁰ S druge strane, Rozmeri Livingston uspevala je da, upotrebom ko zna kakvih alhemičkih postupaka, spoji sve ove osobine i tako ostvari jedinstvenu upečatljivost: kraljevsku eleganciju od koje je posmatraču ponestajao dah i činio ga zahvalnim što ima priliku da se okupa u sjaju njene pozlaćene pojave.

Ali, to bi trajalo samo dok je čovek stvarno ne upozna.

A sad, dok je Bazil odlagao njenu pelerinu iza staklene pregrade, koja je delila privatnu trpezariju od ognjišta, Rozmeri mi dobaci svoju čuvenu *pusicu*, nešto što je trebalo da liči na pućenje usana.

Mada mi je Rodo već dosta toga ispričao, što je bilo sasvim dovoljno da mi se digne kosa na glavi, poželega sam da ga još malo ispipam u vezi s onim što će se večeras ovde događati. Nisam mogla da se ne pitam kog li vraga Livingstonovi priređuju večeru za ovu, najblaže rečeno, neobičnu skupinu multinacionalnih milijardera. Ali, s obzirom na sve ono što sam tek nedavno saznala u vezi sa šahom, Velikom igrom i Bagdadom, plašila me je već i sama činjenica da su mnogi od večerašnjih zvanica predstavljali značajne figure na Srednjem istoku.

I mada, kao obična servirka na ovoj večerinki, nisam mogla očekivati da budem predstavljena gostima, odmah sam znala da to ne mogu biti samo neki belosvetški likovi, kao što su Leda i Eremon pretpostavljali, jer sam među njima prepoznala nekoliko šeika i prinčeva kraljevske krvi. Nikakvo čudo što je bezbednost kod mostića preko kanala bila podignuta na najviši mogući stepen!

Naposletku - uz strepnju koja me je sve više obuzimala posle svega u šta me je Rodo tako blagonaklono uputio u vezi sa mojom navodnom ulogom - očajnički sam želela da saznam što više o tome kakve veze sve ovo ima sa Velikom igrom. A ponajpre, kakve to veze ima *sa mnom*.

No, moja nagađanja brutalno su prekinuta time što me je Rodo čvrsto zgrabio za ruku i poveo u susret gostima.

„Madmoazel Aleksandra i ja pripremili smo vam specijalnu večeru^u, obrati se Rodo Bazilu. „Ja se nadam da su se vaši i madamini večerašnji gosti, pripremili za poseban užitak. Svako od vas naći će svoj *menu du soir*¹⁰¹ na svom mestu za stolom.“

Pri tom je čvrsto stezao moju ruku u svojoj: nimalo suptilan znak da sve ono što mi je prethodno ispričao mora ostati 'pod šefovom kapom' dok me drugačije ne obavesti.

Pošto se uverio da su se svi razmestili tako da bi mogli da vide šta ćemo mi izvoditi za ognjištem, Rodo me odvuče iza staklenog zida i prošišta u uvo, „*Faites attention*. Kad večeras budeš služila hranu, moraš biti... *entznl*, a nikako *jongleur des mots, comme d'habitude!*“

Što će reći, treba samo da 'slušam', a nikako da izvodim svoje uobičajene

---

¹⁰⁰ Na engleskom ovo znači 'mačka'. – *Prim. prev.*

¹⁰¹ Večerašnji meni (fr.) – *Prim. prev.*

'govorne bravure', ma šta to trebalo da znači.

„Ako su ovi tipovi to što ja mislim dajesu, svi oni govore i francuski“, prošištaš nazad u pola glasa. „Zašto onda ne govoriš na euzkerskom? Onda te niko neće razumeti - uključujući i mene, srećnicu!“

Na to Rodo steže usta i začuta kao zaliven.

Posle bujabeza¹⁰² iznet je *bacalao* - bakalar džinovskih razmera sa sosom od maslina začinjenim limunom, praćen okruglastim hlepčićima ispečenim u pepelu, koji su se još pušili.

Pocurila mi je voda na usta - onaj filovani krompir koji sam smazala za ručak odavno je odradio svoje - ali sam se suzdržala i nastavila da guram kolica za serviranje, menjajući tanjire za svako novo jelo, a upotrebljene ređajući u mašine za pranje posuđa u susednoj prostoriji, da se o njima postara jutarnja smena.

Pade mi na pamet da ovo predstavlja skoro imitaciju majčinog rođendanskog *bouma* kada sam ja takođe pokušavala da služeći hranu prikupim što je moguće više informacija o toj smrtonosnoj igri u kojoj sam se neočekivano obrela.

Mada mi je Rodo rekao da treba samo da 'slušam', ja ipak nisam mogla da pratim razgovor za večerom i da obavljam svoju dužnost. Nekako, svi su izgledali raspoloženi za razgovor, ali samo dok se ja ne pojavim da bih poslužila novo jelo. Pored silnih kompiimenata upućenih Rodou na račun njegovog savršenog kulinarskog umeća, razgovor kao da bi zamirao, svaki put kad bih ja ušla da pokupim sudove i stavim nove za sledeće jelo.

Možda je to bilo samo posledica moje mašte - iii Rodoovih zloslutnih reči pre njihovog dolaska - tek, meni se nekako činilo da me *posmatraju*, pre nego da ih brine da li ću čuti o čemu razgovaraju.

Tek kad stigismo do *mešuija* - njegovog *pièce de résistance* - Rodo napusti svoje mesto za ognjištem i pođe za mnom u trpezariju. Tradicionalno, jagnje mora da se služi direktno sa ražnja, oko koga svi treba da se okupe. Stojeći tako ukруг, mogu i sami prstima da čupkaju sočno meso, začinjeno mirišijavim travama.

Jedva sam čekala da vidim kako će to da izvede Rozmeri Livingston u svojoj svilenoj pariskoj toaleti. Ali hoćeš, jedan od pustinjskih prinčeva momentalno je priskočio u pomoć.

„Dozvolite mi“, reče. „Od žena se ne sme tražiti da stoje pored muškaraca oko *mešuija*!“ Gestikulirajući, pokazao je Rozmeri da treba da ostane na mestu, i da će joj on iično naštrpkati jagnječeg mesa na tanjir, koji će Bazil, džentlmenski, odneti do njenog mesta za stolom.

Ovo je izgieda bila prilika koju je Kraljica Pčela upravo očekivala. Ostavši sama za stolom, dok je Rodo okretao ražanj tako da muškarci mogu da se posiuže mesom, ona mi rukom dade znak da donesem bokal sa vodom i dospem joj u čašu.

Iako sam mogla pretpostaviti, pogotovo s obzirom na Rodoov zabrinut pogied, da se radi o triku, ipak sam se nagla nad sto i počela da sipam vodu. Rozmeri, bez obzira na svoj snobizam, nikad nije dozvolila da je konvencije odvrte od onog što namerava da učini. Spretno zaobišavši sto, priđe mi i cmoknu u oba obraza, svojim čuvenim 'poljupcem u vazduh', potom me odgurnu i prozbori, „Mila moja! Pošto smo čuli da nailazi grozna oluja, Bazil i ja nismo mogli ni da zamislimo da ćemo te

---

¹⁰² *Boullabaise* – vrsta riblje čorbe (fr.) – *Prim. prev.*

tako brzo sresti ovde, posle Kolorada. Oduševljeni smo! I nadamo se da će tvoja majka uskoro prebroditi krizu - ili već o čemu se ono radi. Što se nas tiče, naravno, mi smo odmah uskočili u Lir¹⁰³ i vratili se ovamo na Istočnu obalu još iste noći!“

Pravo čudo. Znala sam da Livingstonovi imaju privatni aerodrom pun sportskih aviona i pilota koji su spremni da polete u svakom trenutku, u slučaju da Rozmeri dobije neodoljivu želju da skokne u neku od svojih čuvenih kupovina do izbezumljenja - iako se, mada nije vredno pominjanja, nisu setili da i *nama* ponude da nas povezu, umesto što su nas ostavili poluzavejane, da blaženo čekamo da stigne oluja.

Kao da je bila u stanju da čita moje misli, Rozmeri dodade, „Znaš, da smo shvatili da nameravate da idete u Denver, mogli smo vas tamo prevesti, zajedno sa Sejdž i našim novim susedom, g. Marčom.“

„O, da sam to znala“, odgovorila sam isto tako izveštačeno otmenim glasom. „Ali, ne bih htela da te zadržavam. *Mešui* je najveći specijalitet kod „Sutalda“. Rodo ga skoro više nikad i ne sprema; biće povređen ako se tvoja porcija sasvim ohladi, zbog mog brbljanja, još pre no što uspeš da je probaš.“

„Onda sedi kraj mene za trenutak“, reče Rozmeri najljubaznijim glasom koji se od nje da zamisliti. Vratila se nazad na svoje mesto i uz smešak, rukom potapkala stolicu pored sebe.

Bila sam šokirana ovakvim nedostatkom smisla za protokol - pred svim ovim velikodostojnicima - i to od strane osobe koja je najveći snob koga sam ikad imala prilike da sretnem. Ali njene sledeće reči baciše me u još veće zaprešćenje.

„Sigurna sam da tvoj poslodavac, msje Bužaron neće imati ništa protiv ako nas dve malo popričamo“, pokuša da me uveri. „Već sam mu rekla da smo mi porodični prijatelji.“

Prijatelji! Kakva ideja!

Krenula sam oko stola, dopunila vodom nekoliko čaša, i pogledala jednom, hitro, u Rodoovom pravcu: neznatno je podigao jednu obrvu, kao u znak pitanja da li je sve u redu.

Kad stigoh do Rozmeri, rekoh: „Eno, gospodin Bužaron gleda u mom pravcu. Mislim da treba da se vratim u kuhinju. Kao što možete videti iz svog menija, iza ovog slede još tri jela. I baš zato što je tako izvrsna naša kuhinja, moramo da vodimo računa da se ništa ne pokvari zbog lošeg tajminga. Osim toga, sigurno ni vi ne biste voleli da ostanete ovde čitave noći.“

Rozmeri me steže kao da hoće da me udavi i povuče me na stolicu pored sebe. Toliko sam bila zapanjena, da je malo nedostajalo pa da joj prolijem bokal u krilo.

„Rekla sam da hoću da razgovaram s tobom“, izjavi tihim glasom, ali takvim tonom, kao da izdaje carsku naredbu.

Srce mi je lupalo neopisivom brzinom. Šta li ona to, pobogu, smeru? Da li je moguće da neko bude ubijen u čuvenom restoranu, tokom večere priredene za odabrano društvo koje čuva gomila tajnih agenata ispred vrata? A onda sam se istog časa setila šta mi je Rodo rekao o blokadi komunikacije sa podrumom. Zato sam spustila bokal na sto i klimnula glavom. „Svakako. Pretpostavljam da nekoliko minuta neće predstavljati problem“, kazah što sam mogla smirenije, pažljivo

---

¹⁰³ Laki mlazni avion za privatnu upotrebu. - *Prim. prev.*

sklanjajući njenu ruku sa moje, jedan po jedan prst. „A zbog čega su to Sejdž i Galen putovali u Denver?“ upitah umiljatim glasom.

Rozmerino lice se istog časa smrknu. „Znaš ti vrlo dobro šta su radili tamo“, reče. „Ona tvoja slatka prijateljica, polu-Indijanka, Nokomis Ki, sigurno ti je već sve prišapnula, je l' tako?“

Špijuni na sve strane!

A onda je, čelična pogleda, pustila da iz nje proviri ona prava ličnost, sa kojom sam ja tako dobro bila upoznata. „I šta ti misliš, mala moja, s kim ti trenutno razgovaraš? Imaš li ti ikakvog pojma o tome *ko sam ja?*“

Poželeh da joj odgovorim da sam trenutno u problemu da pre svega shvatim ko samya. No, s obzirom na Rozmerinu malopredašnju reakciju, sastav gostiju da i ne pominjem, pomislila sam da bi za sve nas bilo najbolje ako bih malo isključila svoju poznatu sklonost ka frivolnosti, kad je već isključen i onaj telefon kod ulaznih vrata.

„Pa, ko ste *vi?*“ rekoh na kraju. „Mislim, osim što ste Rozmeri Livingston. Moja nekadašnja susedka.“

Rozmeri je krajnje nervozno uzdahnula, i počela da lupka noktom po tanjiru sa *mešujem*, kojeg još uvek nije ni probala.

„Rekla sam ja Bazilu da je ovo sve bez veze - *večera*, za ime sveta -ali on jednostavno nije hteo da me sluša“, reče, takoreći, samoj sebi. A onda me ponovo pogleda, zaškiljivši očima.

„Ti u stvari *znaš* ko je Vartan Azov, je l' tako?“ reče. „Hoću reći, pored toga što je, *zvanično*, internacionalni velemajestor u šahu.“

Kad sam, zbunjeno, zatresla glavom, ona dodade, „Pa naravno, mi smo Vartana poznavali još kao dečaka. Tad je bio posinak Tarasa Petrosjana, Bazilovog poslovnog partnera, koji je nedavno umro u Londonu. Vartan ne voli da se priča o tome, niti o činjenici da je on jedini naslednik čitavog Petrosjanovog imetka, koji je popriličan.“

Mada sam se trudila da mi se na licu ne vidi koliko me je pogodilo ovo otkriće, oči mi se raširiše od zaprepašćenja, te sam hitro sklonila pogled. Pa naravno, Petrosjan je morao biti bogat. Ta zar on nije bio 'oligarh' za vreme kratkog procvata kapitalizma u Rusiji? Ne bi se Bazil Livingston petljao sa nekim ko nema para.

Ali, Rozmeri nije ni u kom slučaju završila šta je imala da kaže. Zapravo, činilo se da se sa ogromnim uživanjem priprema da pređe na najotrovniji deo svoje priče.

„Samo se pitam kako ćeš da mi objasniš činjenicu“, produžih još uvek tihim glasom, „da je Vartan Azov, ukrajinski podanik, uspeo tako brzo da dobije američku vizu, samo zato da bi stigao na proslavu tobož nekog rođendana? Ili zašto su on i Lili Rad — ako su se zaista toliko žurili da stignu u Kolorado - rešili da krenu *zajedno* kolima, s kraja na kraj Amerike?“

Dode mi da sama sebi udarim šamar što sam tolika glupača. Ako je Rozmeri pokušavala da prikaže moje prijatelje u sumnjivom svetlu, to joj je zaista sjajno polazilo za rukom. A zašto *meni* nikad nije palo na pamet da se to isto zapitam?

U istom času kada sam se konačno zapitala, samrtni strah poče da mi gmiže uz kičmu. Sva sreća što sam još uvek sedela. Tresle su mi se i noge i ruke; oblio me je

mrtvački znoj.

U sebi sam neprestano ponavljala onu istu rečenicu, od koje je počelo da mi se muti u glavi - rečenica koja je konačno sve povezala u celinu i čije se značenje više nije moglo ignorisati:

Pa naravno, mi smo Vartana poznavali još kao dečaka.

Ako su Livingstonovi poznavali Vartana još kad je bio mali dečak - ako su ga upoznali kad je postao posinak Tarasa Petrosjana i sve vreme od tada bili u vezi sa Petrosjanom - onda to znači da su *svi* oni povezani. Još od onog vremena kad smo moj otac i ja kročili u Rusiju.

To isto tako znači da su *svi oni* morali biti umešani u tu poslednju igru, Igru koja je odnela život mom ocu.

Igra teče, bez sumnje. S tih nekoliko reči izgovorenih usput, odmah sam shvatila da Rozmeri Livingston nije ovim samo pokazala svoje pravo lice, već mi je pružila mnogo više od obične teme za razmišljanje.

Dok sam posluživala sledeća tri jela - ragu od divljih pečuraka, potom jarebice sa povrćem i zelenišem začinjanim sokom od pečenja, te *gateau au chocolat*, filovan baskijskim trešnjama natopljenim u konjaku - muvala sam se kao dosadna muva, ne bih li imala što bolji pogled na tablu na kojoj se odvijala igra u kojoj sam i ja učestvovala. Mnogo sam toga saznala, mada sve kroz neke aluzije.

Iako me je Rodo brzo spasao iz kandži zvanične domaćice ove večeri, poslavši me u onaj deo podruma gde sam se ja, po navici, bolje osećala, zgrćući vatru i služeći hranu, i dalje nisam mogla da zaustavim onaj refren koji mi se stalno motao po glavi: skoro svi prisutni na majčinoj zabavi, pre samo nekoliko dana, u Stenovitim planinama, bili su u stvari, na ovaj ili onaj način, intimno povezani - što ih je činilo sumnjivim u vezi sa smrću mog oca.

Ovo je istovremeno značilo da su svi oni igrači u Velikoj igri.

Sad je samo trebalo još i da pokušam da razumem kako su oni bili povezani *sa mnom*. Kakvu sam ulogu igrala *ja* u svemu tome? *Pitanje u šezdeset četiri kvadrata*, kao što bi rekla Ki - i kao što je Rodo, na svoj način, pokušao da nagovesti. Jedva sam čekala da se sve ovo završi, pa da ostanemo sami, ne bih li od njega izvukla kako je uopšte i počelo sve ovo sa zvaničnom večerom. Čija je to ideja bila? Kako je u početku sve bilo dogovoreno? Ko je smislio sve pojedinosti - uključujući i sve ove face visokog ranga i *haut*¹⁰⁴ tajnu službu?

No, uprkos svim ovim pitanjima bez odgovora, koja su kolala po najvišim nivoima moje svesti, ipak je postojalo i nešto za šta sam bila sigurna da *jesam* odgonetnula, jedna stvar koja je ležala duboko zapretna u najdubljoj podsvesti.

Pre deset godina dogodilo se još nešto. Osim smrti moga oca i majčine odluke da me naprečac izvadi iz škole u Njujorku i da pređemo u Oktagon, u najdublju divljinu Stenovitih planina - desilo se još nešto što sad izgleda skoro kao neobjašnjiv potez u okviru šire igre.

---

¹⁰⁴ Visok, kao u 'haute couture' - visoka moda (fr.). - *Prim. prev.*

Naime, upravo sam se sad setila: pre deset godina, Livingstonovi su rešili da preseku sve svoje veze u Denveru i tako postanu naši neposredni susedi. Preselili su se na svoj ranču u Redlendu, Kolorado.

Bila je već prošla ponoć kad Livirtgstonovi sa ostatkom svite krenuše iz restorana. Rodo i ja smo bili i suviše iscrpljeni da bismo sad naširoko i nadugačko razgovarali. Rekao je da bi voleo da se nađemo sutra ujutro i odemo na neko usamljeno mesto gde bismo mogli da natenane seciramo događaje od protekle noći.

Meni je to zvučalo sasvim OK. Uostalom, odlazak van grada sa Rodoom takođe će me poštediti besa ostalih kuvara i Lede - da i ne pominjem osoblje za pranje posuđa- kad budu otkrili kakav smo krš i Iom ostavili za sobom.

Htela sam da sklonim kotliče i tepsije u ostavu, gde će moći dobro da se natope u vodi do jutra, ali kad sam pomerila veliku tepsiju sa ognjišta, videh onu groznu nagorelu masnoću koja se u debelom sloju zalepila za kamenu podlogu. Pokazala sam to Rodou.

„Ko je postavljao ražanj sa *ovčicom*?“ upitala sam ga. „Ko god da je, ostavio je groznu brljotinu za sobom. Bolje da si meni rekao da namestim ražanj, ili je to trebao da uradiš lično. Koga si jutros poslao ovamo da pomaže - Baskijsku brigadu?“

Rodo je tužno zaklimao glavom, gledajući u zapečenu lepljivu masu. Poprskao ju je vodom iz bokala i posuo bikarbonom sodom.

„Ama, neki prijatelj“, reče. „Sutra ću to izribati. Sad idem da pokupim naše mobilne telefone. Tebi bi bilo najbolje da odeš pravo u krevet i malo odspavaš.“

Ovo nimalo nije ličilo na mog šefa — koga su ostali kuvari nazivali Euzkaldun Eksterminator - i to me sasvim porazi. Onaj pravi Rodo bi osuo takvu paljbu na bilo koga i to zbog prestupa koji ne bi bio ni upola tako ozbiljan, da bi to zvučalo kao rafal iz automatske puške marke AK-47.¹⁰⁵ Mora biti da ga je večerašnje dirindženje sasvim dotuklo, pomislila sam.

Kad se Rodo vratio sa mostića gde je od patrole uzeo naše mobilne, već sam napola zapala u komu, a kad je konačno zaključao vrata, noć je bila prilično odmakla. Ovo mi polako prelazi u naviku, pomislih. Mostić je ponovo bio otvoren, momci u bešumnim cipelama su nestali, a njihova karaula i betonske pregrade, takođe.

Rastadosmo se na drugom kraju mostića, gde mi Rodo požele laku noć i reče da će mi telefonirati ujutro, pa da se dogovorimo kad da dođe po mene. Bilo je već posle jedan, kad sam krenula uličicom pored kanala prema svom *pied à terre*.¹⁰⁶

Kad stigoh do proširenja pred uobičajeno slabo osvetljenim parkom Ki, sve je bilo mračno kao u tunelu. Ulična svetiljka je pregorela, što se dešavalo i suviše često za moj ukus. Ništa se nije videlo, i zato sam preturala po ključevima dok konačno nisam odredila dodirom koji je od ulaznih vrata. Ali, kad sam ih otvorila i

---

¹⁰⁵ Aluzija na čuvenu automatsku pušku kalašnjikov. - *Prim. prev.*

¹⁰⁶ Izraz na francuskom koji se odnosi na stančić u velikom gradu koji se koristi za kraće boravke. - *Prim. prev.*

ušla u hol, nešto nije bilo u redu. Zapazih nekakvo prigušeno svetlo kako čkilji na vrhu stepenica.

Posle svega što sam proživela protekla četiri dana, imala sam pravo da se brinem. Izvukla sam mobilni i pozvala Rodoov broj. Nije mogao daleko odmaći - možda zapravo još i nije stigao do svojih kola - kako nije bilo odgovora, prekinula sam. Moći ću lako da ga ponovo pozovem, ako nešto ne bude u redu kad se popnem.

Penjala sam se bešumno stepenicama sve dok nisam stigla do vrata mog stana. Na njima nije bilo posebne brave, ali sam imala običaj da ih zalupim pri odlasku. Sad su bila malo odškrinuta. Osim toga, nema nikakve sumnje: unutra je bila upaljena lampa. Taman sam htela da pritisnem *ridajal*, kad se iznutra začu poznati glas.

„Pa gde si ti dosad, dušo? Čekam te ovde već skoro čitavu noć.“

Gurnula sam vrata i širom ih otvorila. U sobi, smešten u moju udobnu kožnu fotelju, kao da je u vlastitoj kući, dok je lampa osvetljavala njegove bakarno-riđe kovrdže, sa čašom mog najboljeg šerija u ruci, i otvorenom knjigom u krilu, sedeo je moj stric Siava.

Dr Ladislav Nim.

SREDIŠNJICA

Središnjica: deo igre koji sledi posle otvaranja. Ovo je najteži i najlepší deo, u kome se mašti pušta na volju da stvara izvanredne kombinacije.

Natan Divinski, *Batsfordska enciklopedija šaha*

Nim me je posmatrao, sa svojim blago ironičnim osmehom, ali samo nakratko. Mora biti da sam izgledala strašno. Kao da je odmah shvatio šta se sve desilo, spusti čašu i knjigu i priđe mi; bez reči obujmi me svojim dugim rukama.

Nisam imala pojma u kakvom se jadnom stanju nalaze moji nervi. Ali, onog trenutka kad me je zagrlio, sve moje brane se otvoriše i ja počeh nekontrolisano da jecam, lica zabodenog u njegov rukav. Ovo je bilo prvi put, posle jako, jako dugo vremena, da me je zaštitnički grlio neko u koga sam imala potpuno poverenja. Jednom rukom me je gladio po kosi, kao da sam njegovo kućno ljubimče, i ja sam polako počela da se opuštam.

Moj otac mu je dao nadimak 'Slava', što predstavlja neku vrstu igre reči - bila je to skraćenica od imena Ladislav, ali isto tako i ruska reč 'slava', što se odnosi na osmokraki oreol na ruskim ikonama Isusa, Bogorodice i anđela. *Moj Slava* definitivno je nosio oreol, i to od svoje riđe kose koja se žarila bakarnim sjajem. I mada sam ga, sad kad sam odrasla, i ja, kao i svi drugi, zvala Nim, za mene je on još uvek bio moj anđeo čuvar.

On je bio najfascinantnija osoba koju sam ikad upoznala - mislim da je to bilo zato što je uspeo da zadrži onu osobenost koju većina nas poseduje dok smo deca, ali retko ko uspe da je sačuva i u zrelosti. To je bilo zato što je on sam neprekidno bio *fasciniran* - svim i svačim. Njegov omiljeni prigovor istovremeno je sadržavao i njegovu filozofiju: kad god bih kao dete tražila da me zabavlja, on bi odgovorio: „Samo je dosadnima - dosadno.“

Ne znam da li je on za druge bio fascinantniji ili zagonetan, u mom mlađahnom životu, Nim je predstavljao izvor stabilnosti. Posle očeve smrti i razlaza s majkom, koji je usledio pošto mi je zabranila da igram šah, stric mi je podario dve dragocenosti koje su mi pomogle da preživim - one su istovremeno predstavljale način da komuniciramo jedno sa drugim, a da pri tom ne moramo da govorimo o onim dubljim stvarima, za koje smo očito oboje smatrali da su i suviše bolne. To je bilo umeće kuvanja i umeće rešavanja zagonetki.

Moj zagonetni stric ponovo se pojavio ovde, baš večeras, da mi preda treći dar-nešto što nisam ni očekivala, ni tražila, ni zahtevala.

I tako - u njegovom naručju, poput malog deteta, polako prestajući da jecam - osetih kako, iscrpljena, tonem u zaborav, previše umorna da bih postavljala pitanja, previše iscrpljena da bih mogla da shvatim odgovor zbog kojeg je on i došao ovamo: da me - predajući mi 'dar' koji će sve promeniti - upozna sa mojom prošlošću.

„Zar on tebi nikad ne daje da *jedeš*, taj tvoj nazovi poslodavac? Kad si poslednji put jela?“ pitao je Nim, ljutito.

Uprkos otrovnom tonu, posmatrao me je s velikom zabrinutošću, svojim čudnim dvobojnim očima-jednim plavim i jednim smeđim - koje su uvek delovale kao da istovremeno gledaju i tebe i kroz tebe. Duboko urezanih bora između očiju, laktova naslonjenih na kuhinjski sto, posmatrao je svaki moj zalogaj, dok sam gutala božanstvenu supicu koju je on pripremio od onog što je pronašao u mojoj obično praznoj kuhinji. Na brzinu ju je pripremio, ne bi li me povratio u život, pošto sam se, izgleda, onesvestila u njegovom naručju, te me je položio, kao proštac, na sofu u dnevnoj sobi.

„Biće da smo i ja i Rodo prevideli činjenicu da nisam nešto naročito imala prilike da jedem u poslednje vreme“, priznala sam. „Sve je bilo toliko konfuzno poslednjih nekoliko dana. Mislim da sam poslednji put normalano jela, još onda kad sam u Koloradu sama skuvala večeru.“

„U Koloradu!“ uzviknu Nim, ali ne glasno, pogledavši nakratko prema prozoru. A onda je produžio, još tiše. „Znači, tamo si bila. A ja te već danima tražim. Nekoliko puta sam čak navraćao i u taj tvoj restoran.“

Znači, on je bio ta misteriozna osoba u trenčkotu¹⁰⁷, koja se šetkala oko „Sutalda“.

Iznenada, bez ikakvog upozorenja, Nim tresnu šakom po mom kuhinjskom stolu, *šljisl* „Bubašvaba“, reče, držeći prazan dlan podignut uvis, jedne obrve blago podignute u znak upozorenja. „Prisetio sam jednu, ali može biti da ih ima još. Kad završiš supu izaći ćemo napolje da je istresemo.“

Shvatila sam: dlan okrenut nagore značio je da u stanu imam 'bubice' i to različite vrste, tako da ovde ne možemo razgovarati. Oči su me pekle od nedavnog napada pjača, glava me je bolela od nespavanja. No, gladna i umorna, ili ne, shvatila sam, isto tako dobro kao i on, da se nalazim u ozbiljnoj situaciji. Bilo je zaista neophodno da porazgovaramo.

„Prilično sam umorna“, rekoh stricu, zevajući bez ikakve potrebe da se pretvaram. „Hajde da odmah obavimo to. Onda mogu da legnem i da se bar malo ispijam.“

Skinula sam svoju veliku šolju za čaj sa kuke iznad štednjaka i napunila je supom. Obećala sam sebi da ću kasnije zapisati recept za ovaj magični spoj raznih ukusa koji je Nim smučkao mešajući sadržaje raznih prašnjavih konzervi i izbledele paketića: bogatu kremastu čorbu, začinjenu limunom i karijem, u koju je stavio prepržene pahuljice kokosa, račje meso i seekane ljute papričice. Zapanjuje! Ponovo se moj čikica pokazao nenadmašan u svojoj omiljenoj veštini: sposobnosti da na brzinu pripremi čudesnu hranu od onoga što može da pronađe u nečijem špajzu. Mislim da bi se ovakvim obedorn i Rodo ponosio.

Obukli smo kapute. Zabola sam kašiku u šolju sa supom i krenula za njim, preko zatamnjenih stepenica u mrklu, vlažnu noć. Nasip pored kanala i krivudava

---

¹⁰⁷ Kišni kaput vojničkog kroja. - *Prim. prev.*

stazica koja je vodila prema parku bili su u potpunom mraku i sasvim pusti, te krenusmo prema Ulici M¹⁰⁸ gde su ulične svetiljke uvek bile upaljene i ostavljale barice žućkaste svetlosti na trotoaru. Kao da smo se unapred dogovorili, skrenuli smo prema osvetljenom luku Mosta Ki.¹⁰⁹

„Drago mi je što si ponela supu sa sobom. Molim te da je pojedeš.“ Nim glavom pokaza prema šolji, stavivši mi ruku preko ramena. „Draga moja, ja se ozbiljno brinem za tvoje zdravlje. Izgledaš očajno. Ali, ne brine me toliko ono što se desilo - to ćeš mi sve kasnije ispričati - koliko strahujem od onog što ti se uskoro može desiti. Šta te je za ime sveta navelo da tako iznebuha kreneš za Kolorado?“

„Majčina rođendanska žurka“, rekoh između gutljaja u kojima sam neizmerno uživala. „I ti si bio pozvan, barem si tako rekao u svojoj poruci koju si ostavio na sekretarici.“

„Mojoj poruci!“ uzviknu, skinuvši ruku s mog ramena.

„*Jawohl*,¹¹⁰ Herr Professor Doktor Wittgenstein“, odgovorih. „Zahvalio si se na pozivnici, ali nisi mogao da prisustvuješ jer si jurio u Indiju na šahovski turnir. Čula sam tvoju poruku na majčinoj sekretarici. Svi smo je čuli.“

„Svi!“ uskliknu Nim. Stao je kao ukopan baš u trenutku kad smo stigli do severnog kraja parka i početka mosta. „Konačno, možda bi ipak bilo bolje da mi prvo ispričaš šta se tačno desilo u Koloradu. Ko je još bio tamo?“

I tako sam pod svetiljkom na ivici parka, dok je sat iskucavao dva časa ujutru, ukratko ispričala svom stricu sve po redu o tome kako su pristizale krajnje neobične zvanice na majčin rođendan i sve što sam znala o svakom od njih. Namrštio se kad sam pomenula neke od njih - najviše na Bazilovo i Vartanovo ime. Ali jako je pažljivo slušao dok sam prepričavala šta je Lili imala da kaže o Igri, kao da pokušava da rekonstruiše poteze nekog važnog šahovskog meča u kome su svi oni nekad davno učestvovali. On sigurno jeste.

Već sam skoro bila stigla do kritičnog dela o tome kako smo našli tablu u fijoci, i šta mi je Vartan ispričao o ruskoj Crnoj kraljici i očevoj smrti, kad me je on iznenada prekinuo sa jedva prikrivenim nestrpljenjem.

„A šta je tvoja *majka* radila sve to vreme, dok su pristizali ti takozvani gosti?“ upita. „Zar ona nije ništa rekla što bi moglo objasniti šta ju je motivisalo da tako postupi? Da li je rekla zašto se izložila tolikom riziku da priredi zabavu na sopstveni rođendan, uprkos očigledno velikoj opasnosti? Ko je još bio pozvan? Ko je izostao? Blagi bože - s obzirom na sve koje si pomenula, nadam se da je imala dovoljno prisustva duha da ne spomene kakav sam joj poklon ja poslao.“

Bila sam toliko izmoždena od nedostatka sna da nisam bila sasvim sigurna da li sam ga dobro razumela. Da li je moguće da on stvarno ne zna?

„Ali majka uopšte nije bila prisutna“, rekoh mu. „Po svemu sudeći, otišla je iz kuće neposredno pre no što sam ja stigla. I opšte se nije vraćala. Jednostavno je

---

¹⁰⁸ M Street (eng.). Zbog kvadratne osnove grada, četiri ulice, udaljene po dvanaest biokova od Kapitola, nose ovo ime. Ovaj deo Ulice M počinje kod Mosta Ki i prelazi preko reke Potomak. - *Prim. prev.*

¹⁰⁹ Lučni betonski most preko reke Potomak, dobio ime po Fransisu Skotu Kiu, auto- ru američke himne. - *Prim. prev.*

¹¹⁰ Dabome (nem.) - *Prim. prev.*

nestala. Tetka Lili i ja smo se nadale da bi ti mogao znati nešto o tome.“

Još nikad nisam videla takav izraz na stričevom licu. Delovao je kao gromom pogoden, ili pak kao daja govorim nekakvim egzotičnim jezikom koji on jednostavno ne razume. Na kraju se njegove dvobojne oči ipak fokusiraše na mene, pod uličnom svetiljkom.

„Nestala“, reče. „Ovo je još mnogo gore no što sam zamišljao. Molim te, pođi sa mnom. Ima nešto što zaista moram da ti ispričam.“

Dakle, on nije znao da je majka nestala. „*Ovo je mnogo gore no što sam zamišljao*“, rekao je. Ali, kako može da bude još gore? Nim je oduvek znao sve. Dakle, ako *on* ne zna, gde li je, pobogu, moja majka?

U tom trenutku, sama sa stricem u Džordžtaunu, negde između ponoći i zore, iznenada shvatih da sam toliko obeshrabrena, da nemam snage čak ni da odredim dokle dopire ta moja obeshrabrenost.

Zajedno, Nim i ja predosmo na suprotnu stranu. Potom smo hodali mostom, sve dok nismo stigli na sredinu, visoko iznad vode. Nim mi je pokazao da sednem kraj njega na betonski postament koji je pridržavao zelenu ogradu.

Sedeli smo obasjani mlečnim sjajem koji je bacala svetiljka visoko iznad nas. Ta avetinjska svetlost učinila je da njegove riđe kovrdže deluju kao da su zlatne. S vremena na vreme preko mosta bi prešao automobil, ali nas vozači nisu mogli videti, ščućurene na samo par metara od njih, iza ograde koja nas je štitila.

Nim spusti pogled na šolju u mojoj ruci. „Vidim da nisi popila supu, madati je preko potrebna. Verovatno se potpuno ohladila.“

Poslušno uzeh još jedan gutljaj - još uvek je bila izuzetno ukusna - a onda nakrenuh šolju i popih naiskap.

Posle toga pogledah strica, očekujući od njega otkrovenje.

„Moram da počnem tako“, poče zvanično, „što ću reći da je tvoja majka oduvek bila svojeglava. I tvrdoglava.“

Valjda ne misli da to za *mene* predstavlja nešto novo.

„Pre nekoliko nedelja“, nastavi, „tik pre no što ću saznati da planira tu suludu konfrontaciju, koju se usudila da nazove 'rođendanskom žurkom', poslao sam joj jedan paket važnog sadržaja.“ Zaustavi se, a potom dodade, „Veoma važnog sadržaja.“

Bila sam prilično sigurna da znam šta je bio sadržaj tog paketa. Po svemu sudeći, on se sada nalazio skriven u postavi moje jakne. Ali, ako je Nim bio spreman da govori, nisam imala nameru da prekidam njegov tok misli tako trivijalnim stvarima kao što je šnajderska veština Vartana Azova. Uostalom, moj stric je verovatno jedina osoba koja poseduje delove rebusa koji još uvek nedostaju, a koji su mi potrebni u ovoj, dosada, najopasnijoj igri.

Međutim, nešto sam ipak morala da čujem od njega.

„Kad si ti zapravo poslao taj paket mojoj majci?“

„Nema svrhe pitati *kad* sam ga poslao“, odgovori Nim. „Već samo *zašto*. To je nešto od izuzetno velike važnosti, mada nije bilo moje. Pripadalo je nekom drugom - i ja sam se veoma iznenadio kad sam to primio. A onda sam to dalje poslao tvojoj majci.“

„Dobro, a *zašto?*“

„Zato što je *Ket* bila Crna kraljica - neko ko ima kontrolu“, reče, gledajući me nestrpljivo. „Ne znam koliko je Lili zapravo otkrila pred svima vama, kao što ti kažeš. Ali, njena nesmotrenost je verovatno sve nas - a posebno *tebe* - izložila velikoj upasnosti.“

Nim uze šolju iz moje ruke i spusti je na zemlju. A onda svojim rukama objumi moje i nastavi da govori. „Radi se o crtežu šahovske table“, reče. „Pre trideset godina, kad je tvoja majka tek postala čuvar šahovskih figura, nedostajao je jedan deo, mada smo znali, na osnovu jednog dnevnika, da ga se svojevremeno bila domogla kaluđerica, poznata pod imenom Mirej.“

„Lili nam je ispričala sve o njoj. Rekla je i da je pročitala njen dnevnik“, kazala sam mu. „I tvrdila da je još uvek živa - da se zove Mini i da je moja majka od nje na neki način preuzela ulogu Crne kraljice.“

Trebalo mi je duže od sata da mu ispričam sve što se bilo desilo. Znajući koliko je Nim opsednut detaljima, trudila sam se da ništa ne propustim. Kazala samu mu za sve one rebuse koje mi je majka ostavila da rešim, pa onda telefonski broj sa ključem, pa loptu sa osmicom, šahovsku tablu sa figurama u klaviru, papirić u crnoj kraljici, crtež šahovske table skriven u pisaćem stolu, i konačno, Vartanovo otkriće o tome šta se desilo neposredno pre očeve smrti i naše zajedničko uverenje da njegova smrti nije bila slučajnost.

Shvatila sam da je moj stric jedina osoba kojoj sam poverila kakav sam zaključak izvela iz svega toga: mogućnost da postoji još jedna Crna kraljica, što je možda dovelo do ubistva mog oca.

Za sve to vreme, dok je napeto slušao svaku moju reč, Nim nije ništa rekao, niti je ispoljio bilo kakvu reakciju, mada sam bila sigurna da sve to beleži u svojoj glavi. Kad sam sve iscrpla, on zatrese glavom.

„Tvoja priča samo potvrđuje moje najcrnje slutnje, ali i uverenje da moramo saznati šta se desilo sa tvojom majkom. Osećam se lično odgovornim zbog Ketinog nestanka“, reče. „Postoji nešto što ti nikad nisam rekao, mila moja. Mislim da sam oduvek bio zaljubljen u tvoju majku, još više od toga - davno pre no što je ona upozнала tvog oca - ja sam je lično uvukao u ovu Igru, najopasniju od svih igara.“

Kad je Nim video kako ja reagujem na ovo, stavi ruku na moje rame. „Možda nije trebalo da ti poverim svoja osećanja, Aleksandra“, reče. „Budi sigurna da ih nikad nisam podelio sa tvojom majkom. Sudeći po onome što si mi ispričala, ona je sad sigurno u velikoj opasnosti. Ako želimo da joj pomognemo, nemam drugog izbora no da budem potpuno iskren i direktan s tobom - koliko god je to moguće, imajući u vidu moju prirodu sklonu preteranoj zagonetnosti.“ Posmatrao me je uz svoj poznati ironični smešak.

Nisam uzvratila osmehom. Otvorenost je dobrodošla, ali meni su već bila dozlogrdila ta ponoćna iznenađenja koja vrebaju iza svakog ćoška.

„Dakle, znači da je došlo vreme da skinemo veo tajne sa nekoliko stvarčica. Hajde da odmah krenemo“, rekoah prilično oštro, dajući sve od sebe da ostanem budna. „Kakve veze bi mogla imati ta dugo gušena osećanja prema mojoj majci sa njenim nestankom, priborom za šah, ili samom Igram?“ „Posle mog priznanja, koje ti doduše nisi tražila od mene, imaš prava da me pitaš bilo šta. I nadam se da ćeš to i učiniti“, reče mi stric. „Onog trenutka kad je Ket primila moj paket sa crtežom

šahovske table - posljednjim delom koji je nedostajao - ona je sigurno odmah shvatila da je Igra ponovo započela. Međutim, umesto da se konsultuje sa ekspertom za dešifrovanje kao što sam ja, a što sam, uzgred i očekivao, objavilaje da priređuje tu ludu čajanku, i onda - nestala.“

Ovo bi moglo poslužiti kao objašnjenje onog dela pitanja pod 'zašto' - dakle, zašto je on poslao paket mojoj majci, bez ikakvog upozorenja. Očito se bio nadao da bi, deset godina posle smrti mog oca, on mogao da bude ta osoba kojoj će se ona obratiti da joj pomogne da dešifruje tajne dokumente, i kojoj će se poveravati, a možda i još nešto više.

A da li možda postoji neki razlog zbog kojeg se ona njemu *nije* obratila? „Posle Sašine smrti“, reče Nim, čitajući mi misli, „Ket mi više nije verovala- nije više verovala nikom od nas. Mislila je da smo je svi mi izdali, da smo izdali tvog oca, a na prvom mestu, da smo izdali *tebe*.“

„A kako ste vi to izdali mene?“

I odmah shvatih šta je odgovor: zbog šaha.

„Sećam se dana kad se to desilo, kad se ona udaljila od nas. Bio je to dan kad smo shvatili kakvu to čudnu životinju gajimo u svom okruženju“, reče Nim sa osmehom. „Hajde, idemo da se prošetamo dok ti pričam, tako ćemo se malo zagrejati.“

Ustade, uze me za ruku, i povuče na noge, stavljajući moju praznu šolju u džep svog trenčkota.

„Bilo ti je tri godine“, rekao je. „bili smo u mojoj kući na Long Ajlendu,¹¹¹ u Montok Pointu¹¹² - svi zajedno, što smo često činili vikendom, tokom leta. Toga dana smo otkrili, mila moja devojčice, ko si i šta si ti. Tog dana tvoja majka je počela da se udaljava od nas.“

I tako smo mi prešli preko mosta ka Virdžiniji,¹¹³ na prelasku iz maglovite noći u ružičastu zoru. Tada Ladislav Nim krenu s pričom...

KRIPTOGRAFOVA PRIČA

Nebo je bilo plavo, trava zelena. Voda iz fontane pljuskala je u bazen na ivici travnjaka, a u daljini, iza plaže polukružnog oblika, dokle god se moglo dopreti pogledom, valjali su se talasi Atlantskog okeana, krunisani belom penom. Tvoja majka je plivala gore-dole, sekući talase, gipka kao delfin.

Na travnjaku ispred kuće, sedeli su Lili Rad i tvoj otac u belim pletenim naslonjačama od tankog pruća, pored njih je bio bokal ledene limunade i dve čaše koje su se zamaglile od hladnog napitka. Igrali su šah.

Tvoj otac, Saša - čuveni velemaistor Aleksandar Solarin - prestao je da nastupa na turnirima uskoro pošto je stigao u Ameriku. Međutim, trebalo je ipak da nađe posao. Ja sam znao da postoji mogućnost da se ubrzanim postupkom dobije

---

¹¹¹ Na engleskom: *Long Island*. Ostrvo koje se pruža jugoistočno od Njujorka, paralelno sa Menhetnom. - *Prim. prev.*

¹¹² Rt na najistočnijem delu Long Ajlenda. - *Prim. prev.*

¹¹³ Sa druge strane reke Potomak počinje teritorija savezne države Virdžinija. - *Prim. prev.*

američko državljanstvo. Za nekog ko je bio tako darovit fizičar kao tvoj otac, to ne bi trebalo da predstavlja problem.

Čim je to bilo izvodljivo, tvoji roditelji su se zaposlili kao dobro plaćeni stručnjaci, ali povučeni od javnosti. Radili su za vladu SAD. Onda si se ti rodila. Ket je smatrala da je nastupanje na šahovskim turnirima i suviše opasno, naročito sad kad su dobili dete; Saša se složio, ali je nastavio da trenira Lili vikendom, kao što je bio slučaj ovom prilikom.

Tebe je stalno privlačila šahovska tabla, crno-bele figurice, na crno-belim kvadratićima. Ponekad bi stavila figurice u usta i ponosito nas gledala, očekujući da te pohvalimo.

Toga dana zabavljala si se prevrćući se po travnjaku, baš kad njih dvoje započeše partiju. Privukao sam stolicu tako da bih mogao da posmatram igru, a da istovremeno gledam tvoju majku kako pliva. Aleksandar i Lili su se toliko zaneli u igru, da niko nije ni obratio pažnju kad si se ti iznenada pojavila, uhvatila se za nogu od stola, ispravila, i svojim krupnim zelenim očima zagledala u tablu, prateći njihovu igru.

Tačno se sećam da su bili pri 32. potezu Nimco-indijske odbrane.¹¹⁴ Lili je igrala sa belim figurama i prilično se uplela. Mada verujem da se tvoj otac mogao izvući iz naočigled bezizlazne situacije u kojoj se i on takođe našao, Lili je izgleda smatrala da su stigli do pat pozicije.

Okrenula se prema meni i našalila da će joj se, ukoliko joj budem nasuo sveže piće, možda ipak razbistriti u glavi, kada si ti, još uvek se držeći za sto, pružila svoju bucmastu ručicu i podigla njenog konja sa table. Na moje potpuno zaprepašćenje, ti si ga ponovo spustila, ali na poziciju koja je predstavljala šah za očevog kralja!

Svi smo ćutali, bolje reći zanemeli - i to je potrajalo - jer smo shvatili šta se desilo. Kad smo polako došli k sebi, i pojmlili kakve dalekosežne posledice ovo može da ima, pritisak je porastao kao u pretis loncu.

„Ket će biti van sebe od besa“, prvo se oglasio Saša, tihim glasom, ali bez ikakve intonacije.

„Ovo je sasvim neverovatno“, prozbori Lili kroz stisnute usnice. „A šta ako ovo nije slučajnost? Šta ako je ona stvarno vunderkind?“

„Prosto k'o pasulj“, rekla je mala Aleksandra samouvereno.

Međutim, kad su Saša i Lili kasnije rekonstruisali partiju, kao što bi uvek radili posle treninga, videli su da je potez koji je izveo jedan trogodišnji devojčurak bio zapravo jedini moguć sa kojim bi Lili uspela da remizira.

Tako je otvorena Pandorina kutija. I više nije bilo nade da se ona može ponovo zatvoriti.

Nim je zastao i pogledao me pri slaboj svetlosti ulične svetiljke. Videla sam da

---

¹¹⁴ Varijanta indijske odbrane nazvana po ruskom šahisti Aronu Nimcoviču (1886- 1935). - *Prim. prev.*

smo već stigli do Roslina¹¹⁵ sa virdžinijske strane mosta. Bilo je tamno i bez žive duše, svuda oko nas uzdizale su se visoke administrativne zgrade iz kojih su svi već odavno otišli. Iako sam bila sva napeta, shvatala sam da je ipak krajnje vreme da se odvučem kući i odem pravo u krevet. Ali moj stric još uvek nije bio završio s pričom.

„Ket je dolazila preko travnjaka posle plivanja u moru“, rekao mi je. „Stresala je pesak s nogu i brisala kosu ivicom bademantila. A onda je pogledala u nas. Sedeli smo na travnjaku za šahovskom tablom, dok si ti - njeno nevinašce- stajala držeći u ruci šahovsku figuru.

Nije bilo potrebno da joj bilo šta kažemo - Ket je odmah shvatila. Okrenula se i otišla. Nikad nam nije oprostila što smo te uveli u Igru.“

Nim konačno začuta. Shvatila sam da je vreme da i ja nešto kažem, ili barem da se okrenem i pođem kući, kako ne bismo ovde proveli čitavu noć.

„Pošto sam sad saznala sve o Velikoj Igru od tebe i tetka Lili“, rekla sam, „jasno mi je zašto majka nije imala poverenja u vas, kao i zašto se toliko plašila za mene. Ali to još uvek ne objašnjava zašto je priredila zabavu, niti zašto je nestala.“

„Nije to sve“, reče Nim.

A šta nije?

„Nije to sve što je bilo u paketu koji sam poslao Ket“, rekao je, ponovo mi čitajući misli. „Onaj komadić kartona koji si pronašla, kao deo plakata, sa feniksom na jednoj strani i žar-pticom na drugoj i nekoliko reči na ruskom jeziku. Skoro kao neka vizitkarta za koju je neko valjda mislio da ću je prepoznati. No, mada ja nemam pojma šta je to, ima još nešto što treba da ti pokažem...“ Pogleda me sumnjičavo. „Šta ti je *pobogu* sad?“

Verujem da sam izgledala tako kao da ću se ponovo onesvestiti, ali ovoga puta ne zato što sam bila gladna i neispavana. Nisam mogla da poverujem da se ovo dešava. Spustila sam ruku u džep od pantalona, izvukla kartu i dala je stricu.

„Opasnost - čuvaj se vatre“, rekoh mu. „Možda to tebi ništa ne govori, ali ja ću ti reći šta to *meni* znači. Tu kartu su mi dali tik pre no što je ubijen moj otac. Otkud tebi ta karta?“

Pognuo je glavu iznad kartice i ostao tako dugo vremena stojeći na pločniku u mraku. Onda podiže glavu, pogieda me čudna izraza lica i vrati mi karticu.

„Treba nešto da ti pokažem“, reče.

Stavio je ruku u trenčkot i izvadio mali kožni omot veličine novčanika. Pažljivo ga je držao u ruci i gledao kao neku relikviju. A onda je raskrilio moje šake u stavio u njih taj kožni omot. Držao je neko vreme moje šake u svojim, a onda me konačno pusti.

Kad sam otvorila omot, čak i ovde na prigušenom osvetljenju u Roslinu, mogla sam da razaznam detalje na izbledejoj crno-beljoj fotografiji, obojenoj tako da liči na sliku u boji: činilo se da je na njoj neka četvoročlana porodica.

---

¹¹⁵ Na engleskom: *Roslyn*, naselje direktno preko puta Džordžtauna, u neposrednoj blizini Pentagona i Nacionalnog groblja u Arlingtonu. danas urbanizovan poslovni centar sa visokim soliterima. - *Prim. prev.*

Dva dečkića - moglo im je biti četiri i osam godina - sedela su na baštenskoj klupi. Bili su obučeni u odelca sa kaišem oko struka i pantalonicama do kolena; svetla kosa spuštala im se u kovrdžama oko lica. Gledali su pravo u aparat i nesigurno se smešili, kao da se pre toga nikad nisu fotografisali. Iza njih je stajao mišićav muškarac, guste, nepokorne kose, snažnog, zaštitničkog izgleda. Ali kad sam pogledala ženu koja je stajala pored njega, sledi mi se krv u žilama.

„To smo ja i tvoj otac, mali Saša“, izgovori Nim stegnutim glasom, kakav još nikad nisam čula. „Sedimo na kamenoj klupi u našoj bašti na Krimu. A ovo su naši roditelji. To je jedina postojeća fotografija naše porodice. Tad smo još bili srećni. Snimljenaje nedugo pre no što smo saznali da moramo da bežimo.“

Nisam mogla da odvojim oči od njenog lika. Srce mi se stezalo od straha. Nikad neću biti u stanju da zaboravim te fine crte lica, niti tu pepeljasto- plavu kosu, još svetliju no što je bila očeva.

Cinilo mi se kao da Nimov glas dolazi iz nekog tunela, dugog hiljadama milja. „Sam bog zna kako je to moguće“, govorio je, „ali ja znam da bi samo jedna osoba mogla imati tu fotografiju posle svih ovih godina, samo bi jedna osoba mogla znati koliko je ona važna, i ona ju je jedina mogla poslati ovamo, zajedno sa karticom i crtežom šahovske table. Jedna, jedina.“

Zastade i ozbiljno me pogleda. „A to znači, mila moja, da bez obzira na ono što sam verovao svih ovih godina - i ma kako to još uvek izgledalo sasvim nemoguće - ta žena na fotografiji, moja majka, mora još uvek biti živa.“

Pa naravno da je živa. Ja to mogu da posvedočim.

Videla sam je u Zagorsku.

DVE ŽENE

Deux femmes nous ont donne les premiers exemples de la gourmandise:

Eve, en mangeant une pomme dans le Paradis;

Proserpine, en mangeant une grenade en enfer.

(Dve žene su nam dale prve primere nezasitosti:

Eva, kad je pojela jabuku u raj;

Prozerpina, kadje pojela nar u paklu.)

Aleksandar Dima, *Veliki rečnik kulinarstva*

Probudilo me je glasno cvrkutanje crvendaća ispred prozora moje spavaće sobe. Bio mi je već dobro poznat. Pojavljivao se svakog proleća, sa istom, pomalo dosadnom melodijom. Uzbuđeno je skakutao uokolo, pokušavajući da ubedi svoju ženkicu da proveri potencijalnu lokaciju za gnezdo ispod moje strehe, gde je već bio ubacio nekoliko grančica i malo trave u jednu šupljinu, pa ju je nagovarao da dođe i lično proveri razmeštaj, da bi mogao da sredi kredit za stan, pre no što neko drugi baci oko na ovu savršenu nekretninu - jedno od malobrojnih mesta pored kanala do kojeg nisu mogle dospeti mačke-penjačice.

Tada mi, iznenada, svanu da jutro mora da je dobrano odmaklo, kad je crvendać budan i već gromoglasno peva. Uspravih se u krevetu da proverim koliko je sati, ali mog budilnika nigde nije bilo. Neko mora da ga je sklonio.

U glavi mi je tutnjaio. Koliko sam dugo spavala? Kako sam uopšte dospela ovamo, u krevet, pa još u pidžami? Činilo se kao da mi je sve pamćenje bilo izbrisano.

A onda je sećanje počelo lagano da se vraća na jučerašnji dan, u moj potpuno pomućeni um.

Rodoovo krajnje neobično ponašanje, od Euskal Herrie do „Sutalda“. I ona večera, pod nadzorom tajne službe i u organizaciji dve osobe koje sam najmanje podnosila na svetu: gospodina i gospođe Livingston. I na kraju, Nimova neočekivana pojava u mom apartmanu, i naša posleponoćna šetnja preko mosta. Na kraju mi je pokazao onu fotografiju...

Sve mi se odjedanput vrati i tresnu me po glavi kao gomila cigalja.

Ta tajanstvena žena iz Zagorska, žena koja je pokušala da me upozori - to je moja baka?

To je bilo i poslednje čega sam se sećala pre no što je sve ponovo potamnelo. Ta žena na izbledejoj slici bila je ista ona koja mi je dala kartu pre deset godina, nekoliko trenutaka pre no što je poginuo moj otac.

U tom trenutku, onaj crvendać i njegovo cvrkutanje neugodno me podseti da ima nešto što treba hitno da uradim. Setila sam se da je rano ujutro trebalo da me

pozove moj šef Rodo da bismo se dogovorili da se nađemo na doručku, pa da mi on lepo ispriča sve ono važno što je izostavio prošle noći. Moram *odmah* da mu telefoniram...

Kad sam pogledala uokolo, ustanovila sam da je i moj telefon nestao!

I baš kad sam htela da skočim iz kreveta, videla sam kako se otvaraju vrata na spavaćoj sobi. Ulazio je Nim s poslužavnikom u rukama i osmehom na licu.

„Evo grčkog Rujke sa darovima“, reče. „Nadam se da si dobro spavala. Sve sam preduzeo da tako i bude. Osim toga - uz veliko izvinjenje - moram ti priznati da sam u supu sipao i pola boce grape. Toliko fermentisanog groždanog soka uspavalo bi i vola. Ali, to ti je zaista bilo preko potrebno. Jedva sam uspeo da te nekako dovedem do kuće, pa onda još popnem na sprat, i na kraju namestim sebi postelju na tvojoj neudobnoj sofi. A sad treba opet malo da jedeš. Dobar doručak pomoći će ti da se suočiš sa onim što sledi.“

E pa, barem sam prošle noći bila pri svesti, ma kako da mi je od jutros nedostajala svest o tome o čemu smo sve mogli razgovarati.

Znala sam da treba da razgovaram sa Rodoom - ali do mene je dopirao miris vrele kafe i mleka, sveže iscedenog soka od narandže, gomile čuvenih čikinih palačinki na puteru, sveže borovnice u velikoj činiji i zagrejan sirup od javora u bokalu. Sve je to čarobno mirisalo i božanstveno izgledalo.

Gde li je Nim pronašao sve te sastojke u mojoj poslovično praznoj kuhinji? Ali, još pre no što sam stigla da priuipitam...

„Porazgovarao sam sa gospodinom Bužaronom, tvojim poslodavcem“, reče mi Nim. „Javio se rano telefonom, no ja sam ga uklonio iz tvoje sobe. Podsetio sam ga na to ko sam ja - pisac tvoje najvažnije preporuke pri sklapanju ugovora s njim. Objasnio sam mu da posle onako naporne nedelje treba da se dobro odmoriš. On je to shvatio i dao ti je slobodan dan. Osim toga, poslao je jednog pomoćnika sa namirnicama, po mom zahtevu.“

„Sve mi se čini da si mu poslao porudžbinu koju nije mogao da odbije“, rekla sam mu i namignula gurajući veliki salvet u gornji deo svoje pidžame. Bio je to jedan od najfinijih damastnih salveta iz „Sutalda“. Bog blagoslovio Nima.

A onda sam navalila na božanstvenu hranu. Počela je da se gubi moja neodoljiva potreba da čujem ostatak Rodoove priče. Nimove famozne palačinke, kao i uvek, imale su tako hrskavu koricu da nisu upijale sirup, niti postajale mlitave. Spolja su i dalje bile hrskave, a iznutra lakše od pene. Nikad nije hteo da otkrije tajnu kako to postiže.

Dok sam uživala u hrani, Nim je sedeo na ivici kreveta i ćutao, gledajući kroz prozor sve dok nisam sve pojela i obrisala poslednju kapljicu sirupa sa brade. Tek tada je progovorio.

„Mnogo sam razmišljao, mila moja“, reče mi. „Posle našeg noćasnog razgovora tamo na mostu - pošto si mi kazala da si ti *videla* ženu na fotografiji i da ti je ona dala kartu, skoro da uopšte nisam mogao da spavam. Ali, mislim da mi je do zore uspelo da mnogo toga razrešim. Ne samo to šta je motivisalo tvoju majku da krene da organizuje zabavu, već, što mi se čini još značajnijim, da otkrijem tajnu u vezi s pojavom šahovske table, kao i zagonetku u vezi s drugom Crnom kraljicom.

Kad Nim vide moj uznemiren izraz lica, nasmeja se i zatrese glavom.

„Prvo što sam jutros uradio bilo je da pomno pregledam tvoj stan“, umirivao me je. „Uklonio sam sve bube. Ko god da ih je postavio, bio je amater

- nekoliko ih je bilo u telefonu, ali i u budilniku - a to je prvo gde treba gledati.“ Ustao je i pokupio poslužavnik sa stvarima od doručka i uputio se ka vratima. „Srećom, sad možemo na miru da razgovaramo, umesto da pribegavamo noćnim promenadama po mostovima

„Možda ti što su bili ovde i jesu amateri“, rekoah, „ali oni momci od sinoć, koji su čuvali restoran, svi su imali značke službe bezbednosti. Oni su sasvim sigurno bili profesionalci. Iako je izgledalo da je moj gazda sa njima u drugarskom odnosu, ipak se potrudio da obezbedi da ne mogu da nas čuju kad mi je, tik pred večeru, ispričao baskijsku verziju priče o priboru iz Monglana.“

„A, kakva je to verzija?“ Nim se zaustavi u vratima.

„Rekao je da će mi ostatak ispričati danas ujutro“, kazala sam, „Ali eto, zahvaljujući tebi i tvojoj grapi, uspavala sam se. Sinoć mi je izdeklemovao svoju verziju čuvenog speva *Chanson de Roland* po njoj Sarlemanju nisu pobedili Mavri, već Baskijci, uništivši njegovu odstupnicu u Ronsevalskom klancu; Mavri su onda dali Šarlemanji pribor za šah u znak zahvalnosti; on ga je potom zakopao u zemlju hiljadu petsto kilometara daleko od Ahena, tamo u Pirinejima. Rodo mi je rekao da Monglan zapravo znači Planina kosaca.’ A onda mi je, taman pre no što su ostali stigli, pokušao da objasni šta predstavljaju setva i kosidba i u kakvom odnosu one stoje prema mom rođendan, koji je taman na suprotnoj strani kaiendara od majčinog...“

Tu sam prekinula, pošto su Nimove dvobojne oči postale staklaste, a pogled nekako dalek. Još uvek je stajao u vratima držeći poslužavnik, ali je iznenada izgledao kao potpuno druga osoba.

„Zašto je Bužaron spominjao tvoj rođendan?“ upita. „Da li ti je to objasnio?“

„Rodo je rekao da je to važno“, kazala sam, uznemirena zbog njegove zabrinutosti. „Rekao je da zbog njega mogu biti u opasnosti i da treba dobro da slušam i gledam, ne bi li uočila nešto značajno tokom sinoćne večere.“

„Ali, tu mora biti još nešto“, insistirao je. „Da li je rekao kakvo značenje on može imati za te ljude?“

„Rekao mi je da ljudi koji dolaze na večeru *znaju* da je datum mog rođenja četvrti oktobar, suprotno od rođendana moje majke i zabave koju je ona htela da priredi prošlog vikenda. O da, onda je rekao nešto još čudnije, kazao je da veruje da oni znaju ko sam ja zapravo.“

„I šta je rekao, ko si ti?“ pitao je Nim, a lice mu je postajalo sve smrknutije, tako da sam skoro počela da drhtuljim.

„Jesi li siguran da nas niko ne može čuti?“

Klimnuo je glavom.

Kazala sam: „Nisam sigurna da i sama mogu da razumem. Rodo je rekao, da iz nekog razloga oni misie da sam *ja* nova Bela kraljica.“

„Blagi bože, mora biti da sam potpuno izgubio razum“, reče Nim. „A možda s godinama jednostavno postajem nepažljiv. Međutim, ima nešto što mi je sad sasvim jasno: ako je Rodolfo Bužaron mogao toliko toga da ti ispriča, onda ima *neko* ko zna više no što sam ja mislio. U stvari, oni su uspjeli da steknu daleko bolji uvid u sve to, no što sam i ja sam do sada uspeo da shvatim.

Međutim, ako iskombinujemo ovo što si mi sada rekla sa onim što sam ja odgonetnuo prošle noći“, dodao je moj stric, „verujem da ću moći sve da razumem. Mada, možda će biti potrebna još neka objašnjenja i ispitivanja.“ *Quel*¹¹⁶ olakšanje, pomislila sam, konačno da neko razume. Ali to sad nije zvučalo kao vest koju sam želela da čujem.

Nim je insistirao da se obučem i popijem još par šoljica njegove jake crne kafe, pre no što on počne da me pumpa svojim otkrovenjima od prošle noći. Sedeli smo jedno pored drugog na sofi u mojoj dnevnoj sobi, na kojoj je on proveo prethodnu noć. Kožni omot sa izbledelom fotografijom ležao je otvoren između nas. Nim pažljivo dodirnu sliku vrhom prsta.

„Naš otac, Josif Pavlos Solarin, Grk, moreplovac po zanimanju, zaljubio se u Ruskinju i oženio se njome - to je bila naša majka Tatjana“, rekao mi je. „Sakupio je malu ribarsku flotilu na Crnom moru i nije imao nikakvu nameru da ode odatle. Kao deca, moj brat Saša i ja mislili smo da je naša majka najlepša žena na svetu. Naravno, na tom usamljenom delu poluostrva Krim na kome smo živeli, mi nismo imali prilike da vidimo mnogo žena. Ali, nije se radilo samo o lepoti. Bilo je nečeg magičnog u vezi s našom majkom. Ne umem da ti to objasnim.“

„Nije ni potrebno. Ja sam je upoznala u Zagorsku“, podsetih ga.

Tatjana Solarin. Iskreno, skoro da nisam bila u stanju da posmatram tu sliku izbledelih boja. Već sam pogled na nju oživljavao je sav bol proteklih deset godina. No, pošto sam sad dobila odgovor na ono prvobitno pitanje - *ko je ona* - krenula je lavina novih pitanja.

Staje njeno upozorenje zapravo značilo? *Opasnost, čuvaj se vatrel* Da li je ona znala za Crnu kraljicu koju ćemo uskoro naći u riznici manastira? Da li je znala kakvoj će opasnosti biti izložen otac od trenutka kad je bude video?

Da li ju je moj otac prepoznao onog tmurnog zimskog jutra u Zagorsku? Morao ju je prepoznati - konačno, bila mu je majka. Ali kako je mogla još uvek isto da izgleda, tada pre deset godina, kao i na ovoj izbledelej fotografiji, snimljenoj kad su moj otac i njegov brat bili mali dečaci? Štaviše, ako su svi mislili da je ona mrtva, barem je tako tvrdio Nim, gde se skrivala dotad? I šta li ju je - ili ko - pokrenuo da se ponovo pojavi?

To je sad trebalo da saznam.

„Kad je Saši bilo šest, a meni deset godina“, počeo Nim, „živeli smo u našoj usamljenoj kući na obali. Jedne noći bilo je strašno nevreme. Mi dečaci spavali smo u prizemlju, kad smo iznenada čuli kucanje na prozoru i videli da napolju, u oluji, stoji jedna žena sa dugačkim ogrtačem. Kada smo je pustili unutra, ona se

---

¹¹⁶ Kakvo (fr.). - *Prim. prev.*

predstavi kao naša baka Minerva, koja je došla iz daleke zemlje, sa zadatkom da pronade našu majku. Ta žena bila je Mini Ranselas. I od trenutka kad je ušla, naš život se izmenio.“

„Mini - je li to ona žena za koju nam je tetka Lili rekla kako tvrdi da je Mirej“, upitah, „francuska kaluđerica koja večno živi?“

Odmah prekoreh samu sebe što sam prekinula Nima, jer se on upravo spremao da mi poveri nešto mnogo važnije.

„Mini nam je rekla da smesta moramo da bežimo“, nastavi. „Donela je sa sobom tri šahovske figure - zlatnog pešaka, srebrnog topa i konja. Moj otac trebalo je da krene sa figurama po nepogodi, kako bi mogao da pripremi brod na kome će otploviti sa ostalim članovima porodice. Međutim, u kuću su upali vojnici pre no što smo uspjeli da pobegnemo i uhvatili majku, dok je Mini uspela da se iskrade kroz prozor na gornjem spratu, zajedno sa nama, decom. Skrivaji smo se po laticama, a kiša je neprestano lila, sve dok vojnici nisu otišli, kad smo pokušali da se domognemo očevog broda u Sevastopolju. Ali, mali Saša nije mogao dovoljno brzo da se vere po stenama. Zato mi rekoše da ja sam krenem do oca na brod.“

Nim me pogleda, očajnog izraza u licu. „Stigao sam do očevog broda u Sevastopolju. Satima smo čekali da stignu Mini i Saša. Ali kako se nisu pojavljivali, morali smo, kao što je otac bio obećao majci, da krenemo brodom za Ameriku. Nekoliko dana kasnije, Mini je bila prinuđena da smesti Sašu u sirotište, da bi mogla da se vrati i pokuša da uđe u trag majci i pokuša da je spase. Međutim, činilo se da je sve izgubljeno.“

Istina, ja sam znala da je otac odrastao u sirotištu u Rusiji, ali on nikad nije htio da priča o tome. Sada sam shvatila *zašto*. Majka nije bila jedina koja je pokušavala da me zaštititi od Igre.

„Jedino je još Ket znala ostatak priče“, reče mi Nim. „Saša i ja - koji smo bili razdvojeni tada na Krimu - nismo znali ništa jedno o drugom, sve dok se nismo ponovo sreli, mnogo godina kasnije, zahvaljujući tvojoj majci. Tada smo mogli da ispričamo, jedan drugom i tvojoj majci, šta se sve u međuvremenu desilo. Otac je umro ubrzo po dolasku u Ameriku. Izgubio sam majku, brata, i Mini, sve za jednu noć, bez ikakve nade da ću ih ikad pronaći. Koliko sam ja znao, i to dugi niz godina, niko od njih nije preživio.“

„Ali sad oboje *znamo* da je tvoja majka živa“, rekla sam. „Mogu to da razumem, ako su je uhvatili i strpali u zatvor, kao što si ti verovao, ona sigurno nije bila u stanju da se javi bilo kome. Ali pre deset godina, u Zagorsku, ona je *bilaprisutna*: ona mi je dala ovu kartu. A sada ti misliš da je ona poslala tu tablu. Kako je uspela da dođe do nje? I zašto je toliko dugo čekala?“

„Još uvek nemam odgovor na sve“, priznade Nim. „Ali verujem da raspoložem bar jednim. Da bi mogla i ti da razumeš, moraš se prvo upoznati sa čuvenom bajkom o *Žar-ptici*, koja se vidi na tvojoj karti, i sa onim šta ona predstavlja za nas Ruse.“

„Sta za vas znači *žar-ptica*?“ upitah, iako sam već predosećala šta bi moglo biti.

„Ta priča može da objasni zašto je moja majka još uvek u životu, kako je preživela“, reče mi Nim. Kad sam ga iznenađeno pogledala, dodao je, „Šta ako je Mini uspela da je pronade pošto je Sašu ostavila u sirotištu? Možda ju je pronašla u zatvoru gde je, kao što smo pretpostavljali, trebalo da bude predata sovjetskim

vlastima kao još jedna žrtva Velike igre. Šta bi Mini mogla da ponudi u zamenu za majčin Život?“

Nije bilo potrebno da pitam. Samo jedan deo bio je još uvek u sovjetskim rukama.

„Crnu kraljicu!“ uzviknuh.

„Upravo i ja tako mislim“, reče Nim, zadovoljno se osmehnuvši. „A to bi posebno imalo smisla, ukoliko je Mini uspela da napravi kopiju kraljičine figure, a original zadržala za sebe! To bi objasnilo taj dvostruki gambit dama koji si ti objasnila!“

„Dobro, ali kud je tvoja majka nestala pošto su je oslobodili?“ pitala sam. „Rekao si da misliš da si razrešio i tu zagonetku.“

„Taj crtež šahovske table koji je napravila Opatica iz Monglana posedovala je Mirej, kao što znamo iz njenog dnevnika. To je poslednji komad koji nam nedostaje“, objasni Nim. „Ali, Ket ga nije dobila zajedno sa ostalim komadima. To znači da ga je Mini morala dati nekom drugom na čuvanje.“

„Tvojoj majci!“ rekoh.

„Ma gde da je ona bila sve ove godine“, reče Nim, „jedna stvar je nesumnjiva. Ta karta koju je ona dala tebi i tvom ocu sadrži i feniksa i žar-pticu. Ali, na njoj piše *Čuvaj se vatre*. Žar-ptica uopšte nije kao feniks, koji izgori u plamenu svakih pet stotina godina, i onda se ponovo rađa iz pepela. Priča o feniksu jeste priča o samožrtvovanju i vaskresenju.“

„A šta onda sadrži priča o žar-ptici?“ zapitah, ostajući bez daha, u strahu da ću se ponovo onesvestiti.

„U toj priči ona žrtvuje svoje zlatno pero - nešto što je od ogromne vrednosti - kao Minina Crna kraljica - da bi povratila u život Kraljevića Ivana. Kad se povrati žar-ptica, to znači: *povratak u život*.“

POVRATAK U ŽIVOT

Ovo je tajna služba. Moji jedini dokumenti, beleške i memorandumi svi se mogu podvesti podjednu frazu, „povratak u život...“

Čarls Dickens, *Priča o dva grada*

Neka se sećaju oni koji su zaboravili.

Plotin

BRUMIČ IL, KIRIJIN ELKONOMU
(VATRENA PLANINA, PREBIVALIŠTE MRTVIH)

Kao da ga je neprestano pratio zvuk vode koja teče, danju i noću. Dolina gejzira, rekla mu je žena. Lekovita voda, proizvod vatre ispod zemljine površine. Voda koja ga je vratila u život.

Ovde na livadi, visoko povrh litica, nalazili su se okrugli izvori iz kojih se dizala vodena para. U njima su ga kupali starci. Mutna voda tih izvora, koji su se dizali iz dubine zemlje, obojena svim mogućim bojama, u zavisnosti kroz koje je slojeve tečne gline prolazila, prelivala se bogatim tonovima tople crvene boje, flamingo ružičaste, oker žute, limunove, boje breskve, a svaki izvor imao je drugačija lekovita svojstva.

Duboko ispod njega, na samom kraju litice, ključala je voda u jednom okruglom udubljenju, sve snažnije i snažnije - sve dok iznenada ne bi izbio Velikan, džinovski izvor, i prestravio ga, kao i uvek, bacajući svoju ključalu vodu, koja se prelivala u svim duginim bojama, deset metara visoko u vazduh. A onda bi i ostali počeli da bljuju, jedan po jedan, kao da su bili sinhronizovani, duž čitavog kanjona, i da se potom slivaju, poput vodopada, u zapenjenu reku, koja je žurila ka moru. Ovo neprestano tutnjanje, ta zaglušujuća huka vodenih eksplozija, na neki čudan način bila je istovremeno i umirujuća, pomislio je - u ritmu samog života, kao da zemlja diše.

Ali sada, dok je hodao dijagonalno po neravnoj kosini do višeg terena, trudio se da ide ženinim stopama, da ne bi pao. Teško je bilo održati se na klizavoj padini koja se sastojala od blata i mokrog kamenja. Njegova meka obuća bila je napravljena od medveđeg krzna, da ne bi klizila, a njihov gornji deo dobro nauľjen da bi čuvao toplotu. Sneg je promicao i zaklanjao sunčevu svetlost. Hućni oblaci vodene pare koji su se kretali uvis, topili su snežne pahulje još pre no što bi pale na tlo, i pretvarali mokru mahovinu i lišaj u lepljivu kašu.

Hodao je ovim usecima svakog dana, već mesecima, sve dok nije dovoljno ojaćao da krene na put. Ipak je znao daje još uvek i suviše slab za ovoliku razdaljinu, kolika će biti današnja - već su prešli sedam vrsta kroz kanjon pun gejzira, iza kojih se nalazila tundra, potom pašnjaci i tajga, na kojoj je gusto rasla

mešavina vitkih breza, jela i borova. Pred njima je bila *terra incognita*.¹¹⁷

Dok su se penjali sve više u planinu, ostavljajući za sobom hučanje vode, i zalazeći u tišinu novog sveta, pokrivenog snegom, osećao je kako njime počinje da ovladava strah - strah koji potiče od praznog prostora, nesigurnost od nepoznatog.

Bilo je nerazumno da se tako oseća, jer je za njega, znao je to dobro, sve bilo samo deo još veće praznine, još više nepoznatog. Odavno je prestao da se pita gde je, ili koliko je već dugo ovde. Čak je prestao i da se pita ko je on. Rekla mu je da mu niko ne može dati odgovor na to pitanje - da je važno da ga on sam pronađe.

Ali kad stigoše do vrha strmice, žena zastade, pa su jedno pored drugog posmatrali predeo s druge strane doline. Spazio ga je tamo u daljini, sasvim na kraju doline - njihovo odredište: ogromnu kupu prekrivenu snegom, koja kao da se dizala niotkud, poput tajanstvene piramide na kraju drevne doline. Vulkan je imao duboke useke sa svih strana i skršen vrh, iz kojeg se izvijao dim, kao da je nedavno pogođen gromom.

Pri tom prizoru osetio je strahopoštovanje, mešavinu užasa i sreće, kao da ga je neka moćna ruka stegla za srce; zaslepljujuća svetlost vratila se iznenada, sasvim neočekivano.

„Na jeziku Kamčala, ovo se zove Brumič II - Vatrene planina“, reče mu žena kojaje stajala pored njega. „Ovo je samo jedan od dve stotine vulkana na ovom poluostrvu, nazivaju ih apagačuč - nemirmi, jer su mnogi među njima još uvek aktivni. Samo jedna eksplozija trajala je dvadeset četiri časa, lavaje tekla, uništavajući drveće, a potom je usledio zemljotres i plimski talas.“

Ovaj vulkan, koji je istovremeno i vrh Kamčatke, Ključevskaja na ruskom, ponovo je proradio pre deset godina i sve unaokolo prekrrio užarenom lavom i pepelom. Šamani naroda Čukči, na severu odavde, veruju da je ovo sveta planina mrtvih. Mrtvi žive u njenoj unutrašnjosti i bacaju kamenje na svakog ko pokuša da im se približi. Oni zaranjaju ispod planine, u more. Zato je vrh planine prekriven kosturima kitova koje su proždrla.“

„Zašto starci veruju da treba tamo da me odvedeš?“ upita je čvrsto stežući očne kapke.

Ali svetlost je i dalje bila prisutna. A onda je polako počeo da sagiedava.

„Ja tebe ne vodim“, kazala je. „Mi tamo idemo zajedno. I jedno i drugo treba da odamo poštu mrtvima, jer smo se oboje povratili u život.“

Na vrhu, na samom obodu posuvraćenog grotla, mogli su da pogledaju u dubinu i da vide kako unutra ključa lava. Dim pun sumpora dizao se prema nebu. Neki su govorili da je otrovan.

Trebalo im je dva dana da stignu do ovog mesta, skoro pet hiljada metara iznad mora. Spuštao se mrak i dok se mesec uzdizao iznad okeana, u daljini, tamna senka polako se širila njegovom mlečnobelom površinom.

---

¹¹⁷ Nepoznata zemlja (lat.). - *Prim. prev.*

„Mi smo se večeras popeli ovamo zbog pomračenja meseca“, progovori žena pored njega. „Ovo je naš dar mrtvima - spuštanje senke na prošlost za one koji su u grotlu, tako da mogu da počivaju u miru. Jer za njih nikad više neće biti ni sadašnjosti, ni budućnosti, kao za nas.“

„Ali kako ja mogu imati budućnost- ili sadašnjost“, upitaje on, ispunjen strahom, „kad ne mogu da se setim ničega iz svoje prošlosti?“

„Zar stvarno ne možeš?“ upita ona nežnim glasom. Zavukla je ruku u svoj krzneni prsluk i izvukla nešto neveliko. „Možeš li da se setiš ovoga?“ pitala je, držeći to na dlanu i pokazujući mu.

Upravo u tom trenutku i poslednji deo meseca progutaia je senka i oni su se privremeno našli u tami. Video se jedino taj užasni crveni sjaj koji je dopirao iz grotla.

Ponovo je u glavi video onaj strašni blesak - ali ugledao je još nešto. Trajalo je kratko, no ipak dovoljno da shvati šta predstavlja taj predmet koji ona drži u svojoj ruci.

Bila je to crna kraljica, sa šahovske table.

„Ti si biiia tamo“, reče. „U manastiru. Trebalo je da se održi šahovski meč - a onda, baš pred...“

Ostalog nije mogao da se seti. Ali u tom momentu, u trenutku kad je spazio crnu kraljicu, video je i delić sopstvene prošlosti. Sadaje znao jednu stvar, bez ikakve sumnje.

„Ja se zovem Saša“, kaza, „a ti si moja majka, Tatjana.“

KLJUČ

*Za veliku kapiju ima sedam ključeva,
Zajedno, oni čine osam, i jedno su u osmici.*

Alistar Kroli, *AHA*

Još uvek nisam imala ključ, mada je Nimova sinoćna priča razrešila nekoliko paradoksalnih zagonetki.

Ako je Mini imala duplikat Crne kraljice, onda bi to moglo da objasni otkud se pred očima mog oca pojavila druga kraljica, tamo u Zagorsku.

Ako je Mini dala Tatjani na čuvanje crtež šahovske table koji je načinila opatica, onda bi to moglo objasniti zašto je taj najvažniji deo nedostajao u poslednjem skrovištu, gde je moja majka sakrila figure.

Naravno da nisam zaboravila da se taj ključni deo trenutno nalazi zašiven u mojoj perjanoj jakni, niti sam mogla zaboraviti da je prva šifrirana poruka koju sam primila od majke u Koloradu, a koju sam morala da razrešim pre no što sam uopšte i mogla da uđem u kuću - bio broj kvadratića, što mi je uspelo zahvaljujući onoj poslednjoj poruci: *šahovska tabla je ključ*.

No, uprkos stričevim analizama i rešenjima, još uvek je, s jedne strane, ostajalo mnogo pitanja, a s druge, nedostajalo mnogo odgovora.

Dok je Nim prao sudove od doručka, izvadila sam hartiju i olovku i krenula da zapisujem šta bi još sve trebalo da saznam.

Za početak, nisu mi nedostajali samo odgovori. Nedostajala je i moja *majka*, a po svoj prilici, ponovo je nestala i moja novootkrivena baka. Gde su? Kakvu ulogu igraju one? A kakvu pak svi ostali, umešani u ovu Igru?

Na primer, tetka Lili? Kad sam je poslednji put videla, ponudila je, kao deo svoje 'strategije', da pokuša da istraži u kakvoj vezi stoji Bazil Livingston sa šahom, a verovatno, i sa podzemljem - za koga je, uzgred, propustila da pomene da ga poznaje i to malo bolje, nego kao slučajnog prolaznika. Konačno, Bazil se bavio organizovanjem šahovskih turnira, zar ne? Isto tako, poslednje dve godine, otkako joj je umro deda i pošto je napustila Njujork, Lili je živela u Londonu - drugoj kući Bazila Livingstona. I sad, nekoliko dana pošto sam otišla iz Kolorada, Lili mi još uvek ništa nije javila o svom tajanstvenom sastanku u Denveru sa Bazilovom kćerkom Sejdž, za koji sam ja, uzgred budi rečeno, saznala od Ki.

Pa onda Vartan Azov, koji je takođe najljubaznije prihvatio da se raspita o vezama Tarasa Petrosjana i koji je tek u poslednjem času spomenuo da je osoba za koju treba da se 'raspita' - u stvari njegov pokojni oćuh. Ako je Petrosjan zaista otrovan u Londonu, kao što Vartan izgleda veruje, kako da nikad nije pomenuo ono što mi je Rozmeri kasnije rekla: Vartan je jedini naslednik Petrosjanovog imetka.

A tek sama Rozmeri, koja je sinoć odala više no što je uspela da izvuće od mene. Na primer, da je i ona sama provodila isto toliko vremena kao i njen mužić

Bazil ne samo u Vašingtonu, već i u Londonu. Da oni mogu da se nezapaženo premeštaju sa jednog kraja zemljine kugle na drugi, a da pri tom ne moraju čak ni da menjaju garderobu, a još manje da rezervišu avionske karte. Da mogu da naruče privatnu večeru na internacionalnom nivou, sa sve državnim službom bezbednosti, za glavešine u čijim se rukama nalaze sva bogatstva, a i moć, ovog sveta. A što je još mnogo, mnogo, interesantnije: da su bili u intimnom prijateljstvu sa Petrosjanom i njegovim posinkom, Vartanom Azovim, još od vremena kad je Vartan bio 'dečaćić'.

Pa onda, na samom kraju, ali nimalo manje važno, moj šef, robusni Baskijac Rodolfo Bužaron, koji izgleda zna mnogo više no što bi hteo da pokaže, i to o svemu, a možda i o *svakome*. Zahvaljujući svom baskijskom pedigreu, i poznavanju detalja o istorijatu Monglana koje niko drugi nije pomenuo, on kao da je bio predodređen za Igru. Osim toga, unapred je znao za majčin rođendanski *boum*, a njegovo pominjanje sprege između njenog i mog datuma rođenja, kao i ta krajnje čudna ideja - koju niko drugi nije ni nagovestio - da bi se moglo pretpostaviti da smo nas dve u suprotstavljenim timovima.

Pregledala sam šta sam napisala dok je Nim pljuskao u kuhinji, dodala sam još nekoliko pomoćnih likova, kao što su Nokomis i Sejdž, ili Leda i Eremon - osobe koje sam dobro poznavala, ali koje su po svoj prilici bile samo pioniri u Igri, ukoliko su uopšte u njoj i učestvovali.

Međutim, tu se sad pojavila još jedna nepoznanica, jedno ime koje je štrčalo na toj stranici kao poslovni bolni palac: jedina osoba koju je moja majka takođe pozvala na svoj rođendanski *boum*, a za koju nikada ranije nisam čula.

Galen Marč.

A onda, dok sam u glavi ponovo prolazila kroz događaje tog dana, i njegovu ulogu u njima, nešto sam uočila prvi put: pa njega takođe niko drugi nije nešto posebno dobro poznavao!

Istina, Livingstonovi su došli sa Galenom i predstavili ga kao 'svog novog suseda'. Osim toga, on je njihovim avionom doleteo u Denver zajedno sa Sejdž. Ali, koliko se sećam, za večerom, on je postavljao pitanja *ostalima* za stolom, kao da ih je tek tada prvi put sreo. Zapravo, morala sam prosto da mu *verujem* na reč da se uopšte i upoznao sa mojom majkom! Kakve je on veze mogao imati, ukoliko jeste imao, sa smrću Tarasa Petrosjana? Da, apsolutno je neophodno da izvršimo detaljna istraživanja u vezi sa krajnje neverovatnim vlasnikom Skaj ranča.

Naravno, kad je Nim bio u pitanju, znala sam da mi je u proteklih nekoliko časova moj, inače krajnje zagonetni stric, otkrio i srce i dušu i sve svoje nezalečene rane, verovatni više no ikom drugom u svom životu. Nije bilo potrebno da ga pitam kako je sinoć uspeo da uđe u moj stan - sigurno je to učinio na isti način na koji je uspevao da me zabavlja tokom čitavog mog detinjstva: nije bilo brave koju on nije umeo da otvori, niti sefa koji nije mogao da obije. Ali, ipak ću morati malo dublje da istražim ostale teme u vezi s njim. Ima još nekoliko otvorenih pitanja na koja verovatno jedino Nim može da mi da odgovor.

Iako je moguće da će moje ispitivanje završiti čitavim nizom lažnih tragova, ipak вреди proveriti da li bi neki od njih mogli dovesti do rezultata. Na primer:

Kada je Nim zavrbovao moju majku za Igru, s obzirom da mi je rekao da je on to učinio, i zašto?

Kakve veze ima majčin datum rođenja- ili pak moj - sa našim ulogama?

Kakvi su bili ti poslovi za vladu SAD koje je moj stric, po sopstvenom kazivanju, uspeo da sredi za moje roditelje, još pre no što sam se ja rodila?

Zašto oni nikad nisu sa mnom razgovarali o svom poslu?

I nešto još aktuelnije, a što se tiče događaja u Koloradu: kako je moja majka smislila sve one šifre i rebuse koje mi je namestila, ako joj Nim nije u tome pomogao?

Taman htjedoh da dodam na listu još nekoliko ideja, kad se Nim pojavi u dnevnoj sobi, brišući ruke o kuhinjsku krpu, koju je bio zadenuo za pojas.

„A sad na posao“, reče. „Prihvatio sam zahtev tvog poslodavca da te predam na njegovo staranje pre no što padne mrak“, dodao je on sa vragolastim osmehom, „Da li ti imaš klizno radno vreme, ili je pak reč o nekim vampirističkim seansama?“

„Slažem se da nam Rodo svima pije krv“, odvrtila sam. „Ovo me je podsetilo da te pitam da li si ti ikad upoznao nekog iz „Sutalda“, ha?“

„Nikog, osim one motorizovane ženske što isporučuje hranu - ona platinasta plavuša na rolerima koja je jutros donela namirnice za doručak“, reče. „Ali, nismo se upoznali. Ostavila je sve u predvorju i odjurila pre no što sam uopšte mogao da joj se zahvalim.“

„To je Leda, ona je zadužena za koktele. Inače, nikog drugog?“ pitala sam. „Nikad nisi bio u restoranu „Sutald“, niti si video kamena ognjišta i štednjake?“

Nim je zatresao glavom. „Mora daje to neko misteriozno mesto?“

„Samo proveravam, ima još nekoliko nejasnoća u vezi s događajima“, napomenuh. „Juče je neko, dok sam bila odsutna tokom jutra, namestio ražanj za pečenje jagnjeta kako ne treba, tako da se sva masnoća koja je kapala zapekla na ognjištu. To se do sada još nikad nije dogodilo - restoran se blista kao oficirska menza pred inspekciju - a Rodo se ipak zbog toga nije uzбудio. Takođe, prethodne noći, kad sam se ovamo kasno vratila, neko mi je ostavio današnji primerak *Vašington posta*, i to sa beleškom. Da nisi to bio ti?“

Nim podiže obrvu i odloži kuhinjsku krpu. „Da li još uvek imaš te novine i belešku? Voleo bih da pogledam.“

Prekopala sam korpu sa novinama i knjigama i pronašla *Post*, sa zalepljenom žutom ceduljom.

„Vidiš?“ pokazala sam. „Na cedulji piše *Pogledaj stranu A1*. Mislim da je naslov važan: *Trupe i tenkovi napadaju Bagdad*. Govori o ulasku američkih trupa u Bagdad - mesto u kome je izrađen pribor za šah. Potom se pominje da je invazija počela dve nedelja ranije, istog dana kad je moja majka telefonom poslala sve one pozivnice za rođendan i kad je ponovo započela Igra. Ja mislim da je onaj ko mi je ostavio novine pokušao da ukaže da su te dve stvari - Bagdad i Velika igra - ponovo dovedene u vezu, možda na sličan način kao što su bile povezane i pre hiljadu i dve stotine godina.“

„Nije to sve“, prekinu me Nim. Presavio je novine dok sam pričala i pogledom preleteo preko ostalog dela članka. Pogledao me je i kazao, „Mislim da postoji neki izraz, recimo - sitnice su vrug.“

On i Ki bili bi dobar par.

Naglas sam rekla: „Daj, prosvetli me.“

„U članku se govori o tome šta su invazione snage učinile da bi obezbedile grad. Na primer, ima tu i jedna interesantna napomena o tome kako je 'konvoj ruskih diplomata' baš izlazio iz grada i zabunom bio izložen mitraljeskoj vatri sa američke strane, nekoliko ih je čak bilo povređeno. Međutim, Američka generalna komanda izdala je saopštenje da u to vreme, ni američke, ni britanske trupe nisu dejstvovala u tom delu grada, tako da bi legitimno pitanje bilo...“ Ponovo podiže obrvu, ovog puta kao znak da očekuje da nastavim.

„Pa, ovaj - možda da je neko drugi krenuo na Ruse?“ pokušala sam da pogodim.

Bez direktnog odgovora, Nim mi je pružio *Post*, ovog puta ponovo presavijen na prvoj strani. „To još *uvek* nije sve. Čitaj dalje“, rekao mi je pokazujući na još jedan članak, koji ja ranije nisam zapazila:

Sonda odvela vojnike do tajne prostorije na aerodromu

Prešla sam pogledom preko članka. Na 'VIP terminalu' Bagdadskog aerodroma, američki vojnici su navodno pronašli 'Sklonište Sadama Huseina'. „Raskošno namešten, sa nameštajem od mahagonija u duborezu i pozlaćenim slavinama u kupatilu, te verandom koja izlazi na ružičnjak. Međutim, najintrigantniji deo ovog kabineta obloženog drvetom predstavljaju vrata koja vode u podrum.“ Vojnici su u njemu našli oružje. „Međutim“, nastavlja se u članku, „veruje se da tamo ima još nešto: tajni izlaz.“

„Tajni salon na terminalu, tajna prostorija, tajni izlaz, i ruski konvoj, ali nema objašnjenja zašto su oni ranjeni. Šta nam to govori?“ upita Nim, čim je video da sam završila sa čitanjem.

Setila sam se kako me je stric, dok sam još bila mala, uvek upozoravao da nikad ne zaboravljam jednu notornu činjenicu, da u svemu postoji uzajamno-povratna sprega, kako u šahu, tako i u životu: 'faktor vice versa'¹¹⁸ kako ga je on zvao. Izgleda da je želeo da ga ponovo prizove.

„Što izađe, može i da uđe?“ ponudila sam.

„Baš tako“, reče, dok mu je izraz lica varirao između zadovoljstva što smo pronašli nešto važno, sa brigom šta bi sve još pri tom moglo biti otkriveno. „A šta misliš, šta, ili ko je još mogao *ući* u Bagdad preko tog tajnog terminala, tajne sobe, tajnog izlaza- a potom ponovo izaći istim putem, neposredno pre invazije? Tik pre no što je tvoja majka poslala pozivnice?“

„Misliš možda da je tamo stiglo nešto iz Rusije?“ pitala sam.

Nim klimnu glavom i otide po svoj trenčkot. Iz džepa je izvukao isti onaj omot, ali ovog puta iz njega izvuče komad ispresavijanog papira. Otvorio ga je i pružio mi.

„Kao što znaš, ja retko surfujem po Vebu“, izjavi. „No zahvaljujući nepromišljenosti tvoje majke u vezi sa onim skupom, pomislio sam da bi ovog puta možda bilo dobro da to učinim.“

---

¹¹⁸ Obrnuto, suprotno (lat.) – *Prim. prev.*

Nimov faktor *vice versa*, udružen sa tridesetogodišnjim iskustvom kompjuterskog tehnokrate, ubedio ga je da nikad ništa ne traži na Vebu. „Ako ti pretražuješ *njih*“ često mi je govorio, „po svojoj prilici će i oni krenuti da pretražuju tebe.“

Komad papira koji mi je dodao predstavljao je zamazana printaut saopštenja za medije, od 19. marta, ruske novinske agencije za koju nikad nisam bila čula. Počela su veću o 'hrišćansko-muslimanskoj mirovnoj misiji' koja se upravo vratila u Rusiju iz Bagdada. Ostatak je bio prava senzacija.

Među velikodostojnicima, koji su uključivali ruske mitropolite, velikog muftiju, i poglavara Ruskog muslimanskog veća-biloje i jedno ime za koje sam mogla čuti, samo da sam još uvek igrala šah na internacionalnom nivou. Ono što je bilo ironično, jeste da su *svi ostali* prisutni na majčinom nazovi-rođendanu takođe sigurno znali za njega: Kirsan Iljumdžinov, predsednik Ruske republike Kalraikija¹¹⁹ i novopečeni milijarder, sa svojih mlađahnih četrdesetak godina.

Ono što je, svakako, bilo od mnogo veće neposredne važnosti, jeste činjenica da je njegova ekselencija, predsednik malo poznate republike pod iraenom Kalmikija, istovremeno i tekući predsednik FIDE, Međunarodne šahovske federacije, i njen najveći finansijer svih vremena. On je sponzorisao turnire u Las Vegasu, čak je sagradio i kompleks pod nazivom Grad šaha, sa šahovskim tablama umesto ulica i zgradama u obliku šahovskih figura, a sve to u svom rodnom gradu!

Buljila sam u strica, ostavši sasvim bez reči. Pored ovog tipa, Taras Petrosjan i Bazil Livingston deluju kao dva obična pacera. Da li je tako štogod moguće?

„Kogod da je određivao ko će biti u diplomatskom konvoju na jučerašnjoj večeri, malo je zakasnio“, rekao mi je Nim smrknuo. „Što god da je nekad bilo skriveno u Bagdadu, sigurno više nije tamo. Tvoja majka je to morala znati; to čak objašnjava zašto je sastavila tako čudnu listu gostiju, kao što si me ti obavestila. Ma ko da je ostavio te novine na tvojim vratima u ponedeljak pre zore, to je morao takođe znati. Mislim da treba ponovo da malo pomnije pregledamo spisak sa zvanicama tvoje majke.“

Pružih mu moje beleške i on ih pažljivo pregleda. A onda sede pored mene na sofu i okrenu nov list u mojoj beležnici.

„Flajde da počnemo od ovog momka, Marča“, rekao je. „Ti si napisala njegovo ime na ovaj način G-A-L-E-N, međutim, ako upotrebimo gelski način pisanja,¹²⁰ onda se sve perfektno uklapa.“ Napisao je ime štampanim slovima. Potom je ispod toga ispisao svako slovo azbučnira redom, ovako:

G a e l e n M a r c h

A a c e e g h m n r

---

¹¹⁹ Novoformirana republika u Ruskoj Federaciji, graniči se sa Volgogradskom i Astrahanskom oblašću, Republikom Dagestan, Stavropoljskim krajem, Rostovskom oblašću i Kaspijskim morem. Većina stanovnika su budisti. - *Prim. prev.*

¹²⁰ Gelski jezik, pored irskog i izumrlkog manskog jezika, spada u gojdeljsku granu keltskih jezika. Govori se u severozapadnoj Škotskoj i na ostrvima uz severozapadnu obalu Škotske. - *Prim. prev.*

Takvim igrama mi smo se zabavljali još od mog ranog detinjstva - anagramima. Ma kako da sam ja bila uvežbana u tome, ipak nisam bila ni blizu mom stricu. Onog trenutka kad je on na nov način poredao slova iz ovog imena, ja sam ga pogledala užasnuta.

Ono je glasilo: *Charlemagne*.¹²¹

„Nije baš preterano taktično, je l' da?“ reče Nim, iskrivivši lice. „Pružiš nekom vizitkartu, sa njom svoju skrivenu nameru.“

Nisam mogla da verujem svojim očima! Galen Marč ne samo da se popeo na mojoj listi sumnjivih lica - nego je sve preskočio i dospeo na sam vrh!

Ali to nije značilo da je Nim završio. „Naravno, uzimajući u obzir srednjovekovnu legendu koju ti je tvoj poslodavac, Baskijac, tako lepo sinoć izatkao, moglo bi se poverovati da ima neka veza između njega i tvog novog suseda, rekao je i dalje pomno proučavajući moje beleške. „Govoreći o gospodinu Bužaronu, što pre čuješ od njega šta još ima da ti kaže, to bolje. Na osnovu zapažanja koje si ovde pribeležila, rekao bih da sve što on bude rekao može ispasti značajno. Pošto sam propustio da se raspitam, hoće li on doći ovamo na vaš odloženi randevu?“

„Zaboravila sam da ti kažem“, rekla sam, „ali, pošto je odgođen naš jutarnji sastanak, ja uopšte nisam sigurna da ću ga danas videti. Rodo normalno kuva u večernjoj smeni, a ja ložim vatru u noćnoj smeni, pošto on već napusti restoran. Zato je on želeo da proveriti da li ću ja noćas moći da radim. Treba da mu telefoniram i proverim za kad možemo da zakažemo naš razgovor.“

Ali kad sam pogledala uokolo, videla sam da je i telefon u dnevnoj sobi nestao sa svog mesta. Otišla sam do stola i uzela torbicu sa mesta gde sam je ostavila i potražila u njoj svoj mobilni, da bih pozvala Rodoa. Ali pre no što sam i otvorila poklopac da ga uključim, Nim pritrča preko sobe i ote mi ga.

„Otkud ti to?“ dreknu. „Od kad imaš mobilni?“

Gledala sam ga razrogačenih očiju. „Biće valjda već nekoliko godina“, rekoh zbunjeno. „Rodo insistira da svi imamo kraj sebe mobilni, kako bi nas uvek mogao dobiti.“

Nim mi stavi prst na usta. A onda otide po žutu beležnicu i nažvrlja nešto. Dodao mi je beležnicu i olovku, gledajući me oštrim pogledom. a onda poče da razgleda mobilni koji je još uvek držao na dlanu.

„Napiši odgovor“, čitala sam njegovu žvrljotinu. „Da li je iko osim tebe imao u ruci ovaj aparat?“

Krenula sam da tresem glavom, kad se sa užasom setih kod *koga* je bio moj telefon i počeh da proklinjem samu sebe. „*Agenti tajne službe*“, napisala sam. „*Sinoć*.“

A zadržali su ga satima - sasvim dovoljno da u njega stave bombu, ili bilo šta drugo, pomisliila sam.

„Zar nisam uspeo baš ništa da te naučim sve ove godine?“ promrmljao je Nim sebi u bradu kad je pročitao šta sam napisala. Onda ponovo nešto napisao, „*Da li si ga uopšte koristila, pošto su ti ga vratili?*“

---

¹²¹ Francuska verzija imena Karla Velikog. – *Prim. prev.*

Ponovo sam htela da dam negativan odgovor, kad se setih da jesam.

„Samo jednom, da telefoniram Rodou“, napisala sam i vratila mu beležnicu.

Nim je načas stavio ruku preko očiju i zatresao glavom. Onda opet nešto napisao u beležnicu. Ovog puta to je potrajalo, a ja sam sva bila na ivici živaca. Kad sam pročitala to što je napisao, doručak mi se prevrnuo u stomaku i malo je nedostajalo da mi se popne sve do usta.

„To znači da si ga aktiviralala“, napisao je Nim. „Kad su ti ga oduzeli, uzeli su iz njega svaki telefonski broj, poruku, ili šifru. Sad sve to imaju. Ako si ga od tada uključivala, makar i jedan, jedini put, onda su oni čuli i sve što smo dosad razgovarali.“

Bože blagi, kako je to moguće?

Htela sam još nešto da napišem, ali Nim me zgrabi za ruku i odvede do sudopere u kuhinji, gde iscepka sve beleške na sitne komadiće, uključujući i sve što sam ranije napisala, zapali šibicu i upali ih. Potom je sprao sav pepeo u kanalizaciju.

„Možeš telefonirati Bužaronu malo kasnije“, rekao je glasno. Bez reči, ostavili smo telefon na stolu, sišli u prizemlje i izašli napolje.

„Sad je suviše kasno“, reče mi stric. „Nisam siguran šta su sve čuli, a šta nisu, ali ne smemo dati na znanje da mi znamo da su oni bilo šta saznali. U ovom času, moramo pokupiti sve od vrednosti iz tvog stana i otići nekud gde nas ne mogu prisluškivati. Tek tada ćemo moći da na miru i staloženo preispitamo situaciju.“

Zašto se nisam setila tog telefona jutros rano, onog časa kad mi je rekao da je uklonio sve ostale? Verovatno je bezbedno ono što smo sinoć razgovarali kraj mosta, možda čak i ono što smo govorili jutros, dok sam doručkovala u spavaćoj sobi. Ali, šta smo pričali posle toga, u blizini mobilnog telefona? Osetila sam kako me hvata panika.

„Jao“, uzviknuh sa suzama u očima, „Čika Slavo, molim te izvini, pogrešila sam!“

Nim me zagrlj i privuče sebi, pa me poljubi u kosu, kao kad sam bila mala. „Ne brini“, rekao je blago. „Ali bojim se da ovo unekoliko menja naš raspored.“

„Raspored?“ pitala sam gledajući u njega, ali je njegov lik bio zamagljen.

„Bez obzira na to koliko smo vremena *mislili* da imamo na raspolaganju da bismo pronašli tvoju majku“, odgovori, „ovo znači da sad više uopšte nemamo vremena.“

PREVIŠE KRALJICA

*Mračne zavere, tajna društva, ponoćni susreti očajnih ljudi,
neostvarive zamisli - sve je to svakodnevno bilo na redu...*

Daf Kuper, *Talejran*

VALANCE, DOLINA LOARE

8. JUNI, 1823.

Samo se u Francuskoj može upoznati sav užas života u provinciji.

TALEJRAN

Šarl-Moris de Talejran-Perigor, princ od Benevena, sedeo je u lakim, otvorenim kolima, između dvoje dece koja su bila obučena u lanena odelca, sa šeširima na glavi, poput baštovana. Vozili su se sa poslugom i Talejranovim kuvarom, Karemom, koji se nedavno vratio na imanje. Prolazili su kroz povrtnjak sa korpama i baštenskim makazama, a kao i svakog jutra, kuvar je dozvojavao deci da odaberu povrće, začine i cveće za večernji obed i dekoraciju na stolu. Talejranov je običaj bio da za stolom nikad ne sedi manje od šesnaest osoba.

Dok je Karem makazama pokazivao na žbunove i stabla, u korpe koje su nosile siuge ređale su se sitne artičoke, ljubičasti rabarber¹²², potočarka, grančice mirisnog lovora i raznobojne tikvice. Talejran se smešio, dok su deca tapšala svojim ručicama.

Moris je bio beskraino zahvaian što je Karem prihvatio da dođe u Valance, i to iz više razloga. Međutim, bila je puka koincidencija da je tog dana bio i Karemov rođendan. Rekao je deci da za današnju večeru priprema za desert specijalno iznenađenje, kako za sebe, tako i za njih - *piece monte*, jednu od onih kreacija od više vrsta šećera, koje izgledaju kao arhitektonska kreacija, po kojima je on bio poznat i van granica zemlje.

Antonin Karem bio je danas najslavniji kuvar u čitavoj Evropi, a toj slavi doprinelo je i prošlogodišnje objavijivanje njegove knjige *Maître d ' Hôtel Français*,¹²³ koja je predstavljala nešto više od običnog kuvara. Zahvaljujući svojoj ogromnoj erudiciji, on je u njoj uporedio drevne i savremene veštine kuvanja i objasnio značaj hrane u različitim kulturama, kao i povezanost ishrane sa godišnjim dobima. Mnogi primeri u toj knjizi bili su rezultat njegovog dvanaestogodišnjeg iskustva koje je stekao kao glavni kuvar kod Talejrana, koji je pak bio neposredno uključen u pripremanje jela, tako što je smišljao poseban meni

---

¹²² Latinski naziv biljke je *rhabarbarum*, njegova stabljika koristi se za spravljanje kolača i kompota. - *Prim. prev.*

¹²³ Francuski kuvar (fr.). - *Prom. Prev.*

za svaki dan u godini.

Pošto je u međuvremenu služio i kao glavni kuvar kod mnogih gospodara na visokim položajima - uključujući i princa od Velsa u Brajtonu; lorda Čarlsa Stjuarta, britanskog ambasadora u Beču; ruskog cara, Aleksandra I... Karem se vratio, na uporno insistiranje Talejrana, da provede ovih nekoliko letnjih meseci odmarajući se u Valanseau, dok njegov novi poslodavac ne završi renoviranje svoje palate u Parizu. A onda će, uprkos ozbiljnoj insuficijenciji pluća, od koje su patili svi kuvari njegovog doba, preuzeti položaj glavnog kuvara kod gospodara koji su mogli da plate njegove usluge - Džejmsa i Beti Rotšild.¹²⁴

Ova jutarnja šetnja sa Karemom i decom, kroz prostrani vrt od dvadeset pet ari, bio je naravno samo izgovor, mada su ovakvi izleti predstavljali njegov najmiliji provod ovde u Valanceu.

Ali, ovo jutro je na više načina bilo posebno. Pre svega, Talejran, koji se već bližio sedamdesetoj, uživao je da provodi vreme sa decom svojih nećaka, dvogodišnjim Šarl-Anželikom, Šarlotinim detetom iz braka sa njegovim nećakom Aleksandrom, i Polinom, ćerkom Edmona i Doroteje - malom Minet' - kojoj je sad bilo već skoro tri godine i koju je zvao svojim anđelom-čuvarom.

Moris nije imao zakonite dece, rođene u braku. Šarlota, majka malog Šarl-Anželika, bila je njegova usvojena ćerka od 'nepoznatih roditelja' koju je Mons, ne zna se kako i zašto, doveo, pre skoro dvadeset godina, posle jednog boravka u banji Burbon-l'Aršambo, kuda je inače odlazio svake godine. Tu devojčicu odgajio je zajedno sa madam Talejran, kao vlastito dete, kojoj su ugađali na sve moguće načine. Oblačili su Šarlotu u razne kostime, kao da je mala Španjolka, Poljakinja, Napolitanka, pa čak i Ciganka i priređivali kostimirane *bals d'enfant*,¹²⁵ koji su bili glavna tema za razgovor u Parizu i na kojima su deca učila da ugraju bolero, mazurku, tarantelu.

Za tih dvadeset godina, mnogo toga se izmenilo - a sam Moris još ponajviše. Behu to godine monarhije, revolucije, pregovora, diplomatije, egzila; služio je mnogima: Francuskom parlamentu pod Lujem XVI, Direktoratu, Konzulatu i konačno Carstvu, pod Napoleonom. Čak je i sam bio regent u Francuskoj, do restauracije monarhije i dolaska Luja XVIII na presto.

U međuvremenu, sreća je bila promenljiva i za Veliku igru. Morisova nekadašnja supruga, princeza Talejran, nekadašnja Ketrin Noel Vorle Grand - Bela kraljica - odavno je nestala. Pre skoro osam godina, na veliko iznenađenje i samog Talejrana, koji je bio na čuvenom Kongresu u Beču, i verovao, sa ostalim evropskim vladarima, da iznova deli Evropu, Napoleon je pobeo sa Elbe i trijumfalno se pojavio u Parizu, gde je preuzeo vlast, tokom nesretnih stotinu dana. Ketrin je tada pobeгла u London sa svojim španskim ljubavnikom. Moris joj sve do danas plaća alimentaciju pod uslovom da se nikad ne pojavi na razdaljini bližoj od dvadeset kilometara do Pariza.

Igra je bila završena, uz Morisovu pomoć. Crni tim je prikupio većinu figura. Napoleon je bio zbačen, a potom je i umro. A Burboni - porodica koja, kao što je

---

¹²⁴ Francuski bankar (1792-1868), savetnik dva kralja i najuticajniji bankar posle napoleonskih ratova. Oženio se kćerkom svog brata, Beti Salomon (1805-1886) i sa njom imao petoro dece. - *Prim. prev.*

¹²⁵ Dečje bolove (fr.). - *Prim. prev.*

Moris govorio, niti je šta naučila, niti je išta zaboravila - vraćena je na vlast pod Lujem XVIII, kraljem kojeg su pridobili i njime upravljali Ultraši, grupa mračnjaka koja je želela da vrati časovnik unazad, da opozove Ustav Francuske i potre sve ostale plodove Revolucije.

Moris je i sam umirovljen - nagradili su ga besmislenom titulom 'Visoki kancelar' i državnom penzijom, ali ga uklonili iz politike; sada je živio na dva dana putovanja od Pariza, u svom veličanstvenom dvorcu, na imanju od preko četrdeset hiljada jutara, u dolini reke Loare, koje je pre mnogo godina dobio na poklon od imperatora Napoleona.

Istina, bio je u mirovini - ali nije bio sam. Dorotea de Kurland, nekadašnja vojvotkinja od Dinoa i jedna od najbogatijih žena u Evropi, koju je venčao sa svojim sinovcem Edmonom kad joj je bilo šesnaest godina, bila je Morisova životna saputnica, još od Beča, sa izuzetkom kratkotrajnog pomirenja sa Edmonom na nekoliko meseci pre no što je Polin rođena.

Ali, Moris je jutros krenuo sa decom u povrtnjak iz jednog drugog, važnijeg, razloga: očajanja. Sedeo je u kolima između to dvoje dece - njegove prirodne, iako nezakonite, kćeri Polin, 'Minet,' koju mu je rodila njegova voljena *Petite Marmousin*,¹²⁶ Dorotea, vojvotkinja od Dinoa, i malog Šarl-Anželika, sina njegove druge, takođe prirodne kćeri, Šarlote. Obuzelo ga je osećanje koje ne bi bio u stanju da opiše, čak ni samom sebi.

Osećao je to već danima, kao da će se uskoro desiti nešto zastrašujuće, nešto što može da im izmeni život: nije se radilo ni o veselju, ni o ogorčenosti, pre bi se moglo reći da je strepeo od nekog gubitka.

A ipak, moglo bi se ispostaviti da će se desiti baš suprotno.

Moris je doživio strast sa mnogim ženama, uključujući i sopstvenu suprugu, a prema Doroteji, Polininoj majci, osećao je zaštitničku, skoro roditeljsku ljubav. Njoj je sad bilo trideset godina, i ona je već osam godina delila s njim i život i postelju. Međutim, osećanje gubitka, to je Moris dobro znao, odnosilo se samo na ženu, jedinu koju je ikad voleo istinskom, dubokom ljubavlju: Šarlotinu majku.

Mirej.

Od svoje ljubljene Šarlote morao je da skriva i samo postojanje njene majke, zbog opasnosti koja je uvek bila prisutna, čak i sad, kad je završena ova runda Velike igre. Imao je samo maglovite predstave o tome kakav bi njegov život mogao biti da je Mirej ostala, da je napustila tu misiju od koje je toliko sagorevala. Da je u potpunosti zaboravila na pribor za šah iz Monglana, i na tu krvavu, užasnu, po život opasnu Igru. Šta bi to za njega značilo, da je ona htela da ostane s njim, da su se venčali, da su zajedno podizali svoje dvoje dece?

Svoje *dvoje* dece. Eto. O tome se radi.

Zato je Moris i insistirao, ovog jutra, da povede malog Šarl-Anželika i Minet da se sa njim provozaju u kolima i da zajedno beru povrće i cveće. Da krenu na porodični izlet - nešto što Moris nikad nije iskusio, čak ni kad je sam bio dete. Pitao se kako bi bilo kad bi ta deca bila zaista *njihova* - njegova i Mirejina.

Samo je jednom naslutio tako nešto - one noći kad je Mirej došla kod njega u banju s parnim kupkama, Burbon-Faršambo. Bila je to noć beskrajne sreće za

---

¹²⁶ Nadimak koji je Telerijan dao Dorotei, vojvotkinji od Dinoa. – *Prim. prev.*

Morisa, kada je prvi put zajedno video svoje dvoje dece.

Te je noći, pre dvadeset godina, Mirej konačno pristala da malu Šarlotu preda Morisu, kako bi dete moglo da raste pored svog pravog oca.

Te noći, pre dvadeset godina, Mirej je otišla sa njihovim desetogodišnjim sinom, dečakom za koga je Moris mislio da ga nikada više neće videti.

Ali to se uverenje sada nepovratno raspršilo, pre dve noći, kada je, ponoćnom poštom, primio pismo.

Moris poseže u gornji deo odeće i izvuče komad papira - pismo datirano pre dva dana, u Parizu.

Gospodine:

moram da vas vidim u vezi s nečim što je od ogromne važnosti za nas obojicu.

Upravo sam saznao da niste u svojoj rezidenciji u Parizu.

Kroz tri dana doći ću kod vas u Valanse

S poštovanjem,

Šarlot

Ovde u Valanseu, raskošni dvorac sa silnim kupolama sagrađen je na padini brda, tako da su kuhinjske prostorije, umesto da budu u mračnom podrumu, nalik na tamnicu, bile prepune svetlosti i gledale prema ružičnjaku, čije su bujne grane bile okićene laticama pastelnih boja.

Moris Talejran sedeo je tu, takoreći ispred vrata, tako da je istovremeno mogao i da uživa u mirisu ruža i da nadgleda šta se odvija unutra. Mada je već mnogo puta u prošlosti video kako Karem izvodi svoje malo čudo - skoro da je bio u stanju da to opiše vezanih očiju - ipak je u tome nalazio najveći užitek.

Moris je proveo mnoge časove sa mnogim čuvenim kuvarima, u mnogim kuhinjama. Jedno od njegovih najvećih zadovoljstava bilo je planiranje i uživanje u jelima, naročito kad je bilo povezano s njegovim dužnostima. Moris je smatrao da je dobro smišljen obed najbolji način da se podmaže put diplomatskim aktivnostima. Jedina poruka koju je poslao Luju XVIII sa Bečkog kongresa bila je: „Ovde su nam šerpe potrebnije od instrukcija.“ Karem je bio u stanju da obezbedi i jedno i drugo.

Večerašnji obed, Moris je to dobro znao, mogao bi biti najsloženiji i najdelikatnije izbalansiran u njegovoj dugoj i uglednoj karijeri. Večeras-prvi put za skoro dvadeset godina - videće svog sina. On i Šarlot, koji više nikako nije mali dečak, imaće da postave jedno drugom mnogo suštinskih pitanja, a biće i mnogo toga što jedno drugom treba da otkriju.

No, jedini koji bi mogao imati *sve* odgovore, čak i one od životne važnosti, dobro je znao Moris, bio je čovek kogaje zahvaljujući tolikoj upornosti uspeo da dovede ovamo u Valanse, baš kad je primio pismo: čovek koji je bio blizak Morisovom srcu, koji je zaslužio njegovo poverenje i koji je znao mnoge njegove tajne. Čovek koji je kao dete bio odbačen od svoje porodice, pa je ipak stigao do zvezdanih visina - baš kao i Moris, i to u oba pogleda. Čovek koji je iza zavese

sprovodio u delo Morisove zadatke u mnogim velikim gradovima i na dvorovima Evrope. Čovek koji se možda najviše približio onom što bi se moglo nazvati Morisovim sinom - po duhu, ako ne i telu.

To je bio čovek koji je u ovom času zabavljao kuvarsko osoblje, u kuhinji tik iza vrata, dok je pripremao sve što je dogovoreno za dečju večeru.

On je bio jedini živi stvor koji je, osim Morisa, znao čitavu priču.

Čuveni veliki kuvar, Mari-Antoan, Antonin', Karem.

Bakarni kotlić sa istopljenim šećerom pućkao je na štednjaku. Karem ga je lagano obrtao dok su ga dečica i siini pomoćnici, kojih je bilo preko trideset, napeto posmatrali, omadžijani prisustvom velikog *maitre d' hôtel*, glavnog kuvara. Uz pomoć mladog Kimberlija, svog pomoćnika iz Brajtona, Karem je nastavio. Posuo je malo vinskog kamenca u istopljen šećer, tako da su mehurići postali veći i porozniji, kao da su od stakla.

Šećer je bio skoro spreman.

Tada *maitre* uradi nešto što bi uvek zapanjilo one koji nisu bili upoznati sa veštinom zvanom *pâtissiere*.¹²⁷ Zaronio je gole ruke u činiju sa ledenom vodom koja je stajala pripravna u blizini, a onda brzo zaroni ruke u rastopijeni šećer, vreo kao lava, pa potom ponovo u ledenu vodu. Deca su zavrištala od užasa, a mnogi od pomoćnika šumno udahnu.

Potom uze svoj oštar nož, zamoči ga u rastopljen šećer, potom u ledenu vodu, i šećer spade sa oštrice. Svojoj zapanjenoj publici Karem objavi: „*Bien!*“¹²⁸ Možemo početi da predemo!“

Duže od sata gledali su u potpunoj tišini kako *maitre*, sa mladim Kimberlijem, koji mu je hitro dodavao sprave, izvodi delo veštog hirurga, majstora zidara i arhitekta, sve zajedno.

Užareni šećer leteo je iz bakarne posude u kalup. Uvijao se po kalupu koji je bio prethodno namazan orahovim uljem, tako da bi se kasnije sa njega mogao svući ohlađeni cilindar od šećera. Kad su svi kalupi raziičitih oblika bili obloženi šećerom i tako dobijeni potrebni oblici, majstor je - koristeći posebne sprave koje je sam smislio i napravio - teglio svetlucave trake kao venecijanski duvači stakla, savijao ih u pletenice poznate pod nazivom *cheveaux d'anges* - anđeoska kosa - i sekao u duge, šuplje trake.

Talejran je gledao kroz prozor, sedeći u ružičnjaku. Kad je Karem završio najteži i najopasniji deo posla, za koje vreme ga se nije smelo prekidati, i kad su se svi komadi stvrdnuli kao gorski kristal, Moris uđe u kuhinju i sede pored dece.

Dobro je znao, iz dugih godina Karemove službe, da pričljivi kuvar neće moći još dugo da izdrži da ovako brojnu publiku makar malo ne poduči, uprkos naporu koji je od njegovog krhkog zdravlja zahtevao ovako složen i težak rad. A Moris je želeo da čuje šta će on imati da kaže.

Moris je zajedno sa ostalima giedao kako Karem sastavlja pojedinačne delove

---

¹²⁷ Poslastičarsko umeće (fr.). – *Prim. prev.*

¹²⁸ Odlično (fr.). – *Prim. prev.*

topeći njihove vrhove iznad ćumura na malom ognjištu, da bi se zalepili jedan za drugi. Ali svaki put kad bi se nagnuo iznad žara i udahnuo malo dima, teško je mogao da se uzdrži da se ne zakašlje; to je bilo prokletstvo njegovog poziva - 'crna pluća' - posledica neprestanog udisanja dima od ćumura. Kimberli je sipao malo šampanjca koji je Karem pijuckao dok je radio. Kad je na kraju sastavio svoje hiljade komada, i kad se oblikovala fantastična i složena forma, kuvar pročisti grlo i progovori pred princom i poslugom.

„Svi ste vi već čuli priču o mom životu“, poče Karem, „kako sam, kao u priči o Pepeljugi, prešao put od bednog položaja u pepelu kod ognjišta, do evropskih palata. Kako me je, kao dete u ritama, koje je otac ostavio pred kapijom Pariza, našao i stavio u svoju službu čuveni *patissiere* Bejli. I kako sam, konačno, dospao u službu kod princa Talejrana i bio pomoćnik velikog Bušea, koji je pre toga bio kuvar u dvorcu Kondea.“

Pri samom pomenu imena Buše svi bi se ukočili, u bilo kojoj kuhinji u Evropi. Svi su znali da je Buše nekada bio čuveni *maitre d' hotel* kod princa od Kondea, potomka jedne od najmoćnijih prinčevskih porodica u Francuskoj.

Dugi niz slavnih kuvara u službi porodice Kondea započeo je legendarni Vatel, koji je izvršio samoubistvo tako što se bacio na sopstveni mač, kad plodovi mora nisu stigli na vreme za svečani banquet. Potom im se pridružio Buše, tako što je prvo godinama radio kao pomoćnik, a potom kuvar-pomoćnik u kuhinjama porodice Kondea u Parizu i Šantiju. Svi ti čuveni kuvari kasnije su radili kao veliki kuvari u najčuvenijim kućama diljem Evrope i Amerike - uključujući i jednog crnca-ropa, Džejmsa Heminga, koji je bio kuvar Tomasa Džefersona i pet godina učio kod Bušea, dok je Džeferson bio američki poslanik u Parizu.

Potom, kad je Lui-Žozef, tadašnji princ Kondea, pobjegao iz zemlje da bi služio kao general u austrijskoj vojsci protiv revolucionara u Francuskoj, Talejran je spasio njegovog kuvara od napada razularene mase i zaposlio ga kod sebe.

Buše je tada otkrio mladog *tourtiera*, stručnjaka za torte u Bejljevoju poslastičarnici i doveo ga kod monsenjera Talejrana.

„Prava pepeljuga, zar ne“, dodao je veliki kuvar. „A sa mojim imenom Karem - škraćeno od *quarantieme*, četrdeset dana posta, koji počinju na dan *dies cinerum*, Pepelnicu, koja pada u sredu - čovek bi pomislio da mene treba više da interesuje pepeo i kostret, hoću reći običaji koji idu uz drevnu tradiciju posta, nego umetnost gozbe!

Ali od mojih velikih učitelja i od mojih zaštitnika naučio sam da postoji neka tajanstvena povezanost između posta i gozbe - i sveg tog skupa - sa vatrom. Ali, sad žurim kao ždrebe pred rudu. Prvo hoću da vam nešto kažem o ovoj kreaciji, koju sada radim, za našeg princa, njegovu porodicu i njegove goste večeras.“ Talejran, mu glavom dade znak da produži. Veliki kuvar razmota list pergamenta sa neobičnim crtežima u obliku lukova i linija, a onda otvori jedan kalup i izvadi osmougaoni šećerni oblik koji je u prečniku iznosio čitav metar. Zatim, jedan po jedan, izvadi i ostale osmougaonike i postavi ih stepenast jedan na drugi. Na kraju uze jedan od svojih uvrnutih stubića i kratko ga prisloni na užareno ugljvlje, pre no što je nastavio da sastavlja šećerne figure i da ispreda svoju priču.

„Od Bejija, vrhunskog poslastičara, naučio sam čudesnu veštinu *kulinarske arhitekture*“, reče. „On mi je dozvoljavao da noću precrtavam gravire sa nacrtima drevnih građevina koje je pozajmljivao iz grafičkog kabineta u Luvru. Tako sam

saznao da ima pet lepih veština, i to: slikarstvo, vajarstvo, poezija, muzika i arhitektura, čiji se najviši izraz dostiže u poslastičarstvu. Izveštio sam ruku da crtam, podjednako sigurno i lagano, kao izučeni arhitekta ili geometar, pa sam preslikavao građevine naših starih - Grka, Rimljana, Indijaca i Kineza - tako da bih jednog dana mogao da izrađujem arhitektonska remek-dela od šećera, kao ovo pred vama.

Ovo je najveća među ranim građevinama, prva među svim koje su inspirisale Vitruvija. Zove se ftula vetrova, čuvena osmougaona kula u Atini, u kojoj se nalazi i planetarijum i veoma komplikovani vodeni časovnik koji je Andronik iz Kirene¹²⁹ sagradio stotinu godina pre Hrista, i koji još uvek tamo stoji. Vitruvije nam kaže: 'Neki misle da ima samo četiri vetra... ali pažljivi posmatrači tvrde da ih ima osam.' Osam: sveti broj, jer leži u osnovi najstarijih građevina, hramova u Persiji i Indiji - velike starine.“

Svi su pomno posmatrali kako njegovi majstorski prsti lete tamo amo i nameštaju delove građevine koju je sastavljao na čudesan način. Kad je završio, dizala se dva metra u visinu od razine stola, i nadvisivala sve: osmougaona kuća sa neverovatnim detaljima, uključujući i rešetke na prozorima i isiikane predstave ljudskih figura, personifikacije osam različitih vetrova. Svi u kuhinji su zapljeskali, i sam princ.

Kad se osoblje vratilo svojim dužnostima, Talejran je ispratio velikog kuvara u baštu. „Ostvario si istinski izuzetno delo, kao i uvek“, rekao je Talejran. „Međutim, bojim se da nisam baš sve razumeo, dragi moj Antonine. Pre no što si počeo da izvodiš svoju neverovatnu arhitektonsku rekonstrukciju jedne od zasigurno najupečatljivijih građevina u staroj Grčkoj, pomenuo si neku misteriju koja te je navela da izradiš kulu vetrova. Čini mi se da je to imalo neke veze sa gošćenjem i gladovanjem - Velikim postom, pa pepelom i vrećom od kostreti, ako se ne varam. Ipak moram da priznam da nisam u stanju da uspostavim vezu između njih.“

„Tako je, Vaša visosti“, rekao je Karem, zastavši samo na trenutak da pogleda svog zaštitnika i učitelja pravo u oči. Obojica su sasvim dobro znali kakva je skrivena tajna u pitanju. „Sam Vitruvije pokazao nam je kako se - ukoliko pobodemo u zemlju prut zvani gnomon, koji nam pokazuje trag sunčeve senke i ako onda kompasom opišemo jednostavan krug - može dobiti osmougaonik, najsvetija od svih formi, što je bilo poznato u drevna vremena, jer predstavlja posredni oblik između kruga i kvadrata.“

U Kini, osmougaonik se zove *ba'gua* i koristi se najstarija forma predskazivanja. U Indiji, osmostrani kvadrat naziva se *ashtapada* - 'pauk' - i to je najstarija igra na tabli za koju znamo. On takođe predstavlja i osnovu za mandalu na kojoj su konstruisani persijski i hindu hramovi posvećeni vatri.

Manje je poznato, ali je to Vitruvije ipak sasvim sigurno znao, da ovo predstavlja i najraniji oblik *oltara* na kome se prinosila žrtva, na kome su stvari

---

¹²⁹ Grčki astronom. - *Prim. prev.*

mogle i da se 'menjaju' - gde su se u drevna vremena nebesa spuštala na zemlju, kao munja iz oblaka. Tokom osam praznika vatre, koliko ili je bilo svake godine, žrtva vatrom bogu i narodni praznik bili su isto.“

Dodao je još: „Zbog toga se središni deo kuće, središni deo hrama, pa čak i samog grada nazivao *fokus*, a to znači 'ognjište'. Zbog toga smo mi kuvari blagosloveni. Jer, biti glavni, ili magus, majstor od vatre, svečanosti i žrtve, bilo je jedno od najposvećenijih zanimanja.“

Ali Karem nije mogao da nastavi. Uprkos svežeg vazduha, ili baš zbog njega, opet ga napade kašalj i on ponovo poče da se guši.

„Ti sebe prinosiš na žrtvu svom posvećenom zanimanju i svom užarenom ugljevlju, prijatelju moj“, primeti Talejran, podigavši ruku da pozove upravnika, koji odmah dotrča iz kuće sa novom čašom šampanjca i dade je svom šefu. Kad je slugao otišao, Talejran dodade: „Ti, naravno, znaš zašto sam te ja doveo ovamo?“

Karem klimnu glavom, i dalje srčuci šampanjac u pokušaju da povrati dah. „Zato sam i požurio da stignem ovamo, gospodine - mada možda nije trebalo, jer sam, kao što vidite, bolestan“, konačno uspe da se oslobodi gušenja. „Zbog one žene, zar ne? Ona se vratila, ne znam kako - ona žena koja je došla u Pariz, kasno one noći, pre toliko godina, kad sam ja još bio pomoćnik kod Bušea u vašoj palati, Otel Galife, u Ri d' Bak. Ona žena koja se kasnije pojavila i u Burbon-l'Ašambou, sa Šarlotom. Ista ona žena zbog koje sam morao da prikupijam sve one figure. Mirej...“

„Ne smemo otvoreno govoriti o torne, verni prijatelju“, prekinu ga Talejran. „Ti i ja smo jedini ljudi na zemlji koji znaju tu priču. I mada ćemo uskoro morati da je podelimo sa još nekim - u stvari, još večeras - želim da sačuvaš snagu za taj susret. Ti si jedini koji ćeš možda moći da nam pomogneš, jer kao što znaš, ti si jedini u koga sam imao poverenja i ko zna potpunu istinu.“ Karem je klimnuo glavom da bi pokazao da je ponovo spreman da bude na usluzi jedinom čoveku koga je nazivao svojim istinskim gospodarom. I još mnogo više od toga.

„Da li vi očekujete da se večeras u Valanceu pojavi ta žena?“ upita Karem. „Ne. Stiže njen sin“, reče Talejran, stavljajući ruku na njegovo rame u znak neobičajene bliskosti. A onda, posle dugog izdaha, tiho dodade: „Hoću reći - njen i moj sin.“

Moris požele da zaplače ugledavši svog sina tek drugi put u životu. U naletu, njegova pojava vratila je sećanje na gorčinu koju je osetio kad su otišli, pre toliko godina, iz Burbon-l'Ašambova.

Sad, pošto je i posluga večerala, a deca već bila u krevetu, Moris je sedeo i posmatrao zalazak sunca, sve dok se nije spustio ljubičasti sumrak - njegov omiljeni deo dana. Pa ipak, u duši su mu se borile hiljade suprotstavljenih osećanja.

Karem ih je ostavio da razgovaraju nasamo, obećavši da će im se kasnije pridružiti sa burencetom odležane madere, i biti spreman da im pruži odgovore koje obojica budu tražili.

Moris je sada gledao preko baštenskog stočića koji je Karem namestio za njih pod granama ogromne lipe u parku. Posmatrao je mladog čoveka romantičnog

izgleda, plod njegove strasti od pre trideset godina. Začuđujuće bolno iskustvo.

Šarlot, tek što je stigao iz Pariza; bio je još uvek u jahaćoj odeći, imao je samo toliko vremena da očetka prašinu i obuče čistu košulju i kravatu. Njegova kosa bakarne boje bila je začesljana i uredno svezana na zatiljku u rep, iz koga je samo nekoliko nepokornih pramenova uspelo da se izvuče. Čak i to ga je toliko podsećalo na bujnu, mirisnu kosu njegove majke boje jagoda, u koju bi uvek zagnjurio lice kad su vodili ljubav, sećao se Moris.

Pre no što ga je ostavila.

Međutim, Moris se silio da se vrati u sadašnjost. Video je da u svemu ostalom Šarlot više liči na svog oca: plave oči kojima vas je uveravao da vam neće odati svoje najintimnije misli, visoko čelo, snažna brada sa rupicom i prćast nos, sve to behu crte koje su ukazivale na dugu, plemenitu lozu Talejrana iz Perigora. Pa, konačno, te začuđujuće senzualne usne - zar takva usta ne govore o rođenom poznavaoцу dobrih vina, lepih žena i umeća raskalašnog života.

Međutim, u njegovom sinu, video je Moris već na prvi pogled, nije moglo bilo ni truni od toga.

A što se tiče nasleđivanja, Moris je upravo zbog toga prihvatio Šarlotov zahtev, koji je postavio još kao mali dečak, kada je zatražio od oca da sredi da se Šarlota uda za nekoga iz Morisove porodice, da ne bi morala da deli sudbinu brata. Zahvaljujući toj ludosti, da njegovi roditelji nisu bili venčani, kao vanbračni sin, Šarlot nikad neće imati pravo na primogenituru,¹³⁰ čak ni na to da nasledi očevo imanje. Pošto Moris tu nije ništa mogao da uradi, Šarlotovo jedino nasleđstvo biće, zaista, samo fizička sličnost sa plemenitom lozom Talejran-Perigor.

Čak i same Šarlotove crte, shvatio je Moris, borile su se protiv tih urođenih sklonosti. Oblik njegovih usta ukazivao je na preteranu senzualnost, ali način na koji ih je zatvarao govorio je o odlučnosti, zahvaljujući kojoj je i dospeo ovamo, iz neke, sam bog zna koliko, daleke zemlje, a sve to iz nekog važnog razloga, koji sudeći po Šarlotovom izrazu lica, nije bio majčin, već njegov, vlastiti.

A tek oči, koje su na prvi pogled delovale ledeno i rezervisano. U njihovoj tamnoplavoj dubini Moris je naslutio nekakvu tajnu, nekakvu misteriju, zbog koje je, nesumnjivo, on i proputovao svu tu razdaljinu, u želji da je podeli sa svojim ocem, a ne sa nekim drugim.

Sve ovo je, zapravo, dalo Morisu prvi zračak nade da ova poseta, ovaj ponovni susret, možda ipak neće biti onakav kakvim ga je on, u strahu, zamišljao, evo već dvadeset godina. Znao je, takođe, da je došlo vreme da i on nešto otkrije.

„Sine moj“, počeo je, „Antonin Karem će nain se uskoro ponovo pridružiti, budi siguran. Jer tokom svih onih godina, kad god sam ja morao da izvršavam neke ozbiljne zadatke za tvoju majku, Antonin je bio jedini čovek u čije ruke sam mogao da položim i svoj život - i život svih nas.

Međutim, pre no što se on vrati, dok smo još sami, želim da iskreno prozborimo. Trebalo je to još odavno da učinimo. Kao tvoj rođeni otac, ja tražim i molim tvoj oproštaj. Da nisam u ovim godinama i na ovom položaju, ja bih se sad spustio na kolena i poljubio ti ruku sa molbom...“

---

¹³⁰ Pravo najstarijeg sina da nasledi presto, titulu, ili imanje. - *Prim. prev.*

Ali tad prekinu, pošto Šarlot skoči na noge i obiđe oko stola. Podiže oca da ustane i poljubi ga u obe ruke. Potom ga zagrlji.

„Shvatam šta osećaš, oče“, reče mu. „Možeš biti miran, nisam došao zbog onoga što si ti mislio.“

Talejran ga pogleda prvo sasvim zbunjeno, a onda sa opreznim osmehom. „Potpuno sam zaboravio na tvoju sposobnost“, priznade, „sposobnost da čitaš tuđe misli i da predviđaš šta će se dogoditi.“

„Skoro da sam i *sam* zaboravio na nju“, reče Šarlot, uzvrativši osmeh. „Nisam došao ovamo da potražim svoju sestru Šarlotu, kao što ti misliš u ovom trenutku. Ne, što se mene tiče - jer vidim da ti iskreno voliš Šarlotu i da želiš da je zaštitiš - ona ne mora ni da zna za ovaj naš susret. Niti pak treba u budućnosti, bilo kad, da ima ikakve veze sa šahovskim priborom iz Monglana, ili pak sa Velikom igrom.“

„Ali, ja sam mislio daje Igra završena?“ uzviknu Talejran. „Nije *moгуće* da ponovo počinje. Da bi to predupredila, Mirej je dozvolila da mala Šarlota ostane kod mene, da je ja podižem, da bude bezbedna. Što dalje od pribora, od figura - što dalje od Igre! I što dalje od Crne kraljice - njene majke - takvo je bilo proročanstvo.“

„Proročanstvo nije bilo tačno“, kaza Šarlot. Više se nije smešio, mada je još uvek držao oca za ruke. „Po svemu sudeći, Igra je ponovo krenula.“ „Ponovo!“ uzviknu Talejran užasnut. A onda utiša glas, mada nikog nije bilo u blizini da čuje. „Ali, proročanstvo si upravo izrekao *ti*, Šarlote. 'Igra će ponovo početi', kazao si, 'kad se suprotnost rodi iz pepela.' Kako možeš da tvrdiš da je tvoja sestra bezbedna ako je opet sve započelo? Dobro znaš da je Šarlotin rođendan, 4. oktobar, upravo na suprotnoj strani kalendara od rođendana tvoje majke - Crne kraljice. Zar to ne znači da će u slučaju da igra ponovo krene, Šarlota postati Bela kraljica - kao što smo verovali sve ove godine?“

„Pogrešio sam“, reče Šarlot tiho. „Igra je ponovo počela. Beli su načinili prvi potez i pojavila se jako važna crna figura.“

„Ali...“ mrmljao je Talejran. „Ja ne razumem...“

Pošto je video da Karem nailazi preko travnjaka, Talejran ponovo sede, pogleda u Šarlota i dodade: „Uz pomoć Antonina Karema u svim tim domaćinstvima i palatama, sakupili smo skoro sve delove pribora, iz Rusije i Britanije! Moja žena, madam Grand, Bela kraljica, ispala je iz igre, a njeni pomoćnici su što demobilisani, što mrtvi! Mirej se već godinama krije gde je niko ne može pronaći, ni nju ni figure. A ti ipak govoriš da je Igra ponovo krenula? Kako beli može da krene u napad, a da Šarlota ostane bezbedna? Kakvu to važnu crnu figuru mogu imati beli, a da se nje mi već nismo domogli?“ „Upravo zato sam došao ovamo, da bih to saznao od tebe i Karema“, reče Šarlot, kleknuvši na travu pored oca. „Znam da je to tačno, jer sam je lično video, a video sam i Belu kraljicu, tanano devoјčce, ali sa ogromnom snagom. Držao sam u svojoj ruci tu dragocenu figuru koje se domogao Beli tim, i koji ona sada ima. Crnu kraljicu iz pribora Monglan.“

„Nemoguće!“ uzviknu Talejran. „Taj komad je Antonin lično doneo iz Rusije od Aleksandra I. Pripadao je Opatici od Monglana. Aleksandar je obećao da će doći do njega i dati ga tvojoj majci Mirej, još pre no što je postao car. I on je to obećanje ispunio!“

„Znam, pomogao sam majci da ga sakrije kad je stigao iz Rusije. Ali onaj

primerak koji ima Beli tim izgleda da je još duže bio skriven. Zato sam i došao ovamo - u nadi da će Karem moći da nam pomogne da otkrijemo rešenje zagonetke: kako je moguće da postoje *dve* Crne kraljice.“

„Ali, ako je Igra ponovo počela, kao što ti kažeš“, pitao je Talejran, „ako se Beli tim iznenada pojavio sa svojom moćnom figurom i načinio prvi potez, zašto su se tebi otkrili? Zašto su figuru *tebi* pokazali?“

„Zar ne shvataš, oče?“ pitao je Šarlot. „Upravo to je nedostatak u mojoj intepretaciji proročanstva. Beli tim se *digao* iz pepela svoje suprotnosti. Ali ne onako kako sam ja mislio. Ja to i nisam mogao videti, jer sam i sam bio upleten u igru.“

Pošto je Talejran i dalje gledao, ništa ne shvatajući, Šarlot dodade: „Oče, ja sam novi Beli kralj.“

ČETIRI GODIŠNJA DOBA

Seminate aurum vestrum in terram albam foliatum. 'Posejte svoje zlato u belu slojevitu zemlju.' Alhemija, (koju često nazivaju 'nebesko ratarstvo') pozajmljuje svoje 4 brojne analogije iz obrade zemlje... ovaj epigram... naglašava potrebu da se 'kao u ogledalu' posmatra ova lekcija o zrnu žita... sjajna rasprava (Secretum) objcn'ljena u Lajdenu 1599... upoređuje do najsitnijih pojedinosti postupke sejanja žita sa postupcima u alhemiji.

Stanislav Klosovski de Rola, *Zlatna igra*

Iskočili smo iz vremena, prema Nimu. Naš neprijatelj - ma ko on bio - sad je u vođstvu. Izložila sam majku, za koju nismo imali pojma gde je, kao i sve ostale, velikoj opasnosti. I sve to zato što sam bila dovoljno veliki kreten da ne obratim pažnju na sve moguće signale, koji su se palili i gasili kao semafor u noći, što bi rekla Ki.

A šta sam ja pri tom radila? Dobijala sam napade plača - za ime sveta, tri napada za dvadeset četiri časa - brisala suze i čekala da me stric poljubi u čelo, sve u svemu, ponašala se kao da mi je dvanaest godina.

Uostalom, kad mi je *zaista* bilo dvanaest godina, ako me pamćenje dobro služi, bolje sam se ponašala nego sad: tad sam već imala titulu dečjeg internacionalnog velemajstora u šahu, i videla kako mi, na moje oči, ubijaju oca, a ipak sam uspela da to preživim i nastavim dalje. Šta ovog puta nije u redu sa mnom? Ništa nisam videla oko sebe, kao da mi je neko nabio papirnu kesu na glavu.

Moje trenutno ponašanje moglo se objasniti samo na jedan način, to jest da mi je proteklih deset godina omekšao mozak, jer sam bila izložena uticaju recepta za osvajanje titule *Mis Personaliti* Sejdž Livingston, smučkanog sa molotovljevim koktelom u šejkeru Rodoa Bužarona i njegove bombastične retorike. Ono što mi je preostalo u glavi moglo je jedino da se iskoristi kao smeša za banana split.

Morala sam da se trgnem i pribere, na bilo koji način.

Do đavola sa metaforama, hiperbolama i ostalim stilskim figurama - „Napred punom snagom“ -još jedna uzrečicaNokomis Ki - i to, torpednom brzinom.

Nim i ja smo nastavili da pričamo o svemu i svačemu, ne bismo li zaveli svoje uhode na pogrešan put, dok je on najpažljivije moguće pretraživao svaki kutak mog stana. Pa čak i mene. U ruci je držao palicu za skeniranje, neku vrstu minijaturne metlice za lupanje snega od belanaca, i njome je prelazio preko moje odeće, posuđa, posteljine, knjiga, zavesa i presvlaka na nameštaju, čak i džepnog pribora za šah, koji je izvukao iz mog ruksaka, a koji je potom postavio na sto u dnevnoj sobi. Dodala sam mu figuru crne kraljice koja je nedostajala, jer sam je nosala uokolo u džepu. Pošto ju je ispregledao, postavio je i nju na šahovsku tablu.

Uzeo je ruksak i ubacio u njega nešto odeće iz ormana, zajedno sa naslovnom stranicom novina. Potom se okrenu prema meni.

„Mislim da smo sasvim dovoljno pospremili tvoj stan, bar zasad“, reče naglas.

„Je li to sve, i da li sad možemo da krenemo u šetnju?“

Zatresla sam glavom da bi mu pokazala da ima još nešto. Dodala sam mu svoju skijašku jaknu i uz značajan pogled naglas izgovorila: „Mislim da bi trebalo da telefoniram Rodou u vezi sa večernjom smenom, pre no što ti i ja krenemo u šetnju. Kao što znaš, on je ipak moj poslodavac.“

Nim je pipao leđni deo moje pernate jakne, gde je bila sakrivena šahovska mapa. Bio je malo krući od ostatka jakne. Podigao je obrvu.

Počela sam da klimam glavom, a onda se setila nečeg drugog. „U stvari, mislim da će biti bolje ako se javim Rodou dok se budemo šetali“, rekoh: „Znam da treba da obavim neke nabavke. Mogu usput da mu se javim i proverim, da bih bila sigurna da ću uzeti sve što treba.“

„Pa onda, hajde da krenemo“, reče Nim, dok mi je pridržavao jaknu. „Čeka vas kočija, madam.“

Tik pred polazak, uzeo je moj opasni mobilni telefon s mesta gde sam ga bila ostavila na stolu dnevne sobe i ubacio ga između jastuka na sofi, tako da je izgledalo kao da je tamo slučajno zapao. Potom mi pruži ruku.

Kad sam pogledala, videla sam da na dlanu ima švajcarski vojnički nož. Predao mi ga je uz osmeh. „Za što prodornije uvide“, izjavi, stežući značajno moj kaput dok smo izlazili.

Kad stigismo do ulice M, u srcu Džordžtauna, sve je bilo puno turista, verovatno pri povratku sa Svečanosti trešnjevog cveta na Nacionalnom bulevaru. Ispred svakog restorana na trotoaru su stajali redovi gladnih turista koji su čekali na mesto za stolom, ili barem za šankom. Kretali smo se ulicom kao da vozimo slalom ne bismo li se nekako provukli. I bez turista na trotoarima u Džordžtaunu ima sasvim dovoljno prepreka, što od pseće kakice, što od klizavih i smrdljivih plodova sa čuvenih stabala ginko bilobe, rupa dubine nekoliko centimetara na mestima gde nedostaju ploče, biciklista koji prelaze na trotoar ne bi li izbegli taksiste koji voze kao manijaci, dostavnih vozila parkiranih u dva reda ispred otvorenih metalnih vrata na pločniku, da bi istovarili svoje gajbice s povrcem i pivom u podrumska stovarišta.

Turisti su ipak bili najgori: ponašali su se kao da njima pripada grad Vašington, D. C. Naravno, da sam imala vremena na raspolaganju da porazmislim o tome, zaključila bih da u stvari i *jeste* tako.

„U poređenju s ovim, Menhetn deluje kao mirno mesto“, prokomentarisala Nim, i dalje zaštitnički držeći moj ruksak u jednoj ruci, a moju ruku u drugoj, dok je očima streljao po haotičnoj gomili oko nas. „Ali, sad ću te odvesti nekud gde je za nijansu civilizovanije nego ovde, i gde ćemo moći na miru da nastavimo naš razgovor i skujemo plan.“

„Ja sam ono ozbiljno rekla. Zaista moram da obavim neke stvari“, rekoh mu. „Strašno je važno - a nije daleko, samo jedan blok odavde.“

Ali, Nim je imao neke poglede u vezi s važnim poslovima.

„Sve po redu“, kaza. „Znam kad si poslednji put jela. A kad si se poslednji put okupala?“

„Okupala? Pa zar je to toliko očevidno?“ Pokušala sam da samu sebe omirišem, ovako nasred prometne ulice. Istini za volju, nisam mogla tačno da se setim, ali

sasvim sigurno ne otkako sam krenula u Kolorado, shvatila sam odjednom.

Pa čak i da je tako, i ja imam svoj redosled, u ovom času ima nešto važnije što moram da obavim, jer to ne može da čeka.

„Zašto nisi pomenuo da patiš od čištenosti dok smo još bili u stanu?“ upitah ga. „Mogla sam se tamo na brzinu istuširati.“

„U tvom stanu?“ ironično reče kroz nos. „Kupatila su bolja u kempingu. Osim toga, i suviše bi bilo opasno da se tamo vraćamo. Možemo obaviti taj tvoj poslić - ako je zaista toliko važan - ali samo ako je usput do mog hotela.“

„Hotela?“ upitah, gledajući ga zapanjeno.

„Pa naravno“, bilo mu je zabavno što se čudim. „Ovde sam već danima, vijajući te, kao što rekoh. Gde si očekivala da ću da odsednem - u tvom praznom stanu? Ili u lokalnom parku?“

U suštini, ne znam šta sam očekivala. Ali, podjednako teško mi je bilo da zamislim da neko, toliko tajanstven kao što je bio Nim, odsedne pod krovom javne ustanove kao što je hotel.

„Koji hotel?“ pitala sam.

„Dopašće ti se“, umiri me. „Biće to dobrodošia promena u odnosu na ono pusto mesto prepuno prislušnih spravica, koje ti nazivaš stanom. U svakom slučaju, izaći ćeš iz njega potpuno čista. Hotel se diči, između ostalog, olimpijskim bazenom i najlepšim turskim kupatilom u gradu, da i ne spominjem da ćemo tamo biti dovoljno bezbedni da na miru isplaniramo sledeću borbenu operaciju. Nalazi se na kraju ove ulice, zaista nije daleko. Zove se 'Četiri godišnja doba'.“

Možda zbog toga što sam bila potomak duge loze *filozofa-samozvanaca* - stručenjaka za teoriju kompleksnosti, poput mog strica Slave, kome se uvek više dopadao zaobilazni put do istine - i ja sama nisam mnogo marila za ideju da je prvi ili najbrži odgovor na neko pitanje istovremeno i najbolji; nisam bila pristalica Viljema Okama,¹³¹ *pas moi*.¹³² Ali, u ovom slučaju, brzina je zaista izgledala od suštinske važnosti, kao u brzopoteznom šahu, i najjednostavnije rešenje stvarno se činilo i najboljim. Dok smo hodali, ja sam u najkraćim crtama iznela svoj plan i on se složi.

Koppie Shoppe, fotokopirnica sa starinski napisanom firmom, datirala je još iz 1960. i nalazila se otprilike na polovini narednog bloka Ulice M. Bila je smeštena između japanskog i meksikanskog restorana brze hrana, koji su se reklamirali tako što su ventilatore okrenuli na ulicu i njiina rasturali miris svoje hrane. Nim i ja smo morali da se provlačimo između dva reda pregladnelih turista, koji su nestrpljivo čekali da kupe nešto za jelo, da bi nekako stigli do svog odredišta i prošli kroz vrata.

---

¹³¹ William Occam, engleski logičar iz XV veka koji je formulisao princip po kome treba koristiti što je moguće manje pretpostavki pri postavljanju neke hipoteze ili teorije. On glasi: „Pošto bi sve ostalo bilo isto, najbolje je ono rešenje koje je i najjednostavnije“. - *Prim. prev.*

¹³² Ne ja (fr.). - *Prim. prev.*

U prednjem delu radnje prodavao se kancelarijski materijal, a pozadi je bila fotokopirница u kojoj je bilo nekoliko aparata i printera. To je bilo jedino mesto u gradu, koliko sam ja barem znala, koje je imalo dovoljno veliki aparat na kome bi se mogla skenirati čitava naslovna strana *Vašington Posta*, da ne spominjem crtež šahovske table iz osamnaestog veka, ispisana krvlju.

Srećnom koincidencijom, to je istovremeno bilo i jedino mesto za koje sam znala da ima poslovođu, po imenu Stjuart, koji je obožavao preostalu hranu iz baskijskog restorana sa četiri zvezdice, pored toga što sam poznavala i pod-šeficu u tom restoranu koja je povremeno mogla da mu je prokrijumčari, da i ne spominjemo da je famoznim levim izbačajem svojih dugih nogu mogla i da ga prestigne na rolerima i to po kaldrmom popločanoj ulici Prospekt.

U Džordžtaunu, kao i u svakoj drugoj izolovanoj plemenskoj zajednici, autsajderi su dočekivani sa nepoverenjem, i ukoliko nisu ostavljani da umru od gladi na pločniku, bivali su dobro izmuzivani, i to do poslednje pare, kao na primer ovi gladni turisti ispred radnje. Ali, među lokalnim stanovnicima, koji su se međusobno smatrali časnim ljudima, postojao je prećutni sistem razmene dobara, koji smo mi ovde nazvali 'tante za kukuriku'. U Rusiji, po očevim rečima, to se zvalo *blat*. Kako god bilo, radii se o sistemu reciprociteta.

Sto se mene tiče, Stjuart je poštovao moju privatnost. Puštao me je da sama kopiram stvari, obično je to bio materijal za Rodoa, na velikoj mašini, ako niko drugi nije bio prisutan u kopirnici. Takođe mi je dozvoljavao da koristim njihov uniseks toalet za zaposlene, što je bio veliku bonus, s obzirom na moju današnju hitnu potrebu za improvizacijom.

Ostavila sam Nima u prednjem delu radnje sa kancelarijskim priborom, da pronađe sve po spisku: okrugie futrole za slanje poštom, lepljivu traku, nalepnice, heftalicu, dakle, sve što je bilo potrebno prema unapred smišljenom planu; ja sam ušla u kopirnicu, mahnula Stjuartu koji je bio za velikom i bućnom štamarskom mašinom, i otišla u toalet, gde sam zaključala vrata.

Izvadila sam *Vašington Post* iz ranca, raširila naslovnu stranu na pod, skinula jaknu i - držeći je unatraske da mi ne bi izletelo sve perje - minijturnim makazicama sa Nimovog švajcarskog vojničkog noža pažljivo isekla konac na postavi koju je ušio Vartan Azov.

Bilo je skoro nemoguće izvući crtež šahovske table a da se perje ne razieti svuda uokolo, ali konačno nekako uspeh da je očistim od paperja i da je, nepresavijenu, ubacim između stranica *Posta*. Potom sam ih urolala i ubacila u ranac. Onda sam, što sam bolje mogla, pokupila paperje sa poda vlažnim toalet papirom, ubacila sve to u šolju i povukla vodu.

Tako je bila završena faza broj jedan.

Lako kucanje na klozetskim vratima, kao što je bilo unapred dogovoreno, bio je signal da je Nim spreman da preuzme odgovornost za svoj deo posla: fazu broj dva.

Otvorila sam vrata. Stajao je ispred njih sa kesom punom upravo kupljenih potrepština. Zamenila sam svoju jaknu sa njegovom plastičnom kesom, kao i mesto u toaletu, odnosno kopirnici.

Dok je on zaključan u toaletu heftalicom pričvršćivao postavu na mojoj jakni, ja sam prišla mašini za kopiranje. Buka koju je proizvodila mašina za štampanje

bila je zaglušujuća. To mi je odgovaralo, jer tako nisam morala da ćaskam sa Stjuartom.

Gestovima sam objasnila šta mi treba, Stjuart je to namestio i, takođe uz gest, prepustio mi mašinu. Postavila sam prvu stranicu *Posta* licem nadole i napravila četiri kopije. Onda sam okrenula stranu, tako da je crtež bio položen na pioču. Malo je virio jer je bio veći od novina koje su trebale da ga sakriju, ali moj drugar je očito bio zauzet na drugom kraju prostorije svojim štamparskim dužnostima.

Crtež šahovske table takođe sam iskopirala u četiri primerka. A onda sam, kao dodatak, napravila još četiri kopije druge stranice *Posta* na kojoj je bio nastavak članka sa prve. Kad sam završila, poređala sam sve kopirane stranice u četiri celine; u svakoj od njih kopija šahovske table bila je u sredini. Izvukla sam okrugle kartonske futrole iz Nimove plastične kese, hitro urolala pojedinačne svežnjeve fotokopija i krenula da ih ubacujem u futrole.

Upravo u tom trenutku preta buka.

„Do vraga! Zaglavio se papir“, dreknu Stjuart. „Aleks, je l' možeš da dođeš ovamo načas? Ova sprava se već čitavo jutro zaglavljuje, a majstor nikako da dođe. Moraću noćas da ostanem, pa da je sam rasklopim i vidim šta nije u redu.“

Srce mi je lupalo. Nisam htela da prekidam napola obavljen posao, ali šta sam drugo mogla da učinim? Brzo sam strpala urolovanu hartiju, uključujući i originale, u Nimovu plastičnu kesu. Onda sam otišla kod Stjuarta da mu pomognem da odglavi papir u svojoj mašini.

„Uzgred budi rečeno“, reče Stjuart, dok sam pridržavala poklopac kako bi on mogao da izvuče zgužvani papir, „čini mi se da nije bilo potrebno da fotokopiraš ono tamo.“

„Što?“ pitala sam što sam mogla mirnije. Otkud on zna šta ja fotokopiram?

„Pa, ovaj“, reče dok se mučio da izvuče krivca - iscepan, štamparskom bojom umazan komad papira, sa mesta na kojem je bio zaglavljnjen, i konačno uspeo u tome. „Ako ti to kopiraš za svog gazdu msje Bužarona, on je odjutros već bio ovde s nekim momkom. Tražio je od mene da mu iskopiram istog vraga - jučerašnju naslovnu stranu, je l' tako? Ne razumem zašto. Hoću reći, čitave novine koštaju manje nego par velikih kopija naslovne strane. O čemu se radi?“

Blagi bože! Puls mi je dobio meteorsko ubrzanje, dok sam se borila da ponovo ne dobijem nastup panike.

Osим toga - o čemu se zapravo ovde radilo? Je li Rodo bio taj koji je postavio bučice u moj stan i mobilni telefon? Je li on čuo dok smo razgovarali o *Postu*? Ko li je taj jutrošnji pomoćnik? I zašto je trebalo da i on jutros fotokopira tu naslovnu stranicu?

Znaia sam da nešto moram odgovoriti, ne bih li zadovoljila Stjuartovu znatiželju. Ali, isto tako, morala sam izaći odavde što pre. Nim je stajao u prednjem delu radnje i pitao se, obliven hladnim znojem, zašto ovaj 'poslić na brzinu' toliko dugo traje.

„Ni sama nemam pojma o čemu se radi. Znaš ti mog šefa“, rekoh dok sam mu pomagala da ubaci na mesto kutiju sa hartijom. „Kol'ko sam ja u toku, moguće je da Bužaron hoće da oblepi neku novu prostoriju jučerašnjim novinama, umesto tapetama. Tek rekao mi je da se vratim i napravim još nekoliko kopija. Hvala ti što si me spasio!“

Na račun toga, zalepila sam novčanicu od deset dolara na tezgu, zgrabila plastičnu kesu i moj ranac i dobacila Stjuartu poljubac pri izlasku.

Na ulici, Nim mi je uzeo ranac zabrinuta izraza lica.

„Šta te je toliko zadržalo?“ pitao je dok smo se probijali nazad istim putem.

„Mani k vragu“, odgovorih. „Daj da ovo obavimo. Posle ću ti sve ispričati.“ Bez daljih reči, grabili smo ulicom do Glavne pošte, koja se naiazila iza trećeg ugla, a onda smo se uzverali kamenim stepenicama. Dok je Nim ostao da izigrava odbrambenu stražu, ja sam stala za šalter, tu sam ubacila ostatak listova u futrole, zatvorila ih i oblepila trakom koju je kupio, ispisala nalepnice - jednu na ime tetka Lili, drugu Nokomis Ki, a sledeća dva na Nimov i majčin poštanski fah. Futrolu sa originalnim crtežom šahovske table adresirala sam na sebe, ovde u Glavnoj pošti Džordžtauna. Da bi se dodatno obezbedila, ispunila sam jedan od onih žutih formulara i potpisala da pošta bude u obavezi da čuva svu moju poštu, sve dok ne bude drugačije obavještena.

Na ovaj način - mislila sam, dok smo ujak i ja silazili niz iste one stepenice Džordžtaunske pošte, bez obzira šta se desi meni ili nekom drugom, žrtva koju je na samrtni podnela Opatica, pre dve stotine godina u ruskom zatvoru, neće biti uzaludna.

Tuširala sam se vrelom vodom, s puno sapunice i isprala trodnevnu štroku iz Kolorada u najelegantnijem kupatilu koje sam ikad videla. Potom sam, obučena samo u debeli bademantil od frotira koji sam našla u kupatilu, zajedno sa firmiranim kupaćim kostimom koji mi je ljubazno ponudio *concièrge* hotela „Četiri godišnja doba“, sišla u atletski klub u prizemlju gde je trebalo da se nađem sa svojim stricem.

Prvo sam trideset puta preplivala bazen u odvojenom delu u kome se može plivati samo ukoliko se unapred rezerviše. A onda sam mu se pridružila u ogromnom đakuziju obloženom mermerom u kojem bi, da se isprazni, udobno moglo da prespava pedeset odraslih sumo-rvača.

Ipak sam nešto morala da priznam svom stricu. Bogatstvo i raskoš imaju nekih svojih prednosti.

Ali sam isto tako bila svesna da mi, ukoliko je ova igra zaista tako opasna kao što svi govore, ne preostaje još mnogo vremena za *bilo šta*, pogotovo ako nastavim da i dalje ovde sedim i brčkam noge u vrućoj vodi.

Kao da mi je pročitao misli, Nim se pomeri s druge strane vrelog bazena, priđe bliže i sede na mramorno uzvišenje pored mene. „S obzirom da nemamo pojma šta te još sve čeka u bliskoj budućnosti“, reče, „pomislio sam da ti može samo prijati ako ti ponudim toplu kupku i pristojnu večeru.“

„Je F ti to meni ispunjavaš poslednju želju“, upitah ga, lepo se osmehnuvši. „Nikad ti to neću zaboraviti. Već osećam kako mi klikeri bolje rade. Mogu ti reći da sam danas naučila nešto zaista važno.“

„U vezi sa svojim šefom Bužaronom u kopirnici. To si mi već rekla“, kazao je. „To zaista otvara neka nova pitanja, a njih ionako imamo već na pretek. Ali, ima još nešto...“

„Ne, otkrila sam nešto što mislim da je mnogo važnije od svega ostalog“, prekinuh ga. „Shvatila sam kome mogu da verujem.“

I dok me je on zainteresovano fokusirao svojim dvobojnim očima, ja sam dodala. „Tamo na pošti nisam morala ni za trenutak da razmišljam pre no što sam ispunila one nalepnice na futrolama. Znala sam kome mogu poveriti one kopije table i ostalog. Ne samo ti i moja majka, koja je nju već imala u rukama, nego i tetka Lili i moja drugarica Nokomis Ki.“

„A tako znači“, reče Nim. „Tvoja prijateljica Ki nosi još i ime Nokomis? E, pa sad mi je jasno!“

„Šta ti je jasno?“ pitala sam.

Istog časa ponovo osetih onu neprijatnu slutnju da mi se opet sprema nešto što me ni najmanje neće obradovati.

„Dok si ti plivala, ja sam proverio poruke od prošle noći“, reče Nim. „Skoro niko ne zna da sam ja ovde - izuzev mog poslužitelja. A ipak me je sačekao faks poslat prošle večeri od nekoga ko sebe naziva Selena Luna, baba Henka Talčapa.“

Za trenutak sam bila zbunjena, ali kad sam videla da se Nim smeši, i ja sam ukapirala. 'Selena' i 'Luna' znače isto - mesec.

„Na obali Giči Gami, Kraj široke sjajne vode...“ počela sam da recitujem. „Stoji vigvam Ki Nokomis, *Mesečeve kćeri*, dovršio je Nim. „Pa dobro, da li ta tvoja prijateljica stvarno liči na Hijavatinu baku iz čuvene poeme Henrija Vordsvorta Longfeloua?“

„Samo po načinu na koji *razmišlja*“ rekoh. „Ona bi sama mogla da podigne četvoro vojnika. A bićeš veoma iznenađen i kad ti budem rekla da ona zna više o tome kako se sastavljaju šifrovane poruke od bilo kog drugog, sa izuzetkom *tebe*. Indijanski dimni signali, tako ih ona naziva. Dakle, pored toga što je veoma zagonetno kako je uspela da me nađe, šta još sadrži njena poruka?“ „Moram da priznam, da nisam umeo da je protumačim“, reče Nim. „Međutim, sad kad znam ko je ona, jasno mi je da je poruka kodirana tako da možeš samo ti da je protumačiš.“

Poseže za svojim bademantilom, izvuče iz džepa faks i pruži mi ga. Trebalo mi je malo vremena. Ali kad sam ga razumela, pozelenela sam. Kako je to moguće? Niko drugi nije video onu šifrovanu poruku osim mene. „Šta je bilo?“ upita Nim usplahireno, sa rukom na mom ramenu.

Mogla sam jedino da zatresem glavom. Nisam bila u stanju da govorim. Kitina sreća se obrnula, pisalo je. Vraća se sa Devičanskih ostrva, iznajmila je luksuzni auto, biće u D. C. sutra. Kaže da imaš njen broj i ostale detalje za kontakt. Još uvekje u apartmanu Al.

Poruka je ostajala ista. AI je značilo da ima veze sa Rusima i onom tajnom prostorijom u Bagdadu. Obrnuta sreća je svakako bila ključna. Obrnula sam poruku u glavi. Umesto rimskih cifara DC - LX - VI, koje treba protumačiti kao 6 - 6 - 6, sad imamo IV - XL - CD, što predstavlja 4 - 4 - 4.

Zapazila sam da ta tri broja kad se pomnože daju 64, broj kvadratića na šahovskoj tabli!

Znači, tabla predstavlja ključ.

Ukoliko je Kiti - Ket krenula obrnutim putem od onog koji mi je ostavila na klaviru u Koloradu, to bi moglo značiti da bi moja majka, možda već ovog časa, mogla biti ovde u Vašingtonu, D. C!

Dosta je bilo lenčarenja. Okrenula sam se Nimu da mu kažem da moramo smesta da krenemo, i baš u trenutku kad htjedoh da izađem iz đakuzija, nadoh se licem u lice sa strahotom koja ni maštovitijoj osobi od mene ne bi mogla pasti na pamet: iza ugla naiđoše tri spodobе koje nikako nisam mogla da zamislim zajedno, i pogotovo ne na ovom mestu. A s obzirom na svoje poluodeveno stanje, nisam znala ni kud bih mogla pobeći, da se sakrijem. Bili su to:

Sejdž Livingston, Galen Marč i moj šef, Rodolfo Bužaron.

DEO TREĆI

RUBEDO

Arapska izreka 'Krv je potekla, opasnost je prošla' sažeto izražava suštinsku ideju žrtve: prilog u krvi smiruje silu... Pokretačka ideja koja stoji iza mehanizma žrtvovanja, najizraženije simboličko značenje krvi sadržana je u zodijačkom simbolu vage, koja predstavlja božanski sud, ali i unutarnju savest čoveka... to je slično kao kad u alhemiji materija pređe iz belog stanja (albedo) u crveno (rubedo)...

Dž. E. Sirlot, *Rečnik simbola*: krv

*Prometej: ovaj mit... može da posluži kao ilustracija sublimacije... koja potvrđuje alhemijску vezu između tranzitornih i fiksiranih principa... Istovremeno, patnja, (kao, na primer, Prometejeva) korespondira sa sublimacijom zbog svoje asocijacije sa crvenom bojom - trećom bojom u alhemičarskom delu *Magnum Opus*, posle crnog i belog.*

Dž. E. Sirlot, *Rečnik simbola*: Prometej

VATRA U GLAVI

*Izađoh i odoh u leskov gaj,
Jer rhi u glavi beše vatra...*

V. B. Jejts, 'Pesma lutalice Engusa'

Jejtsov Engus... nosio je vatru u glavi koja, kao što šamani svuda veruju, predstavlja izvor prosvetljenja, viziju koju osvetljavaju druge realnosti.

Samansko putovanje počinje i završava se u glavi...

Tom Kouen, *Vatra u glavi*

KORJAKSKOJE RAJIRIN JAJAI (BUBNJEVA KUĆA, ZEMLJA KORJAKA)

U jurti, šaman je bubnjao dok su ostali sedeli u krugu oko vatre i ritmično pojali, što se Aleksandru veoma dopadalo. Sedeo je ispred šatorskog krila i slušao. Voleo je pesmu šamana jer mu je ona smirivala misli, izazivala harmonično strujanje u telu i lečila iskidane nerve.

Ali često, kad bi taj ritam prestao, vratila bi se vatra: vatra koja mu je ispunjavala mozak prejakim bleskom i nepodnošljivim bolom - ne fizičkim, već bolom koji kao da je izvirao pravo iz duše.

Još uvek nije imao nikakav stvarni osećaj za vreme. Nije bio siguran koliko je već dugo ovde - nekoliko dana, možda sedmicu, ili više - ili pak koliko su dugo putovali da bi stigli ovamo, da bi prešli tu nepreglednu razdaljinu preko na prvi pogled neprobojne tajge. Kad su ga pred kraj putovanja u snegu izdale noge, čija se snaga tek nedavno bila povratila, kad je postao i suviše slab da bi mogao i dalje da drži korak, poslali su mu saonice koje su vukli psi, da bi ga one prevezle ostatakputa.

Psi su bili veličanstveni. Setio se kako ih zovu: samojedi. Gledao ih je sa zanimanjem dok su grabili ispred saonica u velikim skokovima kroz zavejana polja. Kad bi ih u noć oslobodili amova, pritrčali bi mu i on ih je grlio, dok su mu lizali ruke i lice. Zašto nije imao takvog psa kadje bio mali?

Ali on više nije dečak, mali Saša, onakav kakvog je najbolje poznao, jedini za koga je sad znao. Sad je zreo čovek koji se malo čega seća, prošlost mu izgleda kao nepoznat predeo, čak i za njega samog. Ona mu je rekla kako se zove.

Aleksandar Solarin.

Ta žena koja ga je dovela ovamo - prelepa plava žena koja je sedela pored njega, i čekala zajedno s njim ispred šatora da ih pozovu i počnu s lečenjem kad

budu spremni - beše njegova mati, Tatjana.

Pre no što su krenuli ovamo, objasnila mu je, koliko je mogla, njegovo stanje. „ U početku“, kazala je, „bio si u komi, nisi se micao, jedva da si mogao i da dišeš. Glavna šamanica, Etugen, došla je sa severa da pomogne dok si se lečio mineralnim vodama. Narod Cukči nju naziva kakikečka - 'slična čoveku' - žena-šaman, poreklom iz plemena Enenilit, oni koji imaju duha, koji imaju veliku moć. No, uprkos jakim travama i posebnim tehnikama koje su primenjivali starci da bi izlečili tvoje telo, Etugen je rekla da ćeš se ti oporaviti i duhovno jedino ako budeš u stanju da započneš prelaznicu - da kreneš na put iz predela mrtvih, do Peninelaua, mesta gde prebivaju živi - i to uz pomoć sopstvene volje.

Posle jako dugo vremena, prešao si u stanje koje bismo mogli nazvati letargijom, mada si ponekadponovo gubio svest, što bi trajalo i preko mesec dana. Konačno, došao si u stanje u kojem si danas, pri svesti i svestan sebe, u stanju da sam jedeš, hodaš, čitaš, pa čak i govoriš i to na nekoliko jezika - ali to su sve veštine koje siposedovao još kao dečak. Očekujemo da će se i ostalo polako vratiti, jer si preživeo veliki potres.

Etugen kaže da nisi bio ranjen samo telesno, već i duhovno. Opasno bi bilo sad kopati po tvojim duševnim ranama, dok još uvek traje proces ozdravljenja - već je počelo da ti se u naletima vraća sećanje i na to. Ponekad imaš napade nesanice, strepnje, ilipak histerije, izazvane nekakvim naizgled iracionalnim strahovima. Etugen kaže da su ti strahovi stvarni - i da moramo dopustiti da razlog tvojih trauma izbije na površinu prirodnim putem, ma koliko vremena bude za to potrebno, i ma koliko se to teškim činilo.

Znači, kad se tvoje telo bude dovoljno oporavilo da izdržiš putovanje“, dodala je, „krenućemo na sever, da bismo započeli i ono drugo, izlečenje tvoje duše. To je zato što si ti prebivao među mrtvima i imaš vatru u glavi - to znači da si prošao kroz iskušenja koja će ti pomoći da postaneš hetolatigiu - 'koji vidi skroz' - šaman-prorok.“

Međutim, Solarin je znao samo za jedno, a to je da hoće da mu se vrati život. Kako mu se vraćalo pamćenje, malo-pomalo, to je on više očajavao zbog svega što je u međuvremenu izgubio, sve te potpuno prazne godine. Čak nije mogao da se seti ni koliko je godina zapravo prošlo. Od svega mu je najteže padalo to što nije mogao da dopre do nekih delova svesti, da se seti onih koje je voleo, ili možda mrzeo, proklinjao ili štutio.

Pa ipak, postojalo je nešto čega je bio u stanju da se seti.

Igranja šaha.

Kad god bi na to pomislio - naročito kad bi se setio jedne partije - ponovo bi počeo da se pojačava taj plamen u njegovoj glavi. Znao je da nešto u vezi s tom partijom šaha mora predstavljati ključ za sve ostalo: sve izgubljeno pamćenje, sve traume i noćne more, sve nade i strahove.

Isto tako je znao i da mora da osmatra i čeka, kao što su savetovale njegova majka i šamanica. Ako bude suviše navaljivao i previše brzo želeo da dođe do tih dragocenih sećanja, moglo bi se desiti da izgubi sve.

Dok su putovali na sever, kad god bi stigli do nekog mesta za odmor na kojem su mogli da razgovaraju, on bi pričao svojoj majci sve čega bi mogao da se seti, nečeg maglovitog što se pojavljivalo u sitnim delovima iz njegove prošlosti.

Na primer, one noći dok je još bio dete, kad mu je Tatjana donela šolju toplog mleka i stavila ga u krevet. Mogao je da vidi svoju sobu ispred koje je bilo smokvino drvo. Bilo je to blizu nekih litica i mora. Pala je kiša. Morali su da beže. Toga se setio potpuno sam. Njegovo prvo sećanje - kakva sreća, kakvo olakšanje.

I sad, dok su putovali, Tatjana je - poput slikara koji stavlja boju na crtež koji je tek napola skiciran tankim linijama - dopunjavala detalje o svemu što je od njega mogla da izvuče o tom delu njegovog života.

„Veoma je važna ta noć koje si se setio“ reče mu. „Bilo je to krajem decembra 1953 - kada se život svima nama promenio. Te noći, po kiši, stigla je kod nas tvoja baka Mini. Mi smo živeli u jednoj usamljenoj kući na divljoj, nenastanjenoj obali Crnog mora. Iako je to tada bio deo Sovjetskog Saveza, taj kraj je predstavljao jednu malu, skrivenu oazu, daleko od strahovlade i čistki koje su se događale svud okolo - bar smo mi tako verovali. Mini nam je donela nešto što je, zbog jedne stare zakletve, naša porodica već generacijama, morala da čuva i brani.“

„Ja se nje ne sećam“, rekao je Solarin, madapun nemirnog uzbuđenja, jer je upravo uspeo da vidi još nešto, „ali se sećam nečeg drugog iz te noći. Neki ljudi su upali u našu kuću; ja sam pobeo i sakrio se među stenjem. Uspeo sam nekako da se izvučem. Ali, tebe su oni uhvatili ti...“ Pogledao je majku u šoku. „Posle toga nikad te više nisam video, sve do onog dana u manastiru!“

Tatjana klimnu glavom i reče, „Mini je odabrala baš taj trenutak da dođe kod nas sa blagom koje je tražila uzduž i popreko Rusije punih osam meseci. Zapravo, osam meseci pre toga, umro je Josif Visarionovič Staljin - koji je gvozdenom rukom vladao Rusijom punih dvadeset i pet godina. Tokom nekoliko narednih meseci, svet se promenio: u Iraku, Jordanu i Engleskoj došli su novi, mladi vladari. U Rusiji je napravljena hidrogenska bomba. A samo nekoliko dana pre no što je kod nas stigla Mini, dugogodišnji šef Sovjetske tajne policije - Lavrentij Berija, čovek koga su se najviše bojali i najviše ga mrzeli u Rusiji - osuđen je na smrt streljanjem. Zapravo, u tom vakuumu koji je nastao posle Staljinove smrti, Mini je krenula da grozničavo traga i iskopava skriveno blago - tri dragocene šahovske figure od zlata i srebra, ukrašene draguljima, koje je donela kod nas na čuvanje, jer je verovala da je to najbezbednije mesto, s obzirom da je očev brod bio usidren u blizini.“ Kad je pomenula šahovske figure, Solarin oseti kako se plamen vraća u glavu. Pokuša da ga zadrži. Želeo je da sazna još nešto: „Ko su bili ti ljudi što su te uhvatili?“ pitao je dok mu je glas podrhtavao. „I kako si uspela da nestaneš na tako dugo vreme?“

Tatjana mu nije odgovorila direktno. „U Rusiji je oduvek bilo lako nestati“, reklaje mirno. „Milioni su nestajali, retko svojom voljom.“

„Dobro, ako se stari režim urušio“, pitao je Solarin, „ko su onda bili ti ljudi koji su tragali za blagorri? Ko te je uhapsio? Kud su te odveli?“

„Na uobičajeno mesto“, odgovori Tatjana. „Glavno upravljenje lagerov“

- Centralna uprava logora - čija je skraćena bila 'Gulag' - logori za prinudni rad, koji supostojali još i u vreme careva. Pod 'upravom' se uvek podrazumevala tajna policija, bez obzira kako se zvala, Ohrana pod carem Nikolom, ili Čoveka pod Sovjetima, NKVD, KGB.“

„Strpali su te u logor?“ upita je Solarin, zapanjen. „Ali, kako si, pobogu, uspela da preživiš? Pa ja sam bio malo dete kad se to desilo!“

„Ja, zapravo, nisam ni trebala da preživim“, reče mu Tatjana. „Ali, posle nešto više od godinu dana, Mini je uspela nekako da sazna kud su me odveli, u koji logor u Sibiru. Užasavajuće mesto. I onda se ona sa njima trampila, tako da sam uspela da se izvučem.“

„Hoćeš reći, postigla je da te oslobode“, kaza Solarin, „ali kako?“

„A ne, nisu oni mene oslobodili, već su me pustili da pobegnem“, kazala je majka. „Da je Politbiro ikad saznao da su me pustili, vaši životi bi svih ovih godina bili u opasnosti. Mini je na jedan drugi način kupila moju slobodu, i to iz jednog sasvim drugog razloga. Zato sam i ostala ovde, među Korjacima i Čukčima. Zahvaljujući tome, mogla sam ne samo da se domognem tvog ranjenog tela, već i da te spasem, jer i ja posedujem mnoge moći koje sam stekla živeći godinama sa ovim velikim majstorima vatre.“

„Ali, kako si uspela da me spaseš“, upita Solarin svoju majku, „i šta je to Mini dala Sovjetima - ili čuvarima gulaga - da bi obezbedila tvoje bekstvo?“

No, još pre no što je izustio poslednje pitanje, Solarin je znao kakav će biti odgovor. Sa užasavanjem je odjednom video, uz stravično osvetljenje, usijani obris figure koja je neprestano bila na ivici njegovog vidnog polja svih ovih meseci.

„Mini im je dala Crnu kraljicu!“ uzviknu on.

„Ne“, reče Tatjana, „Mini im je dala tablu. Crnu kraljicu sam im dala ja.“

DŽIHAD

Muslimansko osvajanje Španije i Afrike učinilo je Franke gospodarima Hrišćanskog zapada. Stoga je potpuno ispravno reći da bez Muhameda nije moguće zamisliti ni Šarlemanju.

Anri Piren, *Muhamed i Šarlemanja*

Sejdž Livingston, Rodo Bužaron i msje 'Šarlemanj D'Anagram' lično - moj sumnjivi novi sused iz Kolorada, Galen Marč. Apsolutno poslednji ljudi na čitavoj planeti koje bih poželela da vidim u ovom trenutku, posebno ovako *en masse*,¹³³ i to još ovako, polugola. Došlo mi je da povratim. Ipak sam uspela nekako da navučem svoj meki bademantil i svežem pojas, jedino što sam mogla da smislim, suočena sa ovako kakofoničnim tercetom zaverenika.

Nim je takođe izašao iz parne kupke i krenuo da gura ruke u rukave svog mantila. U širokom zamahu izvukao je faks iz moje ruke, ugurao ga nazad u džep, i dodao mi peškir da umotam kosu iz koje se cedila voda. Promrmljao je iz ugla usana: „Ti poznaješ ovu gospodu, zacelo?“ Kad sam jedva klimnula glavom, dodao je, „Mislim daje vreme da se i ja upoznam.“

Ali, pretekla me je naša Kraljica srednjoškolskog šarma.

„Aleksandra!“ uskliknu Sejdž, prilazeći mi, sa svoja dva džentlmena. „Kakvo iznenađenje naići na tebe u istom hotelu u kojem je odseo i Galen. Nas dvoje smo pretražili čitav Džordžtaun ne bi li te pronašli, sve dok nas tvoj poslodavac nije ljubazno usmerio u dobrom pravcu; on nam je rekao da je moguće da si otišla u posetu svom stricu u hotel 'Četiri godišnja doba'.“ Pre no što sam mogla da odgovorim ili reagujem na bilo koji drugi način na ovu neverovatnu izjavu, Sejdž upravi sav svoj neodoljivi šarm na Nima, pružajući mu svoju besprekorno izmanikiranu ruku, zajedno sa svojim još lakiranim osmehom. „A vi mora da ste dr Ladislav Nim, ugledni naučnik o kome smo čuli toliko toga. Ja sam Sejdž Livingston, Aleksandrina susetka iz Kolorada. Oduševljena sam što imam priliku da vas upoznam.“

Toliko toga čula o *Nimu* Čudu od tajanstvenosti? Sasvim sigurno ne od majke, niti od *mene*. A kako li je Rodo uspeo tako hitro da utvrdi gde se nalazimo, bez upotrebe onih bubica, kojih smo, verovala sam, uspeali da se otarasimo?

Nim se redom rukovao, što je moguće dostojanstvenije, s obzirom na garderobu. Što se mene tiče, ja sam se tresla, jer sam bila skroz mokra - pored toga što sam gorela od nestrpljenja da saznam šta još ima u vezi sa mojom majkom u faksu koji je poslala Ki, a koji je sad čučao u Nimovom džepu. Rešila sam da im se lepo izvinim i odem da se osušim, u nadi da ću uspeti da se nekako izvučem na zadnja vrata, a onda nađem sa Nimom, kako bismo nastavili da rešavamo ovo i druga pitanja.

---

¹³³ Na gomili (fr.). - *Prim. prev.*

Ali naša 'Domaćica godine' izvukla je još jedno iznenađenje iz rukava.

„Dr Nim“, poče Sejdž svojim maznim, blago promuklim glasom, „vi sigurno znate, bolje od svih ostalih, ko smo svi mi, ovde prisutni, i zašto smo ovde. Verujem onda da takođe razumete da moramo razgovarati i da je vreme od najveće važnosti.“

Ko smo to svi mi, ovde prisutni?

Trudila sam se da ne gledam u strica. Ali stvarno - šta se to ovde događa?

Sejdž nije više zvučala kao pretenciozna ćurkica iz mog sećanja, već pre kao neka Mata Hari. Da li je zaista moguće da ova Sejdž koja sad stoji ispred mene i blesavo se poigrava se svojom dijamantskom narukvicom, dok pući usne, može biti išta više od naslednice Livingstonovih naftnih polja i rudnika uranijuma? Može li ona biti i naslednica svih onih Livingstonovih više nego intrigantnih spletki?

Ali, baš kad me ta nimalo očekivana misao u vezi sa Sejdž ošinu po glavi, u gro-plan doplovi zastrašujuća vizija njene majke. *S kim ti misliš, mala moja, da trenutno razgovaraš ovde?* pitala me je Rozmeri prošle noći u restoranu. *Imaš li ti ikakvog pojma o tome ko sam ja?*

Rešila sam - s obzirom na vlagu i hladnoću - da je vreme da zazvonim na sva zvona. Bilo mi je svega dosta.

„Šta ti zapravo hoćeš da kažeš“ upitah besno Sejdž. „Šta to Nim treba da zna 'Ko smo svi mi, ovde prisutni!' Hajde da vidimo... sleva nadesno vi, ovde prisutni, meni izgledate kao moj stric, moj šef, i dvoje suseda moje majke...“

Zastala sam, jer je Sejdž, potpuno me ignorišući, suzdržano, ali neobično elegantno uzdahnula, stisnutih usnica i blago raširenih nozdrva. Pogledavši značajno u pravcu recepcije, prošapta direktno Nimu, „Ima li neko mesto kud bismo mogli da odemo i nasamo porazgovaramo, nas petoro? Naravno, čim se vi i Aleksandra budete osušili i presvukli? Sigurna sam da vi vrlo dobro znate o čemu treba da porazgovaramo.“

Taman kad htedoh da se usprotivim, Nim me preduhitri. „U mojoj sobi. Za deset minuta!“ reče joj, klimnuvši onoj dvojici. Onda otkinu parčence papira sa faksa u džepu i nažvrlja broj svoje sobe.

Sta mu sad pada na pamet? Znao je bolje no iko drugi u kolikoj je opasnosti moja majka - i to možda baš ovde u D. C. - i da moram da odem odavde što pre. A sad treba ponovo da se družimo sa neprijateljem, da nećemo inožda i da pijemo čaj. Pušila sam se od besa.

Kad Nim stiže do svlačionice, okrenuh se i zgrabih Sejdž za ruku.

Galen i Rodo su već bili odmakli stepenicama prema izlazu i, nadam se, nisu više mogli da čuju šta ću da pitam. Ali u času kad sam počela, ustanovila sam da sam toliko dugo gušila stvari u sebi da, kad sam jednom počela da govorim, više nisam mogla da prestanem.

„Ko saziva ovaj sastanak?“ pitala sam Sejdž. „Ti, ili oni tvoji Mika i Laza? Zašto ste me ti i Galen danas jurili po čitavom Džordžtaunu? Šta vi uostalom tražite u Vašingtonu? Zašto ste, kao bez duše, odjurili u Denver prošle subote, čim sam ja otišla? Šta ste to imali da razgovarate sa Vartanom Azovim i Lili Rad?“

Jasno da više nije bilo tajna da ja to sve znam. Rozmeri je očito već svima istrtiljala kako dobijam izveštaje od Nokomis Ki.

Za to vreme Sejdž me je posmatrala svojim snishodljivim pogledom od koga me je oduvek hvatala neodoljiva želja da joj ga izbrišem s lica krpom umočenom u varikinu. A onda se nasmešila, i poznati lik Mis popularnosti ponovo se vratio, sa sve dva reda rupica.

„Ja stvarno mislim da ti ta pitanja treba da uputiš svom stricu - a ne meni“, rekla mi je topeći se od ljubaznosti. „Konačno, on se složio da se nađemo. I to za deset minuta, kao što je upravo rekao.“

Sejdž je ponovo krenula stepenicama, ali sam je ja ponovo zgrabila i povukla za ruku. Pogledala me je šokirana od iznenađenja. Sto mu gromova! I ja sam sama bila iznenađena. Mora biti da sam joj od besa zarežala direktno u lice.

Verovatno da ja još nikad dosad nisam pred Sejdž pokazala svoje pravo lice, ali iz moje perspektive, ovo je bila prilično nezgodna nedelja, još i pre no što se njena grozna porodica pojavila da pripomogne. Osim toga, nisam bila u pravom raspoloženju da prihvatim da me nogira devojka čiji se celokupan uspeh u životu, koliko sam ja znala, sastojao u tome da osvoji titulu Kraljice tinejdžera. Neki ljudi su bili u ozbiljnoj opasnosti. Treba mi informacija. Sada.

„Ti si sad ovde. Same smo. I ja pitam *tebe* rekoh joj. „Zašto da čekamo još deset minuta, kad možeš da mi kažeš odmah?“

„Znaš šta, ja sam samo pokušavala da pomognem“, odgovori Sejdž. „Mi smo došli da se sastanemo s tvojim stricem, valjda ti je to jasno. Galen je insistirao da ga pronademo. Rekao je da je jako hitno. Zato smo i otišli u Denver da priupitamo ostale, pošto se tvoja majka nije pojavila na zabavi. I kad čak ni *ti*, po svemu sudeći, nisi imala pojma kud je otišla...“

Prekinula je kad sam pogledala uokolo da vidim da li nas možda neko sluša. Ovo je bilo više no što sam očekivala. Galen Marč vijaNima? Zašto? Bila sam skoro u stanju potpunog šoka.

Onda sam ponovo pogledala na stepenice i videla da se Galen lično vraća njima. Uхватила me je panika, pa uvukoh Sejdž u žensku svlačionicu, u koju on nije mogao baš da nas sledi. Još uvek je držeći za ruku, provirila sam ispod vrata kabina, da proverim da li smo sasvim same.

Kad sam se ponovo okrenula Sejdž, dahtala sam od iščekivanja. Znala sam da moram da postavim to pitanje - mada priznajem da sam se unapred užasavala od mogućeg odgovora. Sejdž me je gledala kao da očekuje da mi se pojavi pena na ustima. Da situacija nije bila toliko dramatična, i sama bih se nasmejala.

Zato sam, što bi rekla Ki, rešila da izađem pravo na sredu:

„A zašto bi uopšte Galen Marč vijao mog ujaka?“ pitala sam. „Konačno, oni se nikad u životu nisu sreli, do pre nekoliko trenutaka u ovom klubu.“

Je l' tako?

„Pa ja ga to nisam pitala“, odgovori Sejdž, sa uobičajenom hladnokrvnošću.

Pažljivo je birala reči, bez ikakve sumnje, da me ne bi još dodatno razljutila; primetila sam da gleda u obližnju kutiju sa ručicom za alarm u slučaju požara, kao da razmišlja koliko bi teško bilo razbiti staklo i povući ručicu.

Spremala sam se da je još jače pritisnem, ali Sejdž još nije bila završila. Malo je falilo da se onesvestim kad sam čula šta još ima da mi kaže.

„Pretpostavila sam da oni mora da se poznaju. Konačno, tvoj ujak je dao novac za kupovinu Skaj ranča.“

Još nikad dosad nisam posmatrala strica preko rakijske čašice, ali sad sam prihvatila piće koje mi je ponudio čim sam ušla, onako mokra i promrzruta.

Pošto sam se izbrisala i presvukla u odelo koje je on ranije natrpao u moj ranac, polako sam ispijala poslednje kapljice konjaka i gledala ga kroz čašu, sklupčana u udobnoj fotelji, iza jednog od onih egzotičnih cvetnih aranžmana po kojima je hotel „Četiri godišnja doba“ bio nadaleko poznat. Pokušala sam da se setim o kom se cveću radi: ono žute i ljubičaste boje zvalo se rajska ptica, zelenkasti listovi prošarani belim poticali su od juke, svetloljubičasti cvetići su divlji đumbir, a tamnoljubičasti su se zvali cimbidium... ili cimbidius, u svakom slučaju radilo se o nekoj vrsti orhideje. Latinski mi nikad nije išao nešto naročito od ruke.

Nim je zaobišao sto i oduzeo mi čašu iz ruke. „Ovo će biti sasvim dovoljno za jedno prepodne“, obavestio me je. „Zelim da budeš relaksirana, ali ne i komatozna. Zašto ne privučеш stolicu i pridružiš se grupi?“

Kojoj *grupi*, moliću lepo.

To se odnosilo na onaj loše usklađeni trio koji je sedeo na brokatnim stolicama, nonšalantno raspoređenim po ovom nevideno raskošnom apartmanu. Nim se šetuckao tamo, amo po persijskim ćilimima, sipajući i donoseći im pića, po želji.

Nisam mogla da verujem šta se događa.

Bilo mi je odistinski muka, konjak nije uspeo nimalo da mi olakša ni bol, ni zbrku u glavi.

Znala sam da nekako moram uspeti da prodrem do suštine stvari. Ali, prvi put u životu osetila sam se potpuno sama.

Hvala bogu što sam se jutros naplivala u bazenu, pre no što me je realnost tresnula po glavi.

I hvala bogu što sam Nimu ukrala faks iz bademantila dok sam malopre bila u kupatilu.

Moj ljubljani stric Slava-jedina osoba u koju sam imala bezuslovno poverenje, čak i više no u sopstvene roditelje - imaće mnogo toga da mi objasni. U ovom času nisam sigurna da bilo šta može da posluži kao izvinjenje. Konačno, kad sam bila mala, majka je imala običaj da kaže: „Neizrečena laž je ipak laž.“

Kao što je tražio od mene, izvukla sam stolicu koja je bila iza stola sa cvećem i „pridružila se grupi“. Za to vreme imala sam priliku da još jednom rekapituliram stvari u glavi.

Koliko sam činjenica i pretpostavki poverila Nimu od juče uveče?

Koliko je onoga što mi je rekao bilo „neizrečena laž“ - u odnosu na ostalo?

Ne bih mogla reći da me je direktno lagao, ali me je svakako vukao za nos. Za početak, svaka njegova primedba u protekla dvadeset četiri časa podrazumevala je da on nikada nije sreo Rodoa ili Galena - čak i jutros, kad je dešifrovao ime na pismu i ukazao mi kako ono može preko Sarlemanjinog imena biti povezano s priborom za šah.

Ova slika blažene nevinosti svakako se sad menja, ako čovek malo bolje začkili i ponovo pogleda nekoliko naoko neprimetnih činjenica. Kako je, na primer, Rodo odmah znao gde Nim odseda kad dođe u D. C. kad to niko drugi nije znao, uključujući i mene. Ili, na primer, zašto je Nim ispovertio sumu od nekoliko miliona dolara za bezvredni ranč u Koloradu, navodno u vlasništvu Galena Marča.

Kad čovek malo bolje pogleda, ispada da je moj stric bio sasvim dobro upoznat - a to ne datira od nedavno - sa svima u ovoj sobi, priznajem, sa mogućim izuzetkom Sejdž Livingston.

Naravno, sve ovo pod pretpostavkom da Sejdž govori istinu.

„Potpuno je jasno da smo izgleda sve vreme štitali pogrešnu osobu“, obrati se Nim svima u sobi, pošto ih je poslužio pićem. „Ket nas je sve nadmudrila izvevši predstavu sa nestankom, mada ja nemam pojma *zašto* je to uradila. Ima li neko neku ideju?“

„Isto tako je sasvim jasno“, javi se prvi Rodo, da ona ni u koga od nas nije imala poverenja da ćemo je zaštititi, *ili pak* Aleksandru. Zašto bi inače preuzela u svoje ruke ovakvu vrstu kritičnih mera, kao što vidimo da je učinila?“

Još dok je govorio, znala sam da ovo više ni na jedan jedini trenutak ne mogu i neću da trpim, inače bih eksplodirala:

„Ovaj, ja sam *mislila* da se niko od vas ovde prisutnih nikada ranije nije sreo?“ rekoh svojim najslađim glasom, bacajući pogledom strele prema Nimu.

„Pa i nismo“, reče on, zgađeno. „Držani smo s razlogom na odstojanju. To je sve bilo ideja tvoje majke, još od samog početka. Mogu reći da je sve počelo onog trenutka kad je ubijen tvoj otac. Eto šta se dešava kad imaš posla sa ženom čiji materinski instinkti nadvladaju njene mentalne sposobnosti. Imala je sjajan intelekt dok se *ti* nisi rodila. Kakva zbrka.“

Sjajno. Sad sam *ja* kriva zbog svih ovih nemogućih zapetljancija koje su ostali smislili, dok su mene držali u potpunom mraku.

„Možda bi nam ipak nešto mogao objasniti“, rekoh Nimu pokazujući na Galena. „Jesi li ti zaista vlasnik Skaj ranča, kao što kaže Sejdž, ili je to možda ipak ok?“

„Ket me je zamolila da ga kupim“, rekao je Nim. „Da to bude neka vrsta zaštićene zone u odnosu na špekulatore koji trguju zemljištem. Bar mi je tako objasnila. Imala je nekoga na umu ko će izigravati 'paravan' da bi zamajala ostale vlasnike koji nisu trebali da znaju da smo mi umešani. Iako tada nisam znao, sad pretpostavljam da je taj paravan bio G. Marč. Po svemu sudeći, ovde prisutna gospođica Livingston pomogla je da se prenos imovine izvrši daleko od javnosti.“

Valjda neće biti baš Sejdž? Zašto bi majka *nju* uključila u sve to? Ona nije podnosila nikoga iz klana Livingston. Iako bi mogao da posluži kao objašnjenje kako je Sejdž saznala ko je stvarni vlasnik ranča, ovaj scenario sve manje ima smisla, čak manje i od on blesave ideje da ih pozove na svoj rođendan. Došlo mi je da provrištim.

Osim toga, bilo je i mnogih drugih nejasnoća. Međutim, uopšte nije bilo potrebno da bilo šta pitam. Potemkin od Pirineja bio je spreman da se dobrovoljno javi.

„Tvoja majka i ja već godinama smo prijatelji“, izjavi mi Rodo. „Mislim da ona

ne bi volela da sad ovde objašnjavam pravu prirodu naše veze, pošto se ona godinama trudila da ne dođemo u kontakt. Ipak ću reći da je od mene tražila da te primim u službu kad si napustila onaj grozni CIA institut. Takođe mi je rekla da će obezbediti odlične preporuke. U odgovoru na tvoje ranije pitanje, to objašnjava kako sam ja znao za tvog strica, sve do ovog trenutka. Nadam se da je to dovoljno kao objašnjenje za sva tvoja pitanja.“ Zaista, objašnjenje je bilo savršeno - možda čak i suviše savršeno. Ako je Nim u pravu, i ako je majka zaista upravljala svime, sve ovo vreme, ako smo zaista izloženi opasnosti, zar ne bi bilo pametnije da se međusobno ne mešamo, ili barem, da ne znaju svi sve - kao što je ona uspevala da postigne - za slučaj da se Igrom zaista diriguje iz pozadine, kao u šahu.

Jedino što moja majka nije igrala šah.

Ali ja jesam.

A ja sam sasvim sigurno znala bolje od svih ostalih u ovoj prostoriji: Igra je u toku. Međutim, njome upravlja neko drugi, a ne moja majka. Ja treba da otkrijem ko je taj.

I tako, dok su ostali, što će reći 'grupa', nastavili da pričaju o mojoj nestaloj majci, pokušavajući da sastave komadiće rebusa i raspletu njene motive i načine, i ja sam krenula da rasplićem neke stvari.

Krenula sam od urednog složenog paketića u koji je sve bilo tako lepo uvezano. Grupa ljudi koji se nikad ranije nisu sreli, ali su sad u hotelu „Četiri godišnja doba“ otkrili svoje zajedničke interese. Sve ih je okupila žena - o kojoj se trenutno, baš zgodno, ne zna ništa - da za nju obavljaju poslove, kupuju zemljište, daju zaposlenje njenoj kćeri, i deluju kao 'paravan'. E ovo je konačno zavezalo čvor.

Ustala sam i otišla do Sejdž Livingston. Svi prestaše da govore i okrenuše se ka meni.

„Sve sam ukapirala“, rekla sam Sejdž. „Ne razumem zašto mi je toliko trebalo. Možda zato što me je zaveo na pogrešan put moj šef, g. Bužaron, rekavši mi da igram neku drugu ulogu. Ali nema nikakve sumnje da je otpočela nova runda Igre. Takođe sam shvatila da *svako* koga je moja majka bila pozvala, uključujući i nas ovde prisutne, igra neku ulogu. ali mi nismo svi na istoj strani, zar ne? Na primer, ja mislim da je tvoja majka, Rozmeri, osoba koja je započela Igru. I bez obzira šta Rodo govori *ja* mislim da je ona zapravo Bela kraljica...“

Ovde me Rodo prekinu: „Ja sam rekao da gosti na večeri *veruju* da si to ti“, ispravio me je. „A kako bi madam Livingston mogla misliti da si *ti* nešto ako je ona sama, kako ti tvrdiš, to nešto?“

„E pa mora biti da je tako“, odgovorih mu samouvereno. „Livingstonovi su se doselili na Plato neposredno posle očeve smrti, kad su čuli da se mi doseljavamo tamo. Pošto je Rozmeri otkrila ko je u stvari moja majka...“

„A ne, grešiš“, reče Sejdž. „Mi smo znali ko ste vi, čim ste se doselile - zato je majka tražila da se sprijateljim s tobom. Ali mi smo tamo prvi živeli. Rozmeri je pretpostavila da ste vi došle u Kolorado upravo zbog toga - što mi tamo živimo. Konačno, kao što si upravo saznala, tvoja majka je tajno sredila da kupi zemljište oko *našeg* imanja.“

Ovo ne zvuči suvislo. Ponovo je počelo da me obuzima osećanje nelagode.

„Zašto bi moja majka to učinila?“ pitala sam. „I zašto bi tvoja majka zahtevala da se sprijateljim sa mnom?“

Sejdž me je pogledala sa mešavinom neverice i prezira, zbog moje neobaveštenosti:

„Upravo kao što ti je Rodolfo Bužaron maločas objasnio, majka je sve vreme verovala da ćeš ti biti nova Bela kraljica. Pošto ti je otac bio mrtav, moja majka je verovala da će konačno uspeti da probije taj odbrambeni oklop, jer je, kao što sam rekla, od samog početka znala ko je tvoja majka i kakvu ulogu ona igra. Sto je još važnije, ona je vrio dobro znaia i šta je tvoja majka *učinila*.“

„Šta je to *učinila* moja majka?“ upitah.

Sejdž pogleda sve ostale, koji su bili isto tako zapanjeni pravcem u kome se kretao naš razgovor.

„Pa bila sam sigurna da vi svi znate“, reče. „Ket Velis je ubila mog dedu.“

PITANJE

Bitna su pitanja. Pitanje, kao i prepoznavanje pravog pitanja, ključno je za ostajanje na pravom kursu... Poplava informacija pretila da zaseni strategiju, da je preplavi detaljima i brojkama, kalkulacijama i analizama, reakcijama i taktikama.

Za jaku taktiku neophodna je jaka strategija, s jedne strane, i prečizna kalkulacija s druge. I za jedno i za drugo, neophodna je sposobnost predviđanja.

Gari Kasparov, *Kako život imitira šah*

Sad mi je bilo jasno zašto obaveštajne agencije i špijunski krugovi mogu biti u problemu kad pokušavaju da razdele žito od kukolja - a kamoli činjenice od izmišljotina. Činilo mi se kao da sam zakoračila u svet s onu stranu ogledala i ustanovila da svi hodaju na rukama.

Sejđž Livingston, moja progoniteljka još iz mračnih školskih dana, upravo me je obavestila da ju je njena majka Rozmeri još od prvog dana 'pujdala' na mene. A zašto? Da bi se osvetila mojoj majci zbog navodnog, a krajnje sumnjivog, ubistva i da bi 'posadila' nekog poput mene - po njihovom mišljenju igrača u Belom timu još od samog rođenja - posred imperije zla koju je Crni tim podigao praktično na samom kućnom pragu Livingstonovih.

Uopšte nije potrebno da vam govorim koliko je bilo teško razabrati se u svim tim proizvoljnim izmišljotinama kojima je bio preplavljen njihov scenario.

A najveća bljuvotina od svih bila je tvrdnja da je moja majka, rođeni pustinjak, petljala nešto sa Livingstonovima - mogla bih se zakleti u život da se to nikad nije desilo za svih deset godina njenog prebivanja u Koloradu.

Dakle, kako je onda *ona* mogla *njih* da ganja po šahovskoj tabli? Budi bog s nama!

A što se tiče majčinskog podstrekivanja na međusobno druženje kćerki, to je ipak pre spadalo u Rozmerin domen. Od samog početka, majka nije mogla da smisli Sejđž, barem isto toliko koliko i ja.

Ipak, najveći nedostatak u njenoj priči predstavljao je onaj deo na koji je moj stric smesta stavio primedbu. Napao je Sejđž upravo zbog poslednjih reči koje je izustila.

„Šta vas je, pobogu, navelo na pomisao da je Ket Velis ubila vašeg dedu? Pa ona ne bi mogla ni mrava da zgazi“, zgražao se Nim naglas. „Poznajem Ket još iz vremena pre no što se Aleksandra rodila, pre nego što se i udala! Ovo je prvi put da sam od bilo koga čuo takvu sumanutu bedastoću.“

Sasvim tako, pomislih. Što se Galena i Rodoa tiče, oni su bili podjednako zaprepašćeni njenom tvrdnjom. Svi smo gledali u Sejđž.

Prvi put otkako je znam, pogotovo u muškom društvu, Sejđž je ostala bez reči.

Sedela je na svojoj stolici presvučenoj brokatom, ukočena kao da je progutala metlu i poigravala se svojom besmislenom dijamantskom narukvicom sa koje je visio privezak u obliku malog teniskog reketa optočen smaragdima. Nemam reči - stvarno.

Kad nam je svima postalo jasno da ona nema nameru da odgovori, oglasi se Rodo: „Siguran sam da madmazel Sejdž Livingston nije nameravala da kaže da je Aleksandrina majka bilo koga namerno povredila? Ako se išta tome slično zaista i desilo, to je sasvim sigurno bila slučajnost, ili pak posledica neke velike nesreće?“

„Možda sam i kazala više no što je trebalo“, složi se Sejdž. „Ja sam u stvari samo običan posrednik, ali ne naročito uspešan, po svemu sudeći. Konačno, kao što ste objasnili, počela je da se igra nova partija, sa novim igračima. Zbog toga su moji roditelji želeli da ja pomognem Galenu da pronade Ket, pošto niko ne zna gde je ona, pa smo tako došli u D. C. da se sretnemo sa Aleksandrom. Bili su sigurni da svi vi ovde dobro razumete situaciju, da ste upoznati sa ranijim delovanjem Ket Velis, da se ne slažete sa njenim planovima- pogotovo Aleksandra. Konačno, njih dve već godinama ne razgovaraju. Ali, izgleda da smo pogrešili...“

Sejdž presta da govori i gledala je u nas sa bespomoćnim izrazom na licu. Moram reći da još nikad nije izgledala toliko ranjivo, mada sumnjam da bi tako štogod uopšte moglo da se nađe na njenom repertoaru poželjnog izgleda. Meni je to više ličilo na pretvaranje. Mada mi nije ni najmanje prijalo na koji je način opisala moj odnos s majkom, verujem da to, manje-više, nije predstavljalo tajnu za bilo koga.

Ali, još mnogo važnije bilo je sledeće pitanje: ako je zaista otpočela nova partija, kao što su se svi složili, i ako Sejdžina majka nije bila nova Bela kraljica - a nisam ni ja - ko je onda sve to pokrenuo? I u kom pravcu se stvari kreću?

Pomislih da je došlo vreme da unesem malo reda u nasumično zaključivanje.

„Mislim da su Rodo i moj stric pokušavali da saznaju“, rekoh joj, „zašto Rozmeri misli da je moja majka odgovorna za smrt njenog oca, bilo da se radi o nesrećnom slučaju, ili ne. Kad i gde se tako nešto moglo desiti? Na kraju krajeva, Ket se ne kreće po svet; ona živi sasvim povučeno...“

„Ali je zato ipak uspela da stigne sve do Ain K.a'abaha“, preseče me Sejdž, sikćući kroz stisnute usnice.

„Do čega?“

Odgovorila je: „To je grad u Atlaskim planinama u Alžiru. Tamo su se prvi put srele moja i tvoja majka. Međutim, tek je u njegovoj kući u La Madragu, primorskom gradu na Sredozemnoj obali, nedaleko od grada Alžira, uspela da ga ubije.“

U sobi je vladao mrtvi muk. Mogli ste čuti čiodu kako pada na pod prekriven debelim tepihom. Obuzimao me je još veći užas, imala sam utisak kao da propadam u duboku jamu, ispunjenu gustim, Iepljivim blatom.

Naravno, znala sam za tu priču, i tačno sam se sećala ko mi ju je i gde ispričao: Lili Rad u Koloradu. Rekla nam je da je i ona tad bila u Alžiru, sa mojom majkom. Lili je u luci kidnapovao neki tip u nameri da se domogne figura koje su njih dve bile donele iz pustinje. Lili je o njemu govorila kao o 'starcu iz planine'.

Još nam je rekla daje on bio Beli kralj!

Da bi me spasla, pričala je Lili, tvoja majka je dovela pojačanje, a njega je lično mlatnula po glavi teškom torbom u koju je bila sakrila šahovske figure.

Da li se to zaista tako desilo? Da li je moja majka *stvarno* ubila tog čoveka? Da li je otac Rozmeri Livingston zaista bio Beli kralj?

Bilo je tu još nešto: nešto u vezi sa imenom tog čoveka, što mi se odjednom činilo strašno važnim, nešto što je bilo u vezi i sa onim što se događalo prethodnih nekoliko dana. Lupala sam glavu ne bih li se setila tog imena, a onda me nešto prekinu.

„El-Marad“, začuo se jedan baršunast glas, koji bih uvek i svugde mogla prepoznati. Dolazio je kroz vrata. „To je bilo ime - govore da je to skraćeno od Nimrod - vavilonskog kralja koji je gradio kuiu.“

U vratima apartmana mog strica, stajala je Nokomis Ki.

Gledala je pravo u mene.

„Nadam se da si dobila moju poruku“, rekla mi je. „Tebe nije lako pronaći. A veruj mi, curice, baš sam te tražila.“

Priđe i uhvati me za ruke, da me pridigne. I dok smo se nas dve kretale, kao da igramo tango, prema vratima, prošaputa mi na uvo: „Hajde da brže-bolje zdimimo pre no što ukapiraju *ko sam ja*.“

„Pa mi već znamo ko si ti“, povika Sejdž za njom.

Mora biti da u ušima ima satelitske antene, pomislih.

A onda se začuo još jedan glas - ovog puta Galen Marč, koji jedva da je išta progovorio sve ovo vreme. „Aleksandra, molim te ostani. Ostanite obe“, reče veoma uzbuđen. „Ne smeš još da odeš. Zar ne shvataš? Nokomis Ki je nova Bela kraljica.“

„Nije nego!“ reče Ki, gurajući me kroz vrata.

Kad se našosmo u hodniku, pre no što su ostali uspeli da se snađu, zalupila je vrata i uglavila u bravu tanak komad metala veličine kreditne kartice. Zbacivši preko ramena svoju gustu svilastu kosu, dugu preko metar, okrenu mi se i isceri: „Ovo će ih zadržati dok ne stigne potera“, reče.

Ki se odlično snalazila; provela je mladost radeći po hotelima, što ria recepciji, što kao sobarica, i tako se izdržavala tokom školovanja. Međutim, u ovom trenutku imala je samo jednu stvar na umu - kako da što pre izađemo. Gurala me je prema požarnim stepenicama, brekćući kao lokomotiva.

U mislima sam još uvek bila tamo u sobi. Trudila sam se da uspostavim neki red u glavi. Šta je Galen zapravo hteo da kaže?

„Kuda me vodiš?“ upitah pokušavajući da je usporim zabivši pete u pod.

„A ja sam mislila da će *tvoj* moto biti - 'Nije moje da se pitam zašto'“¹³⁴ zafrkavala se. „Imaj poverenja i nastavi da koračaš. Biće ti milo što sam te izvukla odande.“

---

¹³⁴ Aluzija na čuvenu pesmu A. Tenisona „Napad lake konjice“, posvećenu pogibiji britanskih junaka u bitki kod Balaklave tokom Krimskog rata 1854 godine. - *Prim. prev.*

„Ma kud da me vodiš“, govorila sam dok me je gurala niz stepenište, „znaj da imam samo ovo odelo na sebi. Ostavile smo moj ranac tamo u sobi, s novcem, vozačkom dozvolom...“

„Nabavićemo ti novu“, reče. „U svakom slučaju, *tamo* kud sad idemo, bebice, trebaće ti potpuno nova kamuflažna odeća. Zar ti nije jasno? Neki loši ljudi hoće da te ćape, lepojko.“

Sručile smo se niz još nekoliko spratova, dok nismo stigle blizu hotelskog lobija. Pre no što je otvorila vrata, na trenutak se okrenu prema meni.

„Zaboravi šta je kazao Galen Marč o Beloj kraljici“, reče, čitajući mi misli. „Što se mene tiče, Galen je samo još jedno levo smetalo. Momak se zatreskao u mene. Rekao bi bilo šta, samo da mi privuče pažnju.“

Možda to i nije bilo daleko od istine, pomislih, imajući u vidu kojom pažnjom ju je obasipao za vreme rođendanske večere. Ali, sve to nije imalo neposredne veze sa trenutnim problemom.

Upravo sam ostavila neki svet zaključan u hotelskoj sobi. Oni su me tamo prvo namamili, a ispričali raznorazne laži, sve vreme ispravljajući jedno drugo. Nekako mi je to ličilo na predimenzioniran sufle koji se naduvao od kojekakvih izmišljotina, dekorisan tu i tamo sitnim mrvicama istine.

A onda, na sve to se ušeta Svevišnja Ki, okrene stvari naglavačke, kidnapuje me i zaglavi bravu na vratima. Ako moji *prethodni* otmičari još nisu uspeli da izađu iz sobe, zahvaljujući smicalicama mog genijalnog strica, onda su sigurno već telefonirali hotelskom obezbeđenju da dođe i pusti ih napolje. Samim tim, ponovo se nameće *najvažnije pitanje*.

Zar nema *nikog* kome mogu da verujem?

Provušla sam se pored Ki i čvrsto se oslonila jednom rukom na ragastov pomoćnih vrata koja su vodila u hol, dok sam se drugom čvrsto držala kvake.

„Ne idemo mi nikud, dok mi ne odgovoriš na neka pitanja“, rekoh joj ozbiljno. „Čemu taj teatralni ulazak u stričev apartman? Šta ti, uostalom, radiš ovde? Ako ne spadaš među glavne igrače, na šta si onda mislila kad si rekla 'Ko sam ja?' Hoću odgovor. Žao mi je, ali *stvarno* insistiram.“

Ki slegnu ramenima i nasmeja se. „A ja *stvarno* mislim da nemaš izbora“, reče mi. „Znaš, pozvane smo u posetu kod Kraljice Ket.“

„Opet putujemo zajedno!“ rekla je Ki dok smo se vozile pored nekadašnje kuće njenog imenjaka, Frensis Skota Kia. „Kao nekad!“

Vozeći iznajmljeni džip marke čeroki, skrenula je levo i uputila se na istoimeni most, pa dodala: „Da li uopšte možeš da zamisliš koliko je bilo komplikovano organizovati i izvesti čitavu ovu *eskapadu*.“

„Eskapadu? Sedeći ovde, moram reći da to *meni* više liči na otmicu“, prokomentarisah nabusito. „Da li je stvarno sve to bilo neophodno? I da li si stvarno pronašla majku?“

„Nisam je nikad ni izgubila“, reče Ki uz jedva primetan osmeh. „Pa šta misliš, ko drugi bi joj mogao pomoći da organizuje žurku za svoj rođendan? Sasvim

sigurno, to nije mogla sve sama srediti. Kao što se kaže: Nijedna žena nije ostrvo.¹³⁵

Pa naravno! Znala sam da je *neko* morao pomoći majci. Ako ništa drugo, ono barem toliko da izađe iz kuće, a da pri tom ne ostavi nikakav trag.

Iskrivila sam glavu da bih mogla da gledam u Ki, nadajući se da ću čuti detalje. Ali ona se koncentrisala na vožnju, zadržavajući i dalje svoj zagonetni smešak.

„Objasniću ti sve kad izađemo iz grada“, dodade. „Imamo sasvim dovoljno vremena, barem nekoliko sati, da bismo stigle na određište. Naravno, vozićemo se uskim putevima kroz lepe predele - jer, nemoj misliti, da nas ne prate.“ Poželela sam da to proverim u retrovizoru, ali sam ipak rešila da joj poverujem na reč. Prolazile smo Alejom Džordža Vašingtona koja je vodila ka jugu sve do aerodroma. Mada sam očajnički želela da mi Ki saopšti sve što ima o majci i njenoj rođendanskoj zabavi, ipak mi je nešto drugo bilo važnije.

„Dobro, ako nas prate, kako onda stoji stvar sa prislušnim aparatima koje mogu da usmere prema nama dok vozimo?“ pitala sam. „Je l' oni mogu da čuju sve što razgovaramo?“

„Kako da ne“, odgovori sarkastično. „Htela si reći, poput onog slatkog priveska u obliku teniskog reketa, koji si sigurno zapazila na narukvici gospođice Livingston. 'Na jedno uvo uđe, a na drugo izađe,' što bi se reklo. Baš me zanima čije je uvo bilo načuljeno dok smo onako lepo časkali.“

Sejdžina dijamantska narukvica. Smiluj se blagi bože, pa ovome zaista nema kraja!

„Ali, nemoj da se brineš zbog ovih kola“, reče Ki. „Rekla sam momcima, onim mehaničarima koji mi održavaju avion, da ih dobro ispregledaju i postave zaštitu, čim ih preuzmu na aerodromu. Sve je čisto kao suza; nema šanse da čuju šta razgovaramo, niti da nam procitaju misli.“

Zar *ovo* nisam već negde čula? I pored toga, nisam imala nameru da satima sedim zatvorena u kolima dok se vozimo drumom, ne znajući šta se zapravo desilo.

„A što se tiče stare Ketii“, počeo da mi objašnjava Ki, „posle kiše uvek sine sunce. Ili, što bi se reklo, nema dima bez vatre.“

„Šta ti to znači?“ pitala sam nestrpljivo.

„Pa to znači da je imala problem, i da je shvatila da joj jedino ja mogu pomoći da ga reši. Zato je sastavila spisak gostiju, s tim da ih ja onda sve lepo sateram u tor. Međutim, želela je da ti u svemu tome budeš samo neutralan posmatrač.“

„Jeste, samo što posmatračići obično prvi stradaju“, napomenuh Ki.

„Pa nisi ni ti bila baš tako loša“, reče Ki, mrtva hladna. „Razrešila si sve one rebuse u rekordnom vremenu; držala sam štopericu. Ušla si u kuću za nepun sat pošto si krenula iznajmljenim kolima sa aerodroma u Kortezu - taman na vreme da odgovoriš na poziv Lili Rad kojim te obaveštava da su zaiutali. Znale smo da ćeš se ti obratiti *meni* i zamoliti me da je dovedem do kuće, pošto je aerodrom sa koga ja letim mnogo bliži. Usput smo svratili da nešto pojedemo, što ti je dalo dovoljno

---

¹³⁵ Ironično-feministična aluzija na poznati citat iz dela engleskog metafizičkog pesnika Džona Dana (1572-1631), *Meditacija XVII*: "No man is an island"... (Nijedan čovek nije ostrvo...). - *Prim. prev.*

vremena da se snađeš u svemu ostalom. Kad smo stigli, ti si očigledno već bila razrešila zagonetku koju ti je majka ostavila *na* klaviru, jer *u* klaviru više nije bilo ničega, a bilijarska lopta stajala je ponovo na svom mestu. Međutim, čak ni *ja* nisam imala pojma o skrivenom crtežu šahovske table.“

„Dakle, *ti* si smislila sve one rebuse“,

Ovo nije bilo pitanje. Bio je to jedini moguć odgovor na ono što me je sve vreme mučilo. Ako to već nije učinio Nim - a sada znamo da nije - ko je onda drugi mogao složiti sve te šifrirane poruke kojima je majka komunicirala sa mnom -jedino Ki. Ako je ranije i postojala neka sumnja u mojoj glavi u vezi s tim, poslednja poruka koju sam primila od Ki trebalo je da je ukloni.

Kakav buzdovan - i to od samog početka! Konačno su stvari počele da dobijaju pravi smisao. Sve je počelo da se uklapa, kao u partiji šaha.

A kad već govorimo o tome...

„Sta ti je dalo ideju da postaviš baš onu partiju na ploči koju si ćušnula u klavir?“ upitah.

„Pa očitno da je to bila Lilina ideja, da rasporedim figure na taj način“, kazala je Ki. „Ona je bila sigurna da će ti to privući pažnju - samo tako. Međutim, Vartan je tvojoj majci poslao nacrt sa uputstvima kako *tačno* treba da rasporedimo figure. On je očitno znao u kom trenutku je došlo do fatalnog obrta u toj poslednjoj partiji šaha - barem sa tvoje tačke gledišta.“

Znači i Vartan! Đubre jedno.

Srce mi se stezalo. Što je još gore, ponovo mi se i plakalo, ali čemu? Zašto li su samo sve to radili? Šta im je trebalo da mene uvlače u sve to i to na tako potresan način, podsećajući me na očevu smrt, ako je stvarno trebalo da ostanem samo „neutralan posmatrač“. Sve to nije imalo nikakvog smisla.

„Nismo imali drugog izbora“, nastavi Ki, očitno predviđajući šta ću sad da je pitam. „Složili smo se da to treba ovako da uradimo - da ti ostavimo poruke na telefonu, da smislimo zagonetke i indicije za njihovo rešenje koje bi samo *tebi* mogle nešto da znače. Čak smo izmislili i da su im se pokvarila kola, tako da bi ti morala da ih voziš. Teorija zamešateljstva! Ali da se nismo toliko trudili da zapetljamo stvari, ti nikad ne bi ni došla, a onda ne bi htela da ostaneš u kući i ne bi pristala da se sretneš s njim - je l' tako?“

S njim?

Naravno, odlično sam znala na koga misli. I naravno da su bili potpuno u pravu.

Osim toga, uprkos svim tim smicalicama koje su upotreбили ne bi li me naveli da odem tamo, ja sam bila spremna da uteknem onog časa kad se Vartan Azov pojavio, je li tako? Kako i ne bih? Punih deset godina, sve dok mi se nije pružila prilika da zapravo porazgovaram s njim tamo u Koloradu, smatrala sam da krivicu za očevu smrt snosi on i ta prokleta igra.

Ipak, trebalo je da odam priznanje majci, koja me je poznavala bolje i od mene same. Mora biti da su i ona i Lili bile u stanju da tačno predvide kakva bi bila moja reakcija i na sam nagoveštaj o tome da treba da se sretnem sa Vartanom, ma šta učinile da me u to ubede.

Konačno sam shvatila zašto im je bilo potrebno da toliko manipulišu, ali mi je bio potreban odgovor na još jedno pitanje.

„Ako ste želele samo da priredite susret između Vartana i mene“, pitala sam, „čemu sve te komplikacije - da ne pominjem *distance* koje je trebalo preći - samo da biste me namamile? Šta li je to mogao da mi saopšti Vartan Azov u divljinama Kolorada, što nikako nije mogao u Njujorku ili Vašingtonu? I čemu svi ostali pozivi na majčinu izmišljenu rođendansku žurku? Čemu je trebalo da doprinese njihovo prisustvo? Samo kao kamuflaža?“

„Sve ću ti objasniti sa morem raskošnih detalja, ako mi prvo dopustiš da vratim na aerodromu ovaj iznajmljeni auto.“

„Ali, upravo smo pre nekoliko kilometara prošle pored Nacionalnog aerodroma“, rekla sam joj.

„Ti barem znaš da ja *nikad* ne koristim komercijalne linije“, zakoluta očima.

„Šta, sama si ovamo doletela?“ upitah. „Ali, kuda mi to sad idemo? U ovom pravcu nema ničeg drugog osim vojnih vazduhoplovnih baza poput Fort Belvoara i Kvantika. U Virdžiniji nema bližeg privatnog aerodroma od Manasasa.“

„Ali zato ima tri s druge strane reke, u Merilendu“, obavesti me mrtva hladna. „Tamo sam ostavila avion.“

„Ama čekaj, prošla si već i poslednji most!“ Ponovo sam se usprotivila. Pobogu, bile smo već skoro kod Maunt Vernona.¹³⁶ „Kako zamišljaš da prebaciš kola preko reke čak u Merilend?“

Ispustila je uzdah džinovskih razmera, kao da pušta vazduh iz balona.

„Ja sam mislila da sam ti već *objasnila*. Zar ne kapiraš da nas *prate* objašnjavala je kao da razgovara sa trogodišnjim detetom. Pošto sam ćutala, dodala je malo strpljivije: „Valjda je jasno da sam unapred isplanirala kako da se otresem kola.“

Parkirale smo se na jednom praznom mestu kod pristaništa za trajekt između dva džinovska STV-a koji su delovali kao da su podignuti na podmetače.

„Draga, ovako će nas teže videti“, objasni Ki.

Presavila je svoju dugu kosu i provukla kroz elastičnu traku, a onda je ugorala ispod svog safari prsluka. Potom sa zadnjeg sedišta uze platnenu torbu, izvuče iz nje dve najlonske vetrovke za bicikliste, dva para tamnih naočara i dve bejzbol kape i doda mi po jedan primerak od svakog.

Pošto smo se ovako lepo zamaskirale, izašle smo iz kola, Ki je sve pažljivo zaključala, i onda smo sišle do trajekta.

„Polazak je za nepunih pet minuta“, kaza mi. „Bolje da se ne ofiramo pre vremena.“

Sišle smo na pristanište i Ki preda momku na ulazu unapred kupljene bording karte koje je izvukla iz prsluka. Primetila sam da mu je krišom predala i ključeve

---

¹³⁶ Imanje sa porodičnom kućom Džordža Vašingtona, u saveznoj državi Virdžinija, na kome je i sahranjen sa svojom suprugom Martom. - *Prim. prev.*

od kola. On bez reči klimnu glavom, a mi smo mostićem prešle u brod koji se poprilično ljuljao. Unutra je bilo samo nekoliko putnika, dovoljno daleko da nas ne mogu čuti.

„Čini mi se da ti poznaješ neverovatno mnogo sveta“, napomenuh. „Otkud toliko poverenja u momka koji radi na trajektu da mu staviš na raspolaganje onako skupa kola u uverenju da će ih on vratiti?“

„Nije ovo sve“, odgovori. „Kad mi učini još koju uslugu, taj druškan će kao napojnicu dobiti četrnaest besplatnih Časova iz letenja.“

Ma kako da sam bila besna i iznervirana do malopre, kao rođena šahistkinja, morala sam da odam priznanje načinu na koji je ona izvodila svoje poteze. Bilo je jasno da je razradila scenario do najsitnijih detalja, bolje no što je Lili Rad ikad planirala svoje mečeve, predviđajući svaki mogući potez i odgovor na njega.

Eto zašto je Nokomis Ki bila moja najbolja prijateljica i nerazdvojna drugarica još iz školskih dana. Ki me je veoma rano naučila da nikad neću morati da se plašim, samo ako budem u stanju da mislim dovoljno unapred i da prethodno uvek dobro upoznam teren.

Indijanac zna kako sam da ide šumom, čak i noću, govorila mi je. On unapred uvežbava kuda treba da prođe, ali nikad na kom mestu treba da se boji.

Odvezali su dugački konopac kojim je trajekt bio privezan i podigli most. Krenuli smo preko reke, kad spazih tipa sa naočarima koje su odbijale svetlost poput ogledala. Spustio se hitro mostićem i prišao momku. Nešto mu je rekao. Delovao je više nego poznato.

Ovaj je zatresao glavom i pokazao uzvodno prema Vašingtonu. Čovek sa naočarima stavi ruku u jaknu i izvuče telefon.

Opet mi se javio onaj mučan osećaj u stomaku. Nalazile smo se nasred reke u otvorenoj lađi, kao breskve u gajbici, spremne za isporuku.

„Agent tajne službe“, pripomenuh. „Već smo imali priliku da se upoznamo. Mislim da možemo očekivati članove komiteta za dobrodošlicu na drugoj strani reke - oni sigurno znaju gde ovaj brod pristaje. Sem ako nisi planirala da nasred reke skočimo u vodu i nastavimo dalje plivajući.“

„To neće biti neophodno“, reče Ki. „O, vi ljudi slabe vere. Kad budemo prolazili pored Rta Pisketvej, kad se brod ne bude video ni sa jedne obale, napravićemo kratak, neplaniran zastoj da bi izašla dva putnika.“

„Na Rtu Pisketvej?“ Tamo se nalazio rezervat za divlje životinje, pretežno inočvara prepuna gusaka i drugih barskih ptica, pod federalnom upravom. Nije bilo puteva, na mapi su bile označene samo šumske staze. „Ali tamo nema ničega!“ uzviknuh.

„Biće danas“, pokušavala je da me smiri Ki. „Mislim da će ti biti prilično zanimljivo. Taj predeo predstavlja svetu zemlju na kojoj su se sahranjivali Indijanci iz plemena Pisketvej, prastanovnici današnjeg Vašingtona, D. C. Ta plemena više ne žive tamo, pošto je to sad državno vlašništvo, ali danas će doći - i silno će se obradovati našem dolasku.“

PRVOBITNA PRAVILA

Bog svim stvorenjima postavlja pravila, prema sopstvenoj zamisli.

Metju King, Plemeniti Indijanac

...odgovorni smo za sprovođenje prvobitnih pravila - koje nam je dao Stvoritelj.

Svaki delić svemira, prema prvobitnoj zamisli, poseduje skup pravila koje treba slediti da bi se održao uravnoteženiporedak...

Ljudi su živeli u skladu sa prvobitnim pravilima, ustrojenim i prilagođenim prema svetu prirode koji ih je okruživao.

*Gabrijel Tajak, kći crvenog plemena Tajak
Svet domorodaca, Očuvanje prvobitnih pravila*

Ovo je sasvim sigurno bilo putovanje kroz lepe predele, kao što je Ki bila obećala. Ili je možda pripretila?

Pisketvej je bio predeo neobične lepote, to se videlo još iz daljine. Barske ptice puštale su da ih nosi struja, dok su orlovi lebdeli nad rekom, a nekoliko labudova, raširenih krila, upravo se spuštalo na vodu. Duž obala, staro drveće pružalo je u vodu svoje ogoljeno korenje kao neke džinovske kandže, dok je rogoz, ukrašen palackama, rastao u gustom nizu duž obale.

Kad je trebalo da obiđemo oko rta, kapetan priđe sasvim blizu obale, isključujući pogon i sačeka da nas vodajoš više zanese. Nekoliko putnika pogledalo je prema kapetanovoj kabini, pomalo iznenađeno.

Na obali sam primetila dva pecaroša sa izgužvanim šuširima u koje su bilo pobodene udice, kako sede na oborenim stablu koje se sa stenovite obale pružalo u vodu. U ruci su držali pecaljke. Jedan od njih je ustao dok se brod približavao i počeo da namotava najlon.

Preko megafona, kapetan je govorio, „Dragi putnici, pošto je danas reka izuzetno mirna, ukazala nam se prilika da na ovom mestu istovarimo nekoliko ljubitelja prirode, koji su došli u posetu rezervatu. Neće dugo trajati.“ Jedan momčić siđe na levi bok i podiže užu.

„Ako sada pogledate u suprotnom pravcu“, nastavio je pilot, „uzvodno, prema severu, imaćete retku priliku da vidite rt Džounz, koji je malo ko video iz ovog pravca. Na tom mestu postavljen je prvi i najjužniji kamen međaš od strane prvog

geometra Endru Elikota¹³⁷ i afroameričkog astronoma, Bendžamina Benekera,¹³⁸ 15. aprila 1791. godine. Taj dan smatra se početkom razmeravanja terena za izgradnju prestonice - sada poznate pod imenom Vašington, D. C. Oni koje interesuje istorijat masonstva u našem glavnom gradu, moći će da ispričaju svojim prijateljima da je ovaj kamen položen uz izvođenje masonskog rituala- uz pomoć uglomera, viska i nivelmana, a poprskan uljem i kukuruzom - u skladu satradicijom...“

Toliko je sjajno zabavljao oduševljene putnike i odvlačio im pažnju od onog što se odigravalo iza njihovih leđa da bi me začudilo da je *iko* primetio - ili bio u stanju da se seti - putnika koje je on, nedozvoljeno - istovario na Pisketveju. Verujem da je Ki uz one besplatne časove pilotiranja morala priložiti još i karton sa viskijem marke Čivas Rigal.

Pecaroši na obali privukli su nas pomoću užeta i pomogli nam da se smandrljamo sa broda na ono oboreno stablo; onda su otpustili uže, posle čega se nas četvoro odmah uputismo kamenom obalom u gusti šibljak duž obale.

„Najbolje je ne pominjati imena“, kazao je stariji pecaroš, držeći me za ruku ne bi li mi pomogao preko krupnog kamenja. „Možete me jednostavno zvati Crveni Kedar, to je moj nadimak koji mi je dala naša ovdašnja Mesečeva boginja - a ovo je moj pomoćnik, gospodin Duvankesa.“

Pokazao je rukom na zdepastog momka, koji mi se nasmešio očima. Obojica su izgledala dovoljno snažno da se ponesu sa svim što bi moglo da se ispreči pred nama. Izgleda da je Ki zaista *imala* more poznanika u ovim krajevima. I dok smo se kretale za njima kroz gusti čestar, ja nisam imala *pojma* šta se dešava.

Koliko sam mogla da vidim, tu nije bilo nikakve staze. Šuma je bila gusto obrasla u puzavice, šiblje i pruće i činilo se nemoguće da se bilo ko tuda provuče, čak ni sa mačetama. Sve je ličilo na neki iavirint u kome je, očito jedino Crveni Kedar umeo da se snađe: sav taj gustiš povlačio se pred njim na neki čudesan način - čak nije bilo potrebno ni da ga dodirne - a onda se ponovo zbijao onog časa kad bismo prošli.

Na kraju se šuma malo prorеди. Našli smo se na zemljanom putu sa kojeg se pružao pogled na reku u daljini kroz drveće prošarano sunčevim zracima koji su sve bojili zelenkastim nijansama proleća. Crveni Kedar više nije morao da probija put pred nama, već nam se pridružio, tako da smo koračali jedno pored drugog i prvi put mogli da razgovaramo.

„Pisketvej je naziv i za mesto i za narod“,¹³⁹ reče mi Crveni Kedar. „Ta reč znači 'tamo gde se stapaju žive vode' - ušća mnogih reka koje sobom donose vodu i život. Naše pleme potiče od jednog od najstarijih naroda, naroda zvanog Leni

---

¹³⁷ Andrew Ellicott (1754-1829) geodet koji je između ostalog odredio granice Distrikta Kolumbija i nastavio projektovanje američke prestonice, današnjeg Vašingtona, koje je započeo arhitekta Pjer Lanfan. - *Prim. prev.*

¹³⁸ Benjamin Banneker (1731-1806), astronom, časovničar i štampar, aktivno učestvovao u izradi geodetskih mapa Vašingtona. - *Prim. prev.*

¹³⁹ Indijansko pleme čiji su predstavnici, za razliku od nomadskih plemena, živeli u utvrđenim naseljima između reke Potomak i zaliva Čezapik. Sredinom 17. veka prevedeni su u hrišćanstvo, kada je izrađena i prva gramatika, rečnik i katihizis na njihovom jeziku koji pripada algonkinskoj grupi jezika. - *Prim. prev.*

Lanape,¹⁴⁰ što znači pradedovi, čija starost prelazi dvanaest hiljada godina. Anakosti i druga plemena iz ovog kraja klanjali su se našem prvom poglavici, Tajaku, davno pre no što su ovamo stigli prvi Evropljani.“ Verovatno sam delovala pomalo zbunjeno zbog ovog improvizovanog terenskog predavanja iz antropologije, jer je dodao: „Princeza Luna rekla nam je da ste vi njena prijateljica, da ste u opasnosti i da je zbog toga od veike važnosti da vam ponešto ispričam pre no što stignemo u Mojaone.“ „Mojaone?“¹⁴¹ upitah.

„Kosturnice“, rekao je, a onda je još dodao šapatom, namigujući, „*mesto na kome se zakopavaju kosti!*“

Pri tom su se on i Duvankesa zakikotali iz sveg glasa.

Je l' on to misli na groblje? Ne razuinem čega ima toliko smešnog u vezi s gomilom kostiju? Pogledala sam u Ki, koja se ponovo smeškala za svoj račun.

„Silne kosti i silne *tajne*“, rekla je. Onda se okrenula Crvenom Kedru: „Pre no što stignemo tamo, mogao bi da ispričaš ponešto o svetkovini zelenog kukuruza, dve device i prazniku mrtvih.“

’As ti Gospe! Znala sam da je Ki pomalo sklona ezoterici, ali ovo je postajalo sve mračnije i mračnije - paganski rituali i prinošenje devica na žrtvu bogovima duž reke Potomak - o čemu se ovde zapravo radi?

I dok smo se mi kretali kroz šumu prošaranu suneem, zverala sam uokolo, znajući da nas agenti tajne službe još uvek love duž reke, a da sa sobom nemam nikakvih dokumenata, i da niko nema pojma kud sam otišla. Mada sam verovala da nismo daleko od našeg glavnog grada, ipak sam osećala nekakvu zebnju. I zaista, ovo neobično mesto delovalo je kao da je veoma udaljeno, u vremenu i prostoru, od bilo čega meni poznatog.

A sve će postati još neobičnije.

„Radi se o prvobitnim pravilima“, nastavi Crveni Kedar. „Svet nastaje zajedno sa svojim pravilom - kao neka vrsta nacrt, ili šeme, ili uzorka. Voda uvek biva okrugla, vatra trougaona, mnoge stene imaju oblik kristala, pauci prave mreže, ptice gnezda, grafički prikaz kretanja sunca istovetan je sa brojem osam...“

Ki ga lako dodirnu po ruci, kao da mu daje znak da požuri, bilo u hod, ili u priči - a možda i jedno i drugo.

„Ta priča o devicama počinje otprilike pre četirsto godina“, reče Crveni Kedar, „kad su stigli Englezi i podigli naselje kojem su dali ime Džejmstaun, prema svom novom kralju. Ali još i pre toga, negde oko 1500. već su bili zagrabili dobar pojas zemlje i dali mu ime Virdžinija, po kraljici koja je vladala pre Džejmsa, Elizabeti, koja je bila devica“

„To mi je sve poznato“, rekoh trudeći se da ne zvučim i suviše nestrpljivo. Kuda vodi ova priča?

„Ali ipak ne *upotpunosti*“, kazao mi je Crveni Kedar. „Otprilike trideset godina posle kolonista koji su podigli Džejmstaun, Englezi su dobili novog kralja, Čarlsa, skroz-naskroz katolika. Ovlastio je lorda Baltimora da pošalje dva broda puna

---

¹⁴⁰ Prvobitni stanovnici na teritoriji današnjih saveznih država Nju Džerzija, Delavera, Njujorka i Pensilvanije. - *Prim. prev.*

¹⁴¹ Indijanska reč za mesto na kome se vrši sahranjivanje. - *Prim. prev.*

katolika i jezuitskih sveštenika. Brodovi su se zvali Arka' i 'Golubica'.

„E sad, ti Britanci su se već vekovima borili oko toga koje je 'prava vera' i kome pripada krst i moć. Kroz nekoliko godina došlo je zbog toga i do građanskog rata u kome je stradao i sam kralj Čarls. Ipak, postojala je jedna stvar oko koje su svi Evropljani saglasni, sve do dan-danas: ako otkriješ neku zemlju i zabodeš u nju zastavu, onda je ta zemlja tvoja! Ako na njoj žive neki domoroci, ti ih proglašiš za varvare, šta ćeš bolje. Možeš ih silom pokrstiti, ili ih crkvenim ediktom prevesti u robove.“

Pa i *to* sam sve već znala. Oteta zemlja, izneverena obećanja, zaklana indijanska dečica, rezervati, genocid, marš gladi - nema sporazuma između domorodaca i njihovih bezobzornih osvajača - pomislih.

A onda za mene dođe veliko iznenađenje.

„Dakle, da skratim priču, Indijanci iz plemena Pisketvej prešli su na katoličanstvo“, reče Crveni Kedar, „jer su se praznici Bogorodičinog uspenja i Dana mrtvih poklopili sa prvobitnim pravilima.“

„Molim?“ izustila sam, iskolačivši oči prema Ki.

„Znaš šta hoću da kažem“, pokušavao je da objasni Crveni Kedar, „Dan mrtvih, kada slavimo svoje pretke u novembru pada u isto vreme kada se prema katoličkom kalendaru slavi Dan svih svetih. Ali još važniji je petnaesti avgust kada katolička crkva slavi Uspenje presvetle Bogorodice na nebo - istog onog dana kad se održava i naša drevna Svetkovina zelenog kukuruza, iliti Prve žetve, koja kod nas označava i početak nove kalendarske godine.“

„Shvatam“, rekla sam, „hoćeš da kažeš da je pleme Pisketvej prešlo na katoličanstvo zato što su na taj način mogli da zadrže svoja stara verovanja i rituale, dok su se pretvarali da se drže običaja zvanične crkve.“

„Nije baš tako“, reče Ki. „Videćeš kad budemo stigli do nekropole. Crveni Kedar hoće da kaže da je bilo neophodno da se sretneš s njim i Duvankesom, bez tuđeg prisustva, upravo zbog prvobitnih pravila. Sve se susreće na jednom mestu, kao što kažu - hoću reći, i tu onda treba stati.“

„E pa kad je tako, hajde onda da se ovde *zaista* i zaustavimo“, odbrusila sam, potpuno iznervirana.

Već sam skoro bila pala u očajanje zbog pravca u kojem se odvijalo ovo naše 'putovanje'. Međutim, zastala sam i zbog toga što smo došli do mesta na kome je trebalo da stupimo na dug drveni most koji je vodio preko prostrane močvare. Nadala sam se da na mostu neću skvasiti noge, jer mi je ovo bio jedini par cipela koje sam imala.

Obratila sam se Ki: „Ništa mi nije jasno. Kakve veze ima sva ova religiozno-ritualno-predačka papazjanija koju ovaj druškan ovde raspreda, sa neposrednim problemom koji ti i ja treba da rešimo?“ upitah. „Po čemu je toliko značajno obođovati među mrtvima, sa sve devicama i kukuruzom?“

Crveni Kedar je pokušao da objasni: „Jezuiti su nazvali mesto na kome su se iskrcali Sv. Marija“,¹⁴² rekao mi je, „a kasnije su čitavu oblast s ove strane reke nazvali Merilend - tobož po imenu žene kralja Čarlsa, a u stvari po Devici Mariji, majci Isusovoj. Znači, sad imamo dve device koje se gledaju preko reke - jednu

---

¹⁴² St. Mary (eng.). – *Prim. prev.*

protestantsku i jednu katoličku! Dva hrišćanska ostrva, takoreći, koja plutaju u domorodačkom moru...“

Dva devičanska ostrva. To mi nešto poznato zvuči?

Duvankesa je otišao napred da isproba most, činilo se da je sve u redu i da se nećemo ukvasiti, pa smo ponovo krenuli jadno za drugim preko vode iznad koje su se lelujale visoke palacke.

Ali Ki je imala još nešto da doda, pa je požurila da me sustigne: „Plemena pored reke Potomak, kao na primer Pisketveji, prvi su počeli da govore o značaju 'dve device': hoću reći o tome da jedno zrno nije dovoljno. Oni su otkrili da se kukuruz bolje oprašuje ako se sade po dva zrna u istom redu. Sve je to deo prvobitnih pravila. Oni tako postupaju još od najstarijih vremena.“

Verujem da bi Leda bila spremna da prihvati ovu životnu filozofiju - ideju da dve device mogu da čine jin i jang - meni je sve to delovalo prilično zbrkano.

Ali, nešto mi se ipak neprestano motalo po glavi.

I odjednom mi se razbistri.

„Ti si smislila one kodirane poruke koje mi je majka ostavila“, izustih u pola glasa. „Da li sve ovo ima neke veze sa *onim* Devičanskim ostrvima?“ Ki se zadovoljno nasmeši i klimnu glavom.

„Pa naravno“, reče mi. „Zato prvo svraćamo ovamo, pre no što odemo bilo kud dalje. Izraz 'Devičanska ostrva' služi kao šifra za Vašington D. C. A na ovom mestu ovde, na Pisketveju, sastavljena su prvobitna pravila za naš glavni grad.“

„A ja sam mislila da je Džordž Vašington sastavio osnovni plan za izgradnju prestonice“, kazala sam joj. „Konačno, zar nije on kupio zemlju, unajmio radnike koji su pripremili teren u obliku kvadrata, sa svim onim moronsko-masonskim simbolima o kojima nam je pričao tvoj drugar, kapetan trajekta...“

„A šta ti misliš, od kogaje *on dobio* prvobitna uputstva?“ pitala je Ki.

Pošto sam ćutala, ona pokaza rukom preko močvare na drugu stranu reke. A tamo, u daljini, na zelenoj uzvišici, okupanoj jutarnjim suncem, nazirao se Maunt Vernon, dom Džordža Vašingtona.

„Teren za izgradnju grada nije odabran ni nasumično ni lakomisleno“, objašnjavao je Crveni Kedar, govoreći preko ramena. „Predsednik je to radio veoma vešto i u najvećoj tajnosti. On je od samog početka dobro znao da je ovo mesto na kojem se sad nalazimo, zemlja Piskatveja, ključno za sve. To uverenje ne potiče samo iz indijanskih verovanja, već i iz *Svetog pisma*: tamo se govori o 'gradu na brdu', 'visokom mestu'. Novom Jerusalimu. Sve to stoji u „Apokalipsi - Knjizi Otkrivenja po Svetom Jovanu“. Sveto mesto koje se odabere za novi grad mora biti na međurečju mnogih voda da bi se mogla prizvati sila.“

„Kakva sila?“ upitah, mada sam polako počinjala da shvatam.

Prešli smo preko močvarnog terena i našli se na otvorenoj livadi na kojoj su već podizali glavu prvi maslačci i drugo prolećno cveće, a ptice i insekti cvrkutali, zujali i cvrčali na sve strane.

„Sila zbog koje smo došle ovamo“, reče Ki, pokazujući rukom preko travnatog prostora. „Ono je Mojaone.“

Dok smo prelazili preko livade spazila sam ogromno crnogorično drvo koje je dominiralo čitavim krajolikom. Ako me oči ne varaju, a mislim da me ne varaju,

ovo je...

„To je crveni kedar“, reče Ki. „Sveto drvo. Srž drveta i sok koji luči, crvene su boje, kao ljudska krv. Ovaj kedar posadio je poslednji poglavica Pisketveja, Terki Tajak, čiji se grob takođe ovde nalazi.“

Prešli smo livadu i došli do groba, na kome se nalazila Tajakova slika - muževan Indijanac, preplanulog lica, obučen u svečanu indijansku nošnju sa perjanicom do zemlje. Slika je bila ubačena u drvenu pločicu kakve se nalaze na putokazima. Na njoj je pisalo da je poglavica ovde sahranjen odlukom Senata, 1979. godine.

Uokolo su bile postavljene četiri visoke motke pobodene u zemlju na koje su bili okačeni ispleteni vencii. Samo drvo, koje se nalazilo iza ovih motki bilo je ukrašeno crvenim vrećicama privezanim crvenim trakama - na stotine i stotine njih.

„Kese za duvan“, reče Ki. „Prilozi u slavu pokojnika.“

Prvi put ovog jutra, progovori gospodin Duvankesa. „Za tvog oca“, reče, dajući mi kesicu od crvenog platna, veličine mog dlana, pokazujući rukom prema kedru. Mora biti da mu je Ki rekla.

Prišla sam drvetu stegnuta grla i tražila pogledom dok nisam pronašla slobodnu granu na koju sam mogla da privežem svoj dar. A onda sam duboko udahнула miris kedrovine. Kakav divan običaj: šaljše dim pravo na nebo.

Ki mi priđe s leđa. „Ovakva mesta služe da nas zaštite od zla“, rekla mi je. „Ona označavaju četiri ugla - četiri kardinalna pravca. Sve se ovde spaja, vidiš li, upravo ovde, na ovom mestu.“

Ona je, naravno pri tom mislila na osnove Distrikta Kolumbija, odnosno Vašingtona, D. C. - grada čiji je prvi kamen međaš bio postavljen samo malo na sever od ovog mesta. Nešto se ovde svakako spajalo - četiri ugla, četiri četvrtine, četiri pravca, stari oltari u obliku šahovskog polja, stari rituali... Ali, bilo je tu još nešto što je stvarno trebalo da mi se rastumači.

„Rekla si mi da je naziv 'Devičanska ostrva' zapravo šifra za Vašington D. C.“, rekla sam Ki i ostalima. „Mogu da razumem zašto je Džordž Vašington - kao osnivač nove države, osim toga i sam prilično religiozan, a pri tom možda i mason - poželeo da izgradi potpuno nov grad, poput onog iz *Biblije*. Razumem i zašto ga je planirao na ovaj način, premostivši reku, da bi približio dve hrišćanske vere. Kao što si rekla - dve devičanske kraljice, ruke pružene preko reke, dva zrna u mahuni.

„Ali ipak, jedno ne razumem: ako je vaš zadatak da sledite 'prvobitna pravila, da sledite prirodni tok stvari, čemu onda pružanje ruke neprijatelju? Hoću da kažem, kao što si i sama istakla, sve te religije vode rat zbog svojih simbola već stotinama godina. Na koji način može uplitanje u sve te beskonačne rasprave da pomogne Majci prirodi da plete paukovu mrežu ili da natera kukuruz da raste? A da ne treba možda sve ovo da posluži kao ilustracija za čuvenu maksimu 'ako ne možeš da ih pobediš, pridruži im se'?“

Ki zastade i prvi put me ozbiljno pogleda. „Aleksandra, zar je moguće da te za sve ove godine baš *ničemu* nisam naučila?“ upita.

Pogodile su me ove reči. Zar me Nim nije to isto pitao?

Crveni Kedar me je uhvatio pod ruku. „Ali upravo u tome se i *sastoje* prvobitna pravila“, rekao mi je. „Prirodni poredak stvari, kako vi to nazivate, upravo

pokazuje da se sve razvija i menja samo *iznutra*, postizanjem prirodne ravnoteže. Nikako ne spoljnom silom.“

Bilo je jasno da je svaki od mojih saputnika imao određene istorijske asocijacije. „Da li to znači da vi pokušavate da u crkvu unesete principe prirodnog poretka?“

„Mi samo pokušavamo da dokažemo“, reče Crveni Kedar, „da Majka kukuruza, baš kao i Majka Zemlja, postoje već znatno duže od bilo koje druge device ili majke. A uz našu pomoć, ona će ih i nadživeti. Mi sejemo kukuruz, a onda ga beremo, jer to kukuruz čini najsrećnijim, pa proizvodi mnogo potomaka.“

„Pa znaš kako se kaže“, dodade Ki, „kako seješ, onako ćeš i žnjeti.“

Gde sam li ono već čula tako nešto?

Duvankesa - koji je u međuvremenu posmatrao nebo, okrenu se prema Ki. „Samo što nije stigao“, reče joj pokazujući preko livade.

Ki pogleda na sat i klimnu glavom.

„A ko to treba da dođe?“ pitala sam, prateći pogledom njegov pokret.

„Naš prevoznik“, odgovori Ki. „Tamo preko je parkiralište, pored starog puta. Treba neko da dođe da nas preveze do aerodroma.“

Videla sam kako neki čovek izlazi iz šumice s druge strane livade, nasuprot mestu odakle smo došli.

Čak i na ovako velikoj udaljenosti, dok nam je prilazio kroz nepokošenu travu, odmah sam ga prepoznala po njegovoj visokoj, vitkoj figuri i dugačkom koraku - da i ne spominjem prepoznatljive tamne kovrdže, kojima se poigravao povetarac.

Bio je to Vartan Azov.

PEPEO

*Sad sam pepeo, nekad bejah plam,
U grudima je mojim umro pesnik,
Otišlo je sve što voleh, potpuno sam sam,
U srcu mi sivilo, u kosi zime vesnik.*

Lord Bajron, „Kontesi od Blesingtona“

Bolje da umrem čineći nešto, nego ništa.

Lord Bajron, Mart, 1824.

MISOLONGI, GRČKA

USKRS, 18. APRIL, 1824.

Padala je kiša; danima je padala kiša. Činilo se da nikad neće prestati.

Pre dve nedelje krenuo je jugo. Stigao je pravo iz Afrike i navaljivao snagom divlje životinje puštene s lanca, bičevao i kidao sve što stigne, udarajući po kamenim kućicama pored mora, izbacujući strašne krhotine na stenovite obale.

U kući Kapsalijevid, u kojoj su stanovali Britanci i ostali stranci, vladala je potpuna tišina, jer su tako naredili doktor Bruno i doktor Miligen.

Tradicionalno pucanje iz topova, običaj koji Grci nisu propuštali na Uskrs, premešteno je van gradskih zidina, kuda je poslato i sve stanovništvo, uprkos očajnom vremenu.

Jedini zvuk koji se sada mogao čuti u praznoj kući bilo je besomučno zviždanje vetra koji nije popuštao.

Bajron je ležao pokriven na svom turskom otomanu na gornjem spratu. Čak je i njegov ogromni pas njufaundlandske rase, po imenu Lav, nepomično ležao pored divana, naslonivši glavu na šape. A njegov lakej Flečer, stajao je čutke na drugom kraju prostorije i sipao vodu u večito prisutnu bocu sa rakijom, ne bi li je malo razblažio.

Bajron je posmatro zidove i tavanicu svog salona, koji je sam dekorisao čim je stigao - beše li to pre tri meseca - sa ukasima iz sopstvenog arsenala. Sablje, pištolji, turski jatagani, puške kremenjače, bajoneti, trube i šlemovi, okačeni po zidovima svaki put su ostavljali ogroman utisak na pripadnike Bajronove lične brigade telohranitelja koji su prvo bili stacionirani u prizemlju - sve dok ih nije isplatio i poslao ih - te opasne, samohvalisave huligane - na prvu liniju fronta.

Sada, dok je razbesnela oluja tresla kapke na prozorima, Bajron je poželeo - u jednom od svojih retkih lucidnih trenutaka - da makar još jednom skupi snagu da ustane i pređe preko sobe do prozora, da ih širom otvori i okrene se licem prema nepogodi.

Bolje bi bilo da umre u naručju te divlje prirodne sile, verovao je, nego da ovako mučno gubi snagu, dok mu naizmenično stavljaju obloge i pijavice. Svim silama se suprotstavljao da mu puštaju krv. Nikad nije mogao da podnese gubitak krvi. Više života odneo je skalpel nego koplje - govorio je bez prestanka onom naduvanom nesposobnjakoviću, doktoru Brunou.

Međutim, dok nije pristigao lični lekar grčkog administratora Mavrokordata, doktor Luka Vaja, boreći se sa pomorskom olujom i na jedvite jade prispevši na obalu Misolongija, Bajrona je već nedelju dana tresla groznica koja se smenjivala sa napadima visoke temperature - zapravo sve od devetog aprila, kada se razboleo posle dugog putovanja po kiši i vetru.

U međuvremenu, 'kasapin Bruno' radioje štaje hteo - otvarao Bajronove žile i svaki put mu puštao po pola litre krvi. Svemogući bože! Taj čovek je bio gori od vampira!

I dok je iz njega isticala životna snaga, Bajron je još uvek bio dovoljno pri svesti da zaključi da je u proteklih nekoliko dana polovinu vremena proveo u stanju delirijuma. Isto je tako bio u stanju i da razume da njegova bolest nije posledica obične prehlade.

Po svemu sudeći, radilo se o istoj 'bolesti' od koje se razboleo i Persi Šeli.

I on je bivao pažljivo i sistematski ubijan.

Bajron je shvatao da će uskoro, ukoliko hitno ne bude nešto preduzeo, ukoliko ne bude poverio ono što zna jedinoj osobi koja to treba da zna, i u koju može imati poverenja, sve biti prekasno. I da će sve biti izgnubljeno.

Njegov lakej, Flečer, stajao je sada kraj kreveta, čekajući sa bocom razvodnjenog konjaka, jedinim sredstvom koje mu je makar nakratko donosilo olakšanje; Flečer je jedini, kad malo bolje porazmisli, od samog početka znao šta se sprema. On se dugo opirao tome da krene u Grčku sa svojim gospodarom, molio je Bajrona da dobro porazmisli o svemu i opredeli se za podršku borbi za grčku nezavisnost tako što će pružati finansijsku pomoć, koju su grčki patrioti i tražili - umesto da se u čitavu stvar lično umeša. Konačno, oboje su već bili u Misolongiju, i videli kako to izgleda, još pre trinaest godina, kada su išli u poseti Ali-paši.

I kada se, pre devet dana, Bajron 'razboleo' od ove misteriozne i nelečive obolesti, nepokolebivo staloženi Flečer potpuno se raspametio. Posluga, vojni zapovednici, lekari, svi su govorili drugim jezikom.

„Ovo je prava Vavilonska kula!“ vikao je Flečer, čupajući kosu od očajanja. Da bi, na zahtev bolesnika, došao do pileće supice sa razmućenim jajetom, trebalo je da angažuje tri prevodioca.

Hvala bogu što je Flečer u ovom trenutku bio pored njega - i što je još važnije, što su bili sami. Sviđalo se to njemu ili ne, njegov verni lakej moraće da prihvati još jedan, ovog puta, poslednji zadatak.

Bajron dodirnu Flečerovu ruku.

„Gospodaru, još konjaka?“ pitao je on, sa tako smrknutim izrazom lica, da bi se Bajron od srca nasmejao - samo da to nije zahtevalo prevelik napor.

Bajron je pokretao usne, i Flečer se saže i prisloni uho na gospodareve usne.

„Moja kći“, prošaputa Bajron.

Istog časa požalio je što je izgovorio te reči.

„Gospodar želi da za njega napišem pismo Ledi Bajron i maloj Adi u Londonu?“ upita Flečer, plašeći se najgoreg.

Ovakva otvorenost mogla je značiti samo jedno - samrtnikovu poslednju želju. Citav svet je znao da Bajron prezire svoju ženu, i da joj je slao samo privatna saopštenja, na koje je ona retko odgovarala.

Bajron je zatresao glavom, onako utonuo u jastuke.

Znao je da će ga njegov lakej razumeti. Tolike je godine u njegovoj službi, prošao ja s njim kroz tolike peripetije, jedini će on umeti da čuva tajnu i nikome ne otkrije njegovu poslednju želju.

„Dovedi mi Hajde“, tražio je Bajron. „Neka i dečak bude s njom.“

Hajde je osećala kako joj se srce slama dok je gledala oca, tako oslabeledog i ubledelog, a lica - kao što ih je upozorio Flečer pre no što su ušli kod njega - beljeg od paperja pod krilom tek izleženog ptica.

Dok su ona i Kauri stajali kraj njegovog turskog kreveta, čije je jastuke Flečer uzalud pokušavao da učini rastresitijim, osećala je kako joj suze naviru na oči. Već jednom je izgubila osobu za koju je verovala, čitavog života, da joj je otac - Ali-pašu. A sada je i ovaj otac, koga je poznavala tek nepunu godinu dana, gubio snagu pred njenim očima.

Poslednjih godinu dana, otkako su se sreli, Bajron je, kao što je Hajde dobro znala, činio sve moguće, samo da bi je zadržao kraj sebe, a da pri tom nikom ne otkrije u kakvoj se tajnoj vezi nalaze.

Da bi i dalje mogao da krije njen identitet, pre mesec dana, na svoj trideset i šesti rođendan, kazao joj je daje poslao pismo svojoj supruzi, 'Ledi B,' kako ju je nazivao, u kome joj je rekao da je naišao na jednu ljupku i neobično živahnu mladu Grkinjicu, 'Hajate' - samo malo stariju od njihove kćeri Ade - koja je u ratu izgubila roditelje. Želeo bi da je usvoji i pošalje u Englesku, gde bi Ledi B. mogla da se postara da ona dobije dobro obrazovanje.

Naravno, nikad nije primio odgovor na to pismo. Špijuni, koji su nesumnjivo otvorili pismo, kao što je objasnio Hajde, verovatno će ovu ideju o pseudo-posvojenju protumačiti kao još jednu od dobro poznatih slabosti velikog aristokrate. Hajde i njena 'veza' sa Bajronom, bile su već opšte poznate, zahvaljujući glasinama koje u Grčkoj nikad ne greše. Bajron je sada ležao na samrti i oni su oboje znali da je došao čas kad moraju porazgovarati, jer je sada, više no ikad, bilo važno da niko ne sazna istinu o tome zašto je ona dovedena ovamo.

Crna kraljica ležala je skrivena u pećini na jednom ostrvu pored obale Maino. Bajron je jednom rekao Treloniju da bi voleo da ga tu sahrane - to je bila pećina u kojoj je nekad davno napisao svoj spev *Gusar*. Samo je njih troje - Hajde, Kauri i Bajron - znalo gde je mogu pronaći. Ali kakvo dobro od toga sad?

Grčki rat za nezavisnost, koji je pre tri godine tako silovito počeo, sada je jenjavao. Knez Aiexsandar Ipsilantis - nekadašnji zapovednik *Filiki-Eterie*, udruženja koje se zaklelo da će osioboditi Grčku - bio je poveo ustanak, ali mu je onda nekadašnji zaštitnik, ruski kralj Aleksandar I, uskratio svaku pomoć, čak ga je

i izdao, tako da je on sada trunuo u austrijskoj tamnici.

Razjedinjene grčke vođe međusobno su se borile za prevlast, a Bajron, njihova jedina nada, ležao je na umoru u zapuštenoj kući u Misolongiju.

Što joj je još teže padalo, Hajde je videia na očevom licu sav očaj, ne samo zbog toga što ga truju, bez ikakve sumnje, već i zato što napušta ovaj svet i nju, svoju kćer, a da njihova misija nije do kraja obavljena.

Kauri je sedeo ćutke kraj kreveta, položivši ruku na pseću glavu, dok je Hajde stajala kraj svog oca i držala ga za ruku.

„Oče, znam da si teško bolestan“, reče tiho. „Ali, *moraš* mi reći istinu. Kakve su sad naše nade da spasemo Crnu kraljicu — pa i čitav pribor za šah?“

„Kao što si i sama mogla da vidiš“, prošaputa Bajron, „sve se obistinilo, sve ono čega smo se najviše plašili. Ratovi i izdaje širom Evrope neće nikad prestati, dok *svi* ne budu slobodni. Napoleon je izdao svoje saveznike, baš kao i francuski narod - a na samom kraju i sopstvene ideale - kad je krenuo u pohod na Rusiju. A Aleksandar, car Rusije, uništivši svaku nadu na ujedinjenje Istočne hrišćanske crkve, kao brane protiv islama, izneverio je ideale svoje babe, Katarine Velike. Čemu služi idealizam, kad su ideali lažni?“

Tada se veliki pesnik ponovo zaveli na jastuke i sklopi oči, kao da više nije u stanju da govori.

Neznatno je pomerio ruku i Hajde je intuitivno posegla za *tizanom*, jakom mešavinom biljnih čajeva, koju je, na Bajronov zahtev, pripremio Flečer, pre no što je otišao. Hajde je takođe videla da je Bajronov lakej pripremio i nargile u kojima je već goreo duvan, da bi svom gospodaru priuštio sve što bi mu moglo *pomoći* da svoju priču dovede do kraja.

Bajron otpi malo čaja iz čaše koju je Hajde držala u ruci, a onda mu Kauri stavi među usne čibuk od nargila. Tako je Bajron ponovo prikupio snagu da nastavi.

„Ali-paša je bio čovek sa velikom misijom“, govorio im je slabim glasom. „Nije se radilo samo o ujedinjavanju Istoka i Zapada, već o sjedinjenju dve misli i dve istine. Susret s njim i Vasiliki izmenio mi je život, i to u vreme kad nisam bio puno stariji od vas dvoje. Zbog toga sam i napisao svoje najbolje poeme o velikoj ljubavi; priču o Hajde i Don Zuanovoj strastvenoj ljubavi prema njoj; zatim *Daura* - 'Nevernika' - o Lejli u koju se zaljubio junak koji nije bio musliman. Zapravo, *đaur* ne znači 'nevernik'. Najstarije značenje te reči - koja potiče od persijske reči *gawr* - odnosi se na obožavaoca vatre, pripadnika Zoroastranske vere. U Indiji oni se zovu *parsi*, obožavaoci Agnija, što znači plamena.

To sam sve naučio od Paše i od pripadnika Bektaške sekte - o plamenu koji je u osnovi svih velikih istina. Od tvoje majke, Vasiliki, naučio sam šta je ljubav.“

Bajron im dade znak da mu dodaju još čaja i stave novi duvan u nargile, kako bi dobio potrebnu snagu. Kada se osnažio, Bajron dodade: „Možda neću poživeti još godinu dana, ali ću barem dočekati novu zoru. To će biti dovoljno da vam poverim tajnu o Crnoj kraljici koju su Paša i Vasiliki, pre toliko godina, poverili meni. Moram vam reći da Kraljica koju vi imate nije jedina. Ali je *zatoprava*. Priđi mi bliže, dete moje.“

Hajde ga poslušala i Bajron nastavi da joj govori na uvo, toliko tiho da je i Kauri jedva razabirao šta ima da joj kaže.

PESNIKOVA PRIČA

U gradu Kazanu u centralnoj Rusiji, krajem šesnaestog veka, živela je devojka po imenu Matrona koja je stalno sanjala kako joj dolazi Majka božja i govori joj da ima jedna zakopana ikona koja poseduje ogromnu moć. Sledeći uputstva koja je davala Bogorodica, ikonaje konačno pronađena u jednoj srušenoj kući, u pepelu ispod ognjištu, umotana u platno.

Nazvali su je Crna Bogorodica Kazanska. Ona je postala najčuvenija ikona u čitavoj Rusiji.

Uskoro po otkriću, 1579. godine, u Kazanu je sazidan manastir posvećen Bogorodici i u njemu je smeštena ikona Bogorodice - što znači 'ona koja je rodila boga,' od reči Bogomatera, Majka božija, ime koje su davali svim takvim crnim likovima povezanim sa Zemljom.

Crna Bogorodica u Kazanu štitila je Rusiju punih dvesta pedeset godina. Bila je sa vojskom koja je oslobodila Moskvu od Poljaka 1612. godine, pa čak i nedavno odNapoleona, 1812.

Petar Veliki preneo ju je 1700. godine iz Moskve, njene druge kuće, u svoju novosagrađenu prestonicu, St. Petersburg. Ona je postala svetiteljka i zaštitnica ovog grada.

Od trenutka kad je crna nebeska kraljica prenetu u St. Petersburg 1715. godine, Petar Veliki je objavio svoj veliki plan: da istera Turke iz Evrope. On je sebe proglasio Petrus I, Russo-Graecorum monarch - kralj Grčke i Rusije - i zakleo se da će ujediniti grčku i rusku pravoslavnu crkvu. Iako on sam u ovoj nameri nije uspeo, Petrova zamisao podstaći će ambicije jedne njegove naslednice, skoro pedeset godina kasnije, koja će istim žarom prići ispunjenju sličnog cilja.

Bila je to Carina Ekaterina II, carica svih Rusa, koju svi znamo kao Katarinu Veliku.

1792. godine, kada je Katarina - uz pomoć svog ljubavnika, Grigorija Orlova - zbacila svog muža, cara Petra III, pučem koji se odigrao u carskoj palati, odmah je pohitala, zajedno sa braćom Orlov, u Katedralu Kazanske Bogorodice i tamo se zvanično proglasila za caricu.

Da obeleži ovaj događaj, dala je da se iskuje medalja sa njenim likom, na kojoj je ona predstavljena kao devica Atena, ili Minerva, a naručila je i da se načini kopija crne ikone Device Marije Kazanske sa *okladom*, okvirom ukrašenim dragim kamenjem, koji je izradio čuveni zlatar Jakov Frolov. Ta ikona visila je u Zimskoj palati, direktno iznad kreveta Katarine Velike.

Ruska pravoslavna crkva pružila je ogromnu podršku - saina crkva imala je u svom posedu preko jedne trećine ruske zemlje i ruskih kmetova - Katarininim planoviina da istera islam iz istočnih delova kontinenta i da ujedini dve hrišćanske crkve. Oduševljeno su potpomagali, novčano, sve ekspedicije, ratove i širenje države: Grigorij Šelikov, nazvan 'Ruski Kristifor Kolumbo', osnovao je prvu rusku koloniju na Aljasci i trgovačku kompaniju na Kamčatki, izradio geografske karte Istočne Rusije, jednog dela Severne Amerike, kao i svih ostrva između dva kontinenta.

Ruska carevina počela je da ostvaruje svoje ambicije.

Katarina je planirala da svim tim prostranstvima vlada njen unuk Aleksandar, kome je dala ime po velikom osvajaču Istoka.

Iz prvog rusko-turskog rata 1768. godine Katarina je izvukla izuzetnu korist i time zakoračila na prag Otomanske imperije - prema odredbama mirovnog ugovora dobila je pravo da Rusija, u slučaju potrebe, štiti hrišćanske podanike Velike Porte.

Uskoro potom, obavijeno velom tajanstvenosti, Katarinin novi miljenik, Grigorije Potemkin, pomogao joj je da sačini zapanjujuće smeo plan. Nazvali su ga 'Grčki plan'. Prema njemu trebalo je ostvariti, ništa manje, do potpunu obnovu Vizantijskog carstva, kakvo je bilo pre islamskog osvajanja. Njime je trebalo da vlada Katarinin drugi unuk, koga je nazvala Konstantin, po prvobitnom osnivaču Istočne crkve.

Da bi se ovaj plan mogao ostvariti, Potemkin je prvo osnovao 'čete stranih vernika' vojne jedinice u kojima se nalazilo oko dve stotine mladih Grka, koji su se školovali u Rusiji i upoznali sa najnovijim dostignućima vojne strategije i tehnike, a potom, tako pripremljeni, vratili se u svoju domovinu gde su pomogli da započne borba za oslobođenje Grčke od turske vlasti. Ova grupa predstavljala je začetak Društva za grčku nezavisnost, *Etairia ton filikon*, koje i danas upravlja svime što se ovde sada dešava.

Sa razrađenom strategijom i svojim pionima koje je postavila iza neprijateljskih redova, Katarina je razmestila sve svoje figure tako da može da izvede snažan napad. Barem je tako ona verovala.

Drugi rusko-turski rat počeo je 1787, samo dve godine pre Francuske revolucije i pokazao se još uspešnijim od prethodnog: Potemkin, kao glavni zapovednik carske vojske, obezbedio je Rusiji dominaciju nad većim delom crnomorske obale i zarobio veliku tursku tvrđavu, Izmail.

Katarina se taman spremala da punom parom krene sa 'Grčkim planom', iskasapi Tursku carevinu i zauzme Carigrad, kada je, sasvim iznenada, Potemkin - koji nije bio samo Katarinin zapovednik i briljantni politički strateg, već je ona, po mišljenju mnogih bila sa njim i tajno venčana - iznenada oboleo od neke tajanstvene vrućice. Umro je, kao pas, kraj puta za Besarabiju, severno od Crnog mora.

Dvor u St. Petersburgu bio je u dubokoj žalosti. Katarina je bila skrhana bolom. Svi njeni dalekosežni planovi i izuzetno složene zamisli pali su u vodu - bili su pokopani zajedno sa glavnim strategom, koji nije samo pomagao da se oni razrade, već ih je i sam sprovodio u delo.

Međutim, baš u tom času, u Zimski dvorac stigla je iz Francuske Katarinina stara prijateljica, po imenu Helena de Rok, Opatica iz Monglana. Sa sobom je donela jednu važnu figuru iz pribora za šah koji se čuvao u Opatiji Monglan, a nekada je pripadao samom Šarlemanji. Bila je to po svemu najvažnija figura: Crna kraljica.

Ovo je u Katarini Velikoj, carici sve Rusije, pobudilo nadu da možda ipak nisu propali svi njeni planovi, da će njeni naponi možda ipak uroditi plodom.

Katarina je ovu figuru stavila na bezbedno mesto, a svoju prijateljicu držala pod strogom prismotrom, ne bi li nekako saznala gde se nalaze i ostali delovi pribora. Proći će više od godinu dana dok Katarinini sin Pavle - koji ju je prezirao - ne bude sakriven, čuo razgovor između majke i Opatice, u kome je carica otkrila da planira

da razbaštini Pavla, a presto ostavi njegovom sinu, Aleksandru. Međutim, kad je carica shvatila da je Pavle takođe znao za ovu figurinu neprocenjive vrednosti, sakrivenu u njenom privatnom trezoru u Ermitažu, rešilaje da trenutno krene u akciju.

Ne govoreći nikom ništa, carica je, bojeći se Pavlovih tajnih namera, naredila carskom zlataru Jakovu Frolovu - koji joj je pre više od dvadeset godina načinio vernu kopiju Kazanske Crne Bogorodice - da joj sad izrađi vernu kopiju Crne kraljice.

U besu i očajanju, Katarina je tajno iznela pravu figuru iz zemlje, uz pomoć svojih 'stranih vernika', koji su je odneli i sakrili u Grčkoj. Savršenu kopiju stavila je u svoj trezor u Ermitažu, gde je i ostala sve dok Katarina nije umrla tri godine kasnije - kada je Pavle pronašao i uništio majčin testament, a sebe proglasio carem Rusije.

Konačno, u rukama je držao jedinu stvar do koje je njegovoj majci, tako je bar verovao, bilo više stalo, no do bilo čega drugog.

Ali, postojala je još jedna osoba koja je sve to znala.

Kad je umrla Katarina Velika i kad je novi car, Pavle, pronašao Kraljicu skrivenu u trezoru, verujući da se radi o originalu, pokazao je figuru Opatice od Monglana, tik pred majčinu sahranu, u pokušaju da je privoli, milom ili silom, na saradnju u potrazi za ostalim delovima pribora. Nije se libio ni da joj da do znanja da će je on, ma šta rekla, ili pokušala da uradi, baciti u tamnicu. Kao odgovor, Opatice je posegla rukom prema Crnoj kraljici: „To je moje“, rekla je Pavlu.

On je, naravno, odbio dajoj da figurinu, a Opatica je, čak i na razdaljini, videla da nešto nije u redu. U svakom pogledu, činilo se da se radi o onoj istoj zlatnoj statueti, izrezbarenoj i ukrašenoj dragim kamenjem veličine ptičijeg jajeta, brižljivo zaobljenim i uglačanim. Zaista, u svakom pogledu, radilo se o identičnom predmetu na kome je bila prikazana ženska osoba u dugoj odori koja je sedela unutar malog šatora čija je prednja strana bila raskriljena.

Ali, nešto je tu ipak nedostajalo.

Crkva je posedovala mnogo dragog kamenja poput ovog, još iz Šarlemanjinih dana, pa čak i od ranije, koje nije bilo brušeno, već samo ručno glačano, dok ne dobije okrugao oblik, ili je pak trljano finim silikonskim peskom, kao što se šljunak okreće u moru, sve dok se na površini dragulja ne stvori staklena skrama koja pojačava prirodni sjaj, zvan asterizam, što će reći da je u svakom dragom kamenu po jedna zvezda. U *Bibliji* se stalno pominje takvo drago kamenje i tumači njegovo skriveno značenje.

Upravo zbog toga, Opatica je istog časa mogla zaključiti da se ovde ne radi o istoj figuri i da to nije bila ona Crna kraljica koju je lično donela u Rusiju iz Francuske, pre više od pet godina.

U strahu da bi se nešto slično ovom moglo desiti, Opatica je na originalnu figuru bila stavila jedan tajni znak, koji niko drugi, sem nje, ne bi mogao prepoznati. Uz pomoć svog dijamantskog prstena, koji je dobila kad je postala opatica i koji je imao izbrušene ivice, ona je urezala osmicu na okrugli rubin žarko crvene boje pri dnu figure.

Tog znaka ovde nije bilo!

Postojalo je samo jedno objašnjenje. Carica Katarina uspela je na neki način da

stvari savršenu kopiju Crne kraljice, koju je smestila u trezor, a pravu figuru negde sklonila. Na taj način barem je obezbedila da ne padne u Pavlove ruke.

Opatica je imala samo jednu šansu. Na caričinoj sahrani ona mora poslati šifrovanu poruku u svet - i to po Platonu Zubovu, poslednjem caričinom miljeniku, koji će, kao što ju je Pavle upravo obavestio, uskoro biti poslat u izgnanstvo.

Bila je to jedina nada da se spase Crna kraljica.

Kad je Bajron završio svoju priču, ponovo se zavalio na jastuke - bio je zbog gubitka krvi još belji no inače - i zaklopio oči. Bilo je potpuno jasno da je svu svoju snagu - ono malo što mu je još bilo preostalo i što je uspeo da prikupi na početku - potpuno istrošio na priču. Hajde je znala da nije preostalo još mnogo vremena.

Okrenula se prema Kauriju i on joj pruži nargile, zajedno sa terazijama na čijem je tasu stajala mala količina isečenog duvana. Podiže poklopac i prebaci duvan na žar. Kad dim stiže do lule, povuče nekoliko dimova i usmeri ih prema ocu.

Bajron se zakašlja i otvori oči. Pogleda svoju kćer sa ogromnom ljubavlju i tugom.

„Oče“, rekla je, „moram da te pitam kako je ta priča stigla do Ali-paše, do moje majke i Baba Šemimija, koji su je onda tebi ispričali?“

„Stigla je do nekog drugog“, reče Bajron, glasom koji se bio pretvorio u šapat. „Stigla je do osobe koja nas je sve okupila u Rimu.“

Sledeće zime, posle smrti Katarine Velike, rat je još uvek harao Evropom. Potpisan je mir u Kampo Formiu, kojim je Francuska dobila Jonska ostrva i nekoliko gradova duž albanske obale. Car Pavle i Britanci potpisali su ugovor o miru sa turskim sultanom u Carigradu, kojim je opovrgnuto sve što je njegova majka bila obećala Grcima.

Ali-paša je udružio snage sa Francuzima protiv ovog bezbožničkog trijumvirata. Bio je rešen da ide na sve ili ništa, pošto je tada već saznao - preko Leticije i njenog prijatelja Šahina - da u svojim rukama drži pravu Crnu kraljicu.“

„Ali šta da sad mi radimo sa Crnom kraljicom?“ upita Hajde, spuštajući nargile, mada je, zaokupljena mislima, zaboravila da u ruci još uvek drži male bakarne terazije. „Ako Kauri i ja treba da je štitimo, kome da je poverimo, među svim ovim izdajnicima?“

„Stavite je u službu Boginje pravde“, reče Bajron uz blagi osmeh pun razumevanja, upravljen prema Kauriju.

„Boginji pravde?“ ponovi Hajde.

„Pa ti si joj najbliža“, reče njen otac. „Ona je ta koja sada drži terazije u svojim rukama.“

ZASTAVA

Vartan je izgledao neverovatno dobro za nekoga ko je bio profesionalni šahista, međunarodne reputacije.

Dok nam je ovako prilazio preko livade, raščupane kose na vetru, morala sam da se prisetim reči koje je izgovorila Ki u vezi s njegovim izgledom, još u Koloradu. Na sebi je imao prugasti pulover svetlih boja, nebeskoplave i fluorescentno žute - što je postizalo izuzetan efekat na livadi punoj divljeg, prolećnog cveća. Skoro da sam za trenutak zaboravila da me progoni sve što može da hoda, pliva i leti na ovoj planeti.

Pitala sam se da li se Vartan ovako doterao samo zbog mene.

Prišao je i pozdravio se sa Crvenim Kedrom i Duvankesom, koji su pre toga nešto nasamo porazgovarali sa Ki. Onda su se oni rukovali sa svima i vratili nazad putem kojim smo došli.

Vartan se nasmeja kad vide kako se zagledala u njegov pulover. „Nadao sam se da će ti se svideti moja majica“, reče pošto smo krenuli zajedno sa Ki, istim putem kojim je on došao, prema mestu na kojem je ostavio kola. Ona je brzo hodala ispred nas. „Naručio sam je specijalno za sebe. To su boje sa ukrajinske zastave. Mislim da su jako lepe, a osim toga i simbolične.

Plavo predstavlja nebo, a žuto žitna polja. Zito je za nas sve; u njemu su sadržani naši emotivni koreni. Teško je danas setiti se da je, pre no što je Staljin izazvao glad svojom nasilnom kolektivizacijom, koja je ubila milione ljudi, Kijev nazivan Majkom hraniteljicom Rusije, a Ukrajina žitnicom Evrope. Čuo sam jednu divnu pesmu o Americi, koja takođe govori o nebu i zlatnim žitnim poljima: 'Predivno nebo, i zlatna polja ustalasanog žita'...“ pokušavao je da otepeva.

„Znam, već sam je čula“, rekoh. „Da naša Ki ima ikakvog uticaja na svoju inače tako uglednu porodicu, ona bi postigla da ta pesma bude naša nacionalna himna - umesto one kafanske sevdalinke o raketama i bombama njenog prezimenjaka, Ser Fransisa Skota.“

„Znam, svuda je isto“, odgovori Vartan dok smo grabili preko livade, a Ki i dalje bila na pročelju. „*Naša* nacionalna himna takođe nije preterano optimistička: 'Ukrajino, nisi mrtva'.“ A onda dodade, „Ali, ja bih voleo da ti baciš pogled na još nešto, što sam dao da mi ušiju na leđima.“

Okrenuo se dok je hodao i pokazao mi izvezeni grb koji je bio ušiven na zadnjem delu majice, sa izbočenim trozupcem koji je delovao prilično sablasno. „To je ukrajinski grb“, reče Vartan. „Zapravo grb svetog Volodimira, našeg nacionalnog svetitelja, mada sam trozubac potiče još iz vremena pre Rimskog carstva. U stvari, prvi trozubac nosio je indijski bog vatre, Agni. On simboliše rađanje iz pepela, večni plamen, 'Nismo mrtvi' i tako to...“ „Smem li da vas podsetim“, kaza Ki preko ramena, „da ukoliko se uskoro ne stvorimo na putu, i to vraški brzo, mogli bismo i sami očekivati da *budemo* mrtvi?“

„Ja sam to samo zato spomenuo da objasnim zašto imam na sebi ovu majicu. A i zbog toga kud sad idemo“, reče Vartan.

Ki mu je uputila otrovan pogled. A onda krenu još brže, a za njom i Vartan. „Ček, ček“, rekoš trčeći da ih stignem. „Nije *valjda* da hoćete da kažete da idemo čak do Ukrajine?“ nisam bila sigurna ni da znam gde je to tačno! „Ne budi blesava“, obrecnu se Ki preko ramena.

Ovo me nimalo nije umirilo, jer su za Ki svakodnevni izlasci mogli da uključe i pentranje po glečeru pri čemu joj nokti služe kao jedini oslonac. Kad te ona vodi, kao što je sada bio slučaj, možeš završiti bilo gde. U ovom trenutku - pošto sam već nekoliko puta bila odvedena na pogrešan put i pri tom još i kidnapovana - *ništa* me ne bi moglo iznenaditi.

„A ne, ne brini se“, kaza mi Vartan, uzevši me pod ruku, kad sam konačno, na izdisaju, uspela da im se priključim. „Ni sam ne znam gde tačno treba da stignemo.“

„A zašto si onda rekao 'kuda sad idemo'?“ upitah.

„Uskoro ćemo saznati“, ponovo odbrusi Ki. „A da li tamo idemo pod ukrajinskom zastavom, ili ne, potpuno je druga stvar.“

„U stvari, ja sam ovo obukao zaista samo zbog tebe“, reče mi Vartan, ignorišući njen očigledan bes. „Mislio sam da će ti se dopasti, jer si ti napola Ukrajinka.“

Šta li sad *ovo* treba da znači?

„Krimskij - Krim, gde je tvoj otac rođen - kao što znaš, danas je deo Ukrajine. Ali, evo - stigli smo konačno do kola.“

Samo su naša kola stajala na parkiralištu posutom šljunkom, bio je to neupadljiv sivi sedan. Kad stigismo do njega, Ki ćutke ispruži ruku, a Vartan joj pruži ključ. Otvorila mu je zadnja vrata. Dok je on sedao, videla sam da se na zadnjem sedištu nalazi nekoliko putnih torbi. Sela sam na sedišta pored vozača, pa smo smesta krenuli. Vozila je Ki.

Ovi sporedni putevi bili su prašnjavi i zavojiti; neprestano su se račvali u različitim pravcima, vrlo često bez ikakvog putokaza.

Ki je ulazila u krivine prilično oštro i ja sam počela da se nerviram. Nadala sam se da zna kud ide.

Ali, jednu stvar sam znala sasvim dobro: ona je u ovom času bila više nego očepljena.

Ali, da mi je samo znati zašto? Ženska ljubomora zbog Vartanove pažnje prema meni? To bi pre ličilo na Sejdž, nego na nju.

Osim toga, Vartan Azov, i pored toga što je bio nesumnjivo zgodan, nikako nije bio njen tip, barem bih ja to trebalo da znam. Njegova pamet bila je introvertne, analitičke vrste, dok je Ki trebao neko ko ima smisla za biosferu. Kiino poimanje prihvatljivog muškog čeljadeta uključivalo je sposobnost razlikovanja ledenog bloka u udubljenju glečera, od nanosa kamenja na njegovoj površini, i to na udaljenosti od stotinu koraka, zatim veštine brzometnog vezivanja čvorova - po mrazu i mraku, i to još u rukavicama - kao i odbijanje da se krene na put bez širokog izbora alpinističkih krampova, krampona i karabina.

Dakle, o čemu se ovde radi? Isturena donja vilica, čvrsto stezanje volana? Videla sam da Ki ključa u sebi. Ali, sa Vartanom na zadnjem sedištu, odakle je mogao da čuje sve što se izgovori u prednjem delu kola, morala sam da naprežem

svoje sive ćelije ne bih li smislila neku *maxim de comuniqué*¹⁴³ koju on ne bi mogao da razume.

Po običaju, Ki me je opet preduhitrila.

„Dvoje više vide od jednog“, proturmlja na pola usta. „S druge strane, troje je već previše.“

„A ja sam mislila da se ti uvek držiš onog 'što više, to bolje“

„Danas, ne“, odgovori.

Na kraju krajeva, Ki je organizovala da Vartan dođe čak ovamo kroz močvaru i šiprag da bi nas pokupio. Da li ovo znači da sad želi da ga se otarasi?

Posmatrajući uokolo, nisam videla ništa drugo osim sumornog predela bez igde ikoga, prazne šumarke - nigde nije bilo ni telefonskih linija, ni benzinskih pumpi, pitala sam se gde bi iole bilo moguće istovariti neželjenog ruskog velemajestora, koji je odjednom ispao prekobrojan.

Ki skrenu s puta u nekakav šumarak, isključi motor i okrenu se prema zadnjem sedištu.

„Gde su?“ pitala je Vartana.

Sigurna sam da je izgledao isto tako zbunjen kao i ja.

„Odakle nas posmatraju?“ pitala je, ovog puta još oštrije. A onda je dodala, „Majke ti, prestani da izigravaš nevinašce. Sigurna sam da znaš da ja zarađujem za život tako što *komuniciram* kroz vazduh.“

A onda se Ki okrenula meni.

„U redu, hajde, molim te, da premotamo film.“ predložila je, potpuno zgađena i krenula da nabraja svaki pojedini razlog svog neobuzdanog besa na prstima ispružene šake. „Ti i ja vratolomno napuštamo D. C. tek korak ispred otvorenih čeljusti onih nemani, za koje mi ti kažeš da rade za tajnu službu! Maskiramo se i iskrcavamo na mestu na koje niko drugi ne može da stigne! Prolazimo kroz močvaru i rit koje su prethodno pretražili iskusni pripadnici plemena Pisketvej i proglasili za bezbedne! Organizujemo da nas sačekaju kola na putu za koji niko do sad nije znao! Da li me slediš?“

Tada se okrete Vartanu i uperi kažiprst u njegove grudi. „A onda se pojavi *ovaj* momak i pređe čitav kilometar preko čistine, obučen u fluorescentne boje kao da treba da privuče pažnju na prepunom korzou Kopakabane!“

„Gde su oni tada bili? U avionu? Jedrilici? Balonu?“

„Ti misliš da sam ja obukao ovu majicu da bih privukao nečiju pažnju?“ reče Vartan.

„Probaj, 'leba ti, nešto drugo“, predloži, prekrstivši ruke na grudima. „Ali tako, da upali. I ne zaboravi, stari moj, da do najbližeg taksija ima barem desetak kilometara.“

Vartan je neko vreme buljio u nju, bez reči. Delovao je prilično poplašeno, ali Ki se nije dala opasuljiti. Na kraju joj uputi prilično kiseo smešak.

„Priznajem“, rekao je. „Zaista sam želeo da privučem pažnju.“

„Dakle, gde su posmatrači?“ ponovo zapita.

---

¹⁴³ Žargonski izraz (fr.) - *Prim. prev.*

Vartan uperi kažiprst prema meni. „Ovde“, kazao je.

Kad smo konačno shvatile šta hoće da kaže, on dodade, „Zaista mi je žao. Mislio sam da sam objasnio zašto sam se ovako obukao. Zeleo sam da Aleksandri ukážem na vezu koja postoji između njenog oca i moje domovine. Nisam imao pojma o ovome - mislim na kamuflažu, i tako to. Sad shvatam kakvu sam glupost učinio. Nikad mi ne bi palo ni na pamet da tebe ili Aleksandru ugrozim na bilo koji način. Molim te da mi veruješ.“

Ki zatvori oči i zatrese glavom, kao da nije mogla da *poveruje* da postoje takvi moroni.

Kad ih je ponovo otvorila, Vartan Azov je sedeo na zadnjem sedištu, bez majice.

„Ako već sad imamo toliko problema da se međusobno razumemo“, govorio je Vartan dok je Ki vozila pošto smo ga naterale da obuće drugu majicu umesto one živahnih boja koju je maločas skinuo, „onda mi se čini da će sve naše preostale poteškoće biti još teže nego što su bile u početku.“

Kako je to lepo rečeno. A i istinito. Ali bar sa jednom od tih poteškoća više ne moram da se bavim: radi se o potrebi da pokušam da zamislim Vartana Azova - bez majice.

Dobro sam znala o kakvom se fenomenu radi. Nazivaju ga 'alkoholičarska kletva' - ako nekom, kad se dobro podnapije, kažete da ni u kom slučaju *ne pokuša* da zamisli ljubičastog slona, onda on, makar da u životu nikad nije video ljubičastog slona, neće biti u stanju da iz glave otera to imaginarno strašilo.

Ja sam, međutim, kao šahistkinja imala veliku moć opažanja i pamćenja. Osim toga, znala sam da kad jednom nešto *vidite* - za razliku od toga kad nešto zamislite - recimo, ako dve sekunde posmatrate raspored figura u središnjici, da i ne pominjem dvanaest sekundi gledanja pektoralnih mišića Vartana Azova - onda će vam taj prizor ostati, za večna vremena, smešten u vašem mentalnom spremištu. Ono što jednom vidite, to se više ne može izbrisati, ma koliko se trudili da taj prizor iskorenite.

Ne mogu da verujem da sam toliki kreten.

Kakav dasa, taj Azov. Pre nedelju dana, želela sam jedino da ga pobedim, ili da ga izgazim, u svakom slučaju, da ga uništím - što je jedan zdrav, agresivan stav koji je mnoge šahiste spasao od propasti. A sad sam znala da se ta stvar između njega i mene neće završiti samo šahovskim duelom na život ili smrt.

Znala sam da je Vartan u pravu kad mi je rekao, tamo u Koloradu, da je u našem životu bilo i suviše koincidencije i da bi bilo najbolje da se udružimo. Ali, da li se ovde radilo o koincidenciji? Konačno, ako je Ki u pravu, moja majka je bila ta koja je izvela sve ove silne lupinge, ne bi li nas ponovo dovela u vezu.

Stajala sam na ivici ambisa i nisam znala kome treba da verujem - svojoj majci, svom stricu, svom šefu, svojoj tetki, ili pak, svojoj najboljoj drugarici? Zašto bih onda trebalo da verujem Vartanu Azovu?

Ali eto, ja sam mu verovala.

Sada sam znala da je i Vartan Azov čovek od krvi i mesa, i to ne samo zato što

nije zadržao na sebi majicu.

On je hteo nešto od mene, nešto što sam ja videla, ili nešto što sam znala, a da toga možda i nisam bila svesna. Zato sva ta priča o Ukrajini i bojama i simbolima i zlatnom ustalasanom žitu...

A onda mi se učinilo da sam *ukapirala*. Odjednom se sve na neki način povezalo.

Okrenula sam se i pogledala preko ramena na sedište u kojem se nalazio Vartan. On me je posmatrao nedokučivim pogledom tih svojih ljubičastih očiju u čijem se dnu iskrio plamen.

I odjednom sam shvatila da on tačno zna šta *ja* znam.

„Taras Petrosjan nije bio samo običan ruski oligarh i ljubitelj šaha, je 1' tako?“ pitala sam. „On je bio vlasnik lanca restorana, poput „Sutald“ ovde u D. C. Finansirao ga je Bazil. On je u svakoj čorbi bio mirođija. I sve je ostavio *tebi*.“

Iskosa, videla sam da Ki blago steže usta, ali ipak nije pokušavala da me zaustavi. Nastavila je da vozi.

„Jeste, ostavio mi je“, reče Vartan i dalje me posmatrajući strašno koncentrisano, kao da sam pion na šahovskoj tabli. „Skoro sve, sem jedne stvari.“ „Ja znam o kojoj se stvari radi“, rekoh mu.

Lupala sam glavu još od časa kad sam one noći stajala sa Nimom na mostu. Ali ma koliko da sam se trudila da zamislim šta se moglo zbiti, nikako nisam mogla da pretpostavim da je njegova mati Tatjana uspela da se vrati u dvorište, uđe u riznicu - a još manje da zavuče ruku u moj džep - i izvadi onu kartu sa slikom žar ptice, i sve to pošto je moj otac bio ubijen.

Ma ko da je *imao* tu kartu i poslao je Nimu, koji ju je, prema sopstvenim rečima, prosledio mojoj majci, morao je još nešto poslati u istom paketu.

„Radi se o šahovskoj tabli“, kazala sam. „Ma ko da ju je poslao mom stricu, *morao* je biti prisutan u Zagorsku. Verujem da je to bio Taras Petrosjan. Zato su ga i ubili.“

„Nije tako, Ksi“, objasni Vartan. „Ja sam lično poslao crtež šahovske table i onu kartu tvom stricu - jer me je tvoja majka zamolila da to učinim.“ Pomno me je posmatrao neko vreme, kao da nije bio siguran da li treba da nastavi.

Na kraju je rekao: „Moj očuh je ubijen kada joj je poslao Crnu kraljicu.“

LET

Let/letenje. Transcedentnost; oslobađanje duha od ograničenja koje nameće materija; oslobađanje duha umrlih... pristup natčovečanskom stanju. Sposobnost mudraca da lete ili 'putuju vetrom' simbolizuje duhovno oslobađanje i sveprisutnost.

J. C. Kuper, *Ilustrovana enciklopedija tradicionalnih simbola*

„Molim te, pokušaj da se koncentrišeš“, prekori me Ki dok smo prolazili pistom između malog vazduhoplovnog depoa i aviona u koji je trebalo da se ukrcamo. „Kao što su nam govorili nastavnici u školi, 'jedan deo informacija koje ćete upravo dobiti može se pojaviti na ispitu'.“

Možda bi u ovom trenutku bilo korisno daunlodovati određenu količinu kritičnog izbora podataka, ali ja više nisam imala nameru da postavljam pitanja. Posle jutrošnjih haotičnih i međusobno suprotstavljenih informacija i saopštenja, konačno shvatih da treba da učutim, da samo slušam, a svoje mišljenje zadržavam za sebe.

Dok smo se penjale u avion sa torbama iz automobila, zapazila sam da ovaj avion nisam nikad ranije videla, bio je to pravi oldtajmer, jednomotorac, marke Bonanca. Znala sam da, što se tiče aviona, ona nije marila za nove modele. Uglavnom je preferirala snažne terenske avione koji ostaju u vazduhu i pri brzini od 75 kilometara na čas.

„Neki novi trofej?“ pitala sam, kad smo sve troje prikopčali pojaseve i krenuli da rulamo po pisti.

„A ne“, odgovori. „Muka sa pistama oko Vašingtona: kratke su. Gde god pokušaš da sletiš, ispada da treba da se zaustaviš na poštanskoj marki. Ovo je samo pozajmica - malo je teži, ali sa kraćom zaustavnom razdaljinom od aviona

s visokim krilima, tako da može da sleti na kraće piste. Ali zato ima motor sa direktnim ubrizgavanjem goriva - veoma je brz - tako da ćemo stići za tili čas.“

Nije mi padalo na pamet da pitam *gde* treba da stignemo. Razlog tome nije bio nedostatak radoznalosti, već mi se činilo, posle malopredašnje čarke, da je bolje da ništa ne pitam, jer je bilo očito da Ki nema dovoljno poverenja u Vartana, bez obzira što je oboje angažovala moja majka.

Osim toga, moram da priznam da sam posle one eksplozivne Vartanove objave u vezi s Crnom kraljicom, šahovskom tablom i kartom iz Zagorska, morala dobro o svemu da porazmislim. Dakle, ništa mi drugo nije preostajalo, već da ćutim i da se prepustim matici.

U Bonanzi je mirisalo na staru kožu i mokru pseću dlaku. Pitala sani se gde li je samo pronašla ovu starudiju. Ki je dodavala gas; avion se tresao i podrhtavao krećući se pistom, kao da se i sam premišlja hoće li se podići ovog puta; međutim, u poslednjem mogućem trenutku postiže zalet i iznenada se vinu prema nebu iznenadujućom lakoćom. Kad smo postigli željenu visinu i oslobodili se preteranog

avio-saobraćaja, Ki povuče nekoliko prekidača i okrenu se Vartanu i meni. „Da li se slažete da prepustimo Otou da upravlja, a da mi nastavimo sa razgovorom. U pilotskom žargonu, 'Oto' se odnosilo na automatskog pilota.

Ja se tad okrenuh Vartanu. „Imaš našu nepodeljenu pažnju“, obavestila sam ga najslabim mogućim glasom. „Ako se ne varam, na kraju poslednje epizode, tvoj očuh, Taras Petrosjan upravo je u naručju držao Crnu kraljicu.“

„Spreman sam da objasnim sve što vas zanima“, potrudi se da nas umiri Vartan, „ali inorate znati da se radi o veoma dugoj priči, koja počinje još pre više od deset godina. Nema načina da je pojednostavim.“

„Meni odgovara“, reče mu Ki. „Računajući sate leta i prekide za tankiranje, imamo barem dvanaest časova na raspolaganju da saslušamo tvoju priču.“

Oboje se zapiljismo u nju. „Pa to znači da *nikad* nećemo stići!“ protestovala sam.

„Znam, čula sam za Ajnštajna“, sleže ramenima.

„Hoću reći, govoreći *relativno*“ dodala sam, „kuda smo se mi to sad *relativno* zaputili?“

„U Džekson Houlu,¹⁴⁴ u državi Vajoming“, odgovori mi, „da pokupimo tvoju mamu.“

Ptičjim letom, Džekson Houlu bio je udaljen najmanje tri i po hiljade kilometara. Ali, pošto avioni nisu ptice, kao što nam je Ki lepo objasnila, oni ne mogu da se spuste i tankiraju bilo gde, recimo u najbližem polju sa pšenicom.

Nisam mogla da verujem!

Prema poslednjem što sam čula o njoj, ona je - barem metaforički - bila krenula sa Devičanskih ostrva za Vašington, D. C. Šta li je za ime sveta radila u Džekson Houlu? Da li je tamo bezbedna? I koji je krelac smislio da mi treba da utrošimo pola dana da odletimo tamo u *ovoj* krtitiji.

I dok sam se ja u očajanju pitala zašto nisam sa sobom ponela padobran - odnosno da li postoji mogućnost da se ja nekako izvučem dok Ki tankira, pa da nekim drugim prevoznim sredstvom krenem kući - Ki prekinu ove podmukle misli.

„Podeli, pa vladaj, o tome se radi“, reče, ne trudeći se da pruži bilo kakvo dalje objašnjenje. „Tvoja majka sasvim sigurno nije velika šahistkinja, dušo, ali zato Ket Velis ume da čita znake. Imaš li ti ikakvog pojma o tome koliko dugo se već igra ova Partija, i koliko je pometnije izazvala, pre no što je ona konačno rešila da da znak za uzbunu.“

„Uzbunu?“ ponovila sam, pokušavajući da ostanem u sedištu, uprkos promeni pravca.

Ubacio se Vartan. „Tačno je to što govori Nokomis“, kazao mi je. „Tvoja je majka po svoj prilici shvatila nešto veoma važno, zapravo nešto od suštinske važnosti, što nikome pre nje nije palo na pamet poslednjih dvanaest stoleća.“

---

¹⁴⁴ Jackson Hole (eng.) - na engleskom drugi deo imena ovog mesta znači 'rupa'. - *Prim. prev.*

E, sad sam već načuljila uši.

„Pa ovaj... ne znam kako bih se baš najbolje izrazio“, nastavi Vartan. „Tokom svih ovih vekova, izgleda da nikom drugom, osim tvojoj majci, nije palo na pamet da pokuša da shvati šta je bila prava, osnovna zamisao stvaraoca...“ „*Stvaraoca?*“ vrisnuh. Kuda li će nas, pobogu, ovo odvesti?

„Vartan misli na stvaraoca *pribora za šah*“, reče Ki neverovatno prezrivo glasom. „Zvao se Al-Džabir ibn Hajan - valjda se toga sećaš?“

Naravno, toliko sam ukapirala.

„A kakva je tačno bila gos'n Hajanova 'osnovna zamisao'?“ Zamalo ostah bez glasa. „Hoću reći, naravno, na osnovu teorije moje majke koja se vama očito mnogo dopada?“

Posmatrali su me beskrajno dugo. Za to vreme osećala sam kako vazduh u talasima tutnji oko nas i trese krilima našeg aviona; čula sam kako jedini motor naše letilice prede nekim hipnotičkim ritmom.

Činilo se da oni prećutno dolaze do nekakve odluke.

Na kraju Vartan razbi led: „Tvoja majka je shvatila da se sve vreme radilo

o jednoj velikoj iluziji. Da je moguće da uopšte *nema* Igre...“

„Čekaj, molim te“, presekoh ga. „Da li ti to hoćeš da nam kažeš da su sve ovo vreme ljudi ginuli - da su, hteli ne hteli, morali da igraju, - da su neki od njih čak i dobrovoljno na to pristajali, iako su znali da *moгу* poginuti - i sve to samo zbog nečega što ti nazivaš *iluzijom*?“

„Ljudi svakodnevno umiru zbog iluzije“, reče Ki, naša nepokolebljiva *filosofkinja*.

„Ali kako je moguće da je sve ovo vreme toliko ljudi verovalo da učestvuje u nekakvoj opasnoj igri“, pitala sam, „ako ona uopšte i ne postoji?“

„A ne, postoji ona“, smirivao me je Vartan. „Svi smo mi u njoj. Oduvek su svi i bili u njoj. A ulozili su veoma visoki, kao što nam je rekla Lili Rad. Ali, nije tvoja majka *to* otkrila.“

Čekala sam.

„Tvoja majka je zapravo otkrila“, preuze Ki, „da je ova 'igra' po svojoj prilici samo trik koji nas sve vodi u pogrešnom pravcu. Dogod smo svi mi igrači, ostajemo u kutiji; postajemo žrtve sopstvene kratkovidosti; svi smo mi samo crnobeli neprijatelji koji se bore na ploči koju su sami sebi postavili. Zato ne možemo da sagledamo Veliku sliku.“

'Trik' od kojeg je stradao moj otac, pomislih.

Ali, naglas sam rekla nešto drugo: „Dakle, od čega se sastoji 'Velika slika'?“

Ki se nasmešila. „Od prvobitnih pravila“, reče.

U mojoj glavi kiptelo je od novih saznanja.

Prvo među njima, a možda i najurgentnije, bilo je to da je ovo prva etapa našeg leta od tri i po hiljade kilometara u avionu bez toaleta.

Tu temu Ki pomenu onako usput, kad je otvorila prvu kutiju sa dehidriranom

hranom i energetske pićem, jedinim provijantom na ovom dugom putu. Upozorila nas je da nije dobro da jedemo ili pijemo suviše, pogotovo ne pre no što se sasvim približimo našem prvom prekidu putovanja blizu mesta Dubuk, ma *gde* to bilo.¹⁴⁵

Poštedeću vas detalja - dovoljno je da napomenem da je ovo zahtevalo dobro istreniranu petlju, koju očitno poseduju piloti malih aviona, ili pak oprezno rukovanje praznom teglom, ukoliko tako nećeg uopšte ima u avionu. Pošto u ovoj letilici nije bilo ni plakara, a kamoli neke druge prostorije u kojoj bi čovek mogao bilo šta da obavi diskretno, ja sam se opredelila za prvu varijantu i odbila ponuđeno meze.

Drugo otkriće, srećom, bilo je od malo prijatnije vrste.

Radilo se o Vartanovom objašnjenju prave uloge koju je Taras Petrosjan igrao u ovoj krajnje opasnoj, mada iluzornoj, igri.

„Preci Tarasa Petrosjana, čoveka koji je postao moj očuh, bili su Jermeni, generacijama nastanjeni na Krimu. Njihova drevna postojbina, kao uostalom i svih drugih Jermena, bio je region Crnog mora“, reče nam Vartan. A onda je dodao sa ironičnim smeškom, „Kad se pre deset godina raspao SSSR, moj očuh se našao u neobičnoj i veoma zanimljivoj poziciji - barem sa tačke gledišta igrača šaha.

„Da biste razumele šta hoću da kažem, treba da saznate nešto o prošlosti predela o kome govorim: Krim nije samo rodno mesto Aleksandrinog oca, već to poluostrvo, zamalo pa ostrvo, zajedno sa okolinom, predstavlja mesto nastanka mnogih legendi. Mislim da nije slučajno što će se dobar deo ove povesti, koju se spremam da vam ispričam, odigravati baš na Crnom moru.“

DRUGA VELEMAJSTOROVA PRIČA

Tokom mnogih vekova, Krimom su upravljali razni vladari. U srednjem veku bio je to Džingis kan i njegova Zlatna horda, a potom su ga preuzeli otomanski Turci. U petnaestom veku Krim je postao najveći centar trgovine robljem na čitavom Crnom moru. U ruske ruke dospelo je tek kad ga je za Katarinu Veliku osvojio Potemkin, tokom rusko-turskog rata. Potom su se polovinom 19. veka oko njega tukli Rusi koji su još uvek pokušavali da rasture Otomansko carstvo, sa Britancima i Francuzima. Svi su oni bili igrači u 'Velikoj igri' kako se to tada nazivalo. Naredni vek doneo je Krimu okupacije, raseljavanje, od strane različitih sila, sve dok ga Hruščov nije 1954. godine stavio pod okrilje Ukrajine - što i dan danas stvara određene probleme.

Ukrajinci nikada neće zaboraviti kako je Staljin, na pravdi boga, izazvao pomor gladu i tako uništio milione ljudi, da bi potom pobio na stotine hiljada Tatara, potomaka Džingis kana, a preostale oterao u izbeglištvo u Uzbekistan. Ukrajinci ne podnose Ruse, dok većinsko rusko stanovništvo Krimea ne želi da on bude deo Ukrajine.

Pri svemu tome, *nikom* nije bio stalo do Jermena. Iako su oni bili inedu prvim hrišćanima, još od vremena svetog Euzebija¹⁴⁶ - njihove crkve iz tog perioda još

---

¹⁴⁵ Grad Dubuk (Dubuque) nalazi se na reci Misisipi u državi Ajova, blizu tromeđe sa državama Ilinoja i Viskonsin. - *Prim. prev.*

¹⁴⁶ Ranohrišćanski mučenik iz IV veka n.e. - *Prim. prev.*

uvek stoje duž crnomorskih obala, mada su većinom zamandaljene - Jermeni su sve to vreme bili i ostali autsajderi. U novija vremena, oni su se često svrstavali na stranu Rusa ili Grka protiv Turaka, koji su muslimani, zbog čega su bili izloženi pogromima i masakrima tokom poslednjih stotina godina. Za vreme tih progona, njihovu veru nikad nisu štitali ni ruska, ni grčka pravoslavna crkva, a ni rimokatolička - tako da su na kraju Jermeni bili prinuđeni da pobjegnu s tih prostora.

Ova bekstva - odlazak u dijasporu, što je grčka reč za 'rasejanje' - počela su još u klasična vremena, a igraju ključnu ulogu u našoj priči.

Ovaj deo stare jermenske istorije pokazaće se kao veoma koristan za Tarasa Petrosjana, kao i za mnoge druge, što ću odmah pokušati da vam objasnim:

Minijska civilizacija¹⁴⁷ bila je među najstarijima. Njeno stanovništvo nastanjivalo je široki plato današnje Jermenije i hiljadama godina bavilo se trgovinom. Na severu, ovaj planinski predeo spušta se prema Crnom moru, dok na jugu prelazi u dolinu Mesopotamije, kamo su se njegovi stanovnici s lakoćom kretali, duž Tigra i Eufrata, preko Sumera, sve do samog srca Vavilona - Bagdada.

Bliže modernim vremenima, tri carstva su zauzela i rasparčala ovaj ogromni plato: ona su pripadala ruskom caru, turskom sultanu i iranskom šahu. Ova carstva susretala su se u središtu platoa, tamo gde se uzdiže petsto pedeset metara visok vulkan od obsidijanske stene, Ararat- Koh-i-Noh, 'Nojeva planina' - vrh na kome se zaustavila Arka, sveto mesto u središtu starog sveta, raskršće između istoka i zapada, severa i juga.

Taras Petrosjan dobro je poznavao sve to. Bio je svestan kako ovo drevno nasleđe može da se obnovi i postane još moćnije u savremenom svetu.

Taras je bio mlad - u tridesetim godinama, zgodan, inteligentan i ambiciozan - tada je, 1980. godine, na vlast došao Mihail Gorbačov i svojim novim političkim idejama o glasnosti i perestrojki udahnuo svežinu u učmalu politički život Sovjetskog Saveza. Ovo će se uskoro pretvoriti u vihor, dovoljno snažan da oduva, poput suvog lišća, trulu i raspalu strukturu Politbiroa u kome su sedeli sami starci, zajedno sa njihovim izandanim idejama i zastarelim ekonomskim planovima.

SSSR se raspao u prah i pepeo - ali nigde nije bilo nove strukture koja bi ga zamenila.

U taj prazan prostor zakoračili su oni koji su imali sopstvene planove, često profesionalno veoma dobro plasirani - ili pak sa sumnjivim kapitalom - i rešeni da te planove sprovedu u delo. Gangsteri i crnobertzijanci pružali su im zaštitu, naravno uz nadoknadu, državni službenici i naučnici, dovedeni do prosjačkog štapa, bili su spremni da im prodaju državne tajne i retke rudne resurse; Čečenska mafija zadala je konačni udarac, 1992, iznevši iz Ruske banke preko 325 miliona dolara.

Postojala je još jedna klasa: novopečeni bogataši koji su sebe nazivali poslovnim ljudima, poput Tarasa Petrosjana.

Taras Petrosjan oženio se mojom majkom kad mi je bilo devet godina. Tada sam već odavno bio poznat među organizatorima i učesnicima šahovskih turnira:

---

¹⁴⁷ Hipotetično - najstarija civilizacija na obalama Sredozemnog i Crnog mora. - *Prim. prev.*

UDOVICA HRABROG RUSKOG VETERANA OTHRANILA ŠAHOVSKO ČUDO OD DETETA - takvi i slični naslovi pojavljivali su se u novinama.

Petrosjan je, uz finansijsku pomoć svog partnera iz pozadine, Bazila Livingstona, otvorio lanac otmenih restorana i ekskluzivnih klubova po čitavoj Rusiji. Moj očuh je sjajno razumeo kolika je ruska glad - ne samo za hranom, već i za luksuzom, posle silnih decenija sovjetske vlasti - i on je umeo da zadovolji sve te apetite odgovarajućim marketinškim potezima. Nikad nije demantovao navode da potiče iz porodice koja je generacijama snabdevala hranom carski dvor i strogo je vodio računa da se na svakom stolu, u svakom klubu, nalazi posuda sa kavijarom, uronjena u kockice leda.

Svaki od tih klubova bio je tematski vezan za neku od iokacija odakle su poticali Jermeni, ili kuda su migrirali tokom vekova, što se postizalo specifičnim dekorom i menijem. Na primer, u St. Petersburgu je otvorio klub sa paprenim cenama u kome su služeni šampanjac, vino i jela tipična za Kaliforniju. U Moskvi, na primer, u restoranu „Zlatno runo“, služila su se samo grčka jela i piće, uključujući recinu¹⁴⁸ koja se sipala iz ovčijih mešina, što je trebalo da asocira na ono čime su se hranili i pojili Jason i Argonauti, dok su plovili preko Crnog mora, od Kolhide¹⁴⁹ do Toma¹⁵⁰.

Međutim, od svih restorana i klubova, najposećeniji je bio jedan ekskluzivan privatni klub u koji se moglo učlaniti samo po preporuci i uz velike pare. Klub se zvao „Kod Bagdadija“.¹⁵¹ Samo ovaj klub donosio je Petrosjanu prihod sasvim dovoljan da plati najbolje šahovske učitelje i trenere za mene, svog mladog posinka.

Osim toga, mogao je i da sopstvenim sredstvima sponzoriše mnoge šahovske turnire. Uskoro ću vam objasniti iz kojih je motiva on to radio.

Klub „Kod Bagdadija“ nije bio samo otmeno i skupo mesto. U njemu se služila orijentalna kuhinja u egzotičnom okruženju: svuda su se videle bakarne posude, kamilja sedla i samovari - a kraj svakog divana stajala je retka i neobična šahovska tabla. Na ulazu, goste je pozdravljao veliki portret Haruna al-Rašida, ispod kojeg je bio ispisana sledeći tekst:

Bagdadpre hiljadu godine, rodno mesto takmičarskog šaha.

Među upućenicima u istorijat šaha dobro je poznato daje upravo ugledni abasidski kalifa, Harun al-Rašid - čovek koji je bio u stanju da simultano igra dve partije i to vezanih očiju - igranje šaha proglasio za prvorazredno sredstvo za obuku budućih vojskovođa. Na taj način uklonio je svaku vezu između šaha i igara na sreću, ili pak proricanja sudbine, čime je šah oslobodio prekora koje *Kuran* upućuje svakoj vrsti hazarderstva.

Najinteresantniji deo enterijera ovog kluba bila je privatna kolekcija mog očuha koja se sastojala od retkih šahovskih figura koje je on prikupljao po čitavom svetu i

---

¹⁴⁸ Čuveno grčko vino sa ukusom borove smole. - *Prim. prev.*

¹⁴⁹ Grčka kolonija iz V veka p.n.e. na jugoistočnim obalama Crnog mora. - *Prim. prev.*

¹⁵⁰ Današnja Konstanca, u IV veku p.n.e. grčka kolonija, pomorsko i trgovačko središte na severozapadnoj obali Crnog mora. - *Prim. prev.*

¹⁵¹ Na engleskom: *Baghdaddy's* - igra reči, od engleskog imena grada - Bagdad i hipokoristike 'daddy', što znači 'tatica'. - *Prim. prev.*

koje su bile izložene u osvetljenim nišama duž zidova. Taras Petrosjan stavio je na znanje da je zainteresovan da svoju kolekciju dopunjava kupovinom novih figura i, bez obzira na traženu cenu, uvek je bio spreman da plati više od svakog drugog klijenta na aukciji antikviteta.

Dabome da je postojao jedan šahovski pribor za čije bi komade bio zainteresovan više nego za bilo koje druge. Sa raspadom Sovjetskog Saveza, i kasnije događajima od 11. septembra i potonjim ulaskom američkih trupa u Bagdad - što se sve desilo u rasponu od deset godina - svako kome bi bio potreban nagli priliv finansijskih sredstava, a imao bi nešto da ponudi u zamenu, mogao bi biti spreman da se odvoji od nekog dragocenog komada iz Monglanskog pribora za šah.

Kad je vlast počela da se obrušava na finansijske profitere, moj očuh se brzo rešio svega što je imao u Rusiji i pobegao u London. Međutim, jasno je da se njegova misija u vezi s nabavkom šahovskog pribora nije ni u čemu izmenila - a po svoj prilici ni njegovog anonimnog kompanjona.

Uveren sam da je neposredno pre ubistva Tarasa Petrosjana u Londonu, pre dve nedelje, nešto za šta su oni bili veoma zainteresovani, izneto iz Bagdada.

Kad Vartan završi svoju priču, Ki se nasmeši i zatrese glavom.

„Sve mi se čini, druškane, da sam te bila potcenila“, reče, tapšući ga po ramenu. „Kakvo detinjstvo! Dobiti za očuha takvog tipa, koji je bio toliko opsednut sopstvenom veličinom i toliko beskrupulozan da se možda čak oženio tvojom majkom samo zato da bi se domogao *tebe*. Ti si mu poslužio kao propusnica u njegovoj podloj nameri da postane šahovski guru!“

Bila sam sigurna da će se Vartan odmah usprotiviti ovako dalekometnom pucnju u prazno, ispaljenom od osobe koja ga je jedva poznavala i nikada nije imala priliku da upozna Petrosjana. Umesto toga, on joj uzvрати osmeh i prozbori: „Čini mi se da sam i jatebe potcenio.“

Ali ja sam imala jedno mnogo važnije pitanje - pitanje koje me je mučilo sve vreme dok sam slušala Vartanovu priču, pitanje zbog koga je ponovo počelo da mi bubnja u slepoočnicama, a što se samo još pogoršavalo zbog neprekidnog tutnjanja avionskog motora - ali nisam bila sigurna da ću uspeti da nateram sebe da ga izustim. Sačekala sam da se Ki vrati na mesto i preuzme upravljanje avionom od 'Otoa' ne bi li proverila gde se nalazimo. A onda sam duboko udahнула.

„Ja pretpostavljam“, rekoh Vartanu, drhtavog glasa, „da je, ukoliko se Petrosjanova - i Bazilova - 'misija' sastojala od toga da prikupe što je više moguće figura iz pribora Monglan, to moralo uključivati i onu figuru koju ste ti i moj otac zajedno videli u Zagorsku?“

Vartan je klimnuo glavom i pomno me posmatrao neko vreme. A onda učini nešto sasvim neočekivano. Uzeo me je za ruku, nagnuo se i poljubio me u čelo kao da sam još uvek malo dete. Osetih kako njegova toplota prelazi u mene kroz ta dva mesta dodira, kao da smo povezani električnom strujom. Na kraju me, skoro nevoljno, oslobodi.

Ovo me je potpuno oborilo s nogu, osetila sam kako mi se steže grlo, a suze

navaljuju na oči.

„Moraću sve da ti ispričam“, reče tihim glasom. „Konačno, zato smo sad ovde. Samo, da li misliš da ćeš biti u stanju da to sad podneseš?“

Naravno da nisam bila sigurna, ali ipak klimnuh glavom.

„Onaj turnir u Moskvi - meč između tebe i mene - i ja sam tad bio samo dete, tako da nisam shvatao o čemu se radi. Ali na osnovu onoga što sam uspeo nekako da povežem, sad mogu da navedem samo jedan razlog zašto je turnir uopšte bio organizovan: da namame tebe i tvog oca u Rusiju. Pošto je tvoja majka toliko lebdela nad tvojim ocem, oni nikad ne bi uspeli da ga namame da ponovo dođe tamo sam. Shvataš o čemu se radi?“

Naravno da sam shvatala. Došlo mi je da vrištim i čupam kosu. Ali znala sam da je on pogodio pravo u metu. Osim toga, znala sam tačno šta to znači.

Na neki način, *ja* sam ubila svog oca.

Da nije bilo moje dečje opsesije da postanem najmlađi šahovski velemajstor na svetu - da nije bilo te zlatne prilike da ostvarim cilj koji su nam oni tako vešto poturili - moj otac se nikad, ni po koju cenu, ne bi vratio u svoju rodnu zemlju.

Zato se moja majka toliko plašila.

Zato me je majka naterala da prestanem da igram šah pošto je on ubijen.

„Sad već znamo dovoljno o Igru“, reče mi Vartan, „da bismo mogli sve da razumemo. Svaki igrač bi, naravno, morao *znati* ko je tvoj otac - ne samo Aleksandar Solarin, jedan od najvećih velemajstora, već i jedan od najvažnijih igrača u samoj Igru - a pri tom još i suprug Crne kraljice. Očuh ga je namamio da dođe samo zato da bi mu pokazao da tu figuru drže u svojim rukama, možda u nadi da će nekako uspeti da s njim postigne određeni dogovor...“

Vartan zastade i pogleda me kao da želi da me zagrlji i uteši. Ali ni njegov izraz lica nije bio ništa manje očajan, izgledalo je kao daje i njemu potrebna uteha.

„Ksi, zar ne shvataš šta to znači?“ upita. „Tvoj otac jeste bio žrtva - ali *ja* sam upotrebljen kao mamac da vas oboje privučemo u zamku!“

„Ne, nisi“, rekoh mu, stavljajući ruku na njegovo rame, baš kao što je Ki učinila malopre. „Ja sam *želela* da te pobedim; *želela* sam da dobijem meč; *želela* sam da budem najmlađi velemajstor na svetu - baš kao i ti. Mi smo tada bili deca, Vartane. Kako smo samo mogli pretpostaviti da se radi o nečem mnogo većein od jednog šahovskog meča? Ne bismo ni sada znali - da nam Lili nije objasnila!“

„E, pa *sad* znamo, i to veoma dobro, o čemu se radi“, odgovori. „Međutim, trebalo je da barem *ja* to ranije shvatim. U stvari, pre mesec dana pozvao me je Taras Petrosjan i rekao mi da dođem u London, iako se pre toga godinama nismo videli, zapravo još otkako je emigrirao. Kazao mi je da treba da igram na jednom velikom turniru koji on organizuje. Da bi me naterao da učestvujem, nije se libio da me podseti da po svoj prilici nikad ne bih ni postao velemajstor, da nije bilo njegove velikodušnosti, zahvaljujući kojoj sam lmao najbolje učitelje i sve ostalo, svih onih godina, dok je on izigravao mog roditelja. Prema tome, ja sam njegov dužnik, rekao je bez ikakvog uvijanja.“

Međutim, pre početka turnira, pošto sam stigao u hotel u Mejferu, u kome je boravio moj očuh, otkrio sam da on ima nešto drugo na umu, nešto mnogo važnije i da to treba da bude način da mu se 'odužim'. Tražio je da nešto obavim mesto

njega. Pokazao mi je pismo koje je dobio od tvoje majke...“

Ovde Vartan zastade. Verovatno zato što se na mom licu videlo sve. Zatresla sam glavom i dala znak da nastavi.

„Kao što sam rekao, Petrosjan mi je pokazao pismo koje je dobio od Ket Velis. Na osnovu sadržaja tog pisma, izgledalo je da on ima nekoliko predmeta koji su nekada pripadale tvom pokojnom ocu. Želeo je da ih što je moguće pre preda tvojoj majci. Ali, ona nije htela da ih očuh sam pošalje njoj, niti pak da ih preda Lili Rad tokom turnira. Obe te mogućnosti činile su se tvojoj majci nekako... mislim da je rekla 'nesmotrene'. Umesto toga, predložila je da Petrosjan angažuje mene i da ja onda anonimno pošaljem te predmete Ladislavu Nimu.“

Crtež šahovske table.

Kartu sa slikom.

Fotografiju.

Sad se opet sve uklapa. Međutim, kartu je Petrosjan mogao da izvuče iz mog džepa u Zagorsku, ali kako je uspeo da se dokopa crteža šahovske table, za koju je Nim smatrao da je kod Tatjane, a pogotovo 'jedine postojeće fotografije' porodice moga oca?

Ali Vartan još nije završio. „U svom pismu, tvoja majka me je pozvala da se pridružim Lili i Petrosjanu i dođem posle turnira u Kolorado, s čim sam se ja složio. Tamo ćemo moći o svemu da porazgovaramo, rekla je.“

Zastao je i dodao: „Međutim, kao što znaš, mog očuha su ubili još pre no što je završen turnir. Lili i ja smo se nasamo sreli u Londonu. Nismo bili sigurni koliko od onog što nam je poverila tvoja majka treba jedno drugom da otkrijemo, pošto Lili nije uspela da dospe do nje telefonom. U svakom slučaju, ni ona ni ja nismo imali poverenja ni u Petrosjana, ni u Livingstona. Složili smo se da Petrosjanova umešanost, u kombinaciji sa tajanstvenim pozivnicama koje nam je svima poslala tvoja majka, govori u prilog tome da se smrt tvog oca u Zagorsku ne može pripisati slučajnosti. Pošto sam ja jedina osoba koja je takođe bila prisutna kada je tvoj otac umro, verovao sam da predmeti koje sam poslao poštom moraju na neki način biti povezani s tim.“

Onog časa kad smo Lili i ja saznali za neočekivanu smrt mog očuha, i to pod sumnjivim okolnostima, rešili smo da odmah napustimo turnir. A da bismo privukli što manje pažnje svojim odlaskom, odlučili smo da odletimo za Njujork, a onda nastavimo za Kolorado Lilinim privatnim automobilom.“

Vartan je zastao gledajući me ozbiljno svojim tamnim očima. „Naravno, ostatak priče znaš i sama“ reče mi.

Ne baš sasvim.

Iako Vartan možda ne zna kako je Petrosjan došao do table i ostalih predmeta koje je na majčin zahtev poslao Nimu, postojalo je još jedno važno pitanje koje mora da se razjasni.

„Crna kraljica“, rekoh. „Ispričao si Ki i meni, tamo u Merilendu, da si ti lično poslao crtež šahovske table Nimu. Sad si nam objasnio kako i zašto. Rekao si još i to da veruješ da je Taras Petrosjan ubijen zato što je poslao Crnu kraljicu mojoj

majci.

Ali, meni si takođe rekao da si poslednji put video tu figuru još pre deset godina u staklenoj vitrini, tamo u riznici u Zagorsku. Dakle, kako se Petrosjan domogao nje? Osim toga kako je - *i zašto* - on lično poslao nešto toliko dragoceno, a istovremeno toliko opasno, inoj majci, kada je znao da se ona ustezala čak i da komunicira direktno s njim?“

„Ne mogu da tvrdim sa sigurnošću“, reče Vartan, „ali s obzirom na događaje od poslednjih nekoliko dana, počinjem da sumnjam. Palo mi je na pamet

- ma kako to izgledalo čudno - da je Taras Petrosjan možda *već* imao u svom ličnom posedu tu šahovski figuru pre deset godina, kad smo svi zajedno bili u Zagorsku.

Konačno, *on* je bio taj koji je sredio da se poslednji meč premesti na jedno tako udaljeno mesto; *on* mi je rekao da je ta figura tek nedavno bila otkrivena u podrumima Ermitaža i da se radi o čuvenom umetničkom delu; *on* je rekao da je bila doneta u Zagorsk samo zato da bi tamo bila izložena u čast našeg meča. Zar nije onda moguće da je sam Taras Petrosjan, čovek koji vas je namamio da dođete u Rusiju, lično postavio tu figuru u vitrinu - možda u nadi da će, kad je Aleksandar Solarin bude video...“

A onda zastade, jer očito ni on - kao ni ja - nije mogao da nađe prihvatljiv odgovor na pitanje šta je Petrosjan želeo time da postigne. Ma šta da je smerao svojim prevejanim mahinacijama, jedini rezultat svega toga, po svemu sudeći, bila je - smrt.

Vartan zavuče šake u kovrdže i poče da trlja teme, ne bi li mu se razbistrilo u glavi. Bilo je jasno da i njemu sve to zvuči besmisleno.

„Mi stalno pretpostavljamo“, produži, „da su oni igrali u različitim timovima. A šta ako to nije slučaj? Zar nije moguće da je moj očuh sve vreme pokušavao da stupi u kontakt s tvojim roditeljima? Možda je on sve vreme bio u njihovom timu, a da oni to nisu znali?“

Tada sam shvatila.

A u istom tom trenutku - i Vartan.

„Ja nemam pojma kako je Petrosjan došao do tog crteža šahovske table“, rekoh, „što se tiče karte, mogao ju je izvaditi iz mog džepa mada ne verujem da bi ona išta značila bilo kom drugom, do mom ocu i meni. Međutim, ima nešto što sam sigurna da *znam*. Samo jedna osoba na čitavom svetu mogla mu je dati fotografiju koju si ti stavio u onaj paket i poslao mom stricu. Mislim da je to ista ona osoba koja nas je upozorila na opasnost pomoću te karte u Zagorsku.“

Duboko sam uvukla vazduh u pluća i pokušala da se fokusiram na zaključak kojim je sve ovo vodilo. Čak je i Ki napeto slušala, na svom komandnom sedištu.

„Ja verujem“, dodala sam, „da je osoba koja je Tarasu Petrosjanu dala pre svega onu šahovsku figuru, pre deset godina - možda čak i osoba koja mu je pomogla da nas nagovori da dođemo u Moskvu - bila ista ona osoba koja mu je dala i tu fotografiju, tako da bude stavljena u paket za moju majku, koji si ti zapravo poslao Nimu, a čija je svrha bila da je uveri da treba da iina poverenja u Petrosjana.

Ta osoba je moja baka! Majka moga oca! Ti i Ki ste prvi pokrenuli ovu ideju

kad ste mi govorili da moja majka veruje da ne postoji Igra, da smo na neki način svi u istom timu. A ako iza svega toga *stoji* moja baka, onda bi to moglo da znači...”

I dok smo ja i Vartan zapanjeno gledali jedno drugo, ja nikako nisam mogla da nateram sebe da se suočim sa onim što sam upravo htela da kažem. Čak i posle svega s čim smo bili prisiljeni da se suočimo, to je ipak bilo sasvim nezamislivo.

„Zbog onoga što bi to moglo da znači“, saopšti nam Ki preko ramena, „tvoja majka sad mora da se krije. Zbog toga je ona i priredila tu rođendansku žurku, zbog toga me je i poslala da te dovedem.

To znači da je tvoj otac živ.“

KAZAN

Skoro u svakoj mitološkoj priči postoji nekakva posuda. Ponekad se u njoj nalazi eliksir života i mladosti, drugi put njen sadržaj ima moć isceljivanja, a ponekad... udahnjuje snagu i mudrost. Ponekad, naročito kad se radi o posudi za kuvanje, u njoj se dešavaju transformacije; zbog ove osobnosti doživela je posebnu slavu kao vas Hermetis u alhemiji.

Ema Jung i Mari-Liuz von Franc,
Legenda o Svetom Gralu

Živ.

Naravno.

Osećala sam se kao da sam stupila na neku nepoznatu planetu koja juri kroz vreme i prostor.

Iz ove nove perspektive, čak i najluđi i najnelogičniji događaji ovih nekoliko proteklih dana - improvizovane žurke, tajanstveni paketi iz stranih zemalja, teatralni nestanak moje majke, moja otmica koju je priredila Ki - sve to odjednom izgleda krajnje logično.

Možda je ovo otkriće predstavljalo šok koji je, kao u posloviци, slomio kamili leđa. Inače, ne umem drugačije da objasnim, kako sam uspela da posle svega toga zaspim. Kad sam se probudila, ustanovila sam da ležim ispružena u mraku, u zadnjem delu aviona, na improvizovanom ležaju, među putničkim torbama.

Ali, nisam bila sama.

Pored mene je bilo nešto toplo. Pa je još i disalo.

Trebalo mi je vremena da shvatim da se ne čuje avionski motor. Ki se nigde nije videla. Mora biti da je odavno prošla ponoć, jer smo tada po drugi put bili sleteli, u Južnoj Dakoti, u mestu Pjer.¹⁵² Tada je Ki objavila da mora malo da dremne - i da bi bilo dobro da i mi isto uradimo - pre no što krenemo preko planina.

U ovom trenutku, zaključila sam da sam nekako napola ispružena preko čvrstog, tela Vartana Azova, koji je ležao sa jednom rukom prebačenom otpozadi preko mene, dok mu je lice bilo zagnjureneno u moju kosu. Prvo sam pomislila da se izvučem iz tog improvizovanog zagrljaja, a onda shvati da bih pri tom mogla da ga probudim, a činilo mi se da je i njemu san potreban, isto toliko koliko i meni.

Osim toga, ovo mi je baš prijalo.

Šta se to dešava između Vartana i mene? Morala sam da se priupitam.

Ako budem sačekala dok se ne vrati K.i sa napajanja aviona, ili već nečeg sličnog tome, imaću makar malo vremena da porazmislim o svemu - i to bez vibracija motora ili neprestanih šokova od novih saznanja - a uz umirujući zvuk ritmičnog disanja usnulog šahiste, meni na uvce.

---

¹⁵² Pierre, glavni grad savezne države Južna Dakota. - *Prim. prev.*

A znala sam da ima mnogo toga za razmišljanje - najveći deo sastojao se, nažalost, od pokušaja da razmršim to upleteno klupko krajnje nezamislivih stvari. Na kraju krajeva, tek pre nekoliko sati saznala sam zašto se moja majka skrivala, zašto nas je sve bila namamila na čistac, a pri tom nas sve držala u mraku - hoću reći, osim Nokomis Ki.

Sve sam to nekako ukapirala između Mojaona, nekropole plemena Pisketvej, i prvog sletanja radi uzimanja goriva u Dalutu¹⁵³ - sve u svemu četiri sata, što i nije tako loše. Tada sam konačno pritegnula Ki i ona mi je priznala kakvu ulogu zapravo igra:

Rekla je da je *ona* Bela kraljica.

„Pa ja nisam nikad rekla da Galen *nije* u pravu“, reče kad sam pokušala da je podsetim da je to bila porekla dok smo bile na stepenicama hotela „Četiri godišnja doba“. „Samo sam rekla da ne obraćaš pažnju na njega! Konačno, te budale su imale šansu da nešto urade. Sada je na nekog drugog došao red da preokrene čitavu stvar. Upravo to nameravamo da učinimo sad tvoja majka i ja.“

Moja majka i Nokomis Ki. Iako mi je bilo teško da zamislim njih dve udružene na ovaj način, ukoliko sam želela da budem sasvim iskrena prema sebi, morala bih da priznam da je za sve ovo vreme, praktično još od *naših* najranijih dana, Ki zapravo predstavljala idealnu kćer za moju majku.

Crna kraljica i Bela kraljica, udružene.

U ušima mi bez prestanka odzvanja refren iz Alise uzemlji čuda, otprilike ovako: „nepropusti da dođeš na šolju čaja, biće tu Crvena kraljica, Bela kraljica i ja“.

Ma kako da mi je u glavi zvečalo i kričalo, bila sam beskrajno zahvalna što se moja majka rešila da 'da znak za uzbunu', kao što mi je rekla Ki tokom prve etape našeg putovanja, i da udruži snage, ma šta da se pod tim sve podrazumevalo.

Nije mi više bilo važno zašto je moja majka po svemu sudeći presekla veze sa stricem, niti zašto je Ki u hotelu zaključala vrata od prostorije u kojoj su se nalazili neki potencijalni igrači Belog tima. Kasnije ću saznati zbog čega. Za sada osećala sam samo olakšanje.

Jedna stvar mi konačno posta jasna: zašto je Ki imala onaj ironičan osmeh na licu i zašto je pravila one tajanstvene primedbe o nekropoli u Pisketveju. Kao i zbog čega smo uopšte išli na mesto na kome su posejane kosti u Mojaoneu. *Sve te kosti i sve te tajne, rekla je tada.*

Sada sam shvatala da u slučaju da je moj otac živ, kao što je Ki rekla, i da je moja majka saznala za to, onda je jasno da sve ovo vreme majka nije štitila *mene*, ili pak sebe. Sve vreme se radilo samo o mom ocu, koji je, naravno, bez prestanka bio u velikoj i sveprisutnoj opasnosti.

A sada sam znala i zašto se moja majka toliko plašila, svih tih godina, čak i pre Zagorska: ona ga je u sve to uvalila. Tajna Monglanskog pribora za šah nije bila zakopana među kostima u Pisketveju, kao ni figure.

Već u očevoj glavi.

Aleksandar Solarin bio je jedini, od svih koji su ikada bili uključeni u Igru, koji

---

¹⁵³ Daluth, grad u saveznoj državi Minesoti. – *Prim. prev*

je znao gde se nalaze komadi pribora. Ako je zaista živ - a ja sam bila sigurna da su Ki i moja majka u pravu kad tako kažu - onda mi moramo da ga pronađemo pre bilo kog drugog.

Molila sam se bogu da ne zakasnimo.

Ki se nije izmotavala kad me je pitala, tamo na parkiralištu, da li ja 'imam pojma' koliko je teško bilo isplanirati moju otmicu. Dok se nebo bojilo ljubičasto, mi smo pokrenuli Bonancinu elisu i počeli naglo da se uzdižemo prema Crnim planinama i vrhu Rašmor,¹⁵⁴ u pravcu Stenovitih planina. Sad je pomenula nekoliko detalja u vezi s letom. Došla je u avionu koji nije licenciran na nju, a nije predaia ni plan leta, tako da bi bilo teško pratiti nas - pa čak i približno odrediti kuda smo krenuli.

Ako poznajete osoblje na privatnim aerodromima, objasnila je, onda su stvari mnogo lakše. Jedino što je prijavila bilo je uzimanje goriva, i to na onim mestima za koje je znala da ih može dobiti radio vezom i ugovoriti da nas neko sačeka, čak i usred noći, pošto osoblje ode s posla - poput ovog mehaničara iz Rezervata Sijuks, koji nas je sačekao i natočio nam gorivo u Pjeru, tako da smo mogli ponovo da uzletimo, pre svanuća.

Sada smo, umotani u svoja termalna odela, koje je ponela u onim torbama, krstarili iznad krova sveta.

„Zora!“ uskliknu Ki gledajući naniže prema planinama. „Ima li boljeg načina da se čovek razbudi! I da sve vidi!“

Let na visini od pet hiljada metara iznad Stenovitih planina, u praskozorje, uvek ostavlja čoveka bez daha. Planine su bile samo tristotinak metara ispod nas, dok se sunce rađalo iza nas i bacalo zlatan odsjaj na krila, a naš avion prosecao ružičaste oblačice kao orao koji pušta da ga nosi vetar. Ispod nas mogli smo da vidimo svaki detalj - ispućalo, tamno ljubičasto stenje ispresecano tankim srebrnastim linijama snega; strme kosine obrasle borovima i jelama; blistavo, tirkizplavo nebo.

Mada sam već desetak puta letela sa Ki ovako iznad planina, nikad mi nije bilo dosadno da ih gledam; Vartan se potpuno izbezumio. Zalepio se za prozor i uživao u nenadmašnom pogledu. Božja zemlja, kažu domaći stanovnici.

Sletanje u Džekson Houll, četiri časa kasnije, bilo je već nešto drugo. Ki je proletela kao strela između useka, dok su se planine uzdizale sa obe strane, tako da se činilo da ih možeš dohvatiti rukom. Od toga se čoveku uvek diže kosa na glavi. A onda se spustila u samo dno doline sa neverovatnom preciznošću. Uostalom, šta vam drugo i preostaje, ako želite da se avionom spustite u 'rupu bez dna'.¹⁵⁵

Jutro je već bilo dobro odmaklo kad smo aterirali, tako da smo samo zgrabili svoje torbe, ubacili ih u lend rover, koji ona uvek drži na aerodromu, i bez naročitog dogovaranja, uputili se da nešto pojedemo.

---

¹⁵⁴ Black Hills - izolovani planinski lanac u Južnoj Dakoti, na kojem se nalazi Mount Rushmore - strma litica na kojoj su uklesani likovi četiri prva predsednika SAD. - *Prim. prev.*

¹⁵⁵ Na engleskom, reč *houl* znači 'rupa'. - *Prim. prev.*

Proždirući jaja sa pečenom slaninom, prženi krompir, tost sa marmeladom, kriške voća i sok, i ogromne količine jake crne kafe, odjednom sam shvatila da sad prvi put uzimam hranu, otkako sam juče pojela doručak koji mi je pripremio čika Slava.

Krajnje je vreme da prestanem da se prežderavam jednom dnevno.

„Gde nas čeka drugarica?“ upitah Ki pošto smo platili i krenuli iz restorana. „U apartmanu?“

„Videćeš“, odgovori.

Ki je imala stančić u klubu „Reket“, za slučaj da treba da prenoći između dva leta, i da bi njeni piloti koji su kretali na sever, imali gde da se odmire i istuširaju. I ja sam u njemu odsela nekoliko puta. Enterijer stana projektovao je dizajner brodova, tako da je prostor bio maksimalno iskorišćen, a istovremeno izgledao lepo i udobno. Čitav kompleks imao je nekoliko igrališta, pa čak i teretanu, za one koji su opsednuti fitnisom.

Moja majka nije bila tamo. Ki nam je rekla da tu ostavimo torbe. Potom je, dobro odmerivši Vartana, izvukla tri laka, termalna padobranska odela i rekla nam da ih obučemo, zajedno sa vodootpornim čizmama za sneg, pa smo se vratili u kola. Krenula je putem bez ikakvih dodatnih obaveštenja.

Posle pola sata, kad prođosmo pored ulaza za Teton Vildž i jezero Moran, znala sam da napuštamo ono što se zove civilizacija, pa sam se malo unervozila.

„Mislila sam da si rekla da idemo po moju majku, pa da joj pomognemo da pronađe oca“, upitah. „Ali ovaj put ide jedino ka Nacionalnom parku Jelouston.“

„Tačno“, potvrdi Ki, uz svoju uobičajenu sarkastičnu grimasu. „Ali, da bismo došli do nje, prvo treba da je pronađemo. Da li je potrebno da te podsetim da se ona *skriva*?“

Kad sam malo porazmislila o svemu, pribrano i na miru, morala sam da priznam da je Ki sve to obavila bolje no što bih ja to ikad mogla. Sve je savršeno isplanirala do poslednjeg detalja. Ko bi mogao smisliti bolje mesto gde bi se majka mogla prikriti, tako da nikom ne pada u oči, od zimskog predela u Jeloustonskom nacionalnom parku. A ovde je zaista još uvek bila zima, mada bi čovek bio spreman da očekuje nešto drugo, u slučaju da se oslanja na zvanični kalendar.

Početkom aprila, u Vašingtonu D. C. je možda vreme za Festival trešnjinog cveta i početak turističke sezone. Ali ovde, na severu države Vajoming, na putevima su još stajale tri metra visoke crvenožute motke za označavanje ivice puta, koje su bile postavljene sredinom septembra, a služile kao upozorenje bageristima prilikom čišćenja snega. Sva je verovatnoća da će zima ovde *ostati* bar još dva meseca. Sasvim sigurno da od kempovanja nema ništa sve do početka juna.

Park je bio zatvoren za saobraćaj, sa jednim izuzetkom specijalnih autobusa i džipova, zvanih snoumobili, koji su opremljeni za vožnju po snegu. Čak i oni su - od novembra pa do sredine maja - smeli da prolaze samo ukoliko su unapred obezbedili dozvolu. Sledeće zime zabrana će važiti i za snoumobile, zahvaljujući novoj federalnoj uredbi koja se odnosi na ovaj najstariji nacionalni park od istorijskog značaja. Štaviše, određeni delovi glavne saobraćajnice koja prolazi kroz

park i zove se Velika krivina - put dužine preko dve stotine kilometara u obliku osmice - još uvek su potpuno zatvoreni za saobraćaj, naročito u severnim delovima.

Međutim, nema nikakvih ograničenja kretanja za rendžere¹⁵⁶ zaposlene u parku, kao i naučnike i istraživače poput Ki, koji su često svoja najvažnija istraživanja obavljali baš u ovo doba godine. Eto zašto je ova operacija bila toliko briljantna u svojoj tajanstvenosti, mada moram da priznam da još uvek nisam imala potpuni uvid u makro-plan, kao što bi rekla Ki.

Kad stigismo do ulaza u Park, Ki pokupi tri karte na osnovu svoje propusnice, pa sve troje uskočismo u snoubus, neku vrstu blindiranog vozila sa gusenicama umesto točkova i sa nečim nalik na skije za vodu na prednjem delu vozila, što je trebalo da spreči da se ne nabijemo u sneg.

Unutra se nalazilo već nekoliko putnika. Izgledalo je da svi pripadaju istoj grupi - svi su glasno izražavali svoje oduševljenje kad god bi im naš pričljivi vodič skrenuo pažnju na različite geotermalne fenomene 'svu pažnju nalevo, odnosno nadesno, molim', a u međuvremenu nas zasipao manje poznatim detaljima iz istorije zapadnih krajeva, uključujući i same početke otkrivanja prirodnih lepota Parka.

Vartan je bio istinski očaran. Ali, kad vodič poče da nam nabraja statističke podatke o erupcijama gejzira Ould Feitful - kako erupcija visine 40 metara u trajanju od dva minuta znači da će interval do sledeće erupcije biti kraći, otprilike pedeset pet minuta, dok će posle erupcije koja dostigne otprilike metar i po više od prethodne, biti potrebno da se sačeka približno sedamdeset osam minuta dok se on ponovo ne javi - e tada posetioci počeše da dobijaju nekakav staklasti sjaj u očima, a Ki je sve čvršće stezala usta.

Iskočili smo iz snoubusa kad smo stigli do krčme „Ould Feitful“. Ovde je Ki odabrala dva snoumobila koji su bili označeni 'rezervisano za rendžere parka' i tri para lakih krpilji koje se jednostavno mogu navući preko obuće, za slučaj da budemo prinuđeni da napustimo naša vozila.

Ona se popela najedan snoumobil, i ja sam stala iza nje. Vartan se popeo na drugi, u kome je trebalo da nas sledi. Baš kad smo kretali u pravcu severa, čuli smo vodiča kako glasno broju: „Deset, devet, osam, sedam, šest...“

Kad smo se popeli na vrh brda, Ki stade ukraj puta i pokaza rukom iza nas. Vartan je zastao iza nas i gledao kako Old Feitful izbacuje svoj snežni čep i tera paru uvis, preko četrdeset metara, naspram sivog zimskog neba.

„Znači, on tako eksplodira, čak i po hladnoći?“ upita zapanjeno.

„Gejziri se zagrevaju miljama ispod zemljine površine, i to do temperature od preko šest stotina stepeni“, reče Ki. „Kad konačno stignu ovamo na površinu, uopšte im nije stalo do toga kolika je ovde temperatura. Jedino gledaju kako da izbiju i oslobode se pritiska.“

„A šta ih to zagreva?“ zapita Vartan.

„Pitanje je sad“, odgovori Ki.¹⁵⁷ „Mi ovde stojimo povrh najvećeg vulkanskog bazena, iliti kotla, poznatog u svetu. On može da eksplodira i uništi čitavu Severnu

---

¹⁵⁶ Čuvari u nacionalnim parkovima. - *Prim. prev.*

¹⁵⁷ Citat iz Hamletovog monologa u 3. činu. - *Prim. prev.*

Ameriku, i to jedanput u milion godina. Jedino što ne znamo jeste *kad* bi to moglo da se desi. A što je najlepše, nije ovo jedino mesto od kojeg treba strahovati.

Mi smo mislili da je Jeloustonska kaldera¹⁵⁸ jedinstvena pojava na svetu. Međutim, sad verujemo da je moguće da je ovaj kotao povezan sa vrhom Sv. Helene i pacifičkom regijom - sve do onog većeg kružnog pojasa slabih tačaka na pacifičkom obodu, poznatom kao Vatrene beočuge.“

Vartan ju je gledao neko vreme. Može biti da ja to samo zamišljam, ali učinilo mi se kao da je među njima došlo da nekakvog prećutnog razumevanja, nečeg što nisu bili sigurni da li treba da podele sa mnom.

Ali, već u sledećem trenutku, taj pogled je nestao.

Vozili smo se verovatno preko trideset minuta, kad Ki ponovo zasta i objavi, „Sad skrećemo s puta. Nije daleko, ali su nam potrebna oba snomobila tako da bismo mogli da povežemo i našu prijateljicu i njene stvari.“ Zastala je i dodala, „Ukoliko budeš video kakvog radoznalog grizlija, samo isključi motor, lezi u sneg i pravi se da si mrtav.“

Da. Mora biti da je tako.

Ki se zaputila prekrasnim šumskim predelom, a potom pored poljane s gejzirima iz kojih se prema nebu uzdizao srebrnast dim. Proleteli smo pored blatnih gejzira koje smo obilazili kad smo bili deca. Oni su pućkali kao veštičji kotlovi, klokotali i šištali i nije bilo moguće imitirati taj zvuk.

Dole u šumarku nalazila se mala brvnara kakvih je bilo puno po Parku. U njima su služili kafu i topli kakao skijašima i pešacima na krpljama, ali ova se činila nekako skrajnuta.

Ki izvuče portabl radio kakve nose rendžeri i reče: „Stižemo, prijem.“

Ubiću se ako glas koji je odgovorio preko voki-tokija nije pripadao mojoj majci: „Šta vas je toliko zadržalo?“

Nisam videla svoju majku punih pet godina.

A ipak je ona izgledala kao i uvek: kao neko ko je upravo izašao iz bazena punog nekakvog čarobnog eliksira.

Pošto sam svoju najraniju mladost provela zagnjurenja u nešto toliko malo uzbudljivo, kao što je šahovska tabla, verujem da je primalna energija koju je posedovala moja majka i animalna snaga kojom je ona zračila, bila razlog što su svi muškarci zbog nje padali u trans, a ja sama nalazila se u stanju potpunog strahopoštovanja, kad god sam bila u njenom prisustvu.

Međutim, ovog puta potpuno izgubih tlo pod nogama. Naime, onog trenutka kad smo ušli u brvnaru, moja majka - ne obraćajući nikakvu pažnju na Ki i Vartana - raširi ruke i zagrlj me pokazujući neuobičajen izliv osećanja, šireći iz kose svoj poznati miris, nekakvu mešavinu sandalovine i kadulje; a kad me je pustila iz zagrljaja, u očima su joj se stvarno videle suze. Posle svega što sam u proteklih nekoliko dana saznala o svojoj majci, a o čemu ranije nisam imala pojma — sve

---

¹⁵⁸ Vulkanski krater koji se formira propadanjem središnjeg dela jednog ili više vulkana, prilikom izuzetno snažnih eksplozija. - *Prim. prev.*

neverovatne stvari koje je činila da bi spasla mog oca i mene - još više osetih koliko je potresno to što smo se iznenada ponovo srele.

„Hvala bogu da si dobro“, reče majka i ponovo me zagrla, ovog puta još jače, kao da ne može da veruje da sam tu.

„Neće biti još dugo“, dobaci Ki, „ukoliko smesta ne krenemo, u vidu lastinog repa. Ne zaboravi da nas čeka važan zadatak.“

Majka zatrese glavom, kao da se vraća iz transa, i pusti me.

Onda se okrenu Vartanu i Ki, pa i njih lako zagrla.

„Samo zahvaljujući vama“, reče. „Kakvo olakšanje.“

Pomogli smo joj da iznese torbe iz brvnare, pa se majka pope na snouomobil iza Ki. Nasmešivši mi se i klimnuvši glavom Vartanu koji je dodavao gas na svom snouobilu, reče, „Drago mi je što se sad slažete.“

Ja sam se popela iza Vartana, pa smo pojurili šumom iza Ki.

Kad smo bili sigurni da je sve bezbedno, vratili smo se na glavni put. Za otprilike pola sata stigli smo do zapadne kapije prema Ajdahu gde je bila podignuta barijera koja je sprečavala prolaz prema Nacionalnom parku Targi. Ki zaustavi svoj snouomobil i poče da skuplja majčine torbe.

„Šta se dešava?“ upitah ih, dok je Vartan gasio svoj motor.

„Imamo zakazan randevu sa sudbinom“, odvrati Ki, „koja vozi aston martin.“

Ništa nije moglo izgledati manje u skladu sa okolinom od Lili i Zaze, umotane u svoje krznene ogrtače, dok čekaju, trudeći se da budu neupadljive, u venkvišu,¹⁵⁹ čija cena nije ispod pola miliona dolara, na parkiralištu u mestu Targi.¹⁶⁰ Srećom, nije bilo posmatrača koji bi ih mogli zapaziti. Kako li su samo stigle ovamo, kad je čitava šuma zatvorena preko zime? Mora biti da Ki ima drugare među rendžerima u svim nacionalnim parkovima na kugli zemaljskoj, pomislilih.

Devojke izađoše iz kola da se pozdrave, dok je Ki utovarala majčine torbe u prtljažnik. Zaza, migoljeći se ispod Liline ruke uspe da mi zalepi vlažan poljubac. Obrisala sam ga rukavom. Lili je prišla majci i zagrlila je.

„Tako sam se brinula“, reče. „Čekala sam u onom groznom motelu, bez ikakvih vesti, *danima*. Ali, izgleda da je sve ispalo kako treba, za sad - barem smo ovde svi na broju.“ Okrenu se prema Ki. „Dakle, kad mi to krećemo?“

„A kuda 'mi to krećemo?'“ zapitah je.

„Nisam baš sigurna da bi volela da znaš“, obavesti me Ki. „Ipak ću ti reći. Kao što sam već kazala, ovo nije bilo nimalo lako organizovati, ali mislim da smo sve uklavirili. Razradili smo plan što smo mogli detaljnije kad smo ostali sami u Denveru. Potom smo Vartan i ja odleteli na istok da bi te pronašli i doveli ovamo. Inače, nas troje ćemo da se vratiimo u Džekson Houli, kao da smo tobož proveli dan

---

¹⁵⁹ Izuzetno luksuzni model marke aston martin, poznat kao zvanični automobil Džejmsa Bonda. - *Prim. prev.*

¹⁶⁰ Targhee Resort - jedno od polazišta za obilazak dvaju nacionalnih parkova, Jeloustonskog i Tetonskog. - *Prim. prev.*

vozeći se po snegu, pa ćemo otići nekud na dobru večeru. Prespavaćemo u mom stančiću i krenuti ujutru prvim letom. Tvoja mama i Lili će ići kolima. One će doći da se sretnu s nama na dogovorenom mestu. Bojim se da je jedino mesto za koje smo se svi složili da je najpogodnije, zapravo Ankoridž...¹⁶¹

„Ankoridž!?“ povikah. „Ja sam mislila da idemo po oca. Da li ovo znači daje on na Aljasci?“

Ki mi je opet uputila onaj svoj čuveni pogled: „Pa zar nisam *napomenula* da bi ti verovatno više volela da ne znaš“, kaza. „Ali ne, ne idemo tamo. Tamo će Ket i Lili prihvatiti tvog oca, kad se budemo vratili. U stvari, iz razloga bezbednosti, Ket i ja jedine znamo gde se tačno nalazi tvoj otac - a ja sam bila obavještena samo zato što je trebalo da smislim kako da ga izvučemo odande.“

Cekala sam da ispali i drugi metak. Ali, to učini moja majka.

„Ako želiš da znaš *gde* je to“, reče Ket, „pa, mislim da je taj region poznat pod nazivom Vatrene beočug.“

---

¹⁶¹ Anchorage, najveći grad i luka na Aljasci u kome živi približno 40% stanovništva te države. Nalazi se na južnoj obali poluostrva. - *Prim. prev.*

VATRENI OBRUČ

Ništa živom stvoru nije toliko slično kao vatra.

Plutarh

Svaka alhemijska operacija počinje vatrom i završava se vatrom.

Ibn Bišrun

Vatra koja osvetljava jeste vatra koja sagoreva.

Anri Grederik Amijel

Svaki oblik materije može preći u vatru a vatra kad sagori, ponovo postaje materijalna stvar.

Heraklit

„Aleutski usek kraj Aljaske“, reče nam Ki, negde između predjela i supe, „deli Pacifički okean od Beringovog mora.¹⁶² Nekada je pripadao Rusiji, u doba Katarine Velike. Naziva se još i Vatrene Obruč zbog toga što sadrži

najveći broj aktivnih vulkana na svetu. Neke od njih sasvim dobro poznajem - Pavlov, Šišaidin, Pogromini, Tulik, Korovin, Tanaga, Kanaga, Kiska - ima čak i jedna nova kaldera koju sam ja otkrila i kojoj pokušavam da dam ime Mileva’.“

Potom je dodala: „Njima se bavim u svojoj disertaciji koju radim iz oblasti kalorimetrije - Džems Klark Maksvei¹⁶³, Žan-Batist-Žozef Furije, *Analitička teorija toplote*, i tako to. Ali kao što znate, mene posebno zanima izučavanje toplote u uslovima ekstremnog pritiska.“

Pravila sam se da ne primećujem kako me Vartan, s vremena na vreme, munjevito pogleda, a onda opet skrene pogled u tanjir sa supom. Ipak, nisam mogla da se ne zapitam da li je i njega, u avionu, prodrmla struja kad me je dodirnuo. Moram priznati da bi *meni* teško palo da to zaboravim.

Rezervisali smo ovu malu privatnu trpezariju u „Gostionici kod rupe“, u kojoj je Ki poznavala vlasnika. To će nam omogućiti da večeramo do mile volje, bez prisustva drugih gostiju i da na miru razgovaramo o onome što nas sutra čeka. A sutrašnji dan će, bez sumnje, biti nešto ekstra, s obzirom da je Ki sredila da već u ranu zoru krenemo čarter letom za Sietl,¹⁶⁴ a potom Ankoridž.

„Ali, ti si rekla da moj otac nije na Aljasci“, podsetih je. „Kakve veze onda ima

---

¹⁶² Aleutski usek predstavlja duboki rased na dnu okeana, koji ide od južnih obala Aljaske do severoistočnog Sibira i poluostrva Kamčatke. Predstavlja granicu između dve tektonske ploče. Na severu se završava nizom ostrva i vulkana. - *Prim. prev.*

¹⁶³ James Clerk Maxwell (1831-1879), matematičar i teoretičar fizike. - *Prim. prev.*

¹⁶⁴ Sietle, najveći grad i luka na severozapadu SAD. - *Prim. Prev.*

taj Vatreći obruč i to mesto kuda zapravo idemo?“

„Takoreći u Nedodiju“, odgovori mi. „Objasniću ti čim posluže hranu.“

Ki i Vartan su se dogovorili da podele reš pečenu patkicu, dovoljno veliku za dvoje, s obzirom da je punjena gušćijim jetricama, to je bio specijalitet kuće, dok sam se ja odlučila za rebarca, koja Rodo nikad nije pripremao u „Sutaldu“.

Dok se naš obed polako odvijao, od supe do salate, nisam mogla da ne mislim o svima koje sam ostavila u zaključanom hotelskom apartmanu u Džordžtaunu - čika Slavi, šefu, a verovatno i o tome da bih jednog dana mogla tamo nastaviti svoju karijeru.

Pa, sutra je novi dan, kao što bi gospođica Skarlet Ki O'Hara bez ikakve sumnje rekla u ovakvom trenutku - osim toga, čak i da sam želela, nisam mogla ništa ni učiniti u vezi s tim, s obzirom da sam se našla u ulozi beznačajnog pionera, gurnutog u sredinu table od strane jednog sasvim neverovatnog tandema kraljica, Ki i Ket.

Kad nam se učinilo da smo svojski odvadili od donete nam hrane, naručili smo bocu viljamovke i jedan sufle od limuna. Verovali smo da ćemo se na taj način osloboditi kelnera bar dvadesetak do tridesetak minuta, koliko je potrebno da narastu belanca u sufleu.

Čim smo bili sigurni da smo sami, Ki mi reče: „Kao što i sama znaš, tvoja mama je pokušavala da te drži podalje od svega, dokle god joj je to polazilo za rukom, a sve zbog tvoje lične bezbednosti - prema onom čuvenom 'blaženi nišči duhom'.

Ali sad mi je dala zeleno svetlo da vam ispričam sve što znam o onome što se dosad desilo, o tome kuda treba sutra da odemo, kao i o svemu što treba da uradimo, kad jednom budemo tamo stigli. Kad čujete moju priču, slobodno mi recite, ukoliko želite da izađete iz Igre. Ja, međutim, ne verujem da će se to desiti. Videćete da smo svi mi upleteni u ovo na način koji je i mene samu iznenadio.“

Ki odmače svoj tanjir sa salatom, a tacnu sa patkom stavi bliže Vartanu. Uzevši u ruku dugu i tanku čašu u kojoj je bilo čuveno vino Verdikio, poče da nam priča.

PRIČA BELE KRALJICE

Pre deset godina, kad su pucali na Aleksandrinog oca u Rusiji, i kad su svi verovali da je on mrtav, Ket je razumela da se desilo nešto još gore od same smrti njenog muža: mada je svih ovih godina verovala da se Velika igra završila jednom zauvek, sve je ukazivalo daje počela nova runda.

Ali kako je to bilo moguće?

Figure su bile zakopane i samo je Aleksandar Solarin mogao znati na kojim mestima se one nalaze. Igrači koji su u njoj učestvovali pre trideset godina, svi su se povukli iz igre, ukoliko već nisu bili i među pokojnima.

Dakle, ko ju je mogao ponovo započeti? Nažalost, nije morala dugo da čeka da bi to saznala.

Posle 'tragične smrti' u Zagorsku, ambasada SAD je organizovala pod diplomatskom zaštitom povratak male Aleksandre iz Moskve u Ameriku. Ambasada je takođe sredila i da se očevo telo preveze istim avionom.

Naravno, kovčeg je bio prazan.

S ruske strane, pri svemu ovom asistirao je, kao što sad već znamo, Taras Petrosjan. Sa američke strane, koordinaciju je vršio zagonetni milioner koji je živeo veoma povučeno i koji se zvao Galen Marč.

Čim se Aleksandra vratila kući i bila bezbedna sa majkom u njihovom stanu u Njujorku, Galen se samoinicijativno javio Ket. Kad su se sreli, odmah joj je rekao da je on uključen u Igru, koja je zaista i počela, i to onog časa kad je ubijen njen muž - a da on lično donosi poruku koja je namenjena isključivo Ket. Međutim, ona je prvo morala da obeća da ga neće prekidati dogod joj ne bude saopštio sve što ima da joj kaže.

Ket se složila sa ovim, jer su njegove reči upravo potvrđivale i njenu sumnju u vezi sa Iгром.

Galen nije mnogo okolišao. Odmah joj je otkrio da Solarin nije poginuo, ali da je toliko teško povređen, da je za sada pitanje hoće li se uopšte izvući.

Dok je trajao pandemonijum neposredno posle pucnjave u Zagorsku, isti onaj čovek koji je organizovao šahovski turnir, Taras Petrosjan, sredio je i da se Solarinovo izmrcvareno telo, bez svesti i sa ogromnim gubitkom krvi, skloni sa mesta ubistva i preda na negu ženi koja je u stvari bila u pozadini čitave te organizacije. To je bila majka Aleksandra Solarina, Tatjana.

Ket je naravno bila u stanju potpunog šoka, kad je sve to saznala. Zahtevala je dajoj Galen odmah otkrije kako je sve to saznao. Kako je Solarinova majka uspela da preživi, kad su njeni rođeni sinovi bili ubeđeni da je odavno mrtva? Insistirala je da joj se kaže kud je odnet njen muž. Htela je smesta da krene za Rusiju i nađe Solarina, bez obzira na to kakvoj se opasnosti može izložiti.

„Ja se slažem sa svim tim, i pomoći ću vam što je moguće više“, uveravao ju je Galen Marč. „Ali prvo, kao što ste se i sami složili, morate saslušati i sve ostalo što imam da vam kažem. Zbog toga sam i došao kod vas.“

Tatjana Solarin, nastavio je Galen, decenijama je čekala na priliku da stupi u kontakt sa svojim davno izgubljenim sinom - u stvari, još od onog časa kad se završila prethodna runda Igre. Tada je, kao što nam je Lili ispričala, Mini jednostavno napustila bojno polje i otišla neznano kud, ostavljajući Ket s torbom u rukama, u kojoj su bili delovi pribora za šah.

Mada je sad bilo moguće početi ispočetka, Tatjana je znala da prvo treba da razradi složenu strategiju pomoću koje će uspeti da dovede svog sina, velemajestora, nazad u Rusiju i da ga, neminovno, ponovo uključi u Igru. Tražila je način da se sastane ne samo sa Solarinom, već i sa njegovom ženom, Ket, koja je sad bila Crna kraljica. To je bio deo njene šire strategije.

Takva priika pružila se Tatjani tek kad je srušen Berlinski zid, odnosno i kada se raspao Sovjetski Savez. U to vreme desilo se i nešto što ona nikad ne bi mogla ni da zamisli: kćerkica Aleksandra Solarina izrasla je u šahistkinju čiji je uspeh bio značajan i na međunarodnom planu. Ukoliko Solarin ne bi bio spreman da dođe u Rusiju sebe radi, sasvim sigurno bi to učinio zbog *nje*.

Galen Marč se obavezao da joj pomogne na svaki mogući način u ovoj misiji - za koju je ona sama bila odabrana u pravom smislu te reči - zbog najvažnijeg mogućeg razloga, jer je sada bila nova Bela kraljica.

„Znači, to je zapravo bila Aleksandrina baba?“ začudi se Vartan.

Ki samo klimnu glavom, jer je upravo stigao njen sufi.

Pošto su kelneri počistili sto, a potom uzeli i kreditnu karticu od Ki da bi sredili *l'addition*,¹⁶⁵ ona kašičicom zahvati komad suflea i baš kad se spremala da odgovori Vartanu, ja se ubacih, imajući takođe par pitanja.

„Kako *Tatjana* može biti Bela kraljica kad je Galen meni rekao da si to *ti* - s čim si se čak i složila? Ko je uostalom taj *tip*, Galen? Kažeš da on već deset *godina* očijuka sa mojom majkom, a da ja o tome ništa ne znam? Molim te da već jednom otvoriš sve karte.“

„Do sada nisam imala baš puno prilike da ga ispipam“, reče mi Ki. „Izgleda da je Galen Marč već prilično dugo igrač u pozadini. Kad uporedim njegovu priču sa onim što mi je ispričala tvoja majka, to sve zvuči prilično logično.“

Ali, dozvoli da prvo završim sa Njujorkom. Čim joj je Galen otkrio čitav scenario, Ket je shvatila da si i ti, njena kćerkica, po svoj prilici u velikoj opasnosti. Zнала je tačno i od *koga* preta ta opasnost - sasvim sigurno ne od tvoje rođene babe, dušice - a znala je i *odakle* ona dolazi. Neko je besomučno kupovao zemlju pored vašeg porodičnog imanja kraj Četiri ugla...“

„Botanički klub“, rekoх, a Ki na to samo klimnu.

E, *sad* se stvari već bolje uklapaju.

Kao prvo, zato smo se odselile u Kolorado.

Zato je ubedila Nima da kupi susedni ranč na Galenovo ime.

Zato se proslava njenog rođendana, sa svim tim igračima, morala održati baš tamo, u Oktagonu.

To sve znači da se...

Rešenje za sve nalazi u šahovskoj tabli.

Bože moj.

„Rozmeri Livingston je *bila* Bela kraljica“, rekoх, „ali je izdala svoj tim iz razloga lične prirode. Ona je sredila da pucaju na mog oca u Zagorsku kad je saznala da Beli tim planira da se s njim tamo sretne. Želela je da se osveti mojoj majci zbog smrti svog oca El-Marada. Znači da su je oni na neki način... *smenili* i postavili Tatjanu na njeno mesto. A sada *tebe*. Ali ona sve to još ne zna. Zato su se ona i njeni drugari toliko trudili da ispipaju da nisam slučajno *ja* nova Bela kraljica.“

Ki se pomalo gorko nasmešila u znak odobravanja. „E sad si prešla na petu brzinu, drugarice moja“, reče. Ali ima još mnogo toga što treba da saznaš o igračima. Na primer, pitala si me za Galena.

„Po svemu sudeći, tokom pedesetih godina prošlog veka, Tatjanu su uhvatile sovjetske vlasti i smestile je u gulag. Njenog malog sina Aleksandra stavila je u sirotište njegova 'baba,' večito mlada Mini Ranselas, dok je njen muž, Grk, sa starijim sinom Ladislavom, uspeo da pobegne u Ameriku, ponevši sa sobom nekoliko šahovskih figura. Zapravo, Galen je prvi saznao kud je odvedena Tatjana.“

¹⁶⁵ Račun (fr.). - *Prim. prev.*

Uspeo je da ubedi Mini da je KGB nikad neće osloboditi, ukoliko ne dobiju ponudu koju neće moći da odbiju. Tada je Mini Tatjaninu slobodu platila crtežom šahovske table, koji je sad kod nas. No, pošto je jedan deo porodice uspeo da utekne, odnevši sa sobom nekoliko šahovskih figura, bilo je sasvim jasno da Tatjana ne može biti bezbedna, ukoliko se potpuno ne povuče iz javnosti. Galen joj je lično dao Crnu kraljicu, onu koju si videla u Zagorsku. A potom ju je sakrio na mesto gde je nikad niko ne bi tražio. Izuzev kratkog dolaska u Zagorsk, ona tamo čami već skoro pedeset godina.“

Ki je načas zastala, a onda dodade, „Na to mesto mi idemo sutra. Tamo je i tvoj tata.“

„Prvo si rekla da idemo za Sijetl, a potom na Aljasku“, pobunih se, „onda si spominjala nekakav Vatretni obruč. I na kraju nekakav put u Nedođiju. O čemu se tu radi?“

„Nikako“, iznenada izusti Vartan, progovorivši prvi put ove večeri.

Pogledala sam prema njemu preko stola. Lice mu je bilo stegnuto kao da je od granita.

„Ja ipak mislim da će to biti 'svakako', i to sutra ujutro.“

„Apsolutno nikako“, ponovi Vartan. „Taj kraj o kome ti govoriš proteže se hiljadama kilometara, i sasvim sigurno je najgori predeo na kugli zemaljskoj. Čitavog leta sve je obavijeno gustom maglom, ukoliko još i ne pada sneg, vetar duva sto dvadeset kilometara na čas, a talasi su visoki po trinaest metara!“

„Znate kako se kaže“, odvrati Ki, „nema rđavog vremena - samo rđave odeće.“

„Pa dobro, možda se to sve može nadleteti“, odgovori Vartan. „Ali se ne može *preleteti*, niti *sleteti*, kao što ti predlažeš.“

„Ama, *gde* je to?“ upitah.

„Sve sam dobro proučila, verujte mi“, ubeđivala nas je Ki, priiično iznervirano. „To je jedini način da se tamo stigne bez privlačenja pažnje celokupne Mornarice i Obalske straže SAD i alarmiranja ruskih podmornica na Polarnom krugu. No, kao što sam već rekla, još uvek nije kasno da se vas dvoje povučete, ako tako mislite.“

„*Gde* je to?“ ponovila sam.

Vartan me smrknuo pogledao.

„Ona predlaže da se sutra, malim, privatnim avionom neprijavljeni - spustimo u Rusiju, na Kamčatku“, kaza. „A onda ćemo na neki volšeban način, ukoliko još uvek budemo živi - što je sasvim malo verovatno - povesti nazad sa sobom tvog oca, barem tako ona predlaže.“

„Može biti da se ti sad samo praviš važan, ali ovo nam zaista može dobro doći“, reče Ki, pošto je Vartan, izvukavši neke novce i tutnuvši ih kelneru, zgrabio čitavu bocu skupocene rakije i stavio je pod mišku, a potom krenuo prema vratima.

„Mi Ukrajinci nismo takve ispičuture kao Rusi“, objasni Vartan, „ali se ja ipak nadam da ću se večeras dobro napiti.“

„Sjajan plan“, složila se ona, idući za njim. „Kakva šteta što ja ne mogu da ti se pridružim. Moram na avion, sutra ujutro.“

Kad smo stigli u stan, brzo smo pregledali sve plakare i ubacili u torbe sve što smo našli od lake termalne odeće.

„Bolje da poneseimo previše odeće, nego da nam posle bude krivo što nemamo dovoljno“, reče Ki.

Pazi, boga ti!

Ove stanove nije samo projektovao dizajner brodova, već su oni i izgledali kao unutrašnjost nekog broda: dugo, uzano kupatilo sa zidovima od ogledala, kao kajuta sa tuš kabinom; spavaća soba kao minijaturni budoar; visoki zidovi glavne prostorije, obloženi komadima hrastovine poređanim u obliku ribije kosti, sa krevetima ugrađenim u zid.

Ki reče da se nada da nemamo ništa protiv, ali s obzirom na to da će ona uskoro morati da obavlja važan posao za upravljačem aviona, neophodno je da se dobro i čvrsto naspava, te će stoga sebi dodeliti veliki krevet u spavaćoj sobi, a Vartanu i meni prepušta da se smestimo u postelje na rasklapanje u 'trupu broda'.

Kad je ona otišla 'u krpe' i zatvorila vrata spavaće sobe za sobom, Vartan se nasmeši. „Koji poižaj više voiiš, gore ili dole?“ pitao je, pokazujući rukom na dva improvizovana kreveta.

„Zar ne misliš da bi to pitanje trebalo ostaviti za neko vreme kad se budemo bolje upoznali?“ upitah, kroz smeh.

„Pa, znaš“, kaza on, ovog puta ozbiljnije, „ako mi zaista idemo tamo gde tvoja prijateljica Nokomis kaže da idemo, sutra ujutro, mislim da je vredno pomena da će ova noć biti možda poslednja koju ćemo ti i ja ikad provesti zajedno - ili provesti uopšte, bilo gde na ovoj planeti. Ona je ili najbolji pilot na svetu, ili je, pak, potpuno luda. A i mi nismo baš normalni kad pristajemo da idemo s njom.“

„A zar imamo izbora?“

Vartan slegnu ramenima i resignirano zatrese glavom. „U tom slučaju, ima li prava čovek, koji će uskoro sigurno naći smrt, da zatraži da se ispuni njegova poslednja želja?“ upita glasom u kome se nije mogao naslutiti ni tračak ironije.

„Želja?“ zapitah.

Srce mi je lupalo. Ali, šta bi on uopšte mogao poželeti - barem od onog što je meni padalo na pamet - kad je u susednoj sobi spava Ki, a on vrlo dobro zna da sutra ujutro treba svi da budemo spremni da se vinemo u nebeske visine još pre zore?

Vartan izvuče bocu viljamovke, zajedno sa malom rakijskom čašicom, koja me je jako podsećala na one iz restorana. Tada, noseći ih u jednoj ruci, uze me za ruku i povuče prema kupatilu. „Osećam da me je iznenada spopala strastvena želja“, obavesti me, „da saznam nešto više o termalnim svojstvima, odnosno o tome kako se toplota ponaša kad je izložena ogromnom pritisku. Ako pustimo da tuš dugo curi - šta misliš, koliku temperaturu možemo da postignemo?“

Zatvorio je kupatilska vrata i naslonio se leđima na njih. Usuo je piće u čašicu, otpio jedan gutljaj, dao čašicu meni i spustio bocu na pod. A ondaje, ne skidajući pogled sa mene ni za trenutak, pružio ruku preko mog ramena u povukao ručicu za tuš. Ostala sam skoro bez reči.

Skoro, ali ne sasvim.

„Mislim da ovde može postati prilično vruće“, složih se. „Da li si siguran da

baš noćas želiš da saznaš sve o sagorevanju kalorija? Hoću reći, s obzirom na važnu misiju koja nas neposredno očekuje?“

„Verujem da smo već oboje u dovoljnoj meri usvojili pravila Igre“, reče Vartan, naginjući se prema meni. „Čini mi se da ništa nije važnije od pravilnog razumevanja istinskih osobenosti vatre. Možda bi sad trebalo da preciznije proučimo kakve su one.“

Prisloni prst uz ivicu čaše u mojoj ruci, potom prisloni vlažan prst na moje usne; osetila sam kako me rakija pali. Onda stavi svoje usne na moje i ja osetih kako ona poznata toplota ponovo struji kroz mene. Za to vreme, prostorija se punila parom.

Vartan me je gledao, još uvek ozbiljno. „Verujem da smo postigli pravu temperaturu za bilo koji željeni eksperiment“, uveravao me je. „Samo nemojmo zaboraviti, kad je alhemija u pitanju, najvažniji je tajming.“

Privukao me je sebi i ponovo poljubio. Osećala sam vrelinu kroz trenerku - ali ne zadugo. Vartan spusti rajsferšlus i krenu da me razodeva. Dok je stigao do svog donjeg veša, srce mi je tako snažno udaralo da sam pomislila da ću se onesvestiti od preteranog priliva krvi - mada moram priznati da mi ona nije išla samo u glavu.

„Dođi, želim da ti pokažem nešto zaista lepo“, reče mi, čim se skinuo.

Blagi bože.

Odveo me je do drugog zida obloženog ogledalom, kružnim pokretom obrisao paru sa njega, stao iza mene i pokazao prema ogledalu. Dok se para ponovo skupljala, zagledah se u Vartanove oči.

Gospode, u ovom trenutku nisam mogla da mislim ni na šta drugo sem na to da ga istinski želim.

Kad sam konačno uspela da progovorim, izustih: „*Stvarno* si lep.“

On se nasmeja. „Ja sam govorio o *tebi* Ksi“, reče mi. „Želeo sam da za trenutak vidiš sebe onako kako te ja vidim.“

Posmatrali smo svoj odraz u ogledalu koje se ponovo maglilo. A onda me on okrenu prema sebi.

„Bilo šta da učinimo ove noći“, reče, „pa čak i ako se gadno opečemo, budi sigurna u jedno. *U svemu* ćemo se držati uputstava iz prvobitnih pravila - baš kao što je zapisano.“

UŽAS I ZAPREPAŠĆENJE

Ovde odmah moramopovući razliku između tri stvari... vojne sile, zemlje i namere neprijatelja. Vojna sila mora se uništiti... Zemlja mora biti pokorena... Ali čak i kad se to ostvari, rat se još uvek... ne može smatrati okončanim, dokle god i namera neprijatelja ne bude savladana.

Karl fon Klausevic, *Oratu* [objavljeno 1832.]

Rat protiv pustinjskih nomada nikad se ne može u potpunosti dobiti: njihov odgovor na napad velike siline jeste da se razidu na širokom prostoru i koriste taktiku gerilskog ratovanja.

Njih armija ne može da uništi, baš kao što pesnica ne može da probije jastuk.

E. V. Bovil, *Mavarski zlatni trag*

Ako nastavim da se družim sa Nokomis, zvanom *El Manjifiko*, moraću da se naviknem na ležanje na putnim torbama. Naš 'čarter let' za Ankoridž sastojao se od putovanja mlaznim teretnim avionom koji nije imao sedišta za putnike.

„Ovo je najbolje što sam mogla da dobijem ovako navrat-nanos“, rekla nam je Ki.

I meni je već sve išlo na nos. Bila sam okružena gomilama kutija, mrežama nalik na ribarske. Moliia sam se bogu da se ne poremeti ravnoteža u avionu.

Let nije bio uzbudljiv, ali zato je trajao dugo, dugo, dugo. Od Džeksona do Ankoridža ima četiri hiljade i osamsto kilometara, sa samo jednim zaustavljanjem u Sietlu da istovarimo, utovarimo i natankujemo - i nas, i avion - sve u svemu, dvanaest časova. Bila sam prilično sigurna da *niko* ne bi ni sanjao, čak ni u najludoj noći, da nam se pridruži u ovom lovu na divlje guske.

Spustili smo se na međunarodni aerodrom u Ankoridžu negde pred zoru. Vartan i ja smo spavali među tovarom i nismo čak ni osetili da se avion spušta. Ki nas je prilično grubo probudila, rekavši da pokupimo torbe; izgleda da joj je to prelazilo u naviku. Zahvalila se našim pilotima, i čim smo napustili pistu, uskočili smo u kamion na kome je pisalo JEZERO HUD.¹⁶⁶

Dok je kamion tandrkao po makadamskom putu, Ki reče: „Mogli smo poleteti i sa nekog manjeg, privatnog uzletišta. Ja sam odabrala ovo mesto, ne samo zato što je ono najpogodnije za pravac kojim nameravamo da idemo“, podigla je obrvu okrenuta prema Vartanu, „već i zbog toga što se na jezeru Hud nalazi najveća i

---

¹⁶⁶ Lake Hood - avio baza severozapadno od Ankoridža, među najprometnijim baza- ma za hidroavione u svetu. - *Prim. prev.*

najprometnija luka za hidroavione bilo gde u svetu. Za vreme rata, tokom četrdesetih, iskopali su kanal i povezali jezero Hud sa jezerom Spenard.¹⁶⁷ Sedamdesetih, već su imali osam stotina metara asfaltiranih pista i veliki broj bočnih kanala u kojima se mogu privezati hidroavioni, da ih ne odnese vetar. Opremljeni su tako da mogu da prime sve što sleće, bilo da ima točkove, standardne ili amfibijske plovke, pa čak i skije u toku zime. U zavisnosti od toga kakav bude današnji meteorološki izveštaj, možda će nam i skije dobro doći!

Već sam poslala radio-poruku“, dodade „i zatražila da Beki bude osedlana kad mi stignemo - sa sve plovcima, i spremna da krene.“

„Kako Beki?“ zapitah. „A ja sam mislila da ti preferiraš Ofeliju.“

Ki se okrenu prema Vartanu, ne bi li mu objasnila stvar. „Avioni marke De Hevilend¹⁶⁸ predstavljaju najbolje lake avione na svetu. Oni svojim avionima po pravilu daju imena životinja, na primer 'Veverica', 'Irlvas', 'Vidra'¹⁶⁹ - moj avion u Tetonsu zove se 'Vidra Ofelija'. A 'Beki', koju ćete uskoro imati prilike da upoznate, spada u grupu aviona tipa 'Dabar'.¹⁷⁰ To vam je najpoznatiji i najtipičniji terenski avion. Na bilo koji aerodrom da sletite - makar na pisti stajali sve sami Lir-Džetovi¹⁷¹ i Cesne¹⁷² - piloti će uvek prvo prići Dabru.“ Potom je dodala, „Utoliko je bolje poleteti sa mesta kao što je jezero Hud, gde među svim ostalim avanturistima nećemo biti upadljivi.“

Ma šta da biste mogli spočitati Ki, sigurno joj ne biste mogli prebaciti da ne vodi unapred o svemu računa.

Ali, bilo je tu još nešto na šta nisam ni pomišljala sve dok nisam čula njene poslednje reči.

„Kakvi plovcu?“ pitala sam. „Zar nisi sinoć rekla da ćemo preletati od jednog do drugog ostrva?“

„Pa, jeste“, odgovori blago smrknuto, kao što je to i Vartan umeo da čini. „Slažem se da je to uobičajeni način putovanja u tim krajevima - jednočasovni let, pa onda- šljis! - spuštanje u raskvašenu tundru. I sama najčešće tako putujem. Ali, kao što sam vam rekla, u ovom slučaju bilo je potrebno nešto više od uobičajenog mozganja i planiranja. Bojim se da ćemo na kraju našeg putovanja, preko sedam gora i sedam mora, morati da pljusnemo u vodu.“

Sunce se već bilo popelo visoko iznad horizonta kad Ki završi sa nadgledanjem tankiranja i proveravanjem svih manometara i ventila i rezervnih kontejnera; zapovedila nam je da navučemo pojaseve za spasavanje, pa nas izvagala zajedno sa svom opremom koju smo poneli, kako bi mogla da precizno izračuna potrošnju goriva.

---

¹⁶⁷ Lake Spenard -manja baza za hidroavione u neposrednoj blizini jezera Hud. -*Prim. prev.*

¹⁶⁸ De Havilland - najpoznatija kompanija za proizvodnju komercijalnih i sportskih aviona. - *Prim. prev.*

¹⁶⁹ Chipmunk, Caribou, Otter (eng.). - *Prim. prev.*

¹⁷⁰ Beaver (eng.). - *Prim. prev.*

¹⁷¹ Lear Jet je naziv velike kompanije za izradu srednjih i malih putničkih aviona za korporativnu i privatnu upotrebu. - *Prim. prev.*

Kad je avion konačno odvezan i polako krenuo pistom do mesta na kome će sačekati da nam daju signal za poletanje, videla sam kako zapenjena voda preliva preko naših plovaka. Ki se konačno okrenula i objasnila nam o čemu se radi: „Izvinjavam se, znam da sam opsednuta gorivom, ali to je najveća briga svih pilota na malim avionima, kao što je ovaj, jer je gorivo pitanje života i smrti. Za poslednjih šezdeset godina, pronađeni su silni avioni koji su ostali bez goriva u predelima u koje smo se mi zaputili. I pored toga što sad ima pet-šest aerodroma razasutih duž naše rute, oni ipak ne mogu svi da toče gorivo na vodi, jer se ne nalaze na samoj obali. Naša Beki ima tri regularna tanka za gorivo, pored onih smeštenih pri kraju krila - ali, uzev sve zajedno, to iznosi tek nešto više od sto pedeset litara. Kroz četiri časa, mi ćemo već trošiti gorivo iz drugog krila, i Bekin stomak će početi žalosno da krči.“

„I šta onda?“ upita je Vartan, očito se trudeći da ne doda i ono čuveno 'zar ti nisam rekao'.

„I šta *onda*?“ ponovi Ki. „Pa, imam za vas jednu dobru i jednu lošu vest. Očekujući da se možemo naći u situaciji da se ponovno tankiranje ne može obaviti tačno kada i tačno gde to bude potrebno, ja sam ponela što sam više mogla bezolovnog goriva u kantama od po dvadeset litara. Već mi se dešavalo da morain da dosipam gorivo usred okeana. Nije suviše teško - moraš da staneš na plovak dok to radiš.“

„A loša vest?“ upitah.

„Pa, kao prvo“, odgovori Ki, „moraš, naravno, da pronađeš mesto gde je dovoljno mirno da možeš da se spustiš.“

Uprkos svim ovim kobnim nagoveštajima i slutnjama, da i ne spominjem neugodnosti, kroz koje smo prošli za proteklih dvadeset i četiri časa, kad smo na kraju poleteli i uputili se u pravcu zapada, bilo mi je drago što smo konačno krenuli s namerom da nešto i *učinimo*. Prvi put - pošto sam se povratila od zaprepašćenja koji je doneo susret s majkom, i zapanjenosti pri saznanja da mi je otac živ - uspela sam da počnem da razmišljam i o toj neverovatnoj ideji da smo zapravo sad krenuli da ga pronađemo.

Možda sam zbog toga bila manje zabrinuta od Vartana i Ki u vezi sa onim što nas očekuje na tom putešestviju - u stvari, moram da kažem da sam bila krajnje uzbuđena. Ovo osećanje samo je još pojačavala činjenica da ja obožavam da letim u ovim terenskim avionima. Ma kako delovali krhko kada ih gledate spolja, kad se u njima jednom dignete u vazduh, osećate se bezbednije nego zarobljeni u onim ogromnim, teškim, džambo-džetovima.

Dabrica Beki bila je iznutra prostrana i veoma svetla. Zadnji deo aviona bio je tako dizajniran da je izgledao kao minibus za sedam putnika. Ki nam je rekla da se zadnja sedišta mogu oboriti, tako što se dva odvrnu, a u samom dnu aviona naiazi se i viseća postelja koja se može izvaditi iz udubljenja. Ki je sve to zadržala u avionu, jer nije znala u kakvom će stanju biti otac pri povratku, ako, to jest, bude povratka.

Pre no što smo prošli kroz Šelikov tesnac¹⁷³ i približili se kraju poluostrva, na mestu gde počinju Aleutska ostrva, već dva puta smo morali da uzimamo gorivo. Leteli smo tako nisko da sam mogla da vidim jata morskih ptica koja su letela u velikim krugovima iznad desne obale, dok su u daljini ogromna polja svetlosti blistala kao razapeta mreža posuta dijamantima, zategnuta iznad morske površine.

Vartan konačno podiže pogled sa karte koju je pomno proučavao još otkako smo poleteli. Čak je i on bio opčinjen pogledom na predeo koji se kretao ispod nas i, dok me je držao za ruku, činilo se da se oslobodio barem jednog dela svog slovenskog pesimizma, koji se odnosio i na ovo putovanje. Ali, kao što bi rekla Ki, izgled vara.

„Zaista je divno“, reče Vartan Ki, tonom koji nisam mogla da odredim. „Verujem da još nikad nisam video ovakvu divljinu. Upravo smo prišli ostrvu Unimak,¹⁷⁴ što znači da nam je preostalo još oko hiljadu pet stotina kilometara dok ne stignemo u ruske vode i do poluostrva.“

Ki ga pogleda iskosa.

Dodao je: „Po mojim proračunima, brzinom kojom letimo, trebaće nam još deset časova leta i dva do tri sletanja za gorivo. Možda nam to ostavlja dovoljno vremena da nam ti, kao naš pilot, poveriš, ukoliko smatraš da je to umesno, kuda tačno idemo. Ne mislim da je to preterano važno, s obzirom da ni Aleksandra, ni ja ne umemo da upravljamo avionom. Ako bi se *tebi* nešto desilo, mi ionako tamo nikad ne bismo stigli.“

Ki je duboko udahnula, a potom dugo i polagano izdisala. Pružila je ruku, i uključila Otoa, da on sam upravlja letilicom. Potom se okrenu prema nama.

„OK, deco, vreme je da vam sve ispričam“, reče. „Idemo pravo prema mom omiljenom igralištu. Naš velemaistor Azov verovatno je čuo za to mesto. Ono se zove - izvinjavam se zbog izgovora- Ključevskaja Sopka.“

„A gde je to?“ pitala sam.

„Aleksandrin otac je u Ključiju?“¹⁷⁵ upita Vartan, puštajući moju ruku. „Ali kako je moguće da mi stignemo tamo odavde?“

„Gde je to *tamo*?“ ponovo sam pitala, osećajući se kao pijani papagaj. „Nećemo mi ići sve *dotle*“, nastavi Ki, kao da ja nisam ništa ni kazala. „Mi ćemo čekati na vodi u avionu. Ja sam već, iz profesionalnih razloga, uspostavila kratkotalasnu radio vezu sa svojim kolegama. Njihov kamp nalazi se u podnožju Sopke. Oni će Solarina dovesti do nas, rekom do ušća, i natočiće nam gorivo. Nadam se da sad *razumeš* zašto su bile apsolutno neophodne sve ove mere predostrožnosti. To je bio jedini način da stignemo do tog mesta, mada možemo, i to ćemo svakako i učiniti, da se vratimo i drugim putem.“

„Ovo je prosto fascinantno“, kaza Vartan. Okrenuvši se prema meni, dodade: „Izvinjavam se. Izgleda da sam ponovo potcenio tvoju prijateljicu Nokomis. S obzirom na njenu struku, ona sigurno to mesto poznaje kao retko ko, možda i najbolje od svih.“

Bila sam u iskušenju da opet kažem „*Koje mesto?*“ ali onda mi je on konačno

---

¹⁷³ Shelikof Strait - moreuz na jugozapadnoj obali Aljaske. - *Prim. prev.*

¹⁷⁴ Unimak Island - najveće ostrvo u Aleutskom arhipelagu. - *Prim. prev.*

¹⁷⁵ Kluchi - naselje na severu Kamčatke gde je grupisan veći broj vulkana. - *Prim. prev.*

objasnio.

„Grupa Ključci čuvena je po tome“, reče, „što se u njoj nalazi sasvim sigurno najveća koncentracija aktivnih vulkana u Rusiji, moguće i u čitavoj severnoj Aziji, a sama Ključevska Sopka predstavlja najviši vrh, od skoro pet hiljada metara - što iznosi više od petnaest hiljada stopa. Ovaj vulkan proradio je avgusta 1993. godine, neposredno pre no što smo se ini okupili u Zagorsku, onog septembarskog dana. Međutim, da su tvog oca odmah odneli u taj region, to bi bilo i suviše opasno, pošto su tada još uvek letele stene prema nebu, a lava curila na sve strane.“

„Prema obaveštenjima koja su stizala do Ket“, dodalaje Ki, „Solarin je prvo skrivan među Korjacima,¹⁷⁶ jednom narodu sa Kamčatke, a lečili su ga čuveni šamani iz predela još dalje na sever, iz plemena Čukči.¹⁷⁷ Polja gejzira na Kamčatki su druga po veličini na svetu, odmah posle Jeloustonskih, i za njih se, baš kao i za naše gejzire, veruje da imaju lekovita svojstva. Prema našim izvorima, Solarin je prebačen dalje na sever, u blizinu kampa vulkanologa, tek pre nekoliko meseci, kad su zaključili da se dovoljno oporavio da bi mogao da putuje i kad je Ket konačno uspela da organizuje da nas troje tamo krenemo.“

„Znači“, rekoh, „ti dobro obavešteni izvori obaveštenja mogli bi biti...“

„Na prvom mestu tvoja baka Tatjana“, reče Ki, kao da to treba svima da bude sasvim jasno. „Potom, naravno, Galen Marč.“

Opet to ime Galen Marč. Zašto se ono stalno spominje, kao da se radi o nekom ko je u žiži svetske javnosti, umesto u centru konspirativne zavere gde se ne zna šta je ispravno, a šta pogrešno.

Taman sam se spremala da se sa obnovljenom osvetoljubivošću bacim na istraživanje životnog puta gospodina Sarlemanje, kad se iznenada začu neodređen, ali zastrašujući udarac u bočnu stranu aviona.

Ki se odmah okrenu i od Otoa preuze kontrolu nad avionom. Poverovala sam da smo definitivno pali na važnom testu inteligencije, trtljajući sve vreme, umesto da obratimo pažnju na to što se dešava oko nas.

Sve što je moglo da se vidi oko nas izgledalo je kao gusta, čeličnosiva supa koja je delovala prilično zastrašujuće. „Spuštam avion“, objavi Ki.

„A zar ne bi trebalo da se popnemo?“ upita Vartan.

„Ne verujem da bi mogli“ odgovori Ki. „Moram da siđem da vidim kakva je situacija na vodi i da li je izvodljivo da se spustim i ponovo uzletim, u slučaju potrebe. Osim toga, koliko je meni poznato, ova magla može da bude preko kilometar visoka. Ne bi valjalo da nas tamo negde uhvati vilivo, pa da nas slupa o kakav vulkan.“

„Vilivo?“ zapitah.

Ki napravi kiselu grimasu. „Jedinstvena pojava nad ovim ostrvima. Radi se o čudovišnim naletima vetra, što je naš prijatelj već napomenuo ranije, koji mogu da usisaju Boeing 747, ili da prevrnu nosač aviona i bace ga na stenje kao daje neka

---

¹⁷⁶ Stanovnici istočnog dela Kamčatke, prema Beringovom moru. - *Prim. prev.*

¹⁷⁷ Stanovnici poluostrva Čukči u Arktičkom okeanu. - *Prim. prev.*

igračka. Kažu da je u blizini Aleuta, tokom Drugog svetskog rata, više aviona i brodova uništio vilivo, nego Japanci.“

Divno.

Sitni udarci o bok aviona čuli su se i dalje, kao da ga neko gađa kamenčićima, a Beki se spuštala kao da poskakuje niz stepenice.

„A šta, ako uopšte ne budeš u stanju da *vidiš* vodu?“ zapita je Vartan nervozno.

„Radarski visinometar prilično dobro daje vrednosti u rasponu od šest do sedam metara.“ objasni Ki. „Međutim, oči su *ipak* najbolji pozicioni sistem za svakog iskusnog pilota malih aviona. I to je glavno preimućstvo putovanja sa Beki. Možemo da se podvučemo pod zavesu, čak i da je vidljivost samo deset metara. Ona je spora - istina je da će dugo trajati dok ne stignemo tamo kuda smo naumili - ali zato i na brzini od samo osamdeset kilometara, ona ostaje u vazduhu. Na skijama, ove lepotice spuštaju se čak i na glečcer, ili santu leda. Naravno, te površine se obično ne *kreću*“

Gusta siva magla iznenada se razišla i mi smo, ispod aviona, ugledali površinu vode na nekih tridesetak metara, kako se peni i udara u šljunkovitu obalu, „Sranje“, reče Ki. „Ipak, ovo može biti naša poslednja šansa da se spustimo, i ja ću to i da uradim. Neću da rizikujem da se potopimo u vodu. Čak i sa pojasevima za spasavanje i čamcem za naduvavanje, ne bismo dugo izdržali - temperatura vode u ovim krajevima mora biti oko nule. Bar kad bih mogla da vidim šta ima sa ove strane, pa da je zakucam.“

Vartan je ponovo gledao u mapu. „Da li je ovo jedno od ostrva iz grupe Četiri planine?“ pitao je Ki. „Koliko vidim, jedno od njih treba da je oko hiljadu metara visoko.“

Ona prvo pogleda u merač goriva, a onda klimnu glavom. Oči joj zasvetleše: „Čuginadak“, ¹⁷⁸ odgovori. „A iza njega se nalazi vulkan Karlajl¹⁷⁹, iz kojeg je izašla kolevka Aleuskog naroda - tamo još uvek ima pećina sa mumijama.“

„To onda znači“, reče Vartan, „da je ovaj uski prolaz između njih zaštićen od vetra?“

Vartan je sve ovo podnosio bolje no što sam očekivala. I pored toga što smo imali na sebi vodootpornu termalnu odeću, ipak smo se prilično nakvasili stojeći u vodi do bedara i privezujući Beki tako da se ne ošteti lupajući o okolno stenje. Pokušali smo da se osušimo peškirimama što smo bolje mogli, a onda navukosmo ono suve odeće što nam je još preostalo.

Oluja - *srednje jačine*, kako se izrazi Ki - trajala je samo šest časova. Za to vreme sedeli smo zatvoreni u kabini, dok su spolja razjareni vetar, talasi visoki pet metara, koji su sobom nosili šljunak, pesak i travuljinu, urlali i davali sve od sebe da prodru unutra. Međutim, to nam je dalo priliku da ponovo razmislimo o svemu. Ukoliko bi se vratili na ostrvo pored kojeg smo upravo prošli, to bi nam omogućilo

---

¹⁷⁸ Najveće ostrvo u skupini Četiri planine Aleuskog arhipelaga. - *Prim. prev.*

¹⁷⁹ Vulkan na ostrvu Karlajl, jednom iz skupine Četiri planine. - *Prim. prev.*

da u Nikoljskom,¹⁸⁰ koji ima pistu pored vode, dopunimo rezervoare gorivom. Ovaj boravak u vulkanskoj zavetrini naveo je Ki i da prihvati mogućnost da u slučaju ponovnog upadanja u sličnu nevolju, otkrije koordinate našeg položaja - barem samo toliko dugo da preko radija alarmira kakvog vulkanologa ili botaničara koji bi mogao da nam pritekne u pomoć.

„Zašto se nisam ovoga ranije setila?“ zapita se Ki naglas, kad smo poleteli iz Nikoljskog u nedelju, rano ujutro.

Bilo je to jedino naseljeno mesto u ovom kraju koje je preživelo netaknuto, zahvaljujući donošenju zakona o povraćaju zemljišta urođeničina na Aljasci, kao što su nam objasnili. A Ki, koja je očito poticala od *nekog* indijanskog plemena, prispela je ovamo tik pred zoru, spuštajući se s neba, osvetljena ostacima zvezdane prašine, kao kakva davno nestala ptica iz tih krajeva, zaprepastivši sve činjenicom da je uspela da preživi istrebljenje.

Ne samo da su nam poslužili bogat doručak, već su nas i obasuli poklonima - prženom jeguljom i malim, ručno islikanim totemskim glavama sa odgovarajućim likovima životinja za svakog od nas. Ki je još dobila i ručno crtanu mapu na kojoj su bili prikazani svi skriveni useci u obali sa označenim privatnim postajama za uzimanje goriva - namenjenim isključivo domaćim traperima, lovcima i ribarima - od Nikoljskog, pa sve do Atua,¹⁸¹ na drugom kraju arhipelaga.

Sad je ona vrcala od sreće, a Vartan ju je čak i zagrlio pre no što smo poleteli.

Posle pet časova leta, uključujući i drugo i, ujedno, poslednje zaustavljanje zbog goriva, stigli smo do najtugaljivijeg dela našeg putovanja: do Atua, tačno na mesto datumske granice između američkih i ruskih teritorijalnih voda, gde, naravno, sve vrvi od pomorskih i kopnenih straži, patrolnih brodova i podmornica, radara i plutajućih monitora za satelitsko osmatranje, koji svi, bez prestanka, osmatraju more i nebo.

Ali, kao što nam je Ki rekla, poput novorođenog Zevsa koji je visio u mreži, provući ćemo se jer niko ne pretražuje prostor na granici između zemlje i neba. Zato je isključila i radar i GPS,¹⁸² da bi nas time učinila još nevidljivijim, a potom se spustila na visinu od samo dvadeset metara iznad nivoa mora. Tako smo se provukli kroz tu prividnu membranu koja deli Istok od Zapada i more od neba.

U subotu, 12. aprila, tačno u dva sata popodne, ostavili smo za sobom Ameriku i prešli međunarodnu datumsku granicu. Istog časa našli smo se u Rusiji. Bila je nedelja, 13. april, negde oko podne.

Vartan me pogleda, potpuno zblanut. „Nadam se da shvataš šta smo sad učinili?“ reče. „Ako oni obore ovaj avion i zarobe nas, mene će streljati zbog veleizdaje, a vas dve ćete biti optužene kao američki špijuni.“

„Čemu toliki pesimizam?“ upita Ki. „Samo što nismo stigli.“

Očito da ju je još uvek držalo sjajno raspoloženje zbog jutrašnje plemenske solidarnosti i poklona u vidu mape sa tajnim navigacionim kopnenim i vodenim

---

¹⁸⁰ Malo naselje u blizini jezera Unimak, najednom od Aleutskih ostrva. - *Prim. prev.*

¹⁸¹ Najzapadnije Aleutsko ostrvo. - *Prim. prev.*

¹⁸² Globalni pozicioni sistem - satelitski sistem za navigaciju na osnovu kojeg se u svakom trenutku može odrediti tačna lokacija primaoca, sa brzinom i pravcem kretanja. - *Prim. prev.*

pravicima, pa nas upita: „Koje su vama toteme jutros dali? Ja sam dobila gavrana i dabra, što je, pretpostavljam najbliži način da se prikaže kako smo Beki i ja jutros stigle, a potom i otišle: magična mesečeva ptica, sa životinjom koja bolje od svih zna tajne puteve kroz vodu! A šta je dobio naš prošvercovani izdajnik?“

Vartan izvuče iz džepa svoje totemčiče: „Ja imam medveda i vuka“, kazao je.

„To su insignije talentovanog šahiste“, reče Ki sa odobravanjem. „Medved provodi pola vremena u pećini u zimskom snu, u smirenoj meditaciji i samoposmatranju. Vuk dolazi sa pseće zvezde Sirijusa, koja je predmet obožavanja u mnogim kulturama. Čak i kad se radi o vuku samotnjaku, još uvek se od njega može mnogo naučiti o tome kako treba koncentrisano i udruženo delovati na dobrobit čopora.“

Ja pogledah svoje toteme: bili su to kit i orao, izrezbareni u drvetu i obojeni u četiri žarke boje, crvenu, žutu, zelenkastoplavu i crnu. „Orao je ptica- gromovnik, je F tako?“ upitah Ki. „A štaje kit?“

„Ptica-gromovnik je istovremeno i žar-ptica, ali i munja“, odgovori Ki. „On simboliše ravnotežu zato što lebdi visoko i dolazi u dodir sa Velikim duhom, ali on isto tako spušta na zemlju nebesku vatru i stavlja je u službu ljudi.“

Vartan reče: „Mislim da su stvarno bili nenadmašni u dodeljivanju totema. Moj vuk i Aleksandrina žar-ptica, to su dve životinje koje u jednoj čuvenoj ruskoj bajci pritiču u pomoć Kraljeviću Ivanu i vraćaju ga u život.“ Nasmehi mi se, a onda upita Ki, „A šta ćemo s kitom?“

„E, to je najzagonetniji od svih totema“, odgovori mu Ki, i dalje gledajući ispred sebe, dok smo lebdeli nad širokim, otvorenim vodama Pacifika. „Kit je drevni sisar sa enkodiranom genetskom memorijom. Niko ne zna koliko je dugo proveo na morskome dnu, putujući duboko ispod površine, koju mi sad nadlećemo, kao pokretna biblioteka genetske mudrosti džinovskih razmera. Poput ritma šamanskog bubnja. Poput srčanog ritma koji sadrži najstarije oblike drevne mudrosti...“

Okrenu se i pogleda Vartana i mene, i šeretski se nasmeši, kao da zna na šta mislimo.

„Nešto poput prvobitnih pravila?“ zapita je Vartan, takođe uz osmeh. „Ma kakva da su“, reče Ki, „verujem da ćemo uskoro imati priliku da o njima sve saznamo.“

Pokaza prema moru koje se prostiralo ispod nas. Na horizontu se videla duga zelena obala sa visokim belim planinama u pozadini. „Verujem da bi sada najviše odgovaralo da kažemo 'Zemlja na vidiku'.“

POVRATAK OSMICE

Duša je vezana za Grad Osam koji se nalazi u umu, intelektu i egu, a sačinjavaju ga emanacije pet tananih elemenata čulne percepcije.

Preveo Mark S. G. Dickovski
Stihovi o vibraciji

Šta je taj međusvemir? To je... svet, objektivn i realan, u kome sve što postoji u čulnom svetu ima svoj analogni oblik, mada ne može da se percipira čulima. Taj svet [u islamu] označen je kao osmi klimat.

Anri Korben,
Svedenborg i ezoterični islam

Sve se svodi na osam.

Tomas Tejlor,
Citatpitagorejske maksime

UST KAMČATSK POLUOSTRVO KAMČATKA

Lak sneg sipio je iznad reke, osvetljen blagom sunčevom svetlošću. Dan je bio prelep.

Aleksandar Solarin je znao ko je. Mogao je da se seti nekih događaja iz prošlosti, a saznao je i mnogo toga što ga možda, očekuje u budućnosti.

Takođe je znao da je ovo možda poslednji put da gleda ovaj prizor, reku kojom je stigao, a koja se spuštala sa visokog platoa, potom svetlucave planine od vulkanskog kamena, čiji su vrhovi bili pod snegom i iz kojih se prema nebu uzdizao otrovni, ružičast dim.

Stajao je pored svoje majke Tatjane, na brodu, usidrenom ovde u zalivu. Cekao je da započne svoj budući život, koji će ga uskoro odvesti u drugi svet, svet i život u kome ga ona neće pratiti. Već ju je jednom bio izgubio, kad je još bio dete - živo se sećao toga: te noći, kiše, oca, brata, bake i tri šahovske figure. Svega se sećao, kao da je neka snažna svetlost obasjavala svaki trenutak i svaku pojedinost.

Sećao se i kako je igrao šah. Mogao je pod prstima da oseti hladne, glatke figure, mogao je da vidi šahovsku tablu. Sećao se partija koje je odigrao, toliko ih je bilo. Eto šta je on, šta je jedino i bio ikada: šahista.

Istovremeno, postojala je i jedna druga Igra, sasvim različita - tajna igra, neka vrsta geografske karte - na kojoj su pešaci i ostale figure bili skriveni, nisu se nalazili na tabli. Za tu Igru bilo je potrebno specijalno čulo, posebna vrsta pamćenja, trebalo je umeti gledati ispodpovršine, da bi se videlo. Malo-pomalo,

polazilo mu je za rukom da razazna gde se poneka od njih nalazi...

Samo jednu stvar nije nikako mogao da sagleda. Onaj dan kad se sve desilo. Kad god bi na to pomislio, prasak bi se vratio punom snagom. I bol.

Šta li je sa njegovom kćerkom? Zvala se Aleksandra, tako mu je rekla Tatjana. A sa njegovom ženom? Uskoro će obe moći da vidi. Tada će sigurno znati.

Jer ima nešto što dobro zna.

One su neodvojivi deo njegovog bola.

Ki je uvek umela da me iznova zaprepasti.

Od Kamčatke je trebalo preći skoro sedamsto pedeset kilometara dok se ne stigne do Čuhotskog, da bismo odatle prešli preko Beringovog mora. Ma kako olupano i zarđalo izgledao naš tegljač, Ki je rekla da ćemo stići za šest sati.

Zatekli smo tegljač - nekadašnji ribarski brod koji vuče mrežu, sada pretvoren u istraživačku laboratoriju za opservaciju mora - ukotvljen u luci Ust Kamčatski i postavljen tako da zakloni pogled na Beki dok se približava morem s mesta na kome smo aterirali. Uspeli smo da se ubacimo pravo u trup broda, kroz otvor koji se nekad koristio za ubacivanje ogromnih mreža punih ribe.

„Vidim da počinjete da verujete“, izjavi Ki, „u ono što sam vam kazala na početku, to jest, da je bilo vraški teško uklavirati do poslednjeg detalja sve delove našeg kratkog putovanja. Može biti da svaka revolucija, pa tako i glasnost, jede svoju decu - osim toga, ko spava s lopovima, probudiće se ukvašen¹⁸³ Ipak moram reći da kooperacija među polarnim istraživačima, vulkanolozima i lokalnim stanovništvom nikad nije bila na takvoj visini - da ne pominjem svu složenost i potencijalne rizike sa kojima se moralo računati. Ako se ikad ponovo dobrovoljno prijavim da pomognem u prikupljanju članova neke porodice kao što je vaša, pucajte mi odmah u nogu, tako da imam vremena da natenane porazmislim o takvoj odluci.“

Moram priznati da sam u trenutku kad je trebalo da ponovo vidim oca i sama bila ispunjena sličnim sumnjama. Srce mi je podrhtavalo kao motor naše mile Beki. Nisam imala pojma u kakvom je on stanju, koliko je teško bio bolestan, koliko je uopšte uspeo da se oporavi. Da li će me prepoznati? Vartan i Ki, osećajući o čemu razmišljam, položili su mi ruke na ramena, dok smo se penjali na palubu.

A tamo, s druge strane, stajala je visoka plava žena, čija je kosa bila prošarana srebrnim pramenovima, i u kojoj sam prepoznala svoju baku, mada je, zapravo, nikada nisam srela. A pored nje stajao je čovek za koga sam proteklih deset godina mislila da ga nikad neću ponovo videti.

Moj otac nas je posmatrao dok smo prilazili duž palube. Na udaljenosti od desetak metara, mogla sam da uočim koliko je omršavio. Videla sam pravilne crte lica i snažnu vilicu koja se ocrtavala naspram tamne, otkopčane mornarske jakne. Kad pridismo bliže, zapazih ožiljak koji se promaljao ispod svetle, tršave kose

---

¹⁸³ Namerno pomešane izreke: pazi da ne izbaciš dete iz korita zajedno sa prljavom vodom; ko spava sa decom, budi se mokar. -*Prim. prev.*

koja mu je padala na čelo.

Kada smo se sasvim približili, njegove svetlozelene oči, boje stakla, zagledaše se pravo u mene.

Počela sam da plačem.

Moj otac raširi ruke i ja mu priđoh u zagrljaj.

„Ksi“, izusti, kao da se seća nečeg izuzetno važnog, za šta je mislio da je zauvek zaboravio, „Ksi, Ksi, Ksi.“

Ako na mestu na kome Čukotsko poluostrvo zadire u Čukotsko i Beringovo more pogledate na zapad preko Beringovog moreuza, videćete da su odatle dobre stare SAD udaljene samo na pljučkomet.

Naš brod je vodio biologe na izviđačku misiju povezanu sa smanjivanjem populacije kormorana na severnim i istočnim obalama poluostrva. Nas petoro krenulo je samo da se provoza. Tatjana je trebalo da se vrati na Kamčatku i tamo se pridruži šamanima iz plemena Čukči, čim brod izbací naš avion na nekom pogodnom mestu odakle ćemo moći da uzletimo bez velike buke. Kad ovaemo stigli u američke teritorijalne vode, svratićemo u mesto Kosibi na Aljasci i uzeti gorivo da bi sa ocem mogli da stignemo do Ankoridža.

U ovo doba godine mrak se brzo spušta. Sedeli smo na palubi okupljeni oko mangala koji su drugari naše Ki namestili za nas. Pili smo kvas, pekli krompire, i komade mariniranog irvasovog mesa, uobičajeno u ovim krajevima, koje smo nabadali na drvene štapiće i polagali na užareno ugljjevlje. Otac me je čvrsto grlio jednom rukom koju je obavio oko mojih ramena. S vremena na vreme bi me pogledao, kao da je želeo da se uveri da još uvek sedim tu, pored njega - činilo se da se boji da ne odletim u tamno nebo, poput ptice.

Moja prelepa baka, Tatjana, kojoj se nisu mogle odrediti godine, delovala je veoma egzotično, sa svojim visokim jagodicama, obučena u dugu izvezenu haljinu od irvasove kože sa resama na krajevima. Njena svilená plava kosa blistala je pri odsjaju vatre ispred nas. Engleski je jedva znala, i govorila ga je sa jakim slovenskim naglaskom, tako da je Vartan često uskakao i prevodio. Ustala je, stala u sredinu i počela da priča ono što smo svi odavno želeli da čujemo:

„Mene su uhvatili na Krimu, jedne jesenje noći 1953. godine i brodom prebacili u gulag. Ne možete ni zamisliti kako je to bilo - mnogi su umirali na tim brodovima, bez vode i hrane, naravno i bez grejanja - da je kojim slučajem bila zima, ja bih se sigurno smrzla od hladnoće, kao hiljade drugih zarobljenika. U tim logorima za prinudni rad umrlo je na desetine miliona ljudi.

Ne znam tačno koliko sam dugo ostala u tom logoru, jedući pomije, pijući zagađenu vodu i kopajući smrznutu zemlju, jer je trebalo izgraditi puteve. Ruke su mi bile izgrebane i krvave. Nije bilo duže od godinu dana. Ali, meni se posrećilo, plaćen je otkup za mene, tako da su me pustili da pobegnem. A još veća sreća bila je u tome što sam našla utočište na severu. Mada su u prošlosti stanovnici Kamčatke i Korjaka ubijani zajedno sa svojom decom ako bi ih uhvatili da pomažu 'političkim zatvorenicima' kao što sam bila ja, mene je prihvatilo jedno pleme koje je živelo još severnije i koje je već bilo skoro u potpunosti istrebljeno. Uglavnom

su bile preživjele žene iz plemena Čukči - šamanke. One su spasle i Sašu, povrativši ga u život. Čovek koji je organizovao naše spasavanje poznat je pod imenom 'Galen Marč'."

Kad je završio sa prevođenjem, Vartan je upita: „Kako to, poznatje pod imenom 'Galen Marč'?"

„Ako to ime napišete gelskim pravopisom“, objasnih, „onda ono predstavlja akronim za ime Šarlemanju.“ Okrenula sam se prema Tatjani i dodala. „Ne razumem. Kako je Galen mogao spasti tebe - pre pedeset godina - kad čovek koga sam ja upoznala ne može imati više od tridesetak?"¹

Vartan je preveo.

Tada se Tatjana okrenu meni i odgovori na engleskom: „Ne, on je stariji. Njegovo ime nije Šarlemanj, nije Galen Marč. Dam ti nešto od njega što objasni sve - kako kažeš? Sve stvari.“

Posegnu rukom u svoje halje od irvasove kože i izvuče jedan paketić. Preda ga Vartanu i pokaza rukom da treba meni da ga da.

„On piše ovo za tebe, ko si sledeća Crna kraljica, i...“

Osetih kako me je otac čvršće prigrlio, skoro drhteći, a onda je prekide: „Šta hoćeš time da kažeš?“ zahtevao je da mu odgovori.

Tatjana zatrese glavom i nešto brzo ispriča Vartanu na jeziku koji nisam umela da prepoznam - možda je to bio ukrajinski. Posle nekog vremena, on klimnu glavom, ali kad me ponovo pogleda, imao je izraz koji ja nisam umela da protumačim.

„Tatjana traži od mene, Ksi“, reče Vartan, „da ti kažem da je izuzetno važno za sve nas da odmah pročitamo ovo što je u paketu od Galena. Pogotovo je to važno za tebe i mene. Ona kaže da je Galen Marč Beli kralj, ali da to neće još dugo ostati izgleda da se on nada da ću ga ja zameniti. Ali, suština je, kako on kaže, u *razlogu* zbog kojeg napušta Igru. Tatjana kaže da on nije u stanju da obavi misiju - samo mi to možemo.“

Vartan je gledao u nas, sve troje. Delovao je veoma zbunjeno. Onda je skrenuo pogled prema mom ocu. „Možda vam to neće puno značiti u ovom trenutku, gospodine, dok vam se ne povrate još neki delovi sećanja, reče mu Vartan, „ali vaša majka Tatjana tvrdi da je taj čovek o kome govorimo, Galen Marč, zapravo vaš predak. On je sin Mini Ranselas, kaluđerice koja se zvala Mirej. Njegovo ime je Šarlot de Remi.“

„Mora biti da je tvoja majka to znala od samog početka“, reče Ki. „Samo se tako može objasniti zašto je imala poverenja u njega od trenutka kada ga je srela, zašto je pristala da se preseli na Četiri ugla, s njim kao osloncem, kad god bi se za to ukazala potreba. Pretpostavljam da se to zaista i desilo, kad je saznala da je tvom ocu počelo da se vraća pamćenje. To je sve vas moglo da ugrozi, da je kojim slučajem 'neko koga poznajemo' saznao gde se on nalazi i stigao do njega pre'nas. Tada je odlučila da je neophodno da Galena i fizički dovede u Kolorado, kao neku vrstu barijere. Zbog toga je i uključila Vartana i mene u čitav poduhvat.“

Jasno je, takođe, zašto se Ket trudila da ti, tvoj stric i Lili Rad ne saznate ništa o

svemu tome sve do poslednjeg trenutka. Oni su učestvovali u prethodnoj rundi Igre, a sad je kretala nova partija. Osim toga, sve troje ste igrači koji vole rizik, baš kao i tvoj otac, i ona se verovatno plašila da bilo ko od vas može samostalno da krene poput rakete. Zato je sve organizovala sama. Ta ženska je živa vatra.“

Da znaš da jeste, pomislila sam.

Dogovorili smo se da je najbolje da Vartan i ja prvi pročitamo spise iz Galenovog paketa, pa da onda ostalima objasnimo o čemu se radi, ako bude potrebno. Zato smo ostali sami kraj mangaija i pri njegovoj svetlosti otvorili paket i pročitali priču Šarlota de Remija.

PRIČA BELOG KRALJA

Nije mi bilo ni sedam godina kad sam se vratio iz Egipta u London sa svojim mentorom Šahinom, koji me je podizao kao da mi je bio rođeni otac - zapravo i otac i majka - od najranijeg detinjstva. Prema jednom proročanstvu, trebalo je da razrešim ovu misteriju, a moja majka Mirej, verovala je u to. Igra je upravljala njenim životom, sve od onog trenutka kada je, još pre nego što sam se ja rodio, njoj na očigled oduzela život njene mlade rođake i najbliže prijateljice, Valentine.

Šahin i ja smo stigli u London iz Egipta, i saznali daje, tokom našeg odsustva, majka mesecima boravila u Parizu, s mojim ocem, od koga je dobila sedam figura, koje je on uspeo da otme od Belog tima - uz obećanje da će dobiti još, ukoliko mom ocu pođe za rukom da ih se domogne.

Plod tog kratkog susreta između mojih roditelja, bilo je rođenje moje sestre, Šarlote, tik pred naš dolazak iz Egipta. Naredne četiri godine, u kojima je Šarlota rasla i razvijala se u zdravu devojčicu, moja majka, Šahin i ja provodili smo vreme proučavajući spise Isaka Njutna u Kembridžu, sedeći u sobama koje su gledale pravo u povrtnjak koji je nekada pripadao njemu. Tu sam načinio otkriće: tajna za kojom su svi vekovima tragali nije se ticala samo postupka na koji se osnovni metali mogu pretvoriti u zlato, već nečeg značajnijeg - postizanja besmrtnosti - Arapi su to zvali *al-Iksir* - eliksir života. Ali, tada nisam sve to još znao.

Bilo mi je već deset godina, a Šarloti četiri, kada smo prvi put videli oca, Šarl-Moric Talejrana, u banji Burbon lAšambo. Moja majka, rešena da privede kraju Igru, koja ju je toliko opsedala, povelala nas je sa sobom u nadi da će to pomoći da otac ispuni svoje obećanje: da za nju dođe i do ostalih delova pribora.

Posle te noći provedene u Burbonu, kad mi je bilo deset godina, oca neću ponovo videti punih dvadeset godina. Iako je on uspeo da ubedi majku da mu dozvoli da podiže Šarlota kao svoju usvojenicu - sa čim se majka složila - ona još uvek nije mogla da se odvoji od mene. Ja sam prorok čiji je dolazak najavljen, govorila je. Ja sam rođen pred očima boginje u pustinji. Ja sam taj koji će razrešiti tajnu pribora za šah iz Monglana.

I u tome je bila u pravu.

Radili smo punih dvadeset godina, prvo u Londonu, a onda u Grenoblu, ali godinama nismo mogli da učinimo bilo kakav napredak posle onog prvobitnog otkrića o, kako smo mi mislili, pravom sadržaju te tajne.

U Grenoblu je bilo sedište ustanove koja se zvala *Academie Delphinale*, koju je

faktički osnovao Žan-Batist-Žozef Furiije, autor dela *Analitička teorija toplote*. Šahin i ja proveli smo mnogo vremena sa Furijeom tokom našeg boravka u Egiptu, u vreme Napoleonovog pohoda. Mada sam tada još uvek bio samo dete, učestvovao sam u ekspediciji u kojoj je pronađen kamen u Rozeti, za koji je bilo potrebno isto toliko vremena da bude dešifrovan, koliko i nama za pribor iz Monglana - uskoro će oni postati povezani na jedan izuzetno važan način.

1882. godine Furiije je već bio poznat po svojim delima koja je napisao o značajnim otkrićima naučne prirode koja su poticala iz Egipta. On je lično u svojoj Akademiji u Grenoblu pomagao jednom mladiću, naročito nadarenom za jezike, koga smo takođe kasnije dobro upoznali. Zvao se Žan-Fransoa Šampolion.

14. septembra 1922. godine, Žan-Fransoa trčao je ulicom do kancelarije svog brata i vikao, „*Je tiens l'affaire!*“¹⁸⁴ Pošto je proveo skoro dvadeset godina radeći na tom problemu, skoro od samog detinjstva, on je bio prvi koji je uspeo da razreši tajnu kamena iz Rozete. Ključ za to bila je jedna jedina reč: *Tot*.

Moja majka bilaje sva uzbuđena. Tot je, kao što je svima dobro poznato, bio jedan od najvažnijih egipatskih bogova, koga su Rimljani izjednačavali s Merkurom, a Grci s Hermesom, ocem alhemije. Egipatska zemlja u drevna vremena nazivala sa al-Khem. Svi mi, uključujući i Furijea, bili smo sigurni da je Žan-Fransoa, protumačivši egipatsko pismo, našao ključ za mnoge tajne iz drevnih vremena, uključujući i onu u vezi s priborom iz Monglana, čije je delove moja majka držala u svojim rukama.

I sam sam osećao da se nalazimo na ivici velikog otkrića, otkrića u kome je trebalo da odigram ulogu zbog koje sam i bio rođen, kako je verovala moja majka. Ali, ma kako da sam se trudio, još uvek mi to nije polazilo za rukom.

Stoga sam, na nagovor moje majke, ostavio Furijea i Šampoliona, prepustivši ih da se i dalje bave svojim naučnim istraživanjima, kao i moju majku i Šahina i sam krenuo u pustinju da tamo tražim još starije zapise na stenama ispod kojih sam bio rođen.

Moja majka je bila nepokolebljiva u svom uverenju da je jedini način da se Igra, za večna vremena, završi taj, da jedan tim, ili samo jedna osoba, prikupi dovoljno delova da bude u stanju da razreši zagonetku, sastavi formulu i da je, na kraju, popije.

U tom svom uverenju ona je bila na sasvim pogrešnom putu.

Ta pogreška upropastila joj je život.

Meni, takođe.

Kada smo Vartan i ja došli do ovog mesta u rukopisu, on je na toj stranici stavio svoju ruku preko moje. „Brzo ćemo nastaviti sa čitanjem“, reče mi blagim glasom. „Ali ja verujem da ti i ja već znamo odgovor na pitanje šta je to što mu je, prema sopstvenom uverenju, uništilo život, a možda i njegovoj majci. Isto tako, zašto je za njega bilo toliko važno da postupi na način na koji je postupio, kao i da ovo napiše baš za *nas*.“

---

¹⁸⁴ „Imam ga!“ (fr.) - *Prim. prev.*

Zagledala sam se u tamne Vartanove oči pri svetlosti ugljevlja. Znala sam da je u pravu.

„Zato što je još uvek živ“, rekoх.

Vartan lagano klimnu glavom i dodade: „A ona koju voli, nije.“

GRAD VATRE

Na kraju sveta, svetu će suditi vatra, i sve ono što je Bog stvorio ni iz čega, vatra će pretvoriti u pepeo, iz kojeg pepela feniks će izleći svoje mlade... Posle sveopšteg požara, stvoriće se novo nebo i nova zemlja, a novi čovek biće uzvišen u svom veličanstvenom obliku.

Bazil Valentinus, *Zlatni tronožac*

*Bog je Noju dugom dao znak,
Al' nema više vode, vatre sledećeg puta!*

Džejms Boldvin, *Vatra sledećeg puta*

Da upalite vatru, morate udarati kamen o kamen...

Gari Kasparov, *Kako život oponaša šah*

Prešli smo zaista dug i zavojit put, ali zato veličanstven, sve do blistavog Grada na brdu, koji sam nazivala svojim domom.

Prvo nam je Ki unapred, kao i uvek, organizovala randevu, pri čemu je Lili bila određena da igra ulogu šofera. Ovog puta na mestu u kome je mnogo manja gužva nego na jezeru Hud. Bilo je to malo primorsko mesto sa aerodromom na vodi, severno od Ankoridža: stanovnici tog mesta verovatno nisu nikad ni čuli za auto marke aston martin iz ograničene serije, a još manje je bilo verovatno da bi na takav automobil uopšte obratili pažnju. Jedino pitanje bilo je kako su one *uspele* da sa tim kolima stignu ovamo čak iz Vajominga, prešavši hiljade i hiljade kilometara, kroz surove predeie tundre.

„Pokušaću da pogodim“, rekoh Lili, „ti i majka ste vozile non-stop, smenjujući se za volanom svakih sedam časova i pevajući 'Noć i dan'. Inače, ne razumem kako ste, do vraga, uspele da stignete čak ovamo.“

„Koristila sam svoju uobičajenu tehniku“, odvrati Lili, trljajući o palac svoje prstiće sa lakiranim noktima, bezvremenim gestom, koji znači *pare, pare*. „Pošto sam dobro proučila teren, shvatila sam da će biti najbolje da koristim privatni prevoz preko vode.“

A tada nastupi potpuna tišina. Vartan je pomagao ocu da izađe iz aviona i moj otac je prvi put ugledao majku posle punih deset godina. Čak i gospodica Zaza nije pustila ni glasa.

Naravno, svima su nam poznate osnovne stvari o tome kako smo stigli na ovaj svet: spermatozoid obigrava oko jajne ćelije. Ima i onih koji veruju da Bog pošalje iskru koja pokrene čitav proces, dok drugi smatraju da je u pitanju čista hemija. Ali ono što se sada odigravalo pred našim očima bilo je nešto sasvim drugo, i mi smo toga bili svesni. Toliko mi je bilo drago što me je Vartan naterao da stanemo pred ogledalo zamagljeno parom, tako da bih ja mogla da vidim kako on vidi mene. U ovom trenutku, dok sam gledala svoje roditelje kako se međusobno posmatraju prvi put posle deset godina, shvatila sam kako sam se uopšte našla ovde.

Gledajte na to s koje god strane hoćete, radilo se o pravom čudu.

Očeve ruke bile su u majčinoj kosi i dok su im se usne spajale, njihova teia kao da su se stapala i prožimala jedno drugo. Svi smo ih posmatrali, i to veoma dugo.

Ki, stojeći pored mene, prošaputa: „Mora da su dobro pročitali *sva* ona pravila. Zastade i porazmisli: „A možda su ih sami i napisali.“

Ponovo sam osetila kako mi nadolaze suze. Ako mi ovo pređe u naviku, moraću početi da nosim maramice.

I dok su se oni i dalje grlili, moj otac polako pruži ruku prema nama. Lili mi reče: „Mislim da hoće da i *ti* priđeš.“

Kad im priđoh, on obavi svoju ruku oko mene, a i majka učini isto, tako da smo stajali čvrsto stegnuti kao kakav zavežljaj. I pre no što me je uhvatio blam zbog prevelike sentimentalnosti, otac reče nešto, što verujem da je pokušavao da mi objasni tokom čitavog leta: „Sve je to bilo moja greška, Aleksandra. Sada to shvatam. Tada sam se prvi put suprotstavio Ket, zbog bilo čega. Ali, da znaš, ja to ipak nisam učinio zbog *tebe* - učinio sam to sebe radi.“

Mada se obraćao meni, on ni za trenutak nije skidao pogled sa majčinog lica.

„Kad sam se našao u Americi, i kad sam shvatio da ću morati da napustim jednu od stvari koje sam najviše voleo, zarad one druge - da napustim šah, da bih mogao da živim sa Ket- bilo je jako teško, skoro nepodnošljivo. Ali kad sam otkrio da moja kći ume da igra šah, da *želi* da igra šah“, tada pogleda u mene, tim svojim srebrnastozelenim očima, *mojim* očima, i odjednom shvatih: „pomislio sam da bi ti, moja kći, Ksi, mogla da postaneš moj surogat“, govorio je. „Na neki način, ja sam te zloupotrebio, kao oni roditelji što guraju svoju decu - kako ih ono zovete?“

„*Mame-manekenke*“, dodade moja majka, kratko se nasmejaviši i time unekoliko prekinuvši izliv slovenskog *angsta*. Stavila je ruku na očevo čelo i gurnula unazad kosu, tako da se video tamno ljubičast ožiljak koji će uvek biti prisutan u našem životu. S tužnim osmehom, reče mu: „Ipak, mislim da si se dovoljno iskupio za svoj zločin.“

Tada se majka okrenu meni: „Nemam nameru da zamenim oca u ulozi Svengalija“, reče, „ali ipak moramo da razgovaramo o onoj drugoj *Igri*, bojim se da to ne možemo odlagati. Nisam imala dovoljno vremena da saznam koliko si ti uspeła da otkriješ. U svakom slučaju, *uspela si* da dešifruješ sve poruke koje sam ti ostavila, zar ne? Naročito onu prvu?“

„Sahovska tabla je ključ za sve“, rekoh.

Tada ona učini nešto sasvim neočekivano. Pustila je oca, obavila svoje ruke oko mene, stegla me i prošaputala mi na uho: „Ma šta da se desi, to ti je poklon od mene.“

Pustila me je i dala znak ostalima da nam se pridruže.

„Lili ima kuću kraj vode, na ostrvu Vankuver“, rekla nam je. „Otići ćemo tamo nakratko - nas troje. I Zaza. Počešala je psa po glavi i Zaza je počela da se migolji u Lilinom naručju. „Nokomis je pristala da nas preveze tamo avionom i da sredi da se Lilin automobil prebaci na istok. Za sada, samo će naša grupa znati gde se nalazimo, dok se ne uverimo da je moj muž zaista dobro. A Lili će lično stupiti u kontakt sa Nimom, čim se bude vratila u Njujork.“

Potom je majka pogledala Vartana i mene: „Koliko ste uspeli da pročitate od

onog što je napisao Galen?“

„Skoro sve“, odgovori Vartan. „Kako je pomogao da se spase devojka, kako je od nje dobio pravu Crnu kraljicu koju su čuvali sufiti, kako je pomagao majci da reši formulu, i kako je, na kraju, sam popio eliksir. Kad smo spojili tu priču sa onim što nam je Lili već bila rekla o Mirej, Šarlotovoj majci, shvatili smo koliko je sve to strašno. Morati večno živeti, i to stalno u opasnosti i u strahu. I shvatati da ćeš večno biti sam, svestan da si ti lično stvorio...“

„Ima tu još nešto“, prekinu ga majka. „Upravo sam poverila Ksi ključ rešenja za sve ostalo. Ako ti zameniš Galena na mestu Belog kralja i ako se Aleksandra složi da preuzme moju ulogu, onda ćete možda vas dvoje biti u stanju da dođete do rešenja i ponudite ga onima koji su u stanju da razumeju šta treba činiti.“

Meni je kazala: „Zapamti jednu stvar, mila moja: kartu koju ti je dala Tatjana Solarin, pre toliko godina, tamo u Rusiji. Sa jedne strane je prikazana sloboda. A na drugoj, večnost. Sve je u izboru.“ I dok je Ki požurivala ostale da se popnu u avion, majka nam reče sa osmehom, ali pomalo zamagljenih očiju, „Vi ćete sigurno umeti da me nađete, ukoliko biste imali bilo kakvih pitanja u vezi sa pravilima.“

Vetar koji je duvao sa zapada na istok i udarao nam pravo u rep fenomenalno je skratio naše putovanje. Trebalo nam je tri sata do Sijetla, i samo četiri i po da stignemo u D. C. I pored toga što smo izgubili tri časa zbog prelaska preko vremenskih zona, ipak smo stigli otprilike u vreme kad se završava večera, u ponedeljak - tačno nedelju dana posle 'one noći u Bagdadu' - Vartan i ja smo ušetali u moj stan.

Spustio je, ovog puta samo jednu, putnu torbu na pod i objumio me svojim rukama. „Ne tiče me se šta će se sve ispodšavati do sutra ujutro“, promrmlja mi u kosu. „Večeras počinjemo sa ozbiljnim bubanjem onih uputstava koje su nam tvoji roditelji tako zorno prikazali. Meni su se jako dopala i želim da ih i ja tako dobro savladam.“

„Prvo večera“, rekoh. „Ne znam šta ovde ima od hrane, ali ne želim da se onesvestiš od gladi, taman kad počnemo da radimo domaće zadatke.“

Otišla sam u kuhinju i izvukla par konzervi i kutiju s pastom. „Biće špageti“, kazala sam, vireći kroz dovratak.

Vartan je stajao u dnevnoj sobi i posmatrao šahovsku tablu koju je Nim ranije tamo postavio na mom okruglom stočiću od hrastovine.

„Da li si ikad požalila zbog poslednjeg meča?“ upita. Podigao je pogled prema meni: „O, naravno, ne mislim zbog tvog oca, ili svega što se posle desilo. Mislim, da li ti je bilo žao što ti i ja nismo imali priliku da taj meč odigramo.“

„Da li mi je bilo krivo? Itekako“, rekoh uz smešak. „To mi je bila poslednja prilika da te sameljem kao na mašini za meso.“

„Pa, hajde onda da to sad uradimo“, predloži.

„Šta da uradimo?“

„Hajde da sad odigramo tu partiju“, reče Vartan. „Znam da nisi uigrana, aii možda će ti ipak prijati da odigraš jednu partiju sa mnom.“

Uzeo je belu i crnu kraljicu sa table i okretao ih iza leđa. Onda ispruži prema meni ruke, stegnutih pesnica u kojima su se nalazile kraljice.

„Ovo je čista ludost“, rekoh.

Ali, ipak sam dodirnula njegovu desnu šaku, osećajući kako me podilaze žmarci.

Kad ju je otvorio, na dlanu mu se nalazila bela kraljica. Pruži je meni. Potom sede s druge strane stola, gde su bile postavljene crne figure i vrati svoju kraljicu na mesto. „Ti si na potezu“, reče Vartan, pokazavši mi rukom da zauzmem mesto na suprotnoj strani.

U trenutku kad sam sela na svoju stolicu i postavila belu kraljicu na njeno mesto na tabli, učini mi se kao da je u meni nešto kliknulo. Zaboravih da nisam sela za šahovsku tablu već više od deset godina. Osetih kako kroz mene struji snaga, nabijena silnim potencijalom, a mozak mi krenu da izračunava i procenjuje, baš kao kad Ki uzme Furijeove transformacije i Maksvelove jednačine i pokušava da izračuna beskonačno talasanje toplote i svetlosti, zvučnih, laserskih i infra-crvenih vibracija, koje niko ne može ni da vidi, ni da čuje.

Uzeh skakača i postavih ga na polje d4.

Nastavila sam da gledam u tablu, kad shvatih da Vartan još uvek nije izveo svoj početni potez. Podigla sam glavu i videla da me posmatra sa nekim zagonetnim izrazom na licu, koji nisam umela da protumačim.

„Ti si na potezu“, podsetih ga.

„Možda ovo nije dobra ideja“, reče mi.

„Ne, ovo je odlična ideja“, rekoh, osećajući priliv adrenalina. „Hajde, kreni.“

„Aleksandra“, reče, „ti znaš da sam ja svih ovih godina igrao na takmičenjima. Moj ELO iznosi preko dve hiljade šesto poena. Jednostavno, ne možeš me pobediti Indijskom kraljevom odbranom, ako si to nameravala.“

To je oduvek bila moja najmilija odbrana, dakle nije bilo potrebno da doda *'niprošliput nisi mogla'*.

„Uopšte mi nije važno da li ću te, i kako, pobediti“, rekla sam mu. *Lagala sam*. „Ako želiš, možeš kontrirati nekom drugom vrstom odbrane.“ Prosto nisam mogla da verujem da se *prepiremo*, umesto da igramo.

„Bojim se da ja uopšte *nisam* u stanju da izgubim“, reče Vartan uz smešak, kao da želi da se izvini, ili pak kao da je upravo shvatio šta čini. „A pogotovo ne da izgubim na fm način. Vrlo dobro znaš da ne mogu jednostavno da ti *preputim* partiju, čak i kad bih želeo, samo datime postignem da se ti dobro osećaš.“

„U redu - moći ćeš da se prepustiš napadu besa, kad te budem pobedila“, odgovorila sam. „Igraj već jednom.“

Oklevajući, pomakao je svog skakača i igraje krenula.

U stvari, već u svom sledećem potezu primenio je drugu taktiku nego što sam očekivala - povukao je pešaka na položaj e6! Znači, *Kraljičina indijska odbrana* pokušala sam da prikrijem uzbuđenje. Upravo tako nečem smo se i nadali, moj otac i ja, kad smo razvijali strategiju i uvežbavali meč koji je trebalo da odigram s belim figurama u Zagorsku!

Pošto je svaki mogući odgovor na bilo koji potez u ovoj vrsti odbrane bio

urezan u moj mozak, još u detinjstvu, ja sam bila odlično pripremljena da krenem u napad svom municijom, ukoliko bi neko rešio da na ovaj način zaigra protiv mene. Vartan mi je rekao, kad smo bili u Vajomingu, da sve zavisi od dobrog tajminga, je 1' tako?

E pa, došlo je vreme i za to.

Zivot oponaša umetnost. Stvarnost oponaša šah.

Prilikom devetog poteza, ubacila sam klip u Vartanove točkove. Prebacila sam skakačevog pešaka sa g2 na g4.

Vartan me zaprepasčeno pogleda i grleno se nasmeja. Očito je zaboravio da ovo treba da bude ozbiljna igra. „U životu još nikad nisi odigrala ovakav potez“, reče. „Šta misliš, ko si ti - mali Kasparov?“

„Ne“, odgovorih, ne menjajući svoj pokerski izraz na licu. „Ja sam mala Aleksandra Solarin, koja veruje da si sada ti na potezu.“

Zatresao je glavom, još uvek se smejući - ali za razliku od malopre, počeo je da obraća više pažnje igri nego meni.

Šah je zanimljiva igra koja nas stalno podučava o tome kako funkcioniše ljudski um. Zнала sam, na primer, da je Vartan u prednosti, jer je njegov mozak natrpan do pucanja svim mogućim varijantama s kojima se susreo tokom poslednjih deset godina. Za to vreme on je imao prilike da se susretne sa najboljim šahistima, i najčešće je uspevao i da ih pobedi.

Međutim, iako je moj položaj sigurno bio znatno slabiji od njegovog, imajući sve ovo u vidu, znala sam da u ovom trenutku imam preimućstvo, jer raspolazem elementom iznenađenja. Kad je Vartan seo za ovu tablu, mislio je da igra protiv traumatizovane dvanaestogodišnje šahistkinje u koju se slučajno zaljubio i koju nije želeo da emocionalno povredi više no što mora. Međutim, bio je dovoljan jedan neočekivan potez, da bi on shvatio da ovu partiju - ukoliko ne počne ozbiljno da igra, i to odmah - može čak i izgubiti.

Osećala sam se sjajno.

Međutim, znaia sam da moram odmah da se oslobodim svake euforije, ili neću izdržati do kraja. Konačno - mogla bih se kladiti u svoj pupak, što bi rekla Ki - sa svojom enciklopedijskom memorijom i ogromnim iskustvom što se u šahu zove 'implicitno znanje', on je mogao momentano da se seti svih mogućih varijacija u vezi s bilo kojim mojim potezom. Međutim, poznato je da su veliki šahisti skloni da se koncentrišu na ono što je abnormalno, a tek se onda sete šta bi bilo normalno. Znači, moraću da se poigravam sa njegovim umom, da unesem zbrku u tu savršeno izoštrenu, intuitivnu pamet

Čuvala sam samo jedan trik u rukavu, koji bi mi mogao pomoći, trik kojem me je naučio moj otac, tehniku koju nije nikad ni sa kim drugim podelio, koliko je meni bilo poznato. Zнала sam takođe da to nikako ne može biti deo standardne obuke šahista. Godinama sam se zapravo plašila da primenim tu taktiku, zbog svoje takozvane *amaurosis scacchistica*, šahovskog slepila, koje me je već bilo pogodilo na jednom turniru. Zapravo, pitala sam se nije li ta tehnika zapravo bila *uzrok* mog slepila, upravo zbog toga što ona ponekad sve iskrene naopačke.

Svi znaju, govorio mi je otac još kad sam bila sasvim mala, da raspolažeš dvema mogućnostima da reaguješ na opasnost, ukoliko ti je pozicija ugrožena: možeš da se braniš ili da napadaš. Ali, postoji i treća opcija, o kojoj niko ne

razmišlja: da pitaš figure šta one misle o situaciji u kojoj su se našle.

Ovo je malom detetu zvučalo savršeno logično. On je time hteo da kaže da i pored toga što svaka *pozicija* u kojoj se možete naći ima svoju jaku i svoju slabu stranu, u smislu napada i odbrane, u odnosu na čitavu tablu, kada su u pitanju same šahovske *figure*, situacija je sasvim drugojačija. Za svaku šahovsku figuru, snaga i slabost su inherentni deo njihove prirode - one se, takoreći, nalaze u njihovoj personi. One čine njihov *modus operandi*, što će reći, one određuju slobodu i ograničenje u odnosu na to kako se figura kreće u svom, naoko zatvorenom, sistemu crno-belog životnog prostora.

Kada mi je otac jednom skrenuo pažnju na ovu okolnost, lako sam mogla da vidim da, ukoliko kraljica preti skakaču, skakač pretnju ne može da uzvрати kraljici. Ili, kad top napada lovca, lovac nije u poziciji da njega napadne. Pa čak i kraljica, koja je najmoćnija šahovska figura, ne može sebi dozvoliti da se dugo zadrži na dijagonalnom polju koje se nalazi direktno na putanji kakvog usamljenog pešaka, ili će je ovaj zakucati. Svaka slaba pozicija - u smislu prirodnih ograničenja, zbog kojih neka figura može biti zarobljena ili napadnuta - pretvara se u jaku poziciju, u slučaju da je ona ta koja napada.

Moj otac je posebno uživao kad bi našao situaciju u kojoj je moguće kombinovano koristiti te urođene osobenosti figura, tako što će agresivnim napadom bombardovati protivnika sa svih strana - što je za neustrašivu šestogodišnju devojčicu predstavljalo pravo otkrovenje. Nadala sam se da ću danas moći da primenim tu taktiku. Ja sam se uvek bolje snalazila u igri na sredini polja, koristeći taktiku neposredne razmene poteza. Osim toga, znala sam da ću - da bi od Vartana Azova izvukla barem *remi* - morati da ga još nekoliko puta ovako iznenadim.

Posle prilično duge pauze, barem se meni tako činilo, podigla sam glavu i pogledala Vartana. Gledao me je nekako čudno.

„Sasvim neverovatno“, kazao je. „Zašto ništa nisi rekla?“

„A zašto ti nisi načinio potez?“ tražila sam da mi objasni.

„Dobro“, složi se. „Učiniću jedini potez koji mi ostaje na raspolaganju.“

Pružio je svoj dugi prst i prevrnuo svog kralja.

„Propustila si da mi kažeš da si postigla šah-mat“, reče.

Zurila sam u tablu. Trebalo mi je dobrih petnaestak sekundi da ga pronađem.

„Pa zarti to nisi videla?“ upita, potpuno zaprepašćen.

Bila sam toliko uzbuđena, da mi se sve vrtelo u glavi. „Mislim da će biti potrebno da još malo treniram, pre no što se vratim u prvu ligu“, priznah skromno.

„Dobro, kako si to izvela?“ pitao je.

„Zahvaljujući jednoj neuobičajenoj tehnici prilaza igri, kojoj me je otac naučio kad sam bila sasvim mala“, rekoh. „Međutim, ona ponekad može da ima i suprotan efekat, kad ti konačno stigne do moždane opne.“

„Ma šta bilo“, reče Vartan, šireći lice u osmeh, „mislim da ćeš morati i mene da naučiš toj 'tehnici'. Ovo je prvi put u čitavom mom životu, da uopšte nisam video

šta mi se sprema.“

„Nisam ni ja“, priznah. „Kad sam izgubila meč protiv tebe u Moskvi, desilo se isto - *amaurosis scacchitica*. Nisam želela da o tome razgovaram s bilo kim, ali moram priznati da mi se tada nije desilo prvi put.“

„Slušaj, Ksi“, reče Vartan, prilazeći mi oko stola i uzimajući me za ruke. Podigao me je na noge. „Svaki šahista zna da slepilo može svakoga da pogodi, bilo gde, bilo kad. Svaki put kad se to desi, osuđuješ samog sebe. Znaš, bilo bi pogrešno verovati da je to neka specijalna kazna koju bogovi šalju samo *tebi*. Ti si napustila šah pre no što si imala priliku da se u to uveriš.“

„Slušaj me sada“, rekao mi je, „želim da se pomno zagledaš u tablu. To što si ti sad uradila bilo je moćno, osim toga nije se radilo o pukom slučaju. Mada, moram da priznam da se ne radi ni o nekoj sofisticiranoj strategiji. Pre bi se reklo da si primenila rasutu strategiju, sa komadićima šrapnela koji lete na sve strane. Ja za tako nešto uopšte nisam bio spreman.“ Zaćutao je, sve dok nisam počela da ga pažljivo slušam. „I još nešto, ti si *pobedila*“ dodade. „Da, ali ako se ne sećam *kako*...“

„Čekaj“, reče mi. „Upravo zbog toga želim da sedneš i pažljivo prostudiraš partiju, bez obzira koliko ti vremena za to bude potrebno. Treba da rekonstruišeš igru, sve dok *ne shvatiš* kako si stigla do pobede. Inače, biće isto kao kad padneš s konja: ukoliko odmah ne ustaneš i ne popneš se ponovo na njega, plašićeš se da ikad ponovo uzjašeš.“

Pa ja sam se toga plašila već duže od deset godina, još od Zagorska, dok se u ineni skupljalo osećanje krivice i straha. Međutim, znala sam da je Vartan potpuno u pravu: dok ne budem zaista shvatila šta se desilo, ostaću u prašini, a konj će bežati sve dalje i dalje.

Vartan se nasmeši i poljubi me li vrh nosa. „Ja ću da spremim večeru“, kazao je. „Javi mi kad budeš znala odgovor. Ne želim da te prekidam u nekom kritičnom trenutku, dok budeš dešifrovala neki važan potez. Ali ti zato obećavam de će te sačekati sjajna nagrada kad budeš gotova. Jedan velemaistor leći će u tvoj krevet i zabavljace te čitave noći.“

Bio je na pola puta do kuhinje, kad se okrenu i dodade, „Nadam se da ti *imaš* krevet?“

Vartan je preturao po papirima koje sam ja ispisala rekonstruišući partiju. Istovremeno je gladno gutao špagete koje je pripremio za nas u mojoj polupraznoj kuhinji. Ali, on se nikad nije žalio, čak ni na ono što bi sam skuvao.

Posmatrala sam njegovo lice s druge strane stola. S vremena na vreme bi klimnuo glavom. Nekoliko puta se i glasno nasmejao. Na kraju me je pogledao.

„Tvoj otac je sam sebe stvorio genijem“, reče. „Budi sigurna da ništa od ovih sjajnih ideja koje si mi sad prikazala nije mogao dobiti dok je kao dečak služio kaznu u sirotištu, 'Dvorcu mladih pionira'. Od njega si naučila ovu tehniku blic-kriga? Liči na nešto što bi mogao smisliti Filidor,¹⁸⁵ ali on bi koristio ostale figure,

---

¹⁸⁵ François-André Danican Philidor (1726—1795) francuski muzičar i najveći šahista

a ne piona Zastao je, a potom dodade: „Zašto ništa od ovog nisi koristila protiv mene ranije? A da, tvoja *'amaurosis'*.“

Tada me pogleda, kao da je u tom času doživeo prosvetljenje. „A možda smo zapravo mi *oboje* bili slepi“, reče.

„U vezi s čim?“ upitah.

„Gde je ona karta koju ti je dala Tatjana tamo u Zagorsku?“

Kad sam je pronašla u džepu pantalona u kojem sam je bila ostavila, on ju je uzeo i okretao s jedne na drugu stranu. Onda se zagledao u mene. „*Je tiens l'affaire*“ rekao je kao Sampolion kad je uspeo da dešifruje hijeroglif. „Vidiš? Zato ovde stoji *'Cuvaj se vatre'*. Feniks predstavlja vatru, večnost o kojoj je govorila tvoja majka - konstantno umiranje i rađanje iz pepela i plamena. Ali žarptica ne umire u vatri i pepelu. Njeno čudesno perje daje nam večnu svetlost. Ja mislim da je na tu slobodu mislila tvoja majka. I izbor. To bi moglo i da nam objasni šta je ona otkrila o samom priboru za šah - zašto ni Mirej ni Galen Marč nisu mogli da dođu do pravog značenja, niti je to mogla tvoja majke, pomažući im. Oni su već bili popili eliksir — bez obzira šta ih je rukovodilo da to učine. Oni su pribor iskoristili u sopstvene svrhe, a ne za ono što je bila prvobitna namena njegovog stvaraoca.“

„Hoćeš da kažeš, nešto nalik na ugrađeni bezbednosni mehanizam“, rekoh zapanjeno. „To znači da ga je al-Džabir tako zamislio da *niko* ko bi iskoristio pribor u svoje lične svrhe ne bi posle bio u stanju da dospe do njegovih viših moći.“

Sjajno rešenje, pomislih. Ali to nam ne pomaže da rešimo problem.

„Dobro, *šta* su zapravo te više moći?“ pitala sam.

„Tvoja majka mi je rekla da je *tebi* dala ključ rešenja za sve ostalo“, reče Vartan. „Šta je tebi kazala?“

„Pa, ništa naročito“, odgovorih. „Samo ine je pitala da li sam razumela sve poruke koje mi je ostavila u Koloradu - posebno onu prvu: *šahovska tabla je ključ*. Rekla mi je da je ta poruka namenjena meni, kao specijalan poklon od nje.“

„Kako to može biti specijalan poklon“, upita Vartan, „kada smo svi videli taj crtež šahovske table, kao što je sasvim sigurno znala da će se desiti? Mora da je ona mislila na neku drugu šahovsku tablu kad je govorila o ključu.“ Buljila sam u tablu koja je još uvek bila na stolu, sa šah-matom na svom mestu. Vartan je sledio moj pogled.

„Našla sam je u majčinom klaviru u Koloradu“, rekoh. „Bila je postavljena sa figurama raspoređenim kao u našoj poslednjoj partiji u Moskvi, tvojoj i mojoj, baš na onom mestu kad sam ja zabrljala. Ki mi je rekla da si ti poslao majci tačne pozicije...“

Ali Vartan je već počeo da sklanja naše tanjire od špageta i vinske čaše sa stola, a potom sve figure skloni na jednu stranu.

„Mora da je ovde - a ne skriveno u figurama. Kazala je *'tabla'*.“

Pogledala sam u Vartana i osetila kako mi lupa srce. On je pažljivo ispitivao

tablu vrhovima prstiju, baš kao onda pisci sto u Koloradu. Morala sam to da prekinem. Nikad se ranije nisam toliko plašila šta me čeka u budućnosti.

„Vartane“, pitala sam, „šta ako i mi završimo kao i svi ostali? Konačno, ti i ja smo rođeni takmičari, još od najranijeg detinjstva. Malopre, dok smo igrali šah, ja sam jedino želela da te pobedim. Nisam ni za trenutak pomislila ni na seks ni na strast, ni na ljubav. Šta ako nas to uhvati? Šta ako se ispovesti da ni mi, kao ni svi ostali, ne možemo da prekinemo da igramo, pa čak ni jedno protiv drugog?“

Vartan me pogleda, a onda se nasmeši. Njegov osmeh je za mene bio nešto sasvim neočekivano - zračio je radošću. Pružio je ruku i uhvatio me za članak iznad šake, okrenuo mi ruku i poljubio me tačno na mestu gde mi je bilo udaralojače nego inače. „Šah će sasvim sigurno biti jedina 'igra' koju ćemo igrati jedno protiv drugog, Ksi“, reče. „A sve druge igre moraju prestati.“

„Znam“, rekla sam. Spustila sam čelo na njegovu ruku koja je još uvek držala moju. Bila sam i suviše umorna da bih mogla da razmišljam.

Spustio je drugu ruku na moju kosu za trenutak, a onda me povuče u želji da ga gledam u lice. „A što se tiče toga kako ćemo 'završiti'“, reče, „nadam se, otprilike kao tvoji roditelji. To jest, ako budemo imali mnogo, mnogo sreće. Ali, svaki šahista zna za čuvene reči Tomasa Džefersona: 'Ja iskreno verujem u sreću, i što više radim, to me više prati sreća'.“

„A sad, hajde na posao“, dodade. „I nadajmo se da će nam se posrećiti.“ Uzeo je moju ruku i stavio je na šahovsku tablu. Potom je stavio svoju ruku preko moje i gurao vrh moga prsta svojim, sve dok se nije čulo jedno *klik*. Podigao je moju ruku sa table na kojoj se jedan deo rastvori. Unutra se nalazio list papira uvijen u plastični omot. Vartan ga izvadi i dodade ga meni, da bismo mogli zajedno da ga proučimo.

Bio je to minijaturni crtež šahovske table. Na njemu su se videli pešaci i ostale figure, povezani tankim linijama sa marginama na toj stranici, a iznad svake linije ispisan je niz brojeva. Izračunala sam, bilo je ukupno dvadeset i četiri linije - tačno onoliko, koliko je prema Lilinom kazivanju moja majka uspela da prikupi u poslednjoj rundi Igre. Neke crte bile su povezane, kao svežnjevi grančica.

„Ovi brojevi“, reče Vartan, „mora da su neka vrsta geodetskih koordinata, moguće je da se odnose na geografske regione u kojima su figure sakrivene. To znači da postoje dve alternative: ili tvoj otac nije jedina osoba koja poseduje tu informaciju, ili je, pak, on bio rešio da ipak sve zapiše, bez obzira na mogući rizik. Međutim, ovi brojevi mogu da nam daju samo jednu opštu predstavu o tome gde se figure nalaze, a nikako i specifičnu lokaciju.“

„Sa mogućim izuzetkom ovih brojeva ovde“, reko, jer sam zapazila nešto. „Pogledaj, pored ovih brojeva stoji zvezdica.“

Ponovo smo se vratili linijom do crteža šahovske table da vidimo sa kojom su figurom povezane te koordinate.

Linija nas je odvela do Crne kraljice.

Vartan okrenu stranicu. S druge strane nalazila se sićušna mapa koja mi je bila više nego poznata, sa strelicom pri dnu koja je pokazivala u pravcu severa, kao da hoće da kaže: *kreni odatle*. Osetila sam da mi srce tako jako lupa, da sam pomislila da ću ogluveni. Čvrsto stegnuh Vartana za ruku. „Hoćeš da kažeš da u stvari znaš gde se ovo nalazi?“ upita Vartan. „Ovde, usred Vašingtona, D. C.“

rekoh mu i bezuspešno pokušah da progutam pljuvačku. „A imajući u vidu sa kojom su figurom povezani ovi brojevi na prvoj strani, mora biti da je majka sakrila pravu Crnu kraljicu, baš ovde, u centru Distrikta!“

Jedan poznati glas začu se s druge strane sobe: „Nije bilo moguće ne čuti ovo, draga moja.“

Nakostrešila mi se sva kosa na glavi!

Vartan skoči na noge, i dalje držeći crtež u ruci. „Ko li je *ovo*, pobogu?“ prosikta.

A tamo, u do vratku - na moj užas i očajanje - stajao je moj šef, Rodolfo Bužaron.

„Ali, molim vas, molim vas reče Rodo, „nemojte se *deranžirati* zbog mene, slobodno sedite i završite s večerom.“

Uprkos tim rečima, ušao je u sobu i pružio ruku Vartanu. „Ja sam Bužaron“, reče, „Aleksandrin poslodavac.“

Vartan krišom pokuša da mi doda mapu u krilo, dok je kretao da se rukuje sa Rodoom. „Vartan Azov“, kazao je, „Aleksandrin prijatelj iz detinjstva.“

„O, pa sad već tnnogo više od toga, siguran sam“, odvrati Rodo. „Podsećam vas, da sam čuo šta ste govorili. Nije mi bila namera da prisluškujem vaš privatni razgovor. Ali, znaš šta Aleksandra, *ipak* si ti ostavila svoj mobilni među jastucima na sofi, pre no što si poslednji put otišla odavde. Galen i ja, i naši zemljaci koristili smo ga samo toliko da bismo proveravali da neko ne uđe ovamo u želji da nešto ovde traži dok si ti odsutna. Shvataš, samo tvoja majka zna gde je sakrila svoj spisak, i njena namera je bila da ga samo ti pronađeš. Ali, sa takvim ponašanjem tokom ovo nekoliko poslednjih dana - čas unutra, čas napolje, tamo, amo, jurcanje na sve strane kao bilijarska lopta - činilo nam se da malo opreza nije na odmet u ovim teškim vremenima. Verujem da ćete se vi oboje složiti sa mnom.“

Prišao je i izvukao mobilni tačno odande gde ga je Nim bio ostavio, među jastucima na sofi, otvorio prozor i zavitlao ga pravo u kanal, tamo dole.

Znači, ponovo su me pronašli preko telefona. Šta li se to, pobogu sa mnom dešava? Pripala mi je muka kad sam pomislila šta je sve sasvim sigurno čuo - da ne spominjem ona intimna očajanja između Vartana i mene.

Međutim, u ovom trenutku izgledalo mi je blesavo da se pravim naivna i da kažem: „*Spisak? Kakav spisak?*“ Umesto toga, opredelila sam se za pitanje: „Ko je to *mi?* *Kakvi* zemljaci?“

„Pa, oni ljudi u Eiskal Heriji“, rekao je Rodo samouvereno, sedajući za sto i pokazujući rukom da i mi to učinimo. „Oni vole da se kostimiraju u beretke i crvene pojaseve i da se pretvaraju da su Baskijci. Ispostavilo se da školovani derviši *mog*u da nauče i da visoko skaču, kao na primer, kad igraju *hotu*.“

Iz jednog džepa je izvukao bocu, a potom i rakijske čašice, iz drugog džepa. „Baskijska višnjevača.“ Napunio je čašice i dodao nam. A onda je rekao: „Svideće vam se.“

Pošto mi je u ovom času piće bilo više nego potrebno, gucnula sam malo rakijske.

Bila je izvanredna, oštra, ali sa ukusom voća, klizila je niz grlo kao tečni žar. „Baskijska brigada se zapravo sastoji od derviša?“ upitah, mada sam već počela da shvatam poruku.

„Oni već jako dugo čekaju, pripadnici sufitskog reda, još od vremena Al-Džabira“, kazao je Rodo. „Moj narod na Pirinejima saraduje s njima već skoro dvanaest vekova. Onaj moto iznad kuhinjskih vrata sa baskijskim načinom računanja, $4+3=1$, kad se svi ti brojevi saberu, dobije se *osam*; sa tom igrom tvoja majka je odlično upoznata. Onog trenutka kad joj je, pre deset godina, Galen rekao istinu u vezi s očevom smrću i s raskolom koji je nastupio u Belom timu, ona se direktno obratila meni.“

„Raskol?“ upita Vartan. „Da li mislite na ono što je uradila Rozmeri Livingston?“

„U izvesnom smislu, da. Ona je sve pokrenula“, odgovori nam Rodo. „Kad joj je otac ubijen, bila je sasvim mala. Prvi put je Rozmeri srela tvoju majku još kao sasvim mala. Izgleda dajoj je Kettada dala figuricu bele kraljice iz portabl pribora za šah - što je zavelo njenog oca, El-Murada, da poveruje da Ket pripada Belom timu, mada je uskoro imao prilike da se uveri u suprotno. Od trenutka kad si ti krenula da igraš šah, ona je počela da te vreba kao grabljivica svoj plen, mada nikad nije bila sasvim sigurna kakvu ćeš ulogu igrati. Još uvek je bila mlada za tako svirepu igru, mada u početku niko nije naslućivao koliko svirepa Rozmeri ume da bude.“

Galen Marč, zajedno sa Tatjanom Solarin, svojom praunikom koju je spasao od sigurne smrti, shvatio je da je jedini način da se sakupe sve figure, kao što je to prvobitno zamišljao Al-Džabir, taj da se na jednom mestu sakupe svi *igrači*. Znali su da će to najpre ostvariti ako vrata nazad u igru Tatjaninog sina Aleksandra, a preko njega i njegovu ženu Ket. Tarasa Petrosjana su iskoristili kao posrednika za izvođenje tog plana. Kada su saznali da će se završni meč sasvim sigurno odigrati u Zagorsku, odneli su tamo Crnu kraljicu, da bi je izložili. Niko nije shvatao da je upravo to bila prilika koju su Rozmeri i Bazil već dugo tražili. Ubacili su se u igru, organizovali da Solarin bude ubijen pre no što bi mogao da ode odatle sa takvom informacijom i dokopali se Crne kraljice.“

„Dakle“, ubaci se Vartan, „vi hoćete da kažete da moj očuh, Petrosjan, nije bio umešan u zaveru?“

„Teško je reći“ odgovori Rodo. „Jedino što *sigurno* znamo, jeste da je pomogao da se spase život Aleksandra Solarina tako što je pomogao da se skloni odande. Međutim, uskoro posle toga, Petrosjan je bio prinuđen da pobege iz Rusije, mada je po svemu sudeći Livingston nastavio da ga finansijski pomaže pri organizovanju turnira, onog u Londonu u svakom slučaju.“ „Dobro“, pitala sam Rodoa, „ako su Livingstonovi ukrali Crnu kraljicu u Zagorsku, gde su je skrivali sve ovo vreme? Kako je Petrosjan uspeo da dođe do nje, i preda je mojoj majci?“

„Galen Marč je nekako doturio Kraljicu Petrosjanu, koji je trebalo da je preda tvojoj majci“, odgovori Rodo. „Zato je tvoja majka rešila da priredi onaj rođendanski *boum* u Koloradu, onog časa kad je saznala da je Petrosjan ubijen. Bila je van sebe. Morala je da odvuče sve igrače od mesta gde je figura sad bila sakrivena, sve dok ne uspe da bilo kako dođe u kontakt *s tobom*. Sećaš li se onog *Vašington Posta* koji sam ti ostavio na ulazu pre nedelju dana? Majka je želela da te upozorimo, ali na neki neupadljiv način, da su trupe ušle u Bagdad. Bila je

sigurna da ćeš ti sama dovesti te stvari u vezu. Potom smo čuli tvoj razgovor sa ujakom i shvatili da smo prevideli nešto što je takođe bilo spomenuto u novinama - povorku ruskih diplomata koja je pri odlasku iz Bagdada ispraćena mitraljeskom pučnjavom. Livingstonovi su znali da ih je neko izdao, ali nisu znali ko. Galen i ja smo napravili fotokopije tog članka da bismo ih poslali onima za koje smo znali da im je ta informacija veoma potrebna...“

Zastao je, jer je video da sam i sama došla do odgovora na skoro sva svoja pitanja.

„Pa naravno!“ povikah. „Rozmeri je Crnu kraljicu sakrila u Bagdadu! Tajne prostorije na Bagdadskom aerodromu! Bazilova ruska veza! Večera u 'Sutaldu' prošlog ponedeljka sa onim silnim bliskoistočnim magnatima - mora biti da su je zakazali čim su shvatili da je Kraljica nestala iz Bagdada, da ju je verovatno preuzeo Galen, i da se možda već nalazi u majčinih rukama.“ Nisam mogla da se ne nasmejem pri sledećoj pomisli. „Mora biti da je Rozmeri izvela munjevitu krivinu - odavde u Kolorado, pa opet nazad - ukoliko je verovala da će moja majka negde, nekako, uspeti *meni* da preda u ruke tu vruću šahovsku figuru.“

Odjednom mi sinu šta zapravo sve ovo može da znači.

„Ako je Rozmeri naručila očevo ubistvo u Zagorsku, samo zato da bi se dokopala Kraljice, a njega sprečila da bilo koga obavesti da ona postoji“, rekoh, „i ako je deset godina posle toga, čim je saznala da ju je Petrosjan izdao, dala da se i on ubije iz istog razloga - da bi ga sprečila da bilo kome na turniru kaže kuda je poslao kraljicu, pre no što ona tamo stigne...“

Pogledala sam Vartana. Videći njegov smrknut izraz lica i znajući šta stoji u onom zagonetnom crtežu koji sam držala u ruci - šahovskoj tabli sa tačnom lokacijom svih figura, uključujući i Crnu kraljicu - verovatno nije ni bilo potrebno da izgovorim ono što je bilo toliko očito.

Ja sam sledeća.

Rodo me je poštedeo tih reči. „Za sada si bezbedna“, mirno izjavi, sipajući svima još malo rakije, kao da je svaka opasnost daleko odavde, i pripada prošlim vremenima. „Onog trenutka kad nas je tvoja nestašna prijateljica Nokomis zaključaia u hotelskom apartmanu, Nim je krenuo prema vratima, s telefonom u ruci, da pozove obezbeđenje da razvale bravu, ali ga je Galen Marč zaustavio u toj nameri, stavivši ruku na njega. Tada nam je Galen sve ispričao.“ „Ispričao?“ upita Vartan.

„Da je sve ovo isplanirala Aleksandrina majka“, nastavi Rodo. „Već je rekao da je Nokomis nova Bela kraljica. Rekao je i to da, kao što se kaže: sve počinje ispočetka, ali ovog puta sa novim pravilima Igre. Da Aleksandra ima crtež table i da će uskoro saznati gde se nalaze figure.“

„Šta je rekao?“ promuklo povikah, videvši kako se Vartan trgnuo, tu pored mene.

Pa ovo je gore od svega što mi je uopšte moglo pasti na pamet. Gospodin Galen Marč, Imperator Svetog rimskog carstva smestio mi je, samo tako. I ne samo to, biće da tu ima još nešto. Napregla sam se svom snagom da bih rekonstruisala situaciju u onoj sobi u hotelu „Četiri godišnja doba“ u trenutku kad sam izlazila iz nje; čika Slava, Galen i Rodo...

I Sejdž Livingston.

A Sejdž Livingston je sve vreme sedela tamo i poigravala se svojom narukvicom.

„U Sejdžinoj narukvici bio je prislušni uredaj!“ rekla sam Rodou.

„*Mais bien sur*“¹⁸⁶ reče. Nikako ga nije napuštao njegov čuveni *sangfroid*.¹⁸⁷

„A kako bi te inače majka mogla zaštititi sve ove godine - da nije našla načina da Livingstonovima šalje obaveštenja u koja oni treba da poveruju - sem preko Sejdž, koja o tome nije imala ni pojma?“

„*Nije imala pojma?*“ ponovih.

Bila sam užasnuta. Prvo ju je njena majka naterala da se sprijatelji sa mnom, a onda ju je *moja* majka zloupotrebila da bi, između ostalog, sklopila kupoprodajni ugovor koji je omogućio Galenu Marču da se doseli u Kolorado, u samo središte table. Uostalom, na šta je Rodo mislio, kad je rekao 'sve ove godine'? Da li je Sejdž već u osnovnoj školi počela da izigrava Mata Hari?¹⁸⁸

„Zato je Galen bio ranije toliko uznemiren“, nastavi Rodo. „Kad je tvoja majka iznenada nestala i on nije mogao da stupi u kontakt s njom, Galen je planirao, zajedno sa Nokomis Ki, da se nađe s tobom i tvojim stricem i da vam nasamo ispriča sve što zna. Pošto Sejdž nije prestajala da se lepi za njega kao žvakaća guma za cipele, obratio se meni za pomoć. Ali u hotelu, kad je video kako si odvušla Sejdž u garderobu da bi ispitala šta ona zna, uhvatila ga je panika, pa se vratilo stepenicama. Bojao se da ćeš ti, nenamerno, otkriti njoj neke stvari, ili pak ona tebi, što bi moglo da dopre do onih koji prislušuju i na taj način sve upropastiti. Kad je konačno stigla Nokomis i videla tamo Sejdž, uzela je stvari u svoje ruke. Galen je shvatio da se njegova jedina šansa sastoji u tome da Sejdžinu pažnju nekako vrati na samu Igru - a to znači i pažnju sveprisutnog obezbeđenja Livingstonovih. Na taj način uspeo bi da im pažnju skrene od tajne koju je tvoja porodica tako pomno čuvala.“

Sada sam barem shvatila kako je 'Tajna služba' - u stvari Livingstonova služba za prislušivanje - uspela da nam tako brzo uđe u trag, sve dok ih se Ki nije oslobodila prilikom prelaska preko reke. Ali, ako Livingstonova banda tamo negde vrebala, i to još sa podacima koje su uspeali da prikupe, onda moj život više nije vredan ni pišljivog boba.

„Kako možeš da tvdiš da sam, bar zasad, bezbedna?“ podsetih Rodoa šta je malopre rekao. „Gde se trenutno nalazi ta pritivorna gomila bandita?“

Rodo mi odgovori, „Kad smo uspeali da se otresemo Sejdž, Galen nam je otkrio da je Solarin živ. Tada su on i Nim seli i napravili plan kako da te zaštite. Meni su poverili da te o svemu obavestim čim se budete vratili ovamo. Stric je uspeo da te poštedi svih daljih napora u borbi sa Livingstonovima.“

Ipak je Ladislav Nim jedan od najvećih kompjuterskih stručnjaka na svetu. Kad je tačno shvatio o čemu se radi, uspeo je, u saradnji sa svetskom antiterorističkom mrežom, da izdejstvuje da se Livingstonovima trenutno zamrznu sva sredstva koja imaju u bankama širom sveta, jer je pokrenuta istraga zbog više kriminalnih

---

¹⁸⁶ Pa, naravno (fr.). - *Prim. prev.*

¹⁸⁷ Hladnokrvnost (fr.). - *Prim. prev.*

¹⁸⁸ Umetničko ime Margarete Gertrude Cele (18576-1917), igračice orijentalnih plesova i kurtizane, koja je streljana zbog špijunaže tokom Prvog svetskog rata. - *Prim. prev.*

aktivnosti, uključujući i ubistvo nekadašnjeg ruskog građanina koji je živio na britanskom tlu. Štaviše, zbog učešća u zaveri sa bivšim režimom u Bagdadu, izdat je i nalog za hapšenje izvesnog naftnog i uranijumskog tajkuna iz Kolorada.“

Rodo pogleda na sat. „Ako me pitaš gde se Livingstonovi sada nalaze, s obzirom da postoji samo jedna zemlja koja odbija da saraduje u izvršenju naloga za ekstradiciju - pretpostavljam da su u avionu, negde iznad Arhangelska, u nameri da slete bilo u St. Petersburgu, ili Moskvi.“

Vartan, iznerviran, tresnu rukom o sto. „Da li vi stvarno verujete da je Aleksandra sad potpuno zaštićena, samo zato što su Livingstonovima zamrznute pare i što su krenuli u ruski egzil?“

„Aleksandru može zaštititi samo jedna stvar“, odgovori mu Rodo. „Istina“. Potom se okrenuo prema meni.

„Ket je bila realističnija“, dodao je. „Znala je šta treba da uradi da bi te spasla. Poslala te je meni, kad je shvatila da ti je mesto u kuhinji, a ne za šahovskom pločom, da je tu sve što je potrebno jednom alhemičaru. Takođe je shvatila da nam je svima potreban neko ko će, poput starih vozača dvokolica, moći da udruži naše snage, kao oni Sokratovi konji, od kojih jedan vuče ka nebu, a drugi ka zemlji, simbolišući borbu između duha i materije. To se može videti svuda oko nas: avioni koji se pojavljuju iz neba i udaraju u zgrade, jer oni koji ih voze mrze materijalni svet i žele da ga unište pre no što odu na nebo; drugi pak toliko mrze duhovni svet, da žele da bombama postignu da svi prihvate njihovu ideju o tome šta je normalno. To se nikako ne može nazvati 'uravnoteženim'.“

Do ovog časa nisam imala pojma da Rodo ikad razmišlja o ovim stvarima ili nečem sličnom i nisam bila sigurna kuda ova tema o 'suprotnostima koje treba da se privlače' vodi. A onda se setih šta mi je rekao u vezi sa Šarlemanjom i priborom za šah iz Monglana.

Pitala sam ga: „Da li to ima veze sa onim što si mi rekao o tome kako su važni datumi majčinog i mog rođenja? Zbog toga što se četvrti april i četvrti oktobar nalaze na suprotnim stranama kalendara?“

Rodo nam uputi širok osmeh. Rekao je: „Tako se čitav proces odvija: četvrti april nalazi se između prva dva zodijačka znaka, *le Belier* i *Taurot*, Ovna i Bika. U svakoj alhemičarskoj knjizi govori se o tome da tada treba sejati seme Velikih dela. Žetva dolazi šest meseci kasnije, između Vage i Škorpiona — u svom donjem aspektu ona se prikazuje kao škorpija, a u visokom kao orao ili žar ptica. Ova dva pola pominju se u jednoj indijskoj poslovici, *jaisi karni, vaise bharni* - ono što postignemo plod je naših dela.“

Kako seješ, tako ćeš i žnjeti. Eto o čemu se radi u *Knjizi o ravnoteži* Al-Džabir ibn Hajana: setva i žetva znače isto što i uspostavljanje ravnoteže. Ovaj proces u alhemiji se naziva Veliko delo.“

Potom dodade još i ovo: „Čovek koga zovemo Galen Marč - pročitali ste njegove spise, tako da znate o čemu se radi - bio je prvi koji je posle hiljadu godina uspeo da protumači početni deo ove zagonetke.“

Pogledala sam ga i rekla: „Igrao je toliko značajnu ulogu u svemu ovome. Šta se sad dešava sa Galenom?“

„*En retraite*,¹⁸⁹ za neko vreme, baš kao i tvoja majka“, reče Rodo. „Poslao vam je ovo.“

Predao mi je paket, veoma sličan onome koji nam je dala Tatjana, ali nešto manji. „Možete pročitati večeras, kad budem otišao. Verujem da će vam biti od koristi u sutrašnjoj potrazi. A možda i ubuduće.“

Imala sam još mnogo pitanja, ali kad je Rodo ustao, ustali smo i Vartan i ja.

Rodo reče: „Pošto te je Ket odvela do skrovišta prve figure, baš ovde u D. C., mogu da pretpostavim - čak i bez gledanja u tu mapu koju ste hteli da sakrijete od mene - na koje mesto ćete sutra krenuti u žetvu.“ Kad je stigao do vrata, okrenu se i dobaci nam preko ramena. „Vas dvoje zajedno, savršeno. To je, znate, tajna“, rekao nam je. „Spoj crnog i belog, duha i materije - to se još u drevna vremena nazivalo 'alhemijsko venčanje' - jedini način da svet preživi.“

Osetila sam kako mi se lice zarumenilo. Nisam smela čak ni da pogledam u Vartana.

A onda Rodo prođe kroz vrata i iziđe pravo u noć.

Ponovo smo seli i usuli još po jednu čašicu višnjevače, dok je Vartan otvarao Šarlotov paketić sa spisima i počeo da čita naglas.

ALHEMIČAREVA PRIČA

1830. godine otkrio sam tajnu sastavljanja formule, baš kao što je i bilo predskazano.

Boravio sam na jugu, u Grenoblu, kada je Francuskom opet zavladao metež zbog revolucije koja je, po običaju, počela u Parizu. Našom zemljom ponovo je vladao teror, kao u vreme mog začeća pre toliko godina - kada je moja majka, Mirej, pobjegla preko barikada i stigla na Korziku, zajedno sa bratom i sestrom Bonaparta, a moj otac, Moris Talejran, pobjegao u Englesku, a potom i u Ameriku.

Ali, pokazaće se uskoro da je ova revolucija potpuno drugačija.

Početkom jula 1830. naš vladar iz obnovljene dinastije Burbona, Šarl X - posle samo šest godina vladavine u kojima je neprestano narušavao građanske slobode a na kraju raspustio i nacionalnu gardu - po ko zna koji put je razjario narod, ukinuvši magistrature i zabranivši sve nezavisne dnevne novine. Tog jula, pošto je kralj napustio Pariz i otišao u lov na jedno od svojih imanja, buržoazija i narodne mase Pariza pozvale su markiza De Lafajeta, jedinog plemića iz stare garde koji je još uvek verovao u mogućnost obnove naših sloboda i ovlatile ga da u ime naroda ponovo uspostavi nacionalnu gardu, a da u ostalim krajevima Francuske regrutuje nove vojnike i prikupi municiju. Potom je, ne oklevajući, narod izabrao vojvodu od Orleansa za novog regenta Francuske, izglasao da se obnovi ustavna monarhija i poslao zvanično pismo Sarlu, zahtevajući od njega da se odrekne prestola.

Za mene, međutim, koji sam sretno živeo u Grenoblu, takvi politički događaji nisu uopšte bili od značaja. Na osnovu mojih predviđanja, moj pravi život upravo je trebalo da otpočne.

Naime, u trideset sedmoj godini života - koliko je imao i moj otac kad je

---

¹⁸⁹ Povukao se (fr.). - *Prim. prev.*

upoznao moju majku - bio sam ispunjen radošću, moj život je bio na ivici potpunog ostvarenja. Zajedno sa snagom, vratila mi se i sposobnost predviđanja stvari. Kao da je sudbina umešala svoje prste, sve je počinjalo da se uklapa na najneverovatniji način.

A što je bilo još neočekivanije, bio sam duboko i iskreno zaljubljen. Hajde - kojoj je sad bilo dvadeset godina, i koja je bila još lepša nego kad sam je upoznao - bila je sada moja žena i očekivala je naše prvo dete. Bio sam potpuno siguran da smo na pragu da ostvarimo idiličan život i ljubav, za kakvim je moj otac čeznuo čitavog svog života. A posedovao sam i jednu veliku tajnu, koju nikom nisam otkrio, čak ni Hajde, jer sam želeo da je iznenadim. Ukoliko budem uspeo da završim ovo veliko delo na kome sam radio i za koje sam znao da sam bio predodređen svojim rođenjem, ma koliko to izgledalo neizvodljivo, ljubav koju je Hajde gajila prema meni i ja prema njoj, nadživeće čak i smrt.

Sve se činilo savršeno.

Zahvaljujući naporima moje majke, sada smo u svojim rukama imali crtež šahovske table i tkaninu ukrašenu dragim kamenjem, kojom je pokrivan pribor. Te delove spasla je i predala nam Opatica od Monglana. Imali smo i sedam šahovskih figura kojih se svojevremeno domogla moja maćeha, madam Katrin Grand. U rukama smo imali i Crnu kraljicu, koju je ruski car Aleksandar dao Talejranu, a za koju smo kasnije - zahvaljujući pismu koje je Opatica poslala Leticiji Bonaparte i Šahinu - saznali da predstavlja samo kopiju koju je svojevremeno naručila Katarina Velika, Aleksandrova baba. Moja majka, zajedno sa Šahinom i Kaurijem, i dalje je, godinama, tragala za preostalim delovima pribora.

Ali, ja sam posedovao i *pravu Crnu kraljicu* - nedostajao joj je samo jedan smaragd - koju su tolike decenije čuvali Bektaši i Ali-paša. Nju smo

Hajde i ja, uz Kaurijevu pomoć, pronašli na mestu gde ju je Bajron bio sakrio među stenama napuštenog ostrva pored obale Maino.

Svako popodne provodio sam u laboratoriji sa Žan-Batist-Zozef Furijeom, velikim naučnikom koga sam poznavao još od svojih dečaćkih dana, provedenih u Egiptu. Njegov štićenik, Žan-Fransoa Šampolion, proveo je godinu dana, o trošku vojvode od Toskane, putujući od jednog do drugog evropskog grada u kojima su se nalazile razasute egipatske starine, a prošle godine vratilo se iz svoje druge posete Egiptu, odakle nam je doneo izuzetno važne informacije.

Stoga sam, i pored ograničenog broja figura kojima sam trenutno raspolagao, predviđao da se nalazim na ivici ogromnog otkrića koje mi je do tada bilo nedostižno - tajne večnog života.

A onda je, krajem jula u Grenobl stigao i jedan mladić kogaje poslao Lafajet da bi dobio podršku za državni udar koji se odvijao u Parizu. Taj emisar bio je sin velikog vojskovođe, pokojnog generala Dima, koji je pod Napoleonom bio glavni zapovednik armija stacioniranih u Baskijskoj oblasti Pirineja.

Njegov sin, Aleksandar Dima, star dvadeset i osam godina, već je bio stekao popularnost u Parizu kao dramski pisac. Izgledao je krajnje romantično, sa svojom bajronovskom figurom, egzotičnim, kreolskim crtama iica i gustom kovrdžavom kosom. Njegova vojnička dolamica odlično se slagala sa dugačkom, lepršavom maramom oko vrata. Lafajet ga je navodno poslao ovamo da prikupi zalihe oružja, baruta i metaka koji su se mogli naći na jugu. U stvari, bio je poslat da sazna na

čemu mi radimo.

Gospodin Furije bio je već dugo poznat širom sveta kao autor naučne studije pod naslovom *Analitička teorija toplote*, zahvaljujući kojoj je došlo do poboljšanja u građenju topova i drugog vatrenog oružja. Međutim, njegov stari prijatelj i saveznik, Lafajet, uspeo je, izgleda, da sazna za jedan drugi projekat. General, zamišljajući Francusku u osvit nove ere, u kojoj bi bila obnovljena republika, ili ustavna monarhija, video ju je u potpuno novom svetlu - njega više nije zanimao rat i novo oružje - žudeo je za otkrićem o kome se govorilo od pamtiveka.

Lafajetov mladi emisar, Aleksandar, nije mogao ni da nasluti šta ga čeka u Grenoblu. Kako je i mogao? Niko nije mogao znati šta budućnost sprema za svakog od nas - niko, osim mene.

Međutim, postojalo je i nešto što ja u svojim vizijama nisam mogao da obuhvatim.

Bila je to Hajde.

„Hajde!“ uskliknu mladi Dima onog trenutka kad je upoznao moju prelepu i već dobrano trudnu ženu. „*Mafoi!*¹⁹⁰ kakvo prekrasno ime! Znači, ima još žena sa takvim imenom, a ne samo ona Hajde, iz Bajronove poeme?“

Ukratko, on je bio očaran njenom pojavom i ponašanjem, kao što bi i svako drugi, a ne samo oni koji su bili ljubitelji stihova njenog oca! Aleksandar je provodio dane, nedelje, u obožavanju moje ljubljene Hajde, upijajući svaku njenu reč. Ona mu je ispričala čitav svoj život. Postali su veliki prijatelji.

Prošlo je mesec dana od kako je Aleksandar stigao, i Furije - ostareli revolucionar u svojoj šezdeset drugoj godini - smislio je da treba da podelimo sa Aleksandrom sve svoje tajne, uključujući i Bajronovu ulogu, pa da on sve to, po povratku, prenese Lafajetu.

A bili smo tako biizu istine.

Završili smo prvu fazu istraživanja - dobili smo kamen mudrosti, filozofov kamen, kako su ga nazivali alhemičari - crvenkasti prah, nezaobilazni preduslov za sve drugo, kao što sam verovao od svoje desete godine. Pomoću njega stvorićemo savršeno ljudsko biće, prvi korak od savršene civilizacije, što je i bila svrha ben Hajamovog pribora za šah. Prah smo čuvali u vosku. Tešku vodu sakupljali smo u odgovarajuće vreme u toku godine.

Znao sam da je kucnuo čas. Stajao sam na pragu prelaska iz savršene sadašnjice u nesagledivo savršenu budućnost.

Uzeo sam prah.

Popio ga.

A onda je sve krenulo naopako.

Podigao sam pogled. Hajde je stajala na vratima laboratorije, držeći jednu ruku na srcu. Caklile su se njene raširene, krupne oči. Pored nje, stežući je za drugu ruku, stajala je poslednja osoba koju bih u tom trenutku očekivao da vidim: Kauri. „Ne!“ vrisnu moja žena.

„Sad je kasno“, reče Kauri.

Nikada neću zaboraviti njegov lik pun razočarenja i gorčine. Ukočeno sam ih

---

¹⁹⁰ Tako mi svega! (fr.) - *Prim. prev.*

gledao kako stoje na drugom kraju prostorije. Činilo mi se da je prošlo dugo, dugo vremena, pre no što sam uspeo da progovorim. „Šta sam učinio?“ pitao sam, gušeći se. Polako sam shvatao svu strahotu svog sebičnog postupka.

„Uništio si svaku nadu“, odgovori Hajde šapatom.

Pre no što sam shvatio šta je rekla, prevrnu očima i onesvesti se. Kauri ju je prihvatio u nameri da je položi na zemlju, a ja potrčah da mu pomognem. Tek što sam im prišao, napitak počeo da deluje. Počeo da mi se muti u glavi i ja sedoh pored moje zanemele neveste, ispružene na podu. Pored nje, čučao je Kauri, u svojoj dugoj odori.

„Niko nije mogao ni da pomisli da bi ti tako nešto mogao učiniti“, rekao mi je tihim, ozbiljnim glasom. „Ti si bio predodređen za ovo, i moj otac je to znao. Verovao je da ćete ti i tvoja majka - Beli kralj i Crna kraljica - ostvariti zadatak postavljen u *Knjizi o ravnoteži*. Bojim se da nam sad jedino preostaje da ponovo rasturimo i sakrijemo barem one figure koje imamo, dok se ponovo ne pojavi neko ko će biti u stanju da zaustavi Igru. Ti to više ne možeš, pošto si podlegao sopstvenoj gladi od koje ti se pomutio razum i pošto si popio eliksir. To može učiniti samo neko ko je spreman da ili sačuva za večnost, a da pri tom ne očekuje nikakvu ličnu nagradu za ono što će učiniti.“

„Večnost?“ upitah, zbunjen. „Da li hoćeš da kažeš, da ćemo, ukoliko i Hajde popije ovaj eliksir kao ja, morati večito da lutamo zemljom i branimo figure, sve dok se ne pojavi neko drugi, ko će biti u stanju da nađe dublji odgovor za Veliku tajnu?“

„A, ne“, odgovori mi Kauri. „Hajde ga nikad ne bi popila. Od trenutka kad smo prihvatili to zaduženje, još kao deca, ona nikad nije učinila ništa što bi bilo samo na njenu dobrobit, pa čak ni na dobrobit onih koje voli. Sve je činila u službi najvišeg zadatka, zbog kojeg je i bio stvoren pribor za šah.“ Pogledao sam ga i osetio kako se mnome širi očajanje. Ponovo me uhvati mučnina. Šta sam učinio?

„A zar bi ti uopšte mogao *njoj* da poželiš tako nešto“, upita me Kauri tihim glasom, „da joj poželiš onakvu sudbinu, kakva sad očekuje tebe? Ili bi ipak sve trebalo predati u ruke Alahu?“

Ne znam da li je to bila Alahova volja, ili pak sudbina, odnosno kismet, nije na meni da presudim. Za manje od mesec dana, na hitan zahtev, vratila se moja majka, a sa njom i Šahin.

Tada se rodio moj sin, Aleksandar Dima de Remi.

Tri dana kasnije, umrla je Hajde.

Sve ostalo, znate.

Kad je završio sa čitanjem, Vartan pažljivo položi pismo, kao u znak poštovanja prema prošlosti.

Bila sam u stanju šoka.

„Gospode, kako je to strašno“, rekoah „shvatiti u najsrećnijem razdoblju svog života da si zapravo otkrio formulu za nesreću. Ali, zato mu je dodeljen veoma dug život u kojem treba da iskajava svoju zabludu.“

„Naravno, zato je i Mirej popila eliksir“, rekao je Vartan. „To nam je Lili rekla još na samom početku, tamo u Koloradu - Mini je isto to navela u pismu tvojoj majci, rekla je da je od svega proizašao samo bol i patnja. Tvoja majka je to nazvala opsesijom koja je upropastila život svima koji su na bilo koji način došli u dodir sa Mini. A najviše od svih propatio je njen sin, koga je gonila trideset godina, od najranijeg detinjstva, da traga za pogrešnom formulom.“ Zatresla sam glavom i zagrlila Vartana. „Da sam na tvom mestu, ja bi se dobro čuvala“, rekoah mu. „Možda si se ovog puta upustio u vezu s pogrešnom osobom - konačno, izgleda da sam i ja u srodstvu sa tim opsesivnim svetom. Nije nemoguće da se kompulzivnost genetski prenosi.“

„Da li to znači da bi i naša deca mogla to da naslede?“ upita je Vartan sa obešnjačkim osmehom. „Predlažem, dakle, da to što pre isprobamo.“ Zavukao mi je ruke u kosu i razbarušio je.

Pokupio je tanjire i poneo ih u kuhinju. Kad ih je oprao, vratio se u sobu. Na licu mu je bio divan osmejak: „*Jaisi karni, vaise bharni*“ rekao je. „Moram ovo da zapamtim - uspeh zavisi od naših delapogledao je na sat. „Skoro je ponoć; ukoliko želimo da se damo u potragu prema toj mapi koju ti je ostavila majka, onda treba da ustanemo već u zoru, to nam ostavlja samo šest sati. Sta misliš, koliko bi semena mogli da posejemo noćas, pre no što ustanemo i počnemo da žanjemo?“

„Poprilično“, rekoah mu. „Ako se ne varam, lokalitet na koji sutra odlazimo, otvara se tek u dva popodne.“

KNJIGA O RAVNOTEŽI

Suprotnosti skladno dejstvuju u paru: ovo je postala važna tema u na'sojpotrazi za savršenim odlučivanjem. Kalkulacija i evaluacija. Strpljenje i prilagođavanje, intuicija i analiza, stil i objektivnost... strategija i taktika, planiranje i reakcija. Uspeh dolazi kao rezultat uravnoteživanja ovih sila i obuzdavanja njihovih inherentnih moći.

Gari Kasparov, *Kako život imitira šah*

Vartan i ja, kao iskusni šahisti, efikasno smo koristili vreme unutar ograničenja koja su nam postavili naš biološki i naš hronološki časovnik. Imali smo na raspolaganju četrnaest sati do susreta sa sudbinom - od toga smo sedam - po Rodoovoj preporuci, potrošili 'plodotvorno'. Takmičili smo se jedino u tome ko će onom drugom pružiti više zadovoljstva.

Kad sam se konačno probudila, sunce je već uveliko odskočilo, a Vartanova kovrdžava glava nalazila se na mojim grudima. Mogla sam još uvek da osetim toplinu njegovih ruku i njegove usne po čitavom telu. Kada sam konačno uspela da ga probudim, još uvek nismo bili spremni da se obradujemo zori, baš kao ni Romeo i Julija posle *njihove* prve celonoćne zabave.¹⁹¹ Zastenjao je, pokušao da me poljubi u stomak, i konačno se skotrljao sa kreveta, tek pošto sam ja ustala.

Na kraju, kad smo se istuširali, presvukli i progutali ono malo suvih pahuljica i jogurta i popili kafu, uzela sam majčinu dragocenu listu sa šahovskim koordinatama, strpala je u prazan ranac, pa smo krenuli niz stepenice.

Naravno, kad je majka rekla dajoj se mogu obratiti za 'dalja uputstva', nije pri tom mislila na tako osetljive stvari kao onaj vruć krompir u šahovskom omotaču. Kad su u pitanju Crna kraljica i svi oni koji je traže, zajedno sa ostalim delovima pribora, bilo je jasno da ćemo Vartan i ja biti prepušteni sami sebi.

„Kažeš da poznaješ ovaj kraj“, reče Vartan, dakle, kako ćemo stići tamo?“

„Peške“, odgovorila sam. „Čudno, ali to mesto uopšte nije daleko odavde.“

„Otkud sad to?“ protestovao je. „Rekla si daje na brdu, a mi se sad nalazimo na najnižem mogućem mestu - pored reke.“

„E pa znaš, ovaj grad nije sagrađen onako kako si ti navikao“, rekla sam, dok smo se naporno penjali uzbrdo usporavajućim, zavojitim i izukrštanim ulicama Džordžtauna. „Ljudi obično misle da je Vašington D. C. sagrađen na nekakvom močvarnom zemljištu - to se čak može pročitati i u knjigama. Ali, ovde nikad nije bilo nikakvih močvara - sem što je nekad rastao rogoz na mestu odakle su uzimali zemlju kad se gradio spomenik Vašingtonu. U stvari, puno više podseća na onaj 'sveti grad na brdu' o kome su govoriii Galen i Indijanci iz plemena Pisketvej -

---

¹⁹¹ Aluzija na rastanak Romea i Julije u III činu, scena peta: *gledaj mila, kako/Na istoku se tamo porub zlobni/Uz progušane sviija oblake./Dogorela su noćna kandila;/A vedri dan se propinje, nestiško*. Prevod B. Nedić i V. Živojinović. - *Prim. prev.*

grad na visini, oltar, svetište, neka vrsta hrama. Brdo na koje se sad penjemo predstavlja jedno od najranijih delova na kojima su Britanci dozvolili da se gradi - a ime je dobilo po čuvenoj bitki kod mesta zvanog Dambartonska stena u Škotskoj. Tamo kuda mi sad idemo, u pravcu strelice na majčinoj karti, na razdaljini od samo nekoliko blokova - nalazi se Dambarton Ouks.“

„Znam“, reče Vartan, što je za *moi*¹⁹² došlo kao poprilično iznenađenje. Dodao je: „Pa to je čuveno mesto. Za njega svi u Evropi znaju, a verovatno i u svetu. Tu se, još pre kraja Drugog svetskog rata, održao prvi susret između predstavnika Sjedinjenih država, Velike Britanije, Sovjetskog saveza i Republika Kine - na toj konferenciji dogovoreno je da se osnuju Ujedinjene nacije. Neposredno posle toga, održan je i drugi sastanak, na Krimu u Jalti, veoma blizu mesta gde je rođen tvoj otac.“

Kad je video moj zblanut izraz lica, pogleda me malo podozrivo, kao da se plaši da bi američko nepoznavanje velikih istorijskih događaja, koji su se odigrali praktično u njihovom dvorištu, moglo biti zarazno. A onda upita: „Ali kako ćemo uspeti da uđemo? Na takvom mestu sigurno postoji ozbiljno obezbeđenje?“

„Otvoreno je zajavnost svakog dana od 14.00 časova“, odgovorih.

Kad smo dospeli do vrha Trideset prve ulice, koja se završava slepom ulicom preko puta, već su bile otvorene velike kapije Dambarton Ouksa od kovanog gvožđa. Široki kolski prilaz kretao se naviše u zavojitom luku, oivičen ogromnim hrastovima, sve do stepenica koje su vodile do palate. Kad smo prošli kapiju, došli smo do mesta gde su se prodavale karte. Tu smo dobili mapu parka koji se širio na šesnaest jutara, zajedno sa brošuram o istorijatu mesta, koju sam odmah predaia Vartanu.

„Ne razumem zašto bi tvoja majka sakrila bilo šta na jednom mestu toliko izloženom javnosti, gde je svako mogao daje videti?“ prošaputa.

„Nisam sigurna da se baš *ovde* nalazi“, rekoh mu. „Na njenoj mapi ima strelica koja prolazi kroz ovu kapiju i vodi u park. To mi govori da ono što je majka ovde ostavila treba tražiti negde u parku, a ne u palati, ili nekoj drugoj građevini.“

„Možda“, reče Vartan, koji je zapazio nešto u brošuri. „Što ne pogledaš ovu sliku?“

Na unutrašnjoj strani omota brošure bila je ilustracija tapiserije živih boja koja je predstavljala figuru žene okružene heruvimima i anđelima. Svi su imali oreole. Činilo se kao da žena u sredini deli poklone. Ispod nje bio je ispisan tekst na grčkom.

„*Hestia poliolbos*“, izgovori Vartan, a onda prevede: „Blagoslova puna.“

„Hestija?“ pitala sam.

„Veruje se da je ona najstarija od svih grčkih boginja“, reče Vartan, „boginja vatre. Ona je skoro isto toliko stara kao i Agni u Indiji. Ovde piše da je to jedinstvena tapiserijalzanog vizantijskog perioda, izatkana u Egiptu u četvrtom veku i da predstavlja remek-delo u ovoj kolekciji. Ali, što je još neobičnije - Hestija se skoro nikad ne predstavlja kao lik. Ona se, kao i Jahve, prikazuje samo u obliku vatre. Ona je *'focus'* - to znači ognjište kuće, ili, što bi bilo još važnije, grada.“

---

¹⁹² Mene (fr.). - *Prim. prev.*

Pogledao me je značajno.

„Dobro“, složih se. „Hajde onda da uđemo i pogledamo

Palata, *oranžerija*,¹⁹³ i vizantijska soba u njoj, bile su potpuno prazne. Iako je već bilo poslepodne, izgledalo je kao da smo poranili.

Već na prvi pogled, vunena tapiserija bila je nešto sasvim neverovatno. Visoka oko dva metra, a široka oko metar i dvadeset, odisala je najneverovatnijim bojama: ne samo crvenom, plavom, zlatnom i žutom, već svim mogućim prelivima zelene, od tamne do svetle, potom narandžaste poput šafrana, metalnoplave i crne sa plavkastim prelivima. Nema nikakve sumnje da je ova čarobna kraljica iz drevnih vremena povezana sa kraljicom koju smo mi tražili, ali kako?

Vartan je čitao iz velikog kataloga koji je stajao 11 blizini: *Mladići, slavite Hestiju, najstariju od svih boginja* - tako je počinjala molitva upućivana njoj. Izgleda da je ova ikona korišćena u bogoslužjenju, kao i Crna bogorodica kazanska o kojoj smo čitali. Kažu da je Hestija bila zaštitnica svakog *pri-taneuma* - ognjišta na kome je gorela večna vatra u svakom gradu u drevna grčka vremena.

„Oblik ove tapiserije, stoji u katalogu - raspored figura - šest anđelčića i dva heruvima koji stoje oko nje, zagledani u neko središte u pravcu gledaoca - ne predstavlja grčko nasleđe, već je daleko veće starine. U njoj ima paganskih elemenata drevnog Vavilona, Egipta, čak i Indije. Osim toga, ovde stoji još nešto na grčkom - daj da pogledam.“

Nisam mogla da otrgnem pogled sa ove velike tapiserije na čijoj je pozadini bilo razasuto cveće, sa prelepom Kraljicom vatre u sredini, prekrivenom raskošnim draguljima - baš kao na figurama Monglanskog pribora za šah. Na koji način je ona bila povezana s njima? Dve prateće figure delovale su kao anđeli. Muška figura držala je u ruci svitak, dok je ženska imala knjigu na čijim je koricama bila napisana neka grčka reč. Darovi koje je Hestija delila anđelčićima oko sebe izgledali su kao venčići i u njihovoj sredini takođe je nešto bilo ispisano.

Kao da mi čita misli, Vartan prevede: „Venčići predstavljaju plamene poklone - to su 'bлагослови' - bogatstvo, veselje, slava, izobilje, ugled, napredak. Na njenom ognjištu *upritaneumu* odvijale su se zajedničke svetkovine; ona je bila zaštitnica kuvara! Prilikom proslava u staroj Atini, takozvanih *panatenaija*, održavale su se trke s bakljama i tom prilikom večni plamen uziman je sa njenog ognjišta da bi se podmladio grad. Ali čekaj - ona je povezana i sa Hermesom. Kao boginja ognjišta, ona simboliše unutrašnju moć grada, *civitas*. S druge strane, Hermes je zaštitnik putnika, stranaca, nomada, protoka blaga.“ Pogledao me je. „Znači, ona predstavlja četvorougao, a on krug - materiju i duh.“

„Da te podsetim“, rekla sam, „Galen kaže da su u Grčkoj Hermesa, koga u Egiptu nazivaju Tot, smatrali zaštitnikom alhemije.“

„A Hestija, što znači vatra“, reče Vartan, „predstavlja uzrok svih transformacija koje se odvijaju u tom procesu, bez obzira gde se dešavaju. Kažu da svaki element na ovoj tapiseriji ima simbolično značenje. Ali simboli, kao što je pominjala tvoja majka, *za tebe* treba da imaju neko specifično značenje.“

„U pravu si“, složih se. „Ona je pominjala ključ, i on se *sigurno* nalazi u ovoj

---

¹⁹³ Staklena bašta za gajenje osetljivih biljaka u hladnom podneblju, velikih dimenzija i izduženog oblika, pogodna za galeriju. - *Prim. prev.*

tapiseriji.“

Ali ako je on namenjen samo meni, zašto je onda Rodo rekao da naslućuje kuda treba da idemo? Pomno sam proučavala tapiseriju i naprezala se da shvatim, da se setim svega što smo saznali za ovih nedelju dana, svega što je u vezi sa vatrom, i šta je ona mogla značiti Al-Džabiru, čoveku koji je pre dvanaest vekova izradio pribor za šah u kojem je bila sadržana sva mudrost toga vremena - koja, upotrebljena samo u lične svrhe, može biti opasna i za pojedinca i za druge, a ipak je, u širem kontekstu, trebala da predstavlja dobrobit za sve.

Hestija me je gledala sa tapiserije, pravo u oči. One su bile čudne zelenkastoplave boje, nimalo nalik na egipatske. Činilo se da me vide u dušu. Izgledalo je kao da ona *meni* postavlja važno pitanje, umesto da to činim ja. Pažljivo sam slušala neko vreme.

A onda shvatih.

Šahovska tabla je ključ za sve.

Kako seješ, tako ćeš i žnjeti.

Zgrabila sam Vartana za ruku. „Idemo“, rekoh. Izašli smo iz zgrade.

Odvela sam ga sve do kapije kroz koju smo ušli. Tamo sam bila uočila jedan puteljak popločan kamenom, koji se gubio negde među žbunovima šimšira. Pronašla sam ga i povukla ga za sobom, niz stazu koja nas je vodila po obodu imanja. Kad sam bila sasvim sigurna da smo se dovoljno udaljili i da nas tu niko ne može čuti - svuda je vladao takav mir da se činiio da miljama nema nigde nikog - zaustavila sam se i okrenula prema njemu. „Vartane, ne radi se o tome *gde* i *šta* treba da tražimo, već *kako*“

„Kako?“ upita, sav pometen.

„Da li te je tapiserija sa Hestijom podsetila na nešto. Hoću reći, raspored na njoj?“

Vartan pogleda malu reprodukciju u brošuri.

„Pa, oko nje se nalazi *osam* figura“, rekao je, podigavši pogled prema meni.

„Mislim na tablu“, rekoh. „Ne radi se o crtežu table koju je napravila opatica, niti o onoj tabli u mom stanu - već o sve tri - ali, posebno o *ovoj* ovde. Sia bi se desilo ako bi izvadio mali crtež table koji je načinila moja majka i stavio ga pravo na sredinu tapiserije - na Hestijin stomak?“ Pošto me je i dalje zapanjeno gledao, dodala sam: „Mislim da ie majka premestila figure, ili ih je pak od samog početka bila sakrila prema onome što se vidi na tapiseriji. Koliko ima svežnjeva linija na našoj mapi? Šest. Koliko anđelčića ili već šta su - na tapiseriji? Šest. Koliko darova primaju anđelčići od Hestije? Šest.“

„Šest - šest - šest. Broj zveri iz *Biblije*.“

A sad drugi deo majčine šifrovane poruke.

„Prvi dar koji ona pruža na tapiseriji ti si preveo kao 'bogatstvo'.“ Produžila sam da govorim. „A prva figura na kojoj se nalaze zvezdica i strelica u ovom pravcu, jeste Crna kraljica, koju predstavlja sama Hestija u središtu ploče. Ima li boljeg mesta da se sakrije najdragocenija od svih figura, nego ovde - u kolevcu Ujedinjenih nacija, mestu na kome se stiče bogatstvo svih nacija, da tako kažem.“

„To znači da se u ovom parku mora nalaziti još neki indikator koji će nam pomoći da pronađemo pravu kraljicu.“

„Tako je“, složila sam se i trudila da zvučim samouverenije no što sam se zapravo osećala. Gde li bi mogla biti?

Iza palate, strme kamene stepenice vodile su niz stražnju padinu brda. Park koji se prostirao na šesnaest jutara bio je divno uređen, ali je delovao nekako misteriozno, kao tajni vrt. Svaki put kad bismo prošli ispod nekog luka, ili pored visokog zida od zelenila, ili zašli za ugao, očekivalo nas je nekakvo iznenađenje - ponekad bi to bila fontana, koja bi bacala vodu uvis, na drugom mestu ukazao bi se pred nama voćnjak, zasad vinove loze, ili bazen s vodom. Na kraju smo prošli kroz arkadu od visokih zidova načinjenih od rešetke na koju su bile pričvršćene grane starog smokvinog stabla koje su dosezale deset metara u visinu. Kad smo izašli ispod poslednjeg luka te arkade, bilo mi je jasno da sam našla ono što sam tražila.

Pred nama se pružao ogroman bazen prekriven šljunkom u kojem je žuborila voda, kao u kakvom širokom potoku, ali toliko plitkom da ste ga mogli pregaziti, a da pri tom ne skvasite noge. Njegovo dno bilo je popločano hiljadama sitnih, okruglih oblutaka, usađenih u podlogu tako da se dobijala talasasta šara. Na drugom kraju nalazile su se ogromne fontane u obliku metalnih konja u galopu, koji kao da su izlazili iz mora i visoko rasipali vodu prema nebu.

Vartan i ja smo se odšetali sve do drugog kraja rečice i onda pogledali preko širokog prostora prema fontanama. Iz ove perspektive, ona talasasta šara ispod plitke vodene površine, poput kakve optičke iluzije imala je upravo onu formu koju smi i tražili: ogroman klas žita koji je podrhtavao na vetru od kojeg se mreškala površina vode.

Vartan i ja stajali smo neko vreme, bez reči, a onda mi je on dotakao ruku i pokazao mesto na kome smo stajali. Tačno ispred nas, u kamenu koji je oivičavao bazen, bio je uklesan sledeći moto:

Severis quod metes.

Kako seješ, tako ćeš i žnjeti.

Vrh klasa pokazivao je prema morskim konjima u peni na drugoj strani bazena - odnosno, pravo na sever: isti pravac koji je od Pisketveja i Maunt Vernona pokazivao prema središtu Vašingtona, D. C.

„Rekla si *kako*“ kazao je Vartan, uzevši me za ruku i gledajući me, sa svoje visine, pravo u oči. Hoćeš da kažeš da mi ne tražimo samo Kraljicu i mesto gde je ona skrivena. Tajna je u tome *kako* sejemo i žanjemo. A možda, *kako* su one postavljene i *kako* ćemo ih pokupiti?“

Potvrdila sam glavom.

„E pa onda mislim da znam kuda nas tvoja majka usmerava ovim klasom žita I kuda treba da idemo“, reče Vartan. Izvadivši mapu sa detaljnim prikazom D. C., pokazao mi je taj pravac. „Stići ćemo tamo putem koji ide tik uz park, pa onda ispod njega. Vrlo je strmo - Dambarton Ouks park, i deluje veoma divlje.“ Pogleda me sa smeškom. „To je *dugačak* puteljak, zovu ga Staza zaljubljenih - očito je namenjena našim alhemijskim poduhvatima. Ako tamo dole ništa i ne pronađemo, uvek možemo da se vratimo našim zemljoradničkim pothvatima od prethodne noći.“

No comment,¹⁹⁴ *za sada*, i pored toga što su rascvetale trešnje, pored kojih smo prolazili, odisale teškim, senzualnim mirisom. Trudila sam se da ga ignoriram.

Prošli smo kroz kapiju i skrenuli levo, Stazom zaljubljenih. Ovde je tamno drveće skrivalo nebo, a gusto lišće, još od prošle jeseni, ležalo na zemlji. Ali na livadi, preko puta kamenog zida, već su se na svežoj prolećnoj travi pomaljale visibabe, jagorčevina, kukurek

Na podnožju brda, gde se kraj puta valjao potok, naša staza granala se u tri pravca.

„Jedan krak ide ka opservatoriji, najvišoj tački u Vašingtonu“, reče Vartan, zagledajući u mapu. „Donji krak ide prema nekakvoj rečici - to je ova - Rok Krik, što verovatno predstavlja najnižu tačku

Rok Krik je bila treća reka, koja je - sa Potomakom i Anakostijom - delila grad na tri dela, nalik pitagorejskom obliku Y, kao što smo saznali od drugara naše Ki i iz Galenovih dnevnika.

„Ako tragamo za ravnotežom“, reko, „onda bi trebalo da se opredelimo za srednji krak.“ Posle približno pola sata, došli smo do mesta na kome je počinjala strmina. Odatle se pružio pogled na sve strane - ustalasan potok u nizini, visoku hrid na kojoj se nalazila opservatorija i rezidencija potpredsednika. U daljini video se ogroman kameni most sa lukovima koji je, uzdižući se visoko iznad reke, onako osvetljen popodnevnim suncem, delovao kao napušteni rimski akvadukt. Ovo je bio kraj našeg puta.

Na mestu na kojem smo stajali, staro drveće je raslo iz još starostavnijih litica iznad nas. Njihovo ogoljeno korenje, nalik na džinovske kandže, tražilo je oslonac u kamenitom tlu. Sve je bilo u dubokoj senci, samo je jedan zrak sunca na zapadu prolazio kroz usek na steni i osvetljavao okruglu površinu na tlu. Stojeći na ovom mestu, dok je potok žuborio u dolini, a ptice cvrkutale na tek ozelenelim granama, činilo se da je *civitas* miljama daleko od nas.

Tada primetih da se Vartan zagledao u mene. Sasvim neočekivano, objumio me je rukama i poljubio. Ponovo osetih kako me prožima ista ona topla, žarka energija i struji kroz mene. Potom se odvojio i rekao: „Prosto sam pomislio da bi valjalo da se podsetimo koja je svrha našeg zadatka i u kojoj meri se on odnosi na alhemiju i ljudska bića - a ne samo na našu civilizaciju.“

„U ovom času“, složih se s njim, „ja bih volela da civilizacija malo povede sama o sebi računa, tako da bih ja mogla da se pozabavam nekim drugim stvarima koje su mi na umu.“

Opet mi je promrsio kosu.

„Ipak, ovo *mora* da je pravo mesto“, dodao je. „Možemo da vidimo sve iznad i ispod sebe. Nalazimo se na kraju puta.“

Gledala sam uokolo ne bih li pronašla još neku naznaku. Ništa nisam videla.

Tada sam polako krenula pogledom preko litice koja se dizala iznad nas. To baš i nije bila litica u pravom smislu - više je ličilo na potporni zid od krupnog, veoma starog kamenja. Kasno sunce samo što nije zašlo iza onog useka u steni, kada će i ovo malo svetla, što je preostalo, potpuno nestati.

---

¹⁹⁴ Bez komentara (eng.). - *Prim. prev.*

Nešto mi je ipak privuklo pažnju.

„Vartane“, brzo rekoh, „ona knjiga koju je napisao Al-Džabir - *Knjiga o ravnoteži* - velike tajne koje se u njoj kriju, ključevi drevnih puteva, sve to treba da bude skriveno u priboru? Kao što je majčina poruka skrivena u tapiseriji?“

„Da“, reče Vartan.

„Na tapiseriji“, pitala sam, „knjiga koju anđeo drži u ruci - baš kao i 'darovi' koje Hestija deli - takođe ima neku reč na koricama, zar ne?“

„Fos“, objasni Vartan. „To znači 'svetlost'.“

Oboje smo pogledali uz strmi zid od tesanog kamena, iza koga je zalazilo sunce.

„Umeš li da se vereš?“ upitah ga.

Vartan je zatresao glavom.

„E, pa ja umem“, odgovorih. „Valjda to onda znači da je ova poruka namenjena baš meni.“

Nepun čas kasnije, sedeli smo za stolom u gornjim prostorijama „Sutalda“, samo Vartan i ja, kraj zida koji se sastojao od niza prozora okrenutih ka zapadu, odakle je sunce posipalo zlatom most i reku. Tri nokta su mi bila slomljena, a tištalo me je i nagnječeno i izgrebano koleno, ali inače sam se osećala sasvim dobro, posle pentranja po strmoj litici.

Pored nas, na trećoj stolici, nalazio se moj ranac koji sam bila dodala Vartanu iz skrovišta na vrhu. U njemu se još uvek nalazila mapa sa koordinatama mesta na kojima su bile zakopane figure, ali i futrola sa crtežom šahovske table koji je načinila opatica, a koju smo podigli sa pošte pri povratku s brda.

Između nas, na stolu, stajala je otvorena boca Šatonef di Papa¹⁹⁵ i dve vinske čaše, a pored njih, masivna statueta, optočena dragim kamenjem, sem jednog smaragda: Crna kraljica.

Tamo na steni pronašli smo još nešto, umotano u vodootporni omotač. Vartan je privukao stolicu, da bismo mogli zajedno da pogledamo. Bila je to knjiga na latinskom jeziku, očito kopija originala, sa zanimljivim ilustracijama - mada mi je Vartan rekao da su one možda kasnije dodate. Očito se radilo o prevodu, sačinjenom u srednjem veku, neke starije knjige na arapskom jeziku.

Knjiga o ravnoteži.

Na unutrašnjoj strani korica pisalo je samo *Šarlot*.

„*Nemojte dozvoliti da vas pomete sumnjđ'. čitao je Vartan i prevodio mi. „Stavite ga na vatru i zagrevajte, ali samo do potrebnog stepena, ne sme se dozvoliti da ga vatra potpuno obujmi - jer bi ga to uništilo. Ovakvim postupkom telo koje se izloži dejstvu vatre dovodi se u ravnotežu i prevodi u željeno stanje.“*

---

¹⁹⁵ Ime grada u kome se nalaze ostaci zamka podignutog u vreme papskog zatočeništva u Avinjonu. Po ovom gradu dobila su ime najčuenija francuska vina koja se gaje u dolini reke Rone. - *Prim. prev.*

Vartan se okrenu prema meni: „Al-Džabir govori o eliksiru, ali on uvek stavlja naglasak na ekvilibrijum, uravnoteženost između četiri elementa, zemlje, vazduha, vode i vatre, uravnoteženosti u nama samima, kao i između nas i sveta prirode. Ne razumem zašto bi ta ideja trebalo da bude opasna.“ Dodao je: „Da li misliš da ti je majka ostavila ovu knjigu ne samo zato što želi da ti nađeš figure, već i da rešiš problem?“

„Verujem da je tako“, rekoh sipajući vino u čaše. „Ali, ja ne mogu da razmišljam toliko daleko unapred. Pre nedelju dana bila sam potpuno otuđena od majke, a za oca sam mislila da je mrtav. Verovala sam da si mi ti smrtni neprijatelj, a sama sam bila tek kuvarska pomoćnica, vodila sam krajnje monoton život i nisam više bila u stanju da igram šah, čak ni da mi je život visio o koncu. A sad izgleda da će mi život *možda* ipak zavisiti od njega. No, sad ne mogu da predvidim ni šta će se desiti kroz deset minuta. Sve ono za šta sam mislila da mi je dobro poznato, prevrnulo se na glavu. Više zaista ne znam *šta* treba da mislim.

„Ja znam“, reče Vartan uz osmeh. „A i ti, isto tako.“

Zatvorivši knjigu, uzeo me je za obe ruke i poljubio me u kosu, veoma nežno. Kada se povukao unazad, rekao je: „Zar ćeš ikad moći da se okreneš budućnosti, ako ne budeš razrešila prošlost? Nije tvoja krivica što sva ta 'rešenja' bivaju takva da se sve ono, za šta si oduvek smatrala da je istina, izokreće u iluziju?“

„Dobro, i posle svega“, upitah „u šta ja mogu sad da verujem?“

Vartan reče: „Ispada nekako, baš kao što je Rodo sinoć rekao, da kad je drevna mudrost u pitanju, nije dovoljno samo verovati. Mora se dopreti i do istine. Mislim da je ta poruka sadržana u knjizi koju ti je majka ostavila, poruka koju je Al-Džabir sakrio u šahu pred dvanaest vekova.“

„Ali, iz čega se zapravo *sastoji* ta poruka?“ pitala sam u očajanju. „Pretpostavimo da ćemo uspeti da sakupimo sve delove pribora. Sta ćemo tada saznati što niko drugi već ne zna?“

„Zašto ne bismo sad prikupili one delove koje već imamo, i pokušali da vidimo šta se iz njih može saznati?“ predloži Vartan, dodajući mi ranac.

Izvukla sam futrolu koju sam poslala poštom samoj sebi, sa opatičinom ilustracijom i dodala Vartanu da je otvori. Potom sam zavukla ruku dublje u ranac, da izvadim majčin crtež u plastičnom omotaču, sa spiskom geografskih koordinata, koju sam gurnula u njega pred sam polazak iz stana, i tada su mi se, na dnu ranca, prsti zapleli u nešto hladno i oštro.

Zalediia sam se.

Obuzeo me je judački strah, jer sam tačno znala štaje to. Još i pre no što sam izvukla ruku iz ranca, srce mi je udaralo kao ludo.

Bila je to dijamantska narukvica.

Na njoj je visio mali teniski reket.

Sedela sam, ljuljajući narukvicu na vrhu prsta. Vartan je digao pogled i video je. Posmatrao ju je kratko, a onda podiže pogled prema meni. Klimnula sam glavom. Pripala mi je muka. *Kako se to ovde našlo? Koliko dugo je već ovde?*

Shvatiia sam da je to ranac koji sam bila ostavila - pre deset dana, zajedno sa svojom parkom - u apartmanu mog strica u hotelu „Četiri godišnja doba“. Kako li je samo skromna torbica dospela na čiviluk u mom stanu, zajedno sa narukvicom

Sejdž Livingston, na koju nije bio okačen samo mali teniski reket, već i bubica za prisluškivanje?

I koliko je već dugo ta vraška brezletna u našoj blizini?

„Ah“, začu se Sejdžin afektirani glas iz dovratka na ulazu u salu, „evo nas opet na okupu. A vidim i da ste pronašli moju narukvicu. Baš sam se *pitata* gde li mi je slučajno spala s ruke.“

Ušla je i zatvorila vrata za sobom, potom je prešla preko sale, provlačeći se kroz šumu stolova i pružila ruku da joj vratimo dragu uspomenu. Pustila sam da mi sklizne s prsta pravo u čašu sa Satonef di Papom.

„To nije lepo“, reče Sejdž, gledajući svoje dragulje u tamnoj tekućini na dnu čaše.

Koliko nas već dugo prisluškuje? Sta je sve saznala? Mogla sam se nadati samo najgorem. Čak i ako nije znala da mi je otac živ, u svakom slučaju sad je tačno znala sadržaj i vrednost onoga što je u ovom trenutku bilo na stolu.

Ustala sam da se suočim s njom licem u lice. I Vartan učini isto.

Međutim, kad sam spustila pogled, videla sam da Sejdž u ruci drži mali revolver ukrašen sedefom.

Blagi bože. A ja sam mislila da samo *Ki* ima smisla da hoda po ivici.

„Nećeš valjda da nas upucaš“, rekoh.

„Ne, ukoliko me ne budete primorali“, odgovori. Sa licajoj je bio nestao njen ustaljeni izraz krajnje snishodljivosti. Otkočila je pištolj i dodala „Ali, ako moje kolege koje čekaju napolju budu čule samo jedan pucanj, neće biti toliko obzirne.“

K vragu. Gorile. Moram nešto da smislim. Ali, jedino što mi je padalo na pamet bilo je pitanje, šta će ona uopšte ovde?

„A ja sam mislila da si ti, zajedno sa roditeljima otišla na jedno malo duže putovanje?“ rekoh.

„Oni su krenuli bez mene“, odgovori mi, i dodade „Njihovo prisustvo sada nije neophodno. Ja sam za *ovo* bila odabrana. Ovako nešto je već odavno planirano, praktično još od samog rođenja, znate.“

Dok je u jednoj ruci ležerno držala pištolj, posmatrala je nokte druge ruke, kao da je prošlo nedopustivo mnogo minuta otkako je poslednji put išla na manikiranje. Čekala sam da se i druga kockica spusti, i zaista, ona je odmah podigla glavu, pogledala u Vartana i mene, i rekla: „Očito, ni jedno od vas dvoje nema blage predstave o tome *ko sam ja*.“

Istovetne reči.

Međutim, ovog puta lzenada - savršeno sam dobro shvatila.

Lagano, užas tog saznanja klizio je kroz moj mozak kao vino, ili krv, i stvarao mi crvenu koprenu ispred očiju, bojeći sve u crveno: mene, Vartana, Sejdž, koja je tu stajala s pištoljem u ruci, spremna da u svakom trenutku pozove svoje obezbeđenje.

Nije joj bila potrebna njihova pomoć da bi *mene* uništila. Već sam više puta primila udarce iz slepog ugla. Niti je bilo potrebno da mi uperi pištolj u lice, da bih uspela da sve ovo stavim u perspektivu.

Zar nisam još za vreme onog blagougodnog razgovora u stričevom apartmanu osetila da neko *drugi* u pozadini povlači konce? Zašto još tada nisam shvatila da to ne čine ni Rozmeri, ni Bazil - već sama Sejdž, sve vreme?

Praktično, još od rođenja, kazala je.

Istina.

Zar nije Sejdž, još dok smo bile devojčice, pokušala da se sa mnom sprijatelji, kao što sam tada verovala, dok je u stvari htela da me kontroliše, da me uvuče u svoj krug uticaja, bogatstva i moći.

Takođe, Sejdž je odmah rasturila svoj društveni tabor u Denveru, prenela sve svoje delatnosti u milje visokog društva u D. C. - skoro istog časa kad sam i ja tamo stigla. Doduše, sve ove godine skoro i da nisam imala prilike da je vidim, ali otkud znam da me nije sve vreme posmatrala? Sejdž je uspela i da se ubaci i u transakcije oko kupovine Skaj ranča, uprkos činjenice da ona, realno, nije mogla da se predstavi kao posrednik u kupoprodaji.

Za šta li se sve još lažno predstavljala?

Ako ćemo zapravo, niko ništa posebno nije zapažao u vezi sa Sejdž, osim njenog lepog izgleda, njenog površnog stila. U stvari, ona se zaklanjala iza svog mondenog ponašanja, skrivala u društvu njoj sličnih. Odjednom sam razumela da je Sejdž, kao pauk, pletući svoje mreže intriga, zapravo stalno bila u središtu svega i na svakom mestu. Nije ona samo ubacila prislušni aparat u moj ranac da bi saznala šta svi mi mislimo i radimo. Ona je bila prisutna pri *svakom* našem razgovoru.

Na majčinom *bumu* u Koloradu.

U Braun Palas hotelu u Denveru sa Lili i Vartanom.

U hotelu „Četiri godišnja doba“ sa Nimom, Rodoom i Galenom.

Iznenada se setih njenog komentara u vezi s mojim odnosom prema majci: *izgleda da nismo bili upravu*. Shvatila sam da je njeno praznoglavost, mondeno ponašanje odvlačilo pažnju od njene prave uloge. Sada sam zapravo razumela da joj je ta uloga zaista dodeljena još pri rođenju.

Rekla sam: „Pa, ti si *stvarno* Sejdž Livingston.“

Nasmešila se ledeno, podigavši jednu obrvu, kao da želi da oda priznanje mojoj oštroumnosti.

Vartan me iskosa pogleda.

Okrenula sam se prema njemu i objasnila: „Hoću reći, 'živi kamen mudrosti'.¹⁹⁶ U Šarlotovoj priči, on ga je nazvao filozofovim kamenom, misleći na prah od kojeg se dobija eliksir života. Kad je Sejdž rekla da je bila odabrana još pri rođenju, htela je da kaže da su je roditelji još od rođenja pripremali da nasledi svoju majku kao Bela kraljica. Pošto su ubili mog oca, njeni roditelji su poverovali da su zadobili kontrolu, ne samo nad Belim timom već i nad Igrom, jer su u rukama imali figuru. Međutim, neko drugi je preuzeo kormilo, a da oni to nisu ni primetili. Nisu znali za Galena Marča, niti za Tatjanu - kao ni da je tvoj očuh prešao u drugi tabor. Oni nikad nisu ni shvatili koja je prava svrha pribora za šah.“

---

¹⁹⁶ Igra reči: na engleskom reč 'sage' [sejdž jmože da znači i 'mudrac', dok 'livingstone' [living stoun] doslovice znači 'živi kamen'. -*Prim. prev.*

Sejdž zafrikta, nimalo nalik na damu, što me navede da se priblerem. Primitila sam da sve čvršće stišće pištolj i da ga je upravila pravo na onaj deo mog tela za koji bih jako volela da nastavi da kuca.

Rekla je: „Pravi smisao pribora je *moć*. Nikad ništa drugo nije ni bio. Potpuno je naivno verovati drugačije, bez obzira u šta one budale koje vi slušate pokušavaju da vas uvere. Ja možda nisam prvakinja u šahu, kao vas dvoje, ali vrlo dobro znam o čemu govorim. Konačno, čitavog mog života pojili su me sa izvora sile - stvarne sile, *svetske sile*, koju vas dvoje ne bi umeli ni da zamislite I još uvek mi nije dosta toga...“

I tako dalje, i tako dalje.

Sejdž je i dalje tandrkala o tome kako je rođena i odgojena da cevči silu na slamčicu, a ja sam bivala sve poplašeniija, kako je vreme proticalo. Osećala sam da i u Vartanu raste tenzija. Sasvim sigurno je i njemu postajalo isto tako jasno, kao i meni, da je pred nama prisutna gospođica 'Filosofija de Kamenković' u potpunosti izgubila i ono malo razuma što je nekada mogla imati. Međutim, nismo umeli da smislimo neki zgodan način da se bacimo na nju, sa deset koraka razdaljine - pa čak ni kako da prekinemo tu tiradu.

Bivalo je sve jasnije da za svakog ko je navučen na moć, čak i relativna *blizina* ovog zlosrećnog pribora za šah predstavlja pravu pilulu za prelazak u stanje instant megalomanije. Zapravo, činilo sa da je Sejdž progutala punu flašu tog napitka, pre no što se ovde pojavila.

Štaviše, bilo mi je jasno da je samo pitanje vremena kada će naša devojana Sejdž prestati da se brine o tome da li će joj od pucanja iz pištolja popucati savršeni lak na noktima. Znala sam da se moramo izvući odavde, što pre ali i da sa sobom moramo poneti sve koordinate.

Samo, kako?

Pogledala sam u Vartana. Oči su mu bile prikovane na Sejdž, kao da je i sam smišljao istu stvar. Masivna figurina Kraljice stolovala je između nas, ali čak i kad bismo je zgrabili i upotreбили umesto oružja, ipak ne bismo mogli da je bacimo brže no što bi metak stigao do nas. Osim toga, čak i u slučaju da uspemo da je savladamo, ni na koji način ne bismo mogli da pobegnemo pored onih iznajmljenih profesionalaca ispred zgrade, i sve to uz pomoć jednog damskog pištolja. Morala sam da smislim nešto. Nisam bila sigurna da ću uspeti da nadvičem Sejdžinu 'raspravu o prednostima sisanja majčinog ludila moći', dovoljno dugo da je makar malo privedem razumu, ali vredelo je pokušati.

„Sejdž“, ubacila sam se, „čak i kad bi *uspela* da prikupiš sve komade, šta bi radila s njima? Vrlo dobro znaš da nisi jedina koja ih traži. Kud bi s njima otišla? Gde bi ih sklonila?“

Sejdž je na trenutak delovala potpuno zaprepašćeno, kao da nikad nije razmišljala toliko daleko unapred, dok je gradila svoje kule u vazduhu. Htela sam da nastavim u tom pravcu, ali baš tad zazvoni telefon na stočiću na ulazu u salu. Sejdž nastavi da drži pištolj okrenut prema meni, ali zakorači malo unazad da bi dobila širi pregled situacije.

Tada čuh još nešto, jedva čujno. Kao da nešto, meni poznato, prolazi tu negde u blizini. Trebalo mi je malo vremena da prepoznam zvuk.

Zujanje rolera po kamenom podu.

Nešto se kriomice kretalo ka prednjem delu sale, iza visoke police, koja je bila postavljena čitavom dužinom sale i na kojoj je bila izložena Rodoova zbirka keramičkih ćupova. Ali, čak i uz neprestanu zvonjavu telefona, koliko će potrajati dok i Sejdž ne bude čula da Leda prolazi u blizini?

Iskosa, videla sam da Vartan pokušava da se malo pomeri napred. Sejdž okrenu pištolj prema njemu i on se zaustavi.

Upravo u tom trenutku, kao što bi rekla Ki, provalilo se i nebo i zemlja. Jako mnogo jabukovače raspršilo se u vazduh.

Sve se desilo za samo nekoliko sekundi.

Ćup sa pet litara jabukovače, *sagardao*, izlete sa svog mesta na polici i smrska se pred samom Sejdž, na kamenom podu, pljusnuvši rakiju na sve strane. Instinktivno, Sejdž pokuša da spase svoje cipele od šest stotina dolara, pa se povuče malo unazad, ali čim Vartan zakorači prema njoj, ponovo uperi pištolj u njega. U istom trenutku, još jedan bokal polete sa vrha police, pravo na njenu glavu. Sejdž se brzo sagnu i zakloni iza najbližeg stola, a bokal prolete pored nje i razbi se o pod.

Lavina ćupova sa jabukovačom nastavi da se spušta duž čitave police. Ćupovi su leteli sa pregrada, a Sejdž je, čučajući iza stola, laktova naslonjenih kao pravi snajperista, pucaia još dok su leteli kroz vazduh, kao da su glineni golubovi. Nekoliko puta je, onako nasumice, pucala i prema polici, pokušavajući da pogodi svog skrivenog neprijatelja.

Već pri prvom pucnju, Vartan me povuče iza stola, koji je prevrnuo, pri čemu je sve sletelo sa njega - knjiga, dragoceni papiri, Crna kraljica i Šatonef di Pap - pravo na pod. Čučali smo iza njega. Bokali su padali i rasprskavali se, Sejdž je i dalje pucala, a na drugoj strani, telefon nije prestajao da zvoni.

Tad Vartan reče upravo ono što sam i ja pomislila: „Ne znam ko je naš pomagač s druge strane, ali neće još dugo izdržati. Moramo naći načina da stignemo do nje.“

Provirila sam iza stolnjaka. Svuda se širio miris fermentisanog jabukovog soka.

U svojoj relativno zaštićenoj poziciji, kontrolišući središnu polje, Sejdž je uspela da zameni šaržer brže od Eni Okli.¹⁹⁷ Molila sam se da ostane bez metaka pre no što Ledi ponestane ćupova s jabukovačom. Ali čak i da se to desi, nisam se nadala ničim dobrom, jer će njeni teškaši, čim budu čuli kakav je ovde metež, uleteti bez oklevanja.

Izenada, telefon prestade da zvoni. Nastupi zaglušujuća tišina. Bez razbijanja. Bez pucanja.

Bože, da li je sve gotovo? Izvirili smo iza stola, taman na vreme da vidimo kako se naglo otvaraju vrata. Sejdž, ustavši, okrenuta profilom prema nama, samozadovoljno se osmehivala prema vratima, očekujući svoje drugare. Ali, umesto njih, kovitlac belih pantalona, crvenih pojaseva i crnih beretki stušti se kroz vrata u salu. Predvodio ih je Rodo, s telefonom u ruci, dok je za njim lepršao konjski rep. Sledio ga je Eremon.

---

¹⁹⁷ Annie Oakley (1860-1926), prva žena u Americi koja je postala superstar zahvaljujući svojoj streljačkoj veštini. Nastupala je u čuvenim cirkuskim predstavama Bufalo Bila i bila u stanju da šest puta pogodi bačenu kartu pre no što padne na zemlju. - *Prim. prev.*

Iznenadena, Sejdž uškilji očima i uperi pištolj prema njima.

Međutim, s druge strane police, između Sejdž i njene mete, izlete ogroman bakarni supentopf¹⁹⁸ na točkovima, širok preko metar, kao oveći štit. Jurio je između stolova pravo na Sejdž. U trenutku kad je Sejdž ispalila hitac, Ledaje zavrtlala kotao, koji je sleteo na nju i oborio je kao keglu. Međutim, i Leda je pri tom izgubila ravnotežu i sručila se na pod. Da li je i ona pogođena?

Dok su se Vartan i ostali stušili da razoružaju Sejdž, pojurla sam da proverim kako je Leda, ali je Eremon bio brži. Neverovatno pažljivo pomogao je Ledi da ustane i pokazao na policu, odakle je iz jedne flaše curila jabukovača, pošto se u nju zabio metak. Vartan uze pištolj i zakoči ga, dok su pripadnici Baskijske brigade podigli Sejdž i strgnuvi svoje šarene pojaseve, uvezali joj noge i ruke. Zatim je, dok se furiozno otimala i vrištala, odvukoše napolje.

Rodo se nasmeši sa olakšanjem kad vide da smo dobro. U metežu razlupanog stakla i prosutog vina i rakije, pronađoh narukvicu i predadoh je Eremonu. On samo zatrese glavom i izbaci je kroz vrata, pravo u kanal.

Za to vreme Rodo mi je pripovedao šta se desilo: „Kad je Labudica dolazila ovamo na posao, zapazila je neke poznate persone, koje su stajale pod pergolom u parku. Među njima se nalazila i *La Livingstone*, koja je svraćala ovamo onog dana kad je trebalo da te pronađem kod strica. S njom je bilo i nekoliko ljudi iz obezbeđenja koji su bili ovde onog jutra kad je trebalo da se održi privatni *boum* u „Sutaldu“. Labudici se sve to učinilo sumnjivo, videći ih kako stoje tamo, u neposrednoj blizini naše zgrade. Zato je, kad je ušla ovamo, odmah telefonirala Eremonu i meni. I nama se to učinilo sumnjivim. Kad ste vi stigli ovamo, ona je bila u podrumu i pripremala vatru za večeras, a i mi smo već bili krenuli. Međutim, ponovo me je pozvala čim je čula da je ušla još jedna osoba i krenula gore za vama, pa se krišom i ona popela i videla u kakvoj ste opasnosti. Rekla nam je da vam prijateljica preti pištoljem, a da su oni ljudi raspoređeni ispred ulaza. Dogovorili smo se da, pošto razoružamo momke ispred restorana, odmah pozovemo kućni broj. To je trebalo da bude signal Labudici da krene sa diverzijom I na taj način ne dozvoli da vas *La Livingstone* upuca pre no što mi dojurimo na sprat.“

„Labudica je napravila sjajnu 'diverziju' složila sam se, grleći Ledu u znak zahvalnosti. „Sasvim sigurno nije krenula prerano, jer je Sejdž već uveliko zasvrbeo prst, pa sam se plašila da ga ne počese na naš račun. Ali, kako ste uspeli da razoružate one momke napolju?“

Eremon reče: „Njih smo sredili sa nekoliko visokih skokova *ala Hota*, za koje oni nikako nisu bili spremni. E. B. očitno nije izgubio ništa od svoje elastičnosti. Te ljude smo upravo predali Odeljenju za unutrašnju bezbednost vlade SAD, koja ima nameru da ih optuži zbog nelegalnog posedovanja vatrene oružja na teritoriji Distrikta, kao i zbog lažnog predstavljanja kao agenata Tajne službe.“

„A šta da se radi sa Sejdž Livingston“, pitao je Vartan Rodoa. „Meni ona izgleda potpuno luda. Njeni ciljevi su u dijametralnoj suprotnosti sa onima koje ste vi propagirali koliko sinoć. Sta se može očekivati od takve osobe, koja je čitavog života odgajana da uništava sve što joj se pojavi na putu?“

Leda reče: „Ja bih preporučila jedan *veoma* produženi boravak u kakvom

---

¹⁹⁸ Činija za supu (nem.). - *Prim. prev.*

feminističko-lezbejskom ašramu u *krajnje* zabačenom delu Pirineja. Da li mislite da bi se tako štogod moglo srediti?“

„Siguran sam da bi to bilo izvodljivo“, reče Rodo. „Ali, ima jedna osoba koju svi poznajemo, koja će biti posebno zainteresovana da se pozabavi njenim slučajem. Zapravo, ima *dve* takve osobe, svaka sa svojim, valjanim, razlogom. *Quod severis metes*. Verujem da ćete, ako samo malo porazmislite, znati ko su one. A za sada, poznata vam je kombinacija brojeva za moj sef. Kad završite sa obradom materijala, nemojte ga ostavljati ovako razasutog na podu, postupite kao i prošli put.“ Namignuo je, za kraj.

S tim rečima, Rodo krenu prema vratima, usput izdavajući kratke naredbe na baskijskom, i levo, i desno, sve dok nije stigao do mostića.

Eremon je klečao na podu i puštao glasne zvuke negodovanja, dok je pregledao Ledine izgrebane i nagnječene noge. Podigao se, stavio joj ruku oko ramena i poveo je u podrum, dajoj ’pomogne oko onih teških cepanica,’ kako je rekao. Učinilo mi se da možda još uvek ima nade da se i među njima dogodi kakav alhemijski proces.

Vartan i ja smo se vratili svom mestu kraj prozora. Sunce na zalasku dodirivalo je vrhove visokih zdanja s druge strane reke, a mi krenusmo da slažemo svoje pogibeljno, a dragoceno, vinom isprskano blago. „Kakva je to kombinacija brojeva za sef?“ upitao je.

„To ti je baskijska matematika“, odgovorih.

Znala sam da Rodo nema sef, ali je zato imao pretinac u obližnjoj pošti, baš kao i ja, pod brojem 431. Time je hteo je da me podseti da će biti najbezbednije da sve ovo zasad sklonimo odavde tako što ćemo predati na poštu, adresirano na mene, isto onako kao što sam i prošli put učinila. Kasnije možemo da lupamo glavu šta dalje da radimo.

Taman kad sam nameravala da vratim knjigu u njen omotač, Vartan me je uhvatio za ruku. Gledajući me tim svojim tamnoljubičastim očima, reče: „Znaš, poplašio sam se da bi te stvarno mogla ubiti.“

„Ja ne mislim da je ona htela da me ubije“, odgovorih. „Bila je potpuno raspamećena zbog toga što je, u jednom danu, izgubila sve, svoje bogatstvo, veze u društvu, pristup pravoj moći - sve za šta je ikad pomislila da bez toga ne može.“

„*Pomislila?*“ uzvрати Vartan. „Meni je ona zvučala potpuno ubeđena u to.“

Zatresoh glavom, pomislivši da sad konačno počinjem da shvatam.

Vartan nastavi: „A na koga je to mislio Bužaron kad je rekao da će biti ’posebno zainteresovane da se pozabave slučajem’ takve jedne osobe... Sejdž je odrasla u ubeđenju da je nešto poput boginje. Ne mogu ni da zamislim ko bi želeo da se njome bavi.“

„Ja mogu“, odgovorih. „Zapravo, znam. Moja majka i tetka Lili pokušaće dajoj pomognu.“

Vartan razrogači oči u mene, s druge strane stola. „Ali, *zašto?*“ upita.

„Moja majka - pa makar da se zaista radilo o samoodbrani, ili pokušaju da odbrani Lili Rad, *jeste* ubila Rozmerinog oca. A Rozmeri je bila ubeđena da je ubila *mog* oca - dakle, milo za drago. Ispada da su Sejdž odgajali kao da je metak sa teledirigovanim navođenjem, bojeva glava koja pomoću toplote pronalazi metu na

kojoj treba da eksplodira. Ili *implođira*. Malo je falilo pa da se to desi upravo ovde.“

Vartan odgovori: „Dobro, to može da objasni zašto bi tvoja majka htela da joj pomogne - možda kao iskupljenje. Ali, zašto Lili? Ona nikad nije ni znala da postoji veza između tvoje majke i Livingstonovih.“

„Međutim“, pokušah da objasnim: „Lili *jeste* znala da je njen rođeni otac bio Crni kralj, a majka, Bela kraljica. Znala je koliko joj je život u sopstvenoj porodici stradao zbog toga. Znala je šta znači kad te porodica tretira kao običnog piona.“

A mene je moja majka poštedela toga.

Igre.

Sada sam tačno znala šta treba da uradim.

Kazala sam Vartanu: „Ova knjiga, *Knjiga o ravnoteži*, kao i tajna koju je Al-Džabir sakrio u svom kompletu, čekali su punih dvanaest vekova da dođe neko ko će ih osloboditi, kao duha iz boce. Ja mislim da smo to mi. I mislim da je vreme za to.“

Stajali smo pred zidom od prozora, okrenutih prema kanalu, koje je oblivala predivna ružičasta svetlost, kao boja flamingovog perja. Vartan je stajao iza mene. Obujmio me je rukama. Još uvek sam držala u rukama knjigu, poprskanu kapljicama vina. Otvorila sam je. Vartan je gledao preko mog ramena dok sam ja okretala stranice, sve dok nisam došla do jednog malog crteža koji je predstavljao rešetku sastavljenu od po tri kvadratića u tri reda. Izgledao mi je poznat.

4	9	2
3	5	7
8	1	6

„Šta piše, ovde ispod?“ pitala sam Vartana.

Preveo mi je: „*Najstariji magični kvadrat, prikazan ovde, postoji već hiljadama godina u Indiji, i u Vavilonu, i sadržan je u Haldejskom proročanstvu.*“ Vartan je zastao, a potom dodade: „Ovo kao da govori neki komentator iz srednjeg veka, a ne sam Al-Džabir.“

Produžio je. „*U Kini, ovaj kvadrat je korišćen da podeli zemlju na osam provincija, sa carem u sredini. Bio je smatran svetim, zato što je svaki broj imao ezoterično značenje. Osim toga, zbir brojeva u svakom vodoravnom i uspravnom redu, kao i u dijagonalama, iznosi 15, koji se, ako saberemo cijre od kojih se on sastoji, spušta na 6.*“

„Šest - šest - šest“, rekođ, digavši pogled prema Vartanu.

Pustio me je iz zagrljaja, pa smo zajedno sa knjigom prišli bliže prozoru, gde je nastavio da prevodi: „*Međutim, ovaj kvadrat postao je poznat zahvaljujući Al-Džabiru ibn Hajanu, ocu islamske alhemije, koji ga je koristio zbog njegovih*

drugih osobenosti, 'ispravnih proporcija' koje vode do ravnoteže. Ako se četiri kvadratića u jugozapadnom uglu izrežu kao što je prikazano, onda njihov zbir iznosi 17, naime dobija se niz od sledećih brojeva 1 : 3 : 5 : 8, što, prema Pitagori, daje savršen odnos muzičkih tonova, na osnovu kojeg je, kako kaže Džabir, 'sazdano sve na svetu'. Preostali brojevi u magičnoj rešetki, - 4, 9, 2, 7, 6 - daju zbir 28, što je broj 'kuća' ili položaja meseca, a pored toga i broj slova u arapskoj azbuci. Ovi su brojevi bili najvažniji Al-Džabiru: kada se saberu cifre u broju 17, dobija se 8, ezoterični put, koji onda prolzviđa veći, 'Merkurov magični kvadrat' sastavljen od 8 puta 8 kvadratića. To istovremene predstavlja i šemu šahovske table koja broji 28 kvadratića po obodu-što, opet, čini spoljnu egzoteričnuputanju“

„Šahovska tabla je ključ“, rekoh Vartanu. „Baš kao što je i moja majka govoriia. Vartan klimnu glavom. „Ali ima još: Al-Džabir je ovu drevnu mudrost video sadržanu u simbolu Merkura. Merkur je jedini čiji simbol ima astronomsko značenje 'gore', a alhemijsko 'dole' i jedini koji sadrži sva tri sigiluma¹⁹⁹: krug koji predstavlja sunce, polumesec koji predstavlja duh, i krst, odnosno znak plus, koji predstavlja četiri aspekta materije: četiri pravca, četiri ugla, četiri elementa, četiri aspekta - vatru, zemlju, vodu, vazduh -vruće, hladno, vlažno, suvo..“

„Kad sve to sastaviš“, rekla sam, „dobijaš baskijski način računanja - 'četiri - plus - tri - jednako je - jedan'. Kvadrat zemlje plus trougao duha spajaju se u 'jedan'. 'Jedinstvo'. 'Da bismo dobili što savršeniji savez' Eto šta su svi oni želeli, Džordž Vašington, Tomas Džeferson, Ben Franklin - spoj neba i zemlje, ona 'prostrana neba i ustalasano zlatno žito'. Isto ono što je Al-Džabir već ugradio u svoj pribor koji je nazvao Tarikat. Svi su oni tražili ovo prosvetljenje, to je taj Grad na brdu. Ne radi se o posedovanju moći. Već o uspostavljanju ravnoteže.“

Vartan reče: „Na to si ti mislila ranije, kad si kazala da znaš u čemu se sastoji poruka. Rekla si da nije u pitanju kad, niti gde, već kako?“

„Tako je, odgovorih. „Nije to nešto konkretno, pa kad ga uhvatiš, možeš s njim da praviš atomsko oružje, ili da pokupiš svu moć, ili zadobiješ većm život. Ono što nam je Al-Džabir dao u nasleđe jeste proces. Zato je on svoj pribor nazvao Tarikat - ključ za tajni put. To su taprvobitnapravila - putokazi na stazi, kao što nam sve vreme govore sufiti i šamani i Pisketveji. Ako sastavimo sve te delove i ako sledimo uputstva, ništa nije nemoguće. Možemo i sebe i čitav svet usmeriti u boljem pravcu - 'putem' na kome ćemo naći prosvetljenje i radost. Moji roditelji izlagali su se smrtnoj opasnosti da spasu ovaj pribor za šah, tako da bi on mogao biti upotrebljen u više svrhe.“

Dok sam ovo govorila, Vartan odloži knjigu, a onda me ponovo uze u svoje ruke.

„Što se mene tiče, Ksi, ako ovo znači da nas dvoje tragamo za istinom - onda je istina da ću ja uvek činiti sve ono za šta ti poveruješ da je ispravno. Istina je da te ja volim.“

„I ja tebe“, rekoh.

Takođe sam znala da - bez obzira na to da li ćemo uspeti da pronađemo sve delove pribora - ja u ovom trenutku ne marim za ono što bilo ko drugi želi od nas,

---

¹⁹⁹ Na latinskom: deminutiv od *signum* - znak, odnosi se na mali pečat koji ima okultno značenje. - *Prim. prev.*

nije mi stalo do Igre, ne tiče me se kolika je bila njena cena u prošlosti, niti šta bi ona u budućnosti mogla da nam donese. Ne interesuje me koje su uloge drugi odabrali za Vartana i mene i da li treba da budemo Beli kralj i Crna kraljica. Nije važno kakva su nam imena nadenuli, jer, Vartan i ja smo ono pravo - alhemijski spoj za kojim su svi tragali proteklih dvanaest vekova, a kada bi ga našli, nisu bili u stanju da shvate da im stoji pravo pred očima. Nas dvoje zajedno *jesmo* prvobitno pravilo.

Prvi put u svom životu osećala sam da su presečeni svi oni konopci kojima sam tako dugo bila vezana; sad mogu sama da poletim u nebo kao ptica.

Žar-ptica, koja donosi svetlost.